Anul XV, nr. 1 (164), ianuarie 2017

Preț 2 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Județean Maramureș și a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 3 CRONICĂ LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU
- *O carte eveniment (I)*

PAG. 4-5 VITRINA

• Gheorghe PÂRJA
- *Cununa de lauri a nostalgiei*

• Ioan MARIȘ
- *Augustin Cozmuța. Incursiuni în arta plastică*

• Săluc HORVAT
- *Al. Hanță. Repere biografice*

• Dumitru ANGHEL
- *Gând îmbrățișând gânduri*

PAG. 6 ISTORIE LITERARĂ

• Daniela SITAR-TĂUT
- *Un ardelean... polemist temut la București*

PAG. 7 ORFEU

• *Poeme* de Marcel MUREȘEANU

PAG. 8, 17 ESEU

• Alina DORLE
- *Democrație și critică socială în viziunea lui Dan Botta*

• Mihaela CHISĂR-VIZIRU
- *George Bălăiță - Catagrafia tehnicilor narative moderne (I)*

PAG. 9 PROZĂ

• Marian ILEA - *Tiristul*

PAG. 10 CRONICĂ LITERARĂ

• Delia MUNTEAN
- *Despre demnitatea poeziei*

PAG. 11 COMENTARII

• Ștefan VIȘOVAN
- *N. Steinhardt. Cultură și credință. **Caietele de la Rohia (I-III)**. O valoroasă reeditare*

PAG. 12-13 EMINESCIANA

• Terezia FILIP
- *Eminescu - Degradarea sacrului, diminuarea sau pierderea poeticului*

• Săluc HORVAT
- *Studiile lui Mihai Eminescu la Viena și Berlin. Manuscrisele germane*

PAG. 14 INTERPRETĂRI

• Ion BĂLU
- *Săluc Horvat. Biografia unei capodopere*

PAG. 15 POEZIE

• Ionuț CARAGEA
• Daniel MUREȘAN
• Mihai EPLI

PAG. 16 PROFIL

• Ion MACHIDON - 65

PAG. 19 VARIA

• *Revista revistelor*
• Lucian PERȚA - *Parodii*

PAG. 20 TRADUCERI

• Italo CALVINO
- *Limbajul emblemelor (prezentare și traducere de Livia MĂRCAN)*

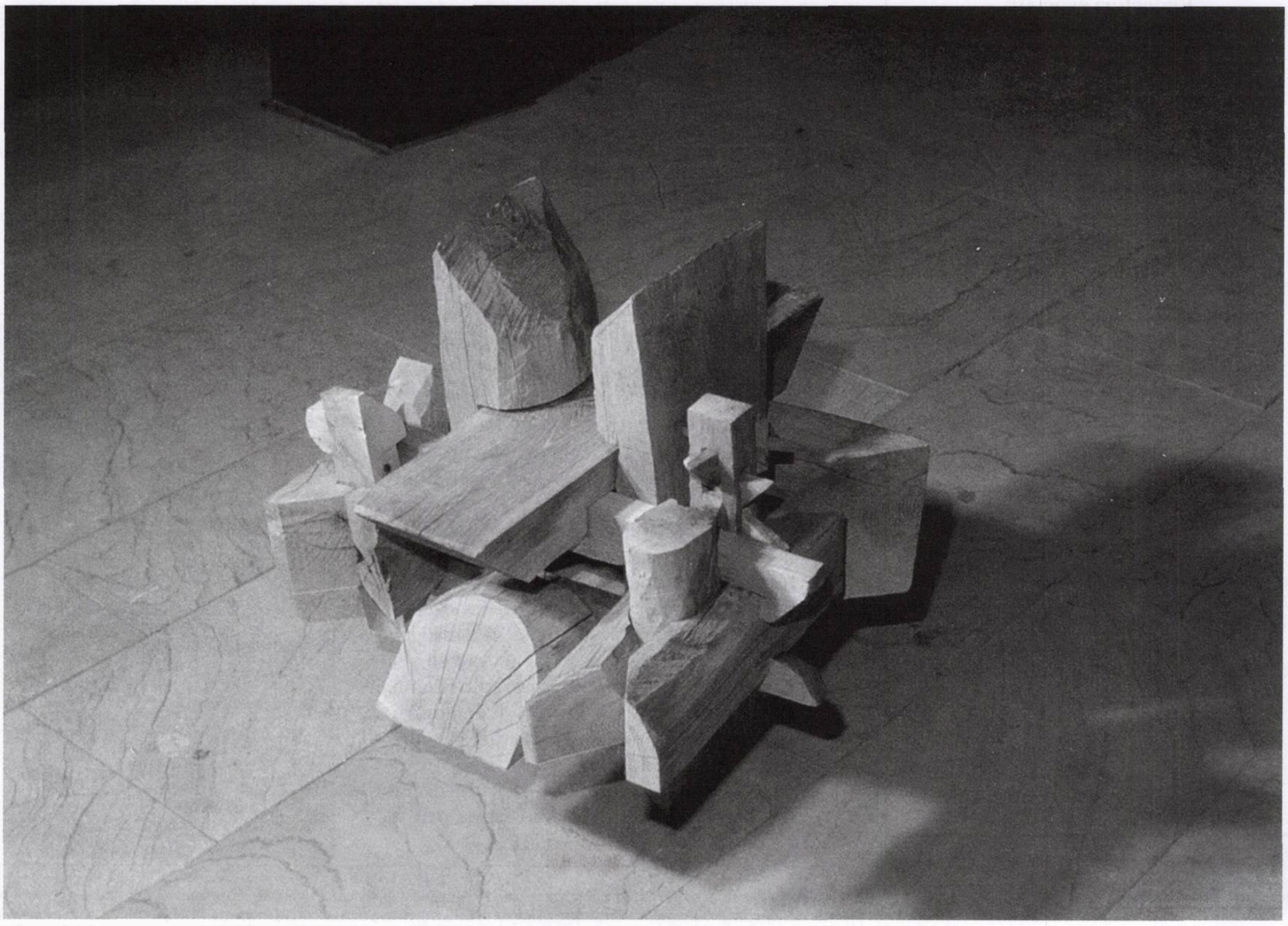

Acest număr este ilustrat cu lucrări din creația artistului Mihai OLOS

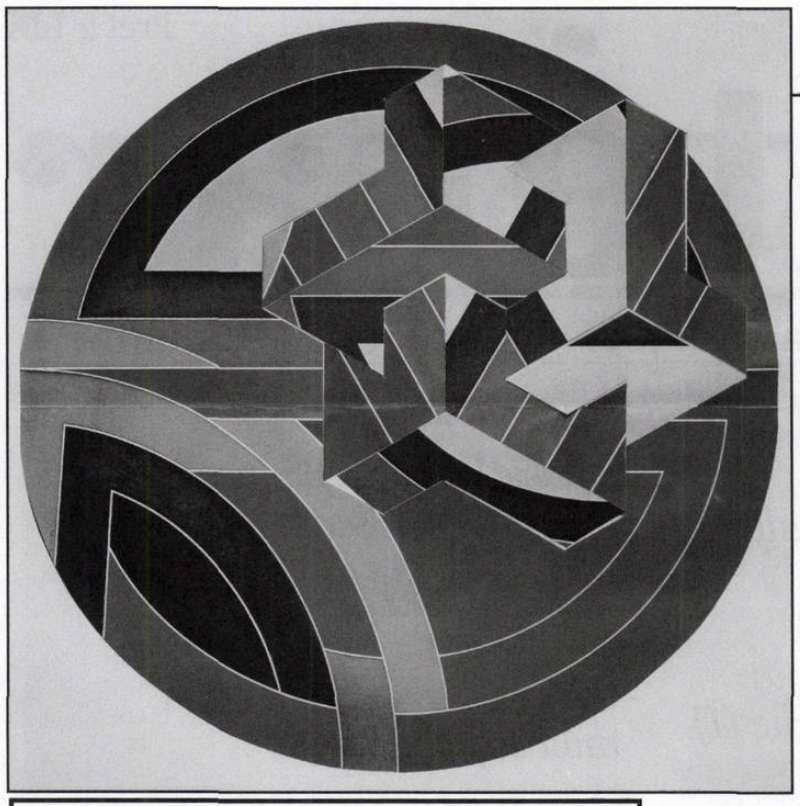

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Delia MUNTEAN

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar"

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. SALDEL S.R.L. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2017:
Prin poştă: 3 luni - 9 lei; 6 luni - 18 lei; 12 luni - 36 lei

Revista este înscrisă
în Catalogul de Presă al Poştei Române,
cod 14323 (p. 25)

20 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Delia MUNTEAN

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Tucu Moroşanu, ***În legea lor***, proză, Editura Junimea, Iaşi, 2015;
• Tucu Moroşanu, ***Cu moartea-n hang de alăute...***, poeme, Editura Princeps Multimedia, Iaşi, 2016;
• Nichita Danilov, ***Recviem pentru ţara pierdută***, versuri, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2016;
• Alexandru Zotta, ***Intermitenţe critice. III. Eseuri despre poezie***, Editura Citadela, Satu Mare, 2016;
• Dino Campana, ***Canti orfici/Cântece orfice***, traducere de Ştefan Damian, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2016;
• Ştefan Damian, ***Povestiri din oraşul de spini***, Editura Capriccio, Piatra-Neamţ, 2015;
• Dan Grădinaru, ***Povestiri din vremea revoluţiei ale unui român***, Editura Nord Sud, Bucureşti, 2016;
• Marcienne Martin, ***La nomination dans l'art. Étude des œuvres de Mircea Bochiş, peintre et sculpteur***, L'Harmattan, Paris, 2016;
• Vasile Pistolea, ***Augustin Buzura. Cruciada pentru adevăr***, Editura Tim, Reşiţa, 2016;
• Ioan Hada, ***Cele mai frumoase poezii***, Amanda Edit Verlag, Bucureşti, 2016;
• Flavius Lucăcel, ***La solitude des pierres. La fissure***, dramaturgie, traducere în franceză de Roxana Bauduin et Carmen Brănescu, Editura Limes, Floreşti (Cluj), 2016;
• ***, ***Deux jeunes dramaturges roumains: Ioana Gavrilovici, Flavius Lucăcel***, traducere în franceză de Roxana Bauduin şi Carmen Brănescu, Bistriţa/Paris, 2016;
• Ioana Gavrilovici, ***Trois personnes habillées en jaune aux chapeaux noirs***, dramaturgie, traducere în franceză de Roxana Bauduin, Editura Limes, Floreşti (Cluj), 2016;
• Flavius Lucăcel, ***Scoici pe nisipul fierbinte/Coquillages sur le sable brûlant***, dramaturgie, traducere în franceză de Letiţia Ilea, Editura Limes, Floreşti (Cluj), 2016;
• C. Suditu, ***Poeme carnivore***, Editura Paralela 45, Piteşti;
• Ioana Sandu, ***Tiparul dinăuntru***, versuri, Editura Limes, Floreşti (Cluj), 2016;
• Ioan Nistor, ***Pietre de fulger***, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016;
• Alin Seserman, ***Ţărănismul şi creştin-democraţia românească***, Editura Limes, Floreşti (Cluj), 2016;
• Corneliu Vasile, ***Reflectări, reflecţii, refracţii***, Editura Editgraph, Buzău, 2016;
• Nora Maria Vasilescu, ***Orenda***, vol. I, ***Mentori, temple, ispitiri***, roman, Editura Limes, Floreşti (Cluj), 2016;
• Rodica Marian, ***Ferma de fluturi***, versuri, Editura Limes, Floreşti (Cluj), 2016;
• Iacob Naroş, ***Liviu Rebreanu şi cuibul visurilor***, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016;
• Andrei Moldovan, ***Ephemeride***, Editura Limes, Floreşti (Cluj), 2016;
• ***, ***Victor Tecar. Viaţa şi „Lupii Chioarului"***, Editura Ethnologica, Colecţia „Personalităţi maramureşene, volum îngrijit de Nicolae Scheianu şi Emanuel Luca, Baia Mare, 2016;
• Daniel Săuca, ***Un bou în anul maimuţei***, publicistică, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2016;
• Icu Crăciun, ***Scurtmetraje. Vistorii***, proză scurtă, Editura Charmides, Bistriţa, 2016;
• Ion Filipciuc, ***Liviu Rebreanu prin Bucovina***, Editura Charmides, Bistriţa, 2016;
• Tudor Creţu, ***Jurnal fantasmatic***, Editura Paralela 45, Piteşti, 2016;
• Vasile Andru, ***Grădinile ascunse***, roman, Editura Paralela 45, Piteşti, 2016;
• Vasile Andru, ***Zece povestiri antume***, proză, Editura Paralela 45, Piteşti, 2016;
• Paul Van Ostaijen, ***Trustul patriotismului şi alte grotesti***, traducere din neerlandeză de Doina Ioanid şi de Jan H. Mysjkin, Editura Paralela 45, Piteşti, 2016;
• Ion Urcan, ***O seară la restaurant***, versuri, Editura Charmides, Bistriţa, 2016;
• Magda Cârneci, ***Viaţă***, poezie, Editura Paralela 45, Piteşti, 2016;
• Radu Vancu, ***4 A.M. Cantosuri domestice***, versuri, Casa de Editură Max Blecher, Bistriţa, 2015;
• Ioan Seni, ***Astra Năsăudeană Rediviva. 25 de ani. Pagini monografice. Vol. I (1990-2014)***, Editura Napoca Star;
• Daniel Turcea, ***Cântarea treptelor. Poezii postume din arhiva Mitropolitului Bartolomeu Valeriu Anania***, ediţie critică şi prefaţă de Aurel Sasu, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014;
• Nicolas Malebranche, ***Convorbirea unui filosof creştin cu un filosof chinez asupra existenţei şi naturii lui Dumnezeu***, traducere din limba franceză de Claudiu Gaiu, Editura Paralela 45, Piteşti, 2016;
• Cornelius Drăgan, ***Muşcătura fluturelui japonez***, versuri, Editura Junimea, Iaşi, 2016;
• Alexandru Mărghidan, ***33 de cuvinte pentru Luiza şi alte câteva poeme***, Editura Tiparg, Piteşti, 2017.

REVISTE:

• „România literară", nr. 50, 51/nov., dec. 2016, Bucureşti;
• „Orizont", nr. 11, 12/nov., dec. 2016, Timişoara;
• „Tribuna", nr. 342, 343/dec. 2016, nr. 344/ian. 2017, Cluj-Napoca;
• „Mişcarea literară", nr. 4/2016, Bistriţa;
• „Caiete Silvane", nr. 12/dec. 2016, Zalău;
• „Acolada", nr. 11, 12/nov., dec. 2016, Satu-Mare;
• „Poesis", nr. 9-12/2016, Satu-Mare;
• „Scriptor", nr. 11-12/nov.dec. 2016, Iaşi;
• „Pro Saeculum", nr. 7-8/oct.-dec. 2016, Focşani;
• „Actualitatea literară", nr. 65-66/nov.-dec. 2016, Lugoj;
• „Litere", nr. 11-12/nov.-dec. 2016, Târgovişte;
• „Arca", nr. 10-11-12/2016, Arad;
• „Bucovina literară", nr. 9-10/sept.-oct. 2016, Suceava;
• „Familia", nr. 10/oct. 2016, Oradea;
• „Signet", nr. 14/dec. 2016, Satu-Mare;
• „Cronica Satului Deseşti", nr. 2/dec. 2016, Deseşti;
• „Polemici", nr. 11-12/nov.-dec. 2016, Baia Mare.

LA NOMINATION DANS L'ART. ÉTUDE DES ŒUVRES DE MIRCEA BOCHIŞ, PEINTRE ET SCULPTEUR

Cartea care are titlul de mai sus este scrisă de Marcienne Martin şi a fost anunţată ca fiind în lucru la Editura l'Harmattan din Paris.

Surpriza este că, în luna ianuarie a acestui an, cartea despre opera culturală a lui Mircea Bochiş intră în librăriile din Paris şi din oraşele importante din Franţa. E o carte densă şi, cu toate acestea, are 286 de pagini. Despre l'Harmattan se ştie că este una dintre marile edituri din Franţa, cu sistem propriu de difuzare şi de librării, cu o artă desăvârşită în promovarea propriilor producţii editoriale.

Pentru Mircea Bochiş e un eveniment excepţional; de asemenea, şi pentru cultura română. (**Marian ILEA**)

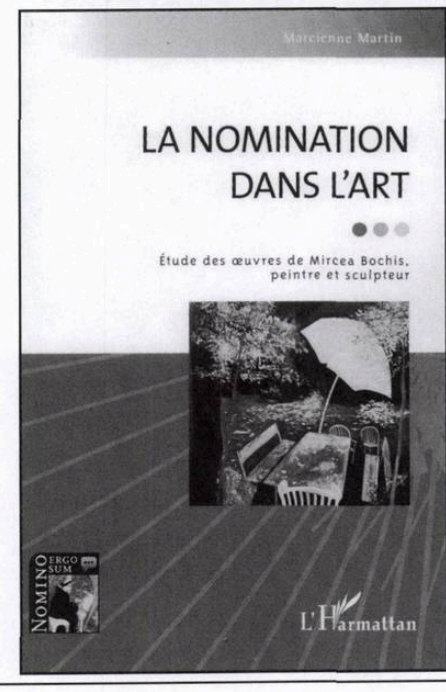

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Cronica literară

Gheorghe GLODEANU

O CARTE - EVENIMENT (I)

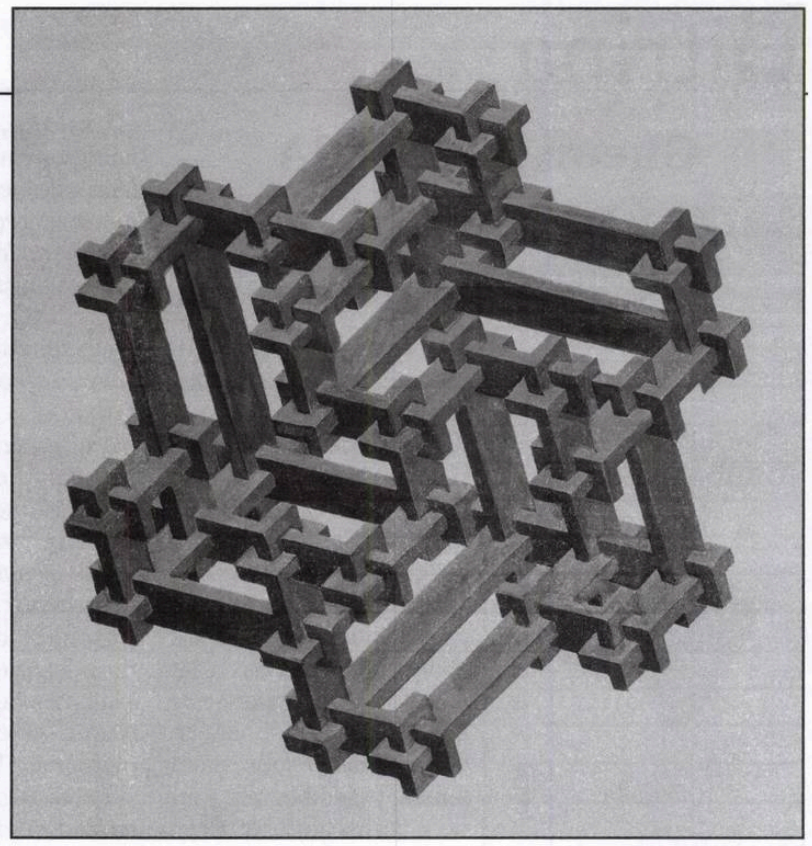

Spre deosebire de alţi membri marcanţi ai exilului românesc, precum: Mircea Eliade, Emil Cioran sau Eugen Ionescu, Vintilă Horia (1915-1992) continuă să rămână un mare nedreptăţit, a cărui operă nu a fost recuperată decât parţial. Una dintre cărţile esenţiale pentru înţelegerea scriitorului şi a creaţiei sale este jurnalul acestuia, lucrare ce a fost tradusă de curând (cu mare întârziere) în limba română. Publicat iniţial în limba franceză în 1966, volumul ***Jurnalul unui ţăran de la Dunăre*** a apărut la Editura Vremea din Bucureşti în 2016 în traducerea Doinei Jela. Am avut ocazia să mă pronunţ, în mai multe rânduri, asupra ediţiei Princeps (a se vedea volumul ***Narcis şi oglinda fermecată***, dar şi articolele din revista „Nord Literar"), dar apariţia versiunii româneşti a cărţii reprezintă un eveniment literar, ce mă obligă să revin asupra ei. Însemnările vizează o etapă scurtă – dar semnificativă – din biografia reputatului om de cultură. Este vorba de perioada cuprinsă între 11 noiembrie 1964 şi 21 noiembrie 1965. Cum problema exilului şi a condiţiei exilatului se găseşte în centrul preocupărilor romancierului, nu este întâmplător faptul că, în fruntea cărţii, se găseşte un citat elocvent aparţinând unui mare exilat, Dante Alighieri: *„L´esilio che m´è dato onor mi tegno"*. Asemenea celebrului său predecesor florentin, Vintilă Horia îşi trăieşte cu demnitate destinul vitreg de pribeag. Sub acest aspect, titlul lucrării se dovedeşte elocvent. Prozatorul nu îşi reneagă nici originile dunărene, nici condiţia sa modestă. Pe numele său adevărat Gheorghe Caftangioglu, Vintilă Horia s-a născut în data de 18 decembrie 1915 la Segarcea şi s-a stins din viaţă la 4 aprilie 1992 la Madrid.

Paginile jurnalului se referă la un scurt răgaz din biografia spaniolă a scriitorului. După scandalul provocat de decernarea Premiului Goncourt, Vintilă Horia părăseşte Parisul (unde a trăit între 1960 şi 1964), pentru a se stabili la Madrid. De altfel, o mare parte din existenţa romancierului echivalează cu o lungă succesiune de exiluri. Intrând în diplomaţie, încă în 1940, scriitorul părăseşte România, petrecând perioade mai scurte la Roma şi Viena. Acest fals exil este urmat de anii lungi de peregrinare de după al Doilea Război Mondial, când, în ţară, s-a instaurat regimul totalitar. Omul de cultură se stabileşte mai întâi în Italia, unde, asemenea lui Mircea Eliade, îl cunoaşte pe celebrul romancier Giovanni Papini. Nemulţumit de starea economică a Italiei postbelice, emigrează în Argentina, unde va locui la Buenos Aires, între 1948 şi 1953, când revine în Europa. Desfăşoară o importantă activitate culturală în Spania, întreruptă de scurta perioadă a exilului parizian.

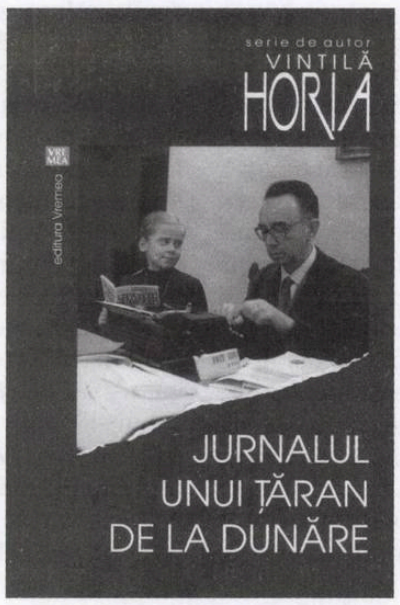

Spre deosebire de alţi diarişti, Vintilă Horia nu îşi împarte notele zilnice doar pe zile şi ani, ci şi pe luni. Drept urmare, fiecare lună din destinul scriitorului alcătuieşte un capitol distinct în economia cărţii. Lectorul care parcurge însemnările scriitorului rămâne surprins de stilul acestuia. Diaristul este un calofil, un veritabil poet, care refuză clauza fragmentarismului excesiv. Descrierile aparţin unui pictor remarcabil al realităţii, care redactează mai degrabă un roman autobiografic decât un jurnal intim. Prima însemnare este datată miercuri, 11 noiembrie 1964, Madrid. După anii zbuciumaţi pe care i-a trăit, romancierul se întreabă de unde vine acest calm neobişnuit, comparându-şi destinul cu cel al unei păsări care nu a vieţuit decât în furtună. Starea de spirit crepusculară pe care o resimte este explicată prin originile sale hibernale. Autorul ***Cavalerului resemnării*** se defineşte drept un om al toamnei, ce s-a născut la ţară, cu câteva zile înainte de solstiţiul de iarnă, în timpul Primului Război Mondial. La câteva luni după venirea lui pe lume, România a intrat în război. Inamicul a invadat provincia sa natală, drept consecinţă, mama scriitorului a fost obligată să se refugieze în ţinuturile mai greu accesibile ale patriei. Astfel, Vintilă Horia lansează ipoteza că primul său exil a început deja la vârsta de opt luni. Vorbind de semnificaţiile crepusculului, diaristul recunoaşte faptul că toamna îl face să se concilieze mai uşor cu lumea, cu eternitatea naturii. Este un anotimp al împlinirilor, dar care nu mai aduce promisiuni vizibile. Dimpotrivă, ajuns la amurgul existenţei sale, individul trebuie să lupte aprig pentru a supravieţui. Este lecţia pe care omul de cultură o învaţă de timpuriu de la un anotimp care i-a configurat biografia ca o frontieră naturală.

În data de 14 noiembrie 1964, Vintilă Horia vorbeşte de condiţia jurnalului intim. Asemenea lui Mircea Eliade, scriitorul prezintă dubla sa existenţă: atât cea diurnă, cât şi cea nocturnă. Însuşi procesul redactării jurnalului intim presupune o dedublare. Ca orice incursiune în lumea artei, însemnările ţin de regimul nocturn al imaginarului, reprezintă un vis în starea de veghe. Prozatorul este de părere că, asemenea romanelor sale, însemnările zilnice sunt nişte însemnări nocturne. Aceasta deoarece, de la reîntoarcerea lui la Madrid, zilele îi sunt ocupate cu alte probleme. Vintilă Horia scrie scenarii de film şi participă la realizarea lor. Este vorba de scurtmetraje artistice, dedicate peisajului încărcat de istorie al Castiliei. Prin remarcabilele sale descrieri de natură, jurnalul scriitorului devine un admirabil *jurnal de călătorie*. Artistul priveşte fascinat natura mirifică din jurul lui, toposul cu rezonanţe mitice declanşând în mintea sa ample incursiuni în istorie. De altfel, romancierul recunoaşte că Don Quijote reprezintă un personaj emblematic pentru destinul său literar. Îi citeşte povestea deja la vârsta de nouă ani şi recunoaşte faptul că, pentru el, *„cavalerul tristei figuri"* întruchipează curajul în aparenţă inutil, gestul gratuit, ale cărui semnificaţii scapă ignoranţei vulgului. Dincolo de traiectul său biologic, Don Quijote este un personaj mitic, arhetipal. În viziunea lui Vintilă Horia, Don Quijote şi Don Juan sunt doi neliniştiţi, care doresc să atingă cel mai repede posibil perfecţiunea.

Uneori, după model jungian, prozatorul îşi transcrie visele, iar *jurnalul de vise* anticipează parcă autoficţiunile lui Mircea Cărtărescu. Însemnările zilnice au o importantă funcţie terapeutică, alcătuind o modalitate de eliberare de obsesiile ce pun stăpânire pe scriitor. Vintilă Horia nu numai că îşi transcrie visele, dar le şi interpretează. În viziunea romancierului, scriitorul de azi a pierdut calitatea lui de poet şi misterul îi provoacă teamă. Ca dovadă, este suficient să intri într-o librărie, pentru a te găsi în plină domnie a nesemnificativului. Revenind la tematica jurnalului intim, prozatorul îşi pune problema ordonării unui material care se amplifică neîntrerupt. Apoi, se întreabă de ce este nevoie să structureze, din moment ce ţine un jurnal intim şi nu elaborează un roman, specie ce ascultă de alte reguli.

Povestindu-şi visele, romancierul evocă cronotopul mitic al Aldeştiului, o mică localitate din Moldova, în care a petrecut o perioadă semnificativă a copilăriei sale. Acest spaţiu mirific a jucat un rol esenţial în formarea sa spirituală. Aici a învăţat să citească, a descoperit ce este iubirea şi ce înseamnă moartea. În plus, peisajul a jucat un rol extrem de important în crearea orizontului său spiritual şi în elaborarea unui stil personal. Natura nu cunoaşte jumătăţile de măsură, afirmă Vintilă Horia. Spre deosebire de omul de la oraş, care este unilateral, incomplet, ţăranul este un tot, deoarece nu a pierdut încă dimensiunea cosmică a existenţei. Mai ales ţăranul de la Dunăre, iar motivele sunt expuse pe parcursul cărţii. Scriitorul aflat în pribegie îşi aminteşte cu reală nostalgie de meleagurile sale natale. Acest pământ al făgăduinţei devine, prin asumarea exilului, un pământ interzis, un veritabil paradis pierdut. Vintilă Horia evocă feeria anilor din copilărie petrecuţi în localitatea Aldeşti.

Memoria scriitorului nu este numai vizuală, ci şi olfactivă. Prozatorul evocă scene fabuloase, precum invazia lupilor în plină iarnă sau beţia provocată de parfumul florilor odată cu sosirea primăverii. Reîntoarcerea în trecut evocă o lume, circumscrie un peisaj sufletesc, demonstrând din plin virtuozitatea artistului. Acesta nu scrie un jurnal propriuzis, ci o carte de amintiri. Aflat în căutarea timpului pierdut, diaristul evocă scene dintr-o lume apusă, interzisă, accesibilă doar prin intermediul memoriei. O memorie ce are darul de a salva de la uitare momentele semnificative ale trecutului. Vintilă Horia a petrecut la Aldeşti o perioadă scurtă, dar semnificativă, cuprinsă între 1922 şi 1923. După patruzeci de ani, mărturiseşte că nu a uitat nimic: niciun arbore, niciun colţ al casei, nicio culoare. Asemenea celebrului personaj al lui Borges, Funes, cel ce nu uită, Vintilă Horia este înzestrat cu o memorie fabuloasă. *„Totul nu este decât memorie"*, afirmă scriitorul, iar acest lucru se referă şi la ultimul nostru act ca fiinţe istorice, Judecata de Apoi. Iată de ce nutreşte convingerea că un jurnal alcătuit din fapte diverse petrecute pe parcursul unei zile sau citarea unor autori celebri comentaţi *ad hoc* reprezintă nişte forme de fals literar.

În data de 19 noiembrie, vorbeşte despre contrastele puternice existente în Spania, dar şi de faptul că, aici, timpul s-a oprit, a încremenit. Duminică, 22 noiembrie 1964, audierea unui concert îi dezvăluie abisurile sufletului uman. Muzica reuşeşte să aducă la suprafaţă formele obscure ale profunzimilor, facilitează definitivarea unor proiecte doar intuite până atunci. Vintilă Horia nu pregetă să treacă în revistă şantierul operei sale. Primeşte numeroase oferte de colaborări regulate, constante. Este tentat să le accepte, dar ezită, deoarece are propriile sale proiecte: filme, jurnalul, romanele. Aspiră la perfecţiune şi, născut în zodia Săgetătorului, se defineşte drept o fiinţă care arde neîntrerupt. Audierea unui concert de Bartok, dirijat de amicul Silvestri, îl poartă înspre un trecut mitic, trăit la Colegiul „Sfântul Sava" din Bucureşti. Sub imperiul muzicii, prozatorul se gândeşte să elaboreze o nouă manieră de a scrie.

Spre deosebire de alţi creatori, Vintilă Horia este extrem de preocupat de receptarea operei sale, de cei care îi vor parcurge cărţile în diferite ţări ale lumii. Cititorii nu sunt văzuţi ca o masă amorfă, ci ca persoane bine individualizate. Îi vede cu ochii aţintiţi asupra scrierilor sale, opera constituind o fereastră între două lumi. Prin intermediul cuvintelor, diaristul începe să facă parte integrantă din existenţa cititorului său. Parcurgându-i lucrarea, acesta va ajunge să îl cunoască mult mai bine. Adresându-se în mod direct lectorului său prezumtiv, Vintilă Horia promite să spună numai adevărul. Nu îşi permite să trişeze, deoarece acest lucru ar însemna să se păcălească pe sine însuşi. Prin intermediul lecturii – adevărat eveniment al cunoaşterii, după cum afirmă Ion Vlad –, cititorul va avea acces la existenţa cotidiană a scriitorului, la trecutul şi la prezentul acestuia. Vintilă Horia i se adresează în mod direct cititorului său, aspiră să atingă mâna acestuia, doreşte să îl ajute să întoarcă pagina, ghidându-i astfel lectura.

Marţi, 24 noiembrie, veştile din presă privind acordarea noului Premiu Goncourt îl determină pe Vintilă Horia să se întoarcă în timp la experienţa dramatică pe care a trăit-o în 1960. Autorul ***Cavalerului resemnării*** rămâne singurul scriitor căruia i s-a acordat prestigioasa distincţie, dar nu i-a fost decernată. Scandalul a fost declanşat de presupusul trecut legionar al reputatului om de cultură, Securitatea Republicii Populare Române dezinformând lumea în legătură cu activitatea lui din perioada interbelică. Deşi a fost un simpatizant de dreapta, în 1940, Vintilă Horia a fost demis din postul de ataşat de presă la Roma tocmai după venirea la putere a guvernului legionar, ceea ce demonstrează faptul că nu a fost membru al Gărzii de Fier. În mod firesc, scriitorul aflat în exil s-a bucurat teribil atunci când a primit acest semn de recunoaştere, dar l-a afectat puternic scandalul declanşat, în urma căruia a decis să părăsească Parisul. L-a deranjat teribil faptul că s-a găsit singur în faţa desfăşurării de laşitate şi de prostie contemporană. Prozatorul este de părere că, în acel moment, în calitatea lui de victimă, el încarna miile de inocenţi ce umpleau închisorile din România, cu care se simţea solidar datorită injustiţiei trăite.

În mod repetat, Vintilă Horia îşi comentează visele şi lecturile. Gândul îi zboară la ai săi, aflaţi departe, pe care nu are dreptul să îi revadă nici după o absenţă de douăzeci de ani. Această interdicţie transformată în politică de stat este considerată o adevărată crimă, una din cele mai teribile crime ale secolului XX.

Gheorghe PÂRJA

CUNUNA DE LAURI A NOSTALGIEI

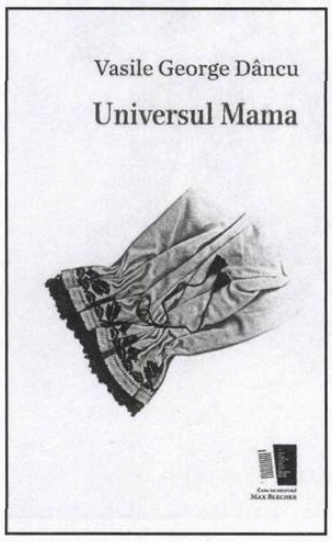

Temele mari și în poezie sunt o armă cu două tăișuri: înnobilează autorul, dar îl pândește și doza de risc. Vasile George Dâncu, cu volumul ***Universul Mama*** (Casa de Editură Max Blecher, Bistrița, 2015), s-a instalat confortabil în prima ipostază. Pentru a aborda un subiect care a dat literaturii capodopere este nevoie de curaj și de har. Poetul a învins prejudecata că temele fundamentale sunt de neatins. Autorul alege formula unor epistole târzii pentru a depune mărturie despre suferință, dar și despre lipsa celei care i-a dat viață. Vasile George Dâncu recurge la un dialog imaginar cu Mama, astfel ne închipuim și noi că despărțirea nu a avut loc. Mama s-a refugiat în poem, unde împărtășește viața Cuvântului. De acolo se întoarce în copilăria autorului, inclusiv să-și facă o fotografie: *„copile stăi/să mă pun la rând/ți-ai legat bine năframa/ți-ai așezat șorțul/ți-ai potrivit rochia/ți-ai șters cu-un șervețel papucii/și când totul era gata/Ciprianul și noi pe poziții/ai spus/noa nu-i bine/ai fugit în părculețul de lângă gară/ai adunat un buchet de gălbenele/ai venit lângă mine/și ai spus: noa amu-i bine*". Poemele se leagănă între imn și rugăciune. Autorul s-a apropiat de o mare temă a literaturii (***O, mamă, dulce mamă***) și a reușit să-i dea cununa de lauri cu o simplitate clasică. Inclusiv suferinței: *„în timp ce lacrimile fiicei tale udau treptele casei/și pumnii fiului tău loveau pereții din baie/tu dragă Mamă auzeai cuvinte/ pe care nu le înțelegeai/dar niciodată cuvântul cancer/și mureai liniștită/puțin câte puțin*".

Cartea este o tulburătoare confesiune, dacă vreți, spovedanie, a celui care parcă se simte vinovat de *„marea trecere*". Soluția lirică este întoarcerea în timpul sărbătorii. O sărbătoare tristă, deoarece *„ziua cu tine a trecut repede și frumos/a venit noaptea/somn greu și obositor/dimineața mă trezesc/mă spăl/iar în gând îmi spun: Mama a murit!*". Mama rămâne în centrul universului. În jurul ei gravitează lumea satului, dar și lumea lumii: *„acum îmi pare că plâng brazii de lângă tine/și lăcrimează toată pădurea*". Frânturile autobiografice surprind momente ori ne aduc aproape întâmplări care ne îndepărtează de moarte. Poetul convoacă timpul când Mama îl îndeamnă: *„O să răzbești/că nu ești tu/mai prost/ ca tătă lumea*". Durerea care nu se vindecă niciodată prin pierderea Mamei mai poate fi înduplecată cu umor de situație: *„Mamă/când erai fată/în straiele tale țărănești/ cu tata când v-ați căsătorit/de câte ori îmi arătai aceste fotografii râdeai/că tata când a fost mire avea cizmele rupte*". Moartea nu este un personaj care trăiește la timpul trecut. Deși o primim cu spaimă și neliniște, moartea este contemporana noastră. Pot spune că pentru a ne proteja de șocul morții celor apropiați este bine să ne educăm sufletul cu moartea altora. Autorul simte gustul morții, *„când a murit Săplăcan/era pe patul de spital/galben la față și pentru prima dată înfrânt/eu și Cosmin Perța/ am mers să ne dea un manuscris/(...)/Radu Săplăcan a murit noaptea/dimineața i-a apărut volumul/pe propria piele i-am trăit atunci/pe filosofii existențialiști*". Apoi, când a murit poștașul satului, poetul a presimțit moartea. Moartea Mamei este un strigăt de durere lirică, ce se poate traduce printr-o eliberare a sufletului împovărat. Așa, pe alocuri, volumul devine și o joacă liberă și expresivă. Apoi din nou poemul caută tema mare a morții, relațiile ascunse între viață și stingere. Nostalgia după timpurile prunciei, un regret după arhetipuri se convertesc într-o tristețe luminată de gândul interior al Mamei. Ființa ei nu poate fi niciodată înlocuită: *„eram în fața unei librării din Cluj/ și mi-am spus/ că Runcul nu înseamnă nimic fără tine/ dragă Mamă/tu ești cea mai importantă ființă din lume/ ai fost când erai vie/dar și acum când ești moartă*".

Universul Mama este o carte atipică, una care a adăugat un cerc cununii de lauri a nostalgiei. Există o mitologie în acest volum, care se decantează între rugă, șoaptă și unduiri de blestem liric. Ni se relevă un peisaj sufletesc ce oscilează între dezinvoltura sorescianâ și o meditație proprie asupra morții. Criticul Irina Petraș apreciază că *„cele douăzeci de epistole îmbracă frânturi autobiografice, confesiuni discrete pe ton de meditație elegiacă, exerciții de luciditate, autoscopice, accentuând unicitatea unui sentiment până la a-l livra, expresiv, general-umanului*". Cununa de lauri a melancoliei alcătuită de Vasile George Dâncu se proiectează pe un anotimp trist, făcând calea liberă poeticii simplității. Cu multă îndemânare, poetul scoate lumina din scorbura morții, sporind *„Universul Mama*" în ordinea facerii și a prefacerii. Originalitatea acestui volum rezidă din felul în care imaginea se îmbină cu o puternică experiență existențială: *„sub pământ/un sicriu/în sicriu/moartea/deasupra pământului/ satul/verde și mângâietor/deasupra satului/cerul/albastru și ocrotitor/deasupra cerului/Universul Mama/zâmbind copiilor/din toată lumea*".

Poetul Ion Mureșan, după ce a citit această carte, a rămas cu senzația copleșitoare că a asistat la *„un recviem cântat de un cor de copii*". Eu am citit această carte cu gândul că, deși nu am întâlnit-o niciodată pe Dâncu Gafta, o cunosc foarte bine prin Mama Doca. Făceau parte din același Univers. Vasile George Dâncu, prin acest volum, ne aduce aminte că talentul nu a fost o modă a romanticilor.

Ioan MARIȘ

AUGUSTIN COZMUȚA. INCURSIUNI ÎN ARTA PLASTICĂ

Cartea ce face obiectul recenziei noastre este o apariție postumă îngrijită cu devoțiune de soția cărturarului Augustin Cozmuța. Dintr-o notă asupra ediției aflăm că autorul lăsase o schiță (a se vedea agenda sa de lucru - facsimilată de îngrijitoarea ediției). Articolele din cuprinsul cărții sunt distribuite în câteva capitole: I. ***Microeseuri***, II. ***Cronici***: A) ***Expoziții colective și de grup***, B) ***Expoziții personale***, III. ***Interviuri***, IV. ***Cartea de artă***, V. ***Ilustrații***, ***Bibliografie***, respectiv ***Nota asupra ediției***.

Opul acesta, ne avertizează autorul, *„se dedică împlinirii a 120 de ani de la întemeierea Coloniei de Pictură de la Baia Mare (1896)*".

La o lectură chiar grăbită, cititorul își dă seama că autorul stăpânește teritorii vaste ale artei, de la literatură la artele plastice, la sociologie, estetică etc. Arta, ne-o spune autorul, ne transpune în sfera iluziei, *„însă această iluzie nu e deloc amăgitoare precum drogurile*", chiar dacă, adăugăm noi, unii creatori și-au provocat imaginația prin halucinogene, e cazul suprarealiștilor și, mai apropiat de noi, cel al unui mare poet prieten cu Cioran, e vorba de Henri Michaux. Arta, poezia, teatrul, pictura, muzica ne transpun într-o lume ideală în sensul că prin exercițiul artistic creatorul transcende realul livrându-ne pe noi, beneficiarii acestui exercițiu, într-o zonă a purificării, a catharsisului.

În prima secțiune a cărții, cu genericul ***Microeseuri***, Augustin Cozmuța face aprecieri de o subtilă sagacitate referitoare la Andrei Mikola (1884-1970), aprecieri prilejuite de centenarul unuia din pictorii reprezentativi din a doua generație a Coloniei de Pictură de la Baia Mare. În aceeași secțiune a cărții mai sunt prinși, în adevărate crochiuri literare, Iosif Balla, la cei optzeci de ani ai săi, Gheorghe Chivu și alții. Iosif Balla este perceput ca un pictor al formelor sculpturale de o ușoară ținută expresionistă. Tonul evocării capătă accente memorialistice: *„Cine îi cunoaște și pitorescul bilingv al vorbirii, gustat alături de el pe o bancă în Colonia Pictorilor, înconjurat de copii și animale, evocând oarecum idilic farmecul vieții și jocul cu destinul, va realiza mai bine semnificația umanistă a operei sale picturale, lirismul de care este străbătută inclusiv atunci când gravitatea temei tratate duce înspre grotescul imaginii. Există exasperare, dar niciodată disperare*" (p. 12).

Sub semnul evocării omagiale stau și textele despre poetul și pictorul Gheorghe Chivu la cei optzeci de ani de la naștere și despre Traian Hrișcă la șaptezeci de ani. *Ut pictura poesis*, adagiul estetic horațian aplicat exegezei picturii și poeziei profesorului nostru de desen din Sighetu Marmației, dă măsura talentului autorului ca exeget al discursului poetic al creatorului ***Zumbelor***, dar și al picturii sale, suverană fiind expresia lirică remarcată de Cozmuța în pictura lui. Nimeni până la Augustin Cozmuța n-a pus o diagnoză mai precisă, în inefabilul ei, asupra acestui pictor-poet aproape uitat ca și Traian Bilțiu Dăncuș. Despre cel din urmă Alexandru Busoiceanu afirma că orientarea pictorului spre tradiție, spre arta populară este o certitudine susținută de o stilizare rafinată atât în arhitectura decorativă a desenului ce ne trimite spre arabescurile artei populare, cât și în cromatica ce amintește de covoarele maramureșene. *„Pânzele sale de o naivă abundență ilustrație sunt înviorate de o veselă împerechere de culori*". Sugestiile artei populare trebuie să fie element catalizator spre o pictură ce transcende realul decorativ al acestei arte, o transcendere înspre o metafizică a *„lucrurilor în sine*".

Textele lui Augustin Cozmuța, fie că se referă la expoziții de grup sau personale, la activități ale Muzeului Județean sau ale Muzeului Florean (zece ani de sculptură), sunt mai mult decât niște cronici impresioniste. Ele valorizează creația unor personalități consacrate cum ar fi: Lidia Agricola, Petre Abrudan, Mircea Hrișcă, Ioan Marchiș, Carol Scheip, Dorel Petrehuș, Ilie Cămărășan, Mihai Olos. Nu sunt uitați nici creatori mai tineri, la vremea aceea pe deplin afirmați, ca: Viorel Nimigeanu, Maria Mariș Dărăban, Aurel Dan, Gheorghe Crăciun, Aurel Cucu etc. Cronicarul nu scapă nici prilejul investigării unor artiști străini afirmați în Europa: Victor Vasarely, Simon North, Gyula Konkoly etc.

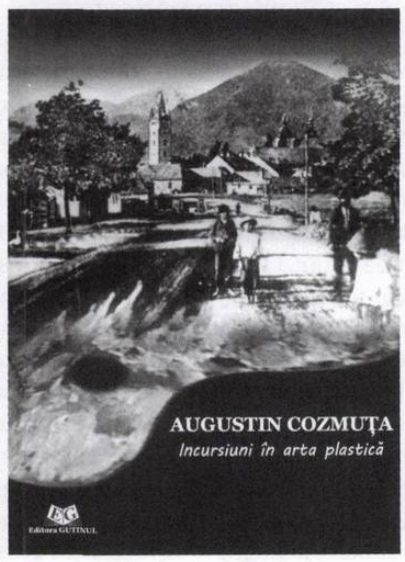

La secțiunea ***Expoziții colective și de grup*** mai remarcăm cronica la simezele pictorilor Cupșa și Petruse; ultimul un real talent, mort prematur în condiții neelucidate. Aceștia fac o *„pictură care nu place și nici nu vrea să placă, să încânte. Compoziția și culorile mai ales sunt maltratate în sensul etimologic al acestui cuvânt*" (p. 35). Cei doi pictori aderă voit la o estetică anticlasică, în cheia unei dialectici a refuzului a ceva *déjà-vu*.

O expoziție ca cea organizată de Muzeul de Artă din Baia Mare, consacrată portretului începând cu Școala de Pictură a lui Simon Hollosy, îi prilejuiește autorului o enumerare a unor nume de pictori ce au excelat nu numai în arta peisajului, ci și în cea a portretului, cum sunt: Anastase Demian, cel ce a realizat vignetele la „Gândirea"; Ioan Thorma, Istvan Reti, Ioan Krizsan, Traian Bilțiu Dăncuș, Alexandru Ziffer, Iosif Balla - din generația mai veche; Traian și Mircea Hrișcă, Paul Erdos, Ioan Donca, Ilie Cămărășan, Alexandru Șainelic, Natalia Grigore, Nicolae Apostol - din generația de mijloc.

Secțiunea cea mai amplă a cărții o constituie ***Interviurile***. Autorul a debutat editorial în 1995 cu o carte intitulată ***Punct de trecere – Interviuri*** și a încheiat antumele tot cu o carte de interviuri, având același titlu cu prima, considerată o continuare (vol.II). Interviul a devenit un gen literar grație și interesului publicului care vrea să afle câte ceva din viața și experiența artistică ale creatorilor: scriitori, artiști plastici, muzicieni, oameni de teatru etc. Augustin Cozmuța practică genul cu reală îndemânare jurnalistică și cu talent, căutând la preopinentul său, dincolo de natura biograficului, esența actului artistic. Dacă artistul plastic nu este obișnuit cu analiza creațiilor, a convingerilor sale, intervine persoana reporterului literar, care, prin întrebări bine puse, meșteșugite, va obține de la cel intervievat un document al stării de spirit, o fișă psihologică menită să pătrundă în laboratorul de creație al artistului. Acest demers îl face cu har reporterul. Fiecare interviu are câte un generic extras din convorbirea cu artistul respectiv. Natalia Grigore, o prezență discretă în arta plastică băimăreană, naturalizată maramureșeancă, ne spune *„găsesc că pictura trebuie făcută pentru a sta aproape de existența oamenilor*". Viorel Nimigeanu, ajuns între timp un nume în arta plastică, profesor actualmente la Academia de Arte Vizuale „Ion Andreescu" din Cluj Napoca, își afirmă menirea mesianică, i-aș zice, declarând că își respectă publicul și nu dorește să-l dezamăgească niciodată. Mai sunt intervievați mulți artiști plastici, majoritatea din Maramureș, dar și din Republica Moldova. Anatol Ghimpu crede în șansa unei renașteri: *„Fără a simți pământul tău, mi se pare că n-are rost să faci artă*".

(Continuare în pagina 18)

Săluc HORVAT

AL. HANȚĂ. REPERE BIOGRAFICE

Bazându-se pe principiul că, pentru a fi credibilă, o cercetare de istorie literară pornește de la identificarea izvoarelor biografice și bibliografice, urmând apoi prelucrarea și integrarea acestora în cuprinsul lucrării, cunoscutul istoric literar Nicolae Scurtu, cercetător neobosit și de mare probitate științifică, a realizat și a publicat, în decursul anilor, numeroase contribuții biobibliografice la o seamă de scriitori, mai mult sau mai puțin cunoscuți, contribuind, prin aceasta, la o mai bună cunoaștere a celor cercetați.

Un exemplu edificator îl constituie și recenta micromonografie documentară dedicată profesorului, criticului și istoricului literar Alecu Hanță, cu titlul ***Al. Hanță. Repere pentru o biografie***, apărută la Editura Ars Docendi (București, 2016).

Biografia lui Al. Hanță (n. 16.04.9131 – m. 31.01.2008) este una liniară, marcată mai ales de cariera didactică universitară. S-a format în cadrul Facultății de Filologie a Universității din București, la care, după absolvire, a fost reținut în calitate de preparator la catedra de literatură română. În această instituție a urcat toate treptele științifice universitare și a onorat-o până la sfârșitul carierei. În mai multe rânduri a predat literatură română la unele universități din Franța.

Activitatea literară este relevată de colaborarea sa la diverse reviste literare: „Tânărul scriitor" (la care a debutat cu articolul ***În loc de erată*** – 1956), „Gazeta literară", „Luceafărul", „Ramuri", „Revista de istorie și critică literară", „Limbă și literatură" etc.

Al. Hanță a publicat trei cărți: ***Ideea de patrie în literatura română*** (1976), ***„Contemporanul" (1881-1891), o revistă așa cum a fost*** (1983), ***Idei și forme literare până la Titu Maiorescu*** (1985). A mai publicat antologia ***Mari farsori, mari gogomani. Literatura antimonarhică***, mai multe ediții de autori, prefețe și postfețe (Panait Istrate, ***Ciulinii Bărăganului***; Anton Pann, ***Povestea vorbei***; Calistrat Hogaș, ***Pe drumuri de munte***; M. Sadoveanu, ***Nicoară Potcoavă***; Tudor Vianu, ***Arta prozatorilor români*** ș.a.). Este autor al multor cronici și comentarii literare.

Prima carte, ***Ideea de patrie în literatura română***, a fost apreciată ca unul din studiile importante, prima monografie care se ocupă de evoluția unei teme de interes pentru scrisul românesc. Studiul monografic despre revista „Contemporanul" i-a adus lui Al. Hanță un premiu al Academiei Române.

Volumul de față, realizat de Nicolae Scurtu, aduce o viziune mult mai largă asupra criticului Al. Hanță. După o notă editorială, ***Inscripție***, urmează o parte epistolară (corespondența primită de Al. Hanță de la diverse personalități, dintre care amintim: Al. Andreescu, Ion Dodu Bălan, Al. Bistrițeanu, Paul Cornea, Mircea Martin, Paul Miclău, D. Păcuraru, Ion Rotaru ș.a.), precum și de la unii străini (cunoscuți de-ai lui Al. Hanță).

Sub titlul ***Efigia profesorului în autografele confraților***, sunt reproduse cincizeci de coperți din cărțile primite și tot atâtea autografe. Între semnatarii autografelor amintim: Ioan Alexandru, Petre Anghel, Gh. Bulgăr, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Dumitru Micu, Al. Piru, Eugen Simion ș.a.

Bine reprezentată este și iconografia în capitolul ***Profesorul și istoricul literar în iconografie***, un adevărat album foto, care pune în evidență bogata prezență a lui Al. Hanța în viața literară.

Volumul se încheie cu reproducerea textelor cuprinzând referințe critice la cărțile lui Al. Hanță, semnate de: Șerban Cioculescu (***Ideea de patrie în literatura română***), Al. Piru (***Reexaminarea unei reviste***), Mircea Popa (***Permanența patriei***), Ion Marcoș (***Istoria unei idei***).

Cu certitudine, noua carte a istoricului literar Nicolae Scurtu trebuie privită ca o contribuție esențială la cunoașterea activității unui important critic și istoric literar pe nedrept dat uitării.

Dumitru ANGHEL

GÂND ÎMBRĂȚIȘÂND GÂNDURI

Noua carte de literatură lirică ***Gând îmbrățișând gânduri*** (Editura Inspirescu, Satu Mare, 2016, 106 pagini), semnată de scriitoarea Corina Petrescu, adună peste șaizeci de poeme, cele mai multe ample, stufoase, dense, fără constrângeri prozodice, pe o tematică cu o tonalitate de *sarabandă* preclasică, năvalnică, de nestăpânit și ușor pătimașă, cu note de tristeți și nostalgii, provocate de tensiuni sufletești, de-o pudică intimitate, în prag de impas sentimental.

Volumul se deschide cu un *poem-semnal,* cu valoarea și semnificația unui *motto-avertisment,* pentru o gamă variată de fixații emoționale de-a lungul discursului liric, cu strofe de câte două versuri, în prozodie clasică și cu rimă împerecheată, în ritualica tonală a folclorului maramureșean, din care răzbat ecouri din vocea cu incantații de legendă a unui solist al locului, îmbrăcat în cel mai vechi costum popular din Europa, cu clopul lui cu tot, și pe canonul, ușor ironic și persiflant, al *epitafurilor vesele* de pe crucile Cimitirului de la Săpânța: *„Să ne bucurăm de plâns/Până moartea nu ne-a-nvins/.../Până floarea este floare/Și nu este-nmormântare/.../Până cântecul e cânt/Nu prohod lângă mormânt"* (***Alternative***, pag. 9), în ritmul cantabil al unui *tropar* din ***Psaltirea în versuri*** a Mitropolitului-poet Dosoftei.

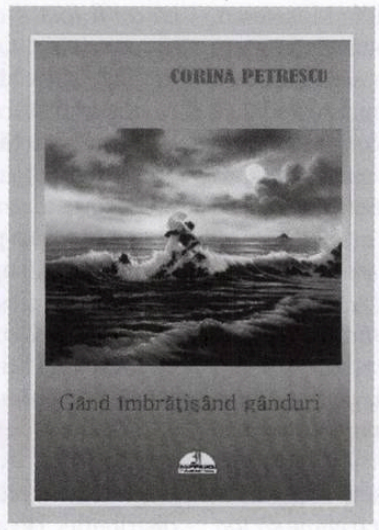

Un poem ca o „uvertură", în tonuri de *gri* sufletesc pentru structura intim-tematică a întregului volum, cu stări provocate, probabil, de întâmplări nefericite, de momente cruciale de tot felul și de toate nuanțele ori capriciile unei existențe tulburate deseori de spaime pasagere, în ciuda tonusului optimist, molipsitor și vivace al profesoarei de *franțuzește* Cornelia Bălan-Pop, alias Corina Petrescu, poeta: *„Să ne bucurăm de noapte/Până nu înseamnă moarte,/.../Cât poștașul nu ne lasă/Și ne mai găsește-acasă"* (Op. cit.).

Atât de grave, de patetice și de profunde sunt dilematica și surprinzătoarea cauzalitate a împrejurărilor care i-au provocat starea emoțională, încât și forma de exprimare poetică s-a pliat pe amplitudinea cauzelor: *„O mamă a plecat, a mea!/Cum poți să lași să plece/O mamă?/Nu o legi cu lanțuri, cu pietre, cu foc/De tine?/.../Mama nu a luat nimic cu ea și totuși,/Nu mi-a lăsat nimic, nici glasul, nici mersul/Nici cuvintele-i dragi/Nici zâmbetul ei sfios"* (***Neuitare***, pag. 11).

Pentru poeta Corina Petrescu, orice fapt de viață, fericit sau trist, entuziast sau dezarmant, se transformă în dilematică și nostalgică neșansă, indiferent de împrejurare sau moment, devastatoare sau benefică: *„Slujitorii acestei existențe se joacă adesea/De-a viața, la modul cel mai serios/.../Lasă copilul din tine să fie/Duminica ta în fiecare zi"* (***Copilul din ploaie***, pag. 13) ori: *„Îmi lipsește o aripă și știu că/Nu am cum s-o mai găsesc vreodată"* (***Îmi lipsește o aripă***, pag. 14).

Există în poezia doamnei Corina Petrescu un complex al liniștii și al echilibrului; funcționează permanent un flux al neîmplinirilor de tot felul, direcționate spre *„indigestii sufletești"* derutante, năucitoare: *„A venit o iarnă târzie de tot/Și mi-a împletit cuvintele, luându-mi cu palmele ei,/Disperarea de a pierde"* (***O stea în fulgii de nea***, pag. 17), ca un tip de disperare fără motiv, fără justificare, chiar fără obiect, dar echilibrul se produce într-o alternanță de capricioasă *„terapie sufletească"*, pentru că poeta, altfel un om puternic, tonic și vivace, chiar știe ce să facă cu toată ființa sa vitală: *„Aici, undeva, într-o stea plină de iarnă,/Întunericul meu se topește în fulgii de nea"* (Op. cit.). Explicația, una dintre altele posibile, se găsește și în preferința tematică pentru anotimpul rece al iernii, cu tot cortegiul său de cauzalități ale disconfortului sufletesc, deși poeta... *„înfrigurată!?"* s-a născut în anotimpul speranței, primăvara, când natura se trezește la viață, după *„coma indusă"* de ciclul firesc al parcursului cosmic al Terrei în jurul Soarelui.

În consecință, motivul iernii își face loc și în poezia de dragoste: *„Pe zăpadă, ciorile sunt parcă mai negre"*, dar într-un poem lung, lung, ca mai toate din acest volum, registrul liric are altă tonalitate, pentru că iubirea este izbânda fericirii, iar poezia erotică este ușor declamativă, pusă în spectacol, plesnind de sănătate și de zbor spre lume și fericire: *„Viața mea fără tine este așa, precum fântâna fără apă,/Precum pădurea fără niciun copac înfrunzit/.../Ca seara de Crăciun fără beteală și brăduț,/Fără cadouri"* (***Viața mea fără tine***, pag. 19).

Și, cu valoarea unui intermezzo, un respiro în adagio, o prozodie de contrast, atipică pentru formula consacrată a poetei Corina Petrescu, câteva poeme *scurtissime*, în maniera haikuului japonez, ca un *click* de echilibru și tampon sentimental în momentele sale de maximă tensiune: *„Un pui căzut din cuib/Muște grămadă -/Moarte"* (***Tragedie***, pag. 21) sau *„Cerul albastru -/Dar pământenilor/Îmbrățișare a soarelui"* (***Prinos***, pag. 45).

Nu putea lipsi, desigur, poezia de inspirație religioasă, procesată cu naturalețea, naivitatea și curățenia *unei rugăciuni* spuse de un copil înainte de culcare, cu același farmec și cu aceeași pioșenie sacră, pe care am descoperit-o și în lirica poetului Traian Vasilcău din Republica Moldova, care semnează ***Prefața*** volumului ***Gând îmbrățișând gânduri***: *„Lasă-mi, Doamne, gând bun/Să pot alege ceea ce este bine de/Ceea ce este păcat!/În genunchi și în cuvinte îți cer/Să-mi dai lumină curată în suflet și în ochi"* (***Rugăciunea de azi***, pag. 38).

Dileme existențiale de-o acuitate fără limite bântuie sufletul poetei, într-o învălmășeală de gânduri din care nu răsar decât mereu alte nedumeriri, în cavalcada unei conștiințe potolite doar de melodia preclasică din ***Clavecinul bine temperat*** de I.S. Bach: *„În casă în inima ta, în trupul tău/Dincolo de Dumnezeu îl cauți pe Dumnezeu/.../Angoasele existențiale sunt puse la congelator pentru/Aceeași unitate de timp și tu /Aștepți cu ardoare /Revărsarea mirifică a vieții"* (***Trebuie***, pag. 40).

Poeta pare că s-ar afla într-o derivă sufletească fără orizont, deși induce o senzație stranie de *„parcă o caută cu lumânarea!"*: *„Gândul meu vagabondează în căutarea/Semnelor de primăvară, dar/Niciun ghiocel, nicio magnolie, nimic..."* (***Dimineață în iarnă***, pag. 43). De fapt, o permanentă stare de neliniște, de frământări sufletești fără adresă, unele - risipite cu generozitate spre tot felul de orizonturi intime (părinți, prieteni, iubiri totale, iubiri pierdute), altele - acoperite semantic de un fascinant și intraductibil cuvânt: *DOR,* etimolog de limbă română fără sinonimie, care să egaleze profunzimea dragostei: *„Deja îmi este dor de el, de mine, de... mine, de el.../Mi-e dor, da, mi-e dor!"* (***Mi-e dor***, pag. 47).

O poezie de dragoste de un idilic ușor demodat, dar de-o curățenie angelică, ca din vremurile bune, calde și calme ale unor Alecsandri ori Coșbuc, cu o decență care o protejează pe Corina Petrescu de tentațiile poeziei licențioase, ca să nu-i spun pornografice, de ultimă generație: *„Privesc,/Te privesc,/Privim și admirăm același drum/Tragem în piept același miros de brad,/Același miros de bine"* (***Vis pentru mâine***, pag. 54). Dar și versuri fulminante despre condiția umană și despre precaritatea unui existențialism între alternativa sorții înscrisă în *codurile* creației divine și puterea limitată a omului de a-și hotărî singur destinul, într-un *superlativ relativ* din gramatica apocalipsei: *„Cel mai greu,/Cel mai terifiant,/Cel mai greu de suportat,/Cel mai distrugător,/Cel mai zguduitor,/Cel mai oribil/.../Lucru"* (***Teroare existențială***, pag. 70) - o poezie declamativă, protestatară, fără mesaj și fără vinovați, dar intuită ca o cumplită nedreptate: *„Vedem lucruri ce o să ni se întâmple și nouă,/Pe zi ce trece, mai tulburătoare, /Mai înfricoșătoare"* (***Viața ca un Auschwitz***, pag. 57).

Și, peste toată această *„cavalcadă de gânduri"* învăluite într-o viață *„cu bune și cu rele"*, între patos și speranțe fără contur, ultimul poem, ***Misterioase umbre*** (pag. 79-80), rezolvă toate dilemele unei existențe prin soluția unică și salvatoare: *„Doar/Un prietenos și/Atât de frumos/Curcubeu/Peste toate umbrele din lume"* (Op. cit., pag. 80).

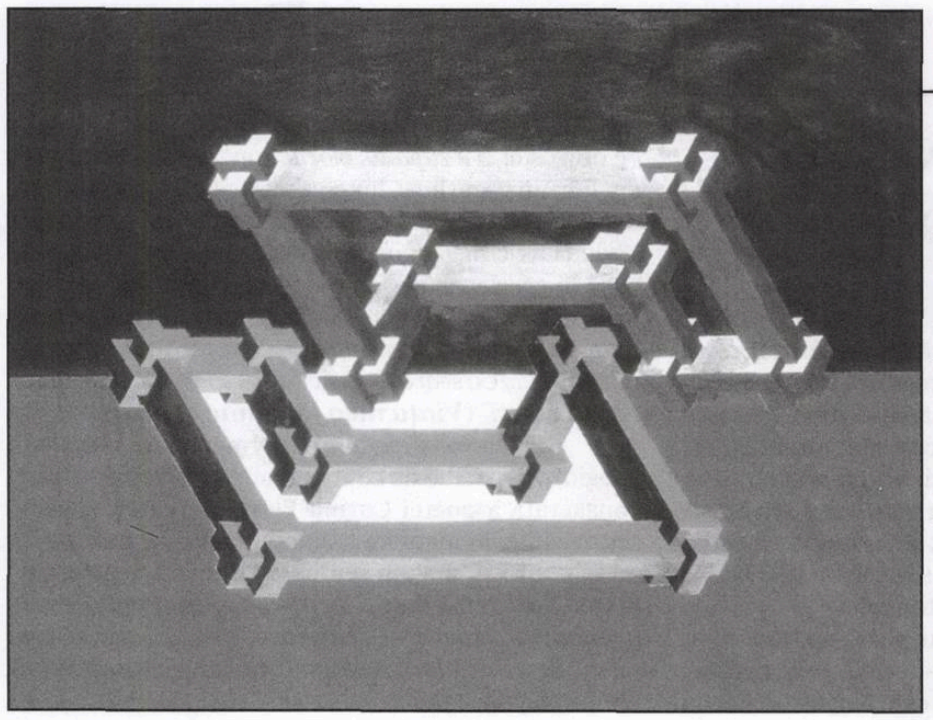

Daniela SITAR-TĂUT

UN ARDELEAN... POLEMIST TEMUT LA BUCUREȘTI

Într-un interviu din 1928, acordat lui Tudor Muşatescu, Liviu Rebreanu, având în urma lui cele două capodopere ***Ion*** şi ***Pădurea spânzuraţilor***, putea să arunce, cu umor, o lumină asupra începuturilor sale bucureştene. *„A trebuit dar să mă apuc de gazetărie. La «Rampa» am început şi eu să combat. Făceam «Cronica dramatică». Mă specializasem în «Cronica dramatică», pentru că marea mea pasiune de teatru nu mă părăsise nici atunci, cum nu m-a părăsit nici până astăzi şi urmăream toate spectacolele de atunci, cum le urmăresc şi pe cele de azi. De aceea scriam eu «cronica». Şi apoi cronica dramatică de azi e excesivă în a critica... însă pe vremea când am început s-o scriu eu la «Rampa», toţi actorii erau geniali, toate piesele capodopere. Nu era obiceiul să se spună nimic rău despre ei şi despre piesă, în cronici. Eu însă am început să procedez altfel... Să «înjur», cum se zice obişnuit în materie, ori de câte ori mi se părea că aşa trebuie să fac. Din această cauză nu erau puţini care ziceau despre mine: «Uită-te, domnule, a venit boanghinul să ne facă nouă zile fripte»"*[1]. În acel an, 1912, evocat, urmându-şi soţia, care obţinuse cu destul de penibile intervenţii un angajament la Teatrul Naţional, Rebreanu aterizase la Bucureşti venind de la Craiova, unde fusese secretar al teatrului de acolo, aflat sub direcţia lui Emil Gârleanu, şi-şi găsise această slujbă mai mult onorifică la „Rampa". „Rampa", subintitulată *„revistă de teatru, muzică, literatură, artă"*, începuse să apară – de cinci ori pe săptămână – încă de la 16 octombrie 1911, fiind creaţia lui Alexandru Davila şi a neobositului N. D. Cocea. În redacţia revistei, Rebreanu se putea freca de nume deja intrate în conştiinţa publicului, cum erau Gala Galaction, Tudor Arghezi, E. Lovinescu, George Topârceanu, Ion Minulescu ş.a. Activitatea lui Rebreanu la „Rampa" se derulează în perioada 1912-1914, perioadă în care apar aproximativ două sute de articole şi cronici.

Prima colaborare a lui este o cronică a piesei ***Sora Beatrice***, un *„miracol în trei acte"*, de Maurice Maeterlink, în traducerea lui... Ion Minulescu. Deci o descindere în plin simbolism. Pentru un nou venit, un elogiu adresat lui Paul Gusty, care tocmai era sărbătorit la împlinirea a trezeci de ani de teatru, sau o cronică favorabilă la una dintre piesele proaspătului său cumnat, Mihail Sorbul, erau mişcări de înţeles, potrivit împrejurărilor. Ceea ce nu era însă de aşteptat era vehemenţa cu care Rebreanu a atacat maşinaţiunile direcţiunii teatrului, exemplificându-le prin capriciile autoritare ale... Luciei Sturdza-Bulandra! În deschiderea cronicii menţionează *„stăruinţa foarte serioasă a dnei Lucia Sturza care voia cu orice preţ să joace pe Andromaca"*[2], în pofida faptului că acesta era un rol pe care nu putea să-l interpreteze persuasiv. Pentru a pune în scenă ***Andromaca***, e nevoie de o Andromacă, argumentează polemistul, relevând tirania actriţei care adună în jurul ei o pletoră de *„foşti, actuali şi viitori miniştri şi deputaţi"*, care-l obligă pe directorul teatrului să capituleze şi să accepte impunerea unei piese cu *„roluri grase, roluri în care să ne poată epata, în cari să înspăimânte lumea"*[3]. Directorul teatrului, domnul Bacalbaşa, este văzut drept *„prea conciliant"*.

Analiza prestaţiei scenice a doamnei Bulandra alternează între un *laudatio* cam insidios şi depreciere, amendând strategiile manipulatorii ale acesteia: *„când vrea dna Sturza ceva... trebuie să se întâmple. [...] Dna Sturza desigur n-ar fi stăruit să joace pe **Andromaca**, dacă şi-ar fi dat seama că nu are calităţi pentru teatrul clasic. [...] **Andromaca** este o jale. Sunt sigur că de câte ori se va juca la Teatrul Naţional **Andromaca**, bietul Racine se va cutremura de groază în mormânt [...] A jucat pe **Andromaca** fiindcă îşi supravalorează talentul"*.

Cronicarul nu se mulţumeşte cu demolarea divei teatrului românesc, ci, *en passant*, mai face o victimă colaterală, în finalul materialului, care va marca debutul unei noi şarje polemice, cu Alexandru Macedonski, de astă dată: *„Dacă Al. Macedonski, într-un exces de indulgenţă şi bazat pe trei «capodopere universale» ale altor trei autori români ce vor juca la Teatrul Naţional, a botezat, chiar aici, stagiunea actuală, desigur, cu foarte fină ironie, stagiunea cea mare. Necunoscând «capodoperele» anunţate de dl Macedonski, dar cunoscând tristele spectacole de până acuma din această stagiune, cred că ar fi fost mai nimerit s-o fi botezat stagiunea cea de pomină"*[4]. O nouă luptă este deci deschisă şi nu se înţelege prea bine cu ce scop.

Riposta Sturdzei-Bulandra nu întârzie să apară, într-o scrisoare deschisă adresată conducerii publicaţiei, ce va apărea în coloanele aceleiaşi reviste. Artista îi impută cronicarului *„neadevărurile"* enunţate referitoare la circumstanţele primirii rolului, la tertipurile şi abuzurile de influenţă sugerate de Liviu Rebreanu, menţionând că alegerea piesei nu se datorează doar voinţei ei, ci şi celei a dnei Demetriad sau a lui Tony Bulandra. Actriţa îşi îndreaptă atenţia doar asupra *„atacurilor care au un parfum pronunţat de intrigi de culise"*, fără a analiza sau a se disculpa de verdictele în privinţa prestaţiei ei scenice, menţionând că *„mândria mea de femeie şi de artistică"* o împiedică să ofere mai multe detalii de culise în privinţa distribuţiei. Diva ultragiată nu pricepe intensitatea atacului la care este supusă, punând totul pe seama rivalităţilor din teatru. Autoportretul profesional se întemeiază pe verticalitate şi abnegaţie scenică: *„M-am ferit cu groază de acele intrigi, mi-am pus mândria în a fi totdeauna departe de cabotinaj şi am căutat mereu să-mi fac renumele artistic bazându-mă numai pe munca cinstită, pe dezvoltarea brumei de talent ce oi fi având, iar niciodată în dauna oamenilor şi pe spatele oamenilor influenţi"*[5].

În răspunsul la epistolă, publicat în articolul ***Constatări şi reflecţii în jurul scrisoarei doamnei Lucia Sturza–Bulandra***, din „Rampa", an I, nr. 298, din 17 octombrie 1912, Rebreanu remarcă faptul că analiza lui o viza pe artistă, iar nu pe femeie, fiecare spectator având dreptul de-a avea o opinie proprie. Nu se disculpă de incriminările anterioare, ci insistă din nou asupra faptului că actriţa însăşi *„a stăruit să joace pe Andromaca – ceea ce ne spune şi d-sa – atunci unde sunt «neadevărurile» cuprinse în articolul meu? Sau poate distinsa artistă le-a văzut printre rânduri? Ar fi păcat, fiindcă printre rânduri nu se ascunde nimic"*[6]. Din acest moment cronicile care o vizau pe artistă devin laudative, poate chiar prea insistent laudative, semn sigur al dorinţei de conciliere cu soţii Bulandra. Ba chiar prestaţiile ei sunt salutate generos, dar antitetic, prin raportare la alte actriţe: *„Pe cât e de slabă Sanda drei Macri, pe atât de strălucită Elena dnei Lucia Sturza"*[7].

După această scrisoare de protest a Luciei Sturza-Bulandra, polemica moare, dar, cum era şi de aşteptat, Al. Macedonski, obişnuit demult cu atacurile îndreptate împotriva lui, îi răspunde lui Rebreanu. Poetul ***Nopţilor*** se simte ofensat a fi *„luat peste picior de un critic dramatic, d. Rebreanu, foarte competent fiindcă a fost ofiţer în armata austriacă, şi fiindcă, de aici înainte, consacrarea literară nu mai trebuie cerută, decât de la foştii sau actualii ofiţeri ai zisei armate.*

*Admit. Şi propun odată pentru totdeauna ca, în materie de arte şi de litere, consacrarea să nu se mai ceară decât de la aceştia. Admit iar ce spune acelaşi domn: că scriitorii români sunt nişte nărozi; că de autori unguri, nemţi, francezi, englezi, dar de români cât de rar, şi deloc, dacă se poate, iar sub direcţiunea actuală cel mult numai de aceia, cari, deşi vor scrie româneşte, îşi vor alege pentru operele lor ca Mircea Demetriade în **Visul lui Ali**, subiecte turceşti"*[8].

Rebreanu continuă polemica, accentuând necesitatea unei selecţii mai riguroase, din punct de vedere valoric, a pieselor ce se prezintă de către Teatrul Naţional: *„Este adevărat că românul şi astăzi se naşte poet, dar nu mai puţin adevărat este că, de când d. Bacalbaşa a încurajat literatura dramatică originală, românii se nasc şi autori dramatici în acelaşi timp. Aşa că astăzi, mulţumită iniţiativei fostului director al Teatrului Naţional, putem să ne mândrim cu o ceată de autori dramatici pe care credem că d. Al. Macedonski nu va întârzia prea mult de a-i decreta geniali şi universali. Şi fiindcă avem autori mulţi, nimeni nu se va mira că avem şi piese «originale» multe cărora nu le lipseşte decât consacrarea dlui Macedonski pentru a aduce ţării şi autorilor lor banii cei mulţi şi gloria cea mare. Astfel numai Teatrul Naţional din Bucureşti aşteaptă peste două sute de «capodopere originale» să fie citite şi, firesc, jucate. [...]*

Atunci?

Atunci să încurajăm sau să «persecutăm» piesele româneşti? Să le «persecutăm». Să facem o selecţie severă, cinstită şi folositoare. Să nu mai jucăm douăsprezece piese originale proaste într-o stagiune. Să jucăm şase, dar bune sau cel puţin cât se poate de bune. Iar în locul celor şase proaste originale să jucăm un Shakespeare, un Molière, un Racine, un Goethe, un Schiller, un Hebbel, un Goldoni"[9].

Apoi Rebreanu trece la atacuri care puteau fi considerate personale: *„Ştim că d. Macedonski nu se împacă cu transilvănenii, fiindcă transilvănenii n-au vrut să se împace cu d-sa. Dar nu ştiam că într-o discuţie literară trebuie să intre numaidecât şi personalităţi. Nu ne interesează cel ce a scris, ne interesează ce a scris. Nu ne interesează ce face, cum umblă sau ce mănâncă omul care scrie, numai adevărul ne interesează. Şi cred că n-are importanţă dacă adevărul a fost scris de un umil transilvănean, fost ofeţer austriac, sau de poetul **Nopţilor**. Precum n-are importanţă nici existenţa societăţii pentru o Austrie mare, în care d. Macedonski vrea să mă bage cu tot dinadinsul. Fiindcă toate acestea nu dovedesc decât neputinţa celui ce le întrebuinţează"*[10].

Macedonski răspunde, plângându-se mai întâi că tânărul încerca să discrediteze generozitatea cu care sprijinise pe tineri: *„Precum se vede, pentru a putea confirma legenda în curs [a lipsei de spirit critic] şi la care recurge prin «Rampa», d. Rebreanu, pentru a desfiinţa însăşi opera vieţii mele – cu alte cuvinte tocmai spiritul ce m-a însufleţit şi care n-a fost altul decât cel de a mă lăsa pe mine la o parte atunci când am văzut că scânteiază câte un talent"*[11].

Apoi Macedonski aduce lămuriri în legătură cu acuzaţia de refractar al vieţii de dincolo de Carpaţi: *„Din locul meu voi răspunde prin urmare că n-am fost niciodată contra fraţilor noştri de peste munţi. I-am iubit şi am respectat întotdeauna într-înşii – de câte ori am găsit în ei aceste calităţi: caracterul, cinstea şi talentul. Dovadă este că am profesat oricând cea mai mare considerare şi stimă pentru valoarea unui Gorun, şi aceasta chiar în timpii când dânsul mi-a fost poate adversar.*

Acum merg mai departe: iau însăşi apărarea lui Emil Isac contra oricui nu vede în el un adevărat talent, un suflet românesc cu totul original.

Nu voi vorbi şi nu voi cinsti niciodată pe acei oameni, oricare ar fi ei, care vor fi nemţi la Viena, unguri la Budapesta sau români la Bucureşti"[12].

Polemica aceasta va mai continua un timp, apoi va muri de la sine.

Citind acum argumentele schimbate de Rebreanu şi Macedonski, ne dăm seama că ea era fără obiect. Amândoi, în definitiv, urmăreau acelaşi ideal, promovarea literaturii dramatice originale. Numai că în vreme ce Macedonski, om de şaizeci de ani, practica o critică văzută ca formă a iubirii, ocrotindu-şi ciracii din cenaclul său cu tron, Rebreanu, bărbat de nici treizeci de ani, intransigent, dorea o selecţie mai riguroasă a pieselor prezentate la Naţional. Dovadă că nu se atinseseră zone sensibile stă şi faptul că, nu după mult timp, polemica Rebreanu-Macedonski duce la o relaţie de amiciţie. În curând, cei doi vor schimba scrisori amicale, poetul ***Nopţii de decemvrie***, aflat la Paris, cerându-i chiar tânărului său confrate să-i trimită cărţi şi periodice, ca să rămână la curent cu literatura din ţară. Şi apoi cum ar fi putut Macedonski, fiu de general, să antipatizeze un ofiţer? El, care se mândrea că *„se născuse printre stindarde"*!

(Continuare în pagina 18)

Marcel MUREŞEANU

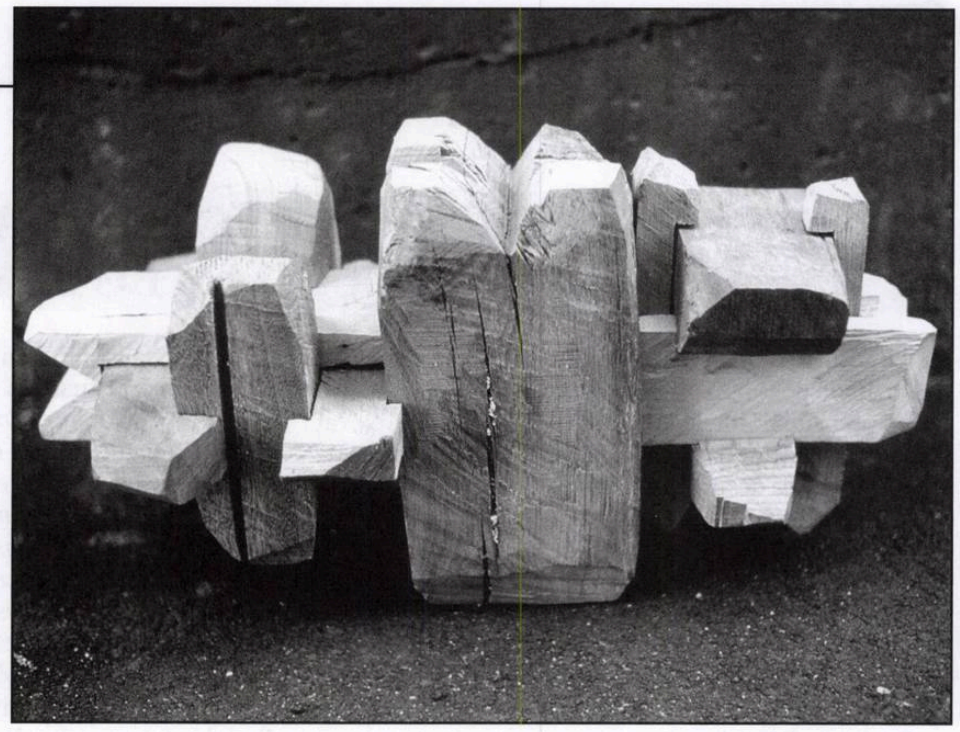

Ziua recunoştinţei

E secetă! „Hamalii omenirii”
nimic nu mai pot scoate
din pământul lor.
Un grătar e pajiştea
şi pe ea stau întinşi ţăranii.
Li se coc trupurile,
le sfârâie sufletele.
De sus Dumnezeu aruncă foc,
de jos diavolul suflă în vatră.
Pe margini trec cohorte vesele
pe Autostrada Soarelui către mare.
O umbră neagră îşi bate cu sete calul.
Frig mare în carlinga pilotului.

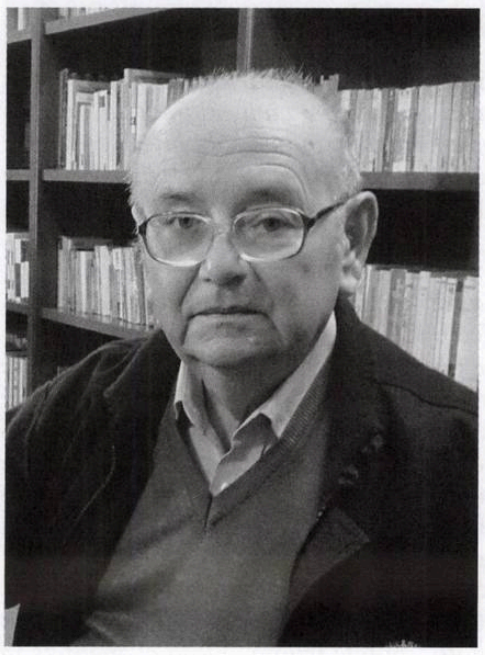

Grăbeşte-te, iată...

Să închizi ochii cuiva...
Dar ai tu acea cheie,
acea pornire şi acel dar?
Dar dacă ei se vor redeschide
la plecarea ta şi te vor urmări
cum te pierzi în sarea zării,
iar glasul nu va putea porni
sau poate auzul tău
va avea altceva de făcut?
Cui rămâne mortul sau viul acela?
Întoarce-te cât mai e vreme,
coboară asinul de pe umerii tăi
şi încalecă-l, iar nimănui de azi înainte
să nu-i închizi ochii
înainte de-a trece peste pleoapele lui o întrebare!

Toate deodată

Azi-noapte a trecut o mare peste tine,
atâta de sărată-ţi era pielea,
atât de înfocate pupilele
şi mâinile, vai, mâinile-ţi păreau
corali pe care curenţii din adânc
voiau să-i sfarme şi să-i arunce pe ţărm!
Azi-noapte, dulcele tău sân
s-a ridicat din valuri să respire
şi ca dintr-un gheizer a ţâşnit din el
laptele cald al dragostei tale.

Încetiniţi!

Se lasă seara.
Lumina se tulbură.
Acest peşte se laudă
că are o iubită
pe uscat!

O grotă unică

La noi lumina
nu se teme de întuneric,
stă toată noaptea
în patul lui!
Dimineaţa îi aud certându-se
de la oliţă...
Altfel va fi
când va avea fiecare
baia lui!

Cine a desfrunzit acest copac?

Vine o vreme
când ţi se dă voie
să-ţi cauţi misterul
fiinţei tale.
Forţe înalte te îndeamnă.
Nu le asculta!
I-aş da o floare lui Dumnezeu,
zice copilul,
dacă aş şti când e ziua lui.

Şarpele cel mai lung este cascada

Azi am înmormântat-o pe Bica,
proiectanta Podului Adolfo
de peste Tisa.
A fost lume multă, ploaie măruntă
şi rece ca fruntea moartei
de care mi-am apropiat mâna.
Am stat lângă Vladimir
şi mă legănam cu lumânarea
în mână, gata să cad.
Preotul, unul tuns scurt,
a cenzurat slujba, n-a zis
versul acela grozav cu
„Doamne, cât de greu se desparte
sufletul de trupul său!”
Şi n-a cerut iertăciunile.
Sala cimentată, geamurile fumurii,
coroanele s-au adunat
parcă singure s-o înconjoare pe Bica,
tot oraşul a fost sub teroarea ploii
eu am urcat greu dealul cimitirului
şi când am ajuns sus
lumea plecase, corbul de pe crucea
lui Kardoss Gyula nu m-a recunoscut,
efigia de bronz a lui Racoviţă lăcrima.
I-am şters faţa să nu cumva
să se adune la minune mulţimile.
Chinuită răbdare trebuie să aibă oamenii
după moarte, să stea aşa nemişcaţi
până la Învierea de Apoi!
mi-am zis şi un gând duios
s-a îndreptat spre cei
care nu se vor mai naşte.

Uitasem de umbrela care mă apăra
de prostiile ploii şi credeam
că mi-am lăsat-o la restaurantul
de la intrare. Uitasem şi de ce am venit aici,
eram gândacul captiv în oala de noapte
a norilor, uitasem şi de Bica,
iar de la Cripta Bozdog
am luat-o la dreapta...
Acolo era mormântul meu,
atât de negru şi atât de gol... încă!

Crud animal mi-a ucis tinereţea

Era iubita mea.
O respiram cât e ziua de mare.
Noaptea o hrăneam cu mac
ca pe-o pasăre.
Purta bluze roşii subţiri
prin ele toată se vedea.
O cuprindeam cu o singură mână
şi atunci muream amândoi
iar de abia peste un veac
ne găsea cineva şi zicea:
nu cumva să spargeţi
pietrele astea îmbrăţişate.

Trac

Am să-mi decapitez teama de trecut,
am s-o urc pe eşafodul ei din Piaţa Cretei,
ademenind-o cu minciuna că am existat.
Ne-am mai ţinut noi de evocări în viaţa asta
şi n-am murit, am mai scormonit noi prin cenuşi
şi am găsit viorele!
Dar acum e altceva: am de executat un salt
cu paraşuta, legat la ochi, într-un punct fix,
care-i tocmai pregătit să se mute.

Pe-o stradă veche

Zic 17 octombrie şi nu înţeleg nimic.
Mai zic o dată şi atunci mi se face
să mai zic şi a treia oară.
Apoi totul se transformă în rugăciune.
Există o oră la care dorm şi cucii,
dar ora aceea se schimbă mereu.
Atunci se preface lumea în scrum.
Caut-o! Câtă vreme eşti sigur
că nu vei găsi nimic, nu te opri
din săpat!

Alina DORLE

DEMOCRAȚIE ȘI CRITICĂ SOCIALĂ ÎN VIZIUNEA LUI DAN BOTTA

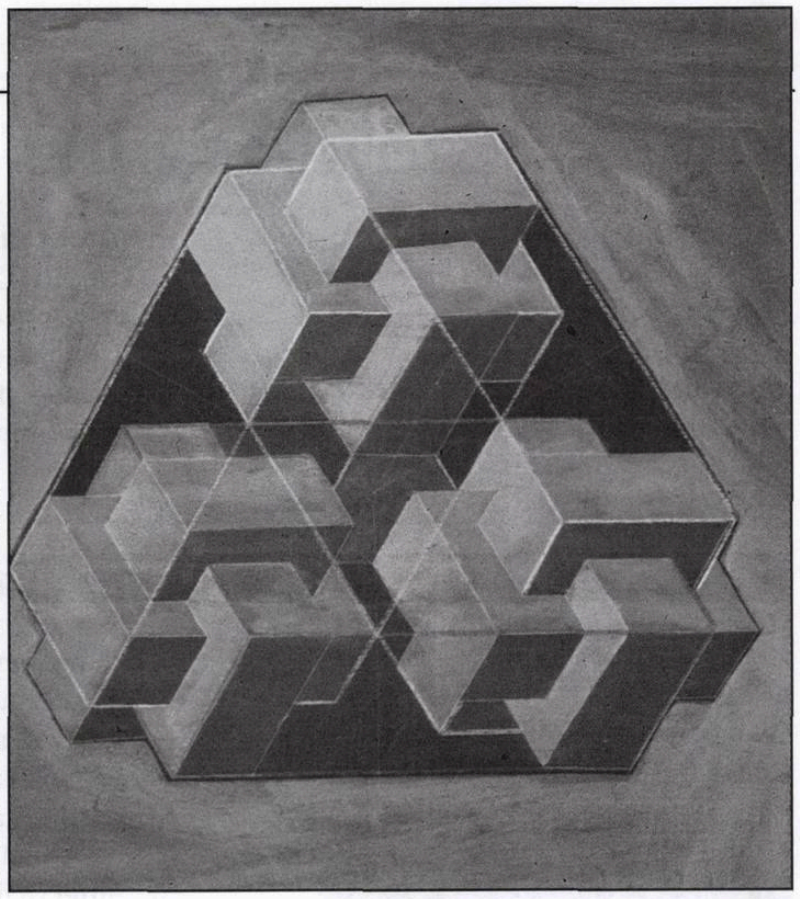

Afirmat în cercul efervescent al tinerilor criterioniști, unde poetul ***Eulaliilor*** făcea figura de aristocrat fin, cu preocupări intelectuale alese, din domeniul elevat al culturilor antice, Dan Botta se apropie prin concepție și prin viziu-nea despre fenomenul românesc și definirea identității naționale de contururile ideologice ale dreptei românești interbelice. Fără a fi un militant propriu-zis al acestei ideologii și fără a exprima un vădit interes pentru activismul politic, eseurile și articolele sale din presa vremii îi reliefează o sensibilitate aparte pentru spiritualitatea românească – raportată în permanență la dimensiunea etnogenetică a unui thracism idealizat – și pentru „limitele" ei istorice, pe care le detecta în realitățile sociopolitice ale timpului său.

Vom recunoaște în câteva dintre articolele și studiile sale – de o incontestabilă distincție intelectuală – teme care vizează în special preeminența etnicului și a specificului național sau supremația rădăcinilor neamului, privite ca imanențe ale eroismului și ale spiritului de jertfă sau chiar teme cu un caracter politic privind crizele democrației, pericolul sovietizării și critica acerbă împotriva mediocrității și a incompetenței clasei politice interbelice. În acest sens, limitele democrației, asupra cărora publicistul *„tună și fulgeră olimpian"*[1], sunt cel mai adesea asociate cu imoralitatea și cu decrepitudinea vieții politice pe care ea însăși le generează. Fără menajamente, jurnalistul desființează ideea de democrație interbelică, cu incisivitatea retorică și afectarea specifice militantului intransigent, păstrându-și însă, în același timp, logica argumentării persuasive. Astfel, democrația *„emană un aer de mlaștină, un suflu fetid care scaldă spațiul nostru moral"*, neavând nici măcar *„licărul putrescenței, aura descompunerii – luminozitatea apelor moarte"*[2]. Ea cultivă inerția și este terenul fertil al mediocrității, al disoluției personalității și a moralei ca valoare absolută, deși, în aparență, după considerentele autorului, răspunde necesității omului de a-și satisface acel „concursum omnium" sau lupta pentru supremație și setea de afirmare. Drept pentru care, autorul recunoaște că *„democrația a deschis într-adevăr tuturor putința de a concura. Dar, ceea ce e și un paradox al său – ea a răsplătit nu pe acela în care se rezolvă o pletoră de virtuți, un summum de perfecțiuni morale, ci tocmai pe acela care prin natura sa imbecilă, prin mediocritatea și prin caracterul său comun, ajungea să fie exponentul a cât mai mulți"*[3].

Cu certitudine, autorul ***Cantilenei*** remarcă – aproape profetic, am putea spune noi astăzi – ca urmări ale democrației, promovarea nonvalorilor, a comunului și a vulgarității și răsturnarea unui sistem axiologic solid, imperios necesar în dezvoltarea organică a țării. În esență, este vorba despre eșecul democrației, care atrage inevitabil schimbarea mentalității sociale sănătoase, întemeiate pe o axă a valorilor, și transformarea ei într-o mentalitate amorfă, de masă, sterilă și fără intuiția valorii: *„Să fii cel dintâi tocmai fiindcă ești asemeni cu cât mai mulți, înseamnă a sancționa lipsa de caractere proprii. Conceptul de personalitate era menit să dispară. Ceea ce uzul desemnează cu acest cuvânt, ceea ce ziarele califică «personalitate» este aproape totdeauna tipul standard, care posedă într-un echilibru admirabil însușirile generale ale massei, și pe care massa îl recunoaște ca atare"*[4]. În acest aspect, de anihilare a personalității umane și a forței sale creative, găsește autorul sursa „răului" în societatea românească, tot mai slăbită și tot mai expusă periclitării: *„Avem nevoie de o nouă aristocrație. Un concurs e emulație continuă spre cele mai nobile ținte. O atmosferă de eroism, de putere morală (...) în straturile de jos ale națiunii sunt mii în cari se sbate o energie captivă, un imens potențial de eroism"*[5]. Soluția ar fi așadar, în opinia lui Dan Botta, o *„nouă aristocrație"*, care să poarte frenetic în valorile ei aceleași esențe ale eroismului și ale jertfei, pregătind psihologic *„un moment prielnic, o flacără undeva, un sunet de bucium din culme în culme de deal"*[6].

O altă sursă a decăderii sociale, *„misterul mizeriei"*, dincolo de paradigmele democrației sau poate în directă legătură cu ea, este, în opinia autorului, primatul economicului în spațiul sociopolitic. Observațiile principale ale jurnalistului semnalează necesitatea primatului spiritualului în buna orânduire a societății: *„Noi împrumutăm materiei un sens. Materia depinde de sufletul nostru. Ideea biblică a unui om capabil să mute din loc munții, să arunce munții în mare, nu este parabolă. Ce spun? E un cumplit adevăr. Dar pentru aceasta se cuvine să ne armăm de credință, de frumuseți morale, să ne facem suflete tari"*[7]. Decăderea morală, surprinsă în expresii de o vădită aciditate, atrage după sine deturnarea ființei de la axa valorilor absolute, spirituale și aplecarea *„către glie"*, către materialismul economic. Critica eseistului se îndreaptă cu vehemență către economiștii timpului, cărora le reproșează incapacitatea de a acorda moralei ponderea necesară. Oarecum detașat, cu superioritatea intelectualului și cu o ironie bine dozată, Dan Botta intuiește exact punctul nevralgic: *„Toți acești fervenți ai economicului, atenți la realitatea lui, orbiți de câteva fenomene de repetiție, se cred posesorii unor soluții, unui hic miraculos. Și nu pot crede – n-ar putea-o crede niciodată – că mărirea sau decăderea economicului e o problemă de frumusețe morală"*[8].

Nervul expresiei acuzatoare, reținut oarecum sub noblețea aristocratică a stilului, răbufnește însă viguros în observarea derapajelor vieții politice și a gradului lor de corupere care au determinat aspectele sociale negative ale epocii. Dacă în articolele menționate mai sus, Dan Botta abordează teme precum comunismul, democrația sau chiar economicul, de pe poziții mai degrabă ideologice, cu reverberații filosofice sau cu luări de atitudine în spiritul unui crez propriu, în ***Tragica învățătură***, jurnalistul se apleacă asupra realităților concrete, asupra unor subiecte precis focalizate: morala societății și discrepanțele sociale, generatoare de tensiuni cu urmări imprevizibile. Tonul analizei dobândește accentele implicării afective și expresia unei atitudini de determinare totală în lupta pentru schimbarea condițiilor de trai ale unor mase largi de nedreptățiți ai societății: *„Oh, de s-ar spulbera câteva glorii de stradă, câteva imbecilități comode ar pristăvi acasă, și un om pe care-l dor brațele încrucișate, un om înspăimântat de inerția care îngheață trupul tânăr, trupul viguros al țării, ar da poate de lucru tuturor"*[9]. Interogațiile retorice și imprecațiile învinuirilor curg dezlănțuite și pline de indignare acuzatoare. Soluțiile posibile fac apel însă din nou la fundamentele ideologice și morale ale dreptei, întemeiate pe jertfă și eroism: *„Explicați-mi, domnilor dregători, fiindcă eu unul nu înțeleg, cum se poate ca țăranii Basarabiei să moară de foame și grânele Bărăganului să putrezească în silozuri? Cum se poate ca zeci de mii de brațe să amorțească de ger, în timp ce în codrii Bucovinei copacii sunt crestați la rădăcină ca să cadă și să se sfârșească singuri? Explicați-mi cum se face că viața pământului nostru, comorile lui naturale, sunt în fiece zi tot mai mult secătuite, cum se face că trimitem peste hotare, de zeci de ani, tot ce e mai de preț și mai folositor pe lume, că ceea ce trimitem întrece de zeci de ori în cantitate și cu mult ca valoare ceea ce primim și suntem totuși vânduți străinătății.*

Că de-mi veți răspunde că nu vedeți cum s-ar putea împăca atâtea interese contrarii și că nu vedeți soluții răului care frământă țara, atunci mă ridic cu tot sufletul meu, cu tot ce-mi strigă puterile mele încătușate, brațele mele care-și simt dorul imens de a construi, cu tot ce organic, vegetal în mine, are tendința copacului de a exploda la lumină – și vă spun că soluții sunt! Pentru a le aplica însă – pentru a le concepe mai întâi, e nevoie de alt sulfet, de un suflet al marilor atitudini, al înțelegerii și al iubirii de aproapele tău, al jertfei și al eroismului"[10].

Se remarcă însă, dincolo de izbucnirile intempestive și de atitudinile ferme, impetuoase, uneori sarcastice, alteori în nuanțe elegiac patetice, ale unui sentiment de nostalgie mioritică, prezența unui optimism nedezmințit în forța credinței strămoșești, în idealul moralității sociale, în energiile spirituale ale conștiinței etnice și de rasă, căci *„fiecare din noi poartă, în personalitatea lui, impresia rasei din care s-a ivit, stigmatele destinului ei. În sângele fiecăruia apun străbunii și fiecare om care se naște are înainte luminoase doar căile bătute de ei"*[11]. Conștiința de sine este determinată așadar de ideea națională, de conștiința etnicității care generează, prin *„impulsurile magnetice ale rasei"*[12], energia creatoare, *„energia inițială"* a esențelor. *„Creația* – consideră Dan Botta – *implică o ilimitată exaltare, conștiința supremației tale pe pământ. Elanul demiurgic, puterea de a impune lumii formele visului său"*[13] și cere invariabil afirmarea unui orgoliu al rasei, conștiința spiritului național. În fond, eseistul vorbește despre *„dragostea de sine"* a poporului, despre *„reflexul Narcisului cosmic"*[14] fecund, regenerator, care va antrena obligatoriu valori spirituale esențiale, ca eroismul, spiritul de jertfă sau moralitatea, capacitatea sacrificiului de sine:

„– Ce vrem? poate, nici noi nu știm. Dar sunt convins că odată limitele frânte, odată elementele în libertate, tot ce poartă în el misterios destinul se va clarifica. Rasa, pământul, patria vor învinge"[15].

Ideile dezbătute în spațiul acestor articole conturează viziunea politică și socială a unui intelectual de mare prestanță, ce se declară net atât împotriva comunismului și a ideologiei de stânga, cât și împotriva democrației, mai precis împotriva practicilor și a climatului pretins democratic al epocii. Autorul deplânge decăderea morală a societății și lipsa simțului patriotic, al eroismului și al dăruirii, fapt care îl plasează, fără echivoc, pe baricadele ideologiei naționaliste de dreapta.

Note:

1. Mircea Vulcănescu, în ***Dan Botta, Limite și alte eseuri***, Editura Crater, pag. 16.
2. Dan Botta, ***Pentru o nouă aristocrație***, în „Sfarmă piatră", an II, nr. 7, joi, 2 ianuarie 1936.
3. ibidem
4. ibidem
5. ibidem
6. ibidem
7. idem, ***Primatul economic***, în „Sfarmă piatră", an II, nr. 47, joi, 15 octombrie, 1936.
8. ibidem
9. Dan Botta, ***Tragica învățătura***, în ***Limite și alte eseuri...***, pag. 311.
10. idem, p. 311-312.
11. idem, ***Conștiința de rasă***, în „Sfarmă piatră", an II, nr. 37, joi, 6 august 1936.
12. ibidem
13. ibidem
14. ibidem
15. Dan Botta, ***Patrie și comunism***, în „Sfarmă piatră", an II, nr. 32, joi, 2 iulie, 1936.

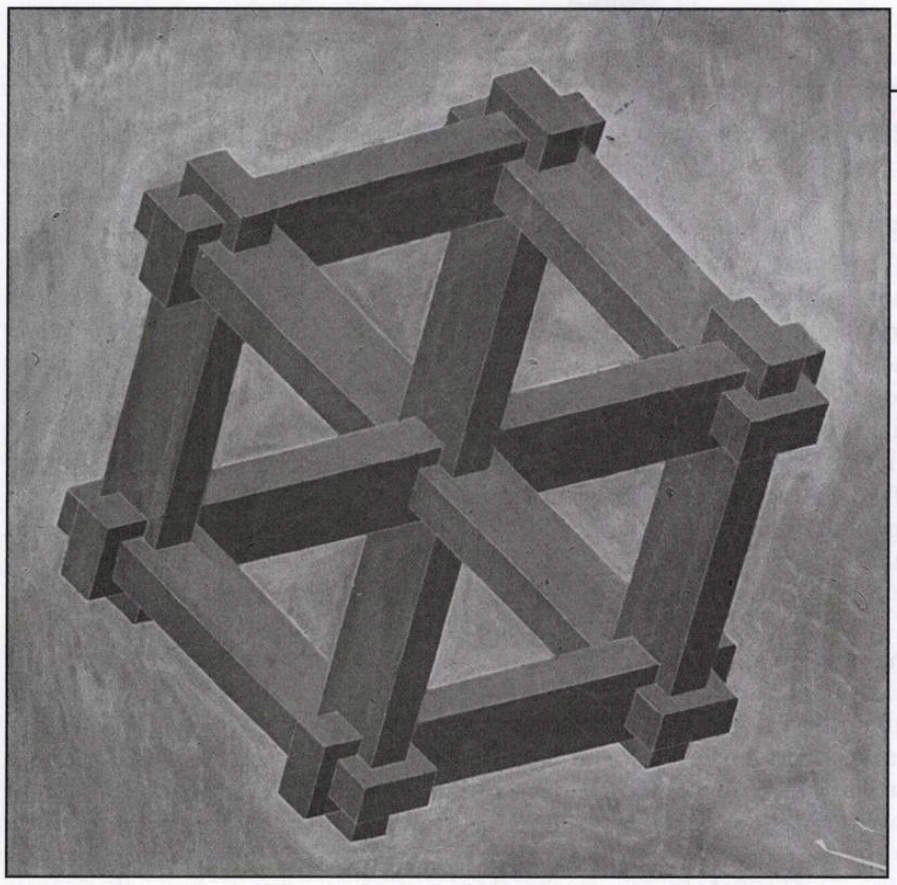

Marian ILEA

TIRISTUL

Îi ziceau Tiristul. Avea nas lung și ascuțit, nevastă, un băiat și o fată, casă aproape lipită de blocul cu numărul doisprezece din Microraion Vest. În Baia-Sprie era cunoscut că umblă prin cârciumi și apoi merge acasă. N-avea alte preocupări. Toamna cumpăra din piața de alimente: gogoșari.

Dragoș Gabriel era de loc din Dănești, se mutase în Baia-Sprie când împlinise nouăsprezece ani. Se căsătorise imediat ce primise diploma de absolvent al Liceului Auto din Baia-Sprie. Specializările: șofer și mecanic auto.

Blând la fire, când se mânia, Dragoș Gabriel se făcea ca piatra vânătă la pielea feței. I se întâmpla rar. De tânăr s-a pus pe chiverniseală. Avea dinți subțiri, slabi la calciu, așa că-i fixase în proteze dentare ca să poată mușca din coaja proaspătă a pâinii. În crâșme povestea numai el. Ceilalți ascultau. Îl mai întrerupeau: „Schimbă placa, Gabriel!", ziceau uneori, enervați. Dragoș Gabriel Tiristul îi asculta. Trecea de la un subiect la altul fără să crâcnească.

***

Voi ziceți că-i rău, eu zic că-i destul de bine. Pentru trândăvie e făcută lumea asta, da' voi, măi, sunteți puși pe tocmeală, mânioși, fără învățătură și cu capetele în pământ. Cum, mama dracului, să fiți mulțumiți? Știți de câte ori se uită cu privirea un om pe zi? Habar n-aveți. De șaizeci de mii de ori. Dar o babă? Nici pe-atâta nu știți! De treizeci de mii de ori. Adică o babă se uită pe jumătate. Asta face. Stă în casă. Dar cu gândurile? Asta chiar că n-aveți de unde, că n-aveți habar. Vă spun eu. Omul se gândește de o sută de mii de ori pe zi la tot atâtea lucruri. Baba doar pe jumătate. Adică baba e înțeleaptă și liniștită. N-ai cum să ajungi ca baba. N-ai cum. Numai după ce ești de anii ei și nu stai prin crâșme. Ai un necaz, ai o nelămurire, întreabă o babă și capeți răspunsul. Voi ziceți: „Tiristul are chiverniseală, are fruntea îngustă, are genele lungi". Întrebați babele, măi! „Tiristul are boalele melancolice", zic alea. Și așa e! Știți că-n drumurile mele, că-n lipsa mea din Baia-Sprie cu zecile de zile, mă apucă dorul de crâșmele din Microraion Vest? Habar n-aveți. Că și dacă întrebați, nu așteptați răspuns. În loc să fiți cuviincioși cu omul care muncește, aveți smintelile voastre. Eu vă vorbesc drept și trăiesc mulțumit. Voi, groși în fălci, puhavi de lene, lați în spate, cu gâturi groase și tâmpi la căutătură, nici n-ascultați. Dormiți mult și bine la mesele astea. Vă uitați pe ferestrele mari la blocuri, la alei, la gardurile cu verdeață. Da' nu le vedeți dincolo de paharele cu vodcă. Omul se cunoaște după faptele lui.

Cât am stat, și-am stat, în Dănești, aici, la șapte kilometri de Baia-Sprie, erau două sute de case și patru sute de vaci. Aveam și ciurda satului. Și laptele. Și smântâna. Aveam de toate până în anul 1989. Acuma-n sat, zice mama, măi Dragoș Gabriel, mai sunt de toate patru vaci. Gata cu ciurda, gata cu laptele, gata cu smântâna. Vin țăranii din Șișești la Lidl și cumpără. Fainã treabă. Și voi sunteți nemulțumiți. Pensionați de la mină. Umpleți crâșmele astea trei din Microraion Vest, în fiecare zi le umpleți și stați ca filosofii ăia care socotesc câte felurimi de oameni sunt. Și vă încurcați în toate socotelile.

Da' cum era când am terminat liceul! Dragoș Gabriel, absolvent la școala care scotea pe bandă rulantă analfabeți. Așa-i zicea liceului. Că ieșeam șoferi și mecanici auto. Adică analfabeți. Acum, ăia care urlau la noi mor de foame și analfabeții câștigă, se chivernisesc, au case, muncesc pe camioane.

„Șoferul are ochii mari și nasul tâmp", așa ziceați voi. „Șoferul se veselește cu lucruri slabe. Șoferul e curvar."

Da' șoferul, adică Dragoș Gabriel, adică Tiristul, mai dă și azi un rând de vodcă la toți. Că are bani, măi!

Vreți Stalinskaya? Din aia să fie. Tu vrei vodcă de Cluj? Dă-i de Cluj! De care vreți voi, de aia să fie. Face cinste Tiristul!

Dar cât sifilis ați avut voi? Pe coridoarele de la spital cât ați stat cuminți să vă vindece doctorii blenoragiile? L-ați văzut pe-acolo pe Dragoș Gabriel? Niciodată.

Când am luat diploma, eram angajat la IJTL. Ani de muncă pe autobuze. Să vă car din Baia-Sprie în Baia-Mare. Nu v-aș mai fi cărat. Da' mi-am făcut casă cu nevasta din drumurile cu voi.

„Dragoș Gabriel, treci la RABĂ!"

„Dragoș Gabriel, cari nisip și pietriș pentru IJTL", zicea directorul.

Așa am făcut. Am lăsat autobuzul.

„Dragoș Gabriel, du-te la director", zicea contabila. Mă speriam. Căram pentru voi nisip și pietriș cu plata la livrare. Făceam ciubucuri pe spinările voastre cocoșate de mină. Poate m-a văzut directorul. Poate i-a spus alt șofer invidios. Nici vorbă. „Dragoș Gabriel, IJTL-ul are pentru tine o garsonieră", zicea directorul. Era apartament cu o cameră, măi, că voi, minerii, le primeați pe alea cu două ori trei camere.

„Stau cu părinții, tovarășe director", ziceam. Și refuzam.

Voi n-ați refuzat niciodată nimic. Voi v-ați căciulit pentru butelie, televizor color, apartamente. Le-ați primit. Tot cartierul acesta de blocuri vi se cuvenea vouă.

„Te duci cu RABA la Canalul-Dunăre-Marea Neagră, Dragoș", zicea directorul. Și plecam tocmai la Agigea. Lunar câștigam peste opt mii cinci sute de lei. Și munceam și câștigam. Vinerea plecam cu RABA la Eforie Sud, la Marea Neagră. Bere, hotel, femei. Că eram singur. S-aude. Când ești singur, nu ești curvar. Da' voi erați înnorați prin apartamentele astea. Și ce făceați, făceați, c-așa erau vremurile.

Când am venit de la Canal, aveam bani de casă. Și am făcut casă-n Baia-Sprie. Și mai aveam bani. Și aveam deja nevastă. Și au apărut băiatul și fata.

Când s-au schimbat vremurile, tot șofer am rămas. Am cumpărat două mașini. Am mai angajat un șofer și ne-am apucat de taximetrie. Că erau vremuri bune la așa ceva. Nu vă mai căram cu autobuzul. Vă duceam cu taxiul. Aveați jeburile pline de salariile compensate de la mină. Fraierilor! Ăia v-au dat bani și v-au închis gurile și minele. Da' v-am cărat, măi! Cât ați vrut voi. Ieșea bănuțul din jebul vostru prost și intra în jebul meu deștept.

Am avut și probleme. Sigur că am avut. Cu Suzana de peste gard. Am văzut-o. Am tot văzut-o și n-am mai avut ochi decât pentru ea. Era măritată cu un miner ca voi. Îl cunoașteți. Da' nu mă feresc. Adevărul spus te face liber, fraierilor.

Încă o tură, un rând de vodcă, dau tot eu! De care vreți voi.

Nu-mi vedeam nevasta, pe Rebeca, nu-mi vedeam copilașii. Numai Suzana, măi. Douăzeci și șapte de ani, subțire, păr parcă de culoarea corbului. Când ne-am mutat, Rebeca le-a spus copiilor: „În veci să nu vă văd cu ăștia de peste gard, au o casă mică și sărăcăcioasă, cu o curte și mai mică, nu ca ale noastre, să nu mergeți la săracii ăia, să nu vă jucați pe-acolo!". Așa a zis Rebeca și Suzana a auzit-o și s-a jurat să mă ia de lângă nevastă și să trăiască în casa cea mare cu mine. Și a făcut tot felul de bozgoane. Îmi ghicea dorințele, măi. Eram numai cu ea. O vedeam numai pe ea. O plimbam gratis cu taxiul. Ne opream la biserica de la intrarea în Baia-Sprie. Ne sărutam în mașină.

„Mergem și noi doi la mănăstirea Bârsana, Gabriel", mi-a spus într-o duminică de dimineață. Am mers.

„Te duc eu cu mașina mea, Gabriel."

„Te duc eu cu taxiul, Suzana."

Bine că am dus-o. La Ocna Șugatag i s-a făcut rău. M-am întâlnit în parcare cu cumnatu-meu, care s-a uitat urât la noi.

„Mor, Gabriel, aici, de rău ce mi s-a făcut", mi-a zis Suzana. Am adus o sticlă plină cu apă și i-am turnat în pălmi. Și-a revenit.

„Mergem în Baia-Sprie fiecare la el acasă, că avem probleme cu cumnatu-meu", i-am zis atunci.

„Hai până-ntr-o bisericuță de lemn, Gabriel", a zis ea.

„Lasă biserica, acolo o găsim și-n altă zi, nu pleacă biserica nicăieri", am zis și bine am făcut.

Ne-am întors pe Gutin. Iar i s-a făcut rău. Și-atunci, în ziua următoare, fraierilor, m-am dus la o babă. Și aia mi-a spus că de șase luni Suzana îmi făcea vrăjuri cu mă-sa împreună. Și baba aia, cum v-am spus și vouă, stă pe Valea Chiuzbăii și știe rupe vrăjurile. Și știe. Zice: „Golește-ți inima de ură, Gabriel, scapă de gânduri, Gabriel". Cum să scapi de gânduri, măi, că aveam unul singur, la care-i zicea Suzana.

Și la Rebeca, nevastă-mea, i-am cerut ajutorul. Aia desfăcea mâinile cu neputință și zicea: „Cum să te ajut, omule? Cu ce să te ajut, Gabriel?". Și m-a ajutat baba. Aia care a fost profesoară de biologie la Liceul Auto și apoi a ajuns babă și care mi-a spus de fată-sa din America și de felul urât în care vorbește „americana", atunci când baba o sună la telefon. Și m-a scăpat baba de Suzana. O vedeam prin curtea din vecini și nu mai aveam niciun gînd pentru ea. I-am spus că am terminat povestea. I-am chemat, pe bărbatu-său și pe ea. I-am spus și la ăla: „Minerule, ești curajos? Poți suporta ce-ți voi spune?". Prostul ăla, care era și el plin de vrăjuri, a zis că: „Da, Gabriel". „Atunci află că am trăit cu Suzana, așa și așa." Suzana n-a recunoscut nimic. Și minerul, fraierilor, mi-a spus: „Gabriel, stai liniștit, că lumea e rea". Auzi cât de îmbârligat putea fi.

Vă mai dau câte o vodcă, măi. E ieftină aici. Sunt locuri unde e de o sută de ori mai scumpă. Acolo nu v-aș da nimic de băut.

După aceea mi-am cumpărat un cap de TIR. Mi-am făcut-o pe Rebeca ajutor contabil, apoi contabil și dirijor de traseu și m-am apucat de altă treabă. Am mai angajat un șofer pentru taxi. De atunci mi-ați spus voi TIRISTUL.

Da' în crâșma asta unde stați și beți vodcă, habar n-aveți că în Europa asta mai sunt șase mii de români ca mine. Tiriști, măi! Plecați să câștige. Angajați la firme din astea care transportă. Unul dintre ei sunt eu. Dar nu-s ca ei, fraierilor! Am capul meu de TIR. Sunt angajatul meu și câștig de trei ori cât ei.

Mâine plec la drum din parcarea pe care o am în curte. Acolo stă capul de TIR. Seara fixez containerul de mașină la Budapesta. Dorm. Poimâine dimineață urc pe autostradă și la drum! Mănânc kilometri până în Germania. Duc containerul plin cu cordon-bleu până-n Suedia. Ăia au pește, dar mănâncă și cordon-bleu unguresc. Habar n-am de ce nu se satură cu somonul sălbatic pe care-l au în țara lor. Le duc eu marfa la care visează, dacă plătesc. Și plătesc, măi, și încă bine. De aia mă înham la volan și la roți și de aia mă duc până către Cercul Polar. Pentru bani și ursul joacă, măi, dar voi ați uitat vorba asta. Aici e destul că vă vin pensiile, că vi le aduce poștașul. Ce știți voi de feribot? Habar n-aveți. Rebeca îmi reține bilet. N-am dureri de cap, n-am grețuri, n-am rău de Marea Baltică. Circul. În Puttgarden mă îmbarc. La Rodby cobor din vapor. Are șaisprezece etaje. În burta lui încap: sute de TIR-uri, garnituri de tren, automobile. N-ai voie să stai în ele. Dacă ai bilet reținut, ai cameră la ce etaj vrei. Am fereastră rotundă, prin care văd Marea Baltică. Dacă ai rău de apă, capeți cameră fără fereastră, care are un perete cu o imagine a mării și cu Portul Rodby. Circul. Asta fac. Nu stau la cârciumă cu lunile de zile. Dimineața pe feribot am mic dejun. Halesc cât îmi pică bine. Adică până stau să crap. Beau cafea și sucuri de fructe până pun pacea cu stomacul. Ies în aerul ăla rece de pe punte și mă plimb. Alții îngălbenesc la piele și borăsc în găleți roșii. Eu stau la locul de fumat. M-am obișnuit. Pe feribot dorm, dimineața mă simt ca-n cartierul ăsta din Baia-Sprie. E fain și cu etaje multe. Nu simți valurile ori furtunile. M-am învățat. Douăzeci și două de ore durează drumul. Ies cu TIR-ul din burta feribotului și mănânc alți kilometri pînă la Ostersund, Uppsala și Lulea. Case de lemn cu grădini și garduri de jumătate de metru înălțime. Din piatră, măi. Satele alea până la Lulea parcă-s pustii. Crâșme nu sunt de niciun fel. N-ai unde să te oprești. Au restaurante. Cum poți trăi fără crâșme? În Microraion Vest avem trei. Ăia de-acolo trăiesc și fără din astea. Pescuiesc pe mare și stau în case. Dacă au un eveniment, merg la restaurant. În Lulea descarc marfa într-un depozit care seamănă cu o baracă din scândură. Mănânc somon cât încape. Dorm în capul de TIR și a doua zi leg containerul cu somon care trebuie dus în Brest. Ăsta-i un oraș din Franța, măi. Unde-i mai rău pentru noi decât în Franța? Nicăieri. Au francujii sindicatul șoferilor de TIR, care te obligă să nu stai noaptea în camion, să mergi la cazare la o pensiune ori un motel de unde să ai chitanța. Capul meu de TIR are trei stele și jumătate. Pensiunile lor sunt sub nivelul capului meu de TIR. Am lux, am frigider, am pat, am căldură. Așa că opresc în parcările speciale din Germania, unde nu-și bagă nasul sindicatul șoferilor din Franța. Deschid frigiderul. Iau o bere. Cobor din TIR. Mă așez la povești cu alți șoferi. Înapoi la TIR. Și somn boieresc. Dimineața dau un euro și fac duș și mă bărbieresc. Pot să-mi spăl și două bluze. O dată pe săptămână plătesc doi euro, adică-i bag într-un orificiu de la mașina de spălat, înghesui hainele și treaba-i făcută. Umblu permanent cu haine curate pe mine. Așa fac în Germania. În Franța nu se poate din cauză că sindicatul își apără șoferii francujii. Lângă Brest mă opresc echipajele sindicatului. Îmi cer buletinul.

(Continuare în pagina 18)

Delia MUNTEAN

DESPRE DEMNITATEA POEZIEI

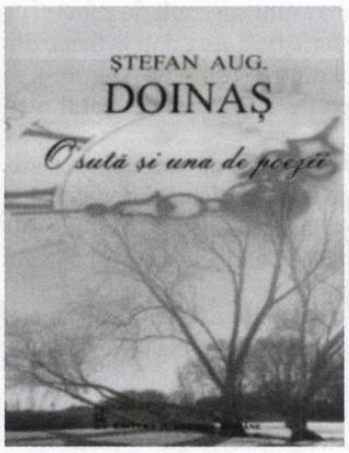

Editura Academiei Române a readus în atenţia publicului cititor, la finele anului trecut, ***O sută şi una de poezii*** din creaţia lui Ştefan Augustin Doinaş (1922 – 2002). Antologia, studiul introductiv şi selecţia de referinţe critice aparţin exegetului sibian Mircea Braga.

Intitulată ***Ştefan Aug. Doinaş şi iradierea prin tâlcuri***, prefaţa radiografiază destinul liric al autorului raportându-l la epocă, la biografia acestuia şi mai ales la principiile sale estetice, enunţate în volume precum: ***Poezie şi modă poetică*** (1972), ***Orfeu şi tentaţia realului*** (1974), ***Lectura poeziei*** (1980), ***Mai-mult-ca-prezentul*** (1996). Teoreticianul observă menţinerea creaţiilor doinaşiene în aceleaşi tipare stilistice, transformările de la un volum la altul fiind vizibile îndeosebi la nivelul „*tâlcurilor*", al atitudinii vizavi de ambianţa socială ori politică. Este evidenţiată, de asemenea, osmoza inedită a coordonatelor lirice provenind dinspre clasicism, romantism şi baroc cu unele dimensiuni sugerate de poezia secolului XX. Această întrepătrundere delimitează semnificativ universul său literar de opera confraţilor supuşi în mai mare măsură provocării curentelor la modă.

În viziunea lui Ştefan Augustin Doinaş, „*a fi modern nu înseamnă a-ţi face o evanghelie din textele de ultimă oră, ci a descoperi – retrospectiv – spiritul epocii tale în operele clasicilor (...), a practica un fel de «lectură infidelă», capabilă să-i citească pe scriitorii de ieri în lumina sensibilităţii noastre de azi*" (***G. Călinescu şi spiritul poeziei moderne***, în vol. ***Poezie şi modă poetică***, Editura Eminescu, Bucureşti, 1972, p. 45). Pentru a-şi construi experienţa artistică, pentru a-şi cunoaşte puterile şi marginile proprii, atât ale omului, cât şi ale creatorului, poetul consideră necesară, înainte de toate, asimilarea conştientă a moştenirii predecesorilor, apoi activarea, în creaţia proprie, a „*germenilor spirituali*" ai tradiţiei.

Poet „*de vocaţie*", şi nu „*de meserie*", Ştefan Augustin Doinaş nu se lasă impresionat de teribilismul (adesea gratuit) al gesticulaţiei lirice contemporane sieşi. Este de părere că autenticitatea se dobândeşte în timp şi se cristalizează odată cu formarea individualităţii creatorului: „***nu începi*** *prin a fi original, urmărind expresia insolită şi gestul ieşit din comun, ci* ***ajungi să fii original*** *la capătul unei activităţi care s-a dovedit, mai întâi, autentică şi – apoi – sigilată de prezenţa unei puternice personalităţi*" (***Tradiţie şi inovaţie***, în vol. ***Poezie...***, p. 209); sau:

„Dar eu
nu vreau să fiu, ci să devin"
(***Psalmul XXXI***).

Un atare proces scoate experimentul din zona perisabilului, convertindu-l într-un demers care să implice în totalitate fiinţa poetului şi s-o aşeze – temeinic, nesilit – în devenirea literaturii. Presupune totodată resuscitarea periodică a tradiţiei, precum şi reexaminarea componentelor tari ale acesteia prin prisma noii sensibilităţi creatoare, confirmându-le/sporindu-le astfel durabilitatea.

Descinderea în timp se realizează până către izvoare, Doinaş descoperindu-se pe sine, cel autentic, abia la hotarele mitice ale culturii şi în găoacea universului. Una cu acestea. Acolo, în freamătul începuturilor, toate sunt adevărate şi grele de înţelesuri („*întâmplarea moartă adie răcoros din tâlcuri*" – ***Cuvintele poetului***), aparţin unui întreg capabil să pună în mişcare, chiar şi după veacuri, resorturile sensibilităţii poetului, să-i deştelenească limbajul – redându-i puterea magică, să-i hotărască şi să-i vegheze conduita estetică.

Întâlnirea cu obârşiile se desfăşoară solemn, în versuri cantabile, alunecând spre descântec. Ritualul scoate din străfunduri o „realitate" inocentă, în care socialul conviețuiește cu naturalul. Evocând-o, Cărturarul („*fiinţă amfibie, cu spiritul într-o lume ideală, dar cu fapta în istorie, printre contemporani*" – ***G. Călinescu în spaţiul ideal al clasicismului***, în vol. ***Poezie...***, p. 35) încearcă să redea condiţiei umane („*aură într-un scuipat de zei*") demnitatea şi pacea dintâi, aşezând-o astfel într-un timp etern, fără curgere:

„Am zgâriat aseară pe nisip
formula unei alte ordini, care
conţine-al lucrurilor tainic chip,
cel fără de ruină şi mişcare"
(***Omul cu compasul***).

Primenind funcţiile arhetipurilor, poetul caută deopotrivă să împiedice contaminarea lor cu pseudovalorile noilor vremi şi să încetinească estomparea dimensiunii sacre a existenţei:

„Eu ştiu prea bine: nici măcar divinul
nu poate fi mai iute ca destinul,
când îşi dezvăluie – alergând călcâiul."
(***Metamorfozele, II***).

Pentru revelarea unui asemenea univers, Doinaş optează, în spiritul cerchiştilor sibieni, pentru baladă, specie literară suficient de veche – cultivată, în secolele XI–XIII, de călugării goliarzi, de trubadurii francezi ori de minnesingerii germani -, al cărei discurs ceremonios, grav, în cadenţe ample îl împrospătează cu sensuri inedite şi îl pigmentează cu noi elemente de mitologie. Colaborarea între epic, liric şi dramatic îi convine de minune poetului, fiindcă îi permite să convertească experienţa personală într-una culturală, adică să-i dea profunzime, şi să zăbovească mai îndelung asupra ei, să-şi reelaboreze conştient emoţiile, infuzându-le ideatic.

De altfel, în eseul intitulat ***Radu Stanca şi spiritul baladesc***, este justificat interesul pentru baladă al membrilor Cercului literar de la Sibiu, pe de o parte, prin refuzul poeziei „*pure*", „*sterilizante*", artificiale, iar pe de altă parte, prin condamnarea „*transpiraţiei afective*", a „*secreţiei lirice fortuite şi necontrolate*", nefiltrate prin cultură (v. poezia „trăiristă"). Prin urmare, sinceritatea exprimării emoţiilor nu garantează valoarea unei creaţii: „*poezia adevărată înseamnă substanţă lirică, înţeleasă ca un amestec inextricabil de talent, cultură poetică, ideaţie filozofică şi modalitate de ton absolut personală*" (în vol. citat, p. 111).

Graţie disciplinei textuale şi infuziilor dinspre livresc, trăirile proprii capătă echilibru, demnitate şi puterea de a metamorfoza eul liric, silindu-l, prin jertfa lor, să trudească sporit pentru atingerea idealului artistic (v. ***Mistreţul cu colţi de argint***). Spus altfel: pe măsură ce-şi munceşte/urzeşte poemul, creatorul se munceşte/se zideşte pe sine. Se autodefineşte. Cu modestie, conştient adică de tributul ce-l are de plătit

„ruşinii
De a şti că toate, absolut toate! lucrurile au
fost scrise, şi cărţile răscitite"
(***La maşina de scris***).

Altoirea pe fondul cultural (istoric, mitologic etc.) situează poezia doinaşiană pe linia scriitorilor ardeleni şi ţine – după cum observă Gheorghe Grigurcu – de o anume „*dignitate colectivă*", hrănită la şcoala clasicismului; „*îmbibată de umanităţi [...], ea se fortifică asimilându-şi tensiunea temelor şi a formelor marilor creaţii ale omenirii*" (***Introducere în poezia lui Ştefan Augustin Doinaş***, în vol. Ştefan Augustin Doinaş, ***Născut în Utopia. Antologie lirică***, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1992). Intelectualizarea emoţiei şi refuzul biografismului (îndeosebi înainte de 1980) conferă scrierilor lui Doinaş o dimensiune iniţiatică, însă fără să alunece în ermetism. Tâlcurile dintotdeauna devin astfel permanente, nu se lasă bulversate ori alterate de accidental, asigurând totodată păstrarea nepervertită a demnităţii poetului şi a poeziei.

Poemul ca somaţie a lecturii

„El nu e această lumină, nu poate.
El nu e un lucru în sine, ci toate.
El are-opintiri şi reacţii netoate.

Citiţi-l încet. El e însuşi încetul.
Primiţi-l discret. El e însuşi discretul.
El n-are a face nimic cu poetul.

Priviţi-l de sus: e o simplă figură.
Rostiţi-l mereu: e o lipsă în gură.
El n-are o altă fiinţă mai dură.

El nu e prezent. Însă poate să fie.
El nu-i de cules, ca o tulbure vie
de litere coapte. Siliţi-l să fie."

(Ştefan Augustin Doinaş)

După epoca baladică, cea mai izbutită din punct de vedere artistic, creaţia lui Doinaş capătă accente abstracte, câteodată didactice (***Mica baladă cu bufniţe***, ***Născut în Utopia***, ***Oglinda confuză***, ***Cultivă-ţi ochiul!***), pentru ca înspre finalul carierei autorul să cultive poezia pamfletară şi moralistă, aplecată tot mai mult către politic şi social (***Veveriţa în cuşcă***, ***Dialog la portretul lui Rudolf II pictat de messer Giuseppe Archimboldo***), precum şi lirica religioasă, mai potrivită pentru exprimarea propriilor sentimente:

„Jucându-ne noi înşine-ntr-o doară
«de-a Domnul şi de-a Dracul», nu Te temi
că-n loc să ne sanctifici, ne blestemi?
că-n loc să-ţi dovedeşti în mine chipul,
îmi curgi ca printre degete nisipul?

Coboară, Doamne, ca să vezi că jos
vai! Jocul nostru-i foarte serios..."
(***Psalmul XXI***);

sau:

„Şi iată-ne: stăm, fiecare-n faţa
odraslei sale, căutând frenetici
pe chipul ei minunea ce-am visat-o.

Iar ceea ce vedem ne întristează.

Doamne, ai pus în mine prea puţină
lumină nencepută; eu – în tine –
prea multă strălucire omenească..."
(***Psalmul LXIV***).

Antologia se încheie în mod sugestiv cu poezia ***Sabia de har*** (preluată din vol. ***Opere***, 3, 2000), mărturie a necontenitelor tensiuni lăuntrice, nici acum îmblânzite:

„unde-i sabia de har invocată cu artă
pe mine de mine însumi să mă despartă?".

Ştefan VIŞOVAN

N. STEINHARDT. *CULTURĂ ŞI CREDINŢĂ. CAIETELE DE LA ROHIA* (I-III). O VALOROASĂ REEDITARE

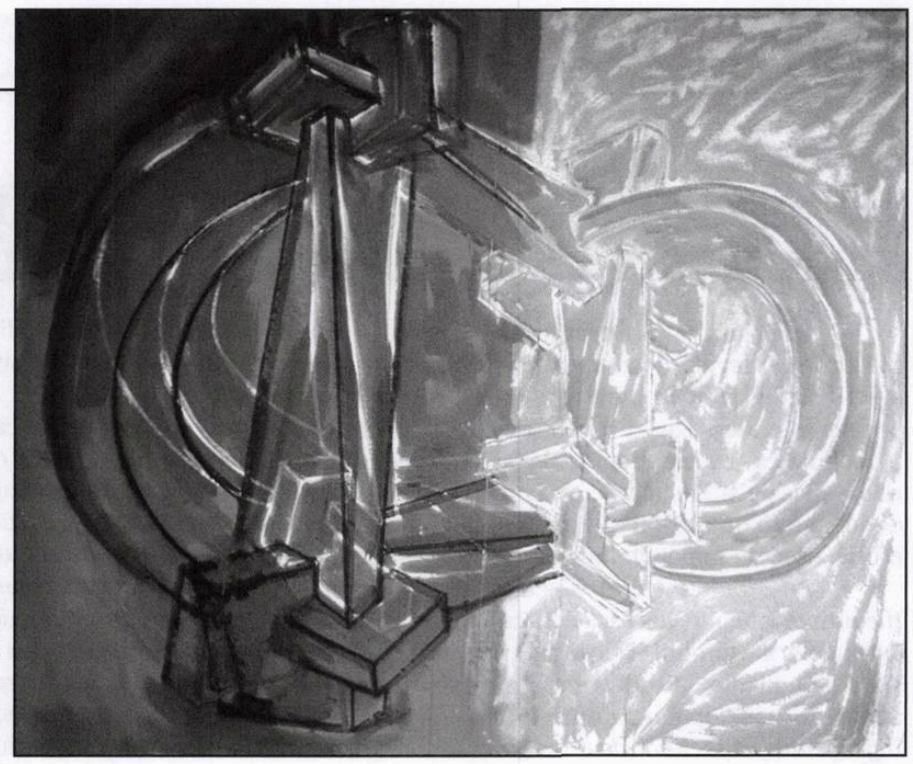

Florian Roatiş, cotat drept un eseist valoros, un istoric literar de mare profunzime şi un filosof redutabil, este, în acelaşi timp, unul dintre cei mai avizaţi steinhardtieni. Domnia Sa ne-a oferit, alături de alte lucrări valoroase[1], renumitele ***Caiete de la Rohia***, care pun în lumină câteva laturi mai puţin cunoscute ale activităţii şi personalităţii lui Nicolae Steinhardt. ***Caietele*** au văzut lumina tiparului între anii 1999 şi 2002 la Editura Helvetica din Baia Mare şi poartă titluri sugestive, esenţializate chiar: ***Nicolae Steinhardt sau fericirea de a fi creştin*** (1999), ***Nicolae Steinhardt în amintirea contemporanilor*** (2002); ***Nicolae Steinhardt în interviuri şi corespondenţă*** (2001); ***Nicolae Steinhardt. Prin alţii în postumitate*** (2002). Aceste lucrări au fost deosebit de bine primite, atât de specialişti, cât şi de publicul cititor, motiv pentru care tirajele, de câte cinci sute de exemplare, s-au epuizat repede. Iată însă că Florian Roatiş se prezintă astăzi cu o nouă ediţie, ce comasează, dacă putem folosi un termen mai puţin academic, primele trei ***Caiete***, revizuindu-le, adnotându-le, renunţând la unele dintre texte, incluzând altele noi, realizând totodată un aparat critic ce respectă întru totul rigorile academice şi pune în lumină, odată în plus, acribia şi erudiţia deja bine cunoscute ale lui Florian Roatiş.

După o scurtă ***Notă asupra ediţiei***, în care cititorul este informat în legătură cu structura volumului şi cu modificările operate în raport cu ediţiile amintite, Florian Roatiş ne oferă un consistent studiu despre afinităţile şi polemicile lui Nicolae Steinhardt cu reprezentanţii generaţiei `27 (Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Emil Cioran, Constantin Noica, Eugen Ionescu, Petru Comarnescu, Petru Manoliu, Arşavir Acterian, Dan Botta, Stelian Mateescu, Paul Sterian, Ion I. Cantacuzino etc.), după care ne prezintă o fişă biobibliografică detaliată, care îl ajută pe cititorul neiniţiat să se familiarizeze cu fenomenul Steinhardt (viaţă, activitate, raporturi cu intelectualii vremii, colaborări la ziare şi reviste, anii de temniţă, opera antumă şi postumă etc.).

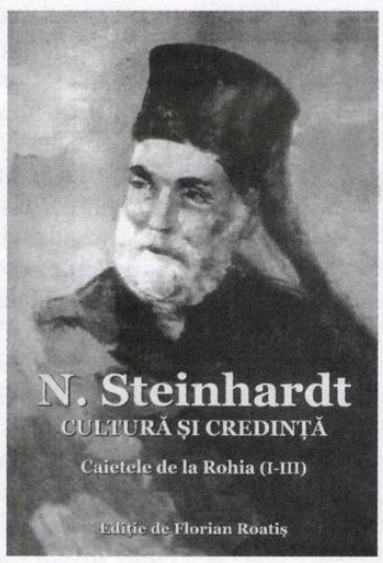

Din primul capitol al volumului, intitulat ***N. Steinhardt despre Maramureş şi maramureşeni***, aflăm că, venind, în anul 1973, la Rohia, lui N. Steindardt i s-a părut că a nimerit într-un loc *„de basm şi de vis”*, un loc care-i alunga osteneala, melancolia şi dubiile, un loc unde îl *„copleşeau liniştea, smerenia, misterul”*; şi nu i-a trebuit mult viitorului monah să realizeze că Rohia era locul pe care-l căuta, că acesta era răspunsul lui Dumnezeu la căutările sale. Totul era încântător, iar Steinhardt se întreabă cu sfială: *„Atunci când vin pe acest pământ, oare Sfânta Vineri şi Sfânta Duminică nu trag aici, în perimetrul acesta discret?”*. Referindu-se apoi la dezvoltarea impetuoasă a mănăstirii, la creşterea uimitoare a numărului de vizitatori, afirmă: *„Ne paşte primejdia intrării în circuitul turistic”*.

În acest capitol ne întâmpină, poate, cele mai frumoase cuvinte care s-au rostit vreodată la adresa Maramureşului şi a locuitorilor săi. Este dificil să selectezi un citat pe care să-l consideri cel mai potrivit pentru a caracteriza acest ţinut, căci toate textele lui N. Steinhardt referitoare la Maramureş sunt adevărate imne din care ţâşnesc spre ceruri admiraţia şi încântarea, bucuria şi optimismul, respectul şi dragostea nepărmurită faţă de un spaţiu mirific, care e, de fapt, o taină, căci aici *„glia şi cerul, codrii şi râurile, satele şi schiturile par a glăsui cu putere (deopotrivă cu blândeţea gesturilor şi măsura graiului): veniţi la noi, toţi cei copleşiţi de greşeli, iluzii pierdute, păreri de rău şi mustrări de conştiinţă şi – de nu va fi venirea voastră din interes şi cu făţărnicie – noi vă vom da odihnă, despovărare şi nădejde”*. Cuvinte frumoase, înălţătoare are monahul şi atunci când vorbeşte despre maiestuoasele porţi maramureşene sau despre spiritualitatea rohienilor, care, asemenea tuturor locuitorilor zonei, *„iau viaţa în serios, fiindcă o ştiu unică, aşadar, gravă şi decisivă”* şi sunt *„un neam de oameni duri, negrăbiţi în a-şi acorda încrederea, dar ospitalieri, surprinzător de manieraţi, neposomorâţi, iubitori de frumos şi chiar de fălnicie, darnici şi – mai presus de orice – deştepţi (anevoie poţi interpune un văl între ochii lor şi realitate), neiubitori de orice fel de idealism, cu gândul la o judecată unde vor fi luate aminte faptele, nu vorbele meşteşugite ori încâlcite”*.

Capitolul al doilea, ***Maramureşeni despre Steinhardt***, cuprinde articole interesante, microeseuri, aprecieri, amintiri etc., multe publicate în diferite reviste sau în cotidiene locale ori centrale, de intelectuali valoroşi care l-au cunoscut pe N. Steinhardt direct sau din scrierile sale: Ion Ardeleanu, Mândiţa Cosma, Ioan Filip, Terezia Filip, Maria Gîrbe, Serafim Man, Florian Roatiş – cu şase texte deosebit de interesante –, Nicolae Roşca etc. În capitolul al treilea, ***Diaspora despre N. Steinhardt***, sunt inserate răspunsurile unor mari personalităţi române din diaspora la scrisorile trimise, la începutul anului 1993, de profesorul Ioan Săcăleanu, consilier-şef al Inspectoratului pentru Cultură Maramureş, prin care le solicita să se asocieze ideii constituirii Fundaţiei „Nicolae Steinhardt”, devenind totodată membri fondatori ai acesteia. Reacţiile celor solicitaţi, în marea lor majoritate pozitive, sunt însoţite de sentimente de admiraţie pentru curajul, onestitatea, iubirea şi sufletul deschis faţă de semeni ale lui Nicolae Steinhardt, considerându-l un model spiritual de smerenie şi sacrificiu, care, pentru ei, reprezintă partea luminoasă a vieţii şi iradiază optimism, în ciuda tuturor vicisitudinilor de care a avut parte. Cititorul va identifica asemenea aprecieri în scrisorile lui Grigore Ioan Bellu, Neagu Djuvara, Nicolette Franck, Eugen Ionescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Dinu Manoil, Bujor Nedelcovici, Svetlana Paleologu-Matta, Lucian Raicu, Vlad Stolojan, Ion Varlam. Capitolul al patrulea este alcătuit din patru ***Exegeze despre N. Steindhart***, semnate de Virgil Bulat, Gheorghe Carageani, Elena Neagoe şi Svetlana Paleologu-Matta.

Volumul al doilea sau, dacă vreţi, ***Caietul*** cu numărul doi corespunzător ediţiei din anul 2000, ni-l prezintă pe ***Nicolae Steinhardt în amintirea contemporanilor*** – treizeci la număr cu treizeci şi două de texte (Alexandru Baciu beneficiind de două titluri, care, de fapt cuprind trei texte distincte). Identificăm aici numele unor mari personalităţi ale culturii noastre religioase sau laice, alături de numele unor autori mai puţin cunoscuţi, dar care, pe parcursul devenirii lor profesionale, au avut privilegiul de a-l cunoaşte pe monahul Nicolae. Îi amintim aici în ordinea stabilită de realizatorul ediţiei: ÎPS Bartolomeu Anania, ÎPS Nicolae Corneanu, ÎPS Antonie Plămădeală, ÎPS Justinian Chira, PS Justin Sigheteanul, arhimandrit Mina Dobzeu, Constantin Galeriu, arhimandrit Paulin Lecca, Arşavir Acterian, Alexandru Baciu, Nicolae Băciuţ, Alexa Gavril Bâle, Ioan M. Bocu, Augustin Botiş, Nazaria Buga, Sorina Bulat, Virgil Ciomoş, Vasile Cormoş, Sorin Dumitrescu, Theodor Enescu, Terezia Filip, arhimandrit Serafim Man, Achim Mihu, Alexandru Paleologu, Ioan Pintea, Adrian Popescu, Florian Razmoş, Nicolae Roşca, Mihai Şora, Viola Vancea. Aşa cum magistral sintetizează Florian Roatiş în prima ediţie a ***Caietelor***, textele înglobate în această secvenţă a cărţii *„converg spre o imagine deloc idealizată (deşi nu lipseşte apelativul sfânt atribuit de către Al. Baciu, N. Băciuţ şi alţii monahului de la Rohia) şi, în acelaşi timp, extrem de relevantă, pentru ceea ce a însemnat N. Steinhardt pentru cei care l-au cunoscut mai de mult (A. Acterian, Al. Baciu, Al. Paleologu, Th. Enescu, M. Şora ş.a.) sau la vârsta senectuţii, când, la rându-i, s-a deschis cu o firească şi sinceră disponibilitate, neumbrită de interese, spre tinerii aflaţi în căutarea unui drum în viaţă (Al. Bâle, I. M. Bocu), dar şi spre alţii cu care i s-au intersectat drumurile (I. Pintea, V. Cormoş, T. Filip, V. Vancea ş.a.)”*[2].

Ultimul volum inclus în antologia de faţă, ***N. Steindhardt în interviuri şi corespondenţă***, cuprinde şapte interviuri oferite de Nicolae Steindhardt unor intelectuali (jurnalişti, scriitori etc.) profund interesaţi şi marcaţi de personalitatea monahului de la Rohia: Alexandru Baciu, Alexa Gavril Bâle, Dumitru Cerna, Leontin Cupar, Dumitru Tony Stanciu, Demostene Şofron şi Constantin Vişan. Fie că tratează despre muzica uşoară, despre şablonizare, despre frumuseţea Ţării Lăpuşului şi a oamenilor acesteia, despre trăsăturile fundamentale ale caracterului maramureşenilor - legitimitatea, libertatea, demnitatea (noblеţea), subtilitatea (sveltеţea), despre Noica, Blaga sau Eliade, despre talent şi creaţie, despre aşa-zisul conflict dintre generaţii, despre limba română etc., Nicolae Steinhardt ni se prezintă în aceste interviuri ca o personalitate profund implicată în viaţa culturală a României, ca un excelent cunoscător al acesteia, un caracter deschis dialogului, volubil chiar, extrem de bine informat şi capabil să emită judecăţi de valoare asupra celor mai diferite probleme şi aspecte ce ţin de evoluţia culturii şi a spiritualităţii noastre. În ceea ce priveşte corespondenţa lui Nicolae Steinhardt, cartea de faţă conţine cincisprezece scrisori trimise lui Sergiu Al-George, şaptesprezece scrisori către Alexandru Baciu şi familia acestuia, şapte scrisori adresate lui Ion Caraion, trei scrisori trimise familiei Doina şi Vasile Cormoş, patru lui Mircea Eliade, zece lui Theodor Enescu, douăzeci şi opt de scrisori către Virgil Nemoianu şi două scrisori trimise lui Victor Rusu. În total, optzeci şi şase de scrisori expediate către opt apropiaţi ai monahului. Între scrisorile primite de Nicolae Steinhardt sunt incluse în actuala ediţie următoarele: de la Lucian Boz – trei, Emil Cioran – trei, Maria Cogălniceanu – patru, Mircea Eliade – trei, Eugen Jenney (pe numele adevărat Eugen Kohn) – şase, Paulin Lecca – două, Virgil Nemoianu – trei, Emanuel Neuman – patru, Alexandru Paleologu – şase, Svetlana Paleologu-Matta – şase, Toma Pavel – şapte, Victor Rusu – una şi Sanda Stolojan – trei (între care o ilustrată). Sunt, în total, patruzeci şi patru de scrisori expediate de douăsprezece persoane. Din corespondenţa consistentă pe care a întreţinut-o se vede clar că Nicolae Steindhart a avut un cerc de apropiaţi sufleteşte, pe care i-a apreciat, respectat, iubit şi admirat, cărora li s-a confesat adeseori şi, nu o dată, le-a simţit lipsa. Este vorba despre o companie selectă, în rândul căreia a generat în mod constant valuri de reacţii pozitive. Aceştia, la rândul lor – prieteni statornici, calzi şi binevoitori –, au manifestat o afecţiune profundă faţă de monahul de la Rohia, l-au preţuit, iar atunci când a fost necesar, l-au ajutat şi încurajat, unii i-au trimis cărţi sau chiar bani. Fără îndoială, aşa cum bine remarca Florian Roatiş, Nicolae Steinhardt avea vocaţia prieteniei. Din scrisorile trimise grupului de prieteni, ne apare un Nicolae Steindhart erudit, educat, informat, devotat, galant, manierat, ironic şi autoironic, optimist, iubitor de oameni, încrezător în puterea divină, demn, smerit, recunoscător, activ, ocupat, pasionat de cultură şi de artă, mărinimos, afectuos, conciliant, senin de cele mai multe ori, detaşat adesea de relele lumii acesteia, atent cu cei din jur, sincer, direct, nesofisticat, apelând la cuvinte simple pornite din inimă, găsind vorbe de mângâiere sau de iubire nu doar pentru cei cărora le scria direct, ci şi pentru fiecare membru al familiilor acestora în parte. Îl vedem mereu preocupat de publicarea cărţilor şi a studiilor sale, de procurarea unor cărţi valoroase. De altfel, aşa cum subliniază Florian Roatiş, întreaga corespondenţă a lui Nicolae Steinhardt stă sub semnul prieteniei şi al culturii.

(Continuare în pagina 18)

Terezia FILIP

EMINESCU – DEGRADAREA SACRULUI, DIMINUAREA SAU PIERDEREA POETICULUI

Imaginarul arhitectural eminescian - *doma, catedrala, biserica-n ruină* - reprezintă vârste diferite ale poeticului atât în biografia operei, cât şi în cea a poeziei româneşti sau europene. *Doma,* bunăoară, este percepută ca edificiu magistral ce adăposteşte şi polarizează visele şi nostalgiile omeneşti de perfecţiune şi de idealitate de orice fel: creator şi mistic, gnostic ori erotic, precum în poema timpurie ***Înger şi demon***.

În *„doma întristată"*, cu *„muri reci"*, sub *bolţile* întunecate, interferează contrastele şi se contopesc extremele: ale luminii şi ale întunericului, ale sanctităţii şi ale satanicului, atitudini extreme şi sentimente contradictorii: *„Noaptea-n doma întristată, prin lumini îngălbenite,/A făcliilor de ceară care ard lângă altare [...]/În biserica pustie lângă arcul din părete/Genuncheată stă pe trepte o copilă ca un înger/Pe-a altarului icoană în de raze roşii frângeri,/Palidă şi mohorâtă Maica Domnului se vede"* (***Înger şi demon***). Tot aici interferează revolta *demonică* şi iubirea *angelică,* reveriile masculine de guvernare şi reordonare a lumii şi cele feminine de adoraţie şi tandreţe, răzvrătirea masculină şi tulburarea demonică, pe de-o parte, şi iertarea, împăcarea, ruga şi frumuseţea feminină îngerească, de cealaltă parte etc. *„Cufundat în întuneric lâng-o cruce mărmurită,/Într-o umbră neagră, deasă, ca* ***un Demon El*** *veghează,/Coatele pe braţul crucii le destinde şi le-aşează/Ochii cufundaţi în capu-i, fruntea tristă şi-ncreţită"* (Idem). Poezie de tinereţe, din perioada marilor antiteze romantice, *doma* din acest poem se propune ca un *loc viu,* în care se adăpostesc, se conjugă şi se atenuează ori se augmentează energiile contrare ale lumii, cele care duc la elevaţie şi depăşire de sine sau cele care inspiră revolta, răzbunarea, frustrarea. Doma e locul unde se calmează tensiunile sufleteşti şi se moderează sau se animă elanurile lumii. Poezia este de fapt o intensă poveste de iubire în registru romantic. Cuplul se polarizează în ipostazele antitetice ale imaginarului creştin: *Ea* – un înger, El – un demon, *Ea* - o prinţesă, o regină, El, la celălalt pol social - un rebel, un demon, *„un suflet apostat"*, ce răscoală masele, ca să impună o altă ordine socială.

Sentimentele protagoniştilor se asociază iconografiei şi ambientului statuar din catedrală, căci sanctitatea este aici reprezentată iconografic şi statuar, feminin şi masculin, ca *Madonă* sau *Înger* în rugăciune – *Ea,* femeia, şi ca întruchipare demonică ce pândeşte din umbră – *El.* Poema e scrisă în 1873 la Berlin în registrul unei disjuncţii sociale de clasă, de tip marxist, căci ***Manifestul partidului comunist*** apăruse încă din 1848, iar ideile socialist-marxiste circulau prin Europa. Eminescu însuşi a fost într-o anumită măsură receptiv la spiritul lor contestatar, aşa cum se vede şi în poemul ***Împărat şi proletar***, din aceeaşi perioadă. ***Înger şi demon*** se finalizează tot în notă romantică prin iubirea neîmplinită, căci frumosul rebel moare înfrânt în sărăcie pe când este vizitat de Ea – fiică de rege şi prinţesa inimii lui, pe care o iubea ardent în secret. Iubirea este aici o misterioasă atracţie inclusiv între contraste sociale, iar doma - locul relevării acestei atracţii/distingeri ce face substanţa unei poezii de iubire în notă romantică. Catedrala este altădată un magistral edificiu, martor al istoriei şi al tuturor tensiunilor omenescului. O domă de umbre şi lumini celeste se află în ***Memento mori*** – *doma lunii,* o tainică rezidenţă lunară, corespondent celest al palatului terestru al Dochiei. *Domul* este şi simbolul poetic al visului arhitectural şi constructiv în care poetul îşi regăseşte propriul eu[1].

La polul opus acestui imaginar al edificiului sacru şi viu, în poemul ***Melancolie*** (1876), se află două edificii dispuse axial şi reprezentând, pe verticală, planurile pământesc şi celest: *„biserica-n ruină"* şi *mausoleul* celest al Lunii, demitizate acum sau defuncte, coborâte de pe soclul de zeiţă sau zână: *„Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă/Prin care trece albă regina nopţii moartă./O, dormi, o, dormi în pace printre făclii o mie/Şi în mormânt albastru şi-n pânze argintie,/În mausoleu-ţi mândru, al cerurilor arc,/Tu, adorat şi dulce al nopţilor monarc!"* (***Melancolie***). Imaginea deschide poemul înlocuind aici splendida *domă* celestă a lunii din ***Memento mori***, unde *zeiţa tânără şi blondă* se prezenta ca o majestate domnitoare, un model de frumuseţe şi graţie divină, un dublu celest al Dochiei din raiul Vechii Dacii.

Pe simbolica poartă vizionată în plan cosmic de poet nu mai intră în alai personajele mitice din reveriile ce se desfăşurau adesea *„în/sub lumina blândei lune"*, sub veghea reginei celeste. Luna este aici o *regină moartă*, iar doma un *mausoleu.* Cerul nu mai este locul splendid de reverie şi rezidenţă a zeităţilor, el arată acum *o poartă, o deschidere* spre necunoscut, un *mausoleu mândru.* Jos, pe pământ, fabulosul peisaj romantic de copleşitoare frumuseţe este înlocuit cu un tablou nocturn dezolant, atins de efecte hibernale: *„Bogată în întinderi stă lumea-n promoroacă,/Ce sate şi câmpie c-un luciu văl îmbracă;/Văzduhul scânteiază şi, ca unse cu var,/Lucesc zidiri, ruine pe câmpul solitar./În ţintirimul singur cu strâmbe cruci veghează/O cucuvaie sură, pe una se aşează./Clopotniţa trosneşte şi-n stâlpi izbeşte toaca,/Şi străveziul demon prin aer când să treacă,/Atinge-ncet arama cu zimţii-aripei sale,/De-auzi din ea un vaier, un aiurit de jale./Biserica-n ruină/Stă cuvioasă, tristă pustie şi bătrână/Şi, prin ferestre sparte, prin uşi ţiuie vântul,/ Se pare că vrăjeşte şi că-i auzi cuvântul -/ Năuntrul ei pe stâlpii-i, pereţi, iconostas/Abia conture triste şi umbre-au mai rămas..."* (***Idem***).

Tabloul indică un declin, o criză a lumii sau a naturii, o eufemizare, nu a viziunii, ci a vitalităţii poetice. Parafrazând, putem spune: cât sacru, atâta poezie, câtă imaginaţie mistică şi cosmică, atâta elan liric şi vizionar. *„Biserica-n ruină"*, simbol arhitectural şi centru al tabloului terestru, apare ca un edificiu al perimării indicând degradarea arhitecturii sacre ori chiar a sacrului, a duhului sau a zeului ce sălăşluieşte în interiorul templului[2]. Corespondent arhitectural pământesc al mausoleului lunii, ea desemnează un declin, pierderea iubirii şi a forţei vizionare a poetului ori a omului modern de a-şi elabora proiectul propriei lumi. În accepţia Z. D. Buşulenga, biserica e aici *„loc al sacrului în degradare... bântuit de prezenţa demonicului sau a thanaticului şi grav ruinat"*[3].

Întrucât: *„Credinţa zugrăveşte icoanele-n biserici/Şi-n sufletu-mi pusese poveştile-i feerici"*, creaţia poetică şi lumea însăşi se nasc din elanul imaginar, din capacitatea eului de a-şi edifica virtual sau real propriul univers. Lumea nu mai e aici locul majestuoaselor edificii şi nici *valea* de mândre grădini îmbelşugate din ***Memento mori***, ci un *„câmp de ruine"* privit într-o albă lumină sepulcrală: *„Văzduhul scânteiază şi ca unse cu var/Lucesc zidiri ruine pe câmpul solitar"* (Idem). Eminescu contrapune lumii mirifice din marile sale poeme – ***Memento mori***, ***Dacă treci râul Selenei***, ***Miradoniz***, ***Scrisoarea III*** etc. – o altă viziune, o nouă perspectivă a lumii. Cântecul sau *murmurul* lumii, de flori, gâze, ape, din atâtea alte peisaje e înlocuit cu simptomatice sunete dezarticulate indicând deconstruire, ruină, suferinţă: *„clopotniţa trosneşte"*, toaca *„izbeşte"*, vântul *„ţiuie"* prin *„uşi şi ferestre sparte"*, clopotul atins de aripa demonică scoate *„un vaier, un aiurit de jale"*. Oficiantul ritualului sacru din alte poeme e acum *un greier* în loc de preot sau mag - *„Drept preot toarce-un greier un gând fin şi obscur"*, iar sapienţa nu mai vine din sfere zeieşti, ca altădată, ci de la un *cariu* ce *„toacă"*, erodând temeliile lumii: *„Drept dascăl toacă cariul sub învechitul mur"*. Dar nu doar cântecul s-a dezarticulat în/din frumuseţe şi strălucire, căci *„Năuntrul ei pe stâlpii-i păreţi, iconostas,/Abia conture triste şi urme-au mai rămas"*. Ştim cât de mult iubea Eminescu ambienturile splendide, arhitecturile măreţe, interioarele fastuoase, tablourile cu mituri dacice, încât aici avem, în contrast, un alt cod poetic, asamblat anume ca să exprime un alt climat sufletesc, o uriaşă decepţie sau o schimbare majoră a esteticii sale. Probabil perimarea inspiraţiei creatoare şi a funcţiei ei imaginative ca resursă salvatoare, existenţială şi poetică. Registrul imaginar şi stilistic indică, poate, aici o criză personală, dar şi degradarea perspectivei romantice fastuoase, instaurative, îmbogăţitoare a lumii.

Căci Eminescu prinde doar trena romantismului în perioada 1866-1883, când îşi scrie şi îşi publică poemele. Imaginarul din ***Melancolie,*** cu atâtea semne şi simboluri ale declinului, configurează expresia unei de-estetizări, a unei deconstruiri a ambientului romantic, a fastuoaselor sale peisaje din alte poeme. Melancolizat şi nu atât pauper, cât mai degrabă maladiv, ambientul poemului, privit din unghi estetic, apare ca un simptom al ieşirii din romantism. Schimbarea vizează şi registrul poetic, şi viziunea fabuloasă, nu doar a poeziei lui Eminescu, ci a întregului final de veac XIX, românesc şi european, când se iveau semnele noii poezii, ale noilor coduri lirice şi imaginative: parnasianism, simbolism, modernism.

Inima poetului, al cărei ritm dinamizase lumea poeziei, bate asemenea cariului ce *„vrăjeşte trist"*, *„răguşit, tomnatic"*, subminând edificiul lumii, iar propria viaţă şi creaţie indică un destin străin de sine: *„Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost?"*. Poema pare a celebra, prin simbolistica ei, o degradare a sacrului şi a misterului ce-au inspirat un secol şi jumătate de poezie, întrucât cerul închipuit acum drept mausoleu nu mai este lăcaşul divinităţilor, al visului şi al misterului, iar, în plan pământesc, *„biserica-n ruină"* codifică o golire de sens, o perimare a credinţei şi totodată a imaginarului, probabil chiar inaptitudinea omenească de-a proiecta, de-a încărca lumea cu sens. Poema, o capodoperă şi o artă poetică în stil romantic, desemnează în structurile ei imaginare şi în simbolismul arhitectural relevant – *ţintirimul, „cruci strâmbe"*, *„biserica-n ruină, cuvioasă, tristă, pustie şi bătrână"* într-o atitudine şi o gestică umanizate, *„clopotniţa"* trosnind ameninţător, *„zidiri ruine pe câmpul solitar"* – sfârşitul epocii romantice. Luna, zeitatea celestă ce inspirase un secol de poezie, a murit. Toate elementele configurează un univers în care răzbat acum nu armoniile unui încântător peisaj estival, ci un cer-mausoleu, un peisaj terestru albit de promoroacă, străbătut de sunete de *„vaier"* şi *„aiurit de jale"*, un peisaj-ţintirim, îmbătrânit şi strâmb, reprezentând chiar declinul curentului poetic ce-a *îmbrăcat* o vreme feeric lumea în „icoane" magistrale, de neuitat.

Poezia şi credinţa, în viziunea eminesciană din ***Melancolie,*** sunt resurse sufleteşti ce alimentează capacitatea proiectivă şi edificatoare a gândului creator. Această idee conduce la următoarea concluzie: individul dispune de atâta frumuseţe şi splendoare ori de atâta înţelepciune, de atâta eden şi, deci, de atâta dumnezeire şi eternitate, câtă este capabil să conceapă, să imagineze, pentru a înfrumuseţa sau a da sens lumii şi propriului destin în ea. *A zugrăvi icoanele-n biserici* desemnează metaforic însăşi elaborarea sensului sau a proiectului de viaţă şi de eternitate al fiecărui individ, dar şi elaborarea creaţiei poetice. În această accepţie mărturisită astfel de poet, edificiile magistrale, istorice şi regale – cetăţi, castele, palate – ori arhitectura mistică – temple, catedrale, dome – nu sunt decât o proiecţie demiurgică din sinele poetic în afară.

Note:

1. Vezi în Terezia Filip, ***Eminescu. Semne şi simboluri de aur***, Editura Proema, Baia Mare, ***Domul ca vis poetic şi arhitectural***, în cap. X. ***Arhitectură şi reverie poetică***.
2. Cf. Heidegger, *op. cit.*
3. Zoe Dumitrescu Buşulenga, ***Eminescu - Cultură şi creaţie***, cap. ***Motivul Domei***, p.77, Editura Eminescu, Bucureşti, 1977.

Săluc HORVAT

STUDIILE LUI MIHAI EMINESCU LA VIENA ŞI BERLIN. MANUSCRISELE GERMANE

Perioada studiilor la Viena (1869-1872) şi la Berlin (1872-1874) este considerată una dintre cele mai importante în formarea personalităţii lui Mihai Eminescu. Cum se ştie, în toamna anului 1869, ajunge la Viena din dorinţa întregirii studiilor. Pe data de 30 septembrie a aceluiaşi an, Eminescu figurează ca fiind înscris la Facultatea de Filosofie a Universităţii vieneze, ca student extraordinar. Deşi situaţia sa şcolară nu era prea clară (se cunosc tentativele sale de completare a studiilor prin Blaj şi alte localităţi), în foaia matricolă a universităţii, la rubrica *şcoala absolvită*, se menţionează *„o şcoală privată din Bucureşti"*.

În sesiunea din iarnă, Eminescu se înscrie pentru susţinerea mai multor examene din domeniul filosofiei, între care: Istoria filosofiei, Filosofia practică, Tratarea principiilor filosofiei ş.a., domenii care vor fi amplificate pe parcursul anilor, ceea ce dovedeşte interesul deosebit pentru formarea sa.

Pe lângă cursurile universitare audiate, Eminescu s-a dovedit a fi un cititor pasionat, interesat de cele mai diverse domenii ale cunoaşterii. În acei ani, cafenelele vieneze primeau numeroase publicaţii din varii domenii, pe care Eminescu le citea cu nesaţ. Apoi, bibliotecile cu bogatele lor colecţii i-au fost mereu în atenţie. Interesul său pentru lectură a făcut ca unii eminescologi să afirme că adevărata cultură poetul şi-a făcut-o nu pe băncile facultăţilor, ci de-a dreptul din lecturile sale, din cărţile şi revistele pe care le-a citit.

Lecturile din presa germană din anii de studiu, manuscrisele rezultate din lecturile sale sunt mărturia largului orizont de cunoaştere pe care şi-l dorea poetul, de la poezie, proză la filosofie, sociologie, istorie, ştiinţele naturii, fizică ş.a.

Perioada vieneză şi cea berlineză sunt apreciate ca fiind perioade aparte, iar textele germane rezultate din lecturile sale din aceşti ani ne oferă elemente de primă însemnătate pentru cunoaşterea orizontului intelectual al lui Eminescu. Urmărind creaţia eminesciană, în special scrierile politice, vom întâlni numeroase „surse" germane preluate din lecturile sale din perioada studiilor la Viena şi la Berlin. Unii eminescologi vorbesc de peste cinci sute de asemenea influenţe, dar cărora Eminescu le va conferi o certă notă de originalitate.

Dacă cercetările au apelat mereu la textele germane ale lui Eminescu, regăsite între manuscrise eminesciene, integrându-le în opera acestuia, în puţine cazuri s-a cunoscut şi sursa originală a textului tradus şi preluat, neştiindu-se dacă ele reproduc texte întregi sau fragmente, dacă sunt note de curs, texte traduse sau copiate de poet. Identificarea surselor, a textelor originare, descifrarea lor au preocupat mai mulţi cercetători, între aceştia: D. Vatamaniuc, editorul operei lui Eminescu – partea de publicistică, Gherasim Pintea, Marin Bucur – care au publicat asemenea contribuţii în ***Manuscriptum***, ***Caietele Eminescu*** etc.

Dar cele mai importante contribuţii în descifrarea manuscriselor germane ale lui Eminescu îi aparţin lui Helmuth Frisch de la Universitatea Bochum din Germania, autor al mai multor lucrări despre poetul român, dintre care amintim masiva lucrare ***Surse germane în creaţia eminesciană*** (Bucureşti, Editura Saeculum, 1999), care cuprinde volumul I - ***Identificarea izvoarelor, comentarea lor şi introducere*** (februarie 1870 – aprilie 1871, ***Prefaţa*** de D. Vatamaniuc) şi volumul II (mai 1871 – august 1873). Manuscrisele germane ale lui Eminescu, depistate în publicaţii apărute între anii 1870-1874, incluse în aceste două volume, fac dovada unei excepţionale activităţi de lectură: *„sunt ani în care poetul iese din ambianţa cu care era obişnuit şi intră cu entuziasm în lumea universitară despre care ar vrea să afle cât mai rapid totul"*.

În ***Prefaţă***, D. Vatamaniuc nota: *„Textele germane oferă elemente de primă însemnătate pentru cunoaşterea orizontului cultural al lui Eminescu în perioada când îşi defineşte marea personalitate şi aspiraţia spre universalitate. Se desprinde de aici că poetul depăşeşte, în demersurile sale, interesul strict literar şi manifestă o mare deschidere spre psihologia popoarelor"*. Mai spune că un număr considerabil de extrase din presa străină, cu precădere din cea germană, se dispersează în aproape toate manuscrisele sale. Ele acoperă cele mai variate domenii. *„Singulară în cultura noastră, cartea lui Helmuth Frisch, prin contribuţia adusă într-un domeniu foarte puţin cunoscut şi cercetat, este o lucrare de referinţă de o reală importanţă, întregind biografia eminesciană în mod benefic"*.

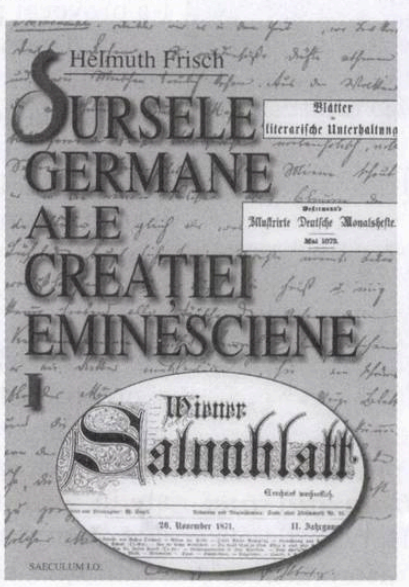

Lucrarea cuprinde acele surse originale ale manuscriselor germane eminesciene care au putut fi identificate în ziare şi reviste germane, redate în ordine cronologică. De data aceasta, autorul, pe lângă faptul că indică sursa certă, în cazul în care textul nu este integral redat de Eminescu, adaugă pasajele omise sau întregeşte textul original. Pentru a da veridicitate, Helmuth Frisch reproduce textul atât în limba germană, cât şi în limba română, însoţit de unele comentarii.

Pentru a demonstra varietatea lecturilor lui Eminescu rezultată din notele sau extrasele făcute, ne vom opri la câteva texte reprezentative.

Un primul text, datat 05. 02. 1870, este ***Despre istoria naturală a vorbirii omeneşti***. Este un articol amplu, pe care Eminescu îl copiază în întregime. Pe marginea acestuia poetul realizează un comentariu la cartea lui L. Geiger, lingvist german preocupat de originea limbii umane, autor al lucrării de mare interes ***Originea limbii***, despre care Eminescu nota: *„Puţine sunt cărţile care să ne fi tulburat mai profund şi să ne fi stimulat mai puternic"*. Din extrasul poetului se desprind ideile sale în legătură cu relaţia dintre limbă şi gândire, idei ce se vor regăsi în articolele sale de mai târziu, publicate în „Timpul", atunci când vorbeşte despre problemele educaţiei şi ale cultivării limbii în şcoală. În extras, Eminescu face trimiteri şi la alţi lingvişti cunoscuţi, între aceştia August Schleieher, cu interesante lucrări privind reconstrucţia limbii indoeuropene originare, sau lingvistul englez de origine germană Max Muller, sanscrinolog, care defineşte filologia comparată ca fiind *„o ştiinţă exactă"*. În întregul său, rezumatul conţine date de interes în privinţa limbii umane.

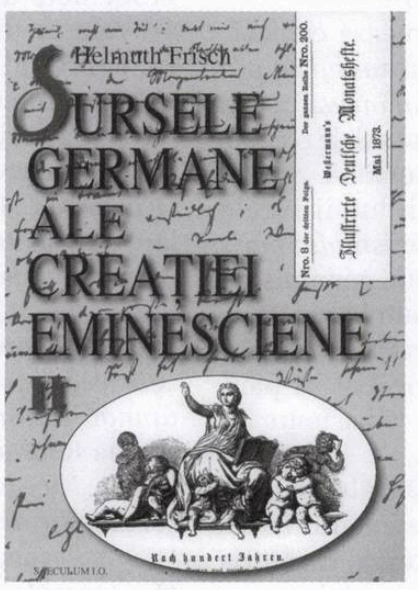

În primul an de studii la Viena, Eminescu urmăreşte mai multe cursuri ale profesorului Herbart, ale cărui teorii filosofice le va abandona din momentul în care va audia cursurile profesorului Robert Zimmermann. Acest fapt rezultă din scrisoarea pe care Eminescu i-o adresează lui Titu Maiorescu: *„La Viena am fost sub influenţa nefastă a filosofului Herbart, care prin firea ei te dispersează de studiul lui Kant (...) Când însă, după această frământare şi luptă de două luni de zile, vine la sfârşit Zimmermann, zicând că într-adevăr există un suflet, dar acesta este un atom, aruncai indignat caietul meu de note la dracu şi nu m-am mai dus la cursuri"*.

Rezervele lui Eminescu faţă de filosofia lui Herbart şi apropierea lui de cea a lui Zimmermann se vor dovedi prin multele reveniri la Kant, inclusiv în traducerea ***Criticii raţiunii pure*** (vezi Helmut Frisch, ***Surse...***, vol I, p. 30-50).

În manuscrisul datat 16.02.1870, ***Monumente literare într-o Sinagogă din Arabia de Sud şi Palestina***, Eminescu vorbeşte despre Tora şi legile mozaice: *„Tora sau pentateuhul legii mozaice, aşa cum se păstrează în chivotul sfânt al oricărei sinagogi, în scopul lecturilor publice, este scrisă într-un alfabet pur consonantic, fără vocale şi accent, pe piei tăbăcite ale unui animal curat din punct de vedere al ritului"*. Pe spatele acestui manuscris, Eminescu notează proiectul prelegerilor publice pe care urma să le ţină în Maramureş.

Între cele mai interesante manuscrise din perioada vieneză se află o copie după articolul lui Solbrig, ***Boala mintală în raport cu mişcarea culturală dintr-o epocă dată*** (manuscris datat în 26. 04. 1870), descoperit de D. Vatamaniuc, inclus în volumul XV al ***Operelor***.

În lungul articol, copiat în întregime, deşi nu se vorbeşte despre boală din punct de vedere medical, ci mai degrabă despre condiţiile sociale şi materiale care pot provoca boli mintale, unii eminescologi remarcă o anumită preocupare a poetului pentru această stare încă din timpul studiilor universitare. Articolul prezintă diverse cauze care pot provoca acest morb, determinate, în opinia autorului, de viaţa socială în complexitatea ei. Nu lipsesc nici unele indicaţii şi îndemnuri de prevenire: *„Fugiţi de moderna vânare a norocului, cu amăgeala ei specifică, cu competiţia aceasta umilitoare pentru onoarea şi succesul exterior, cu nerăbdarea ei continuă, atât în muncă, cât şi în petrecere"* sau *„Fii liber, dar nu căuta obligaţia sufletească a libertăţii şi a legitimei apărări în adoraţia de sine şi-n atingerea cu orice preţ a succesului"* (op. cit., p. 117).

În alte traduceri din perioada vieneză, Eminescu se referă la ***Poezia americană contemporană*** (de Adolf Strodtmann), la ***Cântece populare germane din Austria***, la ***Cabinetul particular al unei regine*** (o amplă poveste despre activitatea reginei Victoria a Angliei, despre rolul regelui în viaţa socială: *„Suveranul englez este scump poporului Angliei în calitate de întruchipare a istoriei engleze"*, *„Regalitatea trebuie să existe ca o forţă vie şi, pentru a fi aşa, trebuie să devină o parte din viaţa cotidiană a poporului"*).

Se mai regăsesc: o amplă traducere după o recenzie la o antologie de poezie realizată de criticul Adolf Stern (***Trecere în revistă a noii poezii lirice şi epice***); ***Situaţia în agricultura Rusiei după abolirea iobăgiei***; ***Din istoria literaturii*** – text referitor la poezia populară, cu reproducerea mai multor creaţii populare; ***Literatura de călătorie*** etc.

De interes este şi ***Răspunsul polemic al lui Eminescu la un articol despre situaţia din România*** (2 februarie 1871), în care poetul redactează o reacţie la un articol apărut „Neue France Presse". Replica lui Eminescu dovedeşte nu doar buna cunoaştere şi înţelegere a situaţiei politice din România: *„Întreaga înţelepciune a diplomaţilor noştri, aşa de copleşită de laude de sine cum este, a constat mereu în a salva ceasul următor şi în a închide ochii în faţa viitorului"*. Cât de actuală este şi astăzi opinia poetului!

Prin doar simpla enumerare de titluri de texte care se regăsesc în cele două volume – surse germane ale creaţiei eminesciene – se pune în evidenţă marea deschidere a lui Eminescu de cunoaştere în cele mai diverse comenii.

Făcând parte din sufletul poetului, comentariile incluse în aceste volume constituie temeiul începutului de drum în formarea personalităţii de geniu a marelui poet.

Ion BĂLU

SĂLUC HORVAT. BIOGRAFIA UNEI CAPODOPERE

Recent, Tipo Moldova a publicat monografia ***Liviu Rebreanu. Ion. Biografia unei capodopere***, semnată de Săluc Horvat, directorul executiv al revistei de cultură „Nord Literar", *„un nume și un brand al culturii Maramureșului"*, care a împlinit de curând zece ani de la apariția primului număr, din iunie 2003.Volumul este însoțit de un ***Cuvânt înainte***, semnat de profesorul universitar Gheorghe Glodeanu, el însuși autorul câtorva temeinice studii rebreniene.

Poetica

În esență, Săluc Horvat conturează în primul capitol – observă Gheorghe Glodeanu – o posibilă *„poetică"* a romanului ***Ion***.

Liviu Rebreanu – accentuează criticul - și-a propus să înfățișeze *„tipul țăranului ca pe o componentă ce constituie poporul însuși"*. Iar în ***Lauda țăranului român***, discursul de recepție rostit la primirea în Academia Română, romancierul dezvolta ideea perenității lumii rurale: țărănimea rămâne *„izvorul românismului pur și etern"*. Un sfert de veac mai târziu, comunismul românesc va distruge țărănimea autohtonă. După încheierea colectivizării, realizată de Nicolae Ceaușescu în 1962, tinerii au început să părăsească satele, atrași de salariile consistente din industrie.

Rebreanu – accentuează Săluc Horvat – proiectează esența rurală pe evenimentele specifice existenței umane: nașterea, căsătoria, moartea. Nunta lui Ion cu Ana dezvăluie numai momentele specifice unui eveniment tradițional. Criticul mută accentul analitic pe comportamentul și pe psihologia personajului principal, dar și pe complexa acțiune ce aduce în prim-plan existența țărănimii și a intelectualității transilvane.

Ion nu este numai romanul *„setei de pământ"* – subliniază criticul, reluând o idee exprimată de Nicolae Gheran. Este romanul unei duble frustrări, generate de contextul social-politic: *„sărăcia și demnitatea"*. Dar, adaug, și romanul unei comunități umane, în integralitatea existenței sale.

Cele două laturi ale frustrării – comentează vocea critică – indisolubil legate una de alta, sunt personificate în roman prin intermediul personajului principal, dar și prin personajele *„inteligenței rurale"*: Zaharia Herdelea, Titu, preotul Belciug. Toate trăiesc individualizat. Toate străbat spațiul unei drame umane de intensități felurite, diseminate în planuri distincte: drama pământului, a iubirii și drama datoriei. Toate sunt reluate și sintetizate în *„drama neîmplinirilor"*, noțiune integratoare, introdusă de vocea critică.

Străduința lui Ion de a obține pământurile lui Vasile Baciu, odată încheiată, nu-l mulțumește. Ion se consideră un om *„neîmplinit"*: *„Ce folos de pământ, dacă cine ți-e pe lume drag nu-i al tău?"*. Mobilul crimelor din roman - generalizează aceeași voce – este provocat de *„neîmplinirea"* în dragoste. Când se convinge că Ion nu o iubește, Ana se sinucide. Dragostea lui Ion pentru Florica se transformă în patimă, după ce fata pe care o iubea a devenit soția lui George. Firească, gelozia l-a provocat pe acesta să-și ucidă rivalul.

Drama *„datoriei"* îl determină pe Zaharia Herdelea să oscileze între sentimentul național și obligația de a-l vota pe candidatul maghiar, în speranța că își va asigura definitivarea pe postul de învățător la școala din sat. Dar *„neîmplinirea"* îl urmărește statornic. Deputatul maghiar nu îl ajută. Pentru jalba redactată de Ion, Zaharia Herdelea e condamnat la opt zile de închisoare și suspendat din învățământ.

În viziunea lui Săluc Horvat, Titu Herdelea și preotul Belciug reprezintă, amândoi, luptătorii pentru *„apărarea limbii și conștiinței naționale"*. Prin activitățile pasagere efectuate în instituțiile aparatului de stat, Titu cunoaște din interior realitățile satului transilvan. În aceeași perioadă – adaugă vocea critică – în sufletul personajului se conturează năzuința națională: *„Menirea mea este să trăiesc în mijlocul neamului vitregit de soartă, să-i alin suferințele, să-i simt durerile..."*. Incipienta cristalizare a crezului interior îl determină să dezaprobe hotărârea tatălui său de a-l vota pe deputatul maghiar. În personalitatea preotului Belciug, criticul intuiește o structură caracterială complexă: *„își păstorește credincioșii cu har și blândețe, dar și cu asprime"*. Un preot diferit de personajele similare imaginate de Slavici sau Agârbiceanu, un om *„capabil să ierte, dar mai ales să urască"*.

Săluc Horvat comentează și procesul de creație al romancierului, munca depusă pentru *„găsirea expresiei celei mai potrivite, până să ajungă la forma finită"*. Transcrierea textului, afirma Rebreanu însuși, înseamnă muncă migăloasă: *„Nu e vorba de copieri parțiale, ci de refaceri integrale, de la primul la ultimul cuvânt"*.

O succintă, dar necesară trecere în revistă a receptării critice dezvăluie ecoul romanului la apariție. Lovinescu, teoreticianul romanului citadin, fixează, în decembrie 1920, la o lună după apariție, valoarea de excepție a cărții. Săluc Horvat reține opiniile entuziaste ale lui Mihail Dragomirescu și ale lui Octav Botez, rezervele exprimate de N. Iorga și de G. Ibrăileanu. Dar și comentariile critice ale celei de-a treia generații postmaioresciene: Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu.

Universul uman

În funcție de implicare sau de participare la acțiune, Săluc Horvat a grupat personajele în structuri caracteriale distincte. Cea dintâi, așezată sub sigla locuțiunilor substantivale utilizate de Rebreanu: *glasul pământului, glasul iubirii,* strânge într-un nexus dramatic cinci personaje de prim-plan: Ion, Vasile Baciu, Ana, George și Florica. Secvența următoare analizează *„romanul inteligenței"* rurale, cum se exprimă Gheorghe Glodeanu: Zaharia Herdelea, preotul Belciug, Titu, familia preotului Pintea. Iar ultima ordonează alfabetic *„întreaga suflare"* existentă în lumea imaginară a satului.

În 1995, D. St. Rădulescu a publicat un ***Dicționar al personajelor*** din romanul lui Rebreanu. Săluc Horvat face un pas mai departe. În primele două secvențe, realizează o complexă prezentare a personajelor. Dezvăluie viața lor interioară, comentează acțiunile întreprinse și realizează o inedită interacțiune între personajele ficționale, atât în interiorul fiecărei secvențe analitice, cât și cu personajele din celelalte structuri.

Ion, de pildă, *„nu este bolnav după pământ. El își dorește pământul"*, conștient fiind că altfel nu poate ieși din umilitoarea condiție a sărăciei. Pentru a intra în rândul gospodarilor de frunte ai comunității, se decide să pună în practică sfatul inocent sugerat de Titu. În această acțiune pune *„patimă și îndârjire, egoism și cruzime"*. Toate adjectivele sunt exemplificate prin acțiuni concrete. Ajuns stăpânul averii lui Vasile Baciu, întreg comportamentul i se schimbă sub *„greutatea"* dată de *„sentimentul bogăției"*. Drama adevărată – sesizează cu finețe vocea criticului – abia acum începe. Trezit ca dintr-un vis, Ion intuiește adevărata realitate: pământul nu-i este suficient. Nu o iubește pe Ana. Iubirea lui a fost și a rămas Florica. Astfel, numai existența îi va fi întregită, împlinită.

Demersul analitic este realizat cu obiectivitate, afirmațiile, toate, fiind exemplificate printr-o inteligentă desfășurare cauzală. Ion retrăiește, pe o treaptă superioară, sentimentele anterioare: *„Dragostea nu ajunge în viață..., dragostea e numai adaosul. Altceva trebuie să fie temelia"*. Glasul iubirii îi dictează acțiunile ce îi vor aduce sfârșitul.

Ion, Vasile Baciu, preotul Belciug, Titu Herdelea sunt dominați de pasiuni etern umane: pământul, iubirea, ambiția, presimțirea înzestrării creative. Toate izvorăsc din profunzimi ancestrale, dezvăluind o umanitate aflată în pragul societății moderne. Fiecărui personaj Săluc Horvat îi desenează o schiță caracterologică de similare dimensiuni, astfel încât întreg comentariul analitic se citește asemenea unui posibil roman.

Remarc și structura documentară a volumului. Autorul menționează edițiile romanului ***Ion***, traducerile în limbi străine, referințele critice, realizează un indice de nume proprii și un altul al personajelor ficționale. Asemenea unui potențial demiurg, concluzionează Săluc Horvat, Rebreanu a creat personaje individualizate, implicate în acțiuni dramatice, prin intermediul unor constante eterne. Este meritul criticului de a fi realizat o temeinică monografie a romanului ***Ion***, roman ce va împlini în noiembrie 2020 un secol de la apariția ediției princeps!

Ionuţ CARAGEA

Nesfârşitele dileme ale concretului

cândva credeam că
voi putea schimba lumea
şi fiecare poem pe care-l scriam
avea în el un dram de speranţă
chiar şi din regiunile
întunecate ale fiinţei
mă contorsionam
        înspre lumină
chiar şi din mlaştinile cărnii
sufletul mirosea a
        floare de lotus
acum, din întreaga lume
nu se mai aud decât strigăte,
gemete, foşnituri şi zornăituri,
chiar şi nesfârşitele dileme
        ale concretului
se supun nevoilor palpabile
nici nu mă mai mir că
scrisul meu a devenit
        un strigăt mut
la marginea prăpastiei care
        mă desparte
de inevitabilul nicăieri

Autobiografie

sunt osul de peşte
înfipt în gâtlejul
infernului
şi fluturele captiv
în plasa de păianjen
a cerului nopţii

sunt insomniacul
trist ca o lumânare stinsă
spălându-şi ochii însângeraţi
cu roua dimineţii
când sufletul devine
un câmp nesfârşit
de maci

sunt cartea în care
mi-am îngropat copilăria
şi praful care se depune
pe coperţi

sunt focul inimii
şi focul distrugerii
sunt cenuşa şi vântul
care împrăştie cenuşa
sunt apa vie a facerii
şi *lacrima mortis*

sunt cuvântul cel dintâi
şi cuvântul mut
sfredelind inima
şi creierul

sunt zborul
şi umbra

sunt teza
şi antiteza

sunt

p a r a d o x u l

Prea târziu pentru a fi fericit

mi-am întors sufletul
dintre lacrimi
pentru o nouă întâlnire
cu tine

credeam
că îmbrăţişările noastre
ne vor uni mările de sânge
şi vom locui pe aceeaşi
insulă misterioasă
a fericirii
dar sufletul meu
s-a întors precum
cel care plecase în căutarea
tinereţii fără bătrâneţe
şi a vieţii fără de moarte

s-a întors şi m-a găsit
pe mine, singur
împovărat de ani
îmbrăţişând
o fotografie

Acord fin de tristeţe

suntem cioburile
aceluiaşi chip care s-a privit
în oglinda singurătăţii

suntem glasurile
aceleiaşi inimi care pulsa
în centrul universului
sondând adâncimile
incomensurabile
în căutarea
propriului ecou

suntem acordul
fin de tristeţe
pe spiralele galaxiilor
şi naufragiul
din largul ochilor
lui Dumnezeu

A E I O U

oare dacă încerci
să-ţi salvezi sufletul prin scris
îţi îmblânzeşti moartea
pe limba cea mai dulce a vocalelor
sau te grăbeşti către o lume
în care doar tăcerea
jubilează?

ce frumos ar fi dacă
în lumea aceasta dominată de tăişul consoanelor
şi umplută până la refuz de tânguirea
metafizică a vocalelor

A ar fi abnegaţie şi ascultare
fără adversitate, asuprire, atrocitate
absenţă sau alienare
E ar fi pur şi simplu existenţă
fără efort indiferent de enunţul subiectului
de emancipările, egoul, enigmele sau ereziile sale
I ar fi pur şi simplu iubire
fără idolatrie, ironie şi isterie
O ar fi omenie fără orânduire şi otravă
U ar fi unitate dusă până la ubicuitate
fără ură şi uzurpaţiune

a e i o u
Aceasta Este Iubirea Omului Ultim
care trebuie să triumfe prin puritate şi pasiune
în faţa marii degringolade
din jurul inimii sale

(*din volumul în pregătire*
Mesaj către ultimul om de pe Pământ)

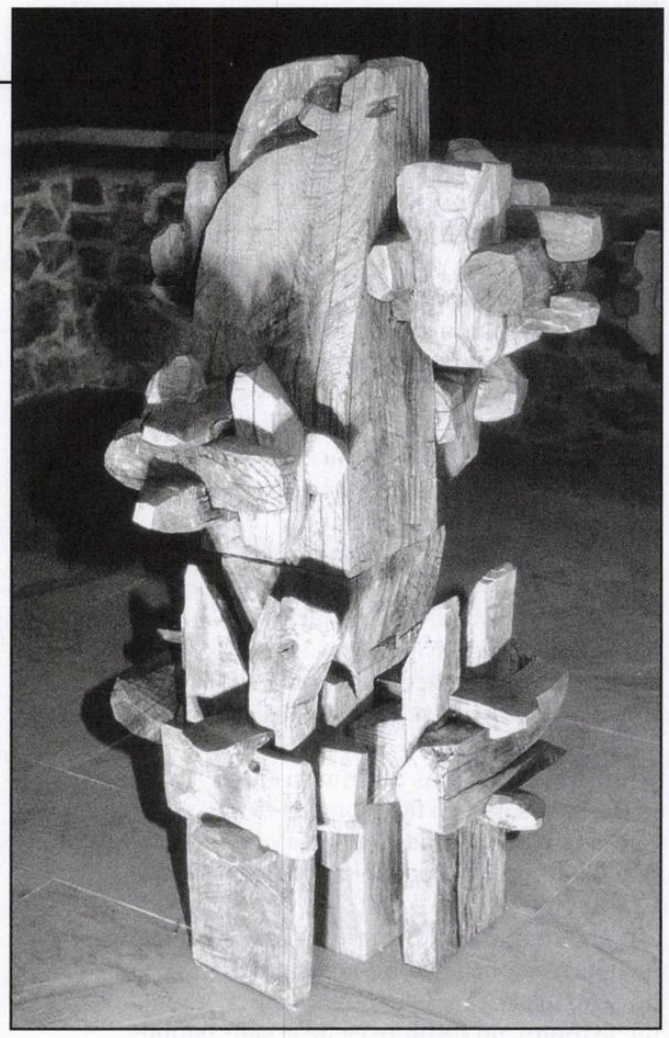

Daniel MUREŞAN

Predică în faţa fiului

Cum poţi profita când se predică umilinţa,
cu dorinţa de a mai împiedica
orgoliul nemărginit,
pentru a păstra o dreaptă cumpănă
cu mândria.
E bine, e rău să urci dealul?

Se cere ruşinea din pricini sfinte,
de la jurăminte,
nu se ştie pe cine întâlneşte-n cale,
de nu primeşte necunoscutul
numele de crimă.
Despoţii îşi credeau vocaţia în teologie...
La frica ce ne stă în faţă, în spate,
e chiar mai de preţ îndrăzneala chibzuită,
nu e simplu, de unde atâta măsură?
Oare n-am curaj, ce să fac, tată, cu El? –
când îl vezi că vine ca un berbec
cu capul spre tine,
fandează-te şi împinge-l de fund;
aşa l-am lecuit şi eu pe tatăl lui,
de are cuţitul în mână,
aleargă, fiule, spre mine,

nu se lecuieşte la o singură încercare,
e nevoie de mănunchi,
ţine minte îndemnul meu
– Chiar aşa, tată?
– Neamului nostru nu i-a plăcut să fie dat
cu capul de pământ;
înjosirea-i dureroasă, plată...
umilinţa oricum vine de nouă ori
şi curajul o dată

Mihai EPLI

Melancolie

Azi
mă simt atât de gol -
solitar,
într-un tandru bar,
aştept Marea Trecere
lângă o sticla de bere.

Cu lacrimile-mi grele,
încărcat de melancolie,
aştept o strălucire,
licărirea ochilor tăi
căprui selenari -
ce oglindesc în inima-mi vie.

Indecis

Indecis pe soartă şi speranţă,
între Rai şi Iad,
lumină şi întuneric,
mi-am găsit liniştea eternă.

Astru însetat de amor sunt,
dispărut în plumburiul fum,
ceaţa sufletului meu melancolic
însetat după sărutu-ţi deşertic,
iubito cu darul ambroziac,
fată morgana născută din scrum.

Ion MACHIDON - 65

Hrană de lumină

Mi s-a interpus somnul prin murmure de frunze
în preajma casei cu stele ciucure pe cer –
și-aud cum vântul toamnei pâlcuri, pâlcuri,
îmi leagănă în amintiri trecutul tot -

prea am fost cum am fost, nu ca la carte
m-am urzit din șoaptele-acătării
nu pentru azi, n-are importanță,
sunt tot ce nu mi-am vrut, și-o spun -

în rătăcirea mea hai-hui, pe-aici,
mi-i somnul în derivă -
nu de-acătării liniște de toamnă prea frumoasă
ci-așa mi-a fost ca ața pe mosor să-mi fie mie

și uite unde am ajuns ce drum scârbos
să dorm în somn eu fără somn și trup
că n-am iubit nimic la viața mea - nici chiar pe mine
schiloade vorbe zic poeții în felul lor fățarnic

dar, iată, eu nu sunt din stirpea lor de lepădați
nu am cele două fețe - de-aceea am pierdut
întregul meu elan, de fiară împușcată,
nu de iubire, nu de brațe calde și sâni zglobii

de ura voastră ce mi-a stat ca stana în picioare
și m-a-ndemnat la scârbă cât mai multă -
acum, mi-e somn, și-adorm cu lumea câinilor în gând
străin de tot ce-nseamnă hrană de lumină!

M-am născut din lut

Nu, nu pozez într-un alt om,
pe bune, așa am fost de când am
zis cuvântul mamă la sânu-i
fără de lapte - ce viață am dus -

De-aceea mă revolt pe sătui
deplângând pe săracii mereu flămânzi
chiar dacă mamele lor au avut
sânii plini de laptele-minune -

mă uit la ei cum scormonesc
în coșuri de gunoaie după pâine
zău că așa nu se mai poate
mama ei de lume de tăciuni

știu că voi muri ca prostu-n gară că
m-am născut din lut - și am crescut
tot ascultând la unii și la alții minciuni
de care nu vreau să mai aud...

Privind la anii ce-au trecut

Eu nu am avut copilărie pentru că de mic
sufletul mi-a fost înlăcrimat de moartea tatei
era o toamnă zăludă, cu norii lăsați de ploaie
până peste țepușele casei noastre cu acoperiș de paie
în care primăvara berzele-și făceau cuiburi -

Eu nu am avut adolescență că nu au vrut ursitoarele să
fie doar ele cu mine și
printre degetele lor de iarbă subțire să-mi lase și mie o dâră
de lumină pentru viața mea întunecată cu nori de grindină
și cât am iubit soarele... o, nu a fost pentru mine...

eu nu am avut bătrânețe că m-am născut bătrân
cu o copilărie ce m-a refuzat să o schimb
cu floarea macului din lanul de grâu
poate că o zi aș fi avut de toate, din belșug,
și-aș fi scris la superlativ poemu-acesta
privind la anii ce-au trecut cum câinele prin gloanțe

Eu nu am avut nimic, nici sat, nici viață,
o umbră de pământ sărmană mi-am dus în cârcă
de-aceea sunt mereu c-o lume mai târzie -
mama mea de maică moartă, ce vedenii am pe geam
sunt eu cel de-acum? Sunt cel de ieri? s-a-nrăit lumea
c-atunci când pustiul urla-n cuptorul nostru de pâine...

și iată c-au trecut vremuri, dar nu de poezie
o, ce pagini de jurnal, cu litere mereu în mâzgăleală
și chiar de aș bea ca un drogat din parcul de la Obor,
și chiar de aș fi cel mai mare om din lume - la ce folos
când n-am avut copilărie ci-un deal întreg cu
spini și cu mocirlă
pe care dorm și mă contemplu, c-așa a fost
să-mi fie mie scris!

N-am să mă dezic

n-am să mă dezic de tot ce este aici:
bărbați și femei - câmpii și păduri –
anii copilăriei mele în care-am suferit
când tata a murit în dimineață de noiembrie

n-am să mă dezic pentru că știu:
femeile care m-au strâns la sânul lor
au făcut-o dezinteresat că nu am avut bani
să le plătesc să doarmă o noapte cu mine în pat

și-am fost cu ele peste tot nu orb, și nici altfel
un cântec de iubire de primăvară pură
în tren, în parc, visând în amurguri tandre
gură peste gură - iubiri adesea trecătoare

și-am fost mai mult bolnav, deși nu am avut
secret - femeia-i pentru poet frumoasa-i lună
cu trupul său minuni creează dacă vrea
și se lasă iubită de ochiul multor sentimente

nu pentru sine, ci pentru amintirea sa
că vremea trece cu amintiri de file de jurnal
cu ani și zile de vreme multă-n calendar
de flori de corcoduș și pescărușii sub cerul alb

n-am să mă dezic, nu-mi stă în fire –
cu drag acum, la ea îmi este dorul dus
dar ea nu are de unde știi de toate astea
că e seară-n casa ei și îi deplâng iubirea

de care nu am fost la vreme-ai oferi
că ea, sărmana, cu chipul ei frumos de fată
n-a-nțeles că o-ndrăgesc fără să știu,
acum îi scriu, mă-mpuște cu iubire!

Deunăzi

Astă noapte am scris un kilometru de poezii
de pagina întâi fără să primesc vreun onorariu –
patria și femeia trebuie să stea la loc de frunte
în perenitatea noastră de-a merge mereu înainte -

să nu ne lăsăm pradă vorbelor fără de noimă,
amândouă sunt necesarul de soare-n prea plinul grădinii
necondiționat de vorbe și legi pe genunchi în grabă
nimic nu e posibil fără jurământ și sacrificiu,

am iubit patria curat, prin sărutul tău, femeie măreață,
fără de care nu știu dacă aș mai scrie vreun rând –
și am băut din privirea ta cu îngerii mei de rouă
amorul tău de tânără femeie ca oricare,

ce clipă neprevăzută de viață, oamenii se cunosc
când filele îmbătrânesc în calendar și miros a rugină
și se-mpuținează cu fiecare lacrimă de tuș,
am iubit, mi-e greu să spun, o femeie cu părul de aur

și-s mândru, mă credeți, vă rog, pe cuvânt de onoare?
deunăzi m-am întâlnit cu poetul Ioan V. Maftei-Buhăiești
în Plumbuita mea natală, parcul ce îmi știe legenda –
și ne-am plimbat împreună pe aleile sale ploioase

o, ce om, dar prea inimă largă, neghiob și savant,
mă-ndoiesc că-i va întoarce cândva vreunul respectul,
sunt oameni pe care i-a ajutat și le-a deschis ușa la casă
fără să merite vorba acestui poet - dramaturg -

dar nu sunt împotrivă - fiecare cu felul său de a fi
puține-mi sunt momentele tandre de aducere aminte
am iubit și iubesc o femeie cu eșarfă la gât
care nu am niciun merit că e frumosă -

prea caldu-i surâs mă îmbie
la curs de iubire și vreme de scris
deși-i ora târzie am dreptul să spun
frumoasă-i femeia pe care-o visez

și fac din chipul ei o Giocondă
de care mă minunez privind-o-n delir
ce buze cărnoase, ce sâni de baladă
e femeia aceasta cu surâsul stelar!

Și iată, acum, de undeva, din adânc,
din inimă sau naiba știe de unde
îmi vărs cerneala cuvântului scris
în nemurirea unei povești de iubire.

Am fost un om urât

Am fost un om urât
am fost un om ciudat
întreaga zi tăiat-am frunze la câini
din duzii amintirilor bunicilor

pe care nu i-am cunoscut
că trăiam în liniștea
stelelor de ape de basm
spre hazul tuturor

am fost un om ciudat
urând pe toți copiii din sat
care aveau mâncare destulă pe masă
haine nu ca ale mele zdrențuite

am fost ca azi să fiu cu josu-n sus
în silnicia mea de om neînțeles
de mine, apoi de voi, contemporanii mei,
am crezut în crezul meu -

ce farsă pentru întreaga-mi viață prezent
pe drumul meu mereu la urnă
și am plătit destul tribut pentru nemernici
ca azi să fiu, de ziua mea, ne-ncoronat,

cum cred că se cuvine, chiar de-am fost
urât ca om, ciudat în felul meu de zilnică povară
cu mine, crezând anume, în ce, habar nu am,
'tu-i mama ei de soartă, degeaba am trăit și am

băut cu voi la masă, că m-ați vândut
și m-ați trădat pe față pentru ce anume oare?
C-așa e-n gena voastră, de mâna-a zecea
oameni crezând că vorba-n târg nu se aude

Am fost cum trebuie să fiu, cu seamă la
citire, și n-am strigat în largul meu de suflet
dar m-am convins pe cine am avut în preajmă
figuri senine, pe dedesubt cu foc de colți de hidră.

Am fost un om, zic eu, cu dragoste-n tăcere
că nu am vrut în jurul meu eretici
e o poveste-ntreagă - șirul meu de ani -
am fost un om ciudat, de care-n fala mea mă laud!

Mihaela CHISĂR-VIZIRU

GEORGE BĂLĂIȚĂ - CATAGRAFIA TEHNICILOR NARATIVE MODERNE (I)

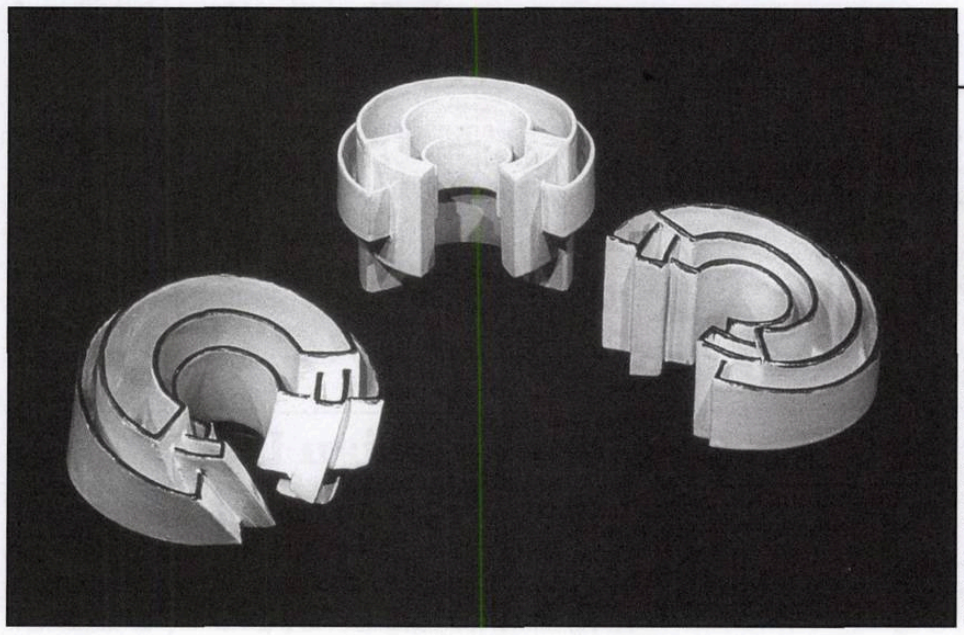

Primul volum semnat de George Bălăiță (***Călătoria***, Editura pentru Literatură, 1964) reprezintă o parte esențială a imaginii pe care proza scriitorului o are în ansamblu, edificând ideea că universul rural și cel infantil-adolescentin au reprezentat sursele unui epic substanțial prin autenticitate. Raportându-ne la aserțiunile exegeților, se reține particularități ale stilului, ale compoziției întregului volum, dar și modificări ulterioare ale acestora, justificată fiind opinia noastră conform căreia receptarea critică a primelor texte semnate de Bălăiță a urmat un parcurs fluctuant. Integrate contextului sociopolitic în care au apărut, dar distilate de timp și privite dintr-o perspectivă obiectivă, ghidată de năzuința ansamblului, textele volumului din 1964 reprezintă o parte fundamentală dintr-un întreg eterogen, în care *arta prozei* comportă nuanțe dintre cele mai diverse, dar toate expresive și subordoante aceluiași deziderat de a surprinde realitatea. Cu valențe reflexive, sociale sau venite din sfera ludicului, textele din volumul ***Călătoria*** depășesc schematismul unor bruioane, plasându-se, cu toate posibilele imputări, în deschiderea unei opere complexe, ale cărei mecanisme relevă propensiunea către multiple registre narative.

Dacă volumul de debut impunea în lumea literară a vremii un tânăr cu potențial, dar al cărui condei era încă nesigur, la scurt timp după acest moment liminar, George Bălăiță publică, tot la Editura pentru Literatură, un al doilea volum de proză scurtă, în 1966, intitulat ***Conversând despre Ionescu***. În paginile acestui volum sunt adunate zece texte, a căror tematică, deși diversă, se subordonează tendinței de a inova, de a uza, sistematic, de un instrumentar narativ modern. Cu toate acestea, volumul rămâne, prin prisma comentariilor critice, o parte de început a literaturii lui Bălăiță și nu neapărat din punct de vedere strict cronologic, ci, mai degrabă, sub aspect compozițional. Astfel, volumul nu a fost scos de sub incidența comparației cu marile construcții epice ale prozatorului, dar exegeza a punctat progresul lui George Bălăiță, apreciind preocuparea pentru modernitatea mecanismelor narative utilizate.

Tot referitor la comentariile exegeților, trebuie menționat că, la fel ca în cazul volumului de debut, singurele analize literare pe care narațiunile din ***Conversând despre Ionescu*** le-au primit au fost cele din recenzii, ulterior fiind doar amintite ca reper al modernității narative experimentate de scriitor. Recenziile, prin structura lor lapidară și ancorate contextual, nu pot acoperi toate nuanțele textelor, ci trasează importante direcții de comprehensiune, unele confirmate și adâncite ulterior, altele abandonate. Volumul în discuție a beneficiat de recenzii care au mizat doar pe trei dintre cele zece texte - ***Întoarcerea eroului cunoscut***, ***Conversând despre Ionescu*** și ***Palladion*** - considerate reprezentative pentru a contura profilul epic preferat de prozator. Rămân, evident, zone neexploatate, detalii textuale care într-o abordare completă a operei sunt esențiale pentru a-i determina cât mai exact imaginea, cu toată complexitatea ei. Printre cei care au semnat cronici la momentul apariției volumului se numără Valeriu Cristea, Nicoale Manolescu, Aurel Martin, Ion Apetroaie, Gabriel Dimisianu, Vlad Sorianu, de reținut fiind că toate aserțiunile coagulează portetul unui scriitor cu înclinații analitice învăluite de un rafinat sarcasm, manifestând preferința pentru gradarea narațiunii și dezvăluind lent modalități epice stăpânite temeinic. În această ordine de idei, o remarcă esențială a recenzenților este cea privind tematica abordată, Vlad Sorianu apreciind, de pildă, că volumul din 1966 reprezintă „[...] *un vădit pas înainte sub raport tematic, al mijloacelor de expresie, al substanței. Dacă în* ***Călătoria*** *temele de căpetenie se alimentau, în esență, din reînnoirea etică a lumii rurale și din investigarea inepuizabilului rezervor de puritate al copilăriei, în actuala carte se adaugă tematica de inspirație satirică, a comportamentelor autentice prin refuzul reflexivității, sau însingurate prin alienare. [...] Inegalități flagrante nu conține volumul și impresia de ansamblu este a masivității și adâncimii, a gândirii mature și pasiunii polemice*"[1]. Tematica este, prin urmare, perfecționată, universul rural și cel infantil-adolescentin nu mai primează, modernitatea fiind dimensiunea fundamentală a volumului prin care George Bălăiță își consolidează poziția, înlăturând imputările primului volum și dovedind capacitatea de a atinge profunzimea epicului.

Comentariile critice confirmă elanul novator al scriitorului, care se dovedește mult mai atent la detaliile construcției epice, studiind forme și structuri esențiale ale acesteia într-o coerentă comprehensiune a universului creat. Mai mult, Nicolae Manolescu sesiza, în paginile „Contemporanului", o asumată atitudine a scriitorului față de literatura pe care o practică: „*Mă tem că prozatorul nu numai că nu e într-o fază de căutări (vorbă care nu spune de obicei nimic fiindcă, dacă e s-o luăm în serios, căutările sunt starea normală a scriitorului), adică de exerciții, dar că el s-a angajat pe un drum de care e conștient. Într-o nuvelă intitulată* ***Palladion****, după numele unui joc inventat și care nu e decât o alegorie pentru creația în proză, George Bălăiță respinge ironic această recomandare (ce pare la prima vedere rezonabilă) pe care i-o face un scriitor mai bătrân: «Nu te-apuci de scris până nu știi totul despre personaj. Să ai schema lui. Înțelegi, dragul meu, tu ești creierul, inima, tu ești Dumnezeul personajului». Întreaga nuvelă urmărește să demonstreze contrariul: că autorul nu e niciodată stăpân pe personajele sale, că nu le cunoaște niciodată deplin. Ideea adâncă este că literatura nu e un demers pe de-a-ntregul conștient, programat, ci o aventură în neprevăzutul existenței*"[2].

După observațiile lui Nicolae Manolescu din 1967, volumul semnat de Bălăiță în 1966 impune un scriitor lucid, capabil de demonstrații literare și, deci, depășind simplul *exercițiu*, numai că această opinie nu va rezista în timp, fiind modificată de impactul romanului ***Lumea în două zile***. Puse în balanță, opiniile oscilante ale criticului se justifică doar prin abordarea fragmentară a operei, care suprimă etapele firești ale traiectului avut de scriitor în lumea literară. Oricum, latura prozei scurte a fost insuficient valorizată, George Bălăiță identificându-se cu imaginea de romancier, stăpânind *arta prozei* în vaste construcții narative, disimulate în *anchetă* sau *cronică*.

Ceea ce nu poate trece, totuși, neobservat este că romanierul George Bălăiță și-a făcut *ucenicia* în proza scurtă, evoluând, gradat, de la inerentele oscilații din primele pagini până la rafinatele structuri epice din ***Lumea în două zile*** și ***Ucenicul neascultător***. Din această perspectivă, apreciem că proza scurtă este o etapă nodală a creației lui George Bălăiță, care, într-o comprehensiune panoramică, reprezintă fundamentul *tentației romanești* și, în același timp, privită separat, urmează o tendință comună a epocii, potrivit căreia narațiunile de dimensiuni reduse erau preferate de mai toți prozatorii. Din acest punct de vedere, ne apropiem de o opinie relativ recentă aparținând Nicoletei Sălcudeanu, autoarea optând pentru aceeași *perspectivă panoramică asupra operei lui Bălăiță*. Astfel, după fomularea acesteia din ***Prefața*** semnată în volumul ***Opere II, Marocco (I)***, apărut la Polirom în 2011, importantă rămâne pulsația operei în germinație, ale cărei reverberații sunt texte publicate, părți ale unui proces continuu de geneză: „*Opera lui George Bălăiță nu poate fi judecată exclusiv după cât s-a publicat, ci doar după întregul său scris, cel văzut, dar mai cu seamă cel nevăzut, acela căruia are superstiția de a-i menține freamătul și respirația bine zăvorâte în increat. S-a vorbit mult despre tehnicile, nenumăratele tehnici puse la bătaie în alcătuirea acestei proze. Dar nimeni nu a observat că toate nu sunt decât consecința somatică a unei îndelungi, a acelei îndelungi deliberări, făcută din preparații și clarificări, nicidecum un scop în sine. Partea ascunsă, nevăzută își caută singură tiparele, iar autorul nu face decât să aștepte cu răbdare asiatică ivirea, întruparea acestora. O gestație și o facere continue. De aceea ce se vede la lumină din proza lui George Bălăiță e doar o mică parte, un mic fragment al lumii care se scrie întruna*"[3].

Parte a acestei *lumi în continuă desfășurare*, publicat după ***Călătoria***, volumul din 1966 a marcat o evoluție a scriitorului, a cărui atenție este concentrată asupra tehnicii narative, pe care o proliferează în narațiuni scurte, dar care focalizează dimensiunile lumii create, oferind o succesiune de imagini concrete. Recunoscut drept caracteristică fundamentală a volumului de debut, lirismul nu este abandonat în cel din 1966, dar își pierde pregnanța devenind un slab ecou, înlocuit fiind de mecanismele narative care mizează pe sugestie, surprinzând prin modernitate, acuratețe, dar și prin diversitate. Totodată, pe această linie a comparației, trebuie menționat că aproape toate recenziile valorizau volumul din 1966 raportându-se la cel de debut, Ion Apetroaie sesizând, de pildă, că „*unghiul de percepție al noului volum cuprinde medii mult mai variate [...]. Notația sa este densă, esențializată, într-o aparentă dezordine care mai curând «mimează» mișcarea discontinuă din interior, amestecul tulbure de reacții imprecise, întretăierea de tonuri*"[4].

Prin sondarea altor cadre față de cele din ***Călătoria*** și prin asimilarea, în manieră proprie, a influențelor venite de la scriitori străini, George Bălăiță se dovedește un prozator original. Aurel Martin formula, în paginile „Luceafărului", o astfel de observație pertinentă conform căreia „*nuvelele sale* [ale lui George Bălăiță — n.n.] *nu configurează imaginea unui scriitor adus la rolul de simplu experimentator, amăgit ca alții de iluzia de a-și fi găsit personalitatea resfrântă în nu știu care modalitate narativă asiduu practicată aiurea de (să zicem) Faulkner sau Hemingway, Salinger sau Kafka, ci fizionomia unui prozator care, căutându-se pe sine, împrumutând procedee de compoziție sau simboluri, e totuși nu o dată aproape de țintă*"[5]. Inspirat de mari prozatori, dar evoluând într-un stil propriu și găsind instrumentele narative potrivite, cert este că prin acest volum talentul lui George Bălăiță nu va mai fi doar o considerabilă nădejde a criticilor, ci va deveni o certitudine. Exegeza îi va recunoaște, cu entuziasm, abilitățile narative, trăsăturile care îi edifică stilul, precum și dimensiunea modernă a epicului construit cu ingeniozitate. Altfel spus, dacă admitem că volumul ***Călătoria*** este etapa liminară din activitatea literară a lui George Bălăiță, atunci ***Conversând despre Ionescu*** are rolul de a-i consolida poziția în sfera prozei și, în acest sens, una dintre cele mai concludente opinii critice îi aparține lui Cornel Ungureanu, după formularea căruia „***Conversând despre Ionescu*** *(1966) este deja cartea unui scriitor matur: experimentul e cultivat cu prudență de un autor matur, care nu renunță la substanța narațiunilor sale. Puse la îndoială sunt și în prozele lui George Bălăiță structurile clasice ale nuvelei. Pe un teren des frecventat de tradițiile literaturii, scriitorul studiază personajul și antipersonajul, continuitatea și discontinuitatea narațiunii, povestirea impersonală ș.a. : «studiu» întreprins și de alți scriitori, preocupați atât de autenticitatea relatării, cât și de modernitatea formulelor epice*"[6].

Așadar, volumul din 1966 marchează o evidentă evoluție către tipare ale prozei de analiză, proliferând procedeele narative cu stăpânirea unui scriitor avizat, adică matur și echilibrat. Optica scriitorului este, de altfel, schimbată, universul creat nu mai interesează în sine, pentru că subiectul narațiunii devine un pretext în baza căruia prozatorul alege să-și demonstreze arta, uzând, cu pedanterie, de un instrumentar narativ modern. Din acest punct de vedere, în ansamblul operei lui George Bălăiță, ***Conversând despre Ionescu*** și-a câștigat locul de *volum-experiment*, formulare lipsită de nuanțe peiorative, date fiind coordonatele epocii în care a fost publicat. *Experimentul* lui Bălăiță este, întâi de toate, o probă a talentului, iar, mai apoi, dovada că dincolo de clișeul impus de regimul politic a rezistat o proză salvată estetic prin subtile eschive ale prozatorilor preocupați de autenticitatea creației.

Note:

1. Vlad Sorianu, ***George Bălăiță: nuvele, «Conversând despre Ionescu»***, în „Ateneu", nr. 12, Bacău, decembrie 1966, p. 8.
2. Nicolae Manolescu, ***Ambiția prozei***, în „Contemporanul", nr. 2, București, ianuarie 1967, p. 3.
3. Nicoleta Sălcudeanu, ***Prefață: Până unde se poate glumi literatura***, în vol. George Bălăiță, ***Opere II, Marocco (I)***, Cronologie de Marilena Donea, Editura Polirom, [Iași], 2011, p. 26.
4. Ion Apetroaie, ***George Bălăiță: «Conversând despre Ionescu»***, în „Iașul literar", nr. 2, Iași, februarie 1967, p. 72.
5. Aurel Martin, ***George Bălăiță: «Conversând despre Ionescu»***, (rubrica „*Cronica literară*"), în „Luceafărul", nr. 51, București, decembrie 1966, p. 2.
6. Cornel Ungureanu, ***Proza românească azi***, vol. I ***Cucerirea tradiției***, Editura Cartea Românească, [București], 1985, p. 550.

Ştefan VIŞOVAN

N. STEINHARDT...

(Urmare din pagina 11)

Lucrării îi este ataşată o Addenda, intitulată sugestiv ***N. Steinhardt, „Adrian Cozmescu" şi Securitatea***, în care sunt reproduse trei note informative ale lui Adrian Cozmescu, numele conspirativ al lui Emanuel Vidraşcu, *„naşul de botez din închisoare"* al lui Nicolae Steinhardt, ale cărui note informative *„erau elaborate în conivenţă cu cel turnat, întrucât abundă informaţiile (chiar intime) şi nu-l incriminează pe cel aflat în vizorul Securităţii"*[3].

Cartea de faţă nu este doar o readucere în actualitate a personalităţii covârşitoare a lui Nicolae Steinhardt. Prin excelentul aparat critic – are peste patru sute de note de subsol –, ne o oferă cu generozitate o serie de informaţii referitoare la textele selectate şi, mai ales, la autorii acestora, la oamenii de cultură cu care a venit în contact monahul de la Rohia sau despre care a scris. În felul acesta ea se constituie într-un veritabil dicţionar de personalităţi steinhardtiene, deosebit de util cititorului şi punând în evidenţă volumul uriaş de muncă, informaţia abundentă, acribia, aplecarea spre exactitate şi erudiţia realizatorului ediţiei. Sunt doar câteva motive pentru care Domnia Sa merită laude şi sentimente de aleasă apreciere, care se cuvin aduse, totodată, tuturor acelora care au contribuit la punerea în operă a acestei iniţiative.

Note:

1.Vezi, mai ales, ***Paşoptismul: o filosofie românească a istoriei***, Cluj-Napoca, Dacia, 2001 (Colecţia Discobolul); ***De la Dimitrie Cantemir la N. Steinhardt. Studii, recenzii, interviuri***, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2002; ***Pledoarie pentru filosofia românească. Eseuri aproape polemice***, Craiova, Aius PrintEd, 2006 (Biblioteca de filosofie românească); ***Confluenţe filosofico-literare***, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, 2008.

2. ***Caietele de la Rohia* (II). *N. Steinhardt în amintirea contemporanilor***, Ediţie îngrijită şi note de Florian Roatiş, Editura Helvetica, Baia Mare, 2000, p. 10.

3. N. Steinhardt, ***Cultură şi credinţă. Caietele de la Rohia* (I-III)**. Ediţia a doua, revizuită şi adăugită, alcătuită de Florian Roatiş, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, p. 6.

Ioan MARIŞ

AUGUSTIN COZMUŢA...

(Urmare din pagina 4)

Interviul luat unui pictor din Ungaria, laureat al premiului Munkacsy, ne aduce în prim-plan tradiţia naţională în artă, el afirmând la întrebarea pusă de reporter: *„Consider că nu există niciun specific naţional şi, din păcate, aşa este. Este o problemă gravă, dar nu o putem recepta altfel decât aşa cum se prezintă în realitate"*. Desigur, această chestiune estetică se cerea nuanţată într-o dezbatere amplă, nu într-un scurt interviu. În dialogul realizat cu muzeograful Mihai Muscă se clarifică conceptul de *artă băimăreană „impropriu, spune muzeograful, vizavi de complexul fenomen estetic ce s-a derulat aici pe parcursul unui secol de existenţă a Centrului Artistic"*.

Nu lipsesc din această secţiune a cărţii interviuri cu nume de rezonanţă din arta plastică din nordul ţării. Amintim pe venerabilul grafician Zoltan Bitay, neepuizând desigur lista şi care face o comparaţie între Baia Mare cu a sa Colonie de Pictură şi Balcic. Baia Mare, ne-o spune Augustin Cozmuţa la începutul interviului cu Zoltan Bitay, se înscrie distinct între centrele artistice europene. Ideea autorului dialogului cu mulţi dintre artiştii prezenţi între paginile cărţii e că arta românească, în speţă şi cea din Baia Mare, s-a sincronizat în etape diferite cu arta europeană.

Pictorul Ilie Cămărăşan, pentru care timpul n-a mai avut răbdare să dea capodopera, a reuşit totuşi să surprindă poezia locului: *„Auriul toamnei, inclusiv cel din subteran, cu azurul din înalt, fac o convieţuire armonioasă unică"* (p.144).

Mai reţinem, din multitudinea dialogurilor, convorbirile cu Traian Moldovan, Ioan Marchiş, Maria Mariş Dărăban, Dorel Petrehuş, Aurel Dan. Acesta din urmă face elogiul tradiţiei artei maramureşene, amintind de: Traian Bilţiu Dăncuş, Vida Geza, Vasile Kazar. Arta populară ce a catalizat creaţia marilor pictori, sculptori, graficieni e vizibilă la aceşti maeştri.

Secţiunea a IV-a, ***Cartea de artă***, ne propune o prezentare abreviată a unor albume şi prezenţe în Enciclopedia de artă. Un artist care a trăit printre noi, Tasso Marchini, Traian Moldovan – ***Album de sculptură***; Nicolae Suciu - ***Teoretizarea peisajului în arta plastică***; Ioan Anghel Negrean – ***Album monografic***; Ilie Cămărăşan – ***Microalbum de artă*** şi ***Grafica băimăreană***. Ilustraţiile sunt un album foto ce vine să întregească fericit textul cărţii. Aş zice că acest grupaj foto e cronica vie a simezelor de artă de la Baia Mare.

O altă carte îşi aşteaptă tiparul dacă consultăm ***Bibliografia*** ce cuprinde *in nuce* această viitoare apariţie editorială.

Cartea lui Augustin Cozmuţa ce ia în posesie arta băimăreană este mai mult decât un *violon d'ingres*, ea se înscrie într-un program educaţional paideic ce rezonează cu definiţia clasică a frumosului, pentru care găseşte *„inepuizabile resurse de descifrare a semnificaţiei plastice, descoperind sensuri şi simboluri ce, de multe ori, surprind chiar şi pe autorul creaţiilor expuse"*.

Cu aceste gânduri ale pictorului Nicolae Suciu empatizăm şi noi într-un adevărat remember închinat lui Augustin Ioan Cozmuţa.

Daniela SITAR-TĂUT

UN ARDELEAN...

(Urmare din pagina 6)

Dacă polemica cu Al. Macedonski fusese doar un foc de paie, cea cu puternicul Al. Davilla a provocat o adevărată comoţie în lumea oamenilor de teatru şi a presei. De data aceasta, Rebreanu fusese atacat prin soţia sa, Fanny Rebreanu, şi ne putem închipui, citind aceste documente umane, că Davilla nu arătase niciun fel de cavalerism faţă de cei doi tineri care abia îşi trăgeau sufletul în mijlocul unor lipsuri penibile. Deci Rebreanu înţelege să răspundă public, printr-o scrisoare deschisă, ostilităţilor de culise îndreptate de Davilla împotriva soţiei sale: *„Mi-ai declarat atunci* – se adresează el lui Davilla – *că nu vei reînnoi angajamentul d-nei Fanny Rebreanu, artistă la Teatrul Naţional, pus vremelnic sub oblăduirea d-tale, pentru că... nu eşti mulţumit de felul cum apreciez eu mersul teatrului, adică de felul cum scriu eu la acest ziar autorizat şi răspândit (epitetele, de o ironie atât de subtilă, sunt ale dumitale). Mi-ai explicat şi pricinile nemulţumirii: că apreciez pe unii artişti mai mult sau mai puţin decât îi apreciezi dumneata, că scormonesc «chestiile de administraţie», că în sfârşit nu ai nicio garanţie că pe viitor îmi voi schimba atitudinea în sensul cum ai dori d-ta etc. [...] pe urmă, cu amabilitatea d-tale recunoscută, mi-ai spus că, deoarece faţă de mine n-ai ce măsuri de represiune să iei, o să te răfuieşti cu d-na Fanny Rebreanu şi nu-i vei reînnoi angajamentul şi, în sfârşit, ai încheiat cu un spirit fin – d-ta toate le închei cu spirit – că astfel, cel puţin, voi avea mână liberă...*

Ai văzut cât am rămas de perplex în faţa acestor declaraţiuni, ca să zic aşa, senzaţionale.

Nu-mi venea să cred că d-ta care, când ai nevoie, faci paradă că eşti scriitor şi ziarist, poţi avea concepţii atât de puţin europene asupra libertăţii de gândire şi de scris. Mi se părea de necrezut ca un om diplomat şi inteligent ca dumneata să poată fi atât de puţin diplomat şi prudent încât să rişte astfel de ameninţări".

Polemica aceasta va continua un timp şi, în jurul chestiunii ridicate de Rebreanu, vor apărea o mulţime de articole şi de luări de poziţie. În majoritate, spre cinstea acelei generaţii de artişti şi scriitori, ele vor susţine cauza mai tânărului şi necunoscutului lor confrate.

Dar putem încheia aceste evocări sumare spunând că Rebreanu, chiar dacă avea dreptate în privinţa moravurilor puţin elegante ale lui Al. Davilla, susţinea, totuşi, o cauză pierdută. Fanny Rebreanu, care avea să-i fie o soţie devotată, pur şi simplu nu avea talent. De altfel, această cauză pierdută provocase şi o altă ruptură, cu un an înainte, cu mentorul său Emil Gârleanu, care, la Teatrul Naţional din Craiova, îi desfăcuse şi el contractul lui Fanny Rebreanu, precipitând plecarea lui Rebreanu la Bucureşti. (În 1911, Rebreanu fusese secretar literar la Teatrul Naţional din Craiova, iar Fanny angajată a aceluiaşi teatru, în condiţii financiare convenabile, cu 450 de lei pe lună.)

Dar Rebreanu, oricât de multă dreptate ar fi avut în polemicile sale, oricât de justificată ar fi fost indignarea sa la contactul cu moravurile lumii capitalei, se afla în faţa unor cauze dinainte pierdute în acei ani cenuşii, care aveau să se sfârşească abia în 1920, odată cu apariţia capodoperei ***Ion***, când întreaga sa existenţă, ca şi a familiei sale, se va schimba radical şi când prestigiul său îl va ajuta să câştige alte şi alte polemici, validate toate, de posteritate, în favoarea sa.

Note:

1. Tudor Muşatescu, ***Cu Liviu Rebreanu despre el şi despre alţii***, „Rampa", XIII, nr. 3232, 29 octombrie 1928.
2. Liviu Rebreanu, ***„Andromaca", tragedie de J. Racine, tradusă în versuri de D. Nanu. Întâia oară: 8 octombrie 1912***, „Rampa", I, nr. 298, 17 octombrie, 1912, p. 1.
3. Ibid.
4. Ibid.
5. Ibid.
6. Liviu Rebreanu, ***Constatări şi reflecţii în jurul scrisoarei doamnei Lucia Sturza-Bulandra***, „Rampa", I, nr. 298, 17 octombrie, 1912.
7. Liviu Rebreanu, ***La Teatrul Naţional: reluarea „Sanda", piesă în trei acte de d. Al. G . Florescu***, „Rampa", II, nr. 317, 9 nov. 1912.
8. Alexandru Macedonski, ***Ce răspunde d. Al. Macedonski***, „Rampa", II, nr. 361, 5 ianuarie 1913.
9. Liviu Rebreanu, ***Persecutaţi piesele româneşti***, „Rampa", II, nr. 359, 3 ianuarie 1913.
10. Liviu Rebreanu, ***De vorbă cu d. Macedonski***, „Rampa", II, nr. 362-363, 6 ianuarie 1913.
11. Alexandru Macedonski, ***La vorbe, fapte***, „Rampa", II, nr. 372, 16 ianuarie 1913.
12. Ibid.

Marian ILEA

TIRISTUL

(Urmare din pagina 9)

Bagă într-un computer de-al lor datele mele şi intră direct aici la ITM şi-mi văd contractul de muncă şi salariul şi taxele plătite la zi. Rebeca se ocupă de toată treaba, aşa că echipajul de control dă nemulţumit din cap. Salariul meu din hârtii li se pare prea mic. De aia sunt periculos. Iau comenzile şoferilor franţuji, le iau pâinea de la gura lor, sunt hămesit. Îmi cer şi diagrama cursei. Se uită dacă m-a prins noaptea prin Franţa şi dacă am înnoptat la pensiune sau la motel. Măi, fraierilor, nu sunt prost. Descarc în Brest şi plec şapte sute de kilometri până la prima parcare din Germania. Rebeca mă dirijează pas cu pas. Echipajul sindicatului nu-mi poate cere nicio chitanţă. Iau diagrama, iau buletinul şi plec. După somnul din parcarea nemţească trec iar în Franţa. Încarc marfă pentru Olanda. Mă duc în Hamburg, în port, unde am contract la manevrarea containerelor. Apoi iar la Budapesta, iar feribot, Ostende, Lulea. Şi tot aşa. Plec mâine, măi fraţilor, vin la Sfântul Crăciun. Trei luni de zile prin parcări şi pe autostrăzi.

Odată am rămas fără ţigări în Ostende. N-am fumat trei zile. Cincisprezece euro cereau pe un pachet. „Nu dau atâta nici de mă trăzneşte", i-am spus la vânzătoarea de la magazin. Am răbdat cu greu. Pe feribot suedezii ori norvegienii se reped la vodcă, da, măi, chiar la vodcă. Vă mai dau un rând la fiecare, ultimul, în ţările alea reci n-ai cum să bei ieftin. Vinerea ăia urcă pe feribot şi se plimbă până duminica bând vodca ieftină. Ei au sărit la băutură, eu am alergat la ţigări. De ciudă mi-am luat zece pachete pe care scrie Peter Stuyvesant. Bune, tutun ca lumea. Calitate. Am tras cu nesaţ: fum după fum. Patru ţigări şi am stat ca ameţit privind Marea Baltică.

De şapte ani circul prin Franţa, duc marfă, aduc marfă. N-am luat nicio cazare la pensiune ori la motel. Niciuna. Câştig bani buni. Toţi ajung la Rebeca. Îi investim în copii.

E frumos în Suedia, foarte frumos, da'-i frumosu' lor. Nici în Germania şi nici în Franţa nu-i urât. La mine-n Baia-Sprie e frumosu' meu. Cu cartierul ăsta şi mai ales cu voi, măi, da, cu voi, că mi se face dor, şi cu crâşmele astea trei din cartier, pe care le visez şi noaptea. Să stai în crâşmă, să-ţi vină pensia şi să povesteşti despre oamenii de la Cercul Polar din Lulea ori Ostersund e foarte frumos. Aşa sunt în lunile în care umblu cu TIR-ul prin Europa. Şi cum opresc la locurile stabilite, mă întâlnesc şi cu concurenţa. Pe capul meu de TIR scrie: „Gabriel International Transport". Pe ale lor apare Van Der Vijk. Adică tot un nume de om, un nume de pocăit care are paisprezece mii de capuri de TIR şi tot atâtea containere. Ăla zice că-i destul dacă într-o lună de zile câştigă un euro pentru fiecare maşină. Îi dă mâna să spună aşa ceva. Un euro ori paisprezece mii face exact paisprezece mii de euro lunar, măi pensionarilor. Ştiu să calculez profitul minim al pocăitului. Eu am numai un cap de TIR, aşa că un euro nu-mi ajunge. Ştie Rebeca mai bine cât câştig. „Pleacă repede din Nancy, Gabriel, că-i Franţa", mă informează Rebeca, „şi pierdem la profit".

Al dracului Van Der Vijk. A început afacerea acum douăzeci şi cinci de ani, când la noi era comunism, era Ceauşescu şi eu lucram pe RABĂ la IJTL. E cu mult înaintea mea. Da' nu-s invidios, că-s şi eu în afacere, contez şi nu se ştie niciodată.

Mă duc către casă că-i seară, bagajul, somnul şi mâine dimineaţă la drum!

Ascultaţi la ce vă spun: cu Suzana putea fi rău de tot. Dacă apuca să intre în biserică eram ca un zombi, aşa mi-a spus baba, aş fi văzut-o numai pe ea, aş fi crezut-o numai pe ea şi n-aş fi apucat să conduc TIR-ul. Aş fi ajuns ca amărâtul de bărbatusău. De când am ochii deschişi, nici măcar n-o mai salut.

***

Dragoş Gabriel Tiristul s-a dus din crâşmă. S-a lăsat liniştea. Pensionarii din Microraion Vest sorb din pahare vodca.

„Al dracului mincinos şi ăsta. Hai, că alea cu drumurile lui, cu TIR-ul lui, le mai pot crede. Da' să se laude cu Suzana, o minunăţie de muiere, ca să credem noi că e la mare căutare, e o mare prostie, de fapt e o minciună care îngheaţă până şi apele de la Cercul lui Polar", zice bătrânul pensionar Şindreştean Goe Constantin, terminând de băut suta de vodcă Stalinskaya.

„Şi-apoi, Şindreştene, Suzana e nevasta domnului Elixxon, care-i ceva şef la IJTL Exodus prin Baia Mare, şi nu miner", încheie discuţia artificierul pensionar Gallagher Ştefan.

REVISTA REVISTELOR

• Întotdeauna o lectură plăcută, revista **POESIS** (Satu Mare) ne bucură şi cu apariţia numărului 9-12/2016, în ţinuta elegantă consacrată şi cu un cuprins generos. Cititorul este întâmpinat cu un ***Colind din Nord*** (George Vulturescu) *„în loc de Editorial"* şi introdus apoi într-o selecţie atentă de versuri din *„Antologia Orfeu"* (Ioana Diaconescu, Ioan Deheleanu, Nicolae Sârbu). Daniel Corbu schiţează *„portretul critic"* al poetului Cassian Maria Spiridon (***Odiseea deznădejdii sau idiosincraziile unui sceptic nemântuit***), dezvăluind un univers liric *„tumultuos"*, *„dramatic"* de la primul volum apărut în 1985 (***Pornind de la zero***) până la cel din 2013 (***Poeme în balans***) şi punctând originalitatea unui *„poet al întrebărilor neliniştitoare, al meditaţiei neoromantice, al Erosului şi Thanatosului"*. În volumul ***Pietre de fulger*** (2016) al lui Ion Nistor, George Vulturescu descoperă un poet *„pictural"*, *„un contemplativ care-şi foloseşte harul de zugrav pentru a realiza o frescă narcisiacă, ca şi cum ar picta cu flăcările tensiunilor interioare"* (în cronica intitulată sugestiv ***„Cum seceri apa şi-o aduni într-un snop sonor..."***). O altă cronică literară care ne reţine atenţia este cea semnată de Mirela Nistor (***Scurt popas pe terenul insolit al literaturii de avangardă***) cu referire la volumul lui Gheorghe Glodeanu, ***Patru prozatori de avangardă/Cuatro escritores de vangardia*** (2016, colecţie bilingvă a revistei „Orizont literar contemporan"). Cartea propune pătrunderea în operele unor scriitori mai puţin cunoscuţi, dar care au marcat destinul literaturii române (Urmuz, Grigore Cugler, Marcel Avramescu, Max Blecher), autoarea cronicii remarcând rigurozitatea investigaţiei lui Gheorghe Glodeanu şi maniera personală de descifrare minuţioasă a simbolurilor existente în scrierile celor patru prozatori. Prezentul număr ne oferă şi o *„avanpremieră editorială"*, publicând fragmente din romanul în versuri ***Geniul inimii*** al Aurei Christi (în curs de apariţie la Editura Contemporanul), volum despre care Virgil Nemoianu ne anunţă că este *„o realizare majoră, cu totul originală"*. *„Filonul epic ascuns, copleşit de liric şi de dramatic, iată ce face complexitatea acestei cărţi mărturisitoare"* – ne stârneşte interesul şi Theodor Codreanu. La rubrica *„Confesiuni"*, George Vulturescu apare în poziţia de intervievat, într-un dialog cu scriitorul sătmărean Radu Sergiu Ruba (reprodus din revista „Impact", 2007). Un eseu ce merită atenţia cititorilor, ***Confesiunile unei seducătoare femei urâte (I)*** (Gheorghe Glodeanu), surprinde sinceritatea debordantă, fascinantă şi necenzurată cu care Nina Cassian îşi expune viaţa (sub toate aspectele ei: de la cele mai intime ipostaze de *„Don Juan feminin"* până la cele mai bulversante aspecte ale vieţii sociale şi culturale din perioada zbuciumată în care a trăit) în cele trei volume de *„egoficţiuni"*, intitulate ***Memoria ca zestre***, apărute în 2010. La *„Cartea de critică"* citim despre cercetarea profesorului sucevean Mircea A. Diaconu, ***Biblioteca română de poezie postbelică. Studii, eseuri, cronici*** (2016) – *„o contribuţie întru totul remarcabilă la analiza şi interpretarea unei producţii poetice de dimensiuni fără precedent în istoria literaturii noastre"* – în prezentarea lui Alexandru Zotta (***Precauţiile unui demers critic***). Alte versuri: Miruna Mureşanu, Marcel Mureşeanu, Tucu Moroşanu, Vasile Mic, Ion Machidon. La rubrica *„Poesis internaţional"*, versuri de Anna Buoninsegni (în traducerea lui Costel Drejoi) şi de Jao Hui (în traducerea oferită de Ding Chao şi Emil Mirasova).

• **ORIZONT** (nr. 12/decembrie 2016, Timişoara) aduce în prim-plan volumul de eseuri al lui Horia-Roman Patapievici, ***Partea nevăzută decide totul*** (Humanitas, 2015), *„o carte despre apusul (cu literă mică) Europei. Despre fiecare dintre cei trei piloni ai ei: umanismul gândirii elene, creştinismul şi dreptul roman"* (Cristian Crăciun în articolul ***Cartea amară***). După un preambul edificator asupra valorii lui H.-R. Patapievici (*„cel mai puternic eseist pe care îl are cultura română actuală"*), Cristian Crăciun pătrunde atent în fiecare din cele nouă eseuri. *„Prima propoziţie a cărţii este «Cele mai importante lucruri nu se văd». Şi toate cele nouă eseuri celebrează această parte nevăzută a universului"* – sintetizează exegetul în debut, urmând să identifice esenţa fiecărui text. Despre importantele pagini de istorie scrise de familia Pillat (Ion Pillat, Dinu Pillat, Monica Pillat) în cultura română consemnează Cornel Ungureanu în documentarul ***Monica Pillat, într-o istorie a literaturii***. Interviul acestui număr, ***Recurs la neuitare***, realizat de Cristian Pătrăşconiu cu Vladimir Tismăneanu (preşedinte, în 2006, al Comisiei Prezidenţiale de Analiză a Dictaturii Comuniste din România), dezbate procesul de asumare a trecutului totalitar, condamnarea comunismului în Parlamentul României (prin prezentarea, în 18 decembrie 2016, de către preşedintele de atunci, Traian Băsescu, a Raportului Final al Comisiei), reacţiile cu care au fost primite concluziile şi propunerile Raportului, urmările acestuia. În pofida unor voci care au denunţat vehement discursul de condamnare a regimului comunist, Vladimir Tismăneanu – chestionat dacă acum, la un deceniu, privind la rece, i s-ar părea prea dur acest Raport Final despre comunism – întăreşte convingerea că *„dictatura comunistă a fost ilegitimă pentru că a operat împotriva statului de drept, l-a nimicit. Este criminală pentru că a făcut din cele mai teribile abuzuri legea ei de funcţionare. Comunismul (...) a distrus omul interior, (...) a distrus fiinţa juridică şi fiinţa morală"*. Ancheta ***Care este cea mai nedreptăţită carte din lume?*** (realizată de Cristian Pătrăşconiu) relevă opinii diferite, din care selectăm: ***Dicţionarul limbii române***, *„ajunge să ascultăm cum e vorbită limba română astăzi şi cât de săracă devine, pe zi ce trece"* (Ioana Pârvulescu); *„cea mai nedreptăţită carte din lume şi din istorie este, paradoxal, cea mai tipărită şi cea mai răspândită dintre toate:* ***Biblia***" (Tudor Călin Zarojanu); *„am reţinut o carte uluitoare, care a trecut printr-un lung şir de nedreptăţi. Romanul* ***Cuvântul din cuvinte*** *de Monica Lovinescu"* (Maria Hulber); ***Numele Trandafirului*** al lui Umberto Eco (Ovidiu Forai); *„cea mai nedreptăţită este* ***Cartea Evangheliilor****, bruiată tot mai acut de interpretări ideologizante, vulgarizante, dogmatizante, demistificatoare"* (Monica Pillat); *„****Cartea de memorii*** *– desfiinţată în faza de manuscris – a inginerului Gheorghe Ursu"* (Veronica Pavel Lerner); *„cartea care nu a fost scrisă"* (Florina Toma), cărţile de poezie (Simona Constantinovici) etc. Alexandru Bodog realizează o recenzie (***Fotogramele neruşinării***) la volumul de eseuri al lui Radu Paraschivescu, ***România în 7 gesturi***, subliniind umorul detaşat, dar care adesea capătă *„o turnură amară"*, cu care autorul analizează *„derapajele româneşti"* (duplicitatea, aroganţa, violenţa, neruşinarea) manifestate în domenii precum politica, fotbalul, televiziunea. Despre cartea ***Fugarii. Evadări din închisori şi lagăre în secolul XX*** (Polirom, 2016) a Ruxandrei Cesereanu scrie Alexandru Oraviţan (în ***Marea evadare***), lăudând originalitatea demersului autoarei, care reuşeşte *„să prezinte evadarea drept unul dintre miturile fundamentale ale umanităţii"*, *„să sistematizeze experienţa evadării din închisorile politice"*, să analizeze şi să clasifice variatele tipuri de evadare, să identifice o tipologie a evadaţilor. La rubrica *„Cronica ediţiilor"* semnează Alexandru Ruja (***Publicistica lui Ion Vinea***), cu referire la volumul ***Ion Vinea. Opere X. Publicistica (1935-1940)*** (Academia Română, 2016).

• **POLEMICI** (nr. 11-12/noiembrie-decembrie 2016). În peisajul publicisticii de cultură din acest Nord de ţară şi-a făcut loc şi nume şi revista „Polemici" (director Alexandru Buican, redactor-şef Daniela Sitar-Tăut, Baia Mare), ajunsă, iată, la aproape un an de existenţă. Până la momentul de faţă, reacţiile de primire a unei noi reviste băimărene de cultură au fost oarecum reticente şi în expectativă, dar, în ciuda acestei sinuoase receptări, lăudabile sunt munca *pro bono* a colectivului de redacţie (în condiţiile în care revista se distribuie gratuit), dorinţa de a realiza o revistă independentă (nesusţinută de niciun ONG) - un act de cultură altruist, eforturile şi perseverenţa de a se impune ca o revistă serioasă şi demnă de atenţia publicului vizat şi, nu în ultimul rând, cuprinsul care propune adeseori articole inedite. Numărul curent vine cu un interesant interviu realizat de Daniela Sitar-Tăut cu domnul Andrei Marga (***„Reprezentanţii României sunt, din nefericire, fără idei, şterşi"***) pe teme de geopolitică. Sunt abordate, aşadar, subiecte precum: victoria lui Donald Trump, Brexitul, soarta şi politicile actuale ale Comunităţii Europene, problema *„identităţii naţionale"*, evoluţia conceptului politic de „Spaţiu Schengen", problema refugiaţilor, conflictul dintre Rusia şi Ucraina, politica internă, prestanţa clasei politice româneşti ş.a. Chestionat în legătură cu situaţia refugiaţilor şi cu acceptarea acestora, Andrei Marga apreciază: *„O nouă migraţie a popoarelor este realitate (...). Nu vine o lume a retragerii în izolare, ci a mişcării pe glob. Unele ţări îşi vor crea avantaje din ea. România va avea de luptat să-i integreze, printr-o democraţie curată şi o dezvoltare sănătoasă, pe români"*. Tot pe varianta democratizării mizează şi când vine vorba despre politica internă: *„Numai democratizarea în continuare, o democratizare curată, cum s-a spus în tradiţia transilvăneană, o democratizare unită din nou cu meritocraţia, aduce normalitatea în interior şi poate pune România în mişcare"*. La rubrica *„Note de lectură"*, sunt expuse reflecţiile lui Alexandru Buican cu privire la soarta ciclului de poezii ***Florile Bosforului*** al lui Dimitrie Bolintineanu, urmate de două pagini care reproduc versuri ale poetului amintit. La pagina de *„Istorie literară"*, Mircea Coloşenco scrie despre ***Luca Ion Caragiale – boemul plin de harisme***. Un text inedit este cel oferit de Andrei Moldovan: ***Tânărul Ion Minulescu sub protecţia lui Ilarie Chendi***. Cronici literare semnează: Mihaela Albu (***Patria din gând şi ţara regăsită*** - despre ***Un altfel de Jurnal***, Matei Călinescu), Adriana Cînţa (***Andrei Marga: Societatea nesigură***), Monica D. Cândea (***Niculae Gheran: Arta de a fi păgubaş, IV***), Daniela Sitar-Tăut (***„Arca lui Giorgio", de Marian Ilea***).

Raluca HĂŞMĂŞAN

Lucian PERŢA
PARODII

Marcel MUREŞEANU

Grăbeşte-te, iată...

Să deschizi ochii celor ce
te citesc sau te vor citi...
Iată unul din capriciile mele
de săgetător, capriciu ce într-o zi,
chiar dacă vor veni vremuri grele,
sper să se împlinească.
Dar oare cum voi reuşi vreodat`
această situaţie ideală
fără a fi acuzat
de hărţuire textuală?
Cui îi va da oare prin minte
să îmi iasă în întâmpinare,
să aştepte pe adresa copilăriei, cuminte,
versurile mele de vacanţă?
Cum cui? Parodiştilor! Ce întrebare!

Toate deodată

Azi-noapte a venit muza pe la mine,
avea în pupile flacăra biruinţei
şi eu aveam pupilele pline
de patima recunoştinţei
şi mâinile mele, vai, vai,
au şi apucat stiloul să scrie.
Azi-noapte am fost în rai,
călător în insomnii spre poezie
şi ca dintr-un gheizer pe hârtia curată
mi-au ţâşnit poeziile. Toate deodată.

Crud animal mi-a ucis tinereţea

Era muza mea.
Mi-a cunoscut adresa încă din copilărie
şi a venit precum şarpele casei.
Am primit-o cu bucurie,
ştiam ce vrea.
Eram elev la liceul din Huedin
şi ea se dezbrăca fără ruşine
în fiecare noapte la mine-n odaie,
doar pentru mine,
aşa credeam atunci cel puţin.
Ulterior, şi nu o dată,
am găsit-o cu un parodist îmbrăţişată!

Trac

Mi-am decapitat teama de cenzură,
am fost de faţă la a ei execuţie
şi de atunci scriu ce-mi vine la gură,
pregătit pentru a greşi, fără discuţie.
M-am mai ţinut eu de o aşa experienţă
şi la Prundul Bârgăului şi la Suceava,
totul e să nu ai trac şi, cu prudenţă,
poţi aduce poezia la punctul fix,
desigur, nu tocmai degeaba!

ITALO CALVINO - LIMBAJUL EMBLEMELOR

Italo Calvino (1923-1985) este cel mai tradus scriitor italian contemporan în toate limbile. Textele din ***Castelul destinelor încrucişate*** şi ***Taverna destinelor încrucişate*** au fost publicate într-un singur volum în anul 1973. Ideea de a folosi tarotul ca metodă narativă, după propria-i mărturisire, i-a venit la un seminar internaţional despre structura povestirii. El a studiat tarotul cu ochii necunoscătorului, a urmărit sugestiile, asociaţiile, într-o interpretare după o iconografie imaginară, subiectivă, aşa cum este şi actul de creaţie. Semnificaţia cărţii de tarot este dată de locul ei în succesiune şi poate oferi numeroase interpretări. Influenţa semioticii (Ferdinand de Saussure) este remarcată de toţi comentatorii. Scriitorul pare să reconstituie însuşi actul narării în funcţie de semn, fiind, în esenţă, o mostră de posibil exerciţiu narativ, mai mult decât o scriere literară propriu-zisă. Cel mai adesea, figuraţia pictografică se îndepărtează de pictografie. „Povestitorii" nu se rostesc liniar în parcursul narativ; unii sunt prezenţi în două povestiri. Sunt *„povestiri încrucişate"*, după mărturisirea autorului, pe care critica literară le-a interpretat prin cheia semiotică. Cartea lui Italo Calvino are caracter singular în literatura italiană. Povestirea care fixează cadrul, ***Castelul***, este urmată, în traducerea noastră, de ***Istoria ingratului pedepsit*** - mostre literare, semiotice diferite.

CASTELUL

În mijlocul unei păduri dese, un castel adăpostea pe cei care şi-au rătăcit drumul în noapte: cavaleri, doamne, curteni ori simpli trecători. Trecui pe un pod mişcător desfăcut, ajunsei într-o curte întunecoasă, cu grajduri, eram aproape adormit, numai cu calul meu. Abia mai respiram, picioarele abia mă mai ţineau; de când o luasem prin pădure, fusesem supus la multe încercări, întâlniri, apariţii ciudate, dueluri care nu reuşiseră să-mi pună ordine nici în mişcări şi nici în gânduri. Urcai o scăriţă şi mă pomenii într-o sală înaltă şi spaţioasă; era multă lume, în mod sigur admiratori şi ei ai peisajului pe care îl vedeam şi eu pe cărările pădurii, stăteam la cină sub un candelabru cu lumânările aprinse. Privind în jur, mă încercă o senzaţie stranie, mai bine-zis senzaţii împrăştiate, care se confundau în mintea mea, puţin cam repede din cauza oboselii şi a nervozităţii. Mi se părea că sunt într-o curte bogată, cu oameni care nu s-ar putea aduna într-un castel atât de rustic şi de retras; şi aceasta, nu numai din cauza mobilierului preţios şi a veselei, dar şi din cauza calmului care domnea între comeseni, toţi oameni arătoşi şi îmbrăcaţi cu o eleganţă căutată. În acelaşi timp, surprinsei o dezordine aparentă, ca şi cum comesenii ar fi fost într-un local obişnuit, unde erau persoane necunoscute, de condiţii şi din ţări diferite, se aflau acolo să petreacă o noapte în a cărei promiscuitate forţată fiecare simte nevoia să se îndepărteze de regulile pe care le respectă şi în propriul ambient şi, ca şi cum se mulţumeşte cu un mod de viaţă mai puţin confortabil, simte nevoia să se îmbrace mai lejer şi mai variat. De fapt, cele două impresii contrastante puteau foarte bine să se refere la un singur obiect; fie că era castelul, de mulţi ani, doar un loc de popas, puţin câte puţin degradat, sau castelanii care fuseseră văzuţi purtându-se ca nişte gazde, câteodată mai puţin amabili; fie o tavernă, cum adesea se văd în apropierea castelelor, unde beau soldaţii ori călăreţii - castelul fiind de o vreme abandonat; domeniile sale vechi, pentru a redobândi fastul camerelor în care se petreceau aventuri celebre, le confirmaseră o anumită demnitate, cât să trezească imaginaţia oaspeţilor, care sfârşiseră prin a se crede stăpânii unei curţi pompoase.

Aceste gânduri, ca să fiu sincer, nu mă preocupau deocamdată, mai puternice erau singurătatea şi faptul că mă simţeam bine şi sănătos în mijlocul unei companii alese şi nerăbdarea de a face conversaţie la cină - mi se dăduse singurul loc rămas liber - şi schimbul de poveşti cu tovarăşii de călătorie asupra aventurilor prin care am trecut. Dar, la această masă, spre deosebire de ceea ce se întâmplă la hanuri sau la curţi, nimeni nu avea curajul să deschidă vorba. Când unul dintre oaspeţi voia să-i ceară vecinului sarea sau oţetul, o făcea printr-un gest şi tot prin gesturi se adresa servitorilor ca să le taie o felie de fazan ori să le umple cu vin paharul gol. Hotărât să-i fac să vorbească după oboseala călătoriei, scosei o asemenea exclamaţie: „Bună ocazie!", „Să fie într-un ceas bun!", „Ce plăcut adie vântul!", dar din gura lor nu ieşi un sunet.

Tava cu furculiţe sau oţetul, paharele care zdrăngăneau pe masă mă convinseseră că nu sunt surd; aşadar, nu-mi rămânea decât să le suport tăcerea şi să tac. Acest lucru mi-l confirmară şi comesenii care-şi mişcau buzele în linişte cu un aer graţios de resemnare; era clar că traversarea pădurii lăsase asupra fiecăruia dintre noi o urmă.

Odată terminată cina în linişte, doar cu zgomotul mestecatului şi sorbiturile vinului, atitudinea lor nu se schimbă; rămăsesem pe scaune, privindu-ne în ochi cu neputinţa de a comunica unul cu celălalt. În acest punct, pe masa aproape desperecheată, cel care părea a fi castelanul pusese un pachet cu cărţi de joc. Era un tarot, mai mare decât cel care se joacă în echipă, ori din acela cu care ţigăncile prezic viitorul; se puteau vedea pictate aceleaşi figuri cu miniaturi preţioase. Regi, regine, cavaleri şi fanţi, tinerii fiind îmbrăcaţi ca şi cum s-ar fi pregătit pentru o sărbătoare regească - toţi păreau a fi actori într-un teatru de curte: cupe, bani, spade, bastoane străluceau de ornamente. Începurăm să întoarcem cărţile pe masă, descoperite, ca şi cum ar fi vrut să le recunoaştem şi să le dăm valoarea lor justă în joc şi adevărata semnificaţie în lecturarea destinului. Şi totuşi nu părea că vreunul dintre noi ar fi dorit să înceapă o partidă, cu atât mai puţin să pună întrebări asupra viitorului, dat fiind că viitorul părea departe, suspendat într-o călătorie care nu părea a se termina. Era altceva ceea ce vedeam în acel tarot, ceva ce nu ne lăsa să ne luăm ochii de la el. Unul dintre comeseni trase spre el cărţile, împinse pe masă un pachet mai mare; nu le amestecă, dar luă o carte şi o puse în faţa sa. Cu toţii am observat asemănarea dintre privirea lui şi cea a figurinei; ni se părea a înţelege că prin acea carte voia să spună: „Eu sunt acela" şi că dorea să ne spună povestea lui.

ISTORIA INGRATULUI PEDEPSIT

Prezentându-se cu figura *Cavalerului de Cupă*, un tânăr durduliu şi blond, îmbrăcat într-o manta care-i cădea în pliuri, care oferea un dar cu mâna întinsă, ca şi cel al *Regilor Magi* - comeseanul nostru voia să ne lase să înţelegem condiţia lui înaltă, înclinarea lui spre lux şi bunăstare şi - înfăţişându-se pe cal - spiritul de aventură sau mişcarea gândirii sale, cugetai eu, observând toate broderiile hainelor şi de pe şaua calului, mai mult, dorinţa de a-şi arăta stilul cavaleresc. Frumosul tânăr făcu un gest, ca şi cum ar fi vrut să ne atragă atenţia, şi-şi începu povestea punând în şir, pe masă, trei cărţi: Regele, Zece şi Nouă, care, cu ramurile sale de frunze şi flori sălbatice, ne amintea pădurea prin care trecuse. (Dimpotrivă, pentru cel care privise cartea cu mai multă atenţie, segmentul vertical care se încrucişează cu alte semne sugera obligatoriu ideea unui drum care pătrunde până în inima pădurii). Deci, începutul povestirii putea fi acesta: cavalerul abia ce luă la cunoştinţă despre metodele prin care poţi străluci la curţile cele mai pretenţioase din împrejurimi, poate cu dorinţa de a-şi găsi o soţie de rang înalt, îndrăgostit de aceste vise, se avântă în pădure. Printre cărţile împrăştiate pe masă văzurăm una ce anunţa o întâlnire urâtă - *Forţa*. În pachetul nostru de tarot acesta era reprezentat de un arcaş înarmat, cu expresie brutală, o bâtă ce i se legăna în aer, lovind cu violenţă şi siguranţă de sine într-un leu. Cele mai triste previziuni urmară în cartea a douăsprezecea, zisă *Pierduta*, în care se vedea un om cu pantalonii strânşi şi cu cămaşă, legat la cap cu basma, ce se sprijinea într-un picior. După aspect îl recunoaştem pe tânărul nostru blond; tâlharul i-a furat toată averea şi l-a lăsat spânzurat de ramură cu capul în jos.

Respirăm uşuraţi la vestea ce ne-a dat-o soldatul *Temperarea*, carte pusă pe masă de comeseanul nostru cu o expresie recunoscătoare. De la el am aflat că omul simţise în apropierea lui, văzu o fată, poate fiica unui pădurar sau a unui păstor, care se scălda dezbrăcată în apa fântânii. Nu ne îndoim că omul care fusese spânzurat fusese eliberat şi adus cu picioarele pe pământ de fata aceea a pădurii, când văzurăm *Asul de Cupă*, pe care era desenată o fântână care curge printre muşchi şi aripi de păsări, era ca şi cum ar fi simţit susurul unui izvor şi neliniştea omului care căzuse pe brânci. Dar sunt fântâni - fiecare dintre noi o ştie în mod sigur - din care abia ce bei puţin, îţi sporesc setea, chiar îţi usucă gâtul. Era de prevăzut ca între cei doi tineri să se aprindă imediat, după ce cavalerul atinse pământul cu picioarele, un sentiment care era mai mult decât recunoştinţă (de o parte) şi respect (de alta), iar acest sentiment îşi găsi repede modalităţi de a se exprima în umbra pădurii, sub iarba stejarilor. Nu întâmplător, cartea care veni fu un soi de *Cupă*, împodobită cu inscripţiile „dragostea mea" şi „nu-mă-uita", indicii, pe cât se poate de probabil, ale unei întâlniri amoroase.

Deja ne apărea mai ales dama, bucurându-se de o victorie în dragoste, când cavalerul puse o altă carte, *Bastoane*, un *Şapte* în care, printre trunchiurile întunecate ale pădurii, se putea vedea îndepărtându-se umbra lui. Nu ne putem imagina că lucrurile ar fi putut sta altfel: idila în pădure fusese scurtă, pentru biata fată o lovitură în piept care o făcu să cadă, ingratul cavaler nici nu privi înapoi ca să-şi ia adio.

Din acest punct e clar că începe a doua parte a povestirii, după un interval de timp. Naratorul începuse în schimb să pună alte cărţi de tarot, într-o nouă ordine: în colţul primei, spre stânga, puse două cărţi, *Împărăteasa* şi *Opt de Cupă*. Pe neaşteptate, schimbarea de scenă ne lăsă nedumeriţi pentru un moment, înţeleseserăm noi toţi faptul că cavalerul găsi soţia pe care o căutase, cea pe care o vedeam acolo pictată, pe cap cu o coroană cu însemne regale, cu o faţă insipidă - chiar mai bătrână decât el, cum observă cu certitudine unii cititori, cu multe inele şi brăţări, ca şi cum ar fi vrut să spună: „Căsătoreşte-te cu mine, căsătoreşte-te cu mine!".

Imediat începu povestirea pe care o sugera *Cupa*, un banchet de nuntă cu mulţi invitaţi, cu cei doi soţi în fundul mesei împodobite cu o faţă de masă înflorată. Cartea care a fost pusă apoi, *Cavalerul de Spadă* apărând în ţinuta de război, era o surpriză: ori mesagerul pe cal a întrerupt o sărbătoare, aducând o veste proastă, ori soţul în persoană părăsise nunta pentru a merge înarmat în pădure, chemat de mister, ori amândouă. Soţul a fost avertizat de o apariţie neaşteptată şi imediat şi-a luat armele şi s-a suit în şa. Se învăţase minte, după aventura trecută, şi nu scotea nasul afară din casă, dacă nu era înarmat până în dinţi.

Aşteptam neliniştiţi o altă carte mai explicită şi veni *Soarele*. Pictorul reprezentase astrul zilei de mână cu un copil care fuge, mai bine-zis zboară, deasupra unui vast peisaj. Interpretarea acestui moment al povestirii nu era uşoară. Era o frumoasă zi însorită şi în cazul acesta povestitorul nostru îşi împrăştia cărţile pentru a spune banalităţi. Poate că figura care apărea avea o semnificaţie alegorică, ce apărea undeva pe lateral: un copil pe jumătate îmbrăcat, care fusese văzut fugind în apropierea castelului unde se celebra nunta, stătea în spatele soţului tot timpul banchetului. Nu se vedea obiectul pe care îl ducea copilul: obiectul acela putea conţine soluţia enigmei. Întorcând privirea spre cartea cu care eroul nostru se prezentase, ne veniră în minte desenele şi broderiile solare pe care le avea sub manta atunci când a fost atacat de hoţ; poate că mantaua aceea, pe care a pierdut-o fugind de iubitele sale, flutura ca şi aripile unui vultur, mai bine-zis ale unui ştrengar în toată regula, aşadar, trebuia să facem o legătură între manta, copil şi tânărul din pădure.

Aceste nedumeriri vor fi clarificate de cărţile următoare. Când văzurăm în una dintre ele - ne convinseserăm că era *Justiţia* în pachetul de tarot - o femeie cu spadă şi balanţă (la stânga ei, cum o priveai, personajul principal), un războinic pe cal sau poate o amazoană înarmată, care porneşte asaltul – fusese cuprinsă în unul dintre capitolele istoriei noastre –, nu ne rămânea decât să ne hazardăm în presupuneri. De exemplu: în timp ce era pe punctul de a face o ştrengărie, urmăritorul, care grăbise pasul, era urmărit de un altul, înarmat până în dinţi. Ce ai putea spune? Doar să te întrebi cine o fi acela! *Cavalerul necunoscut* avea faţa acoperită, o privire de femeie, în care comeseanul nostru o recunoscu pe salvatoarea lui din pădure, o zână adevărată, calmă, cu un surâs melancolic pe buze.

- Ce mai vrei de la mine?, se pare că l-a întrebat ea.

- Dreptate!, îi răspunsese. (*Balanţa* făcea aluzie la acest răspuns).

Dimpotrivă: gândindu-ne mai bine, întâlnirea s-ar fi putut desfăşura aşa: o amazoană pe cal ieşise din pădure, înarmată (figura arată aceasta) şi îi strigase:

- Stai aşa! De ce mă urmăreşti?

- Cine o face?

- Fiul tău!, i-ar fi răspuns războinica, descoperindu-şi faţa (se vede în primul plan).

- Ce pot să fac?, probabil că a întrebat omul nostru, cuprins de un regret tardiv.

- Să înfrunţi *Justiţia* (*Balanţa*) lui Dumnezeu. Apără-te! Scoase spada.

„Acum ne va povesti duelul", mă gândii şi luai cartea *Doi de Spadă*. Voiam să tai frunzele din pădure şi plantele cu lama ei. Privind această carte, observai că naratorul nu lăsa dubii asupra ieşirii sale: adversara sa părea o spadasină bună, hotărâtă să verse sânge acolo, în mijlocul poienii. Îşi reveni, deschise ochii şi ce văzu? (Era naratorul - puţin emfatic, ca să spunem adevărul -, care ne invita să privim revelaţiile cărţii următoare). *Femeia Papă*, misterioasa figură monahală încoronată. Era urmată de vreun călugăr? Ochii cu care fixa cartea erau plini de reproşuri. O vrăjitoare? Ea îşi ridică mâinile într-un gest de teroare sacrală. Marea împărătească a unui cult sângeros.

- Ştii că în persoana mea, a fetei, tu ai jignit (ce altceva putea să-i spună, *Femeia Papă*, care provoacă atâta spaimă?), ai jignit-o pe *Cibele*, care este stăpâna acestei păduri? Acum ai căzut în mâinile noastre.

Şi ce ar fi putut să-i răspundă el, dacă nu câteva vorbe bâlbâite:

- Acum vei fi al pădurii. Pădurea este pierderea de sine, amestecul. Ca să faci unirea, nu va trebui să te pierzi, să înăbuşi toate atributele tale, să te dezmembrezi, să devii un indiferent, să te uneşti cu stolul lui *Menadi*, care fuge urlând prin pădure.

- Nu!, fu strigătul pe care-l vedeam ieşind din gură, dar deja ultima carte completa povestirea şi era *Opt de Spadă*. Tăişurile ascuţite ale lui năpustiră asupra tufişurilor din jur, retezând în spatele lui, chinuindu-l.

(Italo Calvino, ***Castelul destinelor încrucişate***, Editura Oscar Mondadori, Milano, 2012)

Prezentare şi traducere din limba italiană
de ***Livia MĂRCAN***

5 948485 970010

Anul XV, nr. 2 (165), februarie 2017 Preț 2 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 3 CRONICĂ LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *O carte-eveniment (II)*

PAG. 4-5 VITRINA
• Gheorghe PÂRJA
- *Sunetul globului de cristal*
• Viorica POP
- *Ochiul diurn sau între „mde!" şi „mda!"*
• Săluc HORVAT
- *Identitate istorică românească - între realitate şi ficţiune*
• Mircea POPA
- *Maria Vaida-Voevod,* ***Badanta***

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ
• Daniela SITAR-TĂUT
- *„Eu am fost mereu «în poezie», de când mă ştiu"*

PAG. 7 ORFEU
• *Poeme* de Rodica DRAGOMIR

PAG. 8 COMENTARII
• Constantin CUBLEŞAN
- ***Orgolii** în ediţie definitivă*
• Antonino CAPONNETTO
- *Şi tăcerea este logos*

PAG. 9, 12, 15 PROZĂ
• Ioan DERŞIDAN
- *Povestea fetei înmiresmate*
• Roxana PAVNOTESCU
- *Jurnalul neiertăciunilor*
• Anca GOJA
- *Barul de noapte*
- *Poveşti din celulele mele*

PAG. 10 JURNAL
• Augustin COZMUŢA
- *Anul 70 al vieţii mele*

PAG. 11, 14, 16 POEZIE
• Ioan NISTOR
• Ion POPESCU-BRĂDICENI
• Diana Teodora COZMA

PAG. 13 INTERPRETĂRI
• Maria Beatrice LUCACIU
- *Întâmplări din vremea lupilor*

PAG. 17 RECENZII
• Raluca HĂŞMĂŞAN
- *Ioan Gliga - reprezentant al „Coronei artistice" braşovene*
• Constantin DOBRESCU
- *Patria de pământ şi de piatră*

PAG. 19 VARIA
• *Revista revistelor*
• Lucian PERŢA - *Parodii*

PAG. 20 TRADUCERI
• *Versuri de* Stefano IORI *(prezentare şi traducere de Elena Liliana POPESCU şi Claudia F. HÎNGU)*
• *Versuri de* Lília TAVARES *(prezentare şi traducere de Daniel DRAGOMIRESCU)*

Mircea BOCHIŞ

Acest număr este ilustrat cu lucrări din Anuala Artelor, decembrie 2016 - ianuarie 2017

Nicolae Suciu

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Delia MUNTEAN

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar"

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. SALDEL S.R.L. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2017:
Prin poştă: 3 luni - 9 lei; 6 luni - 18 lei; 12 luni - 36 lei

Revista este înscrisă
în Catalogul de Presă al Poştei Române,
cod 14323 (p. 25)

20 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Gheorghe PÂRJA

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Călin Dengel, ***Urbis***, versuri, Editura Paralela 45, Piteşti, 2016;

• Constantin Ciurea, ***Maidanul dintre două lumi***, *Fişe dintr-un roman regăsit*, Editura Teocora, Buzău, 2016;

• Camelia Iuliana Radu, ***Jucăm Lenin***, versuri, Editura Paralela 45, Piteşti, 2016;

• Adela Efrim, ***Şi moartea scrie uneori poeme***, versuri, Editura Paralela 45, Piteşti, 2016;

• Bogdan Crivăţ, ***Bocetul Şamanului***, versuri, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2017;

• Ionuţ Caragea, ***Mesaj către ultimul om de pe Pământ***, versuri, Editura Fides, Iaşi, 2017;

• ***Iustin Popfiu. O privire fugitivă preste literatura română şi lipsa unei istorii critice a literaturei române (1870)***, restituire, prefaţă, ediţie îngrijită, note şi comentarii de Ion Simuţ, Biblioteca revistei „Familia", Oradea, 2016;

• Albert Nolan, ***Isus transformă continuu omenirea. O spiritualitate a libertăţii radicale***, traducere din limba engleză de George Marius Nicoară şi Monica Cristina Szekely, Editura Sapientia, Iaşi, 2010;

• George M. Nicoară, ***Trupul cuvântului***, versuri, Editura Sapientia, Iaşi, 2016;

• Ioan Potop, ***Tărâmuri sufleteşti***, versuri, Editura Enesis, Baia Mare, 2017;

• Adriana Dumitraşcu, ***Ion Caramitru, actorul şi filmele sale***, Editura Felix Film, Bucureşti, 2016.

REVISTE:

• „România literară", nr. 1, 2, 3, 4-5, 6, 7/ian., feb. 2017, Bucureşti;

• „Tribuna", nr. 345, 346/ian., feb. 2017, Cluj-Napoca;

• „Orizont", nr. 1/ian. 2017, Timişoara;

• „Familia", nr. 11-12/nov.-dec. 2016, Oradea;

• „Bucovina literară", nr. 11-12/nov.-dec. 2016, Suceava;

• „Actualitatea literară", nr. 67/ian.2017, Lugoj;

• „Ateneu", nr. 569/ian. 2017, Bacău;

• „Acolada", nr. 1/ian. 2017, Satu Mare;

• „Caiete Silvane", nr. 1/ian. 2017, Zalău;

• „Litera 13", nr. 9/2017, Siliştea (Brăila);

• „Scriptor", nr. 1-2/ian.-feb. 2017, Iaşi;

• „Memoria ethnologica", nr. 60-61/iul.-dec. 2016, Baia Mare;

• „Viaţa Românească", nr. 1/2017, Bucureşti;

• „ExPonto", nr. 3-4/iul.-sept., oct.-dec. 2016, Constanţa;

• „Litere", nr. 1/ian. 2017, Târgovişte;

• „Archeus" (Justinian Chira Arhiepiscop), nr. 12/2016, Baia Mare.

DESPRE ARTISTUL MIRCEA BOCHIŞ ÎN „LE FIGARO"

„La nomination dans l'art *- Étude des oeuvres de Mircea Bochis, peintre et sculpteur (de Marcienne Martin, Éditeur: L'Harmattan, Parution: 01 janvier 2017)*

Si la nomination des objets du monde permet à l'être humain de se repérer, mais aussi de décrypter son biotope, il existe également d'autres manières de la décliner. Ainsi, dans l'art le nommeur devient créateur. Dans cet essai, il sera présenté une centaine d'oeuvres de l'artiste roumain Mircea Bochiş, peintre et sculpteur. Dans le cadre de cette étude sur la nomination artistique, vivre à la fois dans notre univers et dans celui de l'autre participe du paradigme de l'homme."
(Sursa: http://evene.lefigaro.fr/livres/livre/marcienne-martin-la-nomination-dans-l-art-4989530.php)

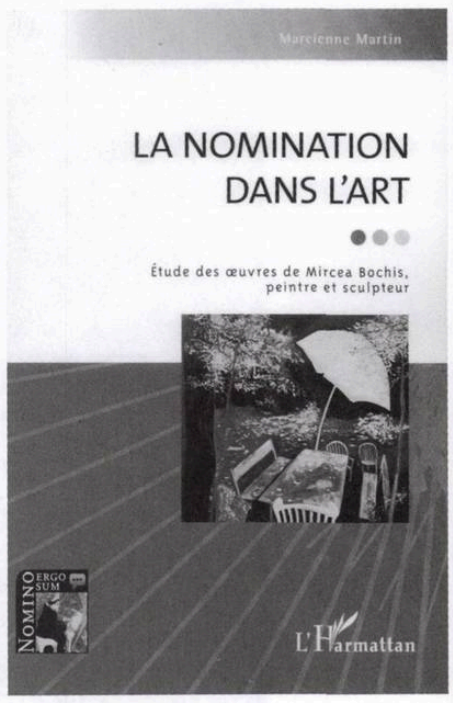

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Cronica literară

Gheorghe GLODEANU

O CARTE - EVENIMENT (II)

Luni, 1 februarie 1965, Vintilă Horia primește de la editură câteva exemplare din romanul ***Dumnezeu s-a născut în exil*** și deschide cartea tocmai la pagina unde schițează portretul țăranului de la Dunăre. Reproduce pe larg pasajul respectiv și îl comentează cu generozitate. Țăranul de la Dunăre este o ființă arhetipală, la care Vintilă Horia se întoarce în mod constant. Printre altele, sintagma exprimă și apartenența scriitorului la un neam. Nu întâmplător, romanele sale îi dezvăluie cititorului din Occident tradițiile poporului român. Prozatorul se reîntoarce mereu la amintirile sale din copilărie, cu atât mai mult cu cât acestea au rămas extrem de vii în memoria lui. Vintilă Horia recunoaște că ar fi capabil să umple mii de pagini povestind despre anii copilăriei și ai adolescenței sale, despre tot ce s-a petrecut între doi și douăzeci și cinci de ani, când a ajuns la vârsta rațiunii.

Joi, 4 martie 1965, se întreabă asupra evenimentelor care merită să fie consemnate în paginile jurnalului. Din ce să alcătuiască acest jurnal și după care criterii? Îl preocupă numeroase proiecte, de la roman la piesele de teatru, și se întreabă la ce să se oprească în această transhumanță continuă a spiritului. Ecranul interior al memorialistului este luminat mereu de evenimentele extrem de vii ale trecutului, care își cer dreptul de a se transforma în povestire.

Marți, 30 aprilie 1965, Vintilă Horia prezintă o conferință pe care a ținut-o în fața studenților despre ***Semnificația literară a exilului***. Chiar dacă nu a avut răgazul necesar pentru a-și pregăti discursul, timp de aproximativ cincizeci de minute el a vorbit despre Ovidiu și Dante, despre operele celor doi scriitori și despre rolul pe care l-a jucat exilul în destinul lor artistic. Conferențiarul își încheie discursul recomandându-i auditoriului lectura uneia din capodoperele literaturii universale, ***Divina Comedie***.

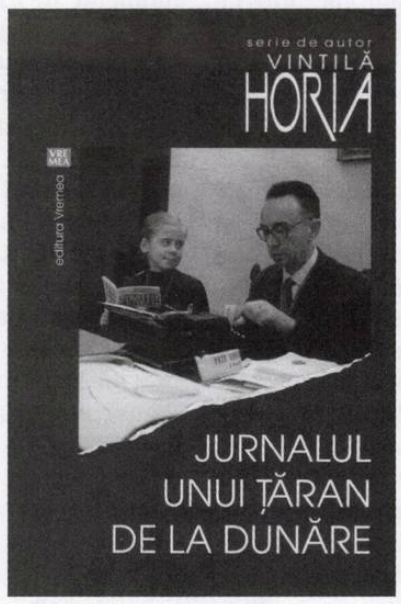

Îndepărtarea forțată de meleagurile natale, experiența desțărării provoacă o rană care, în loc să se vindece în timp, sângerează tot mai abundent. Vorbește de aniversarea mamei sale și pomenește faptul că nu a mai văzut-o de 25 de ani. Condamnă în mod virulent această cruditate devenită principiu moral și doctrină de stat, ruptura de familie amplificând în mod sensibil drama exilatului. Noutățile din țară se dovedesc alarmante. Primește scrisori din Paris, Viena, Londra și Italia, în care este informat despre dezastrul de acasă. Simte că lucrurile încep să ia tot mai mult o turnură tragică. Mizerie, teamă, imobilism de închisoare, iată câteva din caracteristicile României comuniste. Vintilă Horia așteaptă o schimbare, dar ea se petrece mult prea lent pentru ca părinții lui să mai poată beneficia de ea.

În viziunea prozatorului, Ulise reprezintă eroul arhetipal al ultimilor douăzeci de ani. Romancierul este de părere că, în ciuda vicisitudinilor îndurate, eroul din Itaca rămâne unul dintre cele mai fericite personaje din istorie deoarece, la întoarcerea lui, regăsește tot ceea ce a pierdut. Vintilă Horia vorbește de ruptura ce se petrece în destinul exilatului între existența lui primordială (paradisul pierdut) și noul spațiu asumat. La reîntoarcerea acasă, proscrisul trăiește o nouă ruptură, provocată de decalajul dintre anii exilului, care lasă în suflet urme de neșters, și un paradis regăsit, unde nimic nu mai seamănă cu ceea ce păstrează memoria despre el. Pornind de la propria sa experiență, Vintilă Horia este de părere că exilul reprezintă o rană dureroasă, pe care nu o poate vindeca reîntoarcerea acasă. În viziunea romancierului, personajele cele mai teribile din istorie au fost cele care au avut puterea să decreteze surghiunul supușilor lor, fără să se gândească la nenorocirile în lanț pe care astfel le declanșează.

Joi, 10 iunie 1965, Vintilă Horia face rezumatul existenței sale zbuciumate și notează că nu a trăit degeaba: a scris niște pagini definitive, a întemeiat o familie, a construit o casă, are numeroși prieteni, a avut succes în dragoste, a ajuns cunoscut în peste douăzeci de țări, se simte bine, iar numele lui e ca un drapel fără pată. Asemenea unui Meșter Manole modern, a făcut totul cu propriile sale mâini, dar totul s-a petrecut departe de țara lui. În ciuda condiției sale de etern peregrin, e un bilanț ce îl umple de bucurie.

Vintilă Horia identifică expresia cea mai complexă a țăranului de la Dunăre în persoana lui Eminescu, poetul național al românilor. Are în camera lui un portret al marelui scriitor, trimis prin poștă de la București. Imaginea îi veghează munca, meditațiile, crizele provocate de dragoste. În privirea dreaptă, frumoasă și tristă a autorului ***Luceafărului***, diaristul identifică însăși expresia vieții și a destinului poporului român.

Luni, 30 august, menționează faptul că zilele de luni și de sâmbătă reprezintă pentru el un autentic refugiu. Încă din perioada petrecută la Buenos Aires, diaristul și-a făcut un obicei din a petrece aceste zile acasă, apărat de agresiunea lumii exterioare de pereții ocrotitori ai căminului său. În felul acesta, el devine de neatins, aflându-se la adăpost de toate grijile. Adevărata sa viață se derulează în aceste două zile libere, când scapă de grijile biroului. Asemenea lui Mircea Eliade, autorul ***Cavalerului resemnării*** reușește să își construiască o misterioasă cameră Sambô, în care reușește să se elibereze de marile probleme existențiale și să creeze. Mai târziu, acest refugiu este substituit cu altceva, în sensul că imobilității îi iau locul mișcarea, călătoria. Vintilă Horia se rupe de existența sa cotidiană, spațiul insular de acasă fiind înlocuit cu chemarea departelui.

Joi, 16 septembrie 1965, sub influența lecturilor din Jung, descrie comunismul ca pe o maladie a spiritului. A urât acest dezastru fanatic aflat în plină desfășurare, această furie cu aspect doctrinar și nu a fost de acord cu panaceul materialist proclamat de reprezentanții noii ideologii. Spre deosebire de doctrina comunistă, care alienează, religia este apărată deoarece îi conferă individului o bună sănătate morală, contribuie la salvarea lui spirituală.

Vineri, 8 octombrie 1965, vorbește despre noul roman la care lucrează, creație ce începe să se contureze cu tot mai multă claritate. Și de această dată, evenimentele sunt concepute pe două planuri paralele: unul al prezentului, al actualității imediate, și altul al trecutului. Prin urmare, este vorba de două romane paralele, așa cum este viața însăși. Este vorba de volumul al treilea din ***Trilogia exilului***, proiect la care lucrează de mai mult timp și care a suferit o serie de modificări semnificative. Titlul provizoriu la care se gândește Vintilă Horia este ***Pe malul fluviului, la Babilon***.

Prozatorul se reîntoarce în mod obsesiv la problema exilului, una din temele majore ale creației sale. Despre pribegie ca situație-limită vorbește și atunci când evocă destinul tragic al unor compatrioți. Aflați departe de țară, măcinați de boli și de grijile existenței cotidiene, aceștia reușesc să supraviețuiască cu dificultate.

La un moment dat, Vintilă Horia se întreabă dacă războiul poate avea o explicație pur umană, materială, politică sau economică, în contextul în care o victorie este întotdeauna o înfrângere și când nimic nu este mai descurajant și mai sinistru decât perspectiva unei înfrângeri. Apoi, la cererea unei reviste din Madrid, scrie un eseu despre literatura ultimului sfert de veac, iar observațiile sale se dovedesc extrem de pertinente. Este de părere că scriitorii nu au înțeles ceea ce se petrece în jurul lor. Cele mai cunoscute curente literare de după război (neorealismul italian, realismul socialist sovietic, existențialismul sartrian, „noul roman" francez) au rămas toate la suprafața lucrurilor și nu au adus nimic nou. Din această perspectivă, prozatorul este de părere că Joyce a anticipat mult mai elocvent mersul literaturii decât oricare dintre falșii săi discipoli sau acuzatori. Scriitorul irlandez credea că arta reprezintă o revelație a divinității, ceea ce doar puțini inițiați au avut curajul să recunoască. Este interesant faptul că cei doi scriitori care au redat literaturii franceze gustul pentru avangardă (Ionesco și Beckett) sunt niște străini, ce provin din extremitățile dureroase și oprimate ale Europei.

Miercuri, 3 noiembrie 1965, Vintilă Horia revine la cartea pe care tocmai o scrie. Într-o librărie pariziană descoperă un volum din fabulele lui La Fontaine și se oprește pe larg la creația intitulată ***Țăranul de la Dunăre (Le Paysan du Danube)***. În ciuda inspirației sale istorice, fabula se dovedește extrem de actuală prin mesajul ei, motiv pentru care dă și titlul jurnalului intim al scriitorului. Țăranul de la Dunăre este un personaj exemplar, care are curajul să vorbească în fața senatorilor romani despre nenorocirile îndurate de poporul său, subjugat de către legiunile romane. Având înfățișarea unui urs, acesta poate fi comparat cu zeul Zamolxe și cu itinerarul terestru al acestuia. Desigur, în fabulă nu este vorba doar de daci și de romani, ci de un imperiu care asuprește și de popoarele subjugate. În esență, Vintilă Horia recurge la tehnica utilizată și în romanele sale, în sensul că, dincolo de decorul istoric, se ascund întotdeauna evenimente extrem de actuale. Acuzațiile țăranului de la Dunăre vizează însuși mecanismul prin care noi trăim în istorie, forma modernă de sclavagism proclamată în numele ideologiilor. Cititorul atent descoperă în creația reputatului fabulist francez o serie de lucruri perfect valabile și pentru istoria tragică a României din perioada 1944-1964.

Andrei Szanto

Privindu-se în oglinda jurnalului intim, Vintilă Horia ajunge la concluzia că, în fața celor care nu îl cunosc bine, apare ca un om rece, taciturn, orgolios și ursuz. Această armură distantă o îmbracă din cauza timidității și a austerității existenței sale. Adevăratul său for interior, căldura sa sufletească nu au descoperit-o decât cei apropiați. În ceea ce privește modestia sa proverbială, diaristul recunoaște că a trebuit să scrie o carte întreagă pentru a se vedea cu claritate pe sine însuși. Își prezintă intenția de a continua acest jurnal, care reflectă foarte bine comuniunea dintre conștiința și opera sa.

În data de 17 noiembrie 1965, Vintilă Horia se reîntoarce la problema jurnalului intim. Început în luna noiembrie și încheiat tot în noiembrie, un an mai târziu, simte că primul volum al cărții sale se apropie de sfârșit. Măsurat în locuri și în zile, drumul i se pare destul de scurt. Adevărata dimensiune a cărții este însă cea interioară, cea care ne poartă în abisurile infinite ale sufletului diaristului.

Ține o suită de conferințe în fața studenților și, chiar dacă este foarte obosit, este mulțumit de succesul repurtat ca orator, o ipostază mai puțin comodă pentru un om timid, puternic interiorizat. După experiența ultimului an și redactarea jurnalului intim, ajunge la concluzia că cel care se manifestă chiar și în gesturile exterioare este întotdeauna omul profund, creatorul. Scriitorul vorbește din străfundurile sufletului său, existând o concordanță deplină între ceea ce crede și ceea ce spune. Vintilă Horia își spune propria sa poveste, motiv pentru care timidul de odinioară poate trece peste complexele provocate de o sală plină, în care sute de priviri stau ațintite asupra lui. Conferențiarul simte mirajul exercitat de cuvintele sale, experiență diferită de literatura scrisă.

Ultima însemnare a diaristului este făcută duminică, 21 noiembrie 1965, scriitorul anunțându-ne că își urmează drumul simbolic prin viață. ***Jurnalul unui țăran de la Dunăre*** este unul dintre cele mai frumoase, mai dramatice și mai bine scrise jurnale aparținând unui scriitor român. Citind paginile lui Vintilă Horia, simțim că însemnările zilnice sunt ridicate la rang de artă, că alcătuiesc o literatură autentică și nu un gen minor, periferic.

Gheorghe PÂRJA

SUNETUL GLOBULUI DE CRISTAL

Alexa Gavril Bâle este numele poetului și prozatorului care și-a făcut un culoar propriu în lumea noastră literară. De aceea, fiecare apariție editorială stârnește interes, deoarece scriitorul se supune regulii cercurilor de la copac. Comentariul (nu critica) asupra poeziei lui te pune într-o ipostază plăcută de a descoperi un autor al *„rezonanței lirice pe care le întâlnim doar în autenticul poeziei"* (H.M.). Recentul volum de versuri, ***Cotidian strident*** (Editura eLiteratura, 2016), mi-a confirmat sentimentul evoluției, consecvența cu sine într-un climat liric în căutare de alte forme poetice. Când am scris acest text, am avut aproape excelentul volum al lui Alexa, ***Tărâmurile tăcerii***, care mi-a sugerat la timpul potrivit o aluzie discretă la pustiu ca teritoriu liric, un ținut al contrariilor care își păstrează curată cugetarea. Iertarea te eliberează de povara trecutului, făcând loc visării ca stare lirică. Volumul ***Cotidian strident*** continuă într-un registru nou ceremonialul poetic în care oficiază simbolurile din natură, dar și frământările sufletului care locuiesc în casa poemului. Există și în acest volum o greutate imagistică de sorginte blagiană. Este atâta cât să nu se vadă. De altfel, Alexa Gavril Bâle este și un tenace și iscusit cititor de poezie de toate felurile. Cred că instinctul cultural este necesar unui poet care se respectă. Că numai astfel, cu ajutorul harului, poate evada din modele. Despre vremea care trece și musai prefăcută în poem ne asigură că în preajmă se aud *„rafale ce înăbușe suflarea/rafale înăbușite/de suspine și tânguiri/în depărtări sună goarna/pentru plecarea în marșul/cel fără de întoarcere"* (***Steaua învinsului***).

Volumul în discuție conține metafora ca formă de seducție lirică, deoarece plasarea ei nimerită pe colina unui poem sporește memoria lumii interioare: *„zăpezile prăvălindu-se/pe sângele aburind/sub case încolțește/alt anotimp/pe care-l poartă o pasăre/în oul ei albastru"* (***Dimineață de gală***). După lectura volumului, te cuprinde o vrajă casantă. Poemele lui Alexa mă împing spre asocierea cu un cotidian strident. Am avut sentimentul – după lectură – că un glob de cristal a căzut pe un loc dur. Iar globul a rămas întreg. Rostul lui în cădere a fost să provoace sunetul. Muzica subtilă pentru timpane. În acel sunet am deslușit mai ales curbarea durerii peste orizont, *„tristețea surdă, asumată, profundă cu înțelesuri metafizice evidente, cu bătaie îndepărtată"* (N.S.), realul cu *„vibrația ascunsă/la rădăcina ierbii"*, dar mai ales *„taina aspră ce vine din antichitate"*. Cum am mai spus, pentru Alexa Gavril Bâle poemul nu este un experiment trecător, ci este chiar un altar în fața căruia se perindă diferite faze ale creației. Poemul este un alter ego al autorului, daca vreți – bunul prieten al însoțirii ori al confesiunii. Deoarece el este *„poemul de pe raftul de sus/în care toată lumea se încrede/ca într-o scriere sfântă"* (***Despre poem***). Autorul se extinde și spre zona subtilității cu deschidere spre realitatea cotidiană: *„La acea oglindă va trebui/să ajungi/îți asumi riscul de a fi trântit/undeva într-o vâlcea/printre bolovani și mormoloci/dacă vreunul dintre cele trei/animale adormite/s-ar fi trezit pentru o clipă/pășești tiptil pe poteca/ce le jupoaie pielea de iarbă/în ce oglindă vei vedea?/în oglindă oare ce vei vedea?/doar chipul strident al cotidianului"* (***Întrebări***). Am mai decantat din substanța ideilor din poemele acestui volum ecuația dintre iertare și tăcere. Profunde și cuceritoare stări ale ființei, care au sporit prin vreme lucirea lui, cristalul poeziei. Iertarea – am înțeles din poemele lui Alexa – nu e o slăbiciune, ci este, în primul rând, o atitudine interioară prin care ne armonizăm cu lumea.

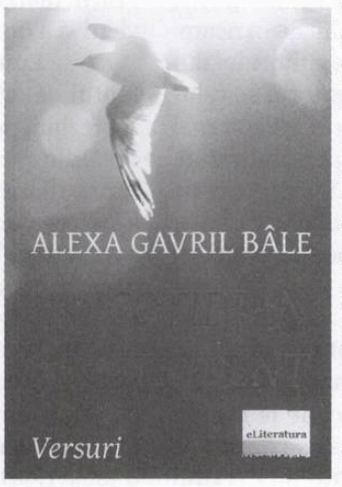

Mi-am adus aminte de o părere tibetană: când nu răspunzi unui rău cu alt rău, atunci acel rău a murit în lume. Există, în acest sens, și o dimensiune morală întrezărită în volum. O eșarfă a binelui flutură discret prin multe poeme. Mi-a mai reținut atenția starea de revoltă bine temperată față de lumea necunoscută: *„Nu vreau să fiu ofrandă/pentru acest cotidian strident/deasupra – izbită-n plin de raze/ca o lamă de ghilotină/urma luminoasă a esenței"* (***Ritual de seară***). Eul liric al poetului intră în rezonanța și armonia divine: *„Da, Domnul va veni/să culeagă rodul viei/soarele nu va fi nici negru nici rece/sub talpa sandalei Sale"* (***Viața și încă o zi***). Regimul imagistic este încrengat, secondat de arabescuri polenizate de rafinate jocuri de imaginație, la care se adaugă o rezonanță eufonică, cu accente și imagini sugerând sfârșitul torentului echinoxist din care Alexa face parte. Starea poetică din acest volum este și una contemplativă. Atunci pastelul primește accente de elegie ori ceremonie de imagini în care locuiește misterul. Așa, acest volum se întemeiază pe teme mari ale poeziei: dragostea, moartea, singurătatea, revolta, credința. Autorul este un caligraf fascinant, preocupat de legăturile misterioase dintre cuvinte. Biografia cred că a influențat alcătuirea multor poeme tocmai pentru a justifica sintagma din titlu: cotidian strident. Câteva poeme sunt o rugă pentru Cuvânt, poemul trăind în regimul șoaptei care provoacă misterul. Instituind legea lumilor închise, unde se plămădește cristalul ori arhitectura unor muzici clasice. Pe acest versant, Alexa poate fi căutat ca un elegiac. De aceea, peisajele lirice sunt când luminoase, când cutreierate de stihii care dau energie benefică poemelor.

Fără teama de a greși, spun că Alexa Gavril Bâle este un poet distinct al generației sale. El are nevoie, cred, de o voce critică autorizată pentru a-i cristaliza harul liric esențial. Eu, ca un iubitor de poezie, m-am apropiat cu câteva păreri de poezia lui Alexa. Tocmai pentru a provoca deschiderea evantaiului. Cert este că am auzit sunetul original al globului de cristal. O muzică rafinată, cuceritoare, apropiată sufletului și minții. Mi-a plăcut constatarea lui Horia Muntenuș: *„În raport cu starea literaturii contemporane, Alexa Gavril Bâle nu este în contratimp, ci în avangardă"*.

Viorica POP

OCHIUL DIURN SAU ÎNTRE „MDE!" ȘI „MDA!"

Motto: *„Acum, după ce am învățat să zburăm prin aer ca păsările și să înotăm pe sub apă ca peștii, avem nevoie de încă un lucru: să trăim pe pământ ca oamenii."*
(George Bernard Shaw)

Când scriitorul trece pragul trăirilor interioare, are la îndemână antidotul moral care-i permite o scrutare a realității printr-un cod ce ține de simț lingvistic, statut intelectual, de afinități estetice, confruntări sau delimitări, toate motivând solidaritatea în jurul unei cauze: *„Dacă noi doi avem câte un măr și facem schimb de mere* – spunea George Bernard Show – *atunci ambii vom avea în continuare câte un măr. Iar dacă eu am o idee, tu ai o idee, cu care facem schimb între noi doi, atunci fiecare va avea câte două idei"*.

În rezonanță cu spusele dramaturgului și eseistului englez de origine irlandeză, apare inscripția de pe coperta ***Ochiului diurn*** (volumul V, ***La noi***, Cluj-Napoca, 2016), de prozatorul român Cornel Cotuțiu, care transmite mesajul cu o disciplină de comunicare presupunând descoperirea adevărului: *„Uităm uneori de disciplina conversației, comunici, dar trebuie să știi să și taci. Dar acest* ***trebuie*** *rareori e nativ, el se consolidează prin educație. Și educația cine ți-o face? Mde!..."*. Între „da" și „nu" din disciplina comunicării, scriitorul așază cu semn exclamativ adverbul „mda" și interjecția „mde!", coduri gramaticale pentru cartezianul *„Dubito, ergo cogito; cogito, ergo sum"*. Determinantul „diurn" din titlu presupune, la rândul său, antonimul „nocturn", așadar ochi – reflexie și reflecție, în acord cu sugestiile ilustrației „gândite" de Georgiana Cotuțiu pe prima copertă. Nu întâmplător este ales mottoul cărții, un aer arhaic aducând înspre noi dulce-amarul vieții: *„cum vă pitreceți și vă dezmierdați cu aceste supărări la aceste vremi"* (Ion Neculce).

Tot după trebuința exprimării și știința tăcerii (ca în zicerea spaniolă *„omul este stăpânul tăcerii sale și sclavul cuvântului său"*) pare concepută structura textelor, multe apărute în publicațiile „Răsunetul", „Tribuna", „Mișcarea Literară", „Nord Literar", „Astra Năsăudeană", „Cuibul visurilor", „Curentul internațional".

În textele din primele două capitole (***Efigii***, ***Printre ei***), apare predominant mesajul „da", într-un limbaj nonficțional, dar prin care freamătă metafora generatoare de emoții estetice. Scriitorul își ia libertăți de asociere între antroponime și toponime, armonizează activitățile culturale în arheologia timpului, confruntată cu provocările prezentului.

Tehnica sculpturală a portretului naște atmosferă, ca în reportajele lui Geo Bogza, în care omul și muntele apar înfrățiți prin trăinicia rostului în viață: *„Îl văd pe Liviu Păiuș așezat pe un podium înalt, la poalele Munților Rodnei, cu mâna dusă streașină la frunte în zarea Someșului Mare, dincolo de Reteag, de unde Ion Pop Reteganul îl salută"*. Pitorescul unei vieți patriarhale, surprins nostalgic, în cadențe amintind de proza poematică a lui Alecu Russo, anticipează meditația: *„La picioarele podiumului, o tânără doinește, un flăcău cântă din fluier, o băbuță descântă, o nevastă dă cânepa prin meliță, o alta brodează pe o cătrință, un moș spune unui flăcăiaș o poveste, un bărbat deschide catalogul clasei, alături de un altul cu lămpașul de miner"*. Personajul simte vânt potrivnic și se întreabă dacă a scris destul și cum se cuvine despre strămoși, dar Cornel Cotuțiu îi salvează neliniștea, convins fiind de probitatea și hărnicia cercetătorului etnofolclorist. Scriitorul răstoarnă ca pe o placă prevenitoare înțelesul inscripției lui Dante Alighieri din ***Divina comedie***: *„Lăsați orice speranță voi care intrați, căci pe aici a trecut Liviu Păiuș!"* (***Muntele ca un Axis Mundi***).

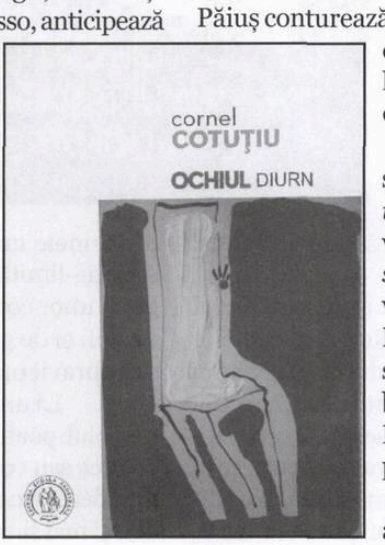

O simplă enumerare a realizărilor este uneori suficientă pentru justificarea neastâmpărului ca stare de intelectualitate, de creație, de patriotism. Întrebat până unde ține Maramureșul, medicul cărturar Ion Botoș răspunde neaoș: *„până unde se vorbește românește"* (***Un român neastâmpărat***).

Legăturile spirituale și de credință în neam, pe care Cornel Cotuțiu le are cu personalități ale preajmei transilvane și ale pretutindenii românești, sunt motivate în toată creația prin idei, atitudini, participări la evenimente, din dorința de a menține într-un prezent continuu rebrenianul *„cuib al visurilor"*, proiectat pe *„dimensiunea românească a ființei"* (Mircea Vulcănescu). Lacrima ochiului diurn *„distilează în ritmuri această tulburătoare vreme"* (titlu dintr-un vers de Ioan Alexandru). Ideile din partea a doua sunt concentrate anticipat în titluri, ca într-un rezumat, cu momente de exaltare și nostalgie, dar și cu îndoielile „mda!" și „mde!". Neobositul publicist pornește în căutarea *„cuibului de lumină"* din școli devotate, reține osteneli și performanțe editoriale. Pe teritoriul poeziei pătrunde cu ustensile dintr-o trusă medicală pregătită pentru operații estetice, simțind că, la o anumită vârstă, drama poetului nu e răscolitoare, ci înțeleaptă (***Cuvânt prevenitor***). „Mda!", ar spune și cititorul...

În partitura textelor, clapele pe care se apasă sunt concepte irizante dacă se evită localizările păgubitoare. Activitatea unor personalități ca Vasile Dâncu, Menuț Maximinian, Sever Ursa, Icu Crăciun, Ioan Seni, Maxim Dumitraș, Elena M. Cîmpan, Ilie Hoza, Liviu Păiuș conturează o exegeză culturală menită să lărgească deschiderea spre condiția umană cu o lăudabilă perseverență, căci impostura dă târcoale.

Prin meandrele prezentului trec și textele părții a treia, ***Pe șarpele albastru în amonte***, cu tematică și puncte de vedere diferite. La întrebarea *„Unde este satul românesc?"* – întrebare marcată de viziunea aforistică a lui Lucian Blaga și Liviu Rebreanu despre veșnicia născută la sat, despre țăran ca permanență inalterabilă – răspunsul se află, în cartea lui Dan Popescu, ***În vuietul timpului***, pe nisipurile mișcătoare ale prezentului. Mde!...

Cuibul visurilor sporește cu activitatea personalităților trăitoare peste granițele românești actuale (capitolul IV, ***...Dar tot la noi***). Dincolo de Prut, apărarea identității românești este amenințată de viclenii propagandistice. Refuzând *„cântecul de lebădă"*, Valeriu Cojocaru își mărturisește dureros credința: *„Nu-mi pot părăsi Basarabia scumpă. Rămân aici. Rămân aici fidel, ca un câine la casa stăpânului. Am de ce să latru"*. Ca și Vadim Bacinski, redactorul-șef al revistei „Sud-Vest" din Odesa (Ucraina)! La simpozioane se dezbat cu patos (iluzoriu?) dileme identitare, dar *„ochiul diurn"* temperează anecdotic. În orașul Bălți (al doilea ca mărime în Basarabia, dar cu populație majoritar rusofonă și rusofilă), scriitorul vede pe mari panouri portretele lui Marx, Engels, Lenin și-l întreabă pe un localnic (mai degrabă e aici dublul eului scriitoricesc!) de ce sunt cei trei acolo. Răspunsul vine de la un Moromete în variantă citadină: *„Sub ei e etajul cu birourile pentru pașapoarte. Pesemne că... așteaptă și ei să plece"*. „Mde!"...

(Continuare în pagina 18)

Săluc HORVAT

IDENTITATE ISTORICĂ ROMÂNEASCĂ – ÎNTRE REALITATE ŞI FICŢIUNE –

Apărut într-o ediţie tipografică elegantă, precedat de o prefaţă consistentă şi lămuritoare, recentul volum ***Identitate românească***, semnat de Ioan Aurel Pop, cunoscut istoric şi om de cultură clujean, aduce în discuţie un număr important de teme de istorie şi de cultură românească.

În ***Cuvânt înainte***, autorul subliniază faptul că *„pe măsură ce se apropie anul 2018, când se împlinesc o sută de ani de la Marea Unire, în urma căreia a rezultat România Mare, întrebările despre trecutul românesc sporesc, devin mai incitante şi chiar mai greu de rezolvat prin răspunsuri adecvate*". Academicianul Ioan Aurel Pop îşi propune să aducă, prin cele douăzeci de eseuri incluse în volum, clarificări esenţiale.

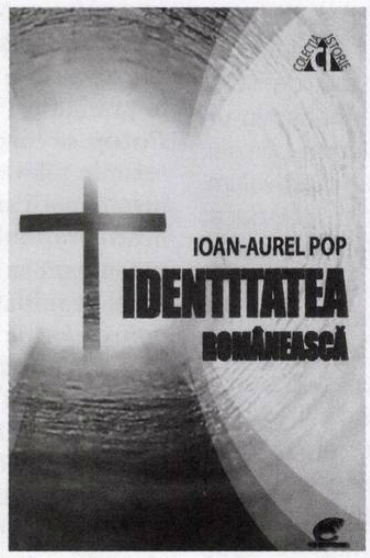

Capitolul ***Felul de a fi român*** se deschide cu eseul ***Identitatea istorică a românilor între realitate şi ficţiune***, în care autorul recurge la o amplă analiză a componentelor identităţii autohtone, pornind de la *„teoriile extreme*", continuând cu *„definirea şi componentele identităţii româneşti*", cu *„numele poporului nostru şi al ţării (ţărilor) noastre*", cu *„evoluţia identităţii*".

Autorul arată că *„niciun specialist serios nu se îndoieşte de identitatea românilor de astăzi, numai că aceasta e definită în chip diferit*". În opinia sa, *„nu s-a născut acum, ci are o oarecare vechime*", susţinând că românii sunt vechi de peste două milenii, fiindcă la baza lor stau traco-dacii, cel mai vechi popor din lume după indieni. Întăreşte ideea că identitatea nu se naşte spontan, ci reprezintă *„felul de a fi şi de a se simţi împreună al românilor, pe temeiul câtorva caracteristici, cum ar fi limba, originea, cultura, religia, teritoriul, obiceiurile etc.*". Limba are o importanţă capitală, ea fiind *„un element evident pentru toţi*". *„Formarea poporului şi a limbii au mers mână-n mână*", aceste două procese neputând fi despărţite şi nici înţelese dacă sunt tratate separat. Limba română este de origine latină şi a fost remarcată încă din Evul Mediu. S-a format odată cu poporul român şi a servit drept mijloc de comunicare. Latinitatea limbii române este dată de structura sa gramaticală şi lexicală. La fel de importante sunt şi celelalte valori: cultura, tradiţiile, religia.

În ***Gânduri despre România*** şi în ***Imaginea de sine a românilor în imnul naţional – între trecut şi viitor***, Ioan Aurel Pop aduce un elogiu ideii de respect şi patriotism, pe care ar trebui să le avem faţă de propria ţară: *„Când vorbim sau scriem despre ţară*, spune autorul, *e bine să avem mereu în prim-plan sentimentul responsabilităţii cuvintelor noastre (...). Ţara nu este o abstracţiune măruntă, bună de invocat atunci când ne supărăm pe şefi, pe soartă ori pe propriile noastre greşeli. Ţara suntem noi toţi, cu strămoşii a căror moştenire o purtăm noi (...), cu urmaşii pe care îi pregătim pentru viitor*". Totodată, atrage atenţia asupra faptului că *„România se poate schimba în mai bine, dacă suntem noi înşine capabili de o asemenea schimbare*".

În privinţa imnului naţional, Ioan Aurel Pop spune că acesta are o puternică componentă naţională, iar textul ***Deşteaptă-te, române!*** exprimă cel mai bine expresia despre sine a românilor. *„Imnul de stat al României nu este nici bun, nici rău. El există, ne exprimă viaţa comună, aşa cum s-a construit ea în timp şi trebuie luat ca atare*". Ca şi ziua naţională de 1 Decembrie, imnul românesc cuprinde o întreagă istorie, are infinite semnificaţii şi se potriveşte destinului nostru colectiv, naţional.

Opinii şi precizări importante se regăsesc şi în articolul ***Istorie şi propagandă istorică în societatea contemporană***. Privită adesea ca *„memorie colectivă a omenirii sau a unor grupuri de oameni*", istoria e definită, de-a lungul anilor, în moduri diferite: ca o poveste sau ca o artă, mai exact arta de a spune frumos despre trecut. Unii istorici consideră că istoria este pur şi simplu viaţă, alţii o încadrează între *„tipurile fundamentale de cunoaştere a lumii*". Sunt voci care neagă aderenţa istoriei la adevăr, dar şi alte voci care pretind istoricilor să descopere adevărul absolut al lumilor trecute. Între acestea, cea mai aproape de adevăr este aceea a apartenenţei istoriei la ştiinţele sociale. *„Dincolo de orice definiţie complicată*, spune autorul, *istoria se ocupă de om şi de comunităţile umane, în dimensiunea lor revolută, adică de ceea ce au fost acestea cândva*". În acelaşi context, istoricul vorbeşte de propagandă şi de rolul ei în istorie. Capitolul se încheie cu un amplu comentariu pe marginea volumului ***Istorie şi mit în conştiinţa românească*** al lui Lucian Boia, lucrare căreia îi aduce numeroase observaţii critice, amendând modul în care Lucian Boia înţelege şi interpretează istoria României şi atrăgând atenţia asupra efectelor negative ale unor astfel de opinii.

Oamenii care au făcut istorie este un alt capitol al cărţii, cu referire la câteva personalităţi ale istoriei, ale culturii şi ale literaturii române, între acestea numărându-se Dimitrie Cantemir - autorul lucrărilor ***Descriptio Moldaviae***, ***Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor***, Mihai Eminescu, George Coşbuc, Alexandru Lapedatu. Scriind despre Eminescu şi Transilvania (sau ***Elogiul culturii naţionale româneşti***), Ioan Aurel Pop constată că, în deceniile din urmă, poetul naţional *„a fost pus în chip drastic în discuţie, cu accente de condamnare care păreau fără drept de apel*", că *„abordarea echilibrată a creaţiei scriitorului a rămas mult timp o rara avis*". Critica postdecembristă a căzut în extrema condamnării şi a calomnierii, vorbind de o denigrare *„erudită şi matură*" a lui Eminescu, practicată de un *„universitar*" care a publicat în 1997 o lucrare-eseu (reluată în mai multe ediţii, în tiraj de masă, la Editura Humanitas), în care Eminescu este portretizat, în chip necruţător, drept mit, fiind numit autohtonist, xenofob, naţionalist, gazetar şi profet naţionalist, antioccidental, prolog prin ***Doină*** al unor invocaţii naţionaliste legionare, lucruri expuse într-o manieră alertă, într-un stil adecvat şi convingător. Ioan Aurel Pop este de părere că mesajul lucrării este acela de a-l prezenta pe Eminescu drept *„un om dedublat, cu o faţă de mare poet şi cu altă parte, un Eminescu poet xenofob*". Obiectul denigrării este poezia ***Doină***, *„considerată un fel de esenţă în versuri a xenofobiei eminesciene*". Glorificarea trecutului şi a naţionalismului în epoca lui Eminescu a însemnat iubire pentru patrie şi popor şi luptă pentru libertate naţională, apreciate a fi cele mai înalte idealuri, autorul aducând numeroase exemple de fapte patriotice ale înaintaşilor noştri. În încheiere, Ioan Aurel Pop este de părere că *„Eminescu nu are nevoie de laude sau de elogii*". Însă unirea *„sub semnul culturii naţionale şi al numelui lui Eminescu ne dă raţiunea de a fi ca popor pe această lume*".

Eminescul meu, cum îşi intitulează Ioan Aurel Pop unul dintre articole, este o frumoasă poveste prin care îşi descrie drumul formării sale, avându-l pe Eminescu mereu aproape. *„Eminescu,* mărturiseşte autorul, *a început pentru mine ca o poveste, mai întâi prin nume*". Cu timpul, s-au alăturat alte momente ,apropiindu-l de perceperea mesajului operei sale: *„Eminescu a exprimat viaţa timpului său, lumea din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cu aspectele ei frumoase, neutre, urâte sau chiar groteşti. (...) Întristat şi dezamăgit de lumea sa meschină, s-a scufundat tot mai mult în alte lumi, dintre care cea a trecutului medieval a rămas mereu una preferată*".

În privinţa receptării lui Eminescu, Ioan Aurel Pop spune că *„mai sunt şi vor mai fi mulţi «prezentatori» stângaci, inculţi, lacrimogeni, neinteresanţi sau formalişti, dar poetul nu are nicio vină*". După multiplele *„epitete*" ce i s-au dat în regimul comunist („luceafărul poeziei româneşti", „poetul nepereche" etc.), era de aşteptat ca, în perioada ce a urmat, Eminescu să stârnească numeroase comentarii negative, uneori duse până la limita ridicolului, din păcate unele dintre acestea venind de la personalităţi importante. În opinia istoricului clujean, Eminescu rămâne un model pentru literatura noastră.

Un alt nume de referinţă pentru poezia românească este George Coşbuc, *„ajuns să fie cel mai popular poet român*", care se bucură de un amplu comentariu, ***Istoria românilor – surse de inspiraţie în creaţia poetică a lui George Coşbuc***, în care Ioan Aurel Pop analizează bogata inspiraţie a poetului din evenimentele importante ale istoriei României: *„Coşbuc,* scrie autorul, *ne trece prin faţa ochilor şi a minţii toată istoria noastră veche, populată de daci şi romani*", citând în susţinerea sa mai multe titluri de poezii având ca temă aceste fapte, scrise într-un stil alert şi cursiv.

Eseurile cuprinse în volumul ***Identitate românească***, apărut la Editura Contemporanul, pe lângă faptul că aduc în atenţie teme de larg interes, oferă o lectură plăcută.

Mircea POPA

MARIA VAIDA-VOEVOD, *BADANTA*

Ceea ce e de apreciat de la bun început la apariţia acestui nou volum al prozatorei clujene este dexteritatea şi rapiditatea cu care a făcut saltul de la proza scurtă la roman (***Badanta***, roman, Editura Risoprint, 2016). E adevărat că se putea bănui acest lucru încă de la lectura volumului de nuvele publicat anterior, unde, în unele cazuri, minuţia disecării stărilor sufleteşti, atenţia acordată ritmului şi construcţiei de ansamblu întrezăreau calităţile unui constructor pe mari suprafeţe epice. Domeniul predilect de observaţie cu care ne-a surprins atunci a fost excepţionala ştiinţă de a explora sufletele celor ajunşi la capătul vieţii. Galeria de bătrâni pe care ni-a oferit-o atestă atât măiestria de a oferi o picturalitate goyescă a faunei umane, cât şi acea privire înţelegătoare şi plină de compasiune cu care şi-a înconjurat personajele oferindu-le şansa unei redempţiuni. Nu au lipsit pe alocuri nici zâmbetul şăgalnic şi conspirativ, nici şarja ironică şi grotescă prin care pictura tipurilor aparţinând zonelor umane decrepite îngăduia analiza mai de aproape a unor eroziuni lente sau a unor sincope existenţiale caracteristice. Autoarea a făcut dovada că posedă în cel mai înalt grad tehnica clarobscurului, că ştie să pună petele de culoare acolo unde trebuie şi că plierea pe cutele numeroase ale acestei categorii de vârstă, pe ascunzişurile şi faldurile complicate ale sufletelor lor agonizante se face printr-o bună artă a surprinderii şi încorporării detaliului. Lumea bătrânilor, cu apucăturile şi ticurile caracteristice, dar şi cu acel halo de taină mereu activată a fost păstrată şi în romanul de faţă, doar că autoarea a schimbat întrucâtva câmpul de observaţie, fixându-şi obiectivul asupra destinului contorsionat şi schimbător al lumii femeilor. Situaţiile cele mai obişnuite sunt acelea în care se pune în evidenţă relaţia specială de dependenţă şi amiciţie dintre femeia în vârstă, de obicei femeie respectabilă, cu un trecut încărcat de amintiri, populat de umbre ale neîmplinirii şi ale remuşcării, cu femeia tânără care i s-a devotat ca îngrijitoare. Autoarea preferă pentru acestea din urmă termenul de badantă şi, în consecinţă, destinele celor două femei se încrucişează, se suprapun, se reduc la o singură linie de comunicare. Alter-egoul femeilor care încep să iasă din scenă este întreţinut cu bună ştiinţă de o serie de elemente complementare, sporind în mod inebranlabil seva de viaţă, continuitatea fluxului existenţial. Repunerea lor pe acelaşi palier este întotdeauna încărcată de semnificaţii şi simboluri bogate, care reverberează peste timp şi spaţiu, iar geografia europeană şi în primul rând Roma şi lumea splendorilor italice iau locul celei autohtone, printr-o migraţie necontenită de personaje dinspre România. E o ştiinţă bine calculată a întrepătrunderii de respiraţii multiple, într-o mişcare caleidoscopică de etalare a unui preaplin sufletesc de tip exponenţial. Prin aceste permanente glisări şi întoarceri în timp se realizează un plus de autenticitate povestirilor, oferind stabilitate şi ordine în vieţile risipite, dezordonate chiar, care conferă o aură de magie destinului stăpânei, nuanţându-l şi amplificându-l. Starea infirmităţii şi a decăderii trupeşti deschide culoare puternice în jurul trupului fizic şi al trupului sufletesc, despre care ne vorbea altă dată H. P. Bengescu sau, mai recent, N. Breban cu ***În absenţa stăpânilor***. Ideea centrală asupra căreia insistă poate fi redusă în ultimă instanţă la nevoia de ocrotire, de alipire sufletească faţă de cineva pentru care ciclul vieţii se apropie de final. Aceasta e susţinută pe tot parcursul cărţii de o a doua temă, oarecum subiacentă şi care infuzează momente de un veritabil dramatism, fiind tradusă practic într-un proces complicat şi mereu îmbogăţit de „căutare a rădăcinilor", de stabilire a traiectului existenţial identitar. O şi spune una dintre eroine la un moment dat: *„oriunde te-ai afla, să nu pierzi calea spre casă*"; iar în altă parte se are în vedere *„datoria faţă de casă, faţă de pământ, faţă de iosag*". Rezistenţa la înstrăinare este urmărită mai ales prin intermediul unor personaje plecate din România şi silite de împrejurări a-şi căuta un rost sau pentru a face sacrificii imense pentru familia rămasă în ţară. Cazul femeilor plecate şi agresate prin străinătăţi devine un subiect dureros, puternic resimţit la nivelul acestei epopei a feminităţii care se confesează, cum afirmă una dintre ele: *„Ar fi mai bine să mă ocup de bietu-mi suflet, în loc să încerc a-l pipăi pe-al altcuiva*". Episodul cu Vica este revelator, deoarece el reface în ţesătura lui intimă multe din cazurile pe care acest tip de emigraţie ni-l furnizează.

(Continuare în pagina 18)

Bertalan Kovacs

Daniela SITAR-TĂUT

„EU AM FOST MEREU «ÎN POEZIE», DE CÂND MĂ ȘTIU”

Nicolae Scheianu este, fără putință de tăgadă, Poet. Poet cu biografie de Poet, abstras linearității convențiilor sociale constrictive. Zgârcit în vocabule – ca Ion Mureșan, poate –, fără a cultiva proliferarea volumică, boală de care suferă mulți condeieri, acesta aduce un suflu liric particular, ce pare a fi hrănit din magma moderniștilor interbelici sau a neomoderniștilor. La fel ca abatele de Bremond și Ion Barbu, Nicolae Scheianu își propune primenirea limbajului poetic, înăbușirea sensului prim și segregarea acestuia printr-un „*joc secund, mai pur*”. Nici inflexiunile blagiene nu pot fi repudiate, truvabile în special prin recuzita expresionistă, prin liantul dintre ființial, stihial, teluric și cosmic. Prima parte a cărții, ***Pietre din Potop***, amplifică sugestia Genezei poetice, resimțite, divinator, ca un itinerar al devoalării traseului scriptural, al purificării diluviene sub imperiul daimonului scrisului. Paleta tematică a autorului glisează înspre arhetipal, animism, ignic, într-o pletoră de senzații profunde. Poezia lui Nicolae Scheianu recrutează atât rezonanțe gnomice, cât și existențialiste, conjugând prozaismul cu biografismul deghizat. Referitor la lungul drum traversat de acest al doilea volum, autorul mi-a oferit câteva sugestii...

*D.S.T.: Între momentul debutului tău editorial, cu **Haine groase și cărți de citit** (Ed. Cybela, 1996) și **Pietre din potop**, apărute în anul precedent la Editura lui Nicolae Tzone (zis Magnificul) au trecut, dumasian, două decenii. Cum resimți diferența dintre poetul de atunci și cel de acum?*

N.S.: Nu m-am aruncat să scot volume de versuri, precum s-a făcut cu disperare, imediat după marea aglomerație din decembrie. Am zis că este vreme destulă și că e importantă calitatea poeziei și a cărților, nu numărul lor. În frenezia publicistică din anii aceia când publicai în revistele sau în ziarele care corespundeau doar afinității tale politice, mi s-a părut că e de bun simț să nu mă grăbesc, în speranța că se vor mai liniști apele, tulburi și gălăgioase de atunci, la fel de murdare ca și cele de acum. Aș mai fi întârziat cu volumul destul de mult, deși nu mai eram foarte tânăr, dar mi-am depus volumul în manuscris în concurs, la Festivalul de poezie de la Sighetu-Marmației, unde era suveran și autoritar, după cum bine știți, criticul literar Laurențiu Ulici, pe care-l prețuiam, ca și acum, foarte mult. Am obținut atunci Premiul pentru carte de poezie în manuscris, premiul care conferea un anumit statut și un prestigiu care nu erau de aruncat, plus cuvintele de apreciere ale marelui critic. În urmă cu ceva vreme, același premiu fusese obținut și de Ioan Pop din Vărai, aflat, de fapt, în Ieud, care nu era încă Es. Premiul consta în editarea volumului. Cum eram la catedră și salariul era mic și nu-mi permiteam să editez pe banii mei cartea, premiul mi-a prins foarte bine și am tipărit-o la Editura Cybela a poetului Dumitru Iuga, alias Ion Bogdan, în cinci sute de exemplare. Cartea a ajuns la mulți critici și poeți din țară, a fost foarte bine cotată și a beneficiat de vreo zece cronici în țară, plus cele pe plan local. Au scris despre volum, printre alții, Dan Cristea în „Luceafărul”, Geo Vasile în „Baricada”, Nicolae Prelipceanu în „Romania liberă”, Ion Zubașcu, Ioan Es Pop, I. Romeo Roșiianu etc. Atunci se intra în Uniunea Scriitorilor cu două recomandări și trei cronici. Nu mi-am făcut dosarul, n-am considerat necesar. Cartea mi se pare bună și acum, am reușit să creez o stare poetică personală și o amprentă singulară, veneam cu apăsarea aceea a „lagărului” comunist în care ni se părea că suntem etern prizonieri... Ca și în ***Pietre din Potop***, este mult inefabil acolo, dar în întregul ei cartea nu-mi mai place, mi se pare „grăbită”. Eu am în mine mereu poezie, murmurul poeziei din cap și din suflet nu-mi dispare aproape niciodată, nu cred că am sta mai mult de o oră, două fără să mă gândesc la un vers, la o metaforă, la un poet, la ceva din lumea poeziei. De aceea nu-i înțeleg pe cei care scot volum după volum, în disperare, zeci de volume anoste sau mai slabe decât cele de dinainte. Diferența sau diferențele dintre poetul de atunci și cel care sunt acum constau, în primul rând, în împuținarea iluziilor, în naivitate, care atunci era mai puțină, în raportarea diferită la divinitate și la eternitate, în acumulare, în biografie. Eu știu ce fel de poet sunt și unde mă aflu. Mă străduiesc, vorbind cu mine însumi, să aud, cât mai fidel și mai adevărat, ce spun și ce am de spus pe lumea asta. Adevărata poezie apare rar și greu și, ca să-ți poarte amprenta unică și de neconfundat, trebuie să aștepți să vină muza cea mare, muza muzelor, să se adape din izvorul esenței sufletului tău, nu din baltă sau din șuvoiul de unde izvorăște lacrima, nu de la coada ochilor. „*M-atârn de tine poezie/ca un copil de poala mumei....*”, zice marele poet care e Philippide.

*D.S.T.: De pe coperta a patra, câteva nume de marcă, onorabil-stimabile foarte într-ale criticii și liricii – Ion Mureșan, Ioan Es. Pop, Ciprian Chirvasiu și Daniel Cristea-Enache, salută generos recentul tău volum. În ultimii ani ai fost cotat mai mult ca antologator al Maramureșului, cu trei culegeri masive, care vizează poezia, poezia populară și proza, astfel încât lumea aproape te-a uitat ca poet. Care este istoria **Pietrelor din Potop**? De ce-au avut un travaliu așa îndelungat?*

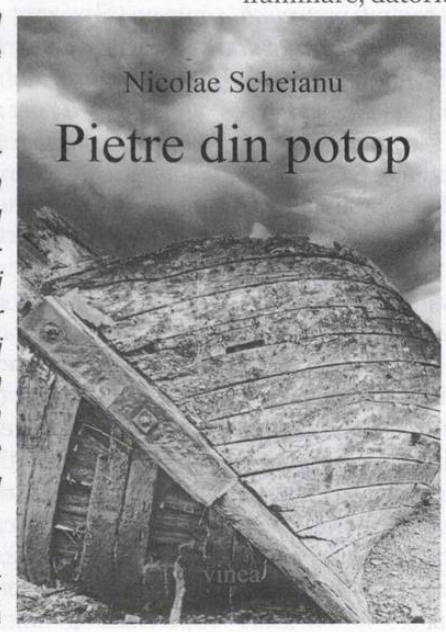

N.S.: „*Poezia e mai grea*”, spune Ion Mureșan. Eu am fost mereu „în poezie”, de când mă știu. În studenție am fost secretar de redacție la revista studențească „Nord”, alături de Delia Muntean-Pop, Ciprian Chirvasiu, Radu Macrinici, am cunoscut mulți poeți de toate calibrele, cu mulți din ei sunt prieten de ani buni. Le cunosc, de asemenea, opera, cărțile, activitatea. Impostura poetică se recunoaște de departe. Și eu o recunosc cu ușurință și am alergie la ea. Pe Ioan Es. Pop îl știu din studenție, am „combătut” împreună de multe ori, am discutat zile și nopți întregi despre poeme și fragmente de poeme scrise și nescrise, cu Ion Mureșan am fost „coleg de școală de deal”, în sensul că trebuia să trec un deal înalt de la școala din Dumbrăveni - Bistrița, unde predam eu, până la școala din Strâmbu - Cluj, unde preda Muri, cu Vasile Muste sunt prieten de zeci de ani, cu Gavril Ciuban, așijderea. Și îți mai pot da nume. Multe și grele...

E greu, ca poet, să ai propria voce între astfel de poeți. Nu pentru asta mi-au trebuit douăzeci de ani, eu aveam vocea mea de când am început să scriu. Mi-au trebuit douăzeci de ani să mă conving pe mine însumi că merită să urc muntele ăsta de pe care vorbește Dumnezeu și că voi fi auzit. Poate că am pierdut niște avantaje, nepublicând mai des, poate că am pierdut un tren sau niște trenuri, poate că unii mă subestimează și acum și strâmbă din nas, dar eu știu că ***Pietre din Potop*** e o carte importantă, fie și numai în poezia de azi, că e singulară, că e o construcție, nu o improvizație lirică. *Exegi monumentum,* spuneau cei vechi. Am scris o Carte, iar faptul că are până acum patru premii primite, printre care și Marele premiu pentru poezie la Festivalul Internațional de Poezie de la Sighet (președintele juriului fiind Gheorghe Grigurcu) e o dovadă în plus.

***

Poezia care dă titlul volumului debutează cu o simbolică imersiune sacrală. Pulsul naturii rezonează simbiotic cu celestul, într-o îngemănare triptică dintre vegetal, cosmic și mineral. Cuvintele recrutate sunt trudnice, rodnice. Nostalgia văzutului și a nevăzutului („*atâtea vremuri/în care n-am fost/cu atâtea umbre/pe care nu le voi vedea*”), a morților și a viilor, a martorilor și a actorilor acestei uniuni ambientale angrenează procesul anamnetic al ființării, marcate gramatical prin perfectul compus. ***Pietrele din Potop*** se coagulează într-un melanj dintre durabil și seismic, relevând convulsiva în-ființare a eului. Dorința îngemănării androginice sau a cuantificării, a contabilizării propriului destin reiese din stihurile finale, care potențează sugestia tranziției de la statutul de novice la cel de inițiat: „*eu culegeam pietre din Potop/rostogolirea lor pe prundiș/îmi răsună și-acum în auz/ca un morman de secunde/înghesuindu-se toate/într-o singură viață*”. ***Pietre din Potop II*** aduce imagini apocaliptice, diluviene, ce amintesc de episodul biblic, al revărsării ce-a înecat lumea întreagă, cu toate viețuitoarele, exceptându-le pe cele refugiate pe arca lui Noe. Nu întâmplător poetul uzitează cifra 9, numărul sfârșitului sau al împlinirii, numărul îngerilor sau al păzitorilor, asociat ideii de a construi și cu procesul de iluminare, datorită alcătuirii sale desăvârșite din punct de vedere geometric, în vreme ce în ***Cabala***, același număr desemnează temeiul (piatra). Universul este unul des-centrat, redat prin imagini-forță: „*De nouă ani Potopul/nu mai avea apă în vaduri/și în nisip/reptilele se zvârcoleau în ouă/nebunii, pe maluri, băteau din palme,/se botezau cu nisip*”. Recrudescența alienării este contrabalansată de un ego cogital, preot al sufletului dotat cu azimi și mied, dar și cu „*un ochean aurit*”, instrument magic, simbol al celor aleși, apți să decripteze tainele universului. Regresiunea genezică amintește de ***Poemele amniotice*** ale lui Mihai Gălățanu. Portretul sinelui solitar, amplasat simbolic pe „*malul Potopului*”, relevă unicitatea acestei sorți reclusive, sapiențiale („*un bătrân nemântuit și alungat din cetate*”), ale cărei note definitorii sunt grefate pe aliajul devorator, bine dozat dintre credință și cunoaștere, dintre abisalitate, profunzime și amplitudine, divinație. În aceeași arie diluviană intră și textul următor, ***Pe malul Potopului***. Reuniunea familială „*ca într-o fotografie pe sticlă*” reunește întreaga pletoră de antecesori și contemporani, o familie lărgită. Sindromul diferenței, reflectat persuasiv în versul „*privim fiecare în altă parte*”, conduce înspre o filosofică dilatare cronologică, dublată de pluriperspectivism, în care axele temporale se topesc, sub imperiul subiectivismului: „*și viitorul curge tot deodată/și intrăm de-a bușilea în același trecut*”. Gestica, rugăciunile, anxietățile se dilată în fața unei mări de tăcere, deoarece cataclismele naturale exterioare acoperă strigătele ființei, reducând verbalizarea la manifestări vane, neproductive. ***Potopul de lângă leagăn*** ține locul unui certificat de naștere, dar și al unui atestat genealogic al apartenenței la casta predecesorilor. Multe dintre creațiile acestei prime părți dezvoltă germeni poietici, într-un conglomerat de arte poetice ce traduc lungul traseu al maturizării scripturale. Potopul devine nu doar un creuzet germinativ, ci și magma creațiilor următoare. ***Malul cel bun al Potopului*** este un topos benefic, un preludiu al acceptării pe corabia lui Noe, dar și un loc al descoperirii sinelui, al găsirii celui de atunci și al valorificării celui de acum: „*un fir de praf din pustie/un fir de praf din pulberea stelelor*”.

(Continuare în pagina 18)

Rodica DRAGOMIR

Sens şi culoare ...

Piatra gândirii se-aprinde
prin neumblate câmpii,
cu semne-ncâlcite.

Am să-mi inventez
o proprie naştere,
o altă fereastră-a memoriei;
la zestrea cu o mulţime de verbe
voi pune un ochi de la mine,
ce nu se va-nchide nicicând,
ca să dau sens şi culoare
nimicului.

Simbolica virgulă va fi în dilemă,
în neputinţa de a-şi alege
un loc potrivit
printre verbe ce curg –
Unde să salte, unde să-şi pună
gârbovu-i chip?
Punctul aşteaptă să rezolve dilema,
parşiv ascuns în nevăzut.

Încă mai port
un capăt de lance în mână
şi n-a căzut de pe chip
nici vălul miresei.

Cu ochi deschişi minunii

Mă trezesc într-o oarbă lumină
ca dintr-un vis neîmplinit.
Mă întreb: de unde vin şi
încotro mă-ndrept –
pe ce cărări în încâlcit păienjeniş?

Şi sângele-mi nebun aleargă
spre rădăcinile obscure-ale fiinţei.
Clopote bat şi nu le-aud,
doar vibraţia lor răscoleşte, fără nicio logică,
celulele şi-mi adânceşte gândul de-nceput.

Sub pielea mea trăieşte-o altă fiinţă
ce-aşteaptă să spargă
carcasa ei de lut?
Ce zei să chem
din mituri vechi să-mi rupă trupul
de umbra ce mă leagă de pământ
şi să renasc, ca şi un fluture,
cu aripi de culoarea
altui timp?
Mai şti-voi, atunci,
care e prima mea naştere,
care-i fiinţa dintâi?

Şi-mi curge gândul în lanuri
de entităţi albastre
şi ceruri se vor naşte
rotund să ne cuprindă,

o singură fiinţă cu ochi deschişi
minunii,
cu-n dor ce nu se vinde.
Un dor de sângele cuvântului
ce visul împlineşte-n rostire tăinuită
şi-n dezlegarea gândului obscur.

Aritmetica întoarcerii

Culorile depărtării mă îmbracă
în nuanţe nedefinite,
ca o haină a singurătăţii.
Aşteptări mă împovărează.
Flămânde dorinţe în
necunoscutul plecărilor
ca în neîncercatele iubiri.

Cărări voi bătători, cu tălpi de durere,
spre curbura orizontului –
dulce împreunare a rotundului.

Toate şoaptele lumii vor fi muzica
durerilor veştejite, când uimirea
celor nevăzute până atunci
bezmetic va vâltori sângele,
precum neistovitele aripi de păsări
văzduhul.

Mister peste mister,
înscris în sânge,
în aritmetica întoarcerii,
ca secretele zeilor
în vechile inscripţii
îngropate-n tăcerea pietrelor.

Nu te mai miri

Cu setea zborului de la-nceput,
născut din albe oase
şi piatră însemnată,
nu te mai miri
că dorul de lumină-i viu
ca sărutările din urmă.

Şi taine ne-ncercate te frământă,
ascunse-n râuri de fiori,
flămânda-ţi inimă palpită
în căutate dezlegări.

Şi nu te mai miri când ploi tăcute
poartă din depărtări, cu umilinţă,
miresme de reavăn pământ
ce îţi alungă gând de nefiinţă.

Şi nu te mai miri,
şi nu te mai miri
că ziua bate spre noapte
şi noaptea curge spre zi.

Şi în această eternă pendulare
înveţi să te-ntorci,
cu înţelesuri noi,
spre vechile izvoare.

Şi-atunci uit...

În noapte, cam pe vremea când,
furişate, se arătau nălucile pe rând,
pădurea, ce mă-mbiase cândva
cu farmec greu şi taine,
îmi părea
vicleană, păgână şi rea.

La talpa unui brad m-am adunat
în mine, înfăşurându-mă-n nelinişte
ca într-un ghem
ce nu se mai deşiră.
Nu mai simţeam decât copacul
cu rădăcinile ce-i şerpuiau în mine
şi-i auzeam seva urcându-i spre înalt,
spre lumi străine.

Eu, cea cu fluturi ce-n noapte-şi găseau
deplină rostuire,
acum aveam doar teama furişatelor umbre.
Dar râu de lumină începe să curgă timid,
printre frunze, fără oprire,
din lună.

Dorel Petrehuş

Şi-atunci, uit de ochii lucind animalic
în noapte,
de umbre stinghere, pustii de fiinţă,
de mâna grea a destinului mut,
de râşniţa vremii ce macină-n goană
de-alămuri ce-,n dezacord, însoţesc
istoria lumii.

Timp ascuns

Singură în odaia nopţii,
dau din colţ în colţ – văd doar
ochi vicleni de pisică neagră,
îngerul, ruşinat, ascuns sub aripile adunate
şi fuga cuvintelor ce-şi caută un adăpost.

Un gând amânat l-am pierdut
printre rămăşiţele orelor.

Depărtările-nghit
ţipăt de păsări flămânde
ce sfâşie feţele nopţii.
Eu mă dezbrac de vise ce curg
rupându-mă de maluri.

Luna de piatră
îmi stârneşte gânduri păgâne –
ucid timpul ascuns
la mine-n odaie şi-l îngrop
în cuvinte ce mă dezleagă
de aleasă povară.

Simt cum odată cu ele
se coace lumina.

Pasăre rănită

Timpul fuge cu picioare de
miriapod.
Cu sângele nostru se scriu cele
zece porunci
pe vitralii înnegrite de vreme.
Umbra păcatelor se-ngroapă în
grele zăpezi.
Suspinele se vindecă în apa
tăcerii.
Visele – un ram înverzit peste
singurătăţile ce dor.
Tristeţea se leapădă de dinţii
de gheaţă şi
trupul tresare sub vânturi
prielnice.
Dar eu, în zbor întors, de pasăre
rănită,
mai rătăcesc în lumea sinelui.

Şi-am început să mă despoi pe
dinăuntru,
ca puiul din ou crescând
înspre afară.

Comentarii

Constantin CUBLEȘAN

ORGOLII ÎN EDIȚIE DEFINITIVĂ

Când apărea, în 1977, romanul ***Orgolii*** (Editura Dacia), Augustin Buzura era deja cunoscut (și recunoscut) ca un scriitor incomod, ca un romancier capabil a interpreta realitatea imediată din interiorul mecanismelor ei de manifestare, făcând introspecții în zonele obscure ale trăirilor unor eroi, ale unor personaje complexe, ce căutau a-și valida personalitatea dincolo de oportunismul generat de conduita morală impusă, a unui sistem social (politic, în primul rând) abuziv. Perceput ca un veritabil eveniment literar, atât prin curajul analitic al relațiilor interumane, cât și prin formula epică inedită, romanul ***Orgolii***, reeditat în câteva rânduri (Ediția definitivă, îngrijită de Angela Martin, la Editura RAO, București, 2016), apare azi înaintea cititorilor unor generații pentru care epoca totalitarismului ține de domeniul istoriei depășite, ca o relicvă de arheologie literară, aproape de neînțeles și cu siguranță greu de urmărit în intriga lui submersivă. Romancierul își construise un discurs epic aparte față de modalitățile uzuale, clasice să le zicem, ale prozei de tip realist, marșând pe tehnica psihanalizei, scormonind, pur și simplu, în cele mai puțin vizibile unghere ale conștiințelor contemporane, ale trăirilor individuale obligatoriu încadrate colectivului, pentru a prezenta, într-un mod oarecum parabolic, nu neapărat fața ascunsă a lumii, cât imaginea ei contorsionată dintr-un al doilea plan de existență afectivă. Personajele sale se confesează parcă la nesfârșit, în cele mai diverse ipostaze ale confruntărilor directe sau indirecte, cu cei din imediata lor vecinătate, colegi sau parteneri, coechipieri sau... tovarăși de muncă, în medii aparent banale, însă particularizate printr-un specific profesional, ce sugerează, de obicei prin conotații de subtilitate, starea generală a întregii societăți.

Cadrul în care se desfășoară acțiunea romanului ***Orgolii*** este acela al unei clinici chirurgicale, organizate pe ramuri și specialități ale profesiunii de medic sau de cercetător în domeniul sănătății publice, cu ierarhii și sarcini disciplinare bine definite pentru fiecare, cu individualități marcante, dar și cu indivizi de duzină, figuranți, dacă vreți, în schema spitalului. Sunt cei ce activează pe un palier al rosturilor instituției, pe un altul existând, firește, alți oameni, cei bolnavi, ce trebuie vindecați, pentru care trebuie găsite soluții și tratamente corespunzătoare readucerii lor la viața normală. Acestora din urmă Augustin Buzura le acordă o mai mică atenție, întrucât îngrijorătoare pentru el este starea maladivă a ansamblului personalului clinic. Prin extensie, lumea spitalului e lumea societății actuale, în ea regăsindu-se toate metehnele acesteia, de la suferința fizică la cea psihică, de la sentimentul privațiunii de libertate la sindromul decăderii morale, dinamica ființială oscilând mereu în afrontul dintre aspirația la onestitate și agresiunea meschinei mediocrități degradante, totul sub semnul unor orgolii înălțătoare versus ambițiile de căpătuire, mizând pe dobândirea prin aranjamente a unor poziții pe diverse trepte într-o banală schemă ierarhică. Atenție însă, pentru romancier toate personajele sale suferă de varii maladii, lumea întreagă e bolnavă, circumscrisă condițiilor mediului spitalicesc. Biografiile personajelor, recompuse din întoarceri în timp sau din fotografierea angajamentelor de moment, sunt contorsionate, vicioase și viciate, au momente întunecate, dar și luminoase, par eroice sau lamentabile. Existența acestora se edifică prin tăceri și rostiri, mai ales interioare, marcând limitele și disponibilitățile lor de a-și trăi în sine viața, într-o lume dată, peste propria voință („*Toți avem defecte, natura e cea mai mare risipitoare. Nu ține seama de material și nici de ani. Până să producă o calitate cheltuiește foarte mult /.../ Există în noi dureri mari de tot, care te îmbătrânesc, îți impun un punct de vedere asupra celor din jur, te obligă la o anumită perspectivă*").

Profesorul Cristian e o somitate, cercetător ce și-a dedicat viața luptei împotriva cancerului. Are un trecut însă, care poate să-l înalțe, în egală măsură să-l și înjosească („*Vezi tu – i se destăinuie fiului său, Andrei – ai o mare pasiune, o nebunie după care alergi. În cazul meu a fost cercetarea... Și tocmai când ți-e lumea mai dragă apar niște împrejurări care-ți deviază traiectoria, te obligă s-o iei de la capăt. De trei ori am fost nevoit să renunț și renunțarea s-a măsurat în ani... Și, de câte ori poți face lucrul acesta într-o viață? Nevinovatul de Redman, printre alții, m-a ajutat să mă îndepărtez... Pot, oare, să-i fiu recunoscător pentru gestul ratării simțit atâția ani?*"). A studiat în străinătate, la Paris, dar a simpatizat cu elementele de stânga, a stat în lagărul de la Târgu Jiu, dar și în temniță, condamnat pentru o crimă ce nu putea fi dovedită. E un savant, dar și un om cu o viață de familie dezorganizată. Toate acestea fac posibile, în jurul lui, intrigi și cabale în ideea de a-l compromite sau numai de a-l înlătura, de a-i lua locul în ierarhia instituțională. Confruntările cu oponenții sunt surde sau violente, fiecare detaliu al factologiei faptelor directe este analizat și disecat de prozator într-un adevărat proces de decantare a stărilor afective. Astfel, dinamica derulării subiectului propriu-zis e lentă, oarecum trenantă, fiecare moment al acestuia fiind disecat meticulos, din multiple unghiuri de vedere, sub lupa analitică de profunzime a prozatorului.

În acest proces al deconstrucției universurilor umane, figurile unor Redman sau Varlaam, primul având calitatea de procuror, fost coleg de facultate al lui Cristian, cel de al doilea fiind anchetatorul de odinioară, primesc dimensiunile grotești ale unor prezențe malefice, cu statut de permanență socială. Peste acestea se impune însă figura odioasă a turnătorului anonim (de profesie), personaj unic în literatura anilor socialismului, reprezentând o realitate esențială a sistemului de supraveghere polițistă a tuturor cetățenilor, pe care prea puțini scriitori s-au încumetat a-l trata ca atare. Augustin Buzura face din el o prezență vie, activă, un personaj nu atât dubios, prin spionarea din umbră a membrilor colectivității căreia îi aparține, cât mai ales un erou abject al delațiunii instituționalizate. Fără a fi

Adrian Vasile Chira

identificat la propriu, în persoana fizică a cuiva (deși există suspiciuni, fiind acceptat ca un rău necesar, el însuși pârându-i pe cei ce-l ironizează: „*Când am trecut pe lângă ei, doctorul Dumitrescu m-a întrebat: «Cum stai cu libidoul, prietene? Pe cine ai în obiectiv?». Am zâmbit neștiind ce interpretare să dau celor spuse și mi-am văzut de drum.*"), el este cel care iscodește realitatea, cercetând-o insinuant („*În ultimele zile s-au petrecut o seamă de evenimente neprevăzute, de o gravitate deosebită, care ar trebui să dea de gândit*") din perspectiva vigilenței permanente a sistemului. Din rapoartele pe care le face, pe care le scrie cu o sârguință febrilă (agramat, cu un limbaj rudimentar, ce divulgă un dogmatism de cea mai joasă speță – „*tovarășa care se înțelege cu profesorul în limbi străine se numește Cristina Fărcașiu și e ca o sălbatică din țările subdezvoltate înainte ca acestea să pășească în concertul de națiuni și să întrețină relații cu lumea progresistă în mod deosebit*" etc), rezultă individualitatea primitivă a acestuia, însă, mai mult, rezultă lumea văzută dintr-un alt plan, acela al continuei nevoi a regimului de a controla indivizii, până și în comportamentul lor cel mai intim.

Așezat pe aceste două planuri de investigație analitică a realităților, a relațiilor sociale, romanul Orgolii, al lui Augustin Buzura, are calitatea unui autentic rechizitoriu, în formulă metaforizantă, asupra condițiilor moralității lumii în care se trăia. Cititorii de atunci, critica literară din epocă, de asemenea, au identificat și apreciat în el opera artistică reprezentativă pentru atitudinea refractară, de subsol dacă vreți, a conștiinței unui scriitor responsabil de menirea sa. E condiția durabilității unui veritabil act de cultură și sub acest unghi trebuie privit și apreciat, fără *parti-pris-uri*, în perspectiva orizonturilor de așteptare de azi.

Antonino CAPONNETTO

ȘI TĂCEREA ESTE LOGOS

După cum putem vedea clar în diferite zone ale operei poetice a Elenei Liliana Popescu, și aici, în fiecare cuvânt, în fiecare vers din acest ***Cânt de Iubire***[1], poezia sa este un discurs deschis către existență, către *a fi*, către schimbarea eternă a lucrurilor, a lumii, a omului, acolo unde „a nu fi", de fapt, nu există. Astfel, în acest discurs, orice mod, orice încercare de a exprima lumea însăși prin intermediul cuvântului este aspirație și tendință neîntreruptă spre Cuvânt, cu majusculă. Să luăm, în acest sens, un exemplu din poemul popescian ***Luz callada – Luce nascosta (o taciuta)***[2] (care poate fi citit online în limba spaniolă), să considerăm și distihul intitulat ***Aici și acum***: „*Cuvântul naște lumea/Tăcerea o menține*", ecou evident al primului vers al ***Evangheliei*** după Ioan, potrivit căreia „*la început era Cuvântul*", veșnicia imperturbabilă - și totuși cu multiple fațete –, puterea iubitoare a lui Dumnezeu. Dar, conștientizând rolul fundamental al tăcerii, în cuvântul făcut trup ar fi avut ca rezultat, într-un mod nou, o esență intrinsecă a Cuvântului însuși ca logos, care domină, pătrunde și îndrumă totul în curgerea sa veșnică și neostoită. Acest logos, cum spuneam, este ținta înspre care se îndreaptă orice Artă, orice experiență de viață omenească, inspirată a Spiritului și a inimii.

Acest ***Cânt de iubire***, un dialog continuu și dens (care se impregnează pe pagina goală, dându-i valoare) între Autoare și Celălalt, iubitul Nicolae, între ea însăși și Unicul care este Dumnezeu, dialog ce străbate și este străbătut de tăcere, de lumină și de absența sa, de durerea distanței care-i desparte pe cei doi soți, de disperarea - trăită și apoi depășită datorită credinței, speranței, forței rațiunii, înțelegerii filosofiei-, un dialog independent de discursul poetic, care străbătând Cuvântul făcut trup în Hristos sau întorcându-se spre Fecioara Maria, ne este dezvăluit în mod continuu (și revelat) ca un dar plin de posibilități extraordinare. Astfel, a citi aceste versuri remarcabile ale Elenei Liliana Popescu înseamnă a avea certitudinea neîndoielnică de a te îmbogăți în adâncul sufletului, atât în modul nostru de a suporta toate greutățile zilnice, cât și pentru a depăși banalitățile înșelătoare.

Ceea ce observăm în această carte este o constantă lucrare de sondare a regiunilor sufletului, o căutare continuă în cele mai profunde izvoare, de multe ori inexprimabile ale simțirii, încercarea constantă și omenesc inacceptabilă (și totuși inevitabilă) de a „spune totul", dincolo de limitele cuvântului, retrăind în sine experiența durerii, care domină fiecare fibră, care este, de asemenea, durerea celuilalt și pentru celălalt, durerea intens trăită și împărtășită dincolo de limitele ce țin de omenesc. Limbajul, în același timp simplu și multiform, stilul fluid, luminos și esențial, împreună cu intensitatea pe cât de profundă, pe atât de înalt nivel a conținutului ne permit să afirmăm că arta poetică a Elenei Liliana Popescu poate și trebuie, pe bună dreptate, să fie considerată continuarea perfectă în stil contemporan a marii tradiții romantice românești, care, după părerea mea, nu poate fi separată de acea călăuză care a fost Mihai Eminescu, pentru întregul său popor, chiar și dincolo de epoca în care a trăit. Vreau să citez câteva versuri din volumul ***Cânt de iubire***, în care printr-un dublu înțeles (doar datorită viziunii omenești, limitate și greșite) iubirea poate însemna și Bine și Rău; sunt versuri care îmi amintesc tocmai de Mihai Eminescu și de ***Luceafărul*** său. Mă refer la versurile poeziei ***Te-ntrebi***: „*Din cer, un înger/cu chip de demon/se arată și-ți spune:/Iubește!//Din iad, un demon/cu chip de înger,/spre tine strigă:/Iubește!//în tine, glasul lor/se împletește/și răsună:/Iubește//Și în adâncul/ieri întunecat,/azi luminat de soare,/al inimii,/un glas se-aude:/Iubește!//Da. Îl auzi și tu acum/și te întrebi:/Iubesc?*".

(Continuare în pagina 18)

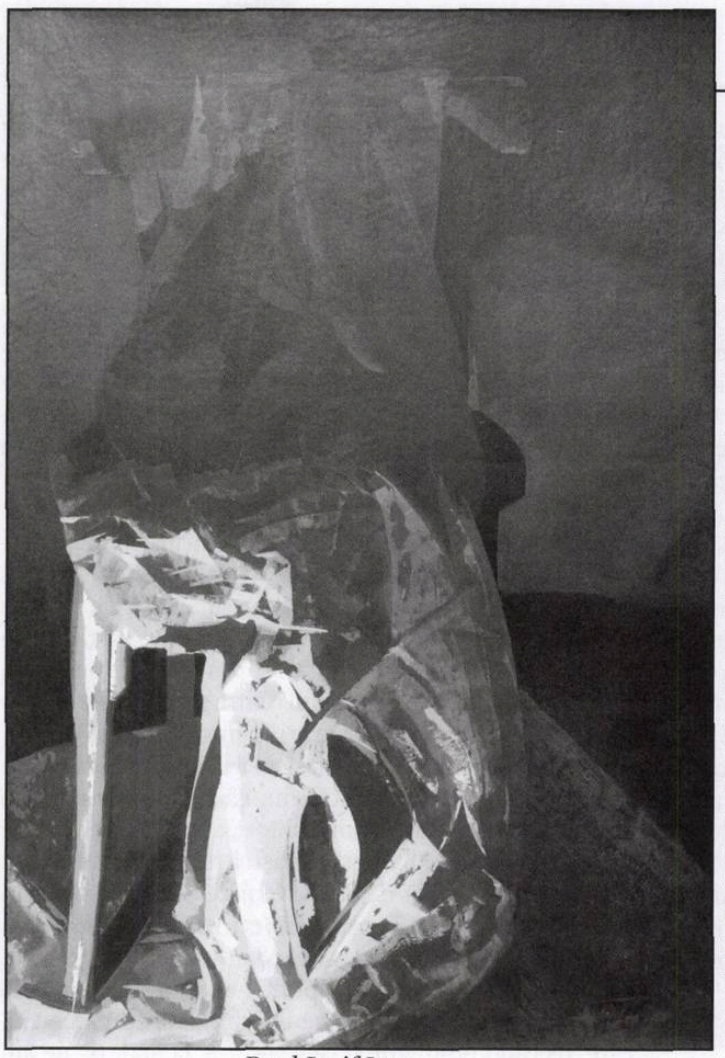

Paul Iosif Leș

Ioan DERȘIDAN

POVESTEA FETEI ÎNMIRESMATE

138. Tablou cu izvor și sălcii pletoase. Dragă Titus, astăzi mi-am pus șevaletul la intrarea în Ganoșe, pe malul apei, lângă izvor și sălcii... M-am întristat trecând printre râpele brigadierului, amintindu-mi cum l-a acoperit aici pământul pe unchiul nostru... Ne-am dus cu bicicletele, cu Dolărița, cu valiza cu pensule și culori, cu tot calabalâcul, cafea, plăcinte și dulceață, că roșiile, ardeii și caișii noștri sunt aproape, anul acesta le lucrează soră-mea, cum știi și cum poate. E locul din care vezi totul etajat, în depărtare, cu ridicăturile domoale ale dealurilor și vegetația bogată, în stânga gospodărită cât de cât și în dreapta verde și biruitoare, uitată de lume, ierburi înalte, porumbrele, sălcii și nada, în trepte, până-n pădurea Durduiu... Doar Dolărița hăulește acum în pustietatea locului, sălbăticit mult din vremea noastră...

A trecut întâmplător pe aici Toader, m-a zărit, explica, de pe pod, că-mi străluceau mărgelele și cerceii din cuarț fumuriu și argint, s-a uitat cum și ce fac, dacă-mi ies portretele de grup și m-a-ntrebat deodată unde ești tu, că nici n-am înțeles bine la ce se referă, la tablou, la tine, la noi, la trecut ori la viitor. Că-mi venea să bag cuțitul în tablou ori în Dele vost, care tocmai își toarnă cafeaua, fără să știe nimic despre felul în care lucrau marii pictori și scriitori, cum ridici tu degetul cel mic, al mâinii drepte, deasupra cănii și ce fac atunci eu ori Cristian și alții, care-au intrat abuziv în perimetrul artistului operând lumea și operându-i autoportretul. Ce crezi? – Dar Titus unde-i?, zicea, băgându-și fața între mine și tablou, de parcă te-ar fi căutat în alaiul Dianei, pe care-l tot multiplic și înviorez de ceva vreme, ezita, aștepta inginerește o poetică a dialogului, sta-n drumul meu și-al orei unsprezece, trăgea de minutare, că avea vreme și lumina pica aproape în unghi drept în cotul apei... - Iza l-a pictat, dar nu-l pune pe pânză, să nu-l deoache cineva, salvă situația Dolărița, care i-a cântat adesea refrenele lui Dele și se știu bine și ziua, și noaptea. Se făceau că nu știu ce știa tot satul, că eu cu tine ne-am legat de un Sântoader și ne-am ținut apoi să fim verișori dulci, soră și frate de cruce, după ce-am fost înnăscuți ultima dată ca ministranți și am mâncat împreună prescură și colăcei și am fugit apoi călare cu mânjii cu cozile împletite cu șnururi colorate, prin cimitir, până la Ier și prin Ganoșe, trei zile, că mă căutau mama și Florița tocmai de unde plecasem. Pauză dinspre ei și dinspre ora amiezii, care-i găsea întrematí, eu schițez subțire o floare a soarelui, minusculă, în colțul de sus al tabloului, reminiscență a uceniciei prelungite ori plonjon în copilărie, în amintiri, Toader îi spune Dolăriței de unde și-a cumpărat pantalonii cei scurți, buni și la călărit, aud că-i doc american, țesătură rezistentă, femeia se convinge pe pipăite și după ce-i verifică zimții încălecați ai zipzarului de fier și-i laudă turecii cizmelor de piele, parc-ar fi gâscarul satului, doamne, iartă-mă, nu știu ce l-o fi apucat, la vârsta lui, cam dezgătat și slobozit pe râturi, pe căldurile ăstea, să nu pățească ceva.

- Din câte-s informată, că poșta ajunge și la Victor și Mihai, ba și la Horia, cum știi, astăzi Titus umblă călare pe arena din Blois, ieri i-a trimis iarăși bani lui Victor, pentru rate și să repare șura, iar caii-s bine, noroc cu ei și cu câinii, că pe oameni nu te poți baza, cum ai fi putut crede cândva... Dacă nu iarna asta, iarna viitoare este precis acasă, cu toți banii pentru conac și pământuri. A recuperat, el știe cum, mai multe cuarțuri și salbe ale Dianei decât a făcut-o statul nostru democrat. Că știi întâmplările și experimentul cu Brâncuși. N-a vrut să ia nimic de la mine și nici de la voi, cum ai aflat. Mircea va rămâne, probabil, în Leipzig, pentru școală, a dat de urmele vechilor români trecuți pe acolo și nu se mai satură de documente, vrea să le scoată la lumină, c-au mai rămas multe și după reprizele, prelungirile și loviturile de la unsprezece metri ale lui Titus cu străinii, dar și cu românii, cu cărțile religioase și cu picturile de la noi ajunse-n Germania, cu însemnele chiraleisei, capul retezat și podoabele Dianei, că de comoară, peșteră și arabescurile marchizei zidite, betonate, n-avea rost să-i mai spun, s-ar fi enervat și nici nu mai adună, nici nu scade în această ecuație a timpului nostru prezent, cu toți, câți au mai rămas, ai tăi, ai mei și, iată, ai mamei mamelor lor de politicieni și comunicatori, câți s-au mai adunat în timpul acesta zburlit în Dâmbeiu, ba și-n Poiana, să beneficieze, să pună cote pe stâlpi și dealuri, pe căruțe umblătoare și pe ape curgătoare, să mulgă și să stoarcă, să rămânem goi, gât golaș de Poiana, rătăcind pe coclauri, piscăind, că după ei așteaptă alții la rând și nu-i modru și nici scăpare. S-au dat și mai multe decrete privitoare la denunțători și delațiuni, la anonimii de pe forumuri și din instituții și întreprinderi de stat și particulare, care lucrează cu spor alături de alte organe abilitate.

Nu pot să nu mă-ntreb, oricât aș părea de meschină, aplicată și aplecată peste răni, care dintre noi doi suferim mai mult, cu aceste plecări și veniri dureroase în lume, contabilizate de cer și de politicieni, și dacă generația noastră nu-i mai sacrificată decât altele, dinainte, care, oricum, păreau legate de ceva, de un centru, cum ar putea veni, dar noi nu suntem legați de nimic, am rămas fiii ploii capricioase și radioactive, odgoanele-s rupte și barca noastră rătăcește. Stau aici, pe malul apei, cu reuma și amintirile mele și cu chipul tău răvășit în alaiul Dianei din tablou, ca o Maria Rosetti a locului, în fața ghimiilor ducându-i pe revoluționari în Franța și Turcia, apoi în Germania, America, Anglia, Grecia, Spania, Rusia și-n alte locuri, ca martiri. Ce revanșă europeană atunci, a femeii în fața bărbaților și a revoluției, în fața istoriei, Titus. Arca umplută de-a valma rătăcește pe ape, iar eu n-am culori potrivite pentru floarea-soarelui din colțul tabloului, pentru Toader care sforăie la trunchiul *cel plecat* al salciei *pletoase* și nici pentru Dolărița, care-și spală cățelul undeva, pe malul Ierului, mai sus de casa voastră, unde te așteaptă Victor, reparând ce-a mai rămas din șură.

139. Cu Aurica Albuțului *lucrurile-s mai complicate*, că dănțăușii dubași de pe dâmburi s-au speriat și ei deodată de femeile apărute în întunericul nopții de marți, era cu Dolărița, cu Putrăda și încă una, tocmai mulgeau luna, o coborâseră de pe cer, de-ți băgai degetele-n ochi și o încuibau în vâlceaua morii, spre Ier, lângă porumbrele, aveau un loc, știau de la bătrâne, puseseră toate genunchii pe astră, din trei puncte cardinale și-i goleau ugerul și țâțele, dar nu-i puteau lua gălbinarea, s-o bage-n șiștar și să vrăjească vacile, să le fure laptele, mocoșindu-se, până le-au ajuns și încercuit hoherii. Pe ea au crestat-o, că nu era prima dată când au prins-o în cărările lor, iar pe celelalte le-au tuns și din părul lor și-au făcut ațe la găleți și mânere la damigene. Unul, mai mult pasăre și capră decât om, și-a legat doi lilieci cu părul împletit al Dolăriței și-i purta fălos pe mâna ca o gheară. Îți mai amintești, Titus: „floarea aceea – frezia - avea împletit un fir din părul meu" (***Maitreyi***). Dar asta-i altă poveste. Tu recunoști corciturile, hibrizii, sconcșii? Ce culoare avea firul acela? Că iar năpădesc gândurile rele despre trădări, suferință, vânduți și recursuri, despre autiștii și orfanii cosmici la porțile transcendenței, despre clipa în care suntem singuri pe lume.

Dintâi dubașii lui Marțole au crezut că-s iele în sezon, să-i ologească, în ceață, că fâlfâia lucitor aerul dinspre ele, dar mai tare și rece, negru, șuiera, dinspre ei și le-au prins în sârbă și la mânânțăl, apoi le-au îndemnat cu botele la călușari, ciuleandră și ceardaș, istovindu-le. Muzica era înfundată și apăsătoare și perechile tropăiau ca în dansul unor cavaleri de piatră, al uriașilor din vechime, desantați în valea Ierului, la Coldușei, din romantici și din folclor, un pic de la nemți, cum au povestit apoi amestecat femeile, îndepărtate de gălbejiul lunii. După miros, larmă și păr, ars, dar și pentru că n-avea somn, se simțea atacat, asediat, veneau peste el, i-a descoperit în cimitir, noaptea, altădată, ținând discursuri politice și militărești, împărțind aurul, monezi și cocoșei, unchiul lui Titus, inginerul Toader, tatăl doctorului Horia, chirurgul: - Parcă-și pregăteau mobilizarea, le sunase ceasul, cu valizele mari și grele, pline, aurării, că erau amestecați, tineri și rezerviști, gradați, deșce, se știau bine, erau oricum pe ducă, mercenari, dar nu voiau să se predea, parc-ar fi venit din bătăi și aplicații, se omeneau și horeau, de vuia cimitirul și înțelegeai că lumea se schimbă în rău și începe să-ți fie frică, parter, etaj, mansardă, baie, somn, s-a stins lumina, gata... Biciul, rastăul bătrânului, câinii și stava, asta-i salvarea, la Ier, aproape de pădure.

140. *Femeile scrijelate*, bătute și rușinate și sătenii n-au uitat, zice Victor, și acum câteva luni a venit clar zvonul așteptat, din mai multe părți. Punct ochit, punct lovit, din prima, asta-i deviza, ne spunea Aurica Albuțului, pățita, bucuroasă că suratele și sântații, ca frații, și-au dat mâna și i-au pedepsit, când nici nu se așteptau, pe marțolani, vinituri și dubași, cu chupacabrele lor cu tot, parcă întinerea cum povestea, cu lux de amănunte, despre detașamentul în care i-a întâlnit pe Anuța și Mircea, înarmați, nu vă mai mirați atâta, că erau între soruțe și înfrățiri din vremea cantinei studențești, sânge tânăr, în alaiul Dianei, însoțiți de care de luptă și câini dresați. Mai drăcoși și cunoscători, unii, cum ar fi Toader și Dolărița, zic că cei doi se au bine de tot încă din vremea P. T. A. P.-ului, adică a pregătirii tineretului pentru apărarea patriei, dar nu-s mulți ca noi, stați liniștiți, insistă Dele, circulați, circulați, tună apoi inginerul, poticnindu-se ușor la un cuvânt, nu trebuie să înnegriți forumul și nici să blocați facebookul numai pentru că ați auzit cuvântul patrie și ați văzut scris România și pedepsirea asupritorilor, a ocupanților de etapă, rămâneți în anonimia și anomia voastră când mințiți, înjurați și răstălmăciți și lăsați mitul femeilor frumoase și înarmate din Polonia și al Crăițelor de la noi să se dezvolte singur, să crească frumos, înconjurat de convoiul Dianei, nu-i așa, domnule profesor, dumneavoastră ce părere mai aveți, de acolo, de departe, și de feciorii gata de sântare, de premilitărie, prin păduri și prin centrele de recrutare. În vremea tinereții noastre, oamenii iubeau intens, și pe clanțele ușilor din întreprinderi, instituții și alte stabilimente apărea scris adesea *Servim patria*, cu litere mari și semnul exclamării, nu ca astăzi *Nu deranjați* și trei puncte... Imaginați-vă, dragi cititori, ascultători fideli și telespectatori notorii, tinerele patriei întinse pe pământul natal, să simtă copilul ce-nseamnă partid, sol și subsol, învățând să tragă cu pușca și să folosească arcurile, că era criteriu de promovare și înghesuială în instituții și întreprinderi să răspunzi de asemenea activitate, o jumătate de zi, din două în două săptămâni, cu tinerii, fiți gata, ajunsă acum, în democrația voastră, aproape clandestină și secretă, c-așa vor străinii, să nu ne adunăm cumva și să ne apărăm, să știm o treabă, cum ne-au învățau bătrânii, când năvălesc peste noi unii și alții. La tragerile de noapte, adaugă Dolărița, în fața stelei polare și a comandantului de companie, i-a spus, de mai multe ori, Adelinuța, lung, și ea i-a răspuns de fiecare dată, *da, împărate*, cu virgulă, cântat, a auzit și a înțeles încă de atunci tot, tot plutonul de surate și sântați și a strigat *uraaa* când i-a văzut cum luptă apărându-și spatele unul altuia, se vedea că-s antrenați împreună, ca surorile și frații de cruce, verișori dulci și după cum respirau, când dădeau cu barda și cu patul puștii ori când fata încorda arcul și săgeata vâjâia.

(fragment din romanul
Cuarț fumuriu)

Camelia Ofelia Moisima

Augustin COZMUȚA

ANUL 70 AL VIEȚII MELE

(fragmente inedite)

Miercuri, 27 noiembrie 2013
Deși, *„sunt puțin și gol de dragostea Ta“*, Doamne, totuși spun ca Psalmistul: *„Nu mă lepăda la vremea bătrâneților; când va lipsi tăria mea, să nu mă lași pe mine“*. Se spune că fiecare om moare singur, în sensul că nu se poate transpune în locul celuilalt și atunci, spre a nu fi cu adevărat singur, apelezi la o instanță supremă, statornică, care să te călăuzească, purtând-o în suflet și în gând, întărindu-te cu prezența/Lui/Ei/. E ca și cum seara mă culc privind pe fereastră la steaua singurătății ce tremură peste pădure în depărtare, iar dimineața mă trezesc cu ochii în bătaia soarelui care triumfă din același loc casnic. De la astre primești tărie, iar rugăciunea nu mai este o slăbiciune sau o reacție a unui om slab, ci semnul găsirii unui aliat puternic în drumul spre moarte pe care îl străbatem fiecare singuri. *„Sus să-avem inimile“* și *„Capetele voastre Domnului să le plecați“*, spune preotul în biserică la slujba religioasă duminicală, iar tu, umil și smerit, închizi ochii odată cu noaptea și îi deschizi odată cu dimineața, urcând și coborând în ritmul etern al elementelor, ca și cum viața niciodată nu s-ar sfârși.

Joi, 28 noiembrie 2013
Nu cred că din fariseism am reînceput a merge la biserică, așa cum îmi amintesc că mergeam în copilărie, cu părinții mei. Mama era credincioasă, evlavioasă și rugătoare, citea din cărțile de rugăciuni și spunea zilnic *„ocinașile“*, cum ne-a învățat și pe noi, dar cu redus succes. Mi-o amintesc și acum cum, într-o vară, pe vreme de furtună violentă (*„vreme grea“*, cum se zicea în sat), ne-a adunat de pe afară în casă și a început a se închina pe la icoane, rugându-se lui Dumnezeu să ne ferească de rău. Și nu pot spune că Cel de Sus nu i-a auzit glasul, ferindu-ne pe toți de mari necazuri. Tata era mai puțin evlavios, dar mergea la biserică, urca în pod cu bărbații și îmi amintesc cum m-a luat cu el, cu mândrie și dragoste părintească, pe care n-am uitat-o nici atunci când era aspru cu noi. Ulterior, plecat la liceu în Tg. Lăpuș și apoi la facultate în Cluj, mi-am rărit mersul la biserică, înlocuindu-l în mare parte cu mersul la bibliotecă și statul printre cărți, mai puține dintre cele sfinte, nelipsind însă ***Biblia***. Acum citesc mai cu plăcere ***Psalmi*** și merg la biserică în Ferneziu, mai ales de când s-a întâmplat minunea că soția mea a rămas în viață în urma unui accident care îi putea fi fatal. La fel în California, am găsit o biserică, romano-catolică ce-i drept, cu hramul Sf. Iosif de Paris, spre care, împreună cu soția, obișnuiam să mergem din când în când, atunci când stam la fiica noastră Ioana, cu nepoatele Amelia și Alexandra. Așadar: *„Ales-am a fi lepădat în Casa Domnului, a lui Dumnezeu, mai vârtos decât a locui în locașurile păcătoșilor“*, spune Psalmistul și eu i-am urmat îndemnul. Cred, Doamne, ajută necredinței mele, ca să răzbesc a înțelege voința universului, în ce privește soarta Omului pe Pământ! Dialogul cu voința divină, așa cum o practică creștinismul, e binefăcătore pentru om, orice ar spune ateii, și ca atare ne vindecă și de fariseism, chiar dacă să fii creștin adevărat e o misiune extrem de grea. Aspirația, dorința de a deveni și de a împărtăși ***religia iubirii*** nu are, deocamdată, înlocuitor veritabil, demn de crezare. Găsesc un ecou favorabil în acest sens citind un text de Petre Pandrea în revista „România literară“ (nr.47/2013), dar scris în 1955, la București, despre monseniorul Vladimir Ghika, între timp beatificat de Biserica Catolică. Relatarea e zguduitoare, prin realismul și cruzimea ei, datorită confruntării mandarinului valah cu mizeriile vieții omenești, alăturându-se și el la acel lung șir de *„biete victime ale dictaturilor politice nemernice“*. Din suita meditațiilor sale despre nemernicia și deșertăciunea umană mă opresc acum doar la mărturisirea finală: *„Eu nu ajunsesem la credința în Dumnezeu. Mă aflam și mă aflu în îndoială metafizică. Dar cunosc exact textele, morala și practica evanghelică. Poți fi un ucenic al lui Isus și fără credință, având cu tine numai dragostea și nădejdea? Sigur că da“*. Prin comparație, nu mă pot declara atât de cunoscător al textelor religioase, se înțelege, și nici nu sunt pregătit să afirm, fără fariseism, unde mă aflu cu credința. Dar mă simt pe cale, caut să devin ceea ce n-am reușit până la acești ani ai bătrâneții, rezervați, cum se zice, înțelepciunii, fie și ultime a vieții.

Marți, 3 decembrie 2013
Nu e o fericire să te simți bolnav, dar nici să te simtă cei din jur cum ești și tu să-ți dai seama. Te simți instantaneu altul, expulzat, străin, inutil, dat la o parte, izolat sub o carapace sufocantă, de sub care nu reușești să ieși. E cu totul alceva decât să ai conștiința propriei tale boli, cu care știi, vrei și chiar poți să lupți păstrându-ți calmul și cultivându-ți răbdarea. La urma urmei, nu ești singurul bolnav de pe lume, mai ales dacă ai șansa de a nu suferi de o boală incurabilă, deși acum până și cancerul e trecut în șirul bolilor cronice și tratat ca atare. De vreme ce poți fi tratat, înseamnă că mai ai zile, că mai sunt speranțe, că nu trebuie să-ți pierzi încrederea, că n-are rost să te gândești prea mult la boală și la faptul că ești bolnav. Ești totuși om și încă unul viu, chiar dacă moartea îți dă târcoale și cei din preajmă încearcă să te facă să uiți de ea. Moartea, ce-i drept, n-are învingători, dar nici învinși, câtă vreme luptă cu ea. Cei din jur te observă și e bine să nu-și dea seama ce se petrece în sufletul tău. Nu le da prilejul și totul va fi bine!

Sâmbătă, 7 decembrie 2013
„Că sunt bătrân ca iarna...“, spune Poetul, dar eu pot întoarce expresia afirmând că *„Iarna e bătrână ca și mine...“*, depinde la ce vârstă și în ce moment al vieții te surprinde acest anotimp și ai sentimentul senectuții. Oricum, până la a cădea bolnav parcă nu-mi simțeam vârsta, mă uitam în oglindă și mă consideram încă tânăr și în putere, perfect sănătos. De aceea, unii te îndeamnă să te uiți în buletinul de identitate pentru a-ți vedea anii. Acum mă uit, în schimb, la portretul din fața mea, atârnat pe perete, făcut de pictorul Nicolae Suciu în 2010, pentru coperta cărții mele ***Pagini de critică literară***. Eram în curtea casei și mi-a făcut câteva fotografii mai întâi, plus observația directă, din apropiere. Când, după o vreme, i-am solicitat portretul, am rămas uimit cât de bătrân m-a făcut, de necrezut pentru mine atunci. Dar artistul a avut dreptate, a citit spectral și în adâncime chipul meu, intuindu-mi ascunsa bătrânețe care e redată atât de expresiv în tablou. Acum spun și eu, cu Poetul și cu Artistul, deodată: *„Că sunt bătrân ca iarna...“*.

Luni, 9 decembrie 2013
Au căzut ninsori abundente, ca-n povești, ca-n trecute dăți și vremuri de demult. Pe dorința noastră de copii și pentru nepoți, spre bucurie, dar și cu necaz acum pentru noi, singuri și bătrâni, eu bolnav pe deasupra, incapabil să dau cu lopata zăpada spre a face cărări de la casă spre poartă, pivniță, lemnărie, terasă etc. Greutatea cade pe umerii soției în lupta cu ***Iarna pe uliță***. Avem zăpadă din plin, de ar ține măcar până de sărbători, ca decor și peisaj bacovian: *„Potop înapoi și potop înainte“*, de abia pășești pe drum. Primesc rezultatele analizei de sânge, după începerea tratamentului pentru prostată. Efectele se simt în bine, dar sunt doar de moment. Ce va mai fi, vom vedea! Deocamdată mă declar mulțumit că vezica urinară își face datoria și mă feresc de răceală la singurul rinichi rămas. Am scăpat de tratamentul cu citostatice, dar pastilele pentru prostată au rol sterilizator, ca de castrare. Sunt pe cale de a deveni eunuc fără voie, dar la vârsta mea regretele sunt acceptabile, mai ales că, în genere, n-am fost ahtiat după sex, deși îmi plăcea să admir femeile. Măcar atât!

Joi, 12 decembrie 2013
Mă descopăr și eu atins de morbul vanității de când, declarat scriitor, dar mai mult membru, de fapt, al Uniunii Scriitorilor decât scriitor, mă preocupă gradul de recunoaștere publică a meritelor mele literare. Un criteriu al recunoașterii acestor merite, oricât de modeste, este audiența cărților în spațiul criticii și măsura în care figurezi în anumite dicționare, istorii literare și enciclopedii. Acum că am primit un chestionar pentru a furniza date personale privind includerea într-un dicționar critic ilustrat: ***Scriitori ai Transilvaniei***, mă văd silit să caut nume de critici mai importanți care au scris despre cărțile mele și, totodată, referințe critice extrase din cronicile publicate în reviste din țară, în intervalul dintre prima carte (1995) și cea mai recentă, apărută în 2013, în total 6 (șase) titluri. Constat cu amărăciune că, deși eu am scris despre foarte mulți autori și despre unele din cărțile lor, despre ale mele s-au pronunțat puțini scriitori, așa că găsesc puține referințe, dar suficiente spre a reuși să răspund întrebărilor chestionarului trimis de Filiala Cluj a USR. Până să devin scriitor român și să figurez în ***Dicționarul General...*** mă mulțumesc să fiu transilvănean și, deci, provincial! Mă consolez însă cu situația prietenului Vasile Avram, de la a cărui moarte chiar azi se împlinesc unsprezece ani, care, plecând prematur la cele veșnice, la doar 62 de ani (1940–2002), n-a reușit să obțină calitatea de scriitor, având, la capitolul literatură, doar o carte publicată, romanul ***Spirala***, în 1987, și reluat, necenzurat, cu titlul ***Legat la ochi***, în 2007, deci postum. Cum postum avea să apară și restul operei literare, volume de poezii și proză, de teatru și de traduceri, încât numai post-mortem mai poate dobândi și notorietatea de scriitor precum cea de etnolog, pe care a reușit parțial s-o publice, din rațiuni universitare, onorând cu un doctorat și un grad didactic de conferențiar învățământul superior din Sibiu și din Baia Mare. Ca etnolog, a fost recuperat cu prezența în ***Dicționarul etnologilor români***, dar ca scriitor rămâne încă să fie recunoscut și inclus în lucrări de acest gen, cum se anunță cel de ***Scriitori ai Transilvaniei***, cu prevedere de apariție în 2014, când eu mă voi afla în anul 70 al vieții mele. Și pentru mine e o recunoaștere întârziată, dar mai bine mai târziu decât niciodată! Cât despre vanitate, nu-și mai are rostul, de vreme ce multe altele din cele ce facem în viață sunt lovite de zădărnicie!

Luni, 6 ianuarie 2014
„Totul e bine când se sfârnește cu bine“, o concluzie ce rămâne valabilă și azi, când oamenii încep multe, dar încheie mai puține cu bine, neavând răbdarea de altădată și temeinicia lucrului bine făcut, cum ar zice proxologia. Dar happy-endul a rămas în psihologia oamenilor ca o dorință nu doar de vis, ci efectiv împlinită în realitate. Așa putem concluziona și noi asupra perioadei în care familia noastră reunită și-a petrecut vacanța aici, în România, după multe alte șederi de ale noastre în California. La casa bunicilor a fost sărbătoare, cu multă animație și voie bună, spre lauda și bucuria tuturor. Până și peripețiile întoarcerii „americanilor“ la casa lor le-am primit cu îngăduința din zicerea că *„în tot răul e și un bine“*, adică după două tentative de plecare eșuate din cauza ceții pe aeroportul din Cluj, abia azi avem vestea sosirii lor cu bine la destinație, fără alte turbulențe, nici măcar în timpul zborului, atât de lung oricum. Nu ne-am propus să facem revelionul împreună, dar l-am făcut la Cluj în familia prietenului din facultate Cuceu, într-o atmosferă mai mult decât adorabilă, iar întreruperea zborului la Viena i-a determinat să petreacă și aici două zile de neuitat, fără noi, dar cu satisfacția de a se plimba cu caleașca cu cai prin orașul luminat minunat, de a vizita castelul imperial Schönbrun și de a audia un concert de muzică de cameră. „Tracasările“ legate de fragmentarea zborului au cedat treptat locul sentimentului că orice drum este o relativă aventură, cu imprevizibile, dar nu fatale peripeții, că, în ultimă instanță, drumețului îi stă bine cu drumul și, cu adevărat, totul e bine când se termină cu bine, cum a fost cazul și cu deplasarea lor, pe timp de iarnă, într-o zonă în care imprevizibilul este mai tot timpul la ordinea zilei. Să ne amintim că ne aflăm la porțile Orientului și, acum ca și altcândva, aici totul este posibil, oamenii stând sub vremi și mai puțin vremile sub oameni. Voilă, cum istoria se repetă!

Versuri

Ioan NISTOR

POEME DIN FULGURARIA

pereţii labirintului din mine i-am pipăit
călcând pe mozaicul pieţelor
cercetând luciul oglinzilor din văzduh

acum
o lumină nouă coboară în suflet
ca o idee pură prin aerul vechi
vă caut ochii ce încă n-au sosit
să-i domolesc
aşa cum aş privi cutremurat ochiul fiarei, ochiul morţii

lumina din care-am purces mai trimite un semn

firul roşu fascinează şi arde
un fruct fără formă se coace în suflet

***
în nisipurile arse clocesc noi târâtoare
se prăsesc şobolanii preistorici şi cei născuţi în eprubete
fiecare anotimp are viermii săi adaptaţi la condiţiile meteorologice
uneori se văd, alteori nu se văd însă continuă să roadă
cu semnalizări luminoase sau sonore vizibile în confuzia generală
dar vine şi vara cu tunete şi fulgere
când fiecare pumn de ţărână tresare
iar omida se opreşte şi face ochii mari

***
sorb cu ochii fiorul luminos rămas în aer
după căderea efemeridei
tresar:
ocolit de cuvinte mai limpede trece fulgerul prin văzduh
cum neatins de gândurile răscolitoare mai puternic
rămâne sâmburele iubirii

ce înţeles are dansul acesta al vostru?
iată,
voi treceţi
şi eu închid ochii
la lumina voastră pipăi cu grijă buza prăpastiei
dar vă simt în întunericul meu

***
cădeau *pietre de fulger* pe dealuri – mi se spunea –
sfere din cer
pietre pierdute sau căzute din mâinile îngerilor

bune de leac

urcam prin iarba muntelui înalt
prin roua ca mărgelele de pălincă nouă
când aţi sosit voi cu hergheliile voastre
să mă ţintuiţi cu potcoave de aur printre ienuperi şi flori ale norilor
apoi v-aţi depărtat şi am regretat că mi-am ţinut ochii închişi

dar de o nouă întâlnire mă tem de aceea înalţ
această rugă

***
iubito!
la flacăra fulgerelor se aprind
făcliile nunţii,
făcliile trecerii

să trecem
poate că ele sunt doar nişte răni care se transformă în ochi

***
sub cerul cu fulgere te simţi eliberat
şi toate negurile din suflet se topesc
te naşti pe un alt munte decât cel cucerit zi de zi

omul e mai înalt sub focul fulgerului, sub
vraja purificatoare
semnele rămân în ochii ascunşi înăuntru
dar numai în vis le poţi înţelege

***
cum vântul rece lipeşte de trotuar
frunzele galbene
să nu se risipească
cum soarele fierbinte îngroapă în
asfalt monede pierdute
la fel rămân fulgerele imprimate
în ochii iscoditori
să nu se răcească magma nostalgiei
după un spaţiu al izbăvirii

locul ales pentru popasul lor scurt
nu va fi pustiu
va rămâne o arsură
din care se poate naşte
un vlăstar

***
e o amintire care s-a dus
e o urmă care s-a şters
e o lumină care-ţi stropeşte rădăcina însetată
chiar şi ochii cei secaţi o absorb
par limbile unui orologiu care a luat-o razna
şi nu poate fi dat jos din turn
răsucirea lor prin spaţiu e o muzică luminoasă care precedă
big-bangul ţinutului

***
fluviul încalecă bidiviii nimicului
printre ziduri voci rătăcite:
e ceva în aer
nu se ştie ce va fi...
cârtiţa îndoielii mușcă superficial
fluviul surd curge impasibil

un fulger a spart oglinda în care
căutăm binele şi răul
ca un judecător drept

cioburile s-au împrăştiat
ploaia care începe
va dizolva totul

fulgerul ingrat va trece pe-o altă colină

***
le dorim când nu mai vin
le regretăm când se sting
ne bucură trena lor dizolvată
de picăturile fierbinţi

toţi au cunoscut
fulgerele sălbatice şi fulgerele din vis...
dar cine-a văzut
fulgere domesticite, căzute ca fluturii în plasă?

***
ai aşteptat ploaia strecurată prin sită,
prin ţesătura de filamente arzând
apoi te-ai îndreptat spre scăldătoarea de lumină
să încerci o experienţă unică demnă de un vis
ai aşteptat să le spui tu altora cum ajungi la un liman al îndoielilor
dar te trezeşti brusc şi vezi că ei au murit pe rând şi
au rămas doar amintirile lor
singur treci copleşit de gustul amar
că nu vei avea niciun singur martor al căutărilor tale
ai strâns avuţii şi bani dar nimeni nu mai vinde pâine

ai fost stăpân pe destine fără număr dar toţi au murit
da, toate au trecut şi acum ce vei face?
cui vei împărtăşi biruinţa ta?

omule!

***
orbecăiam printre propriile erori
dar vina mea nu-mi ardea degetele
din lumina risipită sub cer de la răsărit la apus
am desprins fascii şi am despicat lespezi trainice
să se umple cu ele hăurile

din când în când timpul îşi leapădă pielea tot şerpuind
printre dealuri
fulgerele o spintecă şi tot ele o ard în vatra sărată
iar eu mi-am îngropat gleznele în nisip

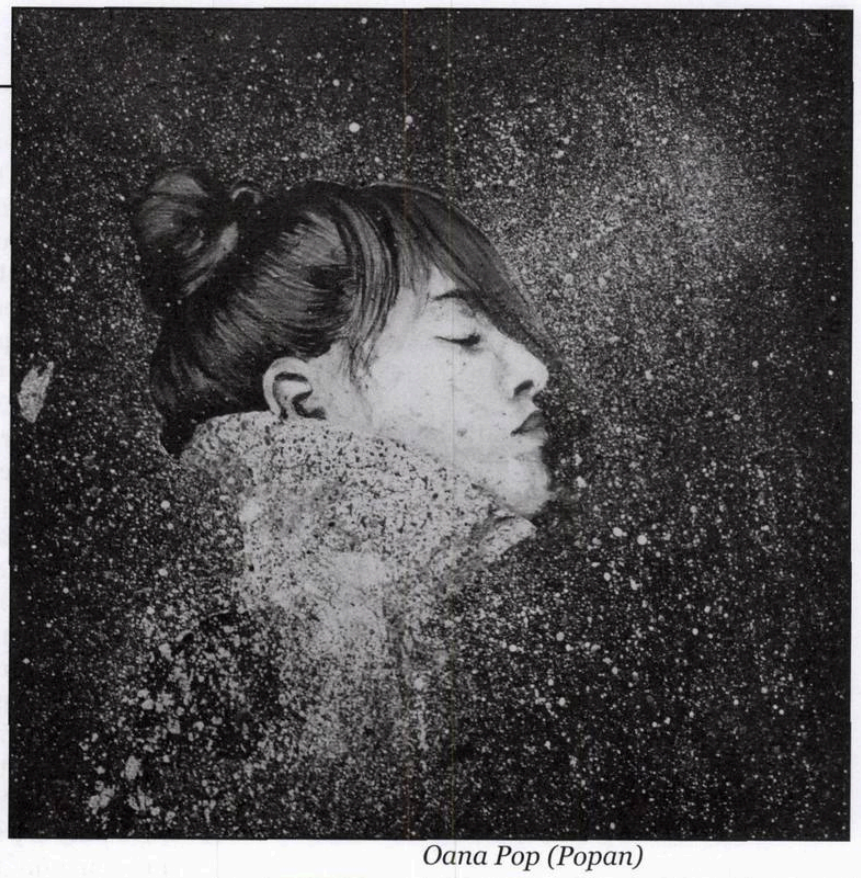

Oana Pop (Popan)

să nu mă răstoarne vântul

nu ştiu ce-o să rămână din strigătul prăvălit
de aceea strâng înfiorarea aprinsă în suflet
să o păstrez în seiful unui vers

***
linii trasate cu creion de foc
treceţi prin platoşa trupului
inima mi se frânge
de o parte îndoiala şi teama
de cealaltă – chemarea înaltă –

setea de a primi frumuseţea ce mi s-a dat

sărutări ale morţii erau presărate
printre crucile ţinute în palmă de păpuşa parângului

au ochi?
mă vor alege?

mai rodnic decât dezlegarea misterului este drumul,
drumul către înţelesul ascuns

***
o lumină înşelătoare spuneau cei grăbiţi
dar iată
nu în taina sinelui,
nu în egoismul imploziilor,
ci la vedere
se nasc şi mor

nu pe cărările neumblate ale hăurilor îşi risipesc diamantele,
ci spre înălţimile cerului te îndeamnă să-ţi îndrepţi
lumina ochilor tăi
şi toată fiinţa ta

***
pentru cel ce se opreşte
pentru cel ce înalţă şi întârzie ochii spre cer
pentru cel ce absoarbe lumina în scăpărare fugară
pentru cel ce poate vedea în clipă veşnicia...

sunt fulgerele de la miezul nopţii
strălucind
luminând
fereastra de o clipă deschisă spre hău,
frica ordonatoare,
neliniştea care măreşte pupilele,
un început de drum,
un alt drum

cu sabia de magneziu
fulgerele semnează indescifrabil

dacă vei închide ochii le vei citi cu vârful degetelor
dacă ochii tăi vor întârzia privindu-le,
vor fi ale tale semnele

(*din volumul în pregătire* ***Pietre de fulger***)

Roxana PAVNOTESCU

JURNALUL NEIERTĂCIUNILOR

(fragment)

În parc

Un copil se joacă în părul blond, lung și bogat al mamei. Ea, stând pe șezlong, își lasă capul pe spate într-o poziție chinuită, pentru ca acesta să apuce părul mai bine. Copilul îl scutură, îl mângâie, îl ridică și-l trage peste propriul său cap. Privirea ațintită în mânuțele tandre și fremătătoare ale copilului e lipicioasă și tactilă. Nici nu știi cine e mai fericit - copilul prins în părul mamei sau mama însăși? Mama e foarte tânără, o copilă și ea. Un păr splendid, ce curge armonios și greu pe după marginea șezlongului. Copilul e încurcat în părul mamei. Nu-l mai descurcă de-acolo nimeni și nimic. Va trebui să-și găsească singur drumul afară. Unii nu-l găsesc niciodată.

Tunelul

În proximitatea nebuniei, nu ai decât două opțiuni: să rămâi indiferent sau să te contaminezi, să devii și tu nebun. Prima variantă e aproape imposibil de realizat atunci când ești implicat afectiv în obiectul nebuniei. Dar singurul mod de-a conviețui cu ea este s-o integrezi. Pentru a doua opțiune, nu trebuie să faci nimic, ea se instalează firesc, fără să-ți dai seama. Lucrurile din jur încep să-ți pară confuze și distorsionate.

Trenurile de tip vechi se termină cu o ușă cu geam, prin care se poate vedea afară linia ferată ca un dragon metalic. Liniile sunt nesfârșite sau atârnă imponderabil de-o curbă. Atunci când ești prins în nebunie, vezi mereu șinele ca pe un drum căruia nu-i poți intui capetele. Le cauți în disperare – acolo unde nebunia și genialitatea se întâlnesc prin permanenta stare de neliniște și căutare. Odată ancorat în nebunie, realitatea îți pare un fapt îndepărtat și stupid, îndeajuns de stupid ca premisele nebuniei în care încerci să te așezi confortabil. Nebunia sălășluiește în ființă, o locuiește încă de la început în formele ei benigne. În acest stadiu, fiecare se zbate în delirul lui necontagios, un virus în stare latentă, care nu pare să deranjeze. Unii mai mult, alții mai puțin, depinde cât de flagrantă e abaterea de la normă. Norma se impune ca un mod fals, nesincer, ipocrit de-a ne prevala de responsabilitatea firii. În situații-limită sau atunci când viața ajunge la un posibil sfârșit, când ființa intră în criza nemuririi, nebunia se exacerbează, capătă forme cronice. Dar este și a fost întocmai aceeași dintotdeauna, doar manifestările ei sunt mai puțin controlate sau cenzurate. Prin agresiune, nebunia începe să devină transmisibilă, contagioasă și imposibilă.

La capătul tunelului, se înfiripează umbre de lumini. Acum le văd pentru prima oară în peste douăzeci de ani de navetă către omphalosul lumii. Văd pentru prima dată capătul trenului cum privește la gura tunelului, același tunel din vis sau din călătoriile în moartea clinică. De ce au toate tunelurile exces de lumină, când ar trebui să fie întunecate, tenebroase? În drumul meu din copilărie, trenul vacanței trecea prin câteva tuneluri ce mi se păreau nesfârșite și înfricoșătoare. O strângeam pe bunica de mână, dar nu de frică, ci mai degrabă un fior de plăcere și de mister mă cuprindea la fiecare intrare în tunel. Apoi știam că urmează cel mai lung – ultimul dintre ele. Buni mă pregătea din timp, îmi spunea că vom merge o vreme în deplin întuneric. În tunel, galopul trenului era mai puternic și mai ritmat, totul era amplificat. Era cu totul altfel decât atunci când călătoreai noaptea cu trenul. Era ca o eclipsă totală în soarele strălucitor al amiezii, ca o trecere în moarte.

Cu fiecare drum spre Arad, experimentam moartea, moartea ca joc. Era plăcut, era misterios, era un aspect ce nu era neglijabil al călătoriei, o inițiere în necunoscut. Când trenul alerga gâfâind prin tunel, nu puteai să nu te întrebi dacă fiara va mai ieși vreodată la lumină sau vom continua să alergăm pe șine precum câinele Laika în *Sputkin*-ul lui prin spațiul cosmic. Cert este că de-atunci nu am mai privit atât de intens șinele. Și tot de-atunci nu m-am mai gândit la ieșirea din tunel ca la o continuare arbitrară a vieții. La capătul tunelului – viața și moartea – alternative fezabile, doar o problemă de opțiune. Că mergi înainte sau te întorci, tunelul leagă începutul unei vieți cu sfârșitul alteia. În spatele trenului, se zărește un altul – un focar de lumină amenințător -, un armăsar de foc fumegă pe loc. Locuitorii trenului tău vor fi trăind în lumi paralele cu cei din trenul ce așteaptă în tunel, în urma lui. Ei poate că nu se vor întâlni niciodată, tocmai pentru că aleargă pe aceeași șină, trec prin același tunel la ore, timpi și instanțe de viață diferite. Trenul s-a oprit. Cu el s-a oprit si timpul. Poți aștepta acolo pe șine o veșnicie. E opțiunea ta, mereu opțiunea ta. Dacă timpul a stat, atunci inevitabilul nu se mai întâmplă, abominabilul nu te mai surprinde nepregătit pentru oribila încercare. Rămâi suspendat în instanța imprevizibilului, la întorsătura destinului.

Ca un cordon ombilical, tunelul te leagă de lume; îți oferă șansa vieții, dar și a morții, e o punte între lumi. Nesfârșirea tunelului imaginată în copilărie, fie ea și de-o clipă, te ajută să-ți transcenzi propria realitate - cea în care refuzi să mai intri când ai ajuns la capătul lui. Prin urmare, funcția tunelelor, nesfârșirea șinelor, este aceea de a te menține într-o stare de tranzit ce poate fi disconfortantă pentru cei ce se proiectează mereu într-o realitate echilibrată și stabilă. Alții o receptează ca pe o reverie sau chiar o revelație ce-i poate transpune temporar într-o altă realitate sau îi ajută să-și depășească măcar pentru moment condiția.

Așteptarea în tunel e imposibilă. Orice ar fi, îți dorești lumina de la capătul lui, chiar și atunci când va aduce cu ea înapoi același coșmar de care te-ai crezut scăpat când rătăceai tranzient prin ventrele lui. O stază irespirabilă și tenebroasă; aceeași cu spaima copilului ce întârzie să se nască. Trenul se pune în mișcare, galopul lui cadențat, legănarea îți ritmează respirația. Se cheamă că viața merge înainte, așa cum e, oricât de nesuferită, de nedreaptă, de absurdă. Nu vrei să rămâi pe vecie în tunel cu toată lumina orbitoare de la capătul lui. Nu-ți rămâne decât să fixezi obsesiv și iremediabil infinitul șinei cu dintele ei famelic lung și nesfârșit de metal, să alergi ca nebunul, fără să știi încotro, fără să știi de ce...

Visul de dimineață. Sensul călătoriei

Tata o aștepta pe mama în tunel. Era neliniștit pentru mersul ei greoi și nesigur. Dar ea pășea dezinvolt, puțin țopăit - ca un ied - din picioarele ei firave, grăbită să întâlnească lumina de la capătul lui. L-a întâlnit cu bucurie pe tata, i-a întins brațul în semn de împăcare. Era, ușoară și des-pătimită, eliberată de organele grele și obosite. Egiptenii eviscerau și îmbălsămau trupurile înainte de drum. Medicul legist, constatatorul morții, i-a scos mamei ficatul, suferința și încărcătura organelor strânse în ridurile feței. În tunel, mama avea fața întinsă și lucitoare – se pregătea pentru frumusețea veșnică. Tata i-a strâns brațul și a condus-o spre ieșire...

Când călătorești în ultimul vagon cu fața îndreptată spre sfârșitul trenului, fiecare călătorie devine inițiatică, e ca o naștere. În felul ăsta o pot însoți pe mama zilnic până pleacă de lângă mine, fără despărțiri sau sfaturi de rămânere în urmă. Ea moare și renaște în fiecare zi când eu trec cu trenul prin tunel. Mama e una cu tunelul și vehiculul trecător – e o *vahana* de acces în transcendent –, căci altundeva unde aș mai putea-o întâlni?

Adormirea mamei

Singurul mod de-a exista după ce mama s-a dus este să mă mențin în starea perplexă a poeziei. E un mod natural de comunicare cu ea, cel mai adecvat pe care mi-l pot imagina. În fața gestului poetic, de

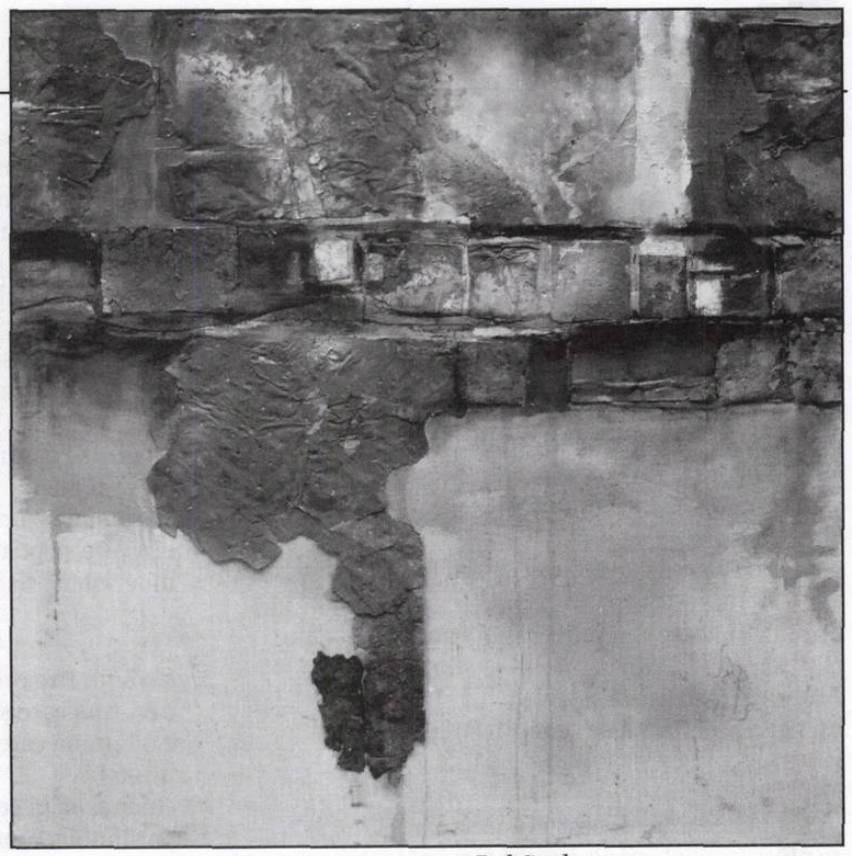

Pal Szabo

orice natură o fi el: slovă scrisă, dans, natură, muzică, film, mă podidește adesea plânsul - un plâns al bucuriei că mai pot fi din nou cu mama. Dar și plâns de marasm; plânsul după palpabilul fizic. După tactil mai ales – acela lipsește cel mai tare. Văzul și auzul se mai încropesc din fotografii, înregistrări, fantasme și vise. Dar și tactilul mi-a rămas puțin în mână, căci m-a ținut mama de mână aproape continuu pe patul de moarte; cinci zile în șir mi-a ținut mâna și încă trei după aia, când i-au rămas mâinile calde, moi și însuflețite. Au rămas degetele mamei moi și elastice ca ale păpușilor, să mă joc cu ele; doar fața-i era de ceară, rigidă, veștedă și formolizată de medicul legist trimis de compania de pompe funebre.

Mi-a lăsat mama mâinile în viață să i le țin în continuare în patul ei de carpen pe sub voalul de mireasă, să i le țin în biserică în timpul slujbei de trecere. Maica Theresa își hrănea trupul cu sufletul: mânca numai lumină. Cum se sintetiza lumina prin căile ei digestive numai ea știa. Tot cu lumină poate se hrăneau și mâinile ne-răposate ale mamei, de se mențineau calde și deloc rigide. Noaptea, în întunecimea criptei de sub bisericuța cimitirului, mama doarme cu mâinile adunate pe piept; și le strânge pe-ale mele moale și catifelat. Cu lumina vagă a candelelor se hrăneau mâinile mamei și cu căldura celor ce veneau s-o vadă. În clarobscur, fața ei zâmbea o liniște enigmatică, buzele ușor întredeschise, cu colțurile rotunjite într-un surâs. Pe sub pleoapele nerezemate complet de obraz, ochii ei mai privesc furișat către lume. Elevul mamei P.T. (ce poartă numele de fată al mamei, cel cu nota 10 la Geangu – cel mai de temut profesor de fizică din istoria Colegiului „Sf. Sava") a întrebat la Muntele Athos despre mâinile mamei. Nu le place celor din munte să li se pună întrebări ce țin de tainele lumii. Răspunsul s-a întors evaziv și rece. *„Pentru noi, cei de-aici, nu este ceva neobișnuit; am văzut mulți călugări dintre cei îndumnezeiți ce nu s-au rigidizat și n-au intrat în descompunere."* Pentru călugării de la Muntele Athos, miracolele nu sunt minuni, sunt credință. Ei au o explicație simplă pentru toate: epifania. În fața acestui cuvânt (spre care s-a aplecat cu atâta deferență Eliade), savantlâcurile și alambicatele elucubrațiuni științifice apar într-o lumină ridicolă. Mâinile mamei au rămas calde și pe drept Scriptura îi numește pe cei morți adormiți. Despre somnul mortului aflăm pentru prima oară de la Christos în casa lui Iair - ce n-ar trebui să plângă pentru că fiica lui „doarme". Deci, viu e cel care *adoarme*, adică își duce activ și deliberat somnul; mort este cel *adormit,* căruia somnul i-a fost dat, într-un alt timp și spațiu. De aceea, somnul *adormitului* nu e măsurabil în această lume, viața e prea scurtă pentru visul de rai al mortului.

(roman-jurnal eseistic
în curs de pregătire)

Rodica Tărțan

Maria Beatrice LUCACIU

ÎNTÂMPLĂRI DIN VREMEA LUPILOR

Aparţinând acelei rase: *„blestemate, în veşnică, neobosită căutare himerică de momente intense”*[1], Gabriela Melinescu nu se poate exprima în totalitate prin poezie, căutând mereu alternative salvatoare ca proza, desenul sau gravura. Există momente când proza devine o lume în care artista se poate desfăşura în voie: *„Simt mai mult ca oricând că numai în proză îmi pot desfăşura aripile. Poezia acum mi se pare restrictivă. Cred din ce în ce mai mult în puterea marelui suflu homeric în care se vede nemilos de ce e în stare un poet care scrie proză”*[2].

Securizarea exprimării, încadrarea scrierilor într-un anumit tipar de elogiere a colectivismului, precum şi testul cenzurii reprezintă procesul elaborării unui text în plin regim comunism. Nerespectarea acestor reguli scrise a avut grave repercusiuni asupra literaturii române de atunci. Scriitori valoroşi, dar nonconformişti au avut de suferit, aşteptând ani la rând ca opera la care munciseră cu atâta râvnă să poată vedea lumina tiparului. Aceste amânări, parcă la nesfârşit, nu i-au descurajat pe scriitorii în cauză, reprezentând un imbold viitorului creator. Gabriela Melinescu este unul dintre scriitorii generaţiei ’60, un campion al nonconformismului, o flacără vie a spiritului creator, un neînvins în tumultuoasa furtună care se abătuse de atâtea ori asupra statutului său social şi cultural.

Romanul ***Lupii urcă în cer*** e dovada vie pe care o ideologie bolnavă o poate avea asupra unei opere valoroase. Merită menţionată părerea lui Gabriel Dimisianu despre importanţa autoarei, precum şi efortul integrării literaturii acesteia în spaţiul literar românesc căruia îi aparţine şi *„de unde vitregia vremurilor a smuls-o”*[3].

Romanul ***Lupii urcă în cer*** este un document istoric ficţionalizat, prezentând realitatea acelor vremuri printr-un filon al ficţiunii. Mottoul: *„Până la cer ridică gura lor şi cu limba lor străbat Pământul”* anticipează drama personajelor care trăiesc sub guvernarea unui regim care anihilează destinul fiecărui individ, indiferent de statutul social pe care îl are, un guvern care *„ţi se bagă în suflet, vor să ştie tot”*[4]. Lupii sunt reprezentanţii regimului care şi-au consolidat un statut pe spinarea clasei de jos, dimensiunea răului asupra comunităţii şi imensa putere de manipulare a destinelor omeneşti. Romanul stârneşte sentimente de admiraţie prin recuperarea unui fantastic specific românesc: *„mergând de la imaginea lupului (omniprezentă) şi până la schiţarea structurilor unui comunism triumfător”*, filtrat în naraţiune în aşa fel încât absurditatea *„să nu contrasteze cu întâmplările unei lumi evoluând între două incendii, unde, dacă nu ignorată, cauzalitatea devine obiectul reconsiderării de ordin moral din perspectiva personajului”*[5]. Într-un moment de impas, care i-ar putea aduce mari pierderi (focul iscat la uzina de cauciucuri), regimul îşi deleagă reprezentanţi destul de controversaţi pentru a putea, într-un mod rezonabil, găsi un *ţap ispăşitor* care să suporte consecinţele unui ordin eşuat. Oare cine se face vinovat de incendiul uzinei? Paznicul... pentru că el are cea mai joasă funcţie. Acţiunea romanului începe şi se termină abrupt, introducând cititorul în miezul întâmplărilor şi totodată oferind cititorului mai multe căi de interpretare. Limitele incendiului sunt simbolice, pentru că *„incendiul care animă demenţial pe reprezentanţii structurii de partid este urmat la un an distanţă de alt incendiu anihilând acum fabrica de anvelope ce trezise interesul preşedintelui”*[6].

Romanul ***Lupii urcă în cer*** prezintă destinul omului simplu, din clasa de jos, care poate fi schimbat brusc din cauza unei ideologii opresive în care are nefericirea de a trăi. Luca, un simplu portar la uzina de cauciuc dintr-un oraş de provincie, trece prin viaţă neobservat de concetăţenii săi până în momentul incendiului uzinei, când subit capătă o nouă identitate, alta decât cea pe care o pierduse atunci când timpurile se schimbaseră. El este prizonierul acestei lumi căreia nu-i aparţine, de aici pasivitatea lui, cu care trece peste toate piedicile impuse. Dacă mulţimea zbiară speriată, aleargă disperată din calea focului, Luca stă neclintit şi totodată pasiv, pentru că el trăieşte o viaţă în moarte, o iluzie a vieţii, pasiv pentru că aşteaptă o moarte universală, care va salva întreaga omenire. De ce nu recurge Luca la suicid pentru a scăpa de acest infern? El preferă o moarte colectivă (universală), fiind singura formă de salvare a omenirii din ghearele regimului. Moartea unui singur om nu ar aduce mari schimbări. Ligia Tudurachi crede că această moarte colectivă, după care tânjesc personajele, sufocă entuziasmul muncitoresc, egalează ierarhiile, estompând totodată şi drama opresiunii totalitare. Teroarea, ca şi utopia: *„îşi pierd însemnătatea în faţa viziunii apocaliptice”*[7].

Legea este necruţătoare, mai ales atunci când vinovăţia are ca urmare pagube uriaşe, care lasă o gaură în bugetul statului. Vinovatul nu este căutat prin intermediul anchetei, el este tras la sorţi. În cazul în care vinovatul are curajul de a se apăra, el are şansa de a fi declarat nevinovat, dar în sens contrar, el este acuzat de cele mai obscure învinuiri. În cazul portarului, vina este inevocabil a sa din cauza unor antecedente similare. Aflat în plin proces, Luca nu vrea să îşi demonstreze nevinovăţia, pentru că într-un moment de luciditate conştientizează absurdul situaţiei, precum şi imposibilitatea unui singur om de a contrazice ideologia. Într-o astfel de lume, omul nu mai poate fi liber nici măcar cu sine însuşi. Luca este prizonierul acestei lumi.

Realitatea prezentată este atât de apăsătoare, încât personajele nu-şi mai pot urma destinul în mod firesc, ele au ca singur scop eliberarea de sub povara acestei ideologii opresive care s-a infiltrat în toate celulele fiinţei: *„Dar cine mai avea timp să ia aminte la natură”*[8]. Odată cu instalarea acestui regim se produc schimbări majore în viaţa personajelor. Frumoasa poveste de iubire dintre Luca şi văduvă se stinge brusc, pentru că venirea la putere a unui tiran nu aduce nimic benefic omenirii. Distrugând orice sentiment, relaţiile trebuie să se bazeze strict pe interes. Ascunsa identitate a iubitei lui Luca se datorează lipsei oricărui sentiment în întemeierea unei noi relaţii. Cu toate că ea rămâne văduvă, acest statut îl capătă în momentul în care decide să renunţe la iubirea adevărată (Luca) pentru a-şi întemeia o relaţie pe interes, la baza căreia stă minciuna. Degradarea socială atrage după sine şi degradarea umană. Secretara nu acceptă avansurile directorului, pentru că logodnicul ei este ofiţer.

Considerat o capodoperă a literaturii române, romanul câştigă admiraţia cititorului prin îmbinarea realităţii absurde cu realismul magic. Personajele care aparţin realismului magic sunt văduva şi Teodor. Văduva este o profetă care *„a înnebunit şi vrea să bea oceanul”*[9] şi totodată făcătoare de minuni, iar Teodor prezintă o lume suspendată, unde evadează mereu atunci când se simte sufocat de realitatea mistuitoare. Pe lângă rolul de profet, văduva anticipează tragismul personajelor, dar în acelaşi timp prezintă viaţa portarului Luca. Ea reprezintă oglinda care reflectă viaţa lui Luca, întorcându-l spre trecut, cu rolul de a recupera şi consuma toate posibilităţile existenţiale neepuizate încă. De remarcat faptul că în roman personajele trec printr-o stare de îmbătrânire rapidă, o îmbătrânire cauzată de regim şi nu de trecerea anilor. Într-o astfel de lume, omul nu poate fi fericit, fericirea nu este altceva decât o iluzie a vieţii. Boala este o condiţie a vieţii, se instalează odată cu naşterea, care este o vină asumată: *„Cum m-am născut, cum am simţit că încep să mă îmbolnăvesc. [...] Da, da sunt bolnav, suntem cu toţii bolnavi şi boala noastră a fost contractată la naştere, am putea spune că ne-am născut ca să ne îmbolnăvim!”*[10].

Pe parcursul lecturii se pot identifica trei planuri existenţiale: planul exterior/istoric, planul interior şi planul oniric. Planul exterior este reprezentat de directorul Cambera, prin intermediul căruia este înfăţişată o perioadă obscură a istoriei românilor. El este singurul care acceptă această realitate datorită statutului social pe care îl deţine. Acesta reprezintă autoritatea absolută a instituţiei pe care o conduce, este un parvenit fără scrupule, care este dispus să facă orice pentru a-şi păstra funcţia. Declinul se produce în momentul apariţiei secretarei, reprezentantă a sexului frumos, dar în acelaşi timp delegatul puterii absolute. De aici începe drama lui Cambera, în primul rând, pentru că pierderea funcţiei îl reintroduce în clasa de jos, pe care o detestă, şi în al doilea rând pentru că îşi aminteşte de imposibilitatea perpetuării, de lipsa fertilităţii. Drama lui ia naştere din dorinţa nebună de a-şi păstra funcţia şi din imposibilitatea dominării puterii absolute, reprezentate de secretară. Prin Cambera se creionează imaginea unei crunte realităţi, în care interesele personale pun stăpânire pe viaţa individului, anihilând orice sentiment. Într-o astfel de lume câştigă cel care ştie să îşi guverneze lucid, până la sfârşit, sentimentele. Directorul trăieşte propria dramă, pentru că sentimentele se eliberează din jugul conştiinţei fără voia sa. El trăieşte iluzia propriei puteri până în momentul apariţiei secretarei, care în aparenţă este întruchiparea frumosului, a erosului, dar care nu este altceva decât masca regimului care îi dovedeşte domnului Cambera inutilitatea sa în cadrul regimului, nimicnicia sa în raport cu societatea.

Planul interior se conturează în jurul portarului Luca şi a inginerului Dudu, fiind planul care contează până la urmă. Acest plan este puntea de legătură dintre planul exterior şi cel oniric. Aceste personaje iau contact cu realitatea, însă trăiesc mereu cu iluzia că vor putea schimba cursul firesc al existenţei. Luca aşteaptă o moarte universală, care să aducă salvarea societăţii, în timp ce inginerul Dudu face cercetări amănunţite pentru a putea distruge lumea, pentru că într-o astfel de lume omul nu mai poate fi liber nici cu propria-i fiinţă. Cei lucizi, care conştientizează răul produs de societatea în care trăiesc şi sunt dispuşi să schimbe tot, sunt consideraţi nebuni.

Ultimul plan se concretizează prin cei care refuză orice colaborare cu realitatea exterioară. Sătui de această societate mizeră, de o lume care şi-a pierdut sacralitatea, ei îşi caută refugiul în somn, într-o altă dimensiune a existenţei, unde îşi pot crea lumea dorită. Soţia inginerului Dudu trăieşte de mai bine de treizeci de ani în acest plan oniric, pentru că *„nu găsea nimic care să merite trezia”*[11].

La fel de important este suprapersonajul Berăria, care are o dublă funcţie. Este considerat un loc al degradării morale, dar în acelaşi timp este locul de înfăptuire a fantasticului. La fel ca în sadovenianul Han al Ancuţei, între zidurile berăriei se desfăşoară un ritual al povestirii; este un loc de refugiu, un spaţiu pe care inadaptaţii societăţii exterioare îl frecventează. Odată ce ai trecut pragul berăriei, intri într-o altă lume, o lume a realismului magic, ale cărei personaje îşi împărtăşesc cele mai captivante episoade ale vieţii lor. Este prezentată viaţa artistului, care poate crea numai într-o astfel de lume, pentru că în lumea exterioară el este un damnat. Tot aici, chelnerul prezintă istoria pierderii ochiului într-o manieră realist-magică. În acest loc pot intra numai persoanele iniţiate, cum este Luca, conştient de răul produs de societate şi dornic în acelaşi timp de a o schimba.

Romanul ***Lupii urcă în cer*** al Gabrielei Melinescu impresionează prin felul în care creionează realitatea comunismului îmbinată armonios cu elemente ale realismului magic şi ale fantasticului, oferind cititorului trei destine asupra cărora regimul sub dominaţia căruia trăiesc are un puternic impact devastator. Conform lui Lucian Boia, pentru a construi omul nou, comunismul a recurs la strivirea spiritului uman şi la crearea unei antiteze a omului vechi, iar acest lucru putea fi realizat numai prin extirparea individualismului[12].

Note:

1. Gabriela Melinescu, ***Jurnal suedez***, vol. I, Editura Polirom, Iaşi, 2003, p.15.
2. Gabriela Melinescu, op. cit., vol. II, p. 262.
3. Gabriela Melinescu, ***Lupii urcă în cer***, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1993, copertă 4.
4. Gabriela Melinescu, op.cit., p. 130.
5. Cristina-Ilina Sălăjanu, ***Timpul lupilor***, „România literară”, nr. 35, 1993, p. 6.
6. Cristina-Ilina Sălăjanu, op.cit.
7. Iulia Tudurachi, ***Melinescu Gabriela, Lupii urcă în cer***, în ***Dicţionarul cronologic al romanului românesc. 1990-2000***, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2011, p. 165.
8. Gabriela Melinescu, op. cit., p. 9.
9. Idem, Ibidem, p. 127.
10. Gabriela Melinescu, op. cit., p. 22.
11. Gabriela Melinescu, op. cit., p. 121.
12. Lucian Boia, ***Mitologia ştiinţifică a comunismului***, Editura Humanitas, Bucureşti, 2011, p. 135-136.

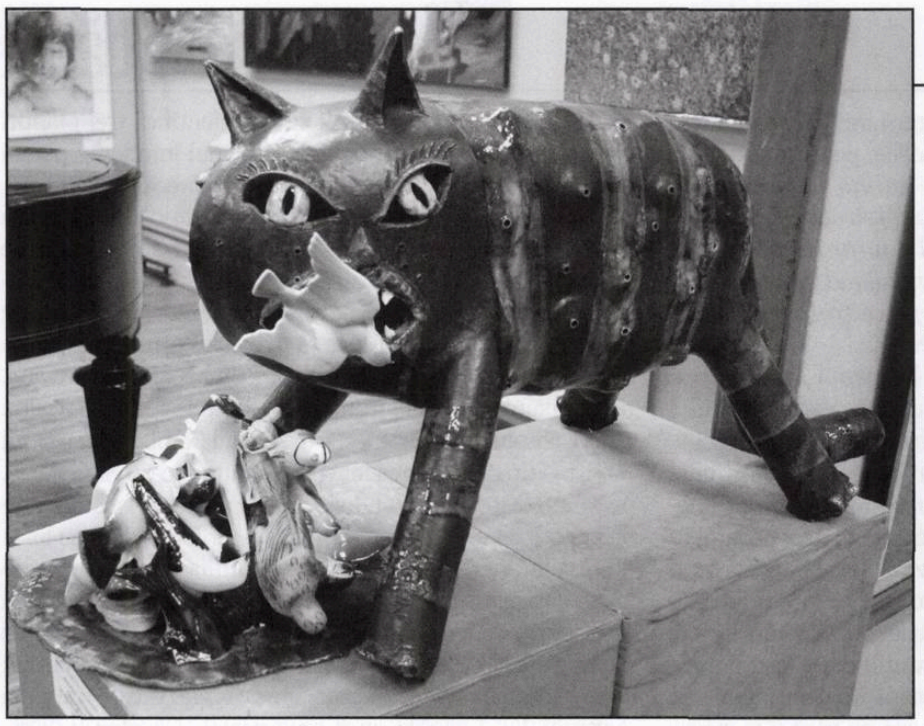

Gheorghe Crăciun

Ion POPESCU-BRĂDICENI

POEMELE CELUI DE-AL DOILEA EDEN

Mari crini rămaşi în libertate;
mi-e trupul doar pe jumătate
oglindă. Ierburile pot
să fie-n întregime. Tot
ce-a mai rămas pe-ntins dă-n pârg.
Refugiat – un melc, în crâng.
Iar dincolo, spre-azurul cald,
adânc de mare,-n care ard
mari crini rămaşi în libertate.

***

Arome sunt şi-n veşnicul deşert?
Întreb să-ntreb. Ţi-e sinele inert.
Şi de puterea-mi de-a seduce zei
cine răspunde? Zac în ochii mei
proiecte uriaşe. Să iei parte
ai iarăşi dreptul,
viaţă făr-de moarte!

***

Câmpul arde, macii rămân singuri.
Un cuibar al morţii. Vietăţi
pier carbonizate. Peste jarul
ce va fi cenuşă o să cadă
o fântână-a lumii, o monadă?

***

Mă rog zeilor desculţi,
tu asculţi, tu nu asculţi.

Ei pornit-au din ţinuturi
de nemoarte, făr-de scuturi,

să ne-aducă nouă vestea
scumpă despre toate-acestea.

Şi-i îmbii la masa mea.
Tu ai bea, tu nu ai bea.

Ei răbdare au s-ajungă
– cât o fi calea de lungă –

în ţinuturi de nemoarte,
altă lume să ne-ntoarte.

Mă-nchin zeilor dintâi.
Tu rămâi, tu nu rămâi?

***

Ce explozie perfectă păpădia!
Şi ce zale ruginite îi aşteaptă
-n iarbă sporii!
Numai ea, preabuna,
Preacurata Maria
iese-n calea cea mai dreaptă
dintre ghilotinele-Nchisorii.

***

Magie încă blândă. Eu, prins
într-un tunel.
În spate,-un foc în lauri,
în faţă,-un ţărm albastru.
Tovărăşie – crinii nu ţin. Au ei un fel
de-a-ndepărta: parfumul şi-apoi
polenul, castul.

Adu-mi, cât moartea locul
acesta nu îl ştie,
potirele de aur şi vasele de lut.
„Tunelul n-are capăt",
îmi spune-n sângerie
hlamidă un înger candid. „Dar
vine din trecut".

„Şi unde merge?",-n grabă-l întreb,
să nu dispară
în zboru-i spre ieşire.
„Spre viaţa făr-de moarte".

Tunelul dă-n lumină
şi curge-n plină vară.
O Vară de miresme, transfigurate toate.

***

Spune-mi, grădinare,
de ce-au căzut trandafirii tăi în disperare?

Pe lacul cu unda lui răsucită,
lebedele dorm, eliberate
de greaua ispită.

Departe, peste câmpii nesfârşite,
sub soare,
dropii plutesc nevăzute către isvoare.

***

Auzi, femeie, imnul?
în cameră – monade.
Iar la fereastră – crinul.

Acelaşi timp. Iscoade
prin preajma mea n-au fricã.
Dar zeul unde-i? Poate

pe-aproape, viu, să-mi fie?
O lumânare mică
mai arde, purpurie.

Iar imnul legea firii
şi-asumă. Tu, iubito,
mai crezi în poezie?

***

Noi am refuzat lumina.
Casa noastră e mereu săgetată
de vulturi.

Noi am izolat păsările
între ierburi şi cer.
Curtea noastră ar trebui să aibă
porţi de cleştar.

Noi am dărâmat zidul
însetaţi de libertate.
Şi marea s-a năpustit
hulpavă, luându-ne
-n spate.

***

Iedera a învăluit soarele.
Cavalerii-n armuri asistă uimiţi.
S-a făcut întuneric peste
cireşii în floare.
Dar eu sosesc. Ca-n junglă tai
şi-mi fac drum.
Nu mai sunt singur.
Oastea s-a năpustit
furibundă asupra ereticei iederi.

***

Nisipurile cerului
n-or să cadă nicicând.
Frumuseţea e fragedă
şi-i slujim pe rând.
Ca fructele are
în miezu-i mari sâmburi
a căror menire
aflat-o-am sânguri.

***

Ca să porţi în primăvară
semnul florii de cireş,
ca să poţi a mia oară
de polen, mai plin, să ţeşi.
Ca să vezi cum muşte zboară
grase-n jurul unui leş,
ca să afli calea rară
spre Eden, făr-a da greş,
ca să ştii că nu-s de ceară
formele ce-n jur le ţeşi,
cu o patimă primară
precum bunul Ghilgameş,
ca să iei din ce-aruncară
zeii-n lume, înţeleşi,
ca să nu rămâi pe-afară,
când din codrii vechi şi deşi
urlă, ucigaş, o fiară.
Să te numeri printre-aleşi,
îţi asumi, în sfânta seară,
steaua – singurul prilej
de-a scăpa de-acest vârtej.

Revendicarea din Fundamente

Discurs final

Închis am stat de tânăr
în casa-mi de oglinzi.
Azi tremurânda mână

încearcă-a van să-şi scrie
istoriile. Grinzi
ce-mi ţin tovărăşie

tot mai bătrâne tac.
Eu le vorbesc, degeaba.
Tăcerea lor, din veac,

sunt singurul răspuns.
Acum mă-ncearcă graba.
Ea - moartea - m-a pătruns.

Îmi cer umil iertare
de la această lume
cu primele-i izvoare.

De-atâtea ori abjură.
Dar ştiu o cale-anume
pe care-orice făptură

de intră-şi regăseşte
extazul, nepăsarea
şi liniştea. Îmi este

din ce în ce mai greu.
căci Muntele şi Marea
îl au pe Dumnezeu.

Dar eu? Mi-am invocat
(orgoliu?) arhetipul
crezându-mă apărat

de orice rău. Dar, iată,
deşertul cu nisipul
neiertător se-arată

la orizont. Ce fac?
Mă-ntreb zadarnic: plata!
Şi-atâta-s de sărac!

Dar dincolo-s Lumina
şi Apa, şi Răsplata
Supremă. Toată vina

să mi se-absolve-aş vrea.
Această Carte-i gata?
(Această carte-a mea?)

Anca GOJA

BARUL DE NOAPTE

Puține imagini din copilărie mi-au rămas întipărite în memorie la fel de clar precum clubul acela, cu dansatoare înalte, înveșmântate în pene colorate, cu jocuri de lumini, cu muzică veselă, occidentală, cu alune și Pepsi. I se spunea „bar de noapte" și se afla undeva în stațiunea Neptun. Era înainte de revoluție, eu aveam vreo șase ani și, chiar dacă mai băusem Pepsi o dată sau de două ori în viață, nu-mi imaginasem niciodată că locuri de o asemenea frumusețe există pe fața pământului.

Multă vreme după aceea nu mi-am dorit nimic altceva decât să repet experiența. De câte ori treceam prin dreptul vreunui bar, o rugam pe mama să intrăm. Degeaba îmi explica ea că un „bar de zi" e cu totul altceva decât un „bar de noapte" și că primul nu e pentru copii, ci pentru beți. Eu vedeam în fața ochilor pene colorate și simțeam în papilele gustative aroma sucului occidental.

Era încă vară și locuiam, timp de câteva zile, la Buna. Stătea pe Bulevardul Unirii, la etajul patru al unui bloc care avea, în capăt, un cunoscut „bar de zi". I se spunea „Pietrosul", după numele vârfului din Munții Rodnei, aflat la câteva zeci de kilometri distanță de oraș. Buna stătea într-un apartament tip vagon, cu două camere, iar într-una dintre ele, lângă oglinda cea înaltă, ținea mereu o bomboniera din ceramică, pictată cu flori. Bomboanele le cumpăra de la „Pietrosul", un local bine aprovizionat pentru vremurile acelea. Îi plăceau cele cu cacao, pe care eu nu le puteam mânca decât dacă le spălam mai întâi, sub un jet de apă, de pudra maronie și înecăcioasă.

În ziua aceea, i-am spus că mă duc afară, să mă joc cu copiii de la bloc. Mi-a dat niște mărunțiș, să mai cumpăr bomboane cu cacao – bomboniera era goală. Mi-am luat și monedele ascunse printre jucării și am ieșit. M-am dus direct la „Pietrosul". De la parter, din banii primiți de la Buna, am cumpărat bomboane. Apoi, înfricoșată și curioasă, am urcat la etaj. Nu fusesem niciodată acolo. Era locul beților, așa îmi spuseseră mama și Buna. Dar era un bar, așadar aveau alune. Sala era plină de mese, aproape toate ocupate. Era rumoare, fum să-l tai cu cuțitul și un miros acru, stătut. Mi-am făcut curaj și am mers printre mese, așezându-mă la una liberă, mai în fund. Mi-am scos monedele din buzunar și le-am pus pe masă. Apoi am așteptat, stând cu spatele cât puteam de drept.

Într-un târziu, a apărut un domn cu burtă și cu părul gri. M-a întrebat unde e tata. I-am spus că e la baie și l-am rugat politicos să îmi aducă alune. A ridicat o sprânceană, dar nu a zis nu. A revenit puțin mai târziu, cu o farfurioară plină cu arahide.

- Ești tot singură?

- Tata e la baie. Îi merge burta, am adăugat, ca să fiu mai convingătoare.

Dar domnul bătrân nu pleca, așa că i-am întins mâinile pline cu monede.

- Plătesc eu consumația fetiței, am auzit, de undeva din dreapta, o voce de bărbat. Și am văzut un nene cu ochelari întinzându-i chelnerului o bancnotă. Mi-am băgat monedele în buzunarul rochiței.

După ce a plecat chelnerul, nenea cu ochelari a intrat în vorbă cu mine. Știa că am venit singură la bar și nu înțelegea ce caut acolo. I-am spus că aștept să apară dansatoarele. Mi-a vorbit exact ca mama: aici era un bar de zi, fără dansatoare, doar cu băutură și alune și, uneori, cu Pepsi. Dar știa el un loc, un „bar de noapte" minunat, pe care voia să mi-l arate neapărat.

Mi-am terminat alunele și m-am ridicat de la masă. Am plecat împreună. Când am ieșit din bar, m-a luat de mână. Mi-a explicat cum trebuie să traversez corect strada, mi-a vorbit despre tei și despre obiceiurile vrăbiuțelor, mi-a cumpărat înghețată Polar. Apoi m-a rugat să merg cu el până acasă, căci trebuia să se schimbe, nu putea să meargă la „barul de noapte" îmbrăcat neglijent. Mi-am făcut griji că rochița mea nu e suficient de elegantă, dar nenea, care mă rugase să-i spun David, m-a asigurat că sunt perfectă.

Stătea destul de aproape, într-un bloc de pe o străduță cu mulți copaci, la etajul întâi. În casă era o lumină moale, se vedea praful plutind în razele de soare, care cădeau pe fețele păpușilor aliniate pe pat. Erau zeci de păpuși de toate felurile, blonde, brunete, roșcate și chele, toate în pielea goală. David a văzut că eram absorbită de imaginea jucăriilor, s-a apropiat de pat, a ales o păpușă blondă și mi-a dăruit-o.

- Uite, asta seamănă cu tine. E a ta.

- Dar de ce nu are haine?

- Corpul omului e mai frumos decât orice rochiță.

Apoi mi-a spus să îl aștept în cameră, iar el s-a dus în bucătărie, să prepare limonadă.

Încercam să o pieptăn pe Smaranda, păpușa cea nouă, când am auzit soneria de la ușă sunând nervos. David a ieșit, închizând ușa după el. O vreme l-am auzit certându-se cu un bărbat, ridicând vocea așa cum nu credeam că e în stare, el, care îmi vorbise atât de frumos și de blând. Apoi n-am mai auzit nimic.

L-am așteptat mult. I-am aranjat toate păpușile și le-am acoperit cu pătura, să nu le fie rușine. Apoi am luat-o pe Smaranda și punguța cu bomboane cu cacao și am ieșit. David nu era nicăieri. Mă abandonase. Am luat-o spre casă, îngrijorată că se lăsa seara. Buna ar fi putut să mă caute în curtea blocului în răstimpul ăsta. Am sunat la ușă. Inima îmi bătea tare.

- Era cazul să apari. Ți-am încălzit apă, să faci baie. De unde ai păpușa aia urâtă?

- Mi-a dat-o Ileana. Și nu e urâtă. Doar că are nevoie de o rochiță.

POVEȘTI ÎN CELULELE MELE

Buna din partea mamei avea o anumită francheță în limbaj, care pe mine, copil fiind, mă făcea să mă rușinez. Din cauza asta, nu o prea plăceam. De fapt, mi-am dat seama târziu, limbajul ei era dovada unei iubiri simple și nedisimulate pentru viață. Doar că viața n-a iubit-o, la rândul ei.

Când eram mică ne vedeam des. Avea grijă de mine de câte ori părinții mei erau prinși cu alte treburi. Mă îmbăia cu grijă și mă întreba, de fiecare dată, când o să-mi crească părul pe pizdulice. Voia să-și vadă nepoata mare. Pe mine însă, simpla pronunțare a cuvântului mă făcea să intru în pământ de rușine. Evitam să răspund și schimbam subiectul cât puteam de repede, cu un sentiment de ciudă și de neputință. Eu nu aveam nevoie de nicio schimbare, mă simțeam bine așa cum eram. Altădată, seara, când stăteam la povești în bucătărie, mă întreba pe cine iubesc mai mult: pe mama sau pe tata? Nu știam să explic de ce, dar întrebarea mă supăra de fiecare dată. Oricum aș fi răspuns, simțeam că aș fi fost nedreaptă fie față de mama, fie față de tata, și ar fi fost și mai grav dacă opțiunea ar fi ajuns cumva și la urechile lor.

Din pricina acestor lucruri, m-am îndepărtat de Buna. După ce am mai crescut, mă chema mereu în vizită, iar eu mă eschivam cât puteam. Buna continua să vorbească pe șleau. Să îmi pună întrebări jenante. Să îmi amintească cum, atunci când eram copil, corpul meu funcționa ca un ceas elvețian. Când mă ducea cu ea la serviciu și îmi dădea la micul dejun pâine cu unt și cu miere, inevitabil, în următoarele zece minute fugeam la veceu. Iar ea râdea și râdea.

Apoi a așteptat cu nerăbdare să se pensioneze. Mai târziu s-a îmbolnăvit. Avea cancer. A rămas cu un singur sân și părul i s-a încrețit în urma chimioterapiei. Ea, care toată viața se chinuise să își pună permanent, avea acum, la bătrânețe, părul pe care și-l dorise.

O vreme a revenit la viață. Au fost câțiva ani liniștiți. Apoi, într-o zi, a vomitat ceva negru. S-a dovedit că avea cancer la stomac, într-un stadiu avansat. Nu a mai putut să lupte. Stătea numai în casă și se uita la televizor, iar eu și mama o aprovizionam cu bunătăți. Mai ales mama avea grijă de ea, o vizita, îi făcea curat, o ajuta să se spele. Zi după zi, Buna devenea tot mai neputincioasă, tot mai lipsită de voință. Nu se mai ridica nici măcar pentru a-și fierbe niște paste, stătea tolănită în fotoliul acela roșu, cu ochii la telenovele, de parcă ar fi început să se transforme încet-încet într-un mineral.

Într-o seară, mama mi-a arătat niște fotografii. Erau poze cu ea când era copil, și cu Buna domnișoară, apoi tânără mamă. Era frumoasă ca o actriță de pe vremea filmelor alb-negru. Mult mai frumoasă decât fusesem eu vreodată. Și totuși, o anumită conformație a obrajilor era dovada că eram mai asemănătoare decât aș fi vrut să cred. În seara aceea am vorbit despre ea. Despre căsnicia ei ratată. Fusese căsătorită cu bunicul Nelu, care în tinerețe avusese și păcatul băuturii, și pe cel al femeilor. Ba, umbla vorba că ar fi avut și ceva legături cu Securitatea. Divorțaseră când mama era încă un copil. Mama nu putuse să-l ierte niciodată. Eu, la rândul meu, nu-l puteam suferi. Venea la noi în vizită, mereu scuzându-se că era prin zonă, și ne aducea tot felul de

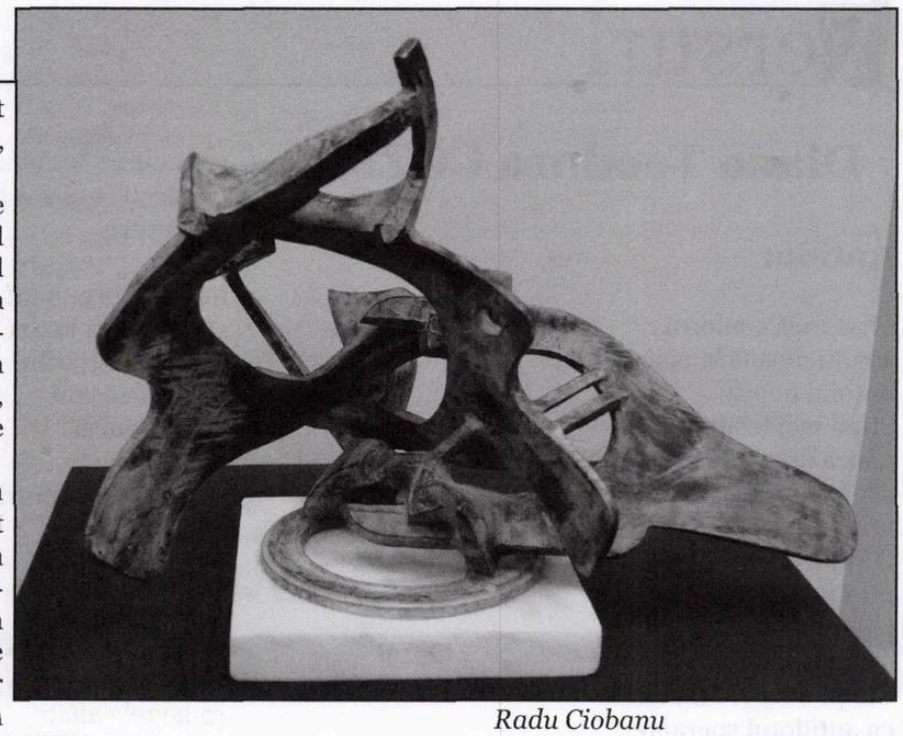

Radu Ciobanu

flecuștețe sculptate de el. Îi plăcea să lucreze cu lemnul. Iar noi vedeam aceste daruri ca pe niște obiecte inutile, care umpleau casa și adunau praful.

Întotdeauna am crezut că viața sentimentală a Bunei s-a încheiat odată cu divorțul. Nu am văzut-o niciodată în preajma vreunui bărbat și nici nu m-am întrebat dacă nu se simte singură. Am perceput-o mereu ca fiind o femeie bătrână, ca un copil pentru care orice om trecut de douăzeci de ani este în vârstă. Acum însă, mama îmi dezvăluia un secret. Buna avea o relație de durată cu un bărbat căsătorit, care o vizita adesea în apartamentul ei și despre care Buna nu îmi pomenise niciodată. Mai întâi n-am știut cum să privesc vestea. Imaginea pe care eu mi-o formasem despre bunica mea nu se potrivea cu o asemenea informație. Apoi m-am bucurat: însemna că Buna nu era doar bătrâna diformă, blocată în apartamentul ei tip vagon, care se uita toată ziua la filme siropoase, ci era, încă, femeie. M-am gândit că mai există pe lumea aceasta cineva care are grijă de ea și am încercat să mă pun în pielea acelui bărbat. Faptul că el o vedea ca pe o iubită îmi schimba și mie părerea despre ea.

Într-o zi, am ieșit cu mama prin oraș, cu treburi. Mai întâi i-am cumpărat Bunei tot ce trecuse pe listă, apoi ne-am despărțit: eu trebuia să-i duc acasă plasele cu mâncare, iar apoi să mă întâlnesc din nou cu mama, care între timp rezolva alte probleme. I-am dus proviziile și i le-am așezat în cămară și în frigider. Am schimbat câteva vorbe, apoi am deschis ușa și am ieșit, strigând în urmă un „Pa, Buni, ai grijă de tine!". Pe casa scărilor stătea un bătrân îmbrăcat într-un costum maro, care ținea în mână un pachet de napolitane cu nuci. Se uita fix la mine și nu făcea nicio mișcare. Mi-am dat seama imediat cine era. I-am zâmbit cât am putut mai prietenos, dar el și-a lăsat privirea în pământ. Am vrut să merg la el, să mă prezint, să-l iau de mână și să-l duc în casă, la Buna. Voiam să-i spun că tocmai îi adusesem bunicii napolitane fix ca acelea din mâna lui, preferatele ei. Dar bărbatul s-a întors șovăind și a început să coboare scările, tot mai repede, fără să se uite în urmă. N-am putut să fug după el, deși mi-a trecut asta prin minte.

Ultimele zile au fost un coșmar. Buna slăbise enorm, arăta ca un păianjen uriaș cu burta umflată. Uneori vorbea fără să știe ce spune. Avea dureri groaznice. Apoi a început să urineze prin casă. Boala îi luase ultimele urme de demnitate. Într-o seară am crezut că moare. Stătea culcată în pat și gemea. O țineam de mână, îi mângâiam degetele descărnate și reci. „Greu e să mori", a zis. Atât. Și n-a murit atunci.

A murit în noaptea următoare, când eu nu am mai vrut să merg să stau cu ea, știind că nu aș mai suporta să o văd în starea aceea. Însă mama s-a dus, convinsă că e momentul despărțirii.

La înmormântare am fost varză. Mama a reacționat mai rău decât anticipasem. Eu aveam în fața ochilor doar poza aceea cu Buna domnișoară – vedetă de film, din care parcă îi împrumutasem obrajii. Aveam sentimentul acela că, dacă ea a murit, s-a rupt definitiv ceva din mine. Din ADN-ul meu. Printre lacrimi, m-am uitat după bătrân. „Nici măcar nu s-a deranjat să vină la înmormântare", mi-a spus mama apoi. „Bărbații sunt niște porci", a conchis.

Poza aceea o mai am și acum. E preferata mea. De fiecare dată când mă privesc în oglindă, îmi cercetez obrajii. Și atunci știu că nu am apărut din neant, că în urma mea e un șir nesfârșit de femei și bărbați, de iubiri și suferințe, de povești pe care, chiar dacă nu le cunosc, le regăsesc undeva în celulele corpului meu.

Versuri

Diana Teodora COZMA

Antidot

Mi-e frică s-adorm
gândindu-mă la păianjenii ce-mi vor da târcoale
în toiul nopții...
Și-au mai țesut ei
pânza demonică peste trupul meu
și o vor țese la nesfârșit
nu-i pot ucide!
O spun onest
nu-i pot strivi!
păianjenii sunt visele
ce nu se-ndeplinesc
dar pe care le alimentăm
cu antidotul speranței.

Eram legați

la ochi cu panglica neagră a misterului,
alergam necontenit prin întunericul himeric
ne jucam baba oarba... ne ghidam după instinct.
văzul ne era estompat, mirosul activ în proporție
de optzeci la sută

ne era greu să credem că printre mormintele vechi
nu-și are sălașul vreun lup ucigător
în timpane, aud și-acum termitele ce rodeau crucile
răposaților noștri.
am încercat să le alung, n-am mai putut!
căci au început să-mi roadă
carcasa de pe suflet.

Crez

știu c-ai crezut în monștri legendari și-n vâlve.
știu c-ai crezut în moire și-n harpii răpitoare
ce-mi sfâșiau carnea de pe inimă și-o înfulecau
pe nerăsuflate
căci ele nu știau că inima mea ar
crește oricând la loc, dac-ai începe să crezi mereu
în mine.

mai știu c-ai crezut în lacomul cerber, atunci când
te păcălise
că-ți va da cheile de la porțile infernului
și c-ai să te-nchizi acolo, strigând cu brațele deschise către cer,
că nu mai iubești
nimic din ce-i
pământesc

dar cerberul ți-a ucis dorințele și ți-a ars toate
visele !
și-atunci ai țipat, ți-ai zdrobit capul de stele ...
da'-i prea târziu, credulule !
e prea târziu ca să începi să crezi, acum ...
în mine.

Demonul tăcerii

Mi-am tăiat unghiile adânc,
cioplind în carne vie speranța
nemuririi.
mi-am străpuns limba cu ace-nflăcărate
ca să nu-mi fure demonul tăcerii cuvintele
și să le-nghită
căci ele dau pe dinafară
fără să știi,
fără să vrei să te supui
rostirii barbare.
cuvintele-s în zadar când tot ce
gândești te mișcă pe
dinăuntru.

nu mai vorbi mult și prost
crestează-ți limba
și închide-ți ochii
căci tot ce vezi,
tot ce spui și
tot ce faci...
se-ntoarce împotriva ta și
te ucide

Pe masa torturilor

cadavrele aflate
în slujba autopsiei
își mai făceau cu
ochiul din când în când
și își spuneau
„hello, baby"
ca și cum și-ar lua
pentru a doua oară
adio de la viață.

Eliberare

Închiși în lagăre capitaliste, uitat-am de umanitate.
ne-au ars aripile și carnea ne atârnă acum de oasele negre
și pustiite.

șchiopătăm în zadar către luminița de la capătul tunelului
căci capătul nu știm unde e și nu-l vedem, Doamne, nicăieri!
cât întuneric și câtă spaimă!

ni s-a oprit inima în repetate rânduri, nu știu de ce-ai pornit-o
la loc, Doamne!
Oprește-o de tot, puținul puls de vitalitate nu ne-ajută,
el doar ne chinuie sufletul ostenit.

n-avem fărâmă de speranță, patrulăm ca niște zombi
peste trupurile unor lilieci morți de sute de ani.
cadavre peste cadavre, mormane de oase pătate de
sângele răbdării ne sfâșie carnea de pe inimă.

și-am plâns, am plâns teribil, încât din ochi ne țâșnea
sângele și oasele au început să ni se sfarme de durere.
ne strângea atât de tare carnea, încât am dezbrăcat-o de trup.

Atât de liberi ne simțeam acum!
Atât de liber ne era spiritul, încât
a părăsit trupul morbid, zburând ferice
înspre alte lumi nenorocite.

Oprește ceasul

ai dormit puțin...
mută-i acele înspre miazănoapte
scoate-i bateria și strivește enervantul
mecanism sub piciorul patului de lemn
fă liniște!
oprește-te din vorbă și lasă să-mi
plec capul pe pieptul tău.

oprește ceasul, îți repet:
oprește-l acum!
ori dacă nu...
oprește-mi inima
preț de câteva ore.

Elenuc Dănuț Temle

Bilet fără întoarcere

traversam bezmetică poteca îngustă
de pe Strada Morii
un aer sterp mă lovise în față
de parcă mi-ar fi poruncit să fac
cale-ntoarsă

sacii erau grei, îmi imaginam că sunt Sisif...
n-aș fi vrut să renunț și-am continuat să merg
prin hainele subțiri mi se vedeau
rănile
sub răni oasele galbene ce dansau de parcă ar fi fost fracturate

am dat la schimb sacul greoi din spate pe o bucată de pâine caldă
morarul mi-a mulțumit neînțelegându-mi gestul
ajunsă în vamă, așteptam cu nerăbdare ultimul tren hoinar.
șoferul era călăul meu... m-a cântărit tot drumul din priviri

călătorii ajunseră la destinație...
cu mine cum rămâne? nici acum nu știu unde trebuie să ajung!
am cumpărat bilet doar dus...

o voce hipnotică răsună atunci în tot trenul:
să nu-ți faci griji, hoinarule! spuse călăul rânjind în oglindă
vom merge acolo unde ți-ai vândut sufletul!

În mausoleul diavolului

nu poți intra îmbrăcat în alb
nu-ți poți privi chipul în oglindă și nu te poți întoarce după semenii tăi.

pe-această criptă gravată cu cerneală roșiatică sunt incantații ciudate.
nici prin cap să nu-ți treacă să le descifrezi !

pășește cu capul sus ca și cum nu ți-ar fi frică
de nimic.
căci fiecare bătaie alertă a inimii te poate condamna la moarte

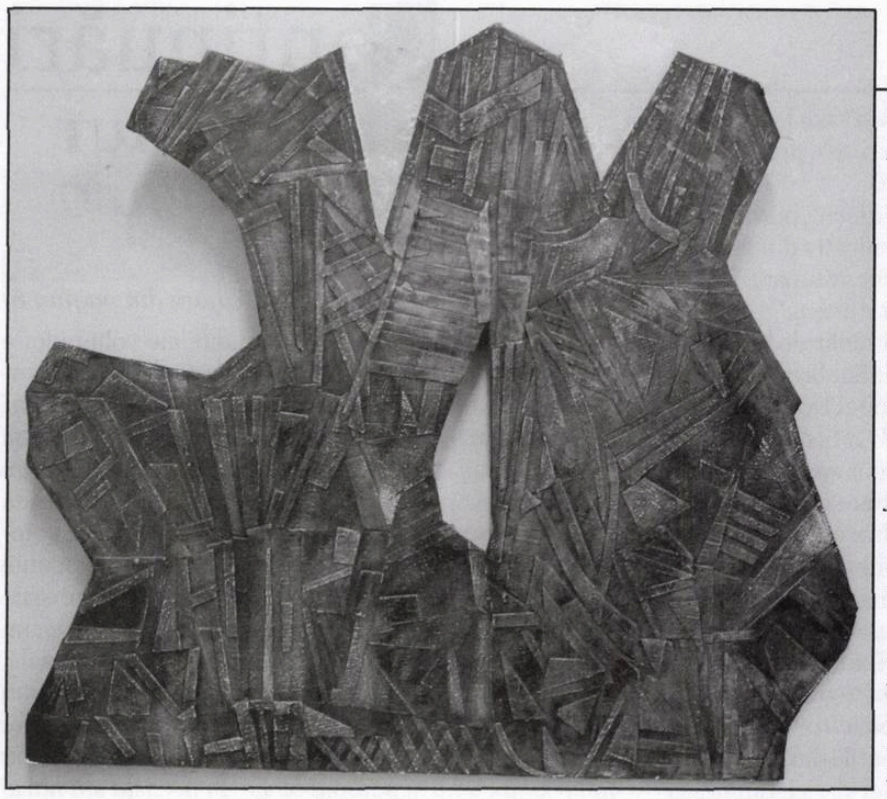

Imre Varga

Raluca HĂŞMĂŞAN

IOAN GLIGA
- REPREZENTANT AL „CORONEI ARTISTICE" BRAŞOVENE

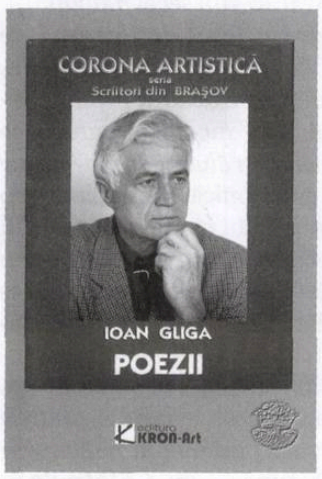

Ioan Gliga (1944-2015) este poetul cunoscut în mediile culturale braşovene, în special, şi în peisajul literar românesc implicit (membru al Uniunii Scriitorilor, membru de onoare al ASTRA Braşov) ca o voce inedită, un contemplativ sensibil la frumosul ce ne înconjoară, un iubitor al lucrurilor simple, aducătoare de împlinire, dar şi un meditativ preocupat de tainele tulburătoare ale existenţei. Conturând un univers liric inocent şi luminos, adept al prozodiei clasice, tradiţionaliste, poetul braşovean a avut o activitate prolifică atât în presa literară, începând cu debutul în revista „Muguri" din perioada anilor de şcoală, cât şi prin prezenţa în antologii şi prin apariţii editoriale (***Clipe şi treceri*** – 1992, ***Baladele T*** – 2001, ***De veghe la candoare*** – 2004 ş.a.). Şi-a câştigat, în timp, meritul de a fi inclus în rândul personalităţilor de cultură care fac cinste Braşovului, mărturie fiind volumul postmortem de ***Poezii*** (Editura Kron Art, 2016), apărut în Colecţia „Corona artistică", seria „Scriitori din Braşov" (proiect iniţiat de academicianul Alexandru Surdu). Aşadar, cartea la care facem referire cuprinde o selecţie din creaţia poetică a acestuia şi are, în loc de prefaţă, o ***Mărturie de prieten*** a academicianului Alexandru Surdu şi o ***Postfaţă*** în care Virgil Borcan expune reperele lirismului lui Ioan Gliga.

Conştientizând şi trăindu-şi menirea de poet, Ioan Gliga îşi asumă poezia ca pe o descătuşare, o eliberare de simţuri, de stări sufleteşti candide. Universul său liric cuprinde o întrepătrundere de teme şi motive tradiţionale, bine cunoscute şi frecvent abordate (natura cu toate manifestările ei, comuniunea cu universul înconjurător, divinitatea, iubirea, universul copilăriei, imaginea mamei, satul natal, trecerea ireversibilă a timpului, oraşul, figuri istorice etc.), având în centru eul liric implicat, prezent prin mărcile gramaticale specifice (persoana I a formelor verbale şi pronominale). Aşadar, vocea poetică îşi face constant simţită prezenţa, întărind convingerea unei existenţe prin şi pentru poezie, a unei chemări poetice asumate: *„M-aş pierde-n spaţii largi"*, *„locurile-mi sfinte"*, *„iubesc viaţa"*, *„Eu fiind din altă lume/ Singuratic şi străin"*, *„Eu, doar cu melancolia/Închin un pahar la masă"*, *„Privesc aceleaşi drumuri lungi/Şi o tristeţe mă încearcă"*, *„Şi iată-mă din nou, copil de-odinioară"*, *„Şi se făcea că primăvara-mi/Ghicise firea de poet/Şi-apropiindu-se de mine/Simţeam că-nmuguresc încet"* ş.a

Ipostazele eului liric sunt variate, în funcţie de temele poetice atinse: visător, contemplativ, melancolic, îndrăgostit, *„purtător de cruce"*, recunoscător, iubitor de viaţă, *„împovărat de amintiri"*, ironic. Preţuirea vieţii, dragostea faţă de natură, faţă de bucuriile simple ale existenţei sunt cântate cu o exuberanţă molipsitoare, poetul izbutind să amplifice emoţiile transmise prin puternice imagini artistice: *„Slăvită fii de-a pururi crăiasă primăvară,/Spre noi coborâtoare cu soarele la brâu!"* (***Pastel de primăvară***); *„Ca un păun, amurgul pe dealuri lin coboară/Însângerată-i zarea la ceas de asfinţit/De luncă-ndrăgostit, spre vale cată dealul/Când frunza-n tei îngână misterior, şoptit"* (***Amurg de vară***); *„Şi-o toamnă lină se coboară/ Pe văi aprinse de gutui"* (***Toamnă lină***); *„Sus în codrii cei adânci,/În genuni de iezăr dulce,/Pe aripi de frunze-aprinse,/Urcă vara să se culce"* (***Pastel desuet***); *„Şi frunza-ncet se ninge pe aripi de tăcere"*, *„Înzăpezit de raze se zbate firul ierbii"* (***Cerbii***) etc.

Străbătând prin *„noianul de amintiri"*, reîntâlnirea cu locurile natale, cu imaginea mamei, cu universul sfânt al copilăriei se petrece în versuri nostalgice, din care emană sentimentul profundei recunoştinţe: *„Bătrânul sat, bătut cu talpa goală/Pe drumuri colbuite, către şcoală"* (***Revedere***); *„Şi-mi aduce luna-n vise/Chipul mamei mele dragi"* (***Scrisoare de la mama***); *„Cu pas de nea trecea aseară mama/Şi crivăţul îi arginta năframa./Era-mbrăcată într-un strai de nor/Şi-avea desagii-mpovăraţi de dor"* (***De dincolo***); *„Iată mărul gârbov/Dinaintea casei/Care poartă-n ramuri/Crestătura coasei"* (***Iată***). Tonul evlavios este adoptat în poeme în care sufletul, adesea rătăcit, găseşte alinarea divină (*„Doar şoaptele spre Tine le-nălţăm/Noi, pământeni-n suflet reci şi goi"* – ***Doar şoaptele***; *„Raze de lumină/De pe fruntea Ta/Lumina-vor crucea/Să nu-mi fie grea"* – ***Purtător de cruce***; ***Recunoştinţă***, ***Cântec sfânt***), precum şi în versurile în care poetul elogiază simboluri naţionale: limba română (***Închinare Limbii Române***), figuri din istoria şi cultura naţională (***La steaua***, ***Dor de Eminescu***, ***Burebista***, ***Soarele Unirii***, ***Şi datu-ne-a Horea putere***), sfintele sărbători (***De sfintele Paşti***, ***Seara de Crăciun***, ***Brăduţ jertfit***), trudita pâine (***Pâinea***), pânza de acasă.

În alte versuri, Ioan Gliga evocă cu dragoste *„oraşul din vremuri legendare"*, care i-a găzduit existenţa (***Toamna la Braşov***, ***Oraşul de sub brazi***) sau descrie într-o manieră originală meleaguri străine pe care a avut prilejul să le viziteze (***Departe, la Efes***; ***Rondelul Veneţiei***, ***Tablou din New York***, ***Florida***, ***Londra***).

Tinereţea efemeră (***Eu fiind din lumea noastră***), zilele care trec haotic (***Bacoviană***), zădărnicia existenţei, gândul morţii (***Robert***) sunt teme asupra cărora poetul meditează îndelung, adoptând un ton trist şi conturând o atmosferă bacoviană (***Tablou citadin***): *„După-amiază de tristă Duminică/Vara în agonie, toamna incendiată/Viscol de frunze, triluri ucise,/De-a valma pe alee în horă în roată.//De la blocul vecin, vântul mi-aduce la geam/Frânturi de marş funebru, ca nişte gemete stinse"*.

Experimentat epigramist, Ioan Gliga oferă mostre de umor fin, ironizând diferite aspecte din societate: *„Ajunseră şi la muzeu/Şi-n poartă s-au pozat mereu/Apoi soţiei i-a cerut/«Bifează», fă, că l-am văzut!"* (***Vizită***); *„Şi marea are valuri mici/E plin nisipul de furnici/Şi de chiştoace de ţigări/De-ţi vine s-o porneşti spre zări,/Iar tuciuriii strigă-n cor:/«Havem nemol!»"* (***Estivală***); *„C-un brustur drept umbrelă, o babă sub un plop/Imploră: «Doamne sfinte, de n-ar veni potop!»"* (***Potopul***).

Se observă, la poetul braşovean, predilecţia spre folosirea refrenului ca tehnică prozodică întrebuinţată pentru a sublinia o idee poetică. Adesea regăsim cuvinte sau versuri care se repetă în mai multe strofe, sporind mesajul transmis, precum şi muzicalitatea creaţiei lirice. La aceasta se adaugă măiestria construirii unor imagini artistice, a unor figuri de stil (metafore, comparaţii, epitete, aliteraţii), ce amplifică ideile şi trăirile autorului.

Reprezentant de seamă al „Coronei artistice" braşovene, Ioan Gliga *„a trăit poetic"* şi probabil că la fel *„hălăduieşte şi pe «dincolo»"* (precum prietenul Alexandru Surdu şi-l imaginează), recunoscător pentru harul ce i-a înnobilat existenţa, volumul de ***Poezii*** din seria „Scriitori din Braşov" venind ca o mărturie în plus şi o confirmare a menirii sale poetice.

Se cuvine să apreciem iniţiativa şi eforturile domnului academician Alexandru Surdu de a lansa şi de a sponsoriza acest proiect („Corona artistică"), care este conceput pe mai multe serii: de scriitori, eseişti, ziarişti, pictori, arhitecţi, compozitori, care şi-au desfăşurat o parte din activitate la Braşov.

Constantin DOBRESCU

PATRIA DE PĂMÂNT ŞI DE PIATRĂ

„Noi, de fapt, avem două patrii coincidente:
o dată este patria de pământ şi de piatră şi încă
o dată este numele patriei de pământ şi de piatră."
(Nichita Stănescu)

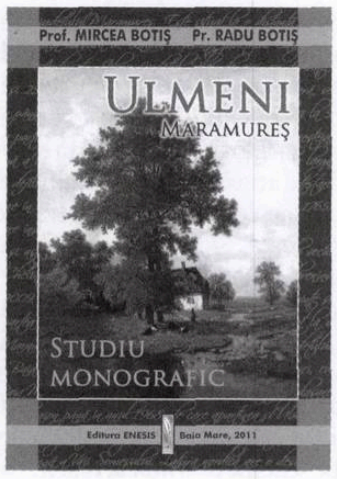

Apariţia oricărei cărţi este o sărbătoare de suflet şi de spirit şi de aceea prezentul volum la care ne vom referi, scris cu multă dragoste despre meleagurile natale, constituie mai mult decât o carte de vizită, este o creaţie de valoare a autorilor. Onorat de autori cu lectura manuscrisului, pot plăti o mică parte din *„preţul cunoaşterii"* sub forma impresiilor mele de cititor, ca unul care are rădăcini trainice pe linie paternă de pe Valea Târnavelor.

Demersul ştiinţific privind frumoasa localitate maramureşeană Ulmeni de pe Valea Someşului, care vede lumina tiparului sub egida Asociaţiei Cultural-Creştin-Umanitare „Ars Vivat", încearcă să abordeze în chip unitar trecutul istoric al acesteia. Pe baza unor documente de arhivă în mare parte inedite, distinşii autori dau consistenţă aserţiunii că *„prin cunoaşterea istoriei se realizează cunoaşterea de sine şi pregătirea viitorului"*. Autorii au bătut recordul de *„penetraţie persuasivă"* în arhivele şi bibliotecile maramureşene. De remarcat că dau dovadă de obiectivitate, prezentând adevărul istoric privind perioada comunistă, cu onestitate acolo unde este cazul. Credem că nu greşim dacă afirmăm că autorii pun în valoare ideea *„nici o localitate maramureşeană fără monografie"*.

Lucrarea este expresia faptului că fenomenul istoriografic local, ca parte integrantă a istoriei naţionale – în calitate de componentă distinctivă a culturii – continuă să existe, cu toate greutăţile perioadei pe care o trăim. Credem că cei doi harnici cercetători au conceput lucrarea lor ca o cercetare deschisă, care să permită aflarea unor răspunsuri cu privire la evoluţia în timp şi spaţiu a localităţii Ulmeni.

Constatăm că în cercetarea lor, Radu şi Mircea Botiş – ca exemplu de lucru în echipă – s-au ghidat după cele două principii formulate de marele retor roman Marcus Iulius Cicero: primo – să nu spui niciodată ceea ce ştii că nu este adevărat, secundo – să afirmi întotdeauna ceea ce ştii că este adevărat. Desigur, lucrarea este piatra de început a noi cercetări privind evoluţia unei vechi aşezări maramureşene.

Unii pot spune că trecutul unei localităţi rurale sau urbane nu are relevanţă acum, în plin proces de integrare europeană. Noi considerăm că în noile condiţii, când Europa se pregăteşte să-şi desfiinţeze graniţele spre a deveni ţara uriaşă a tuturor neamurilor care o compun, aşezările româneşti trebuie să-şi ştie numele şi blazonul neamului şi tot ce ţine de sângele care îi curge prin vine. Numai aşa familia românească – cu străbunici, părinţi şi copii – va putea fi recunoscută la locul pe care îl are între celelalte familii europene, ci nu confundată cu altele sau considerată ca fără istorie.

Desigur, cei doi nu şi-au propus să epuizeze problema cercetată, neavând orgoliul de a nu le scăpa nimic din toate mărturiile care vor fi existând privind comunitatea respectivă. Lucrarea este realizată conform cu normele ştiinţifice ale Academiei Române care prevăd modul în care trebuie să se desfăşoare munca de documentare şi elaborare a lucrării în cauză. Reuşim să descifrăm în paginile lucrării pe care o analizăm spiritul şcolii de sociologie a lui Dimitrie Gusti din anii 1930, şcoală cunoscută prin lucrările ***Sociologia Militans*** şi ***Teoria Monografiei Sociologice*** a elevului lui Dimitrie Gusti, Henri H. Stahl. De fapt, autorii relevă pregnant modul în care evenimentele istorice petrecute la nivel macroistoric naţional se răsfrâng la nivelul unei comunităţi locale. Altfel spus, distinşii autori pun în practică ideea regretatului academician Constantin C. Giurescu, care afirmă că o istorie completă şi veridică a neamului românesc nu este posibilă decât atunci când fiecare comunitate locală va avea realizată şi publicată monografia sa. Sunt relevate locul şi importanţa aşezării Ulmeni în reţeaua urbană a judeţului Maramureş, care are rolul unui releu în transmiterea caracteristicilor urbane spre spaţiile rurale înconjurătoare.

(Continuare în pagina 18)

Mircea POPA

MARIA VAIDA-VOEVOD, *BADANTA*

(Urmare din pagina 5)

Sub raport compoziţional, romanul ne pune în faţa unor mişcări alternative de la suprafaţă spre adâncime şi invers. Personajele trec de la mobilitate la sedentarism şi acceptă cu uşurinţă claustrarea în case de epocă, cu mobilier vetust şi interioare burgheze, în spatele unor culoare de oglinzi în care destinele plurivoce se suprapun, astfel încât, la un moment dat, unul dintre personaje oferă cheia acestei polisemii: *„Avem fiecare o identitate proprie cu mai multe feţe"*. Acest procedeu epic, folosit cu multă artă şi cu o abilitate epică nedezminţită, întrucât nume şi destine se amestecă într-o caleidoscopie suculentă, ţine trează trama pe care ne-o furnizează. Francesca, Sidonia, Sofia, Alina, Ana, Lisa, Vica, Petra, Patricia etc. devin purtătoare ale unui simbol al fertilităţii, al feminităţii şi al perpetuării speciei, dar, în unele cazuri, şi al uscăciunii şi al sterilităţii sufleteşti, precum şi al cuvântului, cu efecte în fabulaţie şi în restrângerea pasiunilor. Proza Mariei Vaida Voevod devine când mătăsoasă, când acut analitică, sprijinindu-se pe efecte şi nuanţe căutate, pe scheme ce trimit la reliefarea amănuntului de ordin sufletesc, prelungind agonia cuplurilor stranii, a călătoriilor şi a schimbării de decor, într-o Europă care acoperă tranzienţa şi refacerea cuplurilor sau a prieteniilor feminine, născătoare de neistovite rememorări. E, pe undeva, şi o revoltă subînţeleasă împotriva caselor părăsite, a copiilor abandonaţi de mamele zilelor noastre, o reîntoarcere chiar în genunchi la iarba verde de acasă, o pledoarie pentru inocenţă şi vis, pentru femeia misterioasă, evlavioasă şi purtătoare de mesaj clamoros, pentru care bătrâneţea propriu-zisă e doar un prag pentru refacerea din amintire a portretului sculptural al bunicuţei eterne, cea care a alinat şi alintat copilăria fiecăruia dintre noi, căci lumea femeilor e o lume care perpetuează miracolul lumii şi ni-l face mai accesibil şi mai aparte.

Viorica POP

OCHIUL DIURN SAU ÎNTRE „MDE!" ŞI „MDA!"

(Urmare din pagina 4)

Realitatea nu e sinonimă cu idealul, Basarabia pare *„vândută la comedie"*, cum sună titlul unei cărţi de Valeria Florea-Dascăl.

De pe alte meridiane, nostalgiile se sublimează în rugăciune, vibrând prin cuvântul scris sau rostit pe undele radioului de scriitoarea Doina Popa, originară din Făgăraş (***De peste Atlantic, spre noi***). Deşi distanţele geografice nu şterg lacrima adevărată a identităţii româneşti, lacrima e doar metaforică *„atâta timp cât guvernanţii noştri, preşedinţia, partidele politice stau cu degetul în nas şi, când îl scot, doar rostesc, bâlbâie câteva fraze solemne"*. Mda!

Cartea şi educaţia (titlul părţii a cincea) sunt cheia descătuşării de răul provocat de incultură. Consemnarea activităţilor din cadrul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, festivalurile de literatură, pancartele inspirate de îndemnul cronicarului Miron Costin – *„Nu este alta mai frumoasă şi mai de folos în viaţa omului zăbavă decât cetitul cărţilor"* – se traduc prin categoricul „aşa da!". Dar ce să vezi? Realitatea cotidiană zgândăreşte instinctul de dascăl şi se pornesc demonstraţii îmbibate de ironii împotriva stricătorilor de limbă şi de cultură. Replica unui personaj episodic din romanul ***Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*** de Camil Petrescu, preluată în titlul ***Românii e dăştepţi***, devine pretext pentru o suită de poveşti lexicale, trimiţând şi la revoltă împotriva nepăsării celor responsabili: *„În sfera calităţii vieţii intră şi componenta* ***lucrul bine făcut****. Dar ce ni se întâmplă astăzi? Ne copleşeşte* ***lucrul bine ne-făcut.*** *Iar* ***cutia Pandorei*** *a rămas doar în poveste..."*. Mda! Şi Mde! *„Vox populi, vox dei"*, în varianta lui Caragiale: *„Box populi, box dei"*!

Radiografierea cotidianului urmăreşte distingerea dintre aparenţă şi esenţă cu acceptarea ideii că din situaţii mici se pot naşte înţelesuri mari (capitolul VI, ***Semnificaţia majoră a cotidianului mic***). De la îngrijorarea pentru *„paradisul în destrămare"* al valorilor la ironia faţă de cei care uită în programele şcolare de *„Mens sana in corpore sano"* sau la licăririle de simţ civic, scriitorul controlează excesele prin „Mda!" şi „Mde!", în complicitate cu cititorul.

Inserţiile literare ale *„ochiului diurn"*, purtat ca un aparat de filmat, susţin detaliul semnificativ din gesturi, atitudini şi au adesea rol de concluzii moralizatoare. Versul lui Beaumarchais - *„Atât de rar, încât e imens!"* - recompensează o situaţie mică, gestul unui tânăr de a duce la gunoi o sticlă aruncată de boschetari. Snobismul precar este sancţionat cu ironia din finalul schiţei ***Domnul Goe*** de I. L. Caragiale: *„La bulivar, birjar! La bulivar!"*.

Exemplele au jocul stropilor din apa învârtită pe roata morii atunci când discursul postmodernist, ironico-ludic şi fragmentar, alcătuieşte din „prefabricate" construcţii menite să elibereze fantezia postdecembristă şi să deconspire viclenia cuvântului „politic" (Ultima parte, ***Să sparie gândul***). Invenţiile onomastice definesc în stil caragialian parvenitismul (textul ***Domnul Păturicăbrânzovenesc utipătescupristandacaţavencuzoiţicamitică***). Portretele ating grotescul (***Ghici, ciupercă, cine-i?***) şi implică luarea unei atitudini civice. Transcrierile din ziare, jocul fantezist de incursiune în viitor a marilor clasici, Eminescu (cel din satira ***Scrisorii III***) şi Caragiale permit racordarea la societatea din zilele noastre având efectul horaţianului *„Ridentem dicere verus"* (*„Recitind ca o răcorire"*).

Simulând în ultima secvenţă *„o mirare cronică"*, scriitorul lasă deschis orizontul preajmei româneşti în context internaţional prin ideea paradoxului în democraţie. Rămâne deschisă şi întrebarea cititorului dacă nu cumva „mda-ul" şi „mde-ul!" *„ochiului diurn"* sunt vibraţii ale neliniştii existenţiale într-o *„viaţă ca o pradă"*, căci *„din prisosul inimii vorbeşte gura"* (***Evanghelia după Matei***, capitol 12, verset 34).

Constantin DOBRESCU

PATRIA DE PĂMÂNT ŞI DE PIATRĂ

(Urmare din pagina 17)

Citind această carte, constatăm că, indiferent de direcţia în care mergem, de distanţa pe care o parcurgem, destinul pe care îl avem, acel *acasă* din copilărie îl ducem mereu în suflet. Abia la maturitate sau la bătrâneţe ne convingem că acolo se află Dumnezeu şi ne întoarcem iar şi iar la origini. Prin apariţia acestei lucrări ne aflăm în faţa unui eveniment editorial de excepţie pentru oraşul Ulmeni, căruia este nobil să i se recunoască importanţa.

Ne permitem să asemuim demersul despre comunitatea natală cu certificatul de naştere al unui copil peste care s-au aplicat în timp nenumărate menţiuni, dar niciodată cea de deces, pentru că odată ce ea „s-a născut", este sortită „a trăi" în eternitate şi să devină o autentică ***Evanghelie*** pentru toţi membrii comunităţii pe care îi reprezintă.

Scriind cu abnegaţie şi onestitate, s-a realizat o lucrare cu ţinută academică şi de mare valoare ştiinţifică. Alcătuită cu acribie, într-un stil accesibil, lucrarea, formată din zece capitole, este plină de date şi cifre, de valori măsurate sau extrase şi mereu comparate, integrate şi interpretate, valori care exprimă cuantificat mediul natural sau viaţa economico-socială a comunităţii din care provin. Autorii se opresc pe spaţii ample şi asupra aspectelor legate de datini şi obiceiuri, de munci agricole, viaţă, nuntă, naştere, înmormântare etc., de aspecte etnografice, ocupaţii tradiţionale, credinţe despre cer şi astre etc.

Utilă este şi galeria personalităţilor sau, mai bine zis, a fiilor localităţii, care s-au ridicat din Ulmeni şi au contribuit la ridicarea morală şi culturală a oraşului.

Ne este arătat un colţ de ţară cu oameni harnici, aprigi, care şi-au păstrat credinţa, limba, portul şi obiceiurile, în ciuda vitregiei timpului, vedem oameni cu tradiţii străvechi, oameni apropiaţi de natură, de peisajele locului, de cele eterne primordiale, ca şi de cele create de ei, simţindu-le şi îmbinându-le ca nimeni alţii.

Citind cartea, realizezi că eşti cu adevărat al acestei ţări, că eşti acasă, că simţi sufletul pământului ei, când inspiri, chiar şi ocazional, mirosul pământului muşcat de sapă, amestecat cu izul buruienii, cu ţărâna în care se îngroapă tălpile.

Daniela SITAR-TĂUT

„EU AM FOST MEREU «ÎN POEZIE»..."

(Urmare din pagina 6)

Una dintre temele redundante ale volumului e solitudinea, o solitudine stranie, defalcată dual: atât a eului, cât şi a comunităţii căreia-i aparţine. Astfel, ***Cei mai norocoşi dintre noi*** sunt cei care reuşesc să fie părtaşi la mersul lumii, cultivând o atitudine anabasică, de luare în piept cu destinul, cu viaţa, cei care reuşesc, prin truda lor sisifică, să surmonteze barajul constrictiv natural, potopul. Cartografierea acestui univers fabulativ, cu rezonanţe biblice şi biografice deopotrivă oferă tomului o combustie lirică aparte, melanj de arhetipal şi sacral. Nicolae Scheianu îşi apropriază potopul şi îl translează, în grilă personală, după cum remarcă şi Ion Muresan: *„ambiguitatea din titlu este cât se poate de fertilă: Potopul e numele unui pârâu (astăzi aproape secat) ce trecea pe lângă casa din copilăria poetului şi potopul biblic. În aceasta stă harul şi puterea poetului nostru: să reverse ape imaginare pe albia unui pârâiaş secat. Şi să reverse o mitologie livrescă peste miturile copilăriei"*. În ***Când sunt foarte singur*** se remarcă o bizară uniformizare umană. Solitudinea propagă democratic o aură egalitară peste semeni: *„Când sunt foarte singuri/Oamenii seamană între ei"*. Solitudinea devine însă o caracatiţă cotropitoare, ce se extinde proliferant asupra întregului, o maladie incurabilă, căreia nimeni nu i se poate sustrage, un rău al acestui secol *maudit*.

Partea secundă, ***Sub tot felul de flamuri***, se deschide cu ***Umbra mea, biografia umbrei mele***, text uşor ludic şi condescendent, de textură postmodernă: *„nici n-am intrat încă în biografie/să vezi atunci ce poeme o să iasă/să vezi atunci ce strălucire şi fast/poezie cum nu s-a mai scris"*. Nota autoironică este dublată de o luciditate covârşitoare, de conştiinţa faptului că întregul travaliu creativ (la fel ca acela al bătrânului dascăl din ***Scrisoarea I*** eminesciană), viaţa aservită Poesis-ului se vor reduce, pragmatic, la volatile, futile însemnări impalpabile: *„n-o să rămână decât/nişte biete foi de hârtie/plutind prin aer/şi printre ele, lipite stângaci,/umbra mea, biografia umbrei mele"*. Laboratorul de creaţie, opiniile despre rolul şi rostul liricii sunt prezente în numeroase texte (***Artă pentru artă***, ***Despre poem***, ***Călătorie în Carte***, ***Poem***, ***Poem de ţară***, ***În toate vorbirile***; ***Şi eu, un biet personaj***), pledând pregnant, încă o dată, în favoarea faptului că poeziile lui Nicolae Scheianu se află sub pecetea liricii elaborate, autorul fiind un *homo faber* care-şi construieşte conştient, cerebral şi cu osârdie gama tematică şi lexematică a unui univers bine articulat, cu ancore semantice penetrante, mustind de semnificaţii.

Antonino CAPONNETTO

ŞI TĂCEREA ESTE LOGOS

(Urmare din pagina 8)

Ce aş putea să adaug pentru a sublinia meritele unei astfel de opere poetice, care a fost deja tradusă în mai multe limbi şi care, prin intermediul traducerii propuse aici, apare pentru prima dată în Italia? Ne vom limita la câteva rânduri, care să sintetizeze bine atât valoarea autoarei, cât şi semnificaţia profundă pe care opera aici publicată o are şi pe care cred că va continua să o aibă în viitor. Acest ***Cânt de iubire*** al Elenei Liliana Popescu, în ale cărui limpezi versuri cititorul nu poate să nu se scufunde, ca în apele unui râu a cărui destinaţie este Marea Veşniciei, este, în sine, un exemplu unic, un poem în care fiecare poezie face parte dintr-un dialog complex şi captivant pe două voci, una a celei care scrie şi cealaltă a soţului ei, Nicolae, care îi vorbeşte de dincolo, dintr-un loc ce se află în inima ei. Este un dialog despre iubire şi cu Iubirea, acolo unde cuvântul este un cuvânt de iubire. Acesta aspiră în mod constant la transcendere, să curgă spre ceea ce nu are sfârşit. Doar astfel cei doi soţi se vor regăsi împreună, în Viziunea Eternă a Iubirii Divine.

Note:

1.Volumul de poezie ***Cânt de iubire - Canto d'amore*** de Elena Liliana Popescu a apărut recent la Editura Pellicano din Roma. Traducerea în limba italiană este realizată de poetul Stefano Strazzabosco, pornind de la ediţia bilingvă, româno-spaniolă: *Elena Liliana Popescu.* ***Cânt de Iubire - Canto de Amor***. Traducción: Joaquín Garrigós y Moisés Castillo. Ilustraciones: Miguel Elías. Trilce Ediciones, Salamanca (ESP) 2014.

2. ***Lumină tainică – Lumină ascunsă*** (sau ***tăcută***); titlul în original: ***Tăcuta Lumină***.

(Traducere din limba italiană de Claudia F. Hîngu şi Elena L. Popescu)

REVISTA REVISTELOR

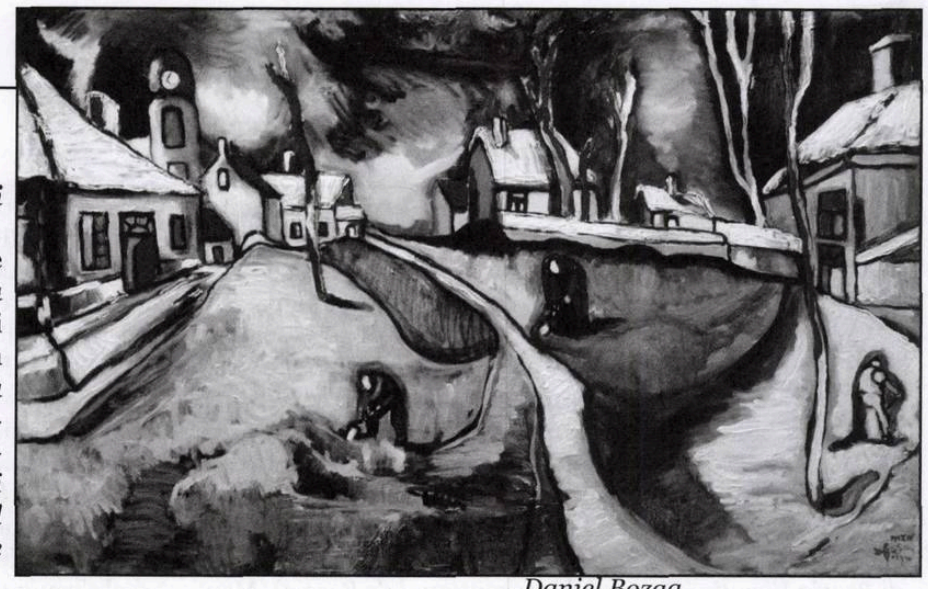

Daniel Bozga

• Conflictele de interese iniţiate de aşa-zisul grup pentru reformarea Uniunii Scriitorilor din România ţin iar paginile revistei **ROMÂNIA LITERARĂ**, în editorialul numărului 4-5/februarie 2017 (***Scrisoare deschisă unor tineri critici demisionari***) Nicolae Manolescu exprimându-şi dezamăgirea şi nedumerirea în ceea ce priveşte direcţia aleasă de o parte din scriitorii ridicaţi împotriva conducerii USR. Editorialul este şi un semnal de alarmă, o încercare de a-i aduce spre lumină pe aceia care şi-au câştigat un anumit prestigiu, dar se află acum pe o pantă greşită. Aspectul grav nu i se pare a fi demisia din USR, ci mai cu seamă demisia din critica literară, îndepărtarea de interesul comun spre „*binele literaturii*" (în ciuda prejudecăţilor diferite). Preşedintele Uniunii le solicită astfel să-şi respecte statutul de critici literari înainte de toate, oferindu-le în continuare sprijin: „*Paginile «României literare» vă stau la dispoziţie. Nu depinde decât de voi să jucaţi mai departe rolul care vă revine în susţinerea cauzei literaturii române şi în selecţia valorilor ei actuale*". Şi Liviu Capşa amendează revolta acestui grup de scriitori, pledând pentru o normalitate a vieţii literare. În tableta ***Nu-i nimic, mai tragem o dată!***, prezintă insistenţa ridicolă a acestora în demersurile lor de răzvrătire, în ciuda repetatelor eşecuri în instanţă: „*Să mesteci la nesfârşit în cazanul aceloraşi acuze, să invoci împotriva tuturor evidenţelor nelegalitatea alegerii Preşedintelui Uniunii Scriitorilor, să conteşti Statutul USR fără a obţine în instanţe, în urma numeroaselor procese, o singură soluţie favorabilă, să livrezi informaţii false despre situaţia financiară a Uniunii, iată drojdia unei rele-credinţe evidente*". În aceeaşi temă se înscrie şi ***Dreptul la replică*** (refuzat de „Observator cultural") al lui Daniel Cristea-Enache, adresat doamnei redactor-şef Carmen Muşat, formulat în urma unor articole ce prezintă într-un mod tendenţios USR şi dezinformează publicul.

Ion Buzaşi aduce în atenţia cititorilor volumul lui Gavril Cornuţiu, medic specialist psihiatru, ***Tragedia şi suferinţele omului Eminescu. Ultimii şase ani de viaţă*** (Editura Saeculum vizual, Bucureşti, 2016), ce reprezintă o „*continuare a eforturilor de analiză şi sinteză a informaţiilor cu privire la boala şi moartea lui Eminescu*".

Recenzii semnează Gabriel Coşoveanu (***Consecvenţa cu sine – o urcare a muntelui***) la volumul Ilenei Mălăncioiu, ***Am reuşit să rămân eu însămi. Interviuri 1994-2016***, şi Răzvan Voncu (***De la Cehov la Fellini***) la cartea ***Bucuria de a fi perfectă. Memorii. Bucureşti-Tel Aviv, 1941-2015*** de Riri Sylvia Manor.

„*Ultimul roman al lui Kafka se numeşte* ***America, America...*** *şi a rămas neterminat. Printr-o ironie a sorţii, deznodământul vine abia acum. Intrăm cu spaimă în absurdul kafkian al Americii lui Trump*" – avertizează Carmen Firan în textul ***De la Castelul lui Kafka la turnul lui Trump***.

Comentariile critice ale Gabrielei Gheorghişor (***Nostalgia paradisului***) au ca subiect cel mai recent volum de poezii al lui Nichita Danilov, ***Recviem pentru ţara pierdută*** (Editura Cartea Românească, 2016), un volum „*bine coagulat tematic, fără discursivizări didactic-sapienţiale, remarcabil mai ales în desfăşurările narative simbolice şi vizionare*".

Carmelia Leonte scrie un interesant eseu despre ***Superioritatea prostiei***.

Interviul din acest număr al „României literare" (realizat de Anca Sîrghie la 27 noiembrie 2016) este despre ***Ultimii ani din viaţă ai lui Lucian Blaga în amintirile lui Aurel Rău***. Apropiat şi susţinător al poetului în cei mai întunecaţi ani, Aurel Rău vorbeşte despre perioada de interdicţie, colaborarea lui Blaga la revista „Steaua", ieşirea din „*greaua tăcere care se aşezase peste scrisul poetului mai bine de doisprezece ani*", redobândirea statutului său interbelic, boala şi moartea, felul cum a decurs înmormântarea ş.a.

Leo Butnaru aduce informaţii ***Despre numele bunicilor lui Nichita Stănescu***.

Regimul reveriei, incertitudinea imaginaţiei, scenariile angoasante sunt indici ai lirismului lui Leonid Dimov, pe care Aurel Pantea îi elucidează în eseul ***Reveriile măscăriciului Totalităţii***.

Semnalăm prezenţa în paginile „României literare" a băimăreanului Marian Ilea, cu proza ***Eşti frumoasă, Ioana, te iubeşte nenea Ilie***. Versuri semnează Emil Brumaru.

• **TRIBUNA** (nr. 346/februarie 2017)

Editorialul semnat de Vistian Goia este despre ***Sufletul românesc (Element al specificului naţional)***. Pornind de la judecăţile privind sufletul, credinţele, iluziile şi speranţele românilor exprimate de Mihai Ralea în eseul ***Fenomenul românesc*** (1943), Vistian Goia conturează trăsăturile care ne-au deosebit de alte neamuri de-a lungul istoriei. În ciuda unor calităţi recunoscute (inteligenţa, puterea de adaptare la un mediu nou, omenia, luciditatea, bunul simţ, uşurinţa învăţării limbilor străine ş.a.), „*sufletul românesc este brăzdat de sentimentul nedreptăţii şi al suferinţei, întrucât a fost un popor mereu asuprit, mereu minţit, mereu deziluzionat. De aceea – credea Mihai Ralea – în sufletul său nu prea a încolţit «umanitarismul sentimenal şi idilic»*".

Volumul lui Robert Şerban, ***Puţin sub linie***, publicat în 2015 la Editura Cartea Românească, propune o schimbare majoră de registru, „*o trecere de la poetica suprafeţei la cea a stării lucrurilor*", în care punctul de plecare îl constituie biografismul – arată Adrian Lesenciuc în cronica ***Puţin sub linie, mult peste***, admirând capacitatea de reinventare de sine a lui Robert Şerban.

Ilie Rad (în ***Valsând între real şi oniric***) analizează cartea lui Dumitru Popescu, ***Baletul fantasmelor (O versiune literară a visului)***, apărută în 2016 la Editura Ideea Europeană, care conţine „*65 de tablete, de secvenţe onirice, de circa 2-3 pagini fiecare*", scrise în perioada 2014-2015, lucrare care se adaugă vastului palmares editorial al autorului şi prin care acesta a explorat un nou spaţiu literar (cel oniric).

Adrian Ţion (în ***Cuvinte din Paris – implicare în spaţiul comunitar***) recomandă „*o carte racordată la problematica stringent actuală a interferenţelor culturale europene*", ***Cuvinte din Paris*** (Anita Zărnescu Leguay, Editura Napoca Star, 2016), care cuprinde „*eseuri socioculturale, interviuri, studii despre artă şi urbanism, relatarea unor experienţe proprii, toate înglobate într-o viziune personală despre lumea de azi, despre omul din Est şi partenerul său european*".

La paginile de poezie sunt cuprinse versuri de Geo Vasile şi Mihók Tamás. Andrei Mocuţa traduce poeme din volumul ***My Vocabulary Did This to Me*** (2008) al poetului american Jack Spicer (1925-1965). Proză semnează Constatin Rupa, ***Ceasul lui Sadoveanu*** (Premiul III la Concursul Naţional de Literatură „Ioan Slavici", 2016, secţiunea „Proză scurtă").

Cunoscut îndeosebi datorită cărţilor sale despre Brâncuşi, V. G. Paleolog este prezentat de Dumitru Velea din perspectiva destinului marcat de simbolistica zarurilor în eseul ***V. G. Paleolog, note: zarurile – liantul tuturor schimbărilor***.

În acest număr al „Tribunei" este reprodus textul ***Răspunderea şi imperativul categoric***, care încheie volumul lui Andrei Marga, ***Ordinea viitoare a lumii*** (în curs de tipărire).

Raluca HĂŞMĂŞAN

Lucian PERŢA
PARODII

Rodica DRAGOMIR

Aritmetica întoarcerii

Culorile pensionării mă ademenesc toate
spre o melancolie nedefinită,
spre o împovărătoare singurătate,
dar eu noapte şi zi sunt obişnuită
să bat la porţile timpului
cu poeme flămânde de iubire
şi de colectivitate.

Nu voi folosi pe parcursul drumului
cărări bătătorite, ci,
până la orizont, doar drumuri neumblate.

Toate şoaptele muzelor îmi vor fi
cântare şi
toate durerile lumii imbold îmi vor fi
spre porţile timpului, noapte şi zi,
în drumul meu impetuos, bezmetic,
fără întoarcere, întoarcere nu-i,
decât un tertip, zis poetic,
nefolositor nimănui.

Mister peste mister
voi dezlega-n poeme
şi cititorilor le cer
să mă urmeze-n vreme,
dezinteresat şi sincer,
de timp făr` a se teme.

Nu te mai miri

Cu setea versului în zbor,
încă de când melci păstoream,
muncit-am pe al lui ogor,
făr` să mă mir că nu aveam
admiratori să mă sărute,
chiar scriind vrute şi nevrute.

Lumea copilăriei mele
de taine fost-a frământată,
dar chiar şi-n timpurile grele
de muze fost-am căutată.
Să nu te miri, deci, cititor,
că învăţând noapte şi zi,
ajuns-am bun educator,
profesor cum puţini vor fi.

Şi să nu te miri,
nu e de mirat,
c-a mele rostiri
în poem le-am dat.

Dar azi e-o pendulare
în învăţământ...
Ei, asta-i de mirare,
mă crede pe cuvânt!

Pasăre rănită

Timpul fuge de tine de cum
îi deschizi porţile.
Nu vă spun asta ca o poruncă acum,
dar numai cărţile
ne salvează de vremea uitării.
Fiecare avem un călcâi
al lui Ahile
când se pune problema salvării,
aşa că întâi şi întâi
ne trebuie suficiente pile
şi resurse financiare
pentru orice editare.
Nu vă faceţi vise.
Visele nu vă apără de tristeţea
singurătăţii
şi să nu vă simţiţi răniţi ca o pasăre
dacă nu vă vor fi descrise
de la început uşile eternităţii.

Eu, de exemplu, de reţinut,
cu poezii
până să intru, am bătut
noapte şi zi!

Traduceri

Stefano IORI

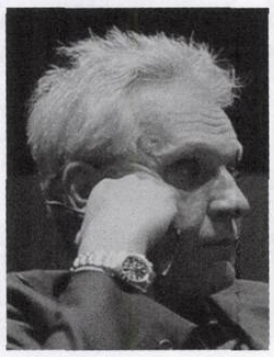

Este un jurnalist şi scriitor din Mantova, Italia. A debutat ca eseist în 1992 cu volumul ***Scritture del teatro*** (Edizioni Provincia di Mantova). A devenit cunoscut publicului şi criticii cu filmografia adnotată ***I Grandi Film - Tinto Brass*** (Gremese, Roma, 2000). A colaborat cu diferite edituri, printre care Giorgio Mondadori, îngrijind mai multe ediţii. A publicat trei cărţi de poezie: ***Gocce scalze*** (Albatros Il Filo, Roma, 2011), ***Sottopelle*** (Kolibris, Ferrara, 2013, cu o prefaţă de Gio Ferri) şi ***L'anima aggiunta*** (SEAM, Roma, 2014, ediţie bilingvă italiano-engleză, cu o prefaţă de Beppe Costa, reeditată de Pellicano Culturale, Roma, 2016). În anul 2015 a publicat romanul ***La giovinezza di Shlomo*** (Gilgamesh, Asola - Mantova). În prezent este director editor al *Quaderni del Premio Letterario Giuseppe Acerbi* şi director artistic al *Festival Internazionale di Poesia Virgilio (Festivalul Internaţional de Poezie)* (Mantua) şi al *Sirmio International Poetry Festival* (Sirmione - Brescia). Colaborează cu mai multe reviste şi este codirector al blogului de poezie *Trasversale*. De asemenea, este coordonator al *Premio Nazionale di Poesia „Terra di Virgilio"*.

Respiraţie

Să acţionezi dinafara lucrurilor
Să acţionezi dinăuntrul lucrurilor
Să acţionezi de sus şi de jos
Să acţionezi, să acţionezi, să acţionezi
până la ultima respiraţie.

Cuvinte încrucişate

Memorie
Ranchiună
Ce poţi face
din aceste cuvinte,
încrucişate
pe fruntea goală?

Lasă-mă să reflectez
Par să vină
dintr-o singură sămânţă
Şi fără primul
cel de-al doilea dispare
Nu-mi amintesc nimic altceva.

Infinit

Sărut şi mângâi infinitul,
lucrez cu acul la cusutul galaxiilor
ce se transformă în mătasea lunii
în timpul invincibil.

Ultima cameră *

Se apropie iarna
şi inima mea revine
în camera sinelui

* Versiunea originală a haikuului lui Matsuo Basho (1644-1694):
Se-apropie toamna
inima mea se-ntoarce
în camera ceaiului

După ani

Unde locuieşti acum?
În umbră.
Şi ce faci?
Mă plictisesc puţin.
Eşti fericit?
Da.

Viaţă bună

A înflorit magnolia
petale albe,
viaţă bună,
Dorinţă arzătoare
de a săruta
Natura

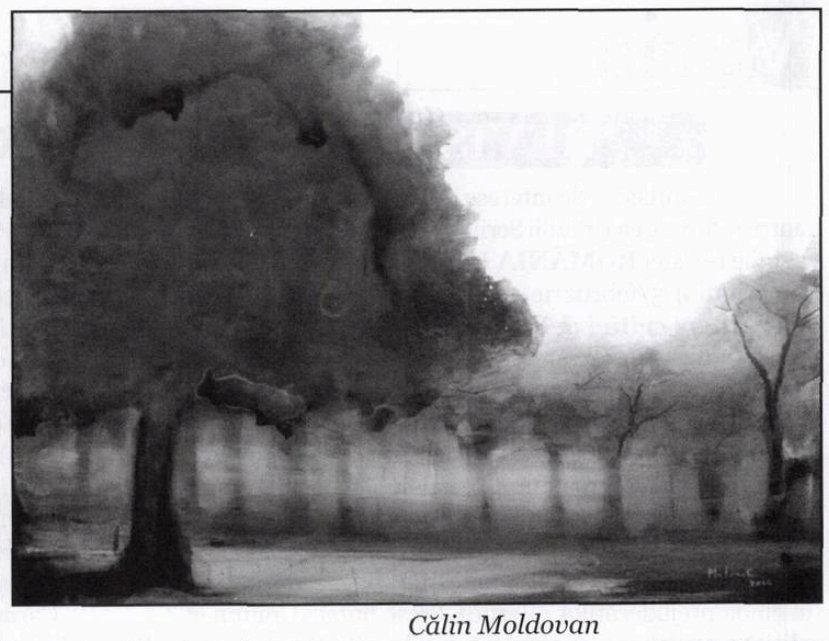

Călin Moldovan

Pauze, tăceri

Viaţă tatuată
cu pauze de petreceri
Pauze scurte
pentru a te bucura de ea
măcar puţin

Puncte de vedere

Ochiul drept zboară spre cer
în acord cu cel stâng,
dar nisipul pe care păşesc
nu îl trădez şi nu-l dispreţuiesc

viteză Frumuseţe

Sunt cei care progresează
într-un ritm alert
dar şi cei care merg
cu paşi lenţi
Porţi ample
cu gânduri în vene
Chiar dacă este finit
infinitul nostru.
Avem nevoie de timp
pentru a gândi
Avem nevoie de timp
pentru a înţelege.

Prezentare şi traducere
de ***Elena L. POPESCU*** *şi* ***Claudia F. HÎNGU***

Lília TAVARES

Născută în 1961 la Sines. A lucrat ca psiholog clinician timp de douăzeci şi patru de ani în reabilitarea socială şi profesională a tinerilor şi a adulţilor. Scrie poezie de la vârsta de treisprezece ani. Cărţi publicate: ***Fuziune crepusculară şi alte poeme*** (1979), ***Plec odată cu vânturile*** (2013), ***O evocare a apelor*** (2015). Cu o sensibilitate dominată de nostalgii, aspiraţii şi nelinişti existenţiale, care imprimă versurilor sale un ton elegiac caracteristic, Lília Tavares este o poetă autentică, cu o viziune asupra lumii rezultată în mod natural din apartenenţa ei la spaţiul cultural şi spiritual de veche şi nobilă tradiţie al ţării sale.

Ştiu că va veni o zi
Când nu mă vei mai găsi
Nici ochii mei,
Peşti lacomi şi negri
Ca să bea dintr-ai tăi
Nici mâinile mele,
Lungi aripi ostenite
Ce vor fi plecat.

Nu voi mai fi cuibul tău cald.
Din stâncă-n stâncă
Am trăit precum anemona bătută
De sarea nenumăratelor valuri.

Ştiu că pentru tine, amestecată
Cu verdele intim al mării,
Al unei nopţi fără strălucire
Voi face să încolţească stelele.

Să nu crezi în moartea
Celui care a schimbat singurătatea
Cu un suflet locuit.
În gingăşia albă
a nisipului fără hotare
într-un adio de mare
Ne vom iubi pentru prima dată
Fiindcă moartea ne va face liberi...

Făgăduinţă
În numele absenţei tale.
prin memoria zilelor lungi,
prin albastrul privirii tale,
mă trezesc în fiecare dimineaţă
cu voinţa din zorii unei zile.

Oricât de uşori ţi-ar fi paşii, eu aud
de departe prezenţa ta în inima

lucrurilor care întristează.
Ştiu că într-o zi o pasăre mare
te va aduce în spate, ostenit de
atâtea aşteptări, atâtea ziduri.
Te-am aşteptat ca întotdeauna
am primit vorbele tale rare
ca o carapace, ca un cufăr.
Pe ape sau pe vânturi în vâltoare
praful pe care-l vom lua va avea mâini,
iar trupurile noastre se vor odihni în sfârşit...

(din cartea bilingvă în pregătire, ***Antología de poetas portugueses/Antologia poeţilor portughezi***, coordonator: Antonio MR Martins, Colecţia „Bibliotheca Universalis", 2016)

Traducere din limba portugheză şi prezentare
de ***Daniel DRAGOMIRESCU***

5 948485 970010

Anul XV, nr. 4 (167), aprilie 2017 Preţ 2 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 3 CRONICĂ LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *Magistratura timpului*

PAG. 4-5 VITRINA
• Ion POP
- *O stare de urgenţă*
• Diana DOBRIŢA BÎLEA
- *O voce distinctă în lirica feminină contemporană*
• Vasile JURJE
- *Bucuria şi tristeţea vernisajului*

PAG. 6 CRONICA LITERARĂ
• Daniela SITAR-TĂUT
- *Florica Bud - „Nu mă cred o prinţesă, aşa cum mă văd alţii, ci un salahor literar”*

PAG. 7 ORFEU
• *Poeme de* Ioan MOLDOVAN

PAG. 8 ESEU
• Ana OLOS
- *Urmuzicale I: funcţii „fuchsiene”*

PAG. 9 LITERATURĂ PENTRU COPII
• Maria V. CROITORU
- *Trandafirul roz*

PAG. 10 JURNAL
• Augustin COZMUŢA
- *Anul 70 al vieţii mele*

PAG. 11 CRONICA LITERARĂ
• Săluc HORVAT
- *Liviu Rebreanu şi Maieru*

PAG. 12, 15 INTERPRETĂRI
• Gheorghe PÂRJA
- *Cuvântul ca mister al vieţii*
• Ioana BUD - *O abordare poetică a discursului intimist în corespondenţa de dragoste a literaturii române din secolul XX*

PAG. 13 COMENTARII
• Terezia FILIP
- *„Mărgăritare risipite” sau cultura ca o aură spirituală a umanităţii*

PAG. 14, 17 POEZIE
• George M. NICOARĂ
• Ileana POP-NEMEŞ
• Nicolae MĂTCAŞ

PAG. 16 PROZĂ
• Daniel DRAGOMIRESCU
- *Trotineta*

PAG. 19 VARIA
• Raluca HĂŞMĂŞAN
- *Revista revistelor*
• Lucian PERŢA - *Parodii*

PAG. 20 TRADUCERI
• *Versuri de* Juan BAÑUELOS (*prezentare şi traducere de* Elena Liliana POPESCU)

Diana Irimus

Acest număr este ilustrat cu lucrările de licenţă ale studenţilor de la Secţia Pictură a Centrului Universitar Nord din Baia Mare

Alexandra Brata

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Delia MUNTEAN

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar"

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. SALDEL S.R.L. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2017:
Prin poştă: 3 luni - 9 lei; 6 luni - 18 lei; 12 luni - 36 lei

Revista este înscrisă
în Catalogul de Presă al Poştei Române,
cod 14323 (p. 25)

20 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Gheorghe PÂRJA

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Teodora Gogea, ***Caii trebuie să fie liberi***, proză, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2016;
• Grigorie M. Croitoru, ***De dragoste***, antologie de autor, proză, Editura Singur, Târgovişte, 2017;
• Nicolae Iorga, ***Basarabia noastră. Scrisă după 100 de ani de la răpirea ei de către Ruşi***, Colecţia „România. Marea Unire 1918-2018. 100 de cărţi", coordonator Ioan Scurtu, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2017;
• Nicolae Iorga, ***Hotare şi spaţii naţionale***, conferinţe la Vălenii de Munte, 1938, Colecţia „România. Marea Unire 1918-2018. 100 de cărţi", coordonator Ioan Scurtu, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2017;
• Nicolae Iorga, ***Histoire des roumains de Bucovine à partir de l'annexion autrichienne (1775-1914)***, Colecţia „România. Marea Unire 1918-2018. 100 de cărţi", coordonator Ioan Scurtu, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2017;
• Nicolae Iorga, ***Războiul nostru în note zilnice. 1916-1917***, vol. II, Colecţia „România. Marea Unire 1918-2018. 100 de cărţi", coordonator Ioan Scurtu, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2017;
• Ioan Lupaş, ***Istoria unirii românilor***, Colecţia „România. Marea Unire 1918-2018. 100 de cărţi", coordonator Ioan Scurtu, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2017;
• Ştefan Ciobanu, ***Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă***, Colecţia „România. Marea Unire 1918-2018. 100 de cărţi", coordonator Ioan Scurtu, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2017.

REVISTE:
• „România literară", nr. 13, 14, 15, 16-17/martie, aprilie, Bucureşti;
• „Orizont", nr. 3/martie, Timişoara;
• „Tribuna", nr. 350/aprilie, Cluj-Napoca;
• „Actualitatea literară", nr. 69/martie, Lugoj;
• „Ateneu", nr. 571/martie, Bacău;
• „Jurnalul literar", nr. 1-6/ianuarie-martie, Bucureşti;
• „Acolada", nr. 3/martie, Satu Mare;
• „Cronica satului Deseşti", nr. 3/aprilie, Baia Mare;
• „Arca", nr. 1-2-3/2017, Arad;
• „Litere", nr. 3/martie, Târgovişte;
• „Ex Ponto", nr. 1/ianuarie-martie, Constanţa;
• „Caiete Silvane", nr. 4/aprilie, Zalău;
• „Porto Franco", nr. 250/2017, Galaţi;
• „Boem@", nr. 95, 96, 97/ian., febr., mart., Galaţi;
• „Cartelul metaforelor", nr. 33-35/aprilie-iunie, Buzău.

EDITURA TIPO MOLDOVA, DIN VREME DESPRE CENTENAR

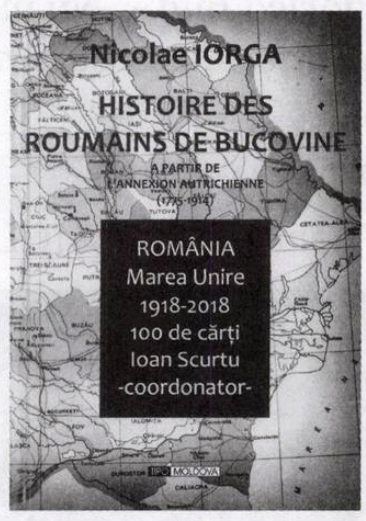

ZILELE MARAMUREŞULUI

În perioada 18-23 mai 2017, sub genericul „Haida, hai în Maramureş", va avea loc, sub egida Consiliului Judeţean Maramureş, ediţia a III-a a Zilelor Maramureşului. În cadrul acestei ediţii vor avea loc importante activităţi culturale, cu o largă participare naţională.

Revista de Cultură „Nord Literar" s-a înscris cu simpozionul „Ţara Lăpuşului: istorie, cultură, literatură". Din cuprins, notăm:

• ***Cercetări etnografice în Ţara Lăpuşului. Stadiul actual şi perspectivele de evaluare*** – prezintă prof. univ. dr. Ioan Cuceu, profesor la Facultatea de Studii Europene a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj Napoca, director al Arhivei de Folclor a Academiei Române, Filiala Cluj;
• ***Scriitori din Ţara Lăpuşului şi cărţile lor*** - prezintă prof. dr. Terezia Filip;
• ***Dr. Aurel Vaida şi cercetările sale despre Marea Unire de la 1918*** – prezintă prof. dr. Ilie Gherheş;
• lansări de carte.

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Cronica literară

Gheorghe GLODEANU

MAGISTRATURA TIMPULUI

După o așteptare de câțiva ani, reputatul critic, istoric și teoretician literar Ion Vlad revine în actualitate cu volumul intitulat sugestiv ***Dreapta și necruțătoarea magistratură a timpului*** (Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017). Este vorba de o nouă carte aparținând unui cititor împătimit, care a transformat lectura într-un adevărat eveniment al cunoașterii. De altfel, profesorul de teoria literaturii a oferit, de-a lungul timpului, o serie de lucrări de referință, ce au marcat mai multe generații de cititori. Iată câteva dintre ele: ***Între analiză și sinteză. Repere de metodologie literară*** (1970), ***Descoperirea operei. Comentarii de teorie literară*** (1970), ***Povestirea. Destinul unei structuri epice*** (1972), ***Convergențe. Concepte și alternative ale lecturii*** (1972), ***Romanul românesc contemporan*** (1974, în colaborare cu Cornel Robu), ***Lecturi constructive*** (1975), ***Lectura – un eveniment al cunoașterii*** (1977), ***„Cărțile" lui Mihail Sadoveanu*** (1981), ***Lectura romanului*** (1983), ***Pavel Dan. Zborul frânt al unui destin*** (1986), ***Lectura prozei*** (1991), ***Aventura formelor. Geneza și metamorfoza „genurilor"*** (1996), ***În labirintul lecturii*** (1999), ***Romanul universurilor crepusculare*** (2004), ***Orizonturile lecturii*** (2007), ***The Novel of Crepuscular Universes*** (New York, 2010).

Subtitlul ***Scriitori, cărți, confesiuni*** anticipează, în mod elocvent, tematica celor douăzeci de eseuri reunite în recentul volum purtând semnătura profesorului Ion Vlad. În fruntea meditațiilor se găsește un *motto* sugestiv din William Faulkner, în care celebrul romancier american circumscrie condiția dramatică a scriitorului. *„Să fii scriitor înseamnă să fii urmărit de demoni, să fii întotdeauna silit să acționezi, să fii mereu stimulat. E o muncă singuratecă, lipsită de satisfacții și pe deasupra niciodată atât de izbutită pe cât ai vrea. Trebuie să încerci mereu și totuși nu e îndeajuns. Niciodată nu e de ajuns. Ce răsplată are scriitorul, nu știu."*

După cum se precizează într-un succint preambul, noua carte a lui Ion Vlad reunește pagini confesive, false jurnale de călătorie și eseuri dedicate literaturii. ***Luminile călătoare*** ale criticului sunt, bineînțeles, livrești, drumurile de odinioară prin China, Polonia, Statele Unite și Franța alcătuind tot atâtea călătorii de factură inițiatică prin cultură. În mod firesc, recentul volum continuă preocupările anterioare ale unui cititor avizat, fascinat de universul miraculos al cărților. Lecturile nu sunt făcute la întâmplare, ci se bazează pe o selecție riguroasă. Drept urmare, lectorul de profesie mizează pe o serie de nume sonore, precum: Ileana Mălăncioiu, Horia Bădescu, Liviu Rebreanu, Mircea Tomuș, Mario Vargas Llosa, William Faulkner, Henry Miller etc. Inițial, textele au fost publicate în paginile revistelor „Steaua", „Tribuna" și „Pro Saeculum", dar reunirea lor în volum le conferă un plus de consistență și de coeziune. Pentru cititorul exigent, centenarul nașterii lui Liviu Rebreanu a constituit un excelent prilej de a se întoarce la opera marelui romancier, dar și la remarcabila ediție realizată de către Niculae Gheran. Alte eseuri vizează câțiva maeștri ai literaturii universale, meditațiile continuând paginile memorabile ale volumului ***Romanul universurilor crepusculare***. Este vorba de eseurile consacrate „inegalabilului" William Faulkner, „nonconformistului" Henry Miller și remarcabilului povestitor Mario Vargas Llosa.

Meditațiile lui Ion Vlad se deschid cu niște admirabile pagini confesive despre ***Dreapta și necruțătoarea magistratură a timpului***. Recitind textele unui reputat coleg de generație, D. R. Popescu, profesorul universitar redescoperă înțelepciunea anticilor, a tragicilor greci, pe care îi consideră contemporanii noștri. Deși își plasează meditațiile sub pecetea memoriei, autorul ***Lecturii romanului*** mărturisește că nu vrea să scrie autoficțiuni, asumând aserțiunea lui G. Călinescu potrivit căreia *„memorii scriu numai cei care vor să fie văzuți sub lumina favorabilă a lustrelor"*. Cu toate acestea, confesiunile preiau forma unei scrisori adresate unui/unor prieten/i. Evocarea unui timp dominat de frică, de obediență și de duplicitate se dovedește elocventă. Ion Vlad vorbește despre autorii stigmatizați sau implicați în procese inventate, despre confruntarea scriitorului cu teroarea istoriei, despre rezistența prin cultură, despre eforturile depuse pentru a crea în ciuda vitregiilor politice. Timpul este considerat un judecător incoruptibil care cerne valorile, de unde și titlul cărții. Profesorul de teoria literaturii recunoaște că biografia nu poate explica opera, de unde necesitatea ca istoria să poată examina, în mod obiectiv, erorile unor autori precum Knut Hamsun sau Louis-Ferdinand Céline. Ion Vlad atrage atenția asupra faptului că, în plină epocă a cenzurii ideologice, a delațiunilor și a supravegherii monstruoase, a existat și o conspirație în favoarea valorii. Aceasta deoarece, în perioada opresiunii totalitare, actele de cultură au însemnat niște veritabile „exerciții de supraviețuire".

Deși refuză autoficțiunea, Ion Vlad face elogiul descrierilor de călătorie. Aceasta deoarece ***Luminile călătoare*** alcătuiesc un depozit de impresii greu de uitat. Reîntoarcerile la locurile văzute odinioară au o puternică încărcătură emoțională, iar descrierea ajunge să concureze opera de ficțiune. Profesorul universitar vede peisajul prin cultură, evocarea locurilor vizitate odinioară transformându-se în veritabile călătorii inițiatice prin literatură. În Danemarca, de exemplu, Ion Vlad merge pe urmele lui Hamlet. Elogiind lumina, recunoaște că *„literatura este unul dintre martorii și depozitarii celor mai tulburătoare experiențe"*. Lumea miraculoasă a Chinei este descoperită în tinerețe. Urmează Cuba lui Hemingway, America lui William Faulkner, Cracovia universitară. De fiecare dată spațiul geografic devine pretextul unor noi incursiuni în lumea miraculoasă a bibliotecii.

Confesiunile exegetului sunt urmate de comentariile acestuia. Primul autor luat în vizor este Ileana Mălăncioiu, o personalitate proteică, puternic ancorată în viața literară contemporană. Analizând lucrarea ***Vina tragică***, Ion Vlad reține faptul că este vorba de *„**o lectură** în conformitate cu accepțiile conceptului de **hybris** și cu devenirea acestuia în marile creații ale umanității: filosofi, scriitori etc."*. Teoreticianul literar relevă faptul că Ileana Mălăncioiu propune o reinterpretare în virtutea unei lecturi noi și originale a unor creații fundamentale în favoarea recreării spiritului tragic. În ceea ce privește poezia, ea a reprezentat un exercițiu de supraviețuire. Asemenea eroinelor din tragediile antice, Ileana Mălăncioiu este considerată o luptătoare care vede amenințarea supremă în moartea spirituală. De aici versul: *„Să nu mor înainte de a fi murit"*. Ideea o putem regăsi și în scrierile lui Augustin Buzura.

Ion Vlad analizează apoi opera unei alte voci lirice inconfundabile, Horia Bădescu. Pornindu-se de la volumul ***Vei trăi cât cuvintele tale,*** este relevat faptul că poetul aparține universului poetic propriu francofoniei. Autorul ***Ronsetelor*** este considerat un elegiac, pentru care poezia reprezintă expresia unei voci neliniștite. Cititorul reține judecățile de valoare vehiculate de către Ion Vlad, constată profunzimea lecturilor, trimiterile culturale, dar și fraza inconfundabilă a unuia dintre cei mai buni oratori pe care i-a avut filologia clujeană în ultima jumătate de veac.

Mai bine de o treime din comentariile profesorului Ion Vlad vizează opera lui Liviu Rebreanu, cele aproape o sută de pagini aspirând la o construcție independentă în cadrul eșafodajului critic. Titlul capitolului se dovedește semnificativ: ***Un univers romanesc numit Liviu Rebreanu***. Teoreticianul literar vorbește despre remarcabila ediție îngrijită de către Niculae Gheran, din care primele trei volume au apărut în 1968. Anul centenarului – 1985 – devine un pretext pentru a celebra opera, dar și eforturile depuse de către neobositul editor. Observațiile sunt reluate după ce monumentala ediție este finalizată, lectura transformându-se într-un veritabil omagiu. Parcurgând creația romancierului ardelean, exegetul constată faptul că acesta este mereu *„într-o extraordinară luptă cu sine, cu scrisul, cu tainele cuvântului, cu relieful construcției sale epice"*. Ion Vlad vorbește despre geneza operelor, semnalează etapele creației, circumscrie crezul artistic al scriitorului și descrie lupta lui teribilă dusă pentru îmblânzirea verbului. De fiecare dată, exegetul intransigent aduce în sprijinul afirmațiilor sale o serie de citate elocvente din operă sau trimite la numele sonore care au abordat opera rebreniană.

Ion Vlad acordă atenție și unui sector mai puțin comentat din opera scriitorului, proza scurtă, relevând faptul că deja începuturile literare ale creatorului stau sub semnul tutelar al universului țărănesc. Exegetul remarcă elementele de noutate aduse de către prozator și insistă pe ineditul unor nuvele ce vizează lumea periferiei: ***Culcușul, Golanii, Strămutarea***. Este vorba de creații ce anticipează operele unor autori precum G. M. Zamfirescu și Carol Ardeleanu. Ion Vlad recitește opera rebreniană pornind de la ideile estetice ale scriitorului și reușește să aducă numeroase puncte de vedere originale în interpretare. De exemplu, exegetul remarcă îndepărtarea nuvelelor de paseismul și de idilismul semănătoriste, propunându-se o viziune gravă asupra lumii. Tragicul este considerat una din dominantele operei celui considerat un *„mare creator de lumi și destine"*. Lecturile criticului identifică, apoi, o serie de note expresioniste în nuvela ***Răfuiala***. Mai mult, Ion Vlad nu ezită să vorbească despre vocația de nuvelist a prozatorului. Re-lecturile exegetului ne dezvăluie un Rebreanu modern, ce depășește canoanele rigide ale realismului și care, deja în proza scurtă, se apropie de expresionism. Prozatorul zugrăvește un univers dominat de spaimă, umilințe și nesiguranță. Citind aceste pagini profunde, lectorul rămâne cu regretul că ele nu s-au materializat într-o carte independentă. Cu toate acestea, capitolele despre Liviu Rebreanu pot fi considerate o micromonografie dedicată celui mai important romancier român. În sprijinul acestei idei pot fi aduse titlurile elocvente ale subcapitolelor: ***Proiect pentru o întâlnire cu opera***, ***În căutarea certitudinilor***, ***Vocația nuvelistului***, ***„...Ca o uriașă pasăre de pradă"***, ***Fascinația construcției epopeice***, ***Poezia epică***, ***„Dosarul" unei existențe***, ***Alternativa romanului clasic: „Adam și Eva"***.

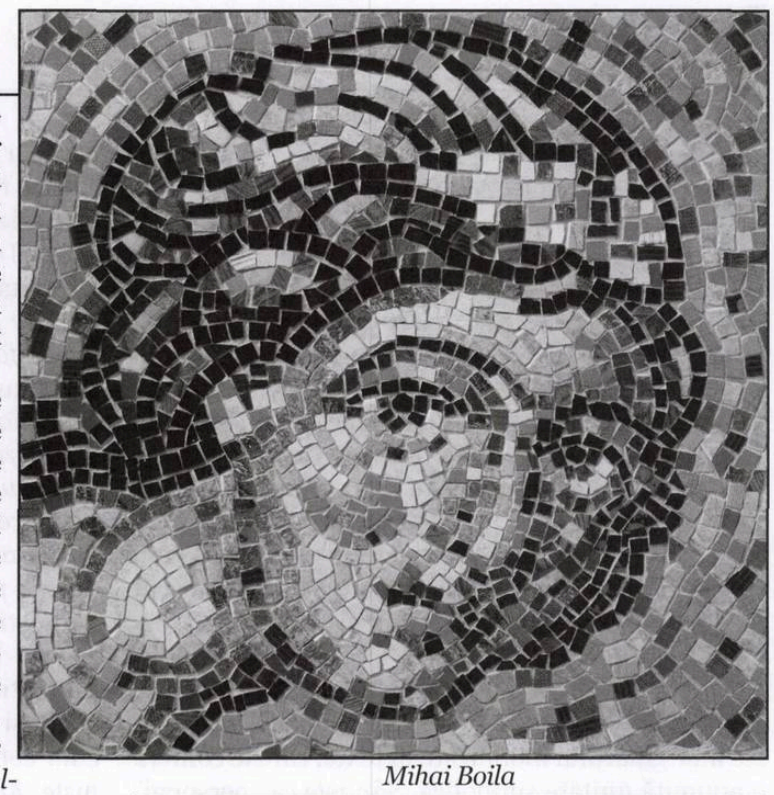
Mihai Boila

Ion Vlad remarcă faptul că *„Liviu Rebreanu creează romanul țărănesc cel mai convingător și, totodată, cel mai apropiat de dimensiunea epopeicului"*. Jurnalul romancierului este comentat în calitate de document literar, dar și ca o scriere despre mecanismele creației și crezul artistic al scriitorului. Este vorba de mărturisirile unui autor conștient de valoarea sa. Publicarea jurnalului – consideră Ion Vlad – validează opinia că universul unei creații și al unei biografii de scriitor se recompune și se dezvăluie numai din totalitate. Exegetul laudă eforturile depuse de Puia Florica Rebreanu și de Niculae Gheran pentru a produce un document revelator, pentru a restitui o operă și un destin.

Dintre autorii aparținând literaturii universale, primul la care se oprește criticul literar este Mario Vargas Llosa, apreciat pentru excelentele sale calități de povestitor. Format la interferența a două culturi (cea latino-americană și cea europeană) autorul ***Războiului sfârșitului lumii*** este considerat *„un romancier și un spirit prin excelență reflexiv, pătrunzător și totodată sensibil, înregistrând fără «răceală» doctă universul ficțiunilor și-al meditației"*.

Două capitole ample îi sunt dedicate lui William Faulkner, romancier care, după modelul tragediilor antice, a reușit să elaboreze o veritabilă mitologie a sudului. Exegetul decodifică nu numai semnificațiile majore ale romanelor, ci se oprește și la corespondența scriitorului, în care identifică un veritabil jurnal de creație. Finalul comentariului trimite la mitul orfic, propunând salvarea prin intermediul cuvântului.

La opt decenii de la apariția romanului ***Tropicul Cancerului***, mai multe eseuri îi sunt destinate lui Henry Miller. Acesta elaborează o *„creație-confesiune, o operă răscolitoare prin formula directă, polemică, prin restituirea universului nord-american"*. Pornind de la corespondența purtată cu Lawrence Durrell, Ion Vlad reconstituie ideile estetice ale scriitorului, circumscriindu-i viziunea despre artă. Asemenea lui James Joyce, Miller este considerat un prozator confruntat cu prejudecățile și locurile comune ale receptării. Exegetul vede în autorul ***Tropicului Capricornului*** un nonconformist ce refuză convențiile, un creator ale cărui opinii violente se apropie de radicalismul manifestelor de avangardă.

Dreapta și necruțătoarea magistratură a timpului este o lungă meditație despre scriitori și cărți, despre condiția dramatică a creatorului. Ion Vlad nu face cronică literară, ci ne oferă o galerie de portrete, reconstituind profilul spiritual al scriitorilor comentați, relevându-le formația spirituală și crezul artistic.

Ion POP

O STARE DE URGENȚĂ

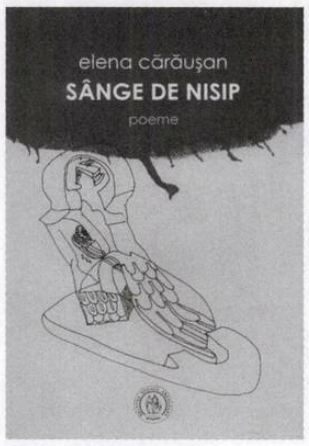

Cu ***Sânge de nisip*** (Editura Școala Ardeleană, 2016), ilustrată inspirat de Ioan Marchiș, Elena Cărăușan se află la a treia carte de versuri. Are și privilegiul de a fi prefațată generos, cu sagacitate analitică, de Ion Mureșan, poetul cunoscut și mult apreciat. E un text care ar putea fi așezat la rubrica criticii de factură „tematistă", ce pune în evidență principalele „figuri" ale ima-ginarului mobilizate în texte, care le conferă o anumită unitate simbolică. *Sângele* ca „personaj" *sui generis*, emblemă a vitalității amenințate, apoi *clepsidra*, îndeajuns de transparentă ca efigie a timpului în scurgere, *cuvântul* - element substitutiv al corporalității precare, în fine, gândul ca *„sânge perfect"*, inalterabil, sunt aceste câteva închegări imagistice care realizează liantul logicii discursive a volumului. Parcă auzim aici un ecou din apelul Daimonului lui Nichita Stănescu cerându-i fiului său să se schimbe în cuvinte, ca fiind partea cea mai rezistentă a biologiei umane...

Elena Cărăușan scrie însă mai ales despre precarități, dezagregări ale trupului, agresiuni și dezordini celulare - *„celulele hrăpărețe, rebele"* -, praguri ultime care îndeamnă la transgresări viziona-re cu funcție redemptivă, nelipsind și un anume accent religios, fără mare elan metafizic totuși, cu figurație îngerească oarecum convențională. Tonul general e discret elegiac, lipsit de lamentații retorice, constatativ: *„Și nisipul meu a fost un munte/ înainte să devină simplă vibrație/.../Și sângele meu a fost o mare"*. Starea de urgență în care se află subiectul obligă la notații concrete, aproape seci: *„Porii larg dilatați parcă vor să-și ia zborul/ori să elibereze sângele din chingi/stenoze înguste, vene tumultuoase,/forțat să curgă sus-jos,/creier, mâini, picioare,/sus-jos, sus-jos/tâmple, piept printre oase"*, nu fără a trimite, totuși, în finalul de poem la *„suișul pe Golgotă"* al trupului împovărat – *„creier neliniștit, căutător,/puls hăituit prin gânduri mii"*.

În general, poeta pune surdină stării dramatice pe care o traversează – își construiește spații și viziuni de refugiu luminos – *„Sângele meu e un cer cu aer curat"* – înregistrând ca în treacăt niște *„lacrimi prelinse pe obraz,/silabe articulate-n surdină,/mângâierea însingurării"*, pentru a anunța metamorfoza în sensul spiritualizării finale, al atingerii unei stări eterice, beatitudinale, cu figurație olimpiană clasicizantă: *„Ce ușoară mă simt,/ajunsă pe piscul unde zeii dansează,/apar, dispar în mantii lungi/albastre și albe,/verticale în dungi./.../dar voi merge spre alt cer,/un alt sânge se va metamorfoza"* (***Sângele meu***). Discreția reapare și în alte locuri, ca atribut al curgerii nisipului în clepsidră, încă un semn al voinței de dedramatizare a tensiunii lăuntrice: *„Nisip în cristale foșnite discret,/e timpul în care te strig/iubire,/în haine vineții și chip de ascet"* (***Ce-aș putea să spun***). Ultima asceză e totuși marcată de transformarea în gând, eliberarea de materie, evanescența luminoasă: *„voi fi numai gânduri,/cântece și cuvinte/.../Așa voi fi nevăzuta văzutului/și neștiuta știutului/Iar luciul din oglindă/îl va ști doar Dumnezeu"* (***Voi fi doar gânduri***). Regimul imaginar al elevației spirituale, purificatoare, propune în mai multe poezii mici ritualuri cathartice (două versuri spun chiar explicit care e sensul acestora: *„Mă prind în horă cu multele mele chipuri/dansăm, cântăm cu ritual catharsis împrejur"*), aproximând un spațiu de calm și seninătate în sfârșit atinse: *„Acolo, cocorii mei/îmi dăruiesc singurătatea cerului /iar rădăcinile din pământ îmi dau mângâierea/cu tăcerea și liniștea întunericului.//Egoistă, îmi trăiesc fericirea;/în Cerul gol al pașilor grei/simt cum cerul s-a scurs pentru mine,/îmi dă mântuirea"*. Nu lipsește nici sentimentul comunicării cu lumea elementelor, cu straturile temporale succesive, precum în sobru-elegiacul poem ***Dragostea pietrelor***: *„Stau culcată cu tâmpla pe pietre/.../Timpul e cel ce le-a văzut nașterea,/el le dă binecuvântarea când se iubesc,/se cunună;/.../Culcată pe pietre ascult suspinul pietrelor/fiecare pas al nostru calcă pe dragostea lor"*.

Adesea mișcătoare prin francheța confesiunii, cu pagini de autentic lirism, cartea face totuși multe concesii unor clișee poetizante la îndemână, de mult decolorate, care vor trebui neapărat evitate în viitor: *„rădăcina adâncului, brațele înaltului"*, *„corzi de liniște"*, *„strune de veșnicie"*, *„arcușul zânelor"*, *„îngerii reîncarnării"*, *„fecioare înlănțuite/în hora dorințelor încătușate"*.

Elena CĂRĂUȘAN

Sânge de nisip

Cât un cristal de nisip
e cântecul sacadat-ordonat al inimii.
Sângele – embrion miraculos,
așteaptă cuminte să treacă
prin trepte, spirală a sorții.

Valva cotită, graniță lut – chip
deschide, închide
cheamă, recheamă
alungă, inundă
aripi de cocor în fața morții.

Și nisipul meu a fost un munte
înainte să devină o simplă vibrație,
apoi, s-a strecurat în buzunarul timpului,
s-a îmbrăcat în puf alb
cu frisonul trecerii în frunte,
cristal de gravitație,
încât pot și eu să țin clipa în palmă
s-o privesc, ochi temut,
s-o mângîi, în metronom s-o ascult?
o clipire rece,
și ea deja e trecut.

Și sângele meu a fost o mare,
apoi, s-au hotărât să-l întrupeze în mine,
în ritm constant își pulsează bucuria,
dar el nu știe că drumul limitat în vigoare:
deschide, închide
cheamă, recheamă
alungă, inundă,
i-a ucis nemurirea.

Sângele meu

Și sângele meu e un cer cu aer curat
se plimbă păsări,
multe aripi se zbat
aripi largi, sincopate se înalță,
altele în ritm dezordonat coboară,
fluturi cu simfonia polenului
murmurată din floare în floare,
privesc în față solstițiul de vară
privesc în spate solstițiul de iarnă
și steaua dimineții nu se dă dusă,
își dă ultimul licăr insistent;

e sângele,
e sângele dirijorului,
când armonios se cântă balada vieții,
e sângele pruncului desprins de placentă
neștiind că vine o vreme fără sânge,
e dansul globulelor colorate
ce înconjoară gânduri,
noapte în tenebre răsucită,
rugă de seară,
lacrimi prelinse pe obraz,
silabe articulate-n surdină,
mângâierea însingurării,

și steaua dimineții se depărtează mult
ziua îmi va evapora sângele,
stele, păsări, fluturi...

Ce ușoară mă simt,
ajunsă pe piscul unde zeii dansează,
apar, dispar în mantii lungi
albastre și albe
verticale în dungi.

Viața mea, o fantomă a celei
în care, fără să aleg, furișată voi intra,
dar voi merge spre un alt cer,
un alt sânge se va metamorfoza.

Ce-aș putea să spun?

Sunt prea bătrână să-mi mai doresc să mor.
Când mă știam secătuită de dor,
moartea era răzbunare nesăbuită
și alint al disperării,
în piept mă ardea iubirea netrăită
doar de ochi nedormiți știută.

Nisip în cristale foșnite discret,
e timpul în care te strig,
iubire,
în haine vineții și chip de ascet.

Ce-aș putea spune ochilor care în orbire
nu vor vedea nisipul trecerii
nici vise de somn liniștit?
Dar florile mele ce nemângâiate veți rămâne,
cerul neprivit,
roua ierbii neatinsă de viața pașilor mei
aburind în răsărit?

Ce-aș putea să-i spun sângelui
când, blocat în trupul meu,
între creier și călcâie,
va ști, doar singurul,
că nu va putea să se verse în alt trup?
va simți neputincios spaima
că celulele se vor distruge unele pe altele
apoi pe ele însele.

Poate le spuneți voi,
nisip, cer, iarbă și flori,
în clipa mea de apoi,
de ce a trebuit să plec!

Voi fi doar gânduri

M-am dezbrăcat de piele și oase
de tot ce oglinda și ochii tăi văd.

Vei ști că mai exist,
când vei învăța să-mi vorbești;
numai glasul și buzele mă vor găsi,
doar aparent,
căci voi fi numai gânduri,
cântec și cuvinte,
brațele tale nu vor simți albumina depărtării
decât prin fierbințeala trupului transparent.

Așa voi putea vedea mărginirea nemărginitului.
Gândul va naște gânduri,
ca semințele de rodie,
mă voi înmulți,
mă voi naște, pe rând, câte una
pentru fiecare zodie
și-n fiecare gând voi fi o alta,
seninul va fi în plămânul meu.

Așa voi fi nevăzuta văzutului
și neștiuta știutului,
iar luciul din oglindă
îl va ști doar Dumnezeu.

Diana DOBRIȚA BÎLEA

O VOCE DISTINCTĂ ÎN LIRICA FEMININĂ CONTEMPORANĂ

Zodia palmelor tale (Editura Libris Editorial, 2016) este cel de-al șaptelea volum de poezie al Mihaelei Aionesei. Cartea întreagă este un poem, a cărui temă principală este iubirea, divizată pe două axe: o iubire tăinuită în fața lumii și, într-o anumită măsură, chiar față de iubit, și o iubire care, împlinită la un moment dat, va rămâne pentru totdeauna o *„icoană a sufletului"* poetei. De altfel, poemul care deschide volumul se numește ***icoana sufletului meu*** și reprezintă realitatea unei stări permanente a celei care știe cine e și ce rol are în lume: *„eu m-am născut să merg pe ape/și am aceeași vârstă cu râul/care desparte șoaptele de alte șoapte/de aceea pot zidi în fagurii de lună/aceste taine ale noastre"*. Pământescul și divinul (*„un fir de busuioc/și unul de lumină"*) alcătuiesc o cruce pe care poeta alege s-o poarte ajutându-se, cum altfel?, de energia vocabulelor: *„cuvintele acestea pe care ți le scriu/nu dor și nici nu strigă/sunt lumânări care veghează"*.

Poeta caută și uneori găsește, apelând la naturalele ei stratageme feminine, căi de transmitere a sentimentelor către *„aproapele mereu/mult prea departe, tu"* (***www.soarele meu.md***); *„mâinile-aceste vulpi neastâmpărate cum ar vorbi/cum ar îmblânzi ghețarii"* (***fără contur***); *„dacă nu tu, iubire,/atunci nu știu cine ar fi cutezat/să înfrunte atâtea împotriviri/doar să mă simt a opta minune/ astă seară.../când mai vii?"* (***ecou prelungit***); *„o cerșetoare/cu plete roșcate și haine ponosite/sunt eu dar el nu știe/ghemuită în cuvinte ascund în sân/ gesturile de dragoste/cu care desenez o planetă... planeta doi"* (***fiecare om e un poem nescris***). Ca niște promisiuni curg verbele la modul condițional-optativ întru înduplecarea iubitului ori a destinului: *„m-aș învârti în jurul inimii tale//(...)mâinile mele ca o armată de rebele te-ar cotropi//(...) aș putea face semn ploii să se apropie/să ne ascundă în franjurii ei//(...) aș putea uita câtă zbatere de pleoape/câtă ninsoare m-ar îngropa după ce ai pleca"* (***dorința***).

Pledoaria lirică se apropie uneori de poantele soresciene, e inclusiv teatrală, fără să poată fi acuzată însă de cabotinism: *„s-a cuibărit în mine o liniște,/ mâna mea se împotrivește cu spaimă/ce să fac, Doamne, cum să umblu la vedere cu ea?"* (***tâmpla de liniște***). Când se împlinește totuși, dragostea e trăită până la paroxism, eludând compromisul: *„și-n loc să mă ascund,/să mă ghemuiesc/desfac brațele larg,/clipele cad – fulgi de lumină//(...) niciodată nu s-a înălțat din mine/ceva mai frumos.../încă nu știu ce ne leagă,/ce ne desparte -/raiul sau infernul"* (***dragoste, altfel***). Alteori, însăși poeta se simte nepregătită să răspundă iubirii lui altfel decât cu *„atâta drag în rugăciune"*, de aceea recurge și de această dată la promisiuni uimitoare: *„vom fi cândva doi bulbi de rouă/iubindu-se nestăviliți prin iarbă/dar până atunci/mai rabdă-mă așa sfioasă/și lasă cerul desfătării noastre/să se coacă"* (***când ți-e dor...***). În viziunea Mihaelei Aionesei, iubitul poate fi născut din nou, de către iubită de această dată, după cum și dragostea se poate regenera: *„văzută de sus/ca zidul chinezesc/era dragostea/și creștea/și tot creștea"* (***regenerare***).

Figurile de stil abundă și dau o notă particulară poeziei. O hiperbolă potențată de o comparație relevă în registru acut o stare nostalgică: *„dorul/ ca un fierăstrău taie/munții în două"* (***ninge sufletul împăcat***). Imagini care conțin alte imagini sporesc panopticul semantic al poemului: *„am aprins în fiecare zi/câte o gutuie în geam/în suflet am agățat crenguțe de vâsc"* (***ninge sufletul împăcat***); *„m-a înghițit o balenă/ și n-am cum să ies/doar scrijelesc pe burta ei/de câte ori aș fi vrut să te strig"* (***toamna cu genunchii la piept***); *„cine sunt eu să înfrunt ierburile tale toate/ pentru un pumn de greieri nebuni/și iluzii deșarte?"* (***sălaș pentru singurătate***). Iubirea poetei are și un chip: *„o inimă uriașă și roșie/dă pe dinafară fluturi/repetând pe buze/numele tău"* (***i-u-b-i-r-e***). Când împlinirea iubirii pare imposibilă omenește, poeta găsește cea mai înaltă cale de uniune, posibilă în urma unui post sever, *sui-generis*: *„țin post de lună//(...) țin post de pâine//(...) țin post de iubire// (...) și-n această asurzitoare tăcere/simt cum ne ridică în brațe/Dumnezeu"* (***post***). De altfel, instanța divină este adesea invocată și nu întotdeauna ca ultimă soluție pentru împăcarea sufletului îndrăgostit, dar și în virtutea pudicității și a moralei în care poeta încă mai crede: *„i-am dat iubirii numele tău/și am ascuns-o/la piciorul altarului/să o înveșnicească/ Dumnezeu"* (***sfințire***). Dintre multele definiții date de poetă poeziei, o aleg pe aceea – și simt că sunt în asentimentul ei – în care se pune semnul egal între poezie și iubire: *„poezia asta e o patimă albă/în ea ard împăcată/fără să mă lepăd/de amintirea ta"* (***la capătul unei iluzii***).

Poezia Mihaelei Aionesei impresionează prin maturitatea și complexitatea discursului liric, prin claritatea și frumusețea imaginilor artistice, prin tropii surprinzători. Cuvintele îi sunt supuse poetei, care se dovedește o abilă mânuitoare a acestora. Mihaela Aionesei este, se pare, o voce distinctă în lirica feminină contemporană.

Vasile JURJE

BUCURIA ȘI TRISTEȚEA VERNISAJULUI

Vernisajul unei expoziții personale este într-un fel un spectacol în fața publicului, prin prezentarea în premieră a unor lucrări noi, realizate de către artist. La această sărbătoare sunt invitați prietenii, specialiștii și toți iubitorii de frumos. De fapt, artistul iese în fața publicului cu produsele lui, prozaic spus, cum își prezintă un meșteșugar marfa pe o tejghea, ca prin vânzarea ei să-și recupereze cheltuielile și să-și câștige existența. Puțini sunt cei care reușesc să vândă lucrări din expoziție, eventual cei ce expun peisaje și flori, tematica preferată a publicului. După circa două săptămâni, autorul strânge lucrările, depozitându-le undeva, într-un colț de atelier. De cele mai multe ori, doar un anunț într-un ziar marchează evenimentul și atât. La noi nu există ca în alte țări galerii specializate în vânzări și tranzacționări cu lucrări de artă, cu manageri pricepuți în acest domeniu. Aș da un exemplu în acest sens. Un coleg pictor a fost invitat să expună la o galerie din Germania, aceasta vânzându-i toate lucrările. Știu că Bucureștiul are câteva galerii de acest fel, dar nu orice artist poate ajunge acolo, mai ales unul din provincie. Filiala UAP Baia Mare a organizat câteva expoziții cu licitație. Nu cunosc rezultatele, dar văzând expoziția permanentă a Galeriei de Artă de pe bulevardul București, nr. 6, cu prețuri accesibile față de prețurile din alte țări, precum și frecvența slabă a vânzărilor, îmi pot da seama de interesul băimărenilor pentru artă. Colecționarii lipsesc din peisaj și foarte puține instituții comerciale, de stat sau private, ori proprietari ai unor somptuoase locuințe apelează la înnobilarea interioarelor cu lucrări de artă. Se preferă postere, litografii sau kitsch-uri. Nu sunt nostalgic, dar prin ani 70 - 80, toate hotelurile aveau în camere lucrări originale ale plasticienilor, comitetele de cultură achiziționau de la fiecare artist expozant lucrări, ce ulterior erau repartizate instituțiilor de stat sau muzeelor.

Liberalizarea comerțului și interesul pentru câștiguri rapide și grase au afectat desigur și piața artei. Artiștii cu studii de specialitate s-au înmulțit după 1990, prin faptul că peste tot în țară există universități de artă unde poate studia oricine, indiferent de vârstă și de îndemânare. Aceasta a dus la diminuarea exigențelor, la diluarea valorilor, creând confuzii și dezinteres în rândul iubitorilor de artă, mai ales prin prezența unor expoziții avangardiste, neînțelese de un public fără o minimă educație artistică, educație ce lipsește cu desăvârșire din școli.

O altă problemă este aceea a artiștilor independenți sau organizați în asociații, fără studii de specialitate. Artiștii amatori (deși nu-și mai spun așa) sunt bine organizați și foarte activi în manifestări expoziționale. Este un lucru foarte bun, deoarece pasiunea spre culoare sau formă artistică este legată de starea sufletească a fiecăruia și istoria a demonstrat acest lucru. Din rândul acestor pasionați s-au ridicat mulți meșteri populari și reprezentanți de seamă ai artei naive și chiar valoroși artiști. Urmărind câteva expoziții ale amatorilor, am constatat lipsa acestei preocupări, tendința fiind spre imitare, pe lângă lucrări valoroase existând și multe kitsch-uri. Întotdeauna am comparat termenii de „profesionist" și „amator" în artă cu aceiași termeni folosiți pentru un conducător auto. Ca valoare profesională nu trebuie să existe nicio diferență, altfel pe șosele mor oameni și în artă... moare frumosul.

Baia Mare este un cunoscut centru artistic de talie europeană. De curând a aniversat 120 de ani de când grupul de artiști condus de Holossy Simon a poposit sub poalele Gutâiului cu cer albastru, punând bazele cunoscutei Școli băimărene de pictură, unde de-a lungul anilor s-au perindat foarte mulți artiști valoroși. De unii ne amintim, pe alții i-am uitat. Memoria lor se păstrează în muzee și în consemnările specialiștilor. Cei care sunt meniți să găsească și să valorifice nestematele artei sunt criticii de artă. Aceștia sunt oameni cu o cultură vastă și cu un limbaj elevat, care știu să pătrundă în profunzimea unei lucrări, să o descifreze sub toate aspectele pentru că, se știe, un artist întotdeauna vrea să ne transmită ceva prin lucrările sale, astfel imprimând multe sensuri unei lucrări, unele vizibile, altele ascunse, dictate de impulsurile subconștientului. Fiecare artist are un mod personal de exprimare, indiferent dacă o face prin mijloace figurative sau abstracte. Esențial este să fie o exprimare cu valoare artistică, pentru că se adresează percepției noastre prin mijloacele stării afectiv-emoționale. În acest sens, arta evoluează mereu, apar tehnologii noi și materiale moderne total deosebite față de secolele trecute, cu posibilități infinite de exprimare. Se schimbă însăși gândirea artiștilor despre noțiunea de frumos, tot mai mult teren câștigând originalitatea. Tocmai de aceea criticul de artă cunoscător al acestor fenomene poate contribui la clarificarea și ordonarea valorilor artistice în această perioadă atât de agitată pe toate planurile.

Din păcate, acest mare centru al artei, care este Baia Mare, duce lipsă de asemenea specialiști. În afară de dl dr. Tiberiu Alexa, director al Centrului Artistic - Muzeul de Artă, un coordonator excelent al acestui centru de prestigiu băimărean, nu există alt specialist care să susțină și să urmărească evoluția artei contemporane maramureșene. Să fiu bine înțeles, în Baia Mare există mulți specialiști, oameni de litere sau artiști plastici, care ar putea prelua o astfel de activitate, dar nu o fac sau o fac ocazional, fără să se pretindă critici de artă. A spune adevărul, a critica (de aceea i se spune critic) înseamnă a supăra! Cu toate acestea, criticul devine de un real ajutor în drumul artistului spre afirmare. Apoi toate manifestările expoziționale care rămân neconsemnate de un specialist se pierd în timp. Din acest punct de vedere, am avut o mare admirație pentru regretatul scriitor și jurnalist Augustin Cozmuța, care din pasiune a intrat în lumea artiștilor plastici, lăsând multe însemnări cu valoare istorică.

Și, ca să mă întorc la evenimentul care se numește vernisaj, poate că pe lângă bucuria festivă cu felicitări și laude, o consemnare într-o revistă de specialitate (și acestea cam lipsesc!) ar îmbogăți analele istoriei artelor, ca mărturii ale trecerii noastre prin această lume, iar revista „Nord Literar", ce ilustrează fiecare număr cu lucrări de artă, grație domnului Mircea Bochiș, ar putea include și o rubrică despre artiștii plastici și manifestările lor.

Daniela SITAR-TĂUT

FLORICA BUD – „*NU MĂ CRED O PRINȚESĂ, AȘA CUM MĂ VĂD ALȚII, CI UN SALAHOR LITERAR*”[1]

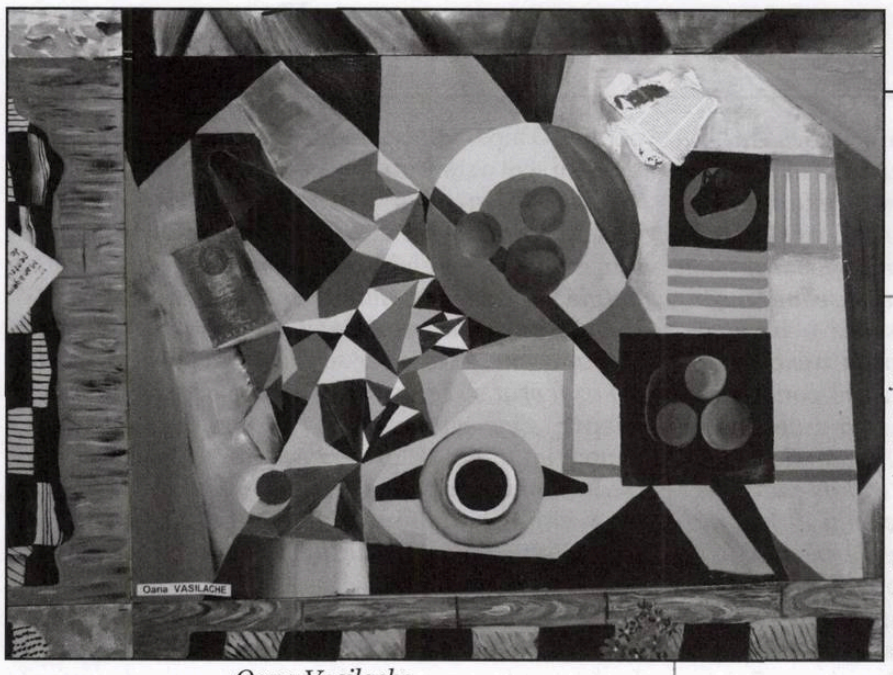

Oana Vasilache

Deși a abordat tărâmul liric abia în ultimii zece ani, ca urmare a sugestiei inimosului traducător albanez Baki Ymeri, Florica Bud este o poetă de vocație, care nu poate să-și conceapă destinul literar fără a scrie versuri. Nu o face pentru recunoaștere, deși premiile locale, naționale sau internaționale nu-i lipsesc, nici cronicile elogioase, nici prezența în dicționarele, enciclopediile sau istoriile literare contemporane, ci dintr-o imperioasă necesitate lăuntrică. Ea este o animatoare culturală, ce a transformat Maramureșul într-un centru de cultură în care numeroase personalități au venit grație apelului ei.

Florica Bud are o extraordinară deschidere ce irumpe dintr-o generozitate internă, o veritabilă amfitrioană care i-a făcut pe toți cei care au poposit pe aceste meleaguri și i-au fost oaspeți să se simtă acasă. Florica a jucat deseori rol de Mecena pentru mulți dintre scriitori maramureșeni și nu numai, care și-ar fi văzut cărțile tipărite cu întârziere sau deloc fără aportul ei. Prin Fundația Culturală Bona Fide pe care o patronează am făcut și eu parte dintre aceia care au fost sprijiniți de mult altruista și buna camaradă Florica Bud. A favorizat apariția și consolidat importante reviste de cultură, precum „Contemporanul-Ideea Europeană” (director Nicolae Breban), „Art Panorama” (director Dan Silviu Boerescu), acordând premii unor scriitori de marcă ai literaturii române, precum Dan Silviu Boerescu, Horia Gârbea, George Vulturescu, Iuliu Rațiu, Ion Simuț, Cornel Ungureanu, Mircea Muthu etc.

Iubește animalele și copiii. Familia de patrupede, preponderent canine, dar și feline îi crește mereu. Nu mai știu câți câței a salvat, adăpostit sau vindecat. Crescătoare eu însămi de câței, suntem pe aceeași lungime de undă, discutând de pruncii noștri necuvântători. Și știu că doar un suflet mare ar fi fost capabil să-i aciueze și îndrăgească pe nenorociții maidanezi.

Fără Florica, cei din comunitatea Cenaclului Scriitorilor, bibliotecii, a „Nord-ului Literar”, din viața culturală a Băii Mari ar fi mai săracă. Ciudat e faptul că, deși în multe din pamfletele ei este ironică sau virulentă, nu e urâtă, ci iubită. Împăciuitoare și diplomată, Florica reușește să-i anestezieze pe revoltații de la OJT, cuib de viespi ce se mănâncă între ei, ca în orice adunare literară românească.

Am văzut-o prima dată în studenție, la o lansare a uneia dintre cărțile sale, eveniment girat de acad. Nicolae Breban și Cătălin Țârlea. Mi-a părut un personaj coborât din alt secol, cu rochiile pe care și le designerizează singură, în culori vii, mereu aranjată, niciodată neglijent îmbrăcată, veșnic afabilă. Am fost surprinsă să descopăr, în timp, un OM adevărat, croit după un calapod etic, tradițional ce pare multora desuet și falimentar astăzi. Și-a fost una dintre foarte puținele persoane care s-a interesat de mine în perioada celor patru ani de exil (lectorat) bratislăvean. Anterior plecării în Slovacia i-am luat un interviu, despre cărțile și devenirea ei, modelele și personalitățile care i-au modulat aplecarea spre literatură, cronicile elogioase sau încărcate de malițiozitate destructivă, constipat-feministă, despre copilărie și familie. Era revoltată atunci împotriva divelor de mucava: „desfid feministele, din cauza cărora ne-am pierdut pentru totdeauna locul privilegiat în sufletul bărbaților. Consider așa-zisele feministe niște aeriene cărora li s-a urât cu binele lor mic-burghez. Nu am nimic cu doctele, ci cu... îndoctrinatele. Nu am nimic împotriva divelor adevărate. Iar cu ale noastre, confecționate din plastilină, am o singură problemă. Fiind niște prezențe cotidiene la televizor, devin formatoare de opinie, caractere. Or... mi se pare destul de periculos ca mii de adolescenți, de sufletul cărora, din păcate, nu are nimeni vreme să se ocupe temeinic, să confunde aparența cu realitatea, naturalețea și competența cu superficialitatea și cabotinismul acestor personage”.[2]

Mi-amintesc și de extraordinar de gustoșii cozonaci pe care mi i-a pus, matern, „în traistă”, în perioada mea burlăcească, în urma unei vizite pe care i-am făcut-o cu redacția celor de la „Nord Literar”...

Pare surprinzător, pentru cei care i-au fost în preajmă, ca Florica Bud să celebreze o vârstă rotundă, așa cum de altfel remarcă și Gheorghe Grigurcu în portretul auctorial din volumul aniversar, ***Oglindă în timp***, apărut recent, în 2017, la Editura eLiteratura din București, relevând simultan singularitatea stilistică a acesteia în peisajul beletristic contemporan: *„Florica Bud sexagenară? Faptul pare neverosimil, într-atât de energic tinerească se înfățișează producția d-sale literară care pare a nu avea relații decât cu timpul epocal ce poartă acum numele de postmodernism.* [...] *Textele volubilei, neobositei scriitoare sunt amprentate puternic de feminitate. Dacă pentru unii absurdul e un prilej de angoasă, d-sa nu se dă în lături a cocheta cu acesta, a încerca să-l seducă stilistic, a-l îneca în spuma savuroasă a unei nesecate improvizații frazeologice. Cea mai însemnată concesie pe care Florica Bud o face realității constă în rândurile pamfletare pe care le închină spectacolului politicii actuale și unora dintre numele sale. Dar și aici avem a face cu înscenări burlești în care contează efectul formal, în baza unei paradoxale mizantropii joviale, incapabile de ură. Fapt ce se cade neapărat scos în evidență, Florica Bud răspunde cu succes unui criteriu eliminatoriu al creației literare: a izbutit să ajungă la un stil personal inconfundabil”.*

Tomul ***Oglindă în timp***, antologat și îngrijit de Liana Pop, preia numele poemului omonim apărut în volumul bilingv ***Pierd monopolul iubirii/Je perds le monopole de l'amour***, ce reflectă și ideea de bază a cărții – regresiunea într-un timp al întoarcerii și evaluării, al regăsirii și afirmării întru prietenie, prin metafore anamnetice ce descriu interioritatea, dar și alteritatea condeierei: *„vijelia mi-a smuls doar o frunză//restul putrezesc amorțite zadarnic/mă dor/când în suflete am frig/și în ram/oseminte./zac trunchi hieratic așteptând/să fiu însumat naturii moarte/ memorie opusă vastei oglinzi/**Oglindă în timp**”.* ***Notele biografice***, care punctează itinerariul profesional al Floricăi Bud, sunt succedate de ***Bibliografie***, capitol fecund ce valorifică activitatea literară a autoarei. Acestea sunt compartimentate în șapte secțiuni: PROZĂ, POEME: ***Iubire, sunt un obiect nezburător***: proză scurtă, Baia Mare, Gutinul, 1992; ***Alergând prin sine*** (o sumă de proze), Cluj-Napoca, Editura Printek, 1995; ***Cui îi place școala?***: meditații pe o temă dată; ***Billclintonienii*** (cartea cu pagini libere), București, Editura Eminescu, 1999; ***Bărbatul care mi-a ucis sufletul într-o joi***: ***cartea Monicelor***, Cluj-Napoca, Dacia, 2005; ***Mariatereza sunt eu***, București, Rao International Publishing Company, 2007; ***Reparăm onoare și clondire*** (satiră menipee), Cluj-Napoca, Limes, 2009; ***Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de sex: pamflete***, eLiteratura, București, 2016; ***Crucificat între paranteze: poeme/Crucifié entre parenthèses: recueil de poèmes***, Craiova, Ramuri, 2010; ***Pierd monopolul iubirii: poeme/Je perds le monopole de l'amour: recueil de poèmes***, Craiova, Ramuri, 2010; ***Mi-e dor de-o pohtă bună***, București, Mașina de scris, 2011; ***Secol de vânzare***: pamflete, București, Mașina de scris, 2011; ***Cu taxă inversă, iubirea***, București, Mașina de Scris, 2013; ***Stindardul dorințelor/Flamuri i dëshirave***, traducere, Baki Ymeri, Redacția revistei Albanezul, București, 2010; ***Selected Poems***, București, Tracus Arte, 2014; VOLUME PENTRU ADULȚI ȘI ALȚI COPII: ***Aventurile lui Nu-Motanul la curtea zmeului Ca-Fe-Mini***, București, Editura Scripta, 1994; ***Nu-Motanul și Zmeul Pager***, București, Editura Scripta, 1995; ***Nu-Motanul și Zmeul-Semafor-Roșu-Galben-Verde***, Cluj-Napoca, Clusium, 1998; ***Nu Motanul și fiul***: poveste pentru adulți și alți copii, București, Rao International Publishing Company, 2007; ***Dariusienii aterizează luni***: poveste pentru adulți și alți copii, Cluj-Napoca, Editura Neuma, 2015; ***Alte responsabilități (antologator, redactor, prefațator)***, ***Semnalări în volume colective***, ***Cronologia scrierilor în volume***, apoi cea ***a versurilor, povestirilor, pamfletelor, articolelor publicate în periodice*** și ***Interviuri***.

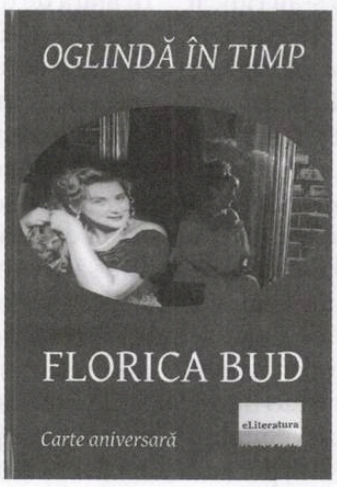

Un capitol aparte, interesant în privința aserțiunilor este ***Crez literar (extras din interviurile acordate)***. Cele mai ample pagini sunt cele de ***Referințe*** și ***Interpretări critice***, care ar putea alcătui ele însele un volum de sine stătător, ca urmare a numărului mare de exegeți sau oameni de litere, cu patalama, care au analizat creația Floricăi Bud, printre care îi amintim pe Nicolae Manolescu, Gheorghe Grigurcu, Varujan Vosganian, Alex Ștefănescu, Adrian Năstase, Horea Gârbea, Boris Crăciun, Irina Petraș, Teodor Ardelean, Dan Silviu-Boerescu, Pavel Aretzu, Enza Conti, Marian Ilea, Adrian Dinu Rachieru, Florian Roatiș, Victor Sterom, Petre Ciobanu, Stelian Țurlea, Florea Miu, Nicole Pottier, Baki Ymeri, Andrea Hedeș, Lucian Gruia, Antoaneta Turda.

Oglindă în timp devine o carte de suflet, nu numai prin ***Albumul fotografic*** sau ***Casa Bud – Peretele cu amintiri***, în care găsim semnăturile a numeroși scriitori, cât mai ales prin ***Gânduri despre Florica Bud***, crochiuri pastelate ce definesc personalitatea și eul scriptic al acesteia. Teodor Ardelean, Paul și Simona Aretzu, Dan Silviu Boerescu, Aurelian Brâncuș, Gabriel Chifu, Valeriu Butulescu, Simona Constantinovici, Flavia Cosma, Gh. Grigurcu, Ioan Groșan, Andrea Hedeș, Săluc Horvat, Marian Ilea, Doina și Gh. Iova, Mircea Muthu, Lucian Perța, Irina Petraș, Cornelia Petrescu, Emilia Coralia-Pop, Mircea Sântimbreanu, Daniela Sitar-Tăut, Ioan Șiman, Antoaneta Turda realizează un album-puzzle, din 25 de piese, care reușește să ofere, persuasiv, imaginea finală, complexă a Floricăi Bud. Astfel, Ioan Groșan afirmă: *„Cu migală și răbdare, Florica Bud și-a făurit universul ei inconfundabil, din poezie și proză, din visuri și dezamăgiri, din reușite și ostracizări. Cine, de pildă, în ziua de azi, ar fi abordat cu atâta abnegație și curaj această Cenușăreasă a literaturii române, care e poezia și epica pentru copii? Cine și-ar mai fi asumat, în condițiile vitrege (inclusiv financiare!) actuale, rolul ingrat de ferment al vieții culturale băimărene și nu numai? E meritul Floricăi Bud că a știut să-mpace fără rateuri și capra obștescului și varza vieții intime, creative.”* Mircea Muthu, referindu-se la volumele ei de versuri, consideră că: *„Este vorba de o lirică cu multe referințe culturale și scrisă într-o discontinuitate ritmică impusă ce reclamă, alături de verbul petulant din pamfletele amintite, o lectură cu reveniri periodice și mereu surprinzătoare în textele (anti)ficționale semnate de Florica Bud în prag de aniversară.”* Irina Petraș renunță la mefiența inițială față de recent transferata de la București la filiala clujeană a USR și opinează: *„Dacă reușești să treci dincolo de «volubilitatea feminină» (pe care i-o admira un Alex Ștefănescu, fermecat de fraza «plină de culoare și de umor, de draci de femeie răsfățată și de inteligență folosită capricios»), descoperi gravitatea și atent cumpănita judecată față în față cu lumea, umbrele voioșiei la vedere se întind în subtext, dimpreună cu speranța calmă că lucrurile ar putea fi mai bune. Florica Bud nu așteaptă ca ele să se facă singure mai bune. Dinamică, verticală, empatică, generoasă, pune neobosit țara la cale, scrisul fiind pentru ea nu doar o inegalabilă bucurie, ci și, ca pentru orice ardelean care se respectă, o datorie de împlinit.”* Pentru Teodor Ardelean, *„Florica este un om generos și un caracter teribil de bun. O ființă încărcată mereu de emoții și deschisă la faceri de bine. [...] Este o ființă aleasă, nobilă, ce s-a insinuat în peisajul cultural băimărean cu forța pe care ți-o dă «ieșirea din labirint», atunci când perspicacitatea domină ignoranța și când proeminențele șterg orice fel de abraziuni social-culturale. Florica Bud e o poetesă precum o contesă cu portofoliu și o prozatoare cu certificat de identitate la purtător”.*

(Continuare în pagina 18)

Ioan MOLDOVAN

rustică

Îmi aduc aminte ba de una ba de alta
Multe s-au făcut multe nu
Abia am putut ajunge copist pe malul râului

Unde m-aş mai putea duce?
Seara uneori mă mai uit prin Pateric: nimic
de-al amintirii, deocamdată

Ca să nu se piardă legătura cu mine
toată ziua bună ziua salvările şi maşinile
poliţiei fără repaus lucrează
cu alarmele pornite mânioase mereu

Numai vecinul îşi vede de treabă liniştit
A fost ieri la Huedin să-şi ia concediu medical
şi s-a întors
cu o coasă nouă rusească

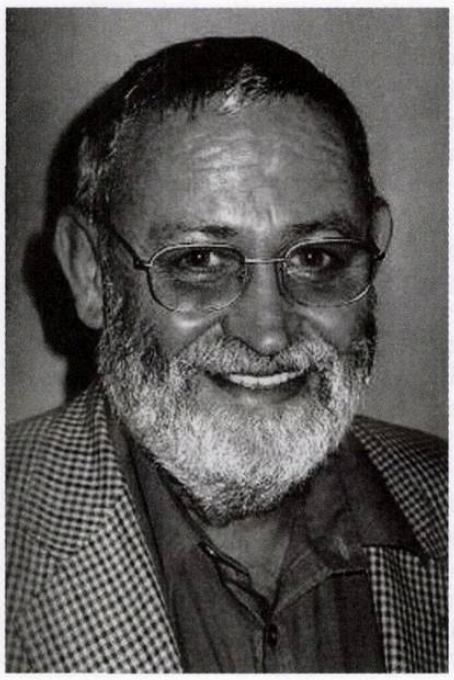

din pricina îngrijorării

să mă gândesc la scrum
cu mama nu mai pot vorbi
de frate-meu nu mai dau

de frate-meu nu mai dau
nu e nevoie aşadar
de contemplaţie

însă un nor: intră pe geam ca viaţa
înaripatelor mărunte
să fiu senin

muzica se opreşte acum
la intrarea în iarnă
anunţ şi eu evidenţele

doar una dintre cele şapte
coline ale Ierusalimului
luminează peste leşinul meu

stau în el ca-ntr-o carte proastă
mai spre seară
un sol mozartian limpezeşte totul

tumul

de-o vreme e-aceeaşi duminică
înainte fusese aceeaşi vineri
cine oare ne mai diretică
să arătăm tot tineri
poate doar sărăcia de timp
cu paharu-i de lapte
mă face să plimb
limba prin noapte
să dau peste mereu
aceeaşi zi de odihnă
din care el tu eu
nu vor mai ieşi la lumină

taedium vitae

Se mai găseşte o zi când ţinem minte
unele replici
în rest, Marea Slăbiciune

Dânsa mă cuprinde tandru în braţe
E ziua Dânsei: mă spală cu machina Dânsei
de toată bogata ninsoare de noapte
pe care tot Dânsa a poruncit-o

Abia mai apoi mă sună frate-meu
că l-am uitat în târg şi plânge şi
nu mai ştiu
cine-i nătâng de nătâng

Nu mai ştiu. Mă eclipsez – o, nămol, nămol
un flux fonic în loc de sens
sub privirea cea mai blândă a Dânsei

scurtă proză

L-am prins pe Consilier şi l-am pus într-un lădoi pe care l-am ancorat la cotitura râului. Apoi, l-am aruncat în aer cu dinamită. De ce trebuia să facem asta? Întrebare de om treaz. Ne-am dus toţi să netezim resturile în şuvoiul de dincolo de pârleaz. Dar n-am găsit niciun rest. Am tot alergat o vreme încolo şi-ncoace prin albie: şi-am văzut! O rară iarbă verde prin care nu mai puteam de curaţi. Şi-am găsit şi cadavrul – întreg! De-acum încolo (încoace?) era mortul de care nu eram vinovaţi. De-a nu anunţa unde trebuia moartea lui. Cu-această nevinovăţie vinovată umblăm şi astăzi prin apele râului.

laptele viitor

Teroarea aceasta domestică – fulgerele ei
Sub cerul renunţător
Cum s-o închei şi de ce când ugerele-i
Umflate-s de laptele viitor

Al gurii mute cu saliva
Altor cruzimi, altor pedepse
Cum să mai stai în picioare-n deriva
Atâtor altor valuri imense

Monica Lung

griji şi vedenii

O zăpadă imensă alcoolică
O zăpadă cu nesfârşite o-uri
Prin care împing căruciorul
Să se întoarcă în realitate
Să ajungem împreună pentru ultima oară
Prin locuri fără fum şi melancolie
Fără ninsori
Unde orbirea vorbirea sângelui meu
Sunt doar griji şi vedenii
Văduvite de orice vigori

ilustrată cu tinerei

Tocmai când îmi vin (din vin) în minte
numai de spaimă
teatre, cuvinte
iată, pe postamentul eroului necunoscut
din vâlcea
domnişoara şi-o trăgea cu domnişorul
de parcă se aflau în cortul iubirii
măcar junele era dus cu totul cu dorul
dar la sfârşit şi-a curăţat botul
de firul auriu rămas la el din marginea triunghiului ei
scuipându-l delicat pe cizma ostaşului de granit

ehei!
vremuri cu tinerei!

primit

Dânsa-i bătrâna mea rudă
care-a ţâşnit din camera vecină
tăcută în toate voind doar să pătrundă şi
să sufle-n lumină

Nu e nimic de făcut – aştept
să-mi arate înscrisul
Slujbele s-au făcut, pâinile s-au mâncat
Rămâne ca visul

din nourii unui cer de vară voios
să-mi umple paharele cu cerneală
să pot pân' la ultimul os
aşterne o singură frază letală

în care să mă-nchid împăcat –
ca-ntr-o fortăreaţă de muzici finale –
nemaiplâns şi nelăudat
dar primit de Oştile Tale.

Ana OLOS

URMUZICALE I: FUNCȚII „FUCHSIENE”

Cea mai lungă dintre prozele lui Urmuz, cu adevărat „muzicală”, ***Fuchsiada***, a rămas necunoscută până în 1930, când Saşa Pană a cercetat manuscrisele şi partiturile muzicale, după cum mărturisea Eliza Vorvoreanu. Însă Geo Bogza susţinea că poema fusese dusă după moartea lui Urmuz de sora sa, împreună cu caietele de însemnări, la Turnu Severin. Ipoteză plauzibilă. Era firească dorinţa ei de a găsi „cheia” sinuciderii fratelui său. Şi pentru că Mitică, trecând cu trenul prin Turnu Severin doar cu două luni înainte, nu se oprise să-şi viziteze sora, scuzându-se prin câteva rânduri trimise după ce a ajuns acasă. Probabil fusese şi teama ei să nu rămână lucruri compromiţătoare printre hârtiile celui dispărut. Nu se ştie ce a găsit Eliza şi nici dacă mărturiile ei târzii şi sumare conţin „adevărata viaţă” a lui Demetru. Deşi ea se declara *„singura, poate, dintre cei care au trăit aproape de el”*, *„prietenă şi confidentă”*, se pare că n-a dorit să dezvăluie cele ştiute doar de ea, pentru *„a nu distruge legenda”* (?!). Poate, la fel ca ea, şi alţii care au scris atunci despre Urmuz, din discreţie, pudoare sau tot ca să nu distrugă legenda, au păstrat taina celor ştiute de ei despre viaţa *reală* a lui Dem. Demetrescu-Buzău. Datele sumare privind evenimentele care i-au marcat viaţa – adunate din mărturiile surorii Eliza şi ale prietenilor – sunt cuprinse cu acurateţe şi în ***Tabelul cronologic*** din excelenta minimonografie didactică, cu o antologie comentată şi excerpte din receptarea critică a lui Adrian Lăcătuş (Aula, 2002). În douăzeci de pagini, cinci (pitagoreice) capitole, ni se oferă poate cea mai raţională abordare a lui Urmuz. Autorul începe şi el cu inventarul „lăzii” rămase după moartea grefierului (asociată cu ***Lada*** lui Daniil Harms). Urmează referiri la înrudirea lui Urmuz cu alţi *„extrateritoriali”* din literatura secolului XX, precum Bacovia, Bruno Schulz, Witkievicz şi Gombrowitz, nume suprinzător diferite (cu excepţia lui Kafka) de cele pomenite de alţi cercetători. Urmuz e considerat un *„artist burghez”* şi biografii sunt grupaţi în cei *apropiaţi* de autor (familia şi prietenul G. Ciprian), punând în acord viaţa şi textele; şi *ceilalţi*, care văd un dezacord între operă şi viaţă (în speţă tinerii avangardişti, unii dintre ei extrem de exaltaţi). Faţă de voga abordărilor textualiste, de poetică literară şi de ilustrare a unor concepte antinomice faţă de canon, monografistul consideră benefică existenţa unor abordări integrând contextul social, politic şi sociolingvistic ilustrat de Urmuz, menţionaţi fiind Ov. S. Crohmălniceanu, N. Balotă, N. Manolescu. Acestor interpretări monografistul le adaugă şi *„reflexul etic şi estetic de relaţionare a valorilor generale cu sublimarea ironică şi parodică a elementelor autobiografice”*.

„Gramatica operei” începe prin declararea lui Urmuz drept *„un scriitor adevărat”*, faţă de *„mai mult ca scriitor”* conform receptării interbelice sau faţă de coborârea lui la *„statutul de combinator, dacă nu chiar farsor, creator abil de paralogii şi artificii logico-lingvistice cu efecte şi semnificaţii exclusiv amuzante”*. Criticul conchide că, de fapt, direcţiile de comentare şi situare ale autorului converg. Discutând despre parodie şi pastişă, clasicism şi antiliteratură, menţionează şi alte analize ce explorează intertextele *„recurent mitologice”*, îndeosebi cele din ***Pâlnia şi Stamate*** şi ***Fuchsiada***, subliniind coincidenţa cu experimentele lui Joyce şi Eliot, cu operele lor de mare răsunet apărute în 1922, an în care Arghezi tipărea primele două texte ale celui devenit peste noapte Urmuz.

Cercetând *„imaginarul operei”*, Adrian Lăcătuş se referă mai întâi la *„sex şi caracter”*, împrumutând formula din titlul cărţii unui alt autor sinucigaş, filozoful vienez Otto Weininger. Sursa combinaţiei dintre violenţă şi sex la Urmuz este atribuită absenţei interiorităţii personajului şi spiritului subordonat astfel impulsiunilor primitive. Sunt oferite şi exemple de *„reprezentări ale sexualităţii erotice”*, de la autoerotism, fetişism la variaţiuni ale bestialităţii, detectându-se o eventuală ambiguitate bisexuală, homosexualitate şi/sau travestism. Şi asta fără a se urmări un diagnostic, *„ci doar identificarea mărcilor unei crize acute a sinelui, a interpretării individualităţii, deconstruirea eului omogen şi organic”*. De aici şi acceptarea opiniei unor Balotă sau Manolescu în identificarea personajelor ca mască a eului auctorial. Monografistul adaugă însă că majoritatea ficţiunilor urmuziene sunt autoironice şi autobiografice, o *„poetică autobiografică a urii de sine (Selbshass)”*, şi că ele reprezintă *„răzbunarea artistului sublim ratat, condamnat la eşec, corupţie şi degradare”*. Afirmaţii pe care ne este greu să le acceptăm fără rezervă.

Un lector lipsit de preconcepţii al ***Fuchsiadei*** trebuie să admită că mica scriere degajă un ton vesel, jucăuş, vădind o *„ştiinţă voioasă”*. Prezenţa numelui Enescu face din acompaniatorul acestuia, Teodor Fuchs, un posibil erou al micii poeme în proză, aşa cum scria şi sora scriitorului. Dar ce motiv să fi avut Demetrescu-Buzău să se răzbune pe acesta ridiculizându-l? Doar de dragul hazului stârnit de nume? Dar de vreme ce poema în proză este scrierea evident cea mai elaborată şi susţinută narativ, *„capodopera”* lui Urmuz, şi nu numai după Manolescu, de ce s-o fi ţinut ascunsă când, fără mare efort, putea înlocui numele protagonistului? Singura explicaţie ce ne vine în minte este că niciun alt nume decât „Fuchs” nu se potrivise mai bine intenţiilor sale.

Ceea ce pare să nu-i fi interesat pe criticii şi istoricii literari nu le-a scăpat însă muzicologilor. Căci pe lângă compozitorul în viaţă Theodor Fuchs, de care pomenea şi sora lui Urmuz, putea fi vorba şi de alt sau alţi Fuchşi. Aşa cum susţine, pe bună dreptate, un comentator al operei ***Urmuzica*** (1998) a lui Sorin Lerescu, existase un compozitor neamţ cu nume omofon, profesorul de contrapunct al barocului, Joseph Fux (1660-1741), autor al lucrării ***Gradus ad Parnassus***, sigur cunoscut de grefierul care lua lecţii de contrapunct. Prezenţa muzelor, deşi lăcaşul lor mitic nu e numit în mica proză, este un indiciu care întăreşte această asociaţie. Dar internautul de azi, spre delectarea sa, descoperă că „familia” muzicienilor Fuchs este mult mai numeroasă.

Robert Fuchs (1847-1927), poreclit „Serenaden Fuchs” - admirat de Brahms, cunoscut pentru triourile şi fanteziile pentru harfă, „fuchsianismele” sale fiind regăsite în ***Simfonia a doua*** a lui Mahler - fusese profesorul de armonie al lui George Enescu la Viena. Iar fratele mai mare, Johann Nepomuk Fuchs (1842-1899), printre altele, compusese şi o operă ***Zingara*** (***Ţiganca***), cu premiera la Brno în 1872. Prin urmare, protagonistul micii proze urmuziene ar putea fi considerat un personaj sintetic, un muzician oarecare în comparaţie cu marele George Enescu, amintit cu admiraţie în ***Fuchsiada***. Ceea ce nu-l exclude din „aliaj” nici pe Theodor Fuchs şi nici pe autorul însuşi.

Iar dacă gândirea muzicală seamănă cu cea matematică, în mintea lui Urmuz, cel interesat şi de ştiinţă, seriei *Fuchşilor* muzicali i se poate adăuga, deşi tematic diferit, un *mathematicus* german (cu unul din prenume invocându-l pe filosoful iubit de Demetru, Kant), Lazarus Immanuel Fuchs (1833 -1902). Cunoscut pentru contribuţia sa la ştiinţa ecuaţiilor diferenţiale şi datorită ecuaţiei Picard-Fuchs, devenit şi eponimul unor funcţii eliptice, deci „fuchsiene”, celebre datorită matematicianului Poincaré. Oricât ar părea de absurd, am putea include în familia lui Fuchs şi rude mai îndepărtate, care şi-au ortografiat numele altfel. Unul dintre aceştia ar fi cineastul William Fox (1879-1952), născut la Tolcsva, fiul lui Michael Fuchs, emigrat de la Budapesta în America. William Fox a devenit producător de filme şi şi-a întemeiat o companie cinematografică proprie la 1 februariei 1915, la New York. Pe lângă ei, cine ştie câţi alţi Fuchs-şi sau Fox-şi, vor mai fi fost. Unii dintre aceştia (dacă nu şi Demetru) trebuie că au practicat dansul în patru timpi, foxtrot, lansat, se pare, de actorul de vodevil Harry Fox în 1914. Numele dansului sfârşind, în cele din urmă, ca nume de cod pentru litera **f** în comunicaţii, în timpul războiului mondial. Dar seria Fucşilor rămâne deschisă şi pe viitor.

Nu e de uitat că Urmuz se foloseşte de un nume de familie nemţesc, fără a-l însoţi de un prenume. Devenit din patronim ortonim, alonim şi/sau omonim sau eponim în titlul poemei lui Urmuz, numele Fuchs provenea în germană dintr-o poreclă animalieră şi era deci... traductibil! Dacă vulpea argintie, mai nobilă, se ţinea departe, în regiunile polare şi era vânată pentru blana ei scumpă ca să încadreze fumos chipul doamnelor, cea comună devenise personaj al fabulelor. La Esop, roşcata cumătră se plângea că strugurii-s acri pentru că nu putea ajunge la ei. Apoi vulpea sau vulpoiul au devenit personaj favorit nu doar în poveşti şi fabule, ci şi în fabliau-urile licenţioase medievale, adăugând vicleniei şi alte atribute. Reinardus/Reinhart/Renart era comic, de joasă moralitate, avându-l ca partener-victimă pe Lupul cel prost sau pe Cocoşul ce-şi apăra găinile. Goethe însuşi prelucrase în epopeea sa în douăsprezece

Rebeka Nagy

cânturi, ***Reineke Fuchs***, legendele cunoscute din cărţile ilustrate citite în copilărie. (Deci nu e de mirare că s-a îndrăgostit de Christiane Vulpius...). Vulpoiul personficat în context italian, Volpone, bătrânul avar căzut în propria-i capcană, va fi personajul principal din comedia lui Ben Jonson, contemporan cu, dar mai vestit în epocă decât Shakespeare.

Dacă acceptăm ideea avansată de Eliza Vorvoreanu că fratele ei compusese micile proze cu un scop educativ, destinate fraţilor mai mici, el se va fi condus după modelul iluminismului, articolele din enciclopedie rezolvând procesul asociativ în cazul numelor. Dacă în vremea lui Demetru-Urmuz nu era internet, în căutarea Fucşilor se putea „naviga” prin filele enciclopediilor ce se înmulţiseră încă din secolul al XIX-lea. Doctorul Ionescu, tatăl lui Demetru, sigur le cumpărase copiilor săi, pe lângă neterminatul ***Etymologicum Magnum Romaniae*** (1886) al lui B. P. Haşdeu şi ***Enciclopedia Română*** în trei volume (1898-1901), întocmită de Cornel Diaconovici cu concursul unui impresionant grup de colaboratori şi tipărită de ASTRA sibiană. Iar dacă fratele doamnei Ionescu de la Paris nu le trimisese nepoţilor din România acel ***Nouveau Larousse Illustrée*** în şapte volume, un exemplar din ***Petit Larousse***-ul apărut în 1905 – pe copertă cu o femeie cu cununiţă, care sufla într-o floare de păpădie – trebuie să fi ajuns şi la nepoţii din Bucureşti. Dar micul dicţionar trebuie să-l fi impresionat pe Mitică-Urmuz în special ca formă comprimată a marilor enciclopedii, reflectând la scară mică acelaşi model de raţionalitate arborescentă, ordinea alfabetică şi metoda referinţelor, regăsite şi azi pe internet

Se pot face şi alte speculaţii în jurul numelui Fuchs, gândindu-ne la pronunţarea în engleză, limbă pe care nu e exclus s-o fi ştiut şi Urmuz. Iniţierea lui Fuchs şi asocierea lui Urmuz cu Jarry face plauzibilă o atare presupunere. În cazul variantelor de ortografiere a numelui, grupurile de litere „chs”, „cs” sau „ks”, care redau învelişul sonor, pot fi înlocuite de „x”, ce poate fi şi semnul înmulţirii, simbolul matematic al lui X, „necunoscuta” din algebră sau zecele roman. Veşnicele întoarceri ale lui Urmuz la textul scrierilor sale fac extrem de plauzibile aceste speculaţii, de vreme ce sora sa Eliza atrăsese atenţia asupra hazului pe care îl făcea fratele său la auzul numelor unor persoane sau găsind el nume ce li s-ar fi potrivit mai bine purtătorilor, probabil sub influenţa fizionomiilor medievale, a lui Cantemir sau a lui Budai Deleanu. Să nu uităm ceea ce nota însuşi scriitorul cu referire la numele personajelor Algazy şi Brummer.

Numai că nu e deloc sigur că şi cititorii ***Fuchsiadei*** se vor fi obosit să-şi piardă timpul cu căutarea unor asemenea „înrudiri” şi deslușiri. Pentru ei - la fel ca pentru majoritatea cititorilor de azi - conta în primul rând povestea, anecdota. Or, ***Fuchsiada***, văzută ca o savuroasă (cam în doi peri) „răzbunare” împotriva pianistului cunoscut de bucureşteni, de era tipărită, putea într-adevăr să ducă nu doar la un scandal, ci şi la un proces ce l-ar fi compromis pe grefierul atât de grijuliu în a-şi proteja imaginea publică.

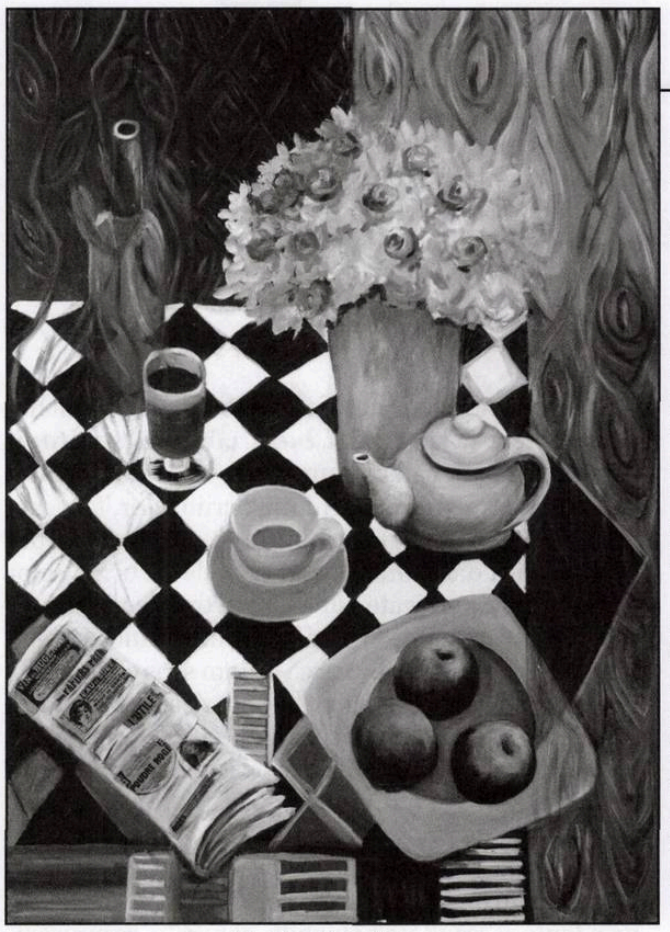

Emilia Tohatan

Maria V. CROITORU

TRANDAFIRUL ROZ

Era odată un împărat care trăia liniştit cu împărăteasa lui. Treburile din împărăţie mergeau bine. Oamenii îl iubeau pentru că le asculta toate necazurile şi lua măsuri să fie îndepărtate. În plus, era şi darnic, îi ajuta pe cei nevoiaşi, le dădea de lucru şi făcea în aşa fel ca toţi să trăiască omeneşte.

Nu-i plăceau însă leneşii şi avea iscoade peste tot, să-i prindă şi să-i aducă în faţa lui. Pe aceştia îi punea să lucreze numai pentru mâncare, până când promiteau şi dovedeau că s-au schimbat.

Nici împărăteasa nu lenevea în palat, ci lua parte la diferite treburi, încât toată ziua nu sta o clipă degeaba. Cel mai mult şi mai mult îi plăcea împărătesei să îngrijească florile din jurul palatului.

Ei aveau un singur fiu şi-l iubeau ca pe ochii din cap. Cu toate acestea, şi pe el îl puneau la lucru, fiindcă, ziceau, e bine să ştie de toate, pentru când îi va lua locul tatălui său pe tronul împărăţiei. Astfel, tânărul a învăţat să facă de toate şi, orice lucra, era mereu vesel, cânta, fluiera şi nu se plictisea niciodată.

Într-o zi, împărăteasa îl chemă s-o ajute să cureţe trandafirii. Florin, că aşa îl chema pe flăcău, îşi alese să cureţe trandafirii din grădina din faţa castelului împărătesc. Împărăteasa fu de acord, ea urmând să-i cureţe pe cei care mărgineau aleea ce ducea spre un lac din apropiere.

Florin a luat cu el un coş în care să pună florile uscate pe care le tăia. Ca de obicei, era foarte vesel şi se gândea să lucreze cât poate de repede, ca să termine şi să meargă apoi s-o ajute şi pe maică-sa. Deodată, din grabă, din neatenţie, din greşeală, a tăiat un trandafir roz. Floarea a căzut jos. Repede, flăcăul a luat floarea, a privit-o şi a mirosit-o îndelung. Era nemaipomenit de frumoasă şi nu-şi putea lua ochii de la ea. Parcă îl vrăjise. Şi-avea un parfum cum nu mai simţise niciodată. Cum se uita la floarea de trandafir roz, aceasta se răsuci, îl zgârie cu spinii din codiţă, se înălţă, după care, căzând jos, se transformă într-o fată de toată frumuseţea. Aceasta îl privi pe flăcău, care era năucit, şi zise:

- Uită-te bine la mine şi caută-mă!

Apoi, fata se prefăcu iar în floare şi un vârtej de vânt se răsuci şi-o luă ridicând-o în înaltul cerului, lăsându-l pe Florin fără glas, dar cu privirile urmărind vârtejul, până când nu mai văzu nimic.

Îşi reveni şi reluă lucrul, continuând să taie şi trandafirii ceilalţi. Gândul însă îi era la fata pe care o văzuse şi care dispăruse în mod misterios. Zgârietura de la mână îi dovedea că n-a fost un vis. Reuşi să termine şi se duse să-i ajute şi împărătesei. Aceasta se miră văzându-l aşa de tăcut, fiindcă nu-i era în fire, şi-l întrebă care este cauza tristeţii şi a supărării. Nu-l văzuse aşa niciodată în viaţa lui de până acum.

- Nu sunt în apele mele, mamă! Se întâmplă ceva cu mine, dar nu ştiu ce. Ţi-aş spune, dar mi-e teamă că nu mă crezi şi nici nu vreau să te neliniştesc şi pe tine, mamă!

- Du-te şi te plimbă, dragul meu flăcău, că poate îţi trece!

- Nu merg până nu terminăm.

După ce terminară, Florin se duse în locul unde o văzuse pe fată. Se uită peste tot, sperând să găsească niscaiva petale căzute din trandafirul luat de vânt. Spre norocul lui, găsi o petală pe care o luă şi merse în castel. Se retrase în odaia lui şi stătu ca fermecat, privind petala. Toată noaptea n-a dormit. Cum închidea ochii, cum îi apărea în faţă chipul fetei ieşite din trandafirul roz, tăiat din greşeală de el. Sau nu fusese greşeală? Poate că aşa trebuia să se întâmple. Mister!

Dimineaţa ieşi devreme să se plimbe. Când ajunse aproape de lac, se aşeză pe o buturugă. La câţiva paşi de buturugă, văzu o răsură încărcată cu boboci de flori. Se apropie mai mult şi privi cu atenţie bobocii. „Petalele florilor vor fi roz", gândi flăcăul. Deodată, un boboc îşi desfăcu petalele, le închise şi iar le deschise! Şi tot aşa de mai multe ori. Se apropie şi mai mult de răsură. Întinse mâna să rupă floarea, dar numai o petală căzu, iar celelalte se uscară sub ochii lui. „Doamne, Doamne, ce să fie?", zise cu glas tare Florin.

- Sunt aici!, auzi o voce în spatele lui.

Când se-ntoarse, o văzu iar pe fată, care-i zise:

- Caută-mă în Poiana Florilor, Făt-Frumos!

Vru s-o prindă de mână, dar nu se putu mişca, parcă era ţintuit locului. Necăjit, cu petala din floarea de răsură în mână, se aşeză iar pe buturugă. Cum stătea acolo cu inima frântă, văzu o turturică scormonind pământul, căutând mâncare. Îşi aduse aminte că are la el nişte grăunţe, pe care le luase să le dea porumbeilor. Luă punga şi-i aruncă turturelei o mână de boabe. Pasărea nu se sperie şi începu să ciugulească. După ce-şi umplu guşuliţa, veni în faţa lui şi-şi plecă căpşorul, ca şi cum i-ar mulţumi.

- Îţi mulţumesc şi eu, păsărică dragă, că m-ai înveselit o clipă!

- Supărarea ta va trece, dar ai mai multe lucruri de făcut!, îi vorbi pasărea.

Se uită la ea şi nu-i venea să creadă că vorbeşte cu el. Turturica continuă:

- Dacă vrei s-o găseşti pe fată, du-te şi-ţi alege un cal dintre cei pe care îi are împăratul. Ca să-l alegi pe cel care trebuie, pune în apropiere o tavă cu un trandafir roz. Calul care va veni la trandafir acela va fi al tău. Să-l hrăneşti trei zile cât se poate de bine cu grăunţe fierte în lapte, să-l speli şi să-l ţesali zilnic, ca să se cureţe şi să se facă frumos ca în tinereţe, când îl purta pe împărat. Calul acela te va duce în Poiana Florilor, care este în împărăţia vecină cu noi la Răsărit. Să ai grijă că poiana este păzită de un balaur cu trei capete şi este aşa de mare că stă încolăcit în jurul poienii. Ca să-l poţi răpune, du-te la faurul tatălui tău şi cere-i să-ţi facă un paloş ascuţit pe amândouă părţile, iar vârful să-i fie ca unul de suliţă. Tu să bei lapte de la caprele voastre, iar înainte de a pleca să iei o ploscă de apă din izvorul de lângă castel şi să te stropeşti cu parfum de trandafir, să nu te simtă balaurul. Te vei furişa încetişor şi-i vei tăia trupul balaurului pe la mijloc, să nu te poată lovi cu coada, când te vei lupta cu el şi-i vei tăia capetele. Dacă vei reuşi să răpui balaurul, va trebui să recunoşti floarea de trandafir în care-i prefăcută fata. Vezi că poiana e plină de trandafiri roz şi de răsuri tot cu floarea roz. Să iei cu tine cele două petale şi, după ce-l răpui pe balaur, să le pui în palmă. Eu atât pot să-ţi spun, zise turturica şi zbură.

Flăcăul se uită după turturică, până când dispăru în zare, apoi se duse acasă. Intră în grădina din faţa palatului şi alese cel mai frumos trandafir roz. Luă apoi o tavă, puse trandafirul pe tavă şi se duse la grajdurile cailor. Caii însă erau pe o pajişte din spatele grajdurilor şi păşteau. Când ajunse acolo, se apropie de ei şi puse jos tava. Un cal slab, numai piele şi os, o gloabă de cal, cum spun oamenii pe la noi, se şi îndreptă spre tavă. Mirosi trandafirul şi se culcă lângă el. Flăcăul se duse şi-l mângâie pe cap. Calul necheză uşor şi se ridică în picioare. Florin îl luă de frâu şi-l duse în grajd. Îi dădu să mănânce nişte fân, după care îi aduse grăunţele fierte în lapte. Calul necheză a doua oară, iar după ce mâncă boabele, zise:

- Făt-Frumos, îţi mulţumesc! N-am mai mâncat boabe fierte în lapte de multă vreme, de când îmi dădea stăpâna mea.

- Dar cine era stăpâna ta?

- Fata pe care o cauţi tu.

- Şi cum ai ajuns la noi?

- Tatăl tău m-a găsit mai mult mort decât viu şi m-a adus aici. Eu te voi ajuta s-o găseşti pe fată. Peste trei zile plecăm.

Flăcăul mai mângâie calul şi apoi plecă la faurul împărăţiei şi-i spuse ce doreşte. Acesta tresări:

- Te duci să omori balaurul? Mă bucur că ai curaj şi doresc să-l învingi. Multe stricăciuni a făcut acest balaur şi în împărăţia tatălui tău. Mă şi apuc de lucru şi ţi-l termin până pleci.

Florin îi mulţumi meşterului şi plecă. Trei zile făcu aşa cum îi spusese turturica. Înainte de ziua plecării, seara, le zise împăratului şi împărătesei ce are de gând să facă. Să nu încerce să-l oprească, fiindcă nu vor reuşi. Fără fata pe care a văzut-o, el nu poate trăi şi trebuie s-o găsească neapărat.

Auzind, împărăteasa începu să plângă, spunându-i că toţi cei care au încercat să omoare balaurul au pierit. Chiar tatăl său a încercat cu oaste să-l răpună, dar n-a reuşit...

- Ce-au păţit alţii au păţit, nu mă interesează. Eu ştiu una şi bună: trebuie s-o salvez pe fata asta, zise hotărât feciorul împăratului.

- Nu-ţi pune viaţa în pericol, fiule, sunt destule fete, ţi-o poţi alege pe care o vrei!, mai încercă împărăteasa să-l determine să renunţe.

- Nu, mamă, eu numai pe aceea o vreau! De alta nu vreau să aud! Gata, am zis!

- Ai văzut-o... Ştii c-a fost blestemată de mă-sa la naştere să fie floare frumoasă şi cu ţepi. Era supărată foc că n-a fost băiat...

- Eu o voi salva şi ţi-o voi aduce noră aici!

- Dacă se crede în stare, să plece!, zice împăratul. Va face un mare bine şi împărăţiei, dacă ne va scăpa de balaur.

A doua zi, dimineaţa, îşi luă ziuă bună de la părinţi şi de la slujitori şi merse să ia calul şi să plece. Rămase uimit când văzu un cal de-ţi era mai mare dragul să-l priveşti. Strălucea de frumuseţe. Calul, cum îl văzu, necheză şi-i spuse:

- Stăpâne, sunt gata să te slujesc. Ai luat petalele şi apă? E bine că miroşi a trandafir. După ce omori balaurul, să pui în palmă cele două petale. Ele vor pluti şi se vor lăsa pe floarea în care este prefăcută fata vrăjită. Vei stropi floarea cu picături de apă din ploscă. Să ai grijă să-ţi mai rămână apă în ploscă. Acum, stăpâne, după ce ai auzit toate astea, urcă în şa, să pornim la drum.

Flăcăul încălecă, iar calul îl duse lin ca vântul şi iute ca gândul. Trecură de împărăţia tatălui său şi intrară într-un tărâm întunecos, cu copaci cu vârfurile până la cer. La un moment dat, calul se opri.

- Descalecă, stăpâne, c-am ajuns! Să te-apropii încetişor şi să faci ceea ce trebuie, ca să izbuteşti. Minte limpede şi braţ puternic, stăpâne, că acolo te aşteaptă cea care îţi va fi soţie iubitoare. Loveşte fără frică şi vei învinge.

Balaurul se pregătea să doarmă. Simţind un puternic miros de trandafir, adormi mulţumit. Florin se furişă printre copaci şi văzu poiana. Era plină cu trandafiri. Văzu şi trupul balaurului care înconjura poiana. Socoti cam pe unde este mijlocul trupului şi merse încet într-acolo. Izbi trupul balaurului cu paloşul şi-l reteză dintr-o singură lovitură. O zeamă verzuie şi urât mirositoare începu să se scurgă din trupul tăiat. Balaurul începu să urle de durere şi să se zvârcolească. Îşi săltă capetele, să-l vadă pe Făt-Frumos şi să-l înghită. Strigă:

- Unde eşti, Făt-Frumos, să te-nghit cu paloş cu tot? Încă nu m-ai răpus şi nu mă vei răpune.

Balaurul începu să arunce foc pe nări. Flăcăul aruncă apă din ploscă şi rămase uimit câtă apă vine dintr-o ploscă aşa de mică. Vezi, Doamne, plosca era fermecată, iar apa avea puteri miraculoase. Flăcările se stinseră cum le atinse apa din ploscă. Cele trei capete ale balaurului erau cu ochii ţintă la flăcău. Atunci, calul, care mersese în partea opusă, începu să necheze. Balaurul întoarse capetele într-acolo, crezând că de acolo vine pericolul. Atunci, Florin se apropie şi-i tăie un cap. Se gândea cum să le taie şi pe celelalte două şi văzu turturica. Aceasta se învârti pe lângă capul balaurului şi-l ciupi de capul din mijloc. Balaurul se uită în sus, iar flăcăul îi mai tăie un cap. Mai avea unul. Balaurul se zvârcolea de durere. Calul necheză tare, iar balaurul căscă o gură cât o şură şi se-ntoarse să-l înghită. Flăcăul, cu o lovitură puternică, îi reteză şi ultimul cap.

(Continuare în pagina 18)

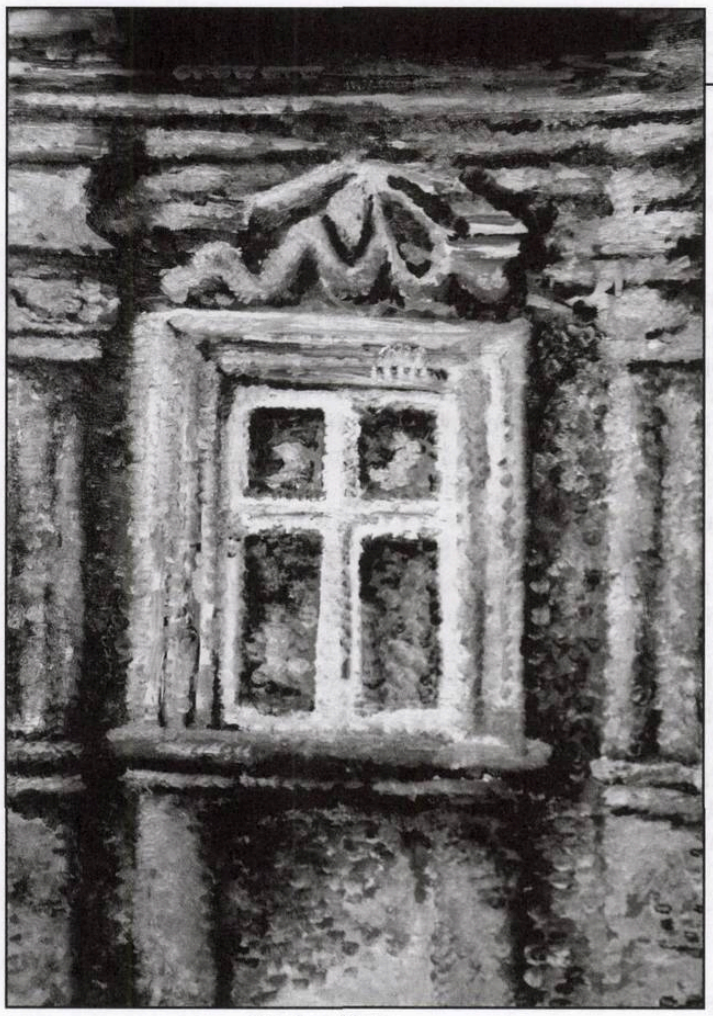

Dorina Bolos

Augustin COZMUȚA

ANUL 70 AL VIEȚII MELE

(fragmente inedite)

Marți, 7 ianuarie 2014

Țara e în ceață în cea mai mare parte și lucrurile navighează, ca și oamenii, spre orizonturi necunoscute, invizibile. Traiul în ceață, pe cât de ascuns și de anonim, e protector, poate chiar preferat de mulți. E ziua Sfântului Ioan Botezătorul, cel care, ieșit din ceața ***Vechiului Testament***, prin botezul Domnului în râul Iordan. Dar și lumina oferită umanității creștine e contaminată și învăluită în ceață, încât unii nu întrevăd decât o viitoare și iminentă apocalipsă. Nu se găsesc soluții, nu se întrevăd perspective, viața politică însăși bâjbâind în ceața unor proiecte vagi, efemere, promovate sub imperativul clipei, de azi pe mâine. Cine să aibă răbdare și încredere într-o nouă venire, un nou botez, o mare schimbare? Salomeea își dansează iluzia obținerii unui nou cap jertfit pe tava/tipsia de aur a momentului. Din ceața pustiului nu apare însă niciun cap, niciun chip de jertfitor. Nu e cine să vestească un Mesia al postsfârșitului de lume, în care rătăcim bezmetici, dar nu ne predăm! *En attendant Godot*!

Miercuri, 8 ianuarie 2014

A biruit lumina în zona noastră. Încă de dimineață soarele a îmbrățișat cu un brâu de lumină muntele Igniș, promițând o zi senină. M-am simțit îndemnat să stau în curte, cu fața în bătaia razelor de soare, spre a mă bucura de ridicarea ceții și de căldura solară. Mă simțeam singur cu Soarele pe lume, parcă un privilegiat al cerului și al luminii, deși îmi dau seama că e doar o iluzie, astrul zilei împărțindu-și binefacerile sale tuturor oamenilor planetei care nu sunt în ceață. Calvarul ceții se resimte încă pe o seamă de aeroporturi din țară, între ele nelipsind Clujul nostru drag, în care am adăstat de Anul Nou. Cât suntem de dependenți de mama Natură și prin câte fire suntem conectați la starea vremii. Nu întâmplător sunt atât de frecvente în conversația oamenilor datele despre vreme și vehicularea lor prin mass-media. Unii vorbesc chiar de o stare meteorologică a omului datele despre vreme și vehicularea lor prin mass-media. Unii vorbesc chiar de o stare meteorologică a omului, fie sănătos, fie suferind, biologic, dar și spiritual. Când biruie lumina, simți că biruie și gândul, chiar dacă există un regim diurn și unul nocturn al ritmului biologic și care ne determină inclusiv dispoziția creatoare.

Miercuri, 15 ianuarie 2014

Recunoștință pentru Eminescu, iată ce simt în această zi și, alături de mine, poate mulți alți români, dacă ar fi să ne luăm numai după gesturile exprimate în cadrul Zilei Culturii Naționale, cum este declarată data nașterii poetului. I-am descoperit creația de tânar și, deși erau vremuri proletcultiste și dogmatice, nimic nu m-a împiedicat să-i cunosc viața și opera, ca elev și student, apoi ca gazetar, și pur și simplu din pornire proprie, statornică. Am învățat de la el sensul suferinței, bogăția imaginației, forța expresiei, curajul ideii, împărtășind bucuria naturii și supliciul iubirii, profunzimea meditației istorice și filosofice, muzicalitatea rostirii și „*farmecul dureros*" al întregii vieți. Am trăit și rostit cu el ***Rugăciunea unui dac***, ***Cugetările sărmanului Dionis***, dar și discursul proletarului ori ***Mai am un singur dor***. Recitându-i din versuri, cel mai adânc impresionat m-am recunoscut lângă poezia ***Peste vârfuri***, cu al ei peisaj misterios despre vecinătatea morții și pacea eternă în care ne împinge pe fiecare din noi: „*Mai suna-vei dulce corn/Pentru mine vreodată?*".

Sâmbătă, 18 ianuarie 2014

O amintire persistentă mi-a lăsat vizita la salina Turda, a doua zi de Anul Nou, fiind la Cluj cu toată familia. Vremea era mohorâtă, ca de ploaie, drumul neoferind nici vederi și nici impresii plăcute. Parcăm mașina pe strada Salinelor, la intersecția cu strada Tunelului, care duce direct la intrarea veche în galeria sau ocna de sare. Peisajul e dezolant, fără amenajări, strâmt și de-a dreptul neprimitor. Mă consolez cu ideea că drumul la ocnă n-a fost pentru nimeni ușor, fie condamnați, fie lucrători angajați, în vreme ce noi suntem simpli vizitatori sau turiști de ocazie. După poarta de intrare în incintă se observă intrarea în salină, similară cu intrarea într-o mină veche, dar încă nepărăsită. Cumpărăm bilete și pliante ca să ne facem idee despre obiectiv și despre traseul de urmat. Întâmplarea face că ne asociem cu un grup de vizitatori care aveau ghid și auzim și noi câte ceva din prezentarea făcută. Intrăm pe galeria principală și avem emoții că nepoatelor s-ar putea să le fie frică și să nu vrea să parcurgă traseul slab luminat, cu dale pe jos, din loc în loc umede și cu petice de apă, nevoiți pe alocuri să le ocolim. Surpriza e că nepoatelor le-a surâs misterul oferit de galerie, încât au luat-o la pas repejor mult înaintea noastră. Prima oprire se face la așa-zisul loc „Ecoul galeriilor", un fel de balcon de unde sunetul scos de vizitatori reverberează în mai multe galerii, care comunică între ele fără a ne fi accesibile. E amuzant, dar și dătător de ton pentru ceea ce urmează să vedem ajungând cam la 400-500 de metri pe galeria care, am înțeles, măsoară în total aproximativ un km (vreo 912 m). Aici e amenajată o coborâre în...infern!, adică în adâncime, fie cu liftul, fie pe trepte, spre fostele saline Rudolf și Maria Tereza, amenajate și dotate cu condiții moderne de acces, încât senzația este nu de pericol, ci doar (de faptul) că înaintezi pe alt tărâm, spre centrul Pământului, vorba lui Jules Verne. Coborârea se face la două nivele adâncime, sub o cupolă de sare, în formă de clopot, amintind metoda de exploatare a sării de-a lungul timpului. Cavitățile celor două saline îngemănate ascund acum, prima, un uriaș carusel și locuri de joacă pentru copii, iar în punga de jos a celei de-a doua galerii se află un loc cu apă sărată, evident, având la mijloc o insuliță cu debarcader pentru bărci cu vâsle. Ai zice că-i Insula lui Euthanasius din proza lui Eminescu sau Luntrea lui Charon din mitologie, gata să te ducă pe celălalt tărâm, în lumea umbrelor. Lipsea însă râul Stix, așa că am urcat în barca cu vâsle și ne-am învârtit în cerc în jurul insuliței trecând și pe sub un pod și printr-o strâmtoare, între Scylla și Caribda, să zicem, că munți să se bată în capete n-am văzut. Oricum, viziunea și priveliștea sunt de altă lume și îmi închipuiam că în pereții salinei, în diferite nișe, s-ar fi putut să fie ascunse morminte precum sarcofagele în piramidele egiptene. Sarea, se știe, conservă și timpul, nu doar impresionează spiritul, așa cum m-am lăsat eu sedus de peisajul subpământean oferit de salina Turda, amenajată ingenios după un proiect european derulat între anii 2008-2010 și pus la dispoziția publicului spre a se obișnui încă din viață cu o posibilă cale de trecere în lumea de Apoi. E chiar reconfortant!

Duminică, 19 ianuarie 2014

Citesc din „Adevărul de weekend" o anchetă-dezbatere despre ***Câți bani câștigă scritorii români***. Acum că am ajuns și eu un fel de scriitor, de fapt doar membru al Uniunii Scriitorilor, fapt mai mult birocratic decât atribuitor de valoare, mă pot și eu analiza dacă am câștigat ceva de pe urma celor 6 (șase) cărți publicate până acum, trei de publicistică și tot pe atâtea de critică literară. Financiar n-am câștigat mare lucru, abia dacă mi-am scos cheltuielile cu unele titluri, primul fiind sponsorizat, iar ultimele două subvenționate. Sincer fiind, eu nici nu mi-am propus să câștig prin editarea acestor cărți, întrucât toată viața activă am avut slujbă, în profesiunea de ziarist și nu de profesor, pentru care aveam diploma universitară. Singurul lucru care m-a preocupat a fost să-mi confirm pasiunea și vocația pentru literatură prin fapte și rezultate palpabile, concrete, recunoscute în domeniu, cele mai de prestigiu fiind cărțile. Eu n-am devenit mai talentat prin dobândirea calității de scriitor, ci eventual mai consecvent în promovarea pasiunilor și a aptitudinilor mele dovedite în cei peste patruzeci de ani de presă cotidiană și culturală. Recunoașterea acestor merite a venit târziu, dar pentru mine reprezintă o satisfacție intelectuală și nicidecum o răsplată pecuniară.

Marți, 21 ianuarie 2014

„*Ce se va alege de lumea asta*", exclama și se întreba bunica mea prin anii '50 - '60 ai secolului trecut și iată-mă și pe mine ajuns la vârsta acelorași întrebări și uimiri. Evident, va fi o altă lume, deși e atât de dificil de prezis viitorul. De imaginat e posibil, dovadă atâtea scenarii SF ori numai de anticipație, fie ea cât de săracă. Adevărul e pe undeva legat de faptul că fiecare generație e centrată pe un set de valori specifice, din care unele intră în disoluție chiar sub ochii celor care au crezut în ele. Și asta generează o stare de incertitudine și de labilitate. Bunica era îngrijorată cum vor trăi oamenii fără averea din proprietatea proprie, pământul fiind luat pentru a fi lucrat în colectiv, în vreme ce mie, care am trăit din citit și din scris, îmi vine greu să cred că toate plăcerile și rosturile lecturii ori ale conversației despre ele vor fi acaparate de calculator, internet și telefonul mobil. Da, epoca tiparului și întreaga eră Gutenberg, cum e numită, intră în disoluție și eu mă văd silit să accept că e justificată măcar constatarea „*Ce se va alege de lumea asta*". Oricum, ea va fi și fără mine!

Miercuri, 22 ianuarie 2014

Particip la o manifestare literară cu lansare de cărți, din care două abordează academic problematica jurnalului intim, datorat în principal unor scriitori. Cum poate fi abordat fenomenul? Prin ce metode? Etc. Și cu ce rezultate? Concluzia ar fi că jurnalele, în genere, nu sunt sincere, fidele realității și adevărului, deci nu sunt autentice. Autorii de jurnale își confecționează, de regulă, o mască, menită a fi convenabilă, pentru cel în cauză în momentul scrierii, dar și în fața posterității. Deci nu cum e omul, ci cum vrea el să pară în fața celorlalți! Și atunci la ce bun un jurnal? Mă întreb și eu fiind acum în situație, deși nu mi-am propus să scriu „jurnal intim". Pur și simplu mi-am propus să-mi notez niște gânduri care mă frământă în acest an, de la o zi la alta, alegerea și selectarea acestor gânduri fiind determinate de starea de moment, deci cât mai spontan cu putință. Decizia o iau seara, când deschid jurnalul și mă întreb: Ei, acum despre ce scriu? Oarecum fără premeditare, nearanjat, pe nepusă masă, cum se zice. La ce mă opresc, nu-mi dau seama decât în momentul în care mă apuc de scris. Ce iese, iese, ce nu, nu!

Săluc HORVAT

LIVIU REBREANU ŞI MAIERU

Apariţia romanelor ***Ion*** (1920) şi ***Pădurea spânzuraţilor*** (1922) a atras atenţia celor mai importanţi critici ai vremii: E. Lovinescu, Mihail Dragomirescu, Şerban Cioculescu, G. Călinescu, Tudor Vianu ş.a., continuând până la generaţiile de critici din zilele noastre: Nicolae Manolescu, Lucian Raicu, Mircea Muthu, Aurel Sasu, Ion Simuţ, Dan Mănucă etc. Între cei ai generaţiei actuale se numără şi măiereanul Iacob Naroş, autor al unor contribuţii semnificative despre Rebreanu şi opera lui, precum volumele ***Romanele lui Liviu Rebreanu***, ***Rebreanu în mileniul III*** şi recentul ***Liviu Rebreanu şi cuibul visurilor***, la care vom face referire în această cronică.

Apărut la Editura Şcoala Ardeleană (2016), volumul cuprinde mai multe evocări, cronici şi comentarii pe marginea unor cărţi, aducând întregiri substanţiale la bibliografia rebreniană.

Legăturile lui Liviu Rebreanu cu Maierul – cuib al visurilor, locul în care romancierul şi-a petrecut cei mai frumoşi ani ai copilăriei sale, sunt bine cunoscute. Se regăsesc în amintirile şi evocările lui Rebreanu şi în numeroase alte surse bibliografice. Între cele mai recente evocări se înscrie şi volumul de faţă, în care găsim un capitol întreg cu referire la Maieru, la nuvela lui Rebreanu ***Cuibul visurilor***.

În primul capitol, ***Rebreanu şi Maieru***, sunt cuprinse mai multe evocări, între care amintim ***Mărturisirile lui Rebreanu despre Maieru – Cuib al visurilor***, în care criticul expune amănunte interesante despre anii copilăriei, relatări ale romancierului făcute cu diverse ocazii, adunate în ***Mărturisiri*** sau în ***Jurnal***.

Aflăm că la baza mărturisirilor stă un text mai vechi, intitulat ***Romanul românesc***, cu care Rebreanu a conferenţiat prin mai multe oraşe ale ţării. Criticul citează şi câteva fragmente: *„În Maierul, spune Rebreanu, am trăit cele mai frumoase şi mai fericite clipe ale vieţii mele. Până când să împlinesc zece ani, a trebuit să merg la Năsăud, cale de cinci ore cu trăsura, am plâns amarnic, parcă instinctul mi-ar fi spus că nu voi mai avea niciodată bucuria de viaţă ce-am simţit-o în comuna mare, bogată de la poalele Ineului (...) Prin câte alte sate au vagabondat părinţii mei, n-aş putea spune, până ce au ajuns în comuna Maieru (...) unde s-au stabilit pentru mulţi ani. De Maieru se leagă toată copilăria mea şi toate amintirile asupra primului contact cu lumea exterioară. Eram de vreo doi ani şi jumătate când ne-am mutat în Maieru”*.

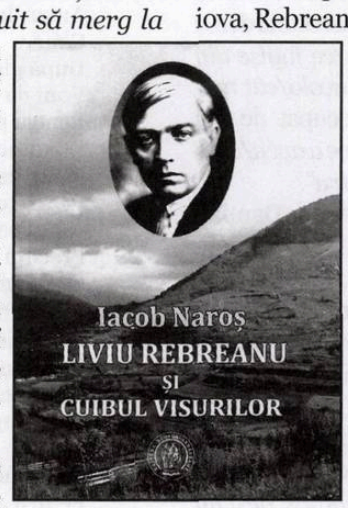

Urmează alte materiale despre Maierul copilăriei: ***Maierul văzut de Fanny Rebreanu***, ***Gavril Scridon, cu dragoste despre Rebreanu şi „Cuibul visurilor”***, o amplă relatare despre preocupările criticului şi istoricului literar clujean, şi el fiu al Năsăudului, cu referire la volumul ***Liviu Rebreanu între oameni de pe Someş***, ***Puia Florica Rebreanu – amintiri despre Maieru şi Rebreanu*** şi ***Puia Florica Rebreanu şi „Cuibul visurilor”***, cu referire la volumul acesteia, ***Pământul bătătorit de părinţii mei***, ***„Cuibul visurilor” văzut de Niculae Gheran***, editorul operei critice Liviu Rebreanu, ***Tiberiu Rebreanu faţă-n faţă cu Maieru şi „Cuibul visurilor”***, cel mai mic dintre fiii familiei Rebreanu, autorul volumului ***Calvarul gloriei***, în care se aduc date interesante despre romancier şi despre legăturile acestuia cu meleagurile natale.

La încheierea capitolului, Iacob Naroş ne spune că numărul celor care au scris despre Maieru, şi mai ales despre ***Cuibul visurilor***, este mai mare decât al acelora la care s-a referit. Consideră că este necesară menţionarea lor, reproducând în acest sens o listă cuprinzătoare a acelora care au contribuţii la temă, incluzând şi străini care au scris sau au tradus din opera lui Rebreanu.

În capitolul ***Rebreniana***, Iacob Naroş publică o suită de eseuri şi cronici de întâmpinare referitoare la biografia şi opera marelui romancier. Este partea cea mai consistentă a cărţii lui Naroş.

Ne vom opri mai întâi la ciclul de eseuri care se referă la activitatea de traducător a lui Liviu Rebreanu, mai puţin cunoscută, respectiv la articolele: ***Liviu Rebreanu – traducător***, ***Liviu Rebreanu între traduceri şi prelucrări***, ***Alte prelucrări după lecturi din literatura universală***, din primii ani în care a trăit în Bucureşti.

Până să-şi facă un nume în literatură, pentru a-şi asigura existenţa, Rebreanu a tradus din diverşi scriitori străini pentru revistele la care a început să colaboreze. În perioada în care a fost secretar literar la Teatrul Naţional din Craiova, pe lângă activitatea de a citi şi propune texte dramatice pentru a fi jucate pe scena acestui teatru, Rebreanu a tradus mai multe piese. Tematica şi autorii traduşi au fost cuprinzătoare.

Cum se ştie, Rebreanu a scris mai întâi în limba maghiară. Pentru a scrie în limba română a fost nevoit să facă eforturi pentru familiarizarea cu noua limbă, citind enorm şi mai ales traducând texte din diverse literaturi. Lecturile lui Rebreanu din această perioadă au fost din limba rusă, având o atracţie deosebită pentru marii scriitori: Lev Tolstoi, Dostoievski, Cehov, Maxim Gorki, a căror operă a avut o influenţă puternică asupra romanelor ***Ion*** şi ***Pădurea spânzuraţilor***.

Se pare că prima încercare de traducere a fost romanul ***Război şi pace***, din care a tradus fragmente. A tradus şi din ***Anna Karenina*** mai multe fragmente. Liviu Rebreanu nu cunoştea limba rusă, traducerile făcându-le după versiunea germană.

Primul număr din colecţia „Scriitori celebri”, îngrijită de Rebreanu, a fost o traducere după povestirea ***De ce?*** de Tolstoi. În cuvântul introductiv al volumului, Rebreanu îşi exprimă admiraţia faţă de nuvelele lui Tolstoi, care *„excelează printr-o simplitate biblică, printr-o naturaleţe patriarhală şi impresionează prin sinceritatea lor meşteşugistă”*.

Cehov este un alt scriitor rus preferat de Rebreanu, din care va traduce şi publica un întreg volum de povestiri, reproduse în „Universul literar”. Un alt scriitor rus din care a tradus a fost Maxim Gorki: ***Azilul de noapte*** şi alte lucrări.

În perioada de secretar literar la teatrul din Craiova, Rebreanu a tradus şi propus pentru a fi reprezentate pe scenă mai multe texte. Între acestea: ***Hoţii*** de Schiller, ***Tinereţea*** de Max Halbe, ***Ofiţerul*** de Francz Molnar etc.

Firesc, fiind un bun cunoscător al limbii maghiare, Rebreanu a tradus din opera mai multor autori unguri. Între scriitorii preferaţi s-a numărat Mikszarth Kálmár, din care a tradus un volum de nuvele şi un fragment din romanul ***Umbrele Sfântului Petru***, la care Rebreanu va scrie parodia ***Soacra Sfântului Petru***. Nu vor lipsi din atenţia lui Rebreanu nici unii scriitori germani. Am amintit numele lui Schiller. A mai tradus din Nietzsche, din Goethe ş.a.

Activitatea de traducător a lui Liviu Rebreanu ocupă un loc important, mai ales pentru anii grei pe care i-a parcurs după sosirea la Bucureşti şi până la apariţia marilor sale romane, ***Ion*** şi ***Pădurea spânzuraţilor***, care îl vor consacra şi aşeza între marii romancieri ai literaturii române.

Un capitol semnificativ al cărţii lui Iacob Naroş este cel consacrat unor semnalări şi comentarii ale mai multor lucrări despre Rebreanu apărute în ultimii ani. Între titlurile la care face referire amintim: ***Fascinaţia teatrului lui Liviu Rebreanu***, în care se comentează volumul ***Liviu Rebreanu omul de teatru*** de C. Puia; ***Liviu Rebreanu şi Pavel Dan***, articol semnat de Sergiu Pavel Dan, apărut în „Tribuna”, nr. 167, 2009, în care se spune, între altele: *„Dacă Liviu Rebreanu se opreşte asupra ţăranului din zona Năsăudului, Valea Someşului Mare, Pavel Dan vine cu o altă parte de suflet a spaţiului transilvănean şi oamenii câmpiei, amândoi având în vedere saga unor sate desocializate, descrierea unor lumi întoarse pe dos, tragicul social al unor oameni aflaţi sub obsesia morţii, dar în comuniune strânsă cu pământul”*.

Un alt articol vorbeşte despre volumul ***Elemente de limbă şi stil în romanul „Ion” de Liviu Rebreanu***, autor Grigore Marţian. ***Liviu Rebreanu. Ion, biografia unei capodopere***, semnată de Săluc Horvat, este o altă carte recenzată de Iacob Naroş, din care citäm: *„Punctul forte al studiului de faţă pare a fi ideea că dramele personajelor nu sunt provocate de lipsa pământului, ci de absenţa iubirii. Din punctul de vedere al lui Săluc Horvat, în romanul **Ion** avem de a face cu două romane distincte: romanul setei de pământ şi cel al inteligenţei satului ardelean”*.

Timea Rakos

Altă lucrare recenzată este ***Liviu Rebreanu – interpretări (dosar de autor). Arhiva Caietelor Rebreanu***, în care sunt semnalate 159 de titluri de cărţi de referinţă despre Rebreanu şi opera sa, o listă bibliografică ce arată atenţia de care se bucură opera rebreniană.

Volumul lui Iacob Naroş se încheie cu un amplu comentariu, ***„Cuibul visurilor” de Liviu Rebreanu – de la nume la renume***. În prima parte a comentariului, criticul face un scurt „istoric” al ***Cuibului visurilor***. A apărut pentru prima dată în „Luceafărul” (nr. 23-24, 1919). În anul 1927, povestirea este reluată în volumul cu titlul ***Cuibul visurilor. Culegere de nuvele***. În acelaşi an, nuvela este reprodusă în volumul ***Cântecul lebedei***, apoi în 1936 în ***Oameni de pe Someş***. Iacob Naroş mai notează că *„aceste pagini de jurnal, combinate cu amintiri, sunt obiectivate artistic (...) pentru o transfigurare artistică acceptabilă primilor ani de ucenicie literară înainte de apariţia romanului **Ion** (1920)”*.

Numeroasele probleme cu care s-a confruntat Rebreanu după ce, în anul 1909, s-a stabilit la Bucureşti, şi mai ales cele din timpul războiului îl vor ţine pe scriitor departe de cei de acasă, rămaşi în Ardeal. Abia în anul 1919, când Rebreanu dispune de libertatea de deplasare, îşi propune să revină pe meleagurile natale pentru a-i întâlni pe mama sa, Ludovica, pe fraţii şi surorile lui şi pentru a se reculege la mormântul tatălui Vasile Rebreanu. De mult timp îl apăsa dorul de a-şi revedea locurile copilăriei, Maierul său drag, oamenii locului. Drumul spre Maieru îi provoacă amintiri şi nostalgii, dar şi prilejul de a descrie locurile atât de dragi lui: *„După treizeci de ani,* scrie Rebreanu, *de zbuciumuri deşarte, mă întorc acolo de unde am pornit în lume. Căutam fericirea prin toate colţurile pământului şi nicăieri n-o găseam, nici în zgomotul oraşelor, nici în iubirea oamenilor şi nici chiar în inima mea. Cu cât o râvneam mai însetat, cu atât se ascundea mai adânc”*. Din nefericire, nici Maieru şi nici oamenii săi nu mai sunt aceia pe care i-a lăsat în urmă: *„Unde sunt toţi cei pe care i-am cunoscut?”*, se întreabă Rebreanu. Mama se mutase la Năsăud, surorile se măritaseră, de Emil nu se ştia aproape nimic. Sentimentul înstrăinării i se părea cel mai dureros. Totul i se părea acum străin. Convins că totul este uitare, iar trecutul n-a făcut altceva decât să şteargă urmele fără zgomot, Rebreanu pleacă fără să se uite în urmă. Din păcate, locul unde ne întoarcem nu mai este niciodată cel din care odată am plecat. *„Nostalgia acestor descoperiri târzii ne vor cuprinde şi pe noi, cei de după Rebreanu, oricât de tari am fi”*, ne spune Iacob Naroş, un demn urmaş al lui Rebreanu şi al Maierului.

Gheorghe PÂRJA

CUVÂNTUL CA MISTER AL VIEȚII

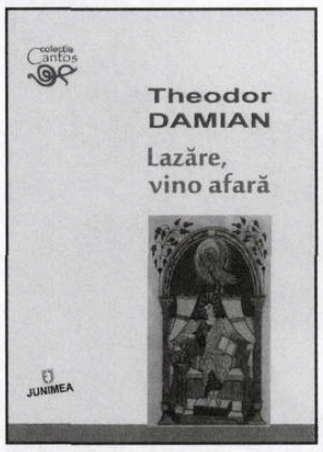

Theodor Damian este teolog, poet, critic literar, publicist și editor al prestigioasei reviste „Lumină Lină/ Gracious Light" din New York. Este președinte fondator al Institutului Român de Teologie si Spiritualitate Ortodoxă din metropola americană. Conduce Cenaclul Literar „Mihai Eminescu", este preot paroh al Bisericii „Sf. Apostoli Petru și Pavel", Astoria, New York. Timp de 24 de ani a fost profesor la Metropolitan College of New York și șapte ani coordonator de programe (licențe, masterat). Portretul făcut de Bartolomeu al Clujului ni se pare convingător: *„Părintele Theodor Damian este un neastâmpărat al Duhului Sfânt. Te miri în care universitate nu a studiat, în care facultate nu are un curs, cărei biblioteci nu i-a răvășit rafturile și pe care meridian nu i se aude vocea. Ți de pare anormal că poate să treacă o lună fără să-i întâlnești numele pe o nouă carte, pe un nou număr de revistă, pe un articol sau într-o constelație a universului Gutenberg"*. Este o personalitate complexă a culturii și literaturii române actuale, descins prin naștere din Botoșanii lui Eminescu. Cititorul român de poezie l-a cunoscut mai târziu pe Theodor Damian ca poet, afiliat prin vârstă și opțiuni literare generației '80, debutând în 1989 în Statele Unite ale Americii cu volumul ***Liturghia Cuvântului***. Abia după 1990 revine cu poezia sa la edeturile din țară și în teritoriul liric care l-a pus în raftul de sus al poeziei actuale.

Recentul volum de versuri primit de la Theodor Damian, ***Lazăre, vino afară*** (Editura Junimea, Iași, 2016), are o prefață semnată de regretatul Vasile Andru și un cuvânt însoțitor de Ioan Holban. După cum îmi mărturisea la New York, pentru el primează teologul, latura sacramentului. Acest lucru este vizibil în majoritatea poeziilor sale. Poetul Damian a apropiat poezia de teologie numai atât cât se poate deschide o fereastră spre cer. Adică privirea interioară a omului să poată pătrunde mai aproape de Dumnezeu. Este o cale posibilă spre adevăr. Volumul de care ne-am apropiat continuă *„liniile de forță ale lirismului său"*, plecând de la modelul biblic al Învierii lui Lazăr. Teologii privesc Învierea lui Lazăr ca pe o minune care anunță șirul de evenimente ce vor duce la Răstignirea lui Isus. Ei o consideră o înviere care duce spre moarte, adică minunea întâmplată cu Lazăr va duce la moartea Mântuitorului. Aici, poetul a aflat o substanță lirică de anvergură, unde demonstrează afirmația că teologul este ecranul pe care se proiectează poetul. Atunci când Hristos striga cu glas de auzit: *„Lazăre, vino afară!"*, la noi striga. Ne chema să ieșim din crusta egoismului, a trufiei. O imagine lirică decupată cu har și morală creștină: *„dacă suntem cu toții suferind/dacă unii dintre noi pe drum/ vor trebui să moară/singura speranță e să te împrietenești/ cu prietenul lui Lazăr/și să aștepți să auzi/pe numele tău/ cuvântul/Lazăre, vino afară!"*. La început cei de față au rămas muți de mirare. M. N. Rusu, criticul de la „Lumină Lină", crede că mirarea este un concept abstract, iar Theodor Damian în acest volum deschide o astfel de lirică abstractă, poetul având revelația mirării, adâncind taina și cunoașterea. M. N. Rusu își aduce aminte de două versuri-testament ale lui Nichita Stănescu: *„ce să vă las vouă,/Vă las mirarea"*. Criticul face analogii cu poemele lui Nichita Stănescu, considerând că *„Theodor Damian preia din testamentul nichitian, el deschide ușile poeziei filosofice, conceptuale, intelectualiste ale poeziei despre libertatea alegerii"*. Cu iscusință și inspirație se folosește de cunoașterea apofatică pentru a da discursului liric o înțelepciune adorată a metaforei capabilă să descopere ceea ce nu poate fi descris în cuvinte. Poetul are un volum cu titlul ***Apofaze*** (2012), *„o carte excelentă mai ales pentru alte utile clarificări în legătură cu universul liric purtând marca Theodor Damian"*. De altfel, acest volum stă sub semnul apofazei. Calea de urmat nu se convertește într-o definiție, ci în căutări care pot ajunge la paradox. Se pare că ar avea la îndemână și o cale spre inima tainei. Calea e dificilă: *„Cum vezi/o să poți afla/dar să-ți vezi/văzul/n-ai să poți/chiar de-ai veni/cu demonii/și cu îngerii toți"*.

Motivele biblice nu sunt atrase spre poezie forțat, ci se convertesc într-un firesc în care ușor putem detecta pulsațiile lirice. Maria Egipteanca, pustnica din deșert, după un trecut tumultuos, devine întruchiparea smereniei: *„Ne trebuie o Marie/o Egipteancă la fiecare/să ne conducă/ din partea în care-am murit/în partea unde/nu se mai moare"*. Întâlnirea Mariei cu preotul Zosima, mersul pe ape, împărtășirea sunt la fel motive din care se desprind curenți de profunzime în favoarea poeziei: *„E un pustiu în ardere/ și o ardere în pustie/căci arderea pustiește/pregătind astfel/drumul/spre Împărăție/Mergi pe calea aceea/cum Egipteanca pe calea de dor/cum Zosima alergând înainte-i/poposind din fior în fior"*.

Theodor Damian este un poet care și-a asumat liric starea sacral-liturgică cu tot misterul și evlavia cuvântului, cu ajutorul căruia poetul mulțumește Părintelui pentru bucuria de a trăi pe pământ. Autorul nu confundă poezia cu teologia, ceea ce am încercat să deslușesc până acum. El nu este un poet religios în accepțiunea interbelică a expresiei. Theodor Codreanu observă că *„prezența cuvântului biblic în poezia lui are o funcție similară cu aceea a conceptelor matematice în lirica lui Ion Barbu"*. Deși nu-i lipsește tăgada argheziană, observată de Ion Holban, l-aș apropia și de Grigore Vieru, deoarece cultivă arhetipul, privește spre obârșii, prin fereastra de cer stă în fața Creatorului, este preocupat de misterul adamic. Aici poetul are un dialog acru cu modernismul într-un poem relevant: *„Modernismul a tăiat/capul regelui premodern/ ca nebunul lui Nietzsche/care L-a omorât pe Dumnezeu/și care luându-i locul/s-a văzut prea mic/pentru un job așa de mare"*, fiind atent la energiile care se risipesc aiurea. Trebuie să se ia schelele – strigă postmodernismul, dar noi *„avem nevoie de alți arhitecți/care să construiască templul cel mare/peste templul cel mic/după modelul vechilor înțelepți/ Astfel deconstruim/începem cu ce a fost/și terminăm cu noi înșine/post și anti-amin"*.

Într-un text scris despre Theodor Damian cu un an în urmă, descopeream în opera lui lirică simbolul pustiei. Asocierea cu poezia creștină a lui Ioan Alexandru este pe deplin motivată. Pentru poetul ***Imnelor***, *„Pustia umblă, Pustia este grai/Cuvânt necunoscut năuc anume/Neamul lui cât nisipiș pe mări/Se-ntinde fără veste peste lume/Și când vin zorii și când iarăși cer/Și când e cerul înspuzat de stele/ Atuncia tu Pustie ești bunul Dumnezeu/Deasupra neființei mele"*. Pentru Theodor Damian, ea are o altă dimensiune: *„Eu scriu din partea și din cauza pustiei. Pustia este locul unde Dumnezeu te duce să vorbească inimii tale. În pustie ești mult mai aproape de cine ți-e dor decât altundeva. Pustia nu-i dată oricui"*. În plan liric, în universul pustiei este arderea fără mistuire: *„ca Egipteanca cea frumoasă/ce fugise din vis/în colinde/înaintând spre inima pustiei/acolo/cât mai aproape de casă"*. Poetul sacerdotat este preocupat de real deoarece *„Realul există/îl simți cu a fi îl simte/pe a avea/cum pustia cea dinafară/o simțea pe cea/dinăuntru"*.

Critica a vorbit despre poezia lui Theodor Damian ca fiind *„o etică a revelației asumate"*. De obicei, poeții urmează calea dinspre concret spre metafizic. Un fel de urcare a realului în utopie. În volumul de care ne ocupăm, autorul ne propune un exercițiu cu un rol inversat. Sublimul cade peste lume ca un polen divin. Canalele Amsterdamului devin spații pe care *„luneci fierbinte/ca luna plină/printre zodiile logodnicilor/amețiți/de bairam"*. Criticul Gheorghe Grigurcu, vorbind despre credință și simbol la Theodor Damian, constată: *„o producție orientată religios, deși nu neapărat sub lupa adorației, a extazei topite fără pauză în luminiscente verbe"*, dar și *„beția spațiilor transfrontaliere"*, cum ar fi Varșovia, München, râul Isar, Marienplatz, Granada, Lodz. Nu sunt repere geografice, cu bucurii turistice, ci *„noduri și semne"* ale unei revelații care *„distilează esențe lirice care scapă oricăror determinări exterioare"*. Aici mă întâlnesc cu opinia lui Alex. Ștefănescu, care scria că, asemenea regelui Midas, *„Theodor Damian transformă tot ce atinge în poezie"*. Aparentul banal primește la autor aura frumuseții. Cum zicea și Ioan Hrisostom: *„pentru că nu știu să fac minuni, folosesc vorbirea frumoasă"*.

Volumul lui Theodor Damian, ***Lazăre, vino afară***, are darul de a relua teme esențiale din creația sa (o mitologie personală), dar și alte exerciții de înviere a unor teritorii mai puțin umblate, puse cu înțelepciune în oglinda revelației. Autorul nostru – cronicarul și psalmistul – ne arată liric că logica învierii descinde direct din logica Sfintei Treimi. În acest sens, Theodor Codreanu scria că *„ne aflăm în fața unui gânditor profund și a unui poet care, sperăm, încă de pe acum, se prefigurează ca o singularitate canonică în câmpul divers și bogat al liricii românești"*. Volumul se încheie cu o rugăciune domnească, un dialog între Tată și fiu, ca un semn că această călătorie lirică a fost dusă la bun sfârșit. ***Tatăl nostru***, un poem în căutarea răspunsurilor la multe întrebări ale lumii. Fiul de român newyorkez ne învață și în acest volum că *„nu mai măsurăm viața cu moartea, ci cu Învierea"* (I. Holban). Încă o dată, Theodor Damian ne-a dăruit Cuvântul ca mister al vieții, calea către înviere și viață. Dar și substratul filosofic și teologic al poeziei sale.

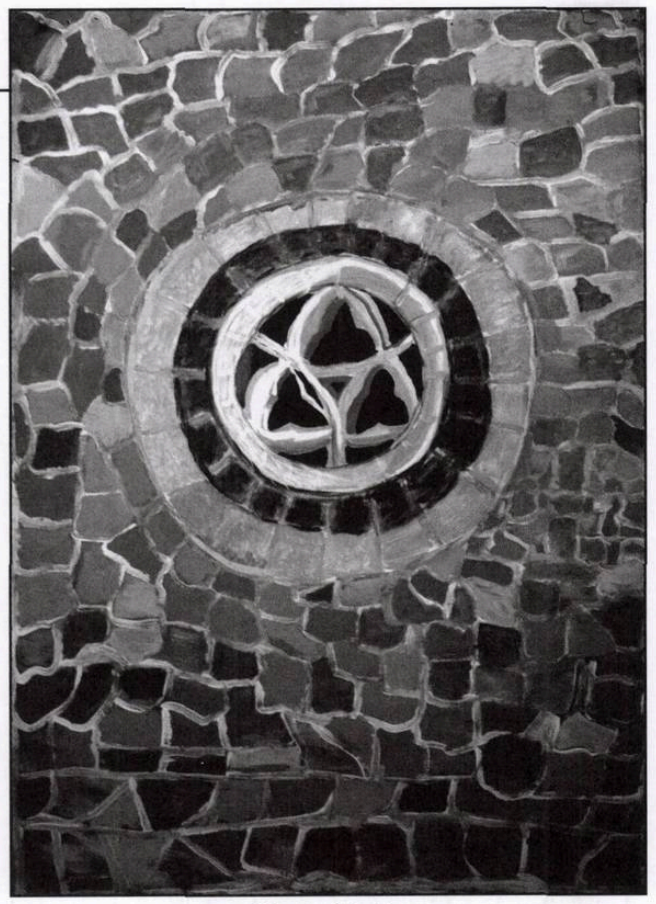

Emese Bonta

Tatăl nostru

Tatăl nostru
Al mulțimii de frați ce nu se mai cunosc între ei
Părintele fraților mei
Care mișună între sperare și disperare
Conștienți sau inconștienți
Ca o străină adunătură
Pe pământul istovit în călcătură!
Tatăl nostru care ești în ceruri!
În care ceruri?
În al câtelea cer?
Te învelești în care mister?
În vreun cer pământesc sau nepământesc?
Ești dincolo sau dincoace de marele hău?
Sfințească-se numele Tău!
Bineînțeles, sfințească-se
Căci noi nu-L sfințim
De aceea ne cutremurăm la gândul
Amarului chin
Când
După glasul proorocului
Vom da seama
Pentru porunca a V-a a Decalogului.
Doamne, Tu ai făcut cerul așa cum e
Fă un cer din toate câte sunt
Pentru ca numele Tău
Nu să se sfințească, ci să fie sfințit
Precum în cer, așa și pe pământ.
O, Doamne, dac-ai fi puțin mai lacom
Întinzându-ți hotarele stăpânirii
Până dincolo de marginea firii!
Vezi prea bine că suntem în amară robie
De aceea Te rugăm, vrem, cerem,
A Ta împărăție
Vie!
Mai bine să facem voia Ta
Pentru că Tu ne ești Tată și ne iubești
Și avem cu Tine un legământ,
Facă-se, Părinte, voia Ta
Precum în cer, așa și pe pământ.
Sau cel puțin, până o să faci un cer din
Pământ
Pentru că tot ne-ai creat,
Continuă-Ți creația
Prin pâinea ce până acum ni s-a dat
Pe care cu umilință Te rugăm să ne-o dai
Până la sfârșitul zilelor cu care ne iubești
Căci toate le poți câte le voiești.
Și-atâta vreme cât ne mai ții în argilă
Izbăvește-ne cu grabnica-Ți milă
De-ai păcatului monștri,
Și ne iartă nouă greșelile noastre
Așa cum noi ar trebui să le iertăm
Pe-ale greșiților noștri
Căci cu toții vom muri de ne certi;
Doar când nu vom mai fi robi
Atunci să nu ne ierți!
Și cu ispita, Doamne, ce să facem?
Mai bine fă adevărul ispită
Și ne scapă de cobitoarea ursită
Și fă-ne să cădem în adevăr
Și să ne eliberăm de pământean
Și așa izbăvește-ne de cel viclean.
Așa, Doamne,
Ca să Te recunoaștem Atotputernic
Și Împărat
Și să Te slăvim
Cât ai să vrei Tu,
În veci,
Amin.

Theodor DAMIAN

Vizi Ernestin

Terezia FILIP

„MĂRGĂRITARE RISIPITE" SAU CULTURA CA O AURĂ SPIRITUALĂ A UMANITĂȚII

Traducerea și tipărirea unor cărți echivalează în plan cultural greutatea gestului creator, căci adoptarea creațiilor și a ideilor majore din alte arii culturale extinde cunoașterea și împrospătează spiritual umanitatea. Așa se face că editarea de cărți bune este o veritabilă ctitorire. În tărâm cultural, ideile se propagă similar fluxului acvatic, înrâurind de la distanță oameni, precum undele oceanului inundă țărmul cu apele aduse din depărtări. Dacă ar fi să argumentez sau să discut despre incredibila putere a cărților, aș spune că unele dau senzația vie a unui drum spre rădăcinile ființei, străbătând până în timpuri și epoci de neatins altfel decât imaginar. Altele acced în îndepărtate spații exotice, care se pot vizita doar mental. Cărțile ne fac părtași la istorii incredibile, ne pun în relație cu personaje temerare și superbe, ne fac martori la evenimente istorice majore ș.a.m.d. Cu alte cuvinte, cărțile nutresc ființa cu informație, cărțile modelează individul dându-i bucurie și cunoaștere, ele ne conectează la fluxul timpului.

Spun acestea răsfoind tomul de peste șase sute de pagini, ***Mărgăritare risipite***, cartea celebră a Patriarhului Ortodox al Antiohiei, Mor Ignatius I Aphrem Barsoum, tipărită recent la Editura Proema din Baia Mare, în traducerea dr. Ovidiu Tămaș. Dincolo de a reprezenta un veritabil eveniment editorial, o astfel de carte prilejuiește un itinerar sapiențial și livresc spre acel Orient originar și efervescent constituit ca leagăn al umanității, al culturii și al credinței. Căci din Orient s-au ivit lumea, istoria, de acolo s-au iscat primele semne ale cunoașterii și acolo divinitatea s-a relevat întâi omului. Imediat la apariția sa, în octombrie 2016, cartea a fost lansată la Festivalul Internațional de Carte „Transilvania" de la Cluj, în prezența Î.P.S Andrei, Arhiepiscop și Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului, și ulterior la București, în cadrul Târgului Internațional de Carte „Gaudeamus". Ca eveniment editorial și livresc, ***Mărgăritare risipite*** aduce în cultura română un val inedit de informație, dând prilej de cunoaștere a acelei geografii spirituale ce a constituit mereu o atracție și o fascinație pentru europeni, poeți, prelați, cercetători sau simpli aventurieri. Cartea favorizează o necesară punere-n relație a celor interesați cu gândirea creștin-orientală, cu istoria și cultura inițiate *in illo tempore* în însuși orizontul originilor lor.

Când autorii își scriu cărțile, ei adoptă modalități diferite de-a privi realitatea care-i inspiră. Unii țintesc cotidianul care-i circumstanțiază, documentând și salvând contemporaneitatea de sub puterea atotînvingătoare a timpului ce fărâmițează tot ce atinge. Alții, fascinați de origini, merg spre rădăcinile istoriei și ale culturii, privind în zarea timpurilor îndepărtate și citind în negura trecutului fapte pilduitoare, evenimente majore, ființe exemplare ce, prin gestul salvator al scriitorului, înving uitarea și reverberează în actualitate. Un asemenea efect salvator produce cartea înaltului ierarh oriental care fructifică trecutul spre a ilumina prezentul, lăsându-se călăuzit de ideea că prin cunoaștere omul iese din stagnare și ignoranță, că scrierile, ca resurse culturale, înviorează spiritual popoarele, *„ajută la înviorarea spirituală și la ridicarea minții din starea de somnolență și letargie"*[1]. Încă o dată, cultura înseamnă *trezie* spirituală și istorică a comunităților, iar *„somnul"* un simbol inerțial, o formă de stagnare regresivă, de inhibiție spirituală.

Inspirat, titlul ***Mărgăritare risipite***, o metaforă în accepție specific orientală, este simbolic și relevant. Mult preferat de sensibilitatea lirică orientală, *mărgăritarul* înseamnă viață sau comoară de cunoaștere și înțelepciune, mărgăritarul poate reprezenta chiar ființa care se naște și ia act de sine într-o lungă și tainică aventură, ascunsă în interiorul scoicii ori pierdută în nisipul deșertului. Mărgăritarul e simbol pentru tot ce pe pământ și în istoria civilizației umane ori în sensibilitatea poetică înseamnă dar prețios, viață tainică, înțelepciune. Mărgăritarul e sapiența însăși învăluită în pulberea existenței ori în negura timpului.

Spirit elevat și modern în viziune, convins de puterea cuvântului inspirat de har creator, de cunoaștere și credință, Mor Ignatius I Aphrem Barsoum, Patriarhul Ortodox al Antiohiei și al întregului Est, de la mijloc de secol XX (1933-1957) adună, precum mărgăritarele risipite dintr-un șirag, manuscrise vechi, comori de creație aparținând uneia dintre celei mai vechi culturi de pe pământ și, într-un gest recuperator, le asamblează într-o carte-sinteză, monument de cunoaștere și înțelepciune orientală. Siriaca, considerată de cercetători *„cea mai veche dintre toate limbile din lume"*[2], a fost multă vreme în Antichitate limba oficială a statelor din Orientul Apropiat. Ea s-a extins cu timpul până în Egipt, Asia Mică, Nordul Arabiei, ajungând până în China și India, unde se utiliza încă la jumătatea secolului XX[3]. Limba celei mai vechi culturi din lume a durat în anumite părți ale Orientului până în secolul al IX-lea. În aceeași limbă siriacă *„au fost relevate anumite părți din **Vechiul Testament**"*[4]. Foarte erudit, cunoscător al istoriei religiilor și al unor limbi de circulație mondială, teolog de formație dominicană și practician dedicat vieții monahale, autorul realizează din perspectiva înaltului prelat ce valențe spirituale sălășluiesc în documentele orientale, ce pilde vii stau în destinele atâtor creatori, filosofi, profeți, sfinți sau poeți, ce comori constituie mulțimea de manuscrise siriace risipite prin bibliotecile lumii din Europa până în Canada ori în cuprinsul Imperiului Otoman. Spirit modern și vizionar, convins de puterea modelatoare a cuvântului, autorul salvează în paginile acestei cărți scrierile siriace de la risipa în timp și spațiu sub titlul emblematic al mărgăritarului.

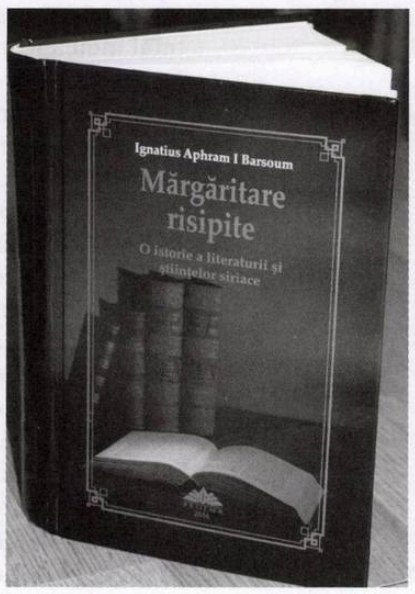

Compendiu și istorie totodată, cartea realizează o panoramare culturală a trecutului, într-o temerară incursiune în timp, de-a lungul a peste optsprezece secole, și în spațiu, pe teritoriul a patru continente, culegând, citând și localizând autori, documente, manuscrise și biblioteci, date de istorie, cultură și spiritualitate siriacă. Rezultat al unei aventuri de investigație livrescă îndeajuns de dificilă și de responsabilă pentru autor, cartea favorizează cititorului întâlniri memorabile cu scrierile siriace emise de-a lungul a optsprezece veacuri, cu idei scânteietoare, cu personalități multiple și experiențe de cunoaștere. Domenii ale științelor, ale culturii, ale istoriei, opere remarcabile, surse de informație interferează în pagini cu biografii de personalități erudite, ce dau pilda unor destine dedicate cunoașterii și desăvârșirii. Dincolo de informația copleșitoare, aserțiuni și memorabile pledoarii dau scânteieri din comoara de înțelepciune și credință a Orientului. Autorul îl poartă pe cititor până departe în timp, la biserica primară, una din cele mai temerare care și-a asumat cu consecvență martirică, în lungul mileniilor, fidelitatea față de Hristos, Om și Dumnezeu.

Excursul prilejuit de înaltul prelat este nu numai delectabil, ci nutritor și tămăduitor. Căci generoasa ofertă a creației și a cunoașterii e imaginată de autor ca un veritabil dejun spiritual: *„ne propunem să întindem înaintea învățaților și învățăceilor din Răsărit și din Apus o masă somptuoasă pe care nădăjduim să găsească ceea ce ar trebui să procure inimii bucurie și rațiunii satisfacție"*[5]. Cât despre recuperarea manuscriselor de limbă siriacă, Patriarhul insistă pe frumusețea, valoarea și calitatea ei de limbă semitică, originară, cea mai veche din lume[6], *„care vreme de secole a înveșmântat Răsăritul creștin într-o frumoasă mantie"*[7]. Siriaca e limba *„în care a*[u] *grăit însuși Isus Hristos și apostolii săi, și cea dintâi limbă în care Biserica Creștină a celebrat Sfânta Liturghie"*[8], afirmă autorul. Siriaca e limba în care, cu 1700 de ani î. H., s-au scris anumite capitole din ***Vechiul Testament***. Valoarea înscrisurilor, în viziunea teologică a autorului, o constituie *elocința, frumusețea* și *dulceața* unei limbi ce a dat umanității *fructele* credinței și ale sapienței: *„bine știu că niciuna dintre limbile sale surori nu pot rivaliza cu ea în privința dulcеții fructelor sale"*[9] *(s.m.). Fructele* invocate de autor sunt cu siguranță scrierile sacre revelatoare de adevăr și sapiență divină.

Subintitulată ***O istorie a literaturii și științelor siriace***, ***Mărgăritare risipite*** se structurează în trei părți. Partea I, ***Literatura și științele siriace***, prezintă fenomenul culturii siriace pe parcursul a 1800 de ani, inventariind mai întâi *centrele învățării* ca surse de cultură și informație și bibliotecile, mai toate pe lângă mănăstiri și catedrale, veritabile așezăminte de cultură și educație. Gramatica, sistemul scrierii și cel morfologic, literatura cu tipurile poeți și temele poeziei pe o durată de aproape două milenii, cu proza și povestirea dau imaginea literaturii siriace. Sunt delimitate epoci de înflorire a literaturii și a culturii, domeniile, literatura și științele, medicina, muzica, poezia, filosofia, muzica cultică, stilurile ceremonialului liturgic, scrierile religioase, variantele ***Bibliei*** și sunt schițate biografii de martiri și de sfinți. În categoria științelor intră: istoria universală, medicina, științele naturii, filosofia, astronomia, matematica, chimia, jurisprudența bisericească etc. Intitulată ***Biografiile erudiților***, partea a II-a grupează în trei perioade biografii a 293 de personalități, autori, filosofi, profeți, clerici, oameni de știință. Fenomenul cultural e recuperat dintr-un sentiment al îndatoririi spirituale, dintr-o vie conștiință a puterii binefăcătoare a culturii și din grija de-a nu lăsa risipite atâtea comori de înțelepciune, cărți, personalități, manuscrise, destine pilduitoare. Cartea se încheie cu un ***Epilog*** care evocă diferite categorii de orientaliști și caligrafi, schițând o geografie culturală, locuri, orașe, localități. Ignatius I Aphrem Barsoum cercetează astfel circa două milenii de istorie și cultură siriacă, invocând inclusiv texte inspirate de credință și revelație, rostite sau scrise în limba originară în care însuși Isus Hristos le-a grăit contemporanilor. Ecoul acelor cuvinte răzbate până în postmodernitatea noastră.

Traversând dintr-un timp profetic originar prin tumultuoasa istorie postcristică până în secolul XX, autorul colectează *mărgăritare* de spiritualitate și înțelepciune. O frumusețe calmă, o bunătate și o simplitate nedisimulate motivează lucrarea. O reflecție constantă și o profundă înțelepciune iscate în toiul istoriei și tâlcuite în tumultul ei răzbat persuasiv în pagini. Existența milenară cu povara de experiență și cunoaștere, de suferință și avânt a generat vechile scrieri indicate aici. Construită cu migală și dăruire, cu atenția focalizată pe ceea ce înalță omul din magma existenței și-i dă putere și relevanță, înrudindu-l cu Dumnezeu, pe ceea ce este esență, nu pulbere, mărgăritar, nu nisip, ***Mărgăritare risipite*** convinge că arta, știința, cultura și credința întrețes, ca un câmp, aura spirituală a umanității. O țesătură inefabilă adumbrește tainic precum un văl ființa comunităților, a popoarelor sau a raselor, le individualizează și le distinge-n lume unele de altele. Acest câmp de elanuri și gânduri, de aspirații îndrăznețe, de bucurii inestimabile și sentimente înflăcărate, iscate în toiul existenței indică ținta unică a ființei, oricare ar fi ea – salvarea sufletului și fericirea individului obținute prin cultură și spiritualitate.

(Continuare în pagina 18)

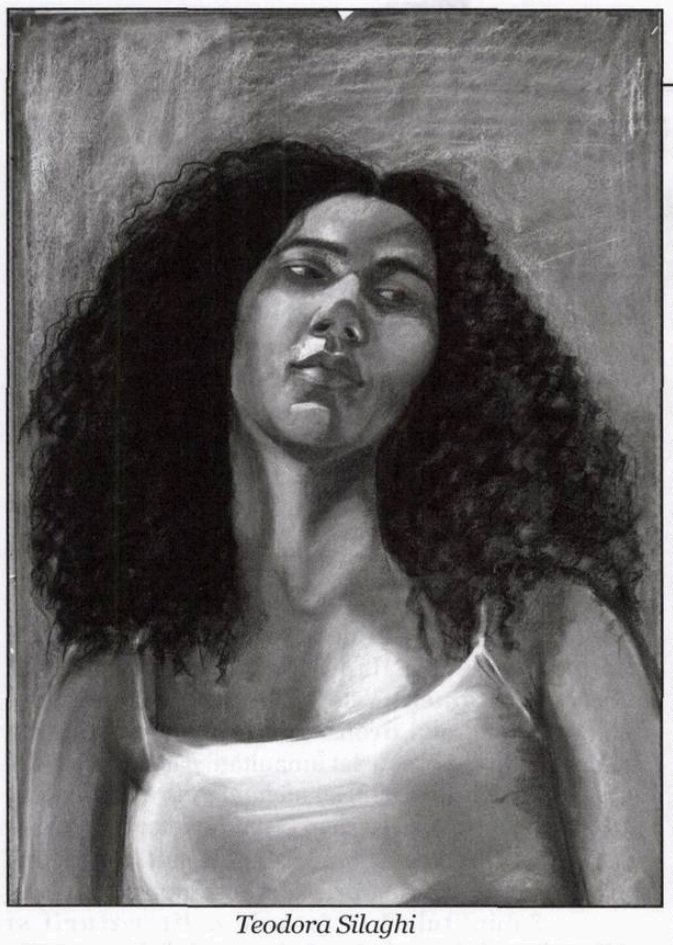

Teodora Silaghi

George M. NICOARĂ

Natürlich

viaţa la jumătate de preţ
sădită în jobenul galben
printre pene albe ca trecerile de pietoni
printre pene negre ca umbrele sălbatice de pe perete
şi aici tu mă opreşti
ce eşti pictor
şi tac mâc şi parcă m-aş duce la colţ
cu genunchii pe nesentimente
ca pedeapsă şi pentru multe altele

pedepsele tale le cunosc bine
cea mai grea e când spui puţine
tot mai puţine
şi tot tot mai puţine
şi parcă sună aşa

eu te nepăstrez în mine
eu te nevisez la noapte
eu te negândesc
eu te neiau în braţe

parcă se lasă liniştea în tine
la o altă deschidere de buze

unele sentimente doar tu le poţi avea
unele cuvinte doar tu le poţi spune
unele fapte doar tu le poţi face

şi iarăşi zic cu ultimele puteri

şi acum... unele ale tale doar ale mele pot fi
şi pururea... cele ale mele doar ale tale pot fi

***

aveau privirea ta

M-am trezit cu o durere surdă de cap
în noaptea cu lună plină de săptămâna trecută
mi-am pictat pe pereţi îngeri de toate culorile
de toate formele şi de toate stările
şi în fiecare dimineaţă îmi schimb îngerul păzitor

Azi-dimineaţă s-a întâmplat ceva cu îngerii
m-am ridicat în capul oaselor
mi-am căutat îngerul pentru astăzi
Minune!

toţi îngerii erau identici
toţi îngerii aveau privirea ta

descântec

haide să ne pictăm un mit
să devenim
promit
să ne odihnim

s-ar scrie o dată
o pasăre într-un labirint
neînaripată
singură
cuibărită
succint
socotea cerul şi visele
râvna ei cea de toate zilele
se scria dimineaţă
noaptea prin fereastră
aripi cu gust de ceară
aripi tot mai de seară
răvaşul tot mai răvaş
soarele tot mai soare
lumina tot mai lumină
pasărea tot mai pasăre
brăzda cerul în urcare
să-l înghită de tot
la pieptul plin de dor
mai aproape de facere
mai cuprinsă de soare
mai în împărăţia tăcerii
în ochii-i trandafirii
se oglindeau cuvintele-profet

ai aripi tot mai de primăvară

***

acelaşi strop, altă ploaie

cine ar fi ştiut că pe locul în care
tatăl meu a fost îngropat
cu ani în urmă
am învăţat să merg pe bicicletă
pe atunci era un teren de fotbal
se jucau pe-acolo duhuri de-a v-aţi ascunselea
pedalam să le prind
pedeapsa era să-mi spună
frânturi de poveşti
poveţe sau prorocii
însă şi unele şi altele
tot neînţelese se desprind
fiecare-şi ia un drum şi trecători devin
printre pietrele prin bronzul din aripi
prin ce-i mai de preţ din mine
ţipete de fericire şi idealuri
urcă dinspre locul în care am învăţat
să merg pe bicicletă

***

Mister

Ochi de vultur şi buze de înger
au muşcat din mine ca dintr-un adevăr copt

Am devenit stânca pe care te caţări către pisc
cărarea prăfuită din întuneric
şi mâna copilului proaspăt născut

Am devenit ştii bine
trecutul mereu prezent
piatra şlefuită din sanda
şi vântul sălbatic de sfârşit de vară

Am devenit neînţelesul
Tău.

Ileana POP-NEMEŞ

Pasăre nebună

Lasă-mă, pasăre nebună,
să-mi ating visul,
că mă doare,
greu ca roua,
pribeag,
gândul mă fură...

Să mă ascund în dor,
adunând umbra,
murmurând...
că ulciorul
se sparge şi el,
cât ar fi de ulcior...

Ia-mi umbra

Mă rog pentru îngerii nevăzuţi
De când oraşul a murit odată cu mine,
Ce pot să îmi doresc mai mult,
Când îţi simt şi-acum strângerea de mână...

Să ţes o cruce ca odinioară
Şi să rămâi pe-ale tinereţii aripi,
Ia-mi umbra şi du-mă cu tine,
Stăpână să mă ştiu pe-o fâşie din lună...

Poet nuben

Eşti un pic nuben, gândesc
prietenii mei din foaier.
În cinstea lor, împiedicat
vă scriu acest poem concav.

Necunoscut

Legendă ai fost
şi pentru mine
rămâi
filă nedesluşită,
că moartea se duce şi vine
miri despărţiţi
la nuntă
urâta
îi ţine

Viktoriei

Te duci pe Rin
Cu soarele-n păr
Cu buzele pline
şi zemoase
din sufletul mare îţi cad ochi
verde măr
culori ce rămân
şi merg mai departe...

Numele tău

Ţi-am scris numele tău fierbinte
din scoicile uitate de nisip
nu-s zile negre când sunt triste
cum repezi pescăruşi
ţi-au luat sub aripi,
numele şi l-a ascuns
de barcagiul ce despărţea
cărările apei
adunate cu cerul
tăindu-mi respiraţia pierdută
pe undeva uitată,
plângea
marea agitată

Umbra

În crengile tale rupestre
îmi pornesc gândurile ca odinioară,
întinsă ca o peşteră liniară
umbra în genunchi,
Sună
într-o balcanică noapte
Baladă eternă a nopţii, poveste.

Ioana BUD

O ABORDARE POETICĂ A DISCURSULUI INTIMIST ÎN CORESPONDENȚA DE DRAGOSTE A LITERATURII ROMÂNE DIN SECOLUL XX

Alina Herteg

Lucrarea cu titlul ***O poetică a corespondenței intime în literatura română a secolului al XX-lea***, scrisă de Mirela Tomoiagă, prefață de Ioana Bot, a apărut în Cluj-Napoca, în 2012, la Casa Cărții de Știință, având 337 de pagini (aici fiind incluse indicele de nume, bibliografia și anexele ce reproduc în facsimil zece scrisori din corespondența Ioanei cu Liviu Petrescu). Este o noutate în aria studiilor românești de poetică generală și aplicată, încadrându-se în perfectă concordanță cu orientările criticii literare actuale europene înspre sfera intimismului și analiza documentelor care, până acum câțiva ani, erau considerate doar simple facsimile, fără prea mare importanță din punct de vedere literar: corespondența privată a scriitorilor.

Studiul este structurat astfel: o prefață, scrisă de profesorul clujean Ioana Bot, având titlul ***Cuvânt înainte***, urmată de introducere, partea întâi: ***Corespondența intimă în literatura română. Perspectivă istorică***, partea a doua: ***Corespondența intimă - între o poetică a relației și o poetică a rupturii***, partea a treia: ***Convențiile literare ale intimității***, partea a patra: ***Corespondența cu Ioana și Liviu Petrescu***. În loc de concluzii, un indice de nume, bibliografie și anexe. Problemele abordate în acest studiu sunt de mare actualitate întrucât, situat la frontiera dintre literatură și cotidian, genul epistolar, scriitură aflată la granița dintre literar și nonliterar, încearcă de multă vreme să-și stabilească contururi clare, bine definite și să capete statutul de gen literar autonom. Autoarea a ales doar acele corpusuri epistolare care editează scrisorile integral și care dublează procesul de creație al scriitorilor, fiind evitate corpusurile care au intrat în patrimoniul literaturii române prin intermediul traducerilor.

Prima parte a lucrării tratează evoluția corespondenței intime din perspectivă istorică, însă autoarea nu a putut neglija începuturile acesteia și anume corespondența intimă din secolul al XIX-lea, când scrisoarea începe să fie promovată ca *„gen literar"*, *„ca o confirmare a sinelui prin celălalt"* (p. 20). Se realizează o comparație între scrisoarea de dragoste din secolul al XIX-lea și cea din secolul XX, evidențiindu-se trei puncte comune: toate scrisorile poartă amprenta evenimentelor din epoca respectivă, interferează cu creația autorilor și se derulează concomitent cu existența unui jurnal intim. Din punct de vedere discursiv, în funcție de nevoile celui care scrie, apare opoziția caracter dialogic (în cazul scrisorilor) vs. caracter monologic al jurnalului, solilocviu vs. colocviu. Sunt analizate trei corpusuri epistolare, pe care le consideră a fi reprezentative pentru secolul al XIX-lea, *„pentru ceea ce va deveni discursul intimist ulterior, contribuind la conturarea unui pattern sentimental al epocii romantice"* (p. 22), fiecare fiind influențat de fluctuațiile sufletești ale epistolierilor: C.A. Rosetti - Maria Rosetti (corespondență încadrată în stilul etern-devotat, *„simbolul unei iubiri statornice, pe care trecerea timpului nu a diminuat-o, ci, din contră, i-a dat rezistență și a înfrumusețat-o tot mai mult"*, p. 26), Vasile Alecsandri - Paulina Alecsandri (stilul temperat-blazat) și Mihai Eminescu - Veronica Micle (stilul patetico-erotic).

Corespondența C.A. Rosetti - Maria Rosetti este analizată în paralel cu jurnalul intim al lui Rosetti, astfel încât convenția epistolară se trasformă pe nesimțite într-una diaristică, expeditorul reținând exact data, ziua și chiar ora. Autoarea remarcă două aspecte ale originalității epistolare rosettiene: primul se referă la faptul că epistolierul își semnează foarte rar scrisorile (sfidare a clișeelor epistolare), iar atunci când o face, semnează cu numele de familie, pentru care are un foarte mare atașament. Pe de altă parte, corespondența de dragoste se remarcă printr-un stil patetic, care îl va însoți pe Rosetti în orice discurs al său, inclusiv în adunări sau în Cameră, ceea ce îi va aduce acuze din partea adversarilor politici (de exemplu, Rosetti devine simbol al demagogului în ***Scrisoarea III*** a lui Mihai Eminescu).

Corespondența dintre Vasile Alecsandri și Paulina evidențiază o intimitate convențională și mai puțin asumată lăuntric, lucru vizibil, la nivelul exprimării scriptice, prin scrisoarea-telegramă. Aceasta trădează o resemnare a poetului: regretul că își duce viața alături de Paulina și nu lângă marea lui iubire, Elena Negri. Nu întâmplător, Alecsandri și-a legalizat relația cu Paulina abia când fata lor împlinise nouăsprezece ani. Autoarea subliniază foarte bine că scrisorile către soție contrastează cu cele către fiica sa, Maria, atât prin dimensiuni, cât mai ales prin încărcătura sufletească a mesajului: vorbim de un fir narativ, de scrisori tandre și pline de afecțiune. Atunci când îi scrie Paulinei, sentimentul de posesie nu este niciodată exprimat, iar apelativul „dragă" nu este altceva decât un simplu clișeu. Tocmai datorită absenței discursului afectiv, scrisorile lui Alecsandri nu se încadrează în categoria discursurilor interiorității, ci sunt mai apropiate de telegrame.

Ultima corespondență pe care autoarea o tratează în capitolul referitor la corespondența intimă în literatura română este cea a poeților Mihai Eminescu și Veronica Micle, corpus epistolar diferit de celelalte două de până acum, căci aici avem acces atât la scrisorile poetului, cât și la cele ale poetei, dialogul fiind unul explicit. Se evidențiază cele două perspective controversate ale corpusului epistolar: mitizantă (în edițiile semnate de Nic Baboeanu în 1905 și de Octav Minar în 1911) și abordarea detractoare a imaginii îndrăgostiților (polemica din „cazul Eminescu"). Pe de altă parte, scrisorile lui Eminescu către Veronica au un puternic caracter monologat, în timp ce scrisorile ei către poet reprezintă adevărate strigăte disperate către dialog, *„un intermezzo și un dialog al intimității"* (p. 56). Autoarea supune corespondența dintre Eminescu și Veronica Micle unei lecturi similare celei pe care Edgar Papu o face poeziei eminesciene, împrumutând de la el categoriile de „aproape", „departe", și „dulce", și aplică pe textul eminescian o grilă asemănătoare de interpretare.

Partea a doua a lucrării tratează corespondența intimă ca poetică a relației și poetică a rupturii. Autoarea încearcă o încadrare a corespondenței intime în cadrul literaturii, căci ea își construiește propriile legi de lectură în vecinătatea sau chiar în interiorul spațiului literar. Este o abordare teoretică a corespondenței de dragoste ca gen literar, care, după părerea mea, ar fi trebuit să fie plasată chiar la începutul acestei teze. Ca aplicație a teoriei expuse, autoarea a ales mai multe corpusuri epistolare, grupate după binomul relație, legătură, mișcare progresivă în devenirea cuplului (corespondența dintre Lucian Blaga și Cornelia Brediceanu, pe de o parte, și cu Domnița Gherghinescu-Vania, pe de altă parte, precum și corespondența intimă dintre Dinu și Nelli Pillat) și ruptură, *„marcată atât prin sincopele răspunsurilor, prin întârzieri, cât și prin stagnare ori mișcarea regresivă a cuplului"* (corespondența dintre Leonid și Lucia Dimov, dintre Marin Preda și Aurora Cornu). Autoarea privește binomul relație-ruptură în sinonimie cu binomul aproape-departe și la un alt nivel decât modul în care îl întrebuințează Paul Cornea (ca două polarități între care se joacă drama) și ele definesc atât relația și ruptura din texte, sub aspect discursiv, cât și din afara textului.

Referitor la Blaga, relația se construiește și se consolidează pe constante ale limbajului poetic și pun în lumină un eu poetic animat de o sete de poezie. Corespondențele se prezintă drept chei de lectură pentru marile volume ale poetului, precum: ***Poemele luminii***, ***Pașii profetului*** (volum inspirat de iubirea lui pentru Cornelia) și ***Nebănuitele trepte*** (volum izvorât din iubirea lui pentru Domniță. Aici discutăm de o iubire adulterină, căci Domnița Gherghinescu-Vania era căsătorită, fiind și ea soție de poet). Scrisorile blagiene din perioada 1916-1920 sunt redactate într-un limbaj al iubirii exuberante, servindu-i poetului la structurarea ideii de creație, nefiind altceva decât o verbalizare poetică a iubirii. Este analizat și statutul ontologic al iubirii, în sensul că iubita este adulată și adorată, eternul feminin fiind întruchipat de femeia-zeu sau de femeia arhetipală, dovadă fiind apelativele de tipul: *„Sfinxule dragă"*, *„Edera mea"*, *„Poezia Absolută"* etc. sau gesturile reverențioase sau aproape ritualice ale epistolierului (*„Domniță, îți sărut amîndouă mîinile, sau cele zece, dacă ai fi zeiță de pe malul Gangelui"*, p. 91).

Corespondența dintre Dinu și Nelli Pillat este analizată sub semnul relației ca biruință și poetică, autoarea parafrazând titlul volumului de corespondență, ***Biruința unei iubiri***, pentru cei doi epistolieri viața însăși fiind resimțită ca literatură, lucru remarcat și de fiica lor, Monica Pillat, care s-a ocupat de editarea corespondenței de dragoste dintre cei doi. Întrebările din scrisori îndeplinesc o funcție anticipativă a vieții epistolierilor, dar și a textului lor. Este subliniată incapacitatea celor doi de a-și verbaliza dragostea, în ciuda faptului că amândoi sunt prin natura formației lor filologi, cuvântul dovedindu-se incapabil să exprime tumultul sentimentelor. Scrisorile de dragoste ale lui Leonid Dimov către Lucia sunt analizate din patru unghiuri: discursul amoros, venerarea iubitei, apoi consecvența sentimentelor declarate, în timp ce a treia și a patra etapă evidențiază elementele ce contribuie la ruptura discursului amoros: apartenența etnică și religioasă a lui Dimov („jidov"), situația materială precară sau persecuțiile antisemite la care a fost supus în copilărie. La acestea se adaugă aventura extraconjugală avută cu Michi, o colegă de serviciu. Discursul autobiografic prevalează discursului amoros, autoarea vrând să evidențieze că elementele din afară (acel *le dehors* despre care vorbește Eugen Simion) au contribuit la ruperea relației dintre îndrăgostiți, la aceasta adăugându-se relatarea viselor în spațiul intim al scrisorii, totul culminând cu poetica fugii, iar singurul plan în care iubirea s-ar fi putut realiza este cel ipotetic. Autoarea vorbește de *„o fugă în Nihilism. Este o fugă de împrumut, de care acesta se contaminează pe filiera Nietzsche, invocat și citat în repetate rânduri cu* ***Așa grăit-a Zarathustra***" (p. 129).

Tot un univers compensativ din fața iubirii își găsește și Marin Preda în spațiul literar. Corespondența îi plasează pe Marin Preda și pe Aurora Cornu pe paliere diferite ale vieții literare: primul are vocația narativului, iar Aurora era poetă, mult mai apropiată de exprimarea afectivă și intimizantă a discursului. Vorbim din start de două registre diferite de exprimare. Mai mult decât atât, complexul de inferioritate al lui Preda față de poezie este transformat de către acesta în autoironie și superioritate față de Aurora, relevantă fiind ultima scrisoare pe care Marin Preda o trimite Aurorei în data de 15 septembrie 1958 (p. 132). Grija deosebită pentru exprimare, notele de subsol, obsesia creației perfecte trădează poetica premeditată a lui Preda, scrisorile fiind construite după o formulă de creație, așa cum remarca și Monica Spiridon, în vederea publicării lor.

Partea a treia a lucrării tratează convențiile literare ale intimității, accentul căzând pe erupția literarului în funcțional, în nonliterar, pe tensiunea dintre intenția de suprafață și cea de adâncime a textului: convenții retorice (emfaza, aluzia, delocuția, anafora, antifraza), poetice, de la text la metatext (poezia-scrisoare), convențiile literare ale modurilor de expunere (scrisoarea-narațiune, și vorbim în acest caz de narațiune ocazională, fundamentală; scrisoarea-descriere, scrisoarea-dialog).

(Continuare în pagina 18)

Daniel DRAGOMIRESCU

TROTINETA

Nu ştiu de ce îmi intrase mie-n cap ideea că trebuia să merg să văd biserica de la Cioropina, un sat mai la sud, înspre valea Argeşului, pe şosea. Aveam vreo şase sau şapte ani şi era în timpul verii. Pe jos nu puteam să ajung, că era prea departe, dar aveam o trotinetă nouă, pe care tocmai mi-o cumpărase tata de la Bucureşti, unde se ducea când şi când cu treburi de serviciu. Însă nici cu trotineta mea nouă nu îmi venea să mă aventurez până la Cioropina, fiindcă nu prea ştiam drumul şi mi-era teamă să nu mă trezesc rătăcind pe cine ştie ce coclauri şi să dau de vreo mare belea. Şi poate aş mai fi aşteptat vreo câţiva ani, să cresc, ca să îmi cumpere tata o bicicletă şi să învăţ şi drumurile mai bine, dacă unul dintre băieţii din neamul de proastă faimă al lui Blendea, al cărui nume mic nu mi-l mai amintesc, dar n-are nicio importanţă, cu care mă cunoşteam din vedere, fiindcă îl vedeam mereu trecând, ciufulit şi murdar, pe uliţa noastră, un repetent, aflând de păsul meu şi uitându-se cu jind la trotineta mea cea nouă, nu m-ar fi convins să mă călăuzească chiar el în acest pios pelerinaj în satul cu pricina, unde avea nişte neamuri, parcă bunicii din partea lui taică-su. Al lu' Blendea era bucăţică ruptă din neamul Blendeştilor, dar de asta aveam să mă conving bine mai târziu. Mi-a cerut să-i dau un leu să cumpere un pachet de Naţionale, zicea că pentru bunică-su de la Cioropina, mi-a pus în vedere să nu ciripesc nimic alor mei despre escapada plănuită şi mi-a dat întâlnire a doua zi dimineaţă, devale, după ce tata pleca la serviciu. Să am grijă să nu mă vadă nimeni când plec de acasă, că, dacă nu ştiu să-mi ţin gura, el nu mă mai ia şi n-aveam să mai văd biserica aia mare şi frumoasă, plină de sfinţi pictaţi, de la Cioropina. I-am dat leul şi l-am încredinţat că pe mine putea conta. El a pornit-o în jos spre sifonerie, unde se vindeau şi ţigări, şi eu am rămas în poartă, până când al lui Blendea a dispărut din orizontul meu vizual şi pe mine m-a încercat o oarecare nedumerire că-i dădusem leul acela pe degeaba. Noaptea mi s-o fi părut lungă, cu gândul la expediţia de a doua zi şi oi fi tot visat la trotinete şi biserici pictate cu o mie şi unu de sfinţi, care meritau osteaneala de-a fi priviţi de-aproape şi leul dat ăluia al lui Blendea. Noroc că până la urmă s-a luminat de ziuă, tata a încălecat pe bicicleta lui rusească rablagită şi-a plecat la serviciu şi după el m-am strecurat şi eu afară, cu trotineta mea cea nouă, care încă mai mirosea a vopsea proaspătă şi pe-aici ţi-e drumul, în partea cealaltă. Până devale am gonit de parcă mă fugărea ghionoaia, ridicând praful după mine. Al lui Blendea, om de cuvânt, stătea răscrăcărat, pufăind dintr-o ţigară lângă sifonerie devale şi mă aştepta. „Hai, bă, că-ntârziem! Ce dracu' te-ai moşmondit atâta?", m-a luat la zor el încă de departe, după care şi-a azvârlit chiştocul într-un sanţ, a sărit în faţa mea pe trotinetă, s-a prins zdravăn cu mâinile de ghidoane şi mi-a zis să-i dau bătaie, că ne prinde amiaza mare. El, cu amândouă picioarele pe trotineta mea, eu doar cu unul şi cu pedalatul. Noroc că şoseaua era asfaltată şi, cu toate că al lui Blendea stătea prost şi mă încurca la pedalat, acoperindu-mi câmpul vizual, trotineta alerga ca o drezină pe calea ferată.

Am ieşit din satul nostru fără să bag de seamă, am trecut în goană prin Cioacele şi nici nu mai ştiu cum am ajuns la Cioropina. Dar cum-necum, am ajuns. În apropierea bisericii, care nu era o catedrală voievodală şi nu semăna nici măcar cu biserica de pe dealuri, de la Dorobanţi, dărăpănată, dar plină de sfinţi şi de lucruri înnegrite de vreme, ne-am oprit. Curios, am coborât de pe trotinetă şi m-am dus să contemplu lăcaşul la care se închinau oamenii din Cioropina. Al lui Blendea, deloc dornic să vadă şi el biserica de aproape ca mine, cu un aer cam sastisit, a rămas în urma mea, adăstând pe marginea şoselei şi ţinându-mi bine trotineta de coarne, fără să mai scoată niciun cuvânt. Până la urmă, nici nu-i puteam cere mai mult. Ce-mi promisese să facă el făcuse, aducându-mă până aici, restul nu-l mai privea. M-am apucat să dau ocol bisericii şi să-i număr sfinţii pictaţi pe ziduri, dar nu am fost foarte impresionat. În orice caz, nu atât cât mă aşteptam. Biserica din satul meu era mai mare şi îmi părea mai frumoasă.

Era cam pe la ora prânzului. Pe când încă mai căscam gura la pereţii lăcaşului, ca să cântăresc bine valoarea sfinţilor cu care erau pictaţi, un zdrăngănit de roţi m-a făcut să întorc capul şi l-am văzut pe al lui Blendea cum tocmai o lua din loc călare pe trotineta mea. Până să apuc eu să-i zic ceva, să-l întreb ce face, unde se duce, el a traversat şoseaua şi a intrat, cu tot cu trotineta mea, pe poarta casei unde îi stăteau bunicii şi a închis bine poarta după el. Câteva clipe am rămas fără grai şi pironit locului, fiindcă la asta nu mă aşteptam şi nici nu înţelegeam bine ce se întâmplă. Până atunci schimbasem vreo şapte trotinete, pe care le stricasem, dar pe niciuna nu se întâmplase să mi-o ia cineva şi nici măcar nu-mi trecuse prin cap că aşa ceva ar fi posibil. Când m-am mai dezmeticit, am sperat că al lui Blendea avea să iasă ca să îmi dea trotineta înapoi ori ca să mă cheme şi pe mine acasă la bunicii lui, la masă. Dar am aşteptat degeaba, fiindcă procletul de al lui Blendea înapoi nu mai ieşea. După ce intrase la bunicii lui, îmi abandonase în mijlocul bătăturii trotineta, ca pe un fel de trofeu, şi se proţăpise lângă ea, cu un aer provocator, de parcă ar fi zis: „Aici sunt la mine acasă şi trotineta asta este acum a mea".

Am trecut strada şi m-am oprit în faţa porţii închise. Al lui Blendea stătea lângă trotinetă, ca un paznic şi se uita la mine fără să se mişte, cu o privire de sfinx, sub soarele amiezii, care ne bătea pe amândoi din plin. Se uita în ochii mei şi tăcea. Curtea şi casa bunicilor săi păreau pustii şi am aşteptat zadarnic să văd pe unul dintre ei ivindu-se de pe undeva. Nici să dau buzna în acea curte străină nu m-am încumetat, de teamă să nu sară vreun dulău la mine ori să nu păţesc altceva şi, după câteva minute de stat zadarnic în fata porţii, am început să mă văicăresc în gura mare. Al lui Blendea n-a reacţionat în niciun fel. Se ţinea tare. Fie că-şi premeditase sau nu furtişagul, se vedea că ţinea cu ghearele şi cu dinţii de trotineta mea şi nu mai voia să mi-o dea înapoi. În schimb, în uliţa pustie până atunci la acel ceas al amiezii, s-au ivit mai multe femei, tinere şi mai puţin tinere, care m-au auzit plângând. S-au strâns în jurul meu într-un grup destul de mare şi m-au întrebat ce păţisem. Printre sughiţuri le-am povestit păţania mea, arătându-l pe al lui Blendea dincolo de gard cu trotineta mea. Femeile s-au arătat impresionate de cele întâmplate şi una dintre ele, mai în vârstă şi mai voinică, a început să-l ocărască pe al lui Blendea pentru potlogăriile lui, de care se pare că nici venerabilii săi bunici nu erau străini, şi toate femeile într-un glas l-au somat să-mi dea trotineta înapoi. Dar potlogarul care mă amăgise stătea mai departe proţăpit dincolo de poarta închisă şi nici gând nu avea să-şi recunoască potlogăria şi să-mi înapoieze trotineta furată. Nici toate ameninţările nu l-au făcut să dea înapoi. Atunci femeia cea voinică s-a dus până la ea acasă şi s-a întors cu băiatul ei. Un băiat mai mare şi mai voinic decât al lui Blendea. El mai întâi a vrut să intre pe poartă ca să-mi aducă înapoi trotineta, dar fiindcă poarta fusese încuiată, a trebuit să sară peste gard. Ajuns dincolo, a luat trotineta de unde fusese aruncată, fără ca al lui Blendea să încerce nicio împotrivire, a ieşit triumfător cu ea pe poartă şi mi-a dat-o în primire, uitându-se împreună cu mine să vadă dacă al lui Blendea nu îi stricase ceva.

Puteam pleca înapoi acasă, dar femeile s-au arătat îngrijorate şi nu m-au lăsat să mă întorc singur, de teamă că al lui Blendea avea să-mi apară înainte la ieşirea din sat şi să-mi fure din nou trotineta. La Cioropina era cunoscut deja ca un cal breaz. I-au cerut băiatului care îmi recuperase trotineta să mă

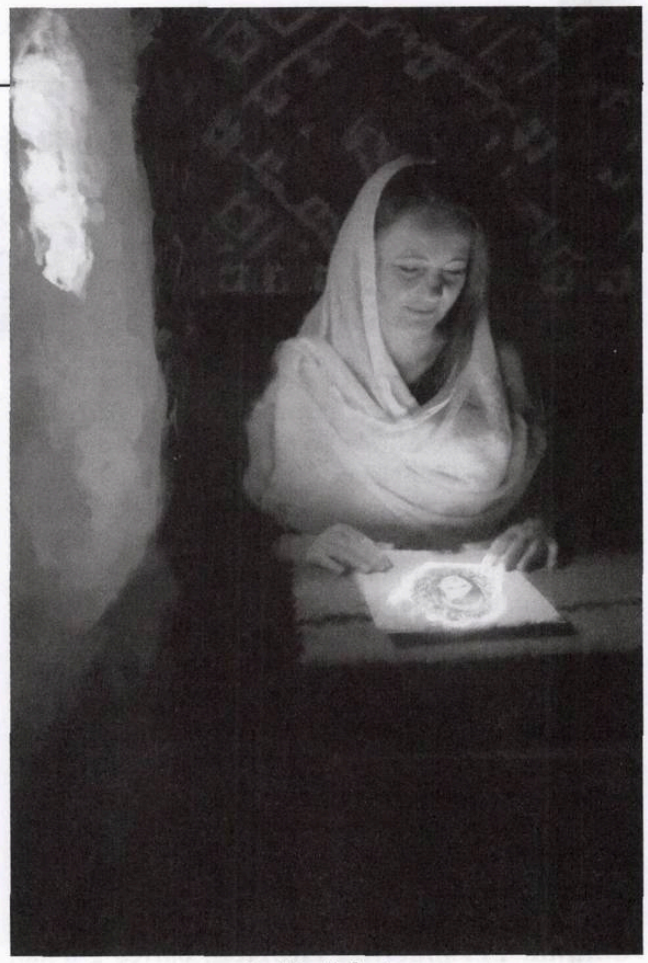

Emilia Tohatan

ducă el înapoi, până acasă şi am pornit-o imediat. Când am ieşit din sat, la o cotitură, mi-a arătat nişte grădini dosnice, pe unde al lui Blendea mi-ar fi putut tăia drumul şi mi-a povestit despre isprăvile lui mai vechi, bine ştiute de oamenii din sat. Dar noi am trecut de locul cel rău, fără ca să ni se întâmple nimic, fiindcă al lui Blendea nu s-a arătat sau n-a vrut să se mai arate; poate că ne pândea ascuns pe undeva, când am trecut pe şoseaua din dosul grădinilor, dar s-a lăsat păgubaş când a văzut că nu eram singur.

Această mică istorie se isprăveşte în mai multe feluri.

Băiatul femeii de la Cioropina m-a adus înapoi teafăr şi nevătămat şi s-a întors pe jos în satul lui, fără ca să-mi ceară vreo răsplată. Bineînţeles că nu le-am povestit nimic alor mei despre păţania mea, fiindcă nu m-ar mai fi lăsat să ies cu trotineta multă vreme. Au trecut câteva luni de la acea întâmplare şi viaţa mă purta înainte, când, într-o zi, m-am întâlnit din nou cu salvatorul meu, care trecea prin sat pe la noi într-o căruţă. Ne-am recunoscut unul pe altul, de parcă ne-am fi despărţit în ziua dinainte, ne-am oprit şi am stat de vorbă ca doi vechi şi buni prieteni. După aceea nu l-am mai revăzut, dar întâmplarea care m-a făcut să-l cunosc şi să-l preţuiesc nu mi-a mai dispărut din memorie.

De atunci au mai trecut vreo douăzeci de ani. Într-o zi, când venisem în vizită pe la ţară, am aflat că al lui Blendea tocmai îşi pierduse viaţa într-un grav accident. Intrase cu o sută la oră într-un copac cu o motocicletă furată. De accident a aflat mai întâi şeful postului de poliţie, care s-a dus la părinţii lui acasă, să le aducă trista veste. Când l-a văzut pe poliţai apărându-i în prag, Blendea ăl bătrân, închipuindu-şi că fii-său făcuse iar vreo potlogărie ori că iscase vreun nou scandal prin sat şi fără să-l lase pe omul legii să-i spună mai întâi ce-avea el de spus, l-ar fi întâmpinat cu aceste vorbe de pomină pentru un părinte:

-Iar a făcut-o lată fii-miu?! Dă-i bătaie, dă-i bătaie!

Omul legii, uitându-se chiorâş la el, i-a închis gura cu următoarea replică:

- Ce să-i mai dau eu bătaie, dobitocule, că a murit.

De la trotineta mea, al lui Blendea se reprofilase pe motociclete. La autoturisme n-a mai apucat să ajungă.

Diana Irimus

Nicolae MĂTCAŞ

Nicolae Mătcaş este un lingvist, cercetător ştiinţific, publicist şi poet din Chişinău. În perioada 1990-1994 a fost ministru al Educaţiei Naţionale al Republicii Moldova. În această calitate, m-a sprijinit să aduc în Maramureş un grup de elevi de la Şcoala Vadu lui Vodă, în timpul războiului de pe Nistru. A participat activ la mişcarea de eliberare naţională a românilor basarabeni. A scris zeci de articole în perioada marii bătălii pentru oficializarea limbii române în Basarabia şi revenirea la grafia latină. A publicat cărţi pentru familiarizarea publicului cu scrisul latin. A întreprins măsuri în vederea reformării învăţământului dincolo de Prut. Când au venit agrarienii la putere, l-au acuzat de românizarea învăţământului. A fost demis, fiind forţat să se autoexileze în Ţara-mamă. Grupajul de poeme trimis revistei noastre, cu măgulitoarea menţiune că *„«Nord Literar» nu este o revistă provincială, ci şi-a făcut drum sigur în familia distinselor reviste de cultură din Ţară”*, mi-a adus aminte de omul din biroul ministerial. Atunci nu ştiam că scrie poezie din tinereţe. Nicolae Dabija scrie: *„Mătcaş a lăsat o brazdă adâncă în ogorul limbii române în spaţiul dintre Prut şi Nistru. Am propus ca Nicolae Mătcaş să fie primit în Uniunea Scriitorilor din Chişinău pentru o singură poezie,* ***În limba română***”. Fie acest grupaj de poeme o reverenţă pentru statuia intelectuală a domnului Mătcaş. Şi nu uit bunătatea săritoare din biroul ministerial. (Gheorghe PÂRJA)

Odihnă n-ai şi-acum, când răscoleşti

Prietenului Anatol Ciocanu, in memoriam

Sfidând furtuna, veşnic pelegrin,
Prin hău cătai lucinde chihlimbare,
Pe fund de mare vii mărgăritare,
Aristocrat, rebel şi libertin.

Inapt s-atingi în viaţa ta o floare,
Din cupa sorţii ai sorbit din plin
Lucire, umbră, miere, vin, pelin,
Pornire-n trombă, cruntă capotare.

Ieri lui Emin, azi ţie plânsu-ţi-s-a
Românul trist, cu sufletul salin,
Şi nu doar de la Nistru pân-la Tisa,
Ci şi din Balta până-n Sahalin.

Odihnă n-ai şi-acum, când răscoleşti –
Tot pelerin – prin sferele cereşti.

Clevétnicii, răzniţii şi nerozii

Să ne sugrume-au vrut din feticid,
Şi ura lor nici azi nu se dezminte,
Când mai ne scot şi morţii din morminte
Să le solvească oasele-n acid.

Ce nu pricep cu pâcleşa lor minte,
Trecutul când pe-un capăt ni-l desfid,
E că-n frământu-acesta cancroid
Îşi vor sfărma şi propriile-oseminte.

Iar Ştefan Vodă va rămâne sfânt
Şi sfinţi – martirii stinşi în închisori,
Cât Eminescu, sfânt, e sus, în sori,
Şi, sfânt, poporul nostru pe pământ.

Clevétnicii, răzniţii şi nerozii
Vor piere-n hău cum au pierit irozii.

Să mai respire unde liber Ţara?

A fost – spontan? – zaveră mare-n ţară.
Regimul vechi – căzut ca-n joc de vist.
Tiranul extirpat, scârbelnic chist.
Cârmacii noi – urcaţi prin foc şi pară.

Nici zare - a doua zi – de comunist?
De ce amar de lume-a fost să moară?
Muţesc de ce persoane şi dosară
La zeci de ani de iadul satanist?

Formal, partidul-stat a sucombat.
Urmaşii, umbra lui, foiesc ca viermii,
De nevăzut în noua roată-a vremii,
La cât de democraţi s-au deghizat.

Să mai respire unde liber Ţara?
În punctul híreş de la Timişoara.

Dar n-a ajuns să-i deie visu-n floare

Un lud visează postul de primar.
Promite câte-n lună sunt şi-n stele:
Să ne îmbrace urbea-n horboţele,
Ne gate loc de veci în columbar,

La blocuri vechi să-ncleie noi pingele,
La cele noi să-njghebe-un duş solar,
Să dea la alocări un icusar
Şi la-ncălzire, iarna, trei surcele.

N-om mai vâsli în bărci pe trotuare
La primul – slab – strănut al lui Neptun,
Oglinzi luci-vor străzile-n alboare,
Cu detergent spălate şi săpun...

Dar n-a ajuns să-i deie visu-n floare,
Căci lumea toată-l crede de nebun.

O spunere obscenă, la o dică

Un rege-al silvei, *lupus - magnus rex,*
Lovit în morga sa, după votare,
Tocmi votanţilor o lege care
I-ar fi lovit cu pumnul drept în plex.

Se pretexta, ca fond, o defăimare
Adusă unui ins sau grup conex
Pe net, maidan, voit sau din reflex.
Osânda ei – cât ciutura de mare!

Zăcaşul lup, la ceas de disperare,
Scârbit pe miel, şoşoi, ţistar, ieruncă,
De-un fleac uită-n scabroasa lui spelunc㠖
De libertatea lor de exprimare!

O spunere obscenă, la o dică,
Cu lancea legii nu se eradică.

Mai scoate, state, dintr-un loz în plic

Un trib, se zice,-o dase pe seminţe.
Un cârd de patrupede din prerii,
Plodindu-se în zeci şi zeci de mii,
Le-au devorat bipedele fiinţe.

În veacul nostru, ros de pandemii,
Nu-i loc de continenţe sau sfiinţe.
Pe lângă una, veche, de ştiinţe,
Răsar ca hribii zeci de-academii:

De tenis, fotbal, spleen, securitate,
Vedete, măturі, troscot şi mohor...
Ştiinţe? Sinecuri comod plasate
Pe ghebul ros al bietului popor.

Mai scoate, state, dintr-un loz de plic,
O alta, şic: a lumii de nimic.

Să-l crezi pe cine-n gama de perfuzii?

Nu-şi ţine-un pretendent buieştrii-n frâuri.
Făgade nu-s în lume să-l conturbe.
Cu nonşalanţă-o-ntoarce pe la curbe,
Ca popii tunşi, prin posturi, în desfrâuri.

Eden va fi iubita noastră urbe:
De miere maluri lungi, de lapte râuri,
Brăţări şi salbe curge-vor pârâuri,
Pe fund de ape perle-or creşte-n burbe...

Un tip, culant, ne scaldă-n băi de must.
Un altul, frust, ne-mbată c-un otpust.

Să-l crezi pe cine-n gama de perfuzii
(Să nu rămâi din nou cu ochii scoşi):
Pe cel ce-ţi vinde-n piaţă vagi iluzii,
Pe cel pe gât de-ţi bagă dulci gogoşi?

Ne-ndreaptă, Doamne, văzul bazaochi

Apar iar, deghizaţi, imaculaţii.
Iar ninge cu făgăzi de pe ecrane
Cu grâu, secară, unt, mezeluri, mane,
Încât o să albească şi râpaţii.

Un an mai bun, domol, fără şicane,
Cu pofta-n cui şi traista-n vânt, guşaţii.
La timpuri noi doar oameni noi! Votaţi-i!
Ne-ndeamnă voci mieroase de soprane.

Nu ştim cum să legăm tei de curmei
(N-o-nvălui, rânza,-n crafe perorale!),
În timp ce ei ne-adorm cu clopoţei,
Vărsând din corn făgăzi electorale.

Ne-ndreaptă, Doamne, văzul bazaochi
Şi, dacă poţi, albeaţa de pe ochi.

Scurmând îndarn prin huci şi tamariscă

Un uliu ţine-o cloşcă în vizor.
Ce face ea când puii se-narípă?
Şi-i creşte cum? Nu-i ţícură? Nu ţipă?
Vreun sfânt n-ascunde-n cui ori sub covor?

Cum zboară,-n minte pricea se-nfirípă:
Că prea le pune vrerii lor zăvor
Şi prea-i stresează, bieţii,-n largul lor,
Când, temătoare,-i cheamă sub arípă.

Se-aruncă glonţ. În clonţ – proces-verbal,
Prin care puii, vai, i se confiscă,
Iar ea îşi pierde dreptul maternal.

De-atuncea fosta cloşcă (azi găină),
Scurmând îndarn prin huci şi tamariscă,
Îşi cată dreptu-n lumea acvilină.

Terezia FILIP

„MĂRGĂRITARE RISIPITE”...

(Urmare din pagina 13)

Orice carte bună poate fi antidot pentru suferințe indicibile, pentru elanuri excesive ori crize sufletești ce bântuie individul în existență. Oferind perle de spiritualitate orientală, ***Mărgăritare risipite*** este destinată unei deschideri culturale menite să apropie oamenii, să-i descopere pe unii altora, să interfereze culturile cu omenescul lor, cu năzuințe și dureri mai mult sau mai puțin aceleași pretutindeni. Cum înțelepciunea dă bucurie și tămăduire, prosperitate sufletească adică, lectura este, în cazul de față, un excurs inițiatic. Odată ajuns la rădăcini, la acele izvoare, inestimabile surse de cunoaștere, ești salvat, poți deveni năzdrăvan precum protagonistul de basm plecat în lume să caute elixirul miraculos al tinereții veșnice, poți deveni mai înțelept, în termeni filosofici, ori mai credincios și mântuit, în termenii creștinismului. Orice cititor poate găsi soluții și salvare urmând pilda autorului din ***Mărgăritare risipite***. Lectura te face părtaș la descoperirea comorii *risipite* și la recompunerea șiragului de mărgăritare pierdute în nisipul deșerturilor ori în magma timpului. Iată un gest benefic pentru orice terapie sufletească.

S-a vorbit mereu de comorile Orientului – ei bine, ele nu sunt doar aurul, diamantele, petrolul, siturile istorice și arheologice celebre ori locurile sacre. Orientul deține inestimabile comori și în forma unor astfel de texte, literare și sapiențiale. Ele constituie veritabile valori ale umanității. Una din acele comori o oferă Editura Proema în cartea de față. Intrând în posesia ei – comorile de înțelepciune se obțin prin efort personal – devii mai bogat, apt de înțelegerea mai profundă a umanității din acele locuri legendare și originare din care a pornit omenirea, în care nevoia de absolut a devenit nutriment al sufletului.

Note:
1. ***Mărgăritare risipite***, p. 19.
2. Idem, p.25.
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem.*
5. ***Mărgăritare risipite***, p. 20.
6. *Idem*, p. 23
7. *Idem*, p. 20.
8. *Idem*, p. 26.
9. *Idem*, p. 20.

Daniela SITAR-TĂUT

FLORICA BUD...

(Urmare din pagina 6)

Referindu-se la începuturile ei livrești, Săluc Horvat își amintește: *„Am cunoscut-o în urmă cu mulți ani, fiind părtași la înfăptuirea unor activități în viața culturală locală: constituirea Asociației Scriitorilor, viața de cenaclu și multe altele. Am cunoscut-o pe Florica Bud când era o tânără speranță în literatură și când puțini erau aceia care întrezăreau în persoana ei o viitoare și importantă scriitoare, mai ales că avea în spate o profesie tehnică, cea de inginer.”* Pentru Dan-Silviu Boerescu, aceasta e o ***Zână fără vârstă***: *„Am organizat împreună evenimente literare, am lucrat împreună la un interesant demers gastronomic și antropologic în mediul online, după cum am și scris o carte împreună. Întotdeauna Florica a jucat nu doar rolul de catalizator al diverselor idei, dar și pe cel de moderator al pornirilor mele ușor războinice. A făcut-o cu o naturalețe unică, pe care nu voi obosi să o laud. Ea știe și poate să facă atât de multe lucruri cu o minunată lipsă de ostentație. Le face firesc, zâmbind, fără a suna din turle și trâmbițe. Este, practic, definiția firescului și a discreției. A generozității. A farmecului. A magiei”*. Marian Ilea surprinde trei dintre notele definitorii ale sărbătoritei: *„Nu e o scriitoare zgârcită cu cititorul. Nu e o scriitoare previzibilă. Dacă scrie pentru «cei mici care sunt mari sau pentru cei mari care sunt mici», dacă scrie rețete literare de bucate – o face cu entuziasm și cu talent. Mai e ceva cu scriitoarea aceasta: crede în prietenie, bună-cuviință, bun-simț.”*

Note:
1.Titlul dialogului nostru apărut în volumul Daniela Sitar-Tăut, ***Interviuri, I***, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2010, p. 108.
2. Ibid, p. 110.

Maria V. CROITORU

TRANDAFIRUL ROZ

(Urmare din pagina 9)

Bucuros că a răpus balaurul fioros, fără a mai pierde vremea, luă petalele de trandafir și le puse în palmă. Acestea începură să plutească prin aer și se așezară pe un trandafir roz de toată frumusețea. Flăcăul stropi floarea cu ultimele picături de apă rămase în ploscă. Ca în povești, în fața lui apăru fata pe care o căuta. Ea îl cuprinse în brațe și-și culcă capul pe pieptul lui de voinic. Apoi, ridică privirile spre Florin și zise:

- Îți mulțumesc, Făt-Frumos! Vă mulțumesc și vouă, dragii mei prieteni năzdrăvani, turturica și calul, pe care nu mai speram să vă revăd.

Florin amuțise de emoție. Se uita fermecat la frumoasa făptură din fața lui și nu putea spune nimic. O auzi tot pe fată:

- Acum, calul ne va duce la tatăl meu, împăratul acestei împărății!

- Bine, fată! Bine, frumoasa mea!

Încălecară și calul îi duse ca vântul la palat. Împăratul era la o fereastră. Când văzu calul intrând pe poartă, o strigă pe împărătească:

- Vino să vezi! Calul o aduce pe fata noastră, dar și un flăcău!

Le ieșiră înainte. Calul necheză, tinerii descălecară, în timp ce împăratul și împărăteasa plângeau de bucurie.

- Tată și mamă!, strigă fata și o podidiră și pe ea lacrimile.

Apoi, îl luă pe Făt-Frumos de mână și zise:

- Acesta este Florin, flăcăul care m-a salvat din ghearele balaurului și de blestemul lui. Vreau să-mi fie soț și vă rog să nu vă opuneți!

- Tu ce zici, flăcăule? De unde vii?

- Eu sunt fiul împăratului Verde, vecin cu Înălțimea Voastră. Și eu o vreau de soție pe fiica Înălțimilor Voastre, dar voi merge acasă, să duc vestea alor mei, căci nu știu nimic despre mine de când am plecat s-o caut pe fată și s-o scap din ghearele balaurului. Vom veni s-o cerem cum se cuvine pe fiica Înălțimilor Voastre și apoi să facem nunta împărătească.

- Îl cunosc pe tatăl tău, fiule! Sunt cunoscute în toate împărățiile din jur hărnicia și iscusința cu care conduce Măritul Împărat treburile împărăției, precum și spiritul de dreptate cu care îi tratează pe toți supușii săi. Du-te, fiule, și dă-le de veste că ești teafăr și ai izbândit în lupta cu balaurul, iar fata noastră te așteaptă cu nerăbdare să-ți fie soție. Și noi ne vom pregăti să vă primim cum se cuvine.

Făt-Frumos își luă la revedere, încălecă și plecă acasă. Părinții lui știau deja că l-a învins pe zmeu și a scăpat-o pe fată.

- Cum ați aflat?

- O turturică a intrat pe geamul acela, care era deschis, și ne-a spus: „Fiul vostru l-a învins pe balaur” și s-a făcut nevăzută într-o clipă!, zise împărăteasa numai zâmbet.

Florin le-a povestit tot părinților. A doua zi, au mers în împărăția vecină s-o pețească pe fata salvată. S-au înțeles repede, iar peste trei zile au făcut o nuntă cum nu s-a mai văzut. Toată suflarea a petrecut împărătește, boieri și slujitori la un loc. Pe toate mesele erau puse flori de trandafiri, după cum au fost dorințele miresei.

N-a trecut mult timp și cele două împărății s-au unit, devenind una singură, mare și puternică, iar Făt-Frumos și aleasa lui au cârmuit în pace ani mulți, al căror număr l-au pierdut și ei.

Poate trăiesc și acum, dar n-am vreme să vă mai spun, că luna a asfințit și e vremea de dormit...

Ioana BUD

O ABORDARE POETICĂ A DISCURSULUI INTIMIST...

(Urmare din pagina 15)

Ultima parte tratează corespondența a doi profesori universitari clujeni: Ioana și Liviu Petrescu, *„nume cu notorietate în critica literară românească din a doua jumătate a secolului al XX-lea”* (p. 214). În cazul acestora, scrisoarea își depășește rolul său, acela de comunicare a unui mesaj de la un emițător către un receptor și devine o nevoie interioară, o comuniune a cuplului. *„Scrisorile intime sunt, aici, un exercițiu de stil, o încercare literară nemărturisită, o anticameră a creației care, totuși, nu s-a concretizat de-a lungul timpului, în literatură propriu-zisă, ci în metaliteratură”* (p. 215). Trăsătura comună este literaritatea, dar și faptul că ele cuprind fragmente de proză, poezii, recomandări de lectură etc. Autoarea decelează șase mari momente importante în cadrul corespondenței intime a celor doi: perioada Beiuș (1962), perioada Arad (1964), perioada Oxford (1966), perioada București (1967), perioada Debrețin (1968) și perioada Oslo (1971). Autoarea subliniază că, în cazul Ioanei Petrescu, scrisoarea și jurnalul sunt părți distincte, în timp ce, în cazul lui Liviu Petrescu, acestea se suprapun, scrisorile având adesea un caracter diaristic. O altă diferență constă în obsesia rescrierii și a perfecțiunii (la Ioana Petrescu) și scriitorul consecvent, liniștit și fără angoase, care este Liviu Petrescu. În spatele amândurora, se ascund nenumăratele ciorne, retușarea și corectarea, totul având ca scop căutarea expresiei perfecte (pe lângă cele 242 de scrisori, se numără și 29 de ciorne, scrisori expediate și neexpediate, mai ales din perioada Beiuș și Arad, deosebit de importante pentru critica genetică). Spre deosebire de celelalte corpusuri epistolare supuse analizei, corespondența dintre Ioana și Liviu Petrescu este singurul care s-a păstrat (și la care s-a avut acces) în manuscris și, astfel, s-a putut observa mult mai ușor trecerea de la scrisoare, de la nonliterar la metaliterar.

Prin această lucrare, autoarea a dorit să evidențieze faptul că, deși în literatura română corespondența nu a reușit să se impună ca gen literar, ea poate avea, uneori, același grad de poeticitate ca al oricărui text „literar”. Scrisoarea în sine devine capabilă de conturarea anumitor structuri poetice, narative sau dramatice, evidențiind întreaga forță a epistolierilor, căci, în cazul de față, aceștia sunt scriitori și, inevitabil, scrisoarea se constituie adesea ca laborator sau jurnal de creație, atelier sau rampă de lansare pentru viitoarele capodopere.

Ca un minus al lucrării de față supuse analizei, subliniem faptul că citatele și trimiterile din notele de subsol în limba franceză nu sunt traduse în limba română, fapt care nu îi permite unui cititor necunoscător al limbii lui Voltaire să acceadă integral la mesajul transmis de către autoare. Personal, recomand cartea mai ales cititorilor avizați, interesați de fenomenul corespondenței ca gen literarar, dar și celor care doresc să cunoască o altă fațetă a scriitorului și a muncii sisifice pe care acesta o depune, de laboratorul de creație, care se suprapune cu corespondența lor de dragoste.

REVISTA REVISTELOR

Numărul 13/martie al **ROMÂNIEI LITERARE** ne aduce în atenție câteva evenimente culturale aniversare. Un prim text, editorialul lui Nicolae Manolescu, este consacrat împlinirii a 25 de ani de la apariția revistei „Lettre Internationale", editate de Fundația Culturală Română, actualul ICR. În 14 martie, la sediul acestei instituții, în prezența unui public numeros, a fost lansat numărul 100. Fiind o *„publicație trimestrială înființată în Franța de Antonin J. Liehm și preluată apoi în alte trei capitale europene (Roma, Madrid, Berlin), pentru ca, după căderea comunismului, ea să apară în toate țările postcomuniste, editată, fiecare, în limba țării respective"*, „Lettre Internationale" este unică în peisajul nostru cultural, deoarece *„prin ea, cultura română a intrat în Europa înainte cu un deceniu și jumătate ca România să intre, ca stat, în U.E."*, arată Nicolae Manolescu. Luna martie a marcat și împlinirea unui număr rotund de ani de la nașterea Anei Blandiana, Alex. Ștefănescu evocând frumoase clipe din trecutul îndrăgitei poete și reamintind rolul important al poeziei sale în cultura română. Un alt sărbătorit al acestei luni este Horia-Roman Patapievici, căruia Mircea Mihăieș îi realizează un atent portret moral și cultural (în ***Efectul H.-R. P.***), exprimându-și profunda admirație pentru o personalitate atât de complexă și fascinantă: *„Horia-Roman Patapievici este cel mai frumos dar făcut culturii române după 1990"*, *„este omul convingerilor puternice, pe care le argumentează cu o forță rară în câmpul culturii noastre actuale"*. Din seria manifestărilor culturale petrecute în acest început de primăvară ne este prezentată și întâlnirea desfășurată la Hotel Marriot (16 martie), în care au fost expuse programele și proiectele Uniunii Scriitorilor pe anul 2017 (printre care relansarea Editurii Cartea Românească și continuarea proiectului „Scriitorul anului", ediția a II-a), au avut loc luări de cuvânt și lansări de carte.

Semnalând o nouă apariție editorială de interes, ***Ploaia de stele*** (Editura Cartea Românească, București, 2017) a lui Gabriel Chifu, criticul Gabriel Dimisianu vorbește despre ***Romanul total*** (formulă preluată de la Răzvan Voncu), *„o alcătuire narativă care impune prin amplitudinea cuprinderii realității"*, care *„ne câștigă prin marea liniște narativă, prin expresivitatea imaginilor surprinse pe viu, s-ar zice, prin realismul restitutiv"*. Tot pentru pasionații de genul epic, Marius Miheț recomandă romanul de debut al lui Marius Oprea, ***Turma păstorului mut*** (Editura Polirom, 2016), care *„excelează în diagnosticarea actualității, în dezmembrarea rațiunii comune, creând multe personaje memorabile"* (în comentariul ***Orașul nebunilor***). Criticul arată că este vorba despre *„un bun roman parabolă despre cum întâmplarea devine istorie și nebunia – fericire, într-o lume tot mai greu de deosebit de un azil"*.

Răzvan Voncu face o invitație la relectura unui prozator special, Ion Agârbiceanu, ***Romancierul cazurilor morale***. Volumele al V-lea și al VI-lea din ediția Agârbiceanu (la care face referire Răzvan Voncu), îngrijită de Ilie Rad în colecția „Opere fundamentale" a Academiei, conțin cele mai importante romane ale scriitorului, cronicarul îndemnându-ne să le recitim *„eliberați de presiunile ideologice de tot felul, recunoscându-le valoarea și originalitatea"*, aceste opt romane alcătuind un capitol important al modernității românești interbelice.

Daniel Cristea-Enache prezintă volumele a ***Trei poeți***. Dacă primele două, ***Jucăm Lenin*** (Camelia Iuliana Radu, Editura Paralela 45, 2016) și ***Universul Mama*** (Vasile George Dâncu, Casa de Editură Max Blecher, 2015), câștigă interesul criticului, beneficiind de aprecieri favorabile, cel de-al treilea, ***Crux*** (George State, Editura Cartea Românească, 2016), dezamăgește prin *„versuri liricoide"*, care nu impresionează favorabil cititorul.

Vasile Dan, președinte al Filialei Arad a Uniunii Scriitorilor și redactor-șef al revistei „Arca", oferă un interviu (***„Fără o revistă bună, cultura e decerebrată"***) lui Iulian Boldea, în care face interesante mărturisiri.

Gheorghe Grigurcu recenzează noul volum de versuri al lui Nichita Danilov, ***Recviem pentru țara pierdută*** (Editura Cartea Românească, 2016), punctând *„cutremurătorul dramatism al versurilor"* unui *„poet crepuscular, unul din cei de seamă ai liricii noastre actuale"*.

Pentru iubitorii de poezie, actualul număr al „României literare" oferă versuri de Liviu Capșa, Anton Jurebie, Dumitru Ion Dincă. La rubrica „Meridiane", ca avanpremieră editorială este reprodus un fragment (în traducerea Laviniei Similaru) din volumul ***Al treilea Reich*** al lui Roberto Bolaño, în curs de apariție la Editura Univers.

Din numărul 16-17/aprilie al **ROMÂNIEI LITERARE** aflăm că a avut loc, în 5 aprilie, la Universitatea „1 Decembrie 1989" din Alba-Iulia, a X-a ediție a „Colocviului romanului românesc contemporan", șapte pagini fiind consacrate evenimentului, pe tema căruia („Romanul între universal și particular/local/provincial") au susținut expuneri: Ion Bogdan Lefter, Irina Petraș, Gheorghe Schwartz, Simona Vasilache, Răzvan Voncu și Mihai Zamfir. Citim o cuprinzătoare prezentare a ideilor avansate în cadrul colocviului, urmată de redarea cuvântărilor celor enumerați mai sus. Reținem din intervenția domnului Nicolae Manolescu opinia că romanul românesc se află într-o situație ingrată, întrucât, *„deși are valențe universale, stă prins în granițele limbii, iar traducerile, atâtea câte sunt, nu reușesc să-l impună în Europa"*. Aceeași perspectivă sumbră o regăsim și în expunerea lui Răzvan Voncu, care susține că *„romanul nostru se află, în clipa de față, la o răscruce. Pe de o parte, este evident că el nu a pătruns în lume. Câțiva romancieri (Norman Manea, Mircea Cărtărescu, Varujan Vosganian, Alexandru Ecovoiu, Gabriela Adameșteanu) sunt traduși, cu mai mult sau mai puțin succes, în diverse spații lingvistice. Dar un fenomen al romanului românesc, similar celui al romanului polonez, central-european, chinez sau chiar balcanic, nu identificăm în literatura universală a momentului. (...) Romanul românesc nu numai că nu «sare» peste barierele limbii și ale culturii mici, ale localului și parohialului, ci înfățișează o privire asupra lumii din punctul de vedere al cuiva, Scriitorul, care nu mai interesează pe nimeni. Receptarea politicoasă, dar rezervată, de care au parte traducerile din proza noastră contemporană semnalează tocmai această degradare a instituției Scriitorului și irelevanța punctului său de vedere, luat în sine, într-o suverană indiferență față de istorie"*. Referindu-se la raportul dintre opțiunile tematice ale romancierilor și interesul publicului, respectiv succesul și valoarea textului, Ion Bogdan Lefter apreciază că *„temele cele mai impunătoare și tramele „zguduitoare" nu fac genii din romancierii mediocri sau nuli, în timp ce marii artiști ai speciei pot scoate minuni din piatra seacă a unor narațiuni în sine nespectaculoase"*. Pe cât de variate, pe atât de interesante sunt expunerile pe tema romanului românesc contemporan și merită atenția cititorilor.

În pagina destinată marcării „Centenarului Maiorescu", Ion Buzași semnează articolul intitulat ***Addenda la polemica Titu Maiorescu-Timotei Cipariu***, cu referire la controversa din a doua jumătate a secolului al XIX-lea dintre cele două personalități marcante ale culturii românești, în privința adoptării ortografiei potrivite limbii române: etimologică (Cipariu) sau fonetică (Maiorescu). Această divergență a fost dusă prin intermediul revistelor „Convorbiri literare" (Iași) și „Arhiv pentru filologie și istorie" (Blaj), în pledoaria de susținere a sistemului ortografic ciparian (infirmat de evoluția limbii române literare) intervenind și profesorul blăjean Ion Micu Moldovan.

Sorin Lavric (în articolul ***În pielea emului***) prezintă volumul îngrijit de Miruna Lepuș, ***Mihail Sebastian, Articole din „Cuvântul" lui Nae Ionescu*** (Editura Vremea, București, 2016) - o lecție despre ce însemna „gazetăria cultă" sub cârma lui Nae Ionescu. *„Spiritul acesta de emulație e izbitor într-o redacție în care se înfruntau Mircea Vulcănescu, Paul Sterian, George Racoveanu, Ion Călugăru, Dumitru Cristian Amzăr, Petru Manoliu și Mircea Eliade (...). Nae Ionescu știa să-i aducă la acel prag de devoțiune când tinerii își dăruiau talentul unei profesii în care credeau fără ezitare: gazetăria cultă. Și tocmai pentru că e cultă, ea poate fi citită azi fără sentimentul stânjenitor că asiști la o vorbărie perimată, al cărei înțeles s-a prăfuit de mult, căci accentul cade pe felul cum scrie Sebastian, și nu pe ce spune el"* - arată exegetul.

Din paginile prezentului număr mai semnalăm: interviul cu Grete Tartler realizat de Gellu Dorian (***„Vor rămâne, probabil, câțiva rafinați îndeletnicindu-se cu fericirea"***); versuri de Liviu Ioan Stoiciu; ***Cine, cine, cine a îndrăznit*** - fragment din romanul ***Peste toate așteptările***, de Ion Țăranu; articolul ***Un maestru stimulat de discipoli: Heliade-Rădulescu, poet al ruinelor*** (Mihai Vornicu) ș.a.

Nr. 1-2-3/2017 al revistei **ARCA** (Arad) întâmpină cititorul cu rubrica de cronici literare. În ***Demitizarea lirică a monumentelor***, Vasile Dan analizează volumul de versuri ***salutări din Piața Reconcilierii*** (Gheorghe Mocuța, 2016). După ce elucidează legătura dintre poeme și istoria grupurilor statuare din Piața Reconcilierii din Arad, cronicarul identifică principalele atribute ale lirismului: spirit ludic, autoironie, umor, confesiunea fără nicio reținere, *„aruncarea în derizoriu a oricărei abordări eroice a vieții și istoriei"*. Un alt volum de versuri asupra căruia se oprește Vasile Dan este ***Recviem pentru țara pierdută*** (Nichita Danilov, 2016), în cronica ***Resurecția viziunii poetice*** - discurs liric în care exegetul remarcă viziunea *„nu o dată obscură, la incidența dintre oniric, real confuz și revelație mistică"*, apreciind cultivarea unor canoane lirice abandonate de optzeciști: *„metafora, poemul vizionar, patosul, sugestia măcar metafizică, dacă nu chiar religioasă"*.

Gheorghe Mocuța scrie despre ***Mircea Pora - Povestiri din „Epoca de aur"***, cu referire la volumul ***Bidonul*** (Editura Eikon, 2015), cuprinzând povestiri care sunt *„pline de umor și de viață și respiră atmosfera anilor trecuți și a zilelor trăite"*.

Poezie semnează: Dominique Iordache (Craiova), Sanda Maria Deme și Teodor Roșu (Arad), iar proză: Ion Corlan (***Pădurea*** - fragment de roman) și Alexandru Roșu (***Visează Mult***) - ambii din Arad.

La rubrica „Restituiri", citim articolul ***Camil Petrescu și dificultățile Banatului***, în care Lucian-Vasile Szabo se referă la activitatea de jurnalist din perioada 1919-1922, în care tânărul Camil a avut un rol de *„agent al schimbării venind de la București, de la centru (noul centru!) pentru a asista și contribui la noua așezare a lucrurilor, încercând să atenueze influențele de la Budapesta și Belgrad"*. Sub semnătura istoricului literar Iulian Negrilă, parcurgem articolul ***M. Eminescu - repriviri biografice***.

Petru M. Haș (în ***Ioan Moldovan - integrala poeziei***) prezintă antologia lui Ioan Moldovan, ***Opera poetică*** (Editura Paralela 45, 2016), o apariție *„de-a dreptul monumentală"*, cu un aparat critic vast.

Despre ***Ovidiu Pecican între romanul memoriei și ficțiunea rocambolescă*** scrie Gheorghe Mocuța, analizând romanul ***Bokia*** (Editura Tracus Arte, 2011).

Raluca HĂȘMĂȘAN

Lucian PERȚA
PARODII

Ioan MOLDOVAN

rustică

Nu-mi mai aduc aminte mare lucru din
primii mei ani de profesorat
la Cavnic, un oraș minier ciudat

Cocoțat pe un munte și plin
și pe străzi de minereu aurifer încă neexploatat,
ziceam atunci, deocamdată.

Am pierdut legătura cu spațiul
acela rustic, că totuși rustic era în fapt,
deși era plin de mașini de poliție și salvări
cu alarmele pornite ziua toată

Numai vecinul meu nu era deranjat de asta.
El era miner și mergea și în concediu la slujbă,
intra în șut după ce își bătea preventiv nevasta
și strângea bani să-și cumpere o nouă drujbă!

din pricina îngrijorării

mă copleșesc unele evenimente
din Familie și din afara ei,
dar din motive evidente

nu pot vorbi despre ele,
cum nu pot vorbi nici despre cei
ce mi le-au creat

însă am o speranță: mă pot trata eficient
de îngrijorare și oboseală
imediat

ce părăsesc interioarele nebune din redacție
și o pornesc urgent
undeva la pescuit

cunosc deja fireasca reacție
a celor din jur, dar în sfârșit
nu mă va durea decât cotul

toată ziua voi pescui liniștit
și mai spre seară voi citi
parodii de Lucian Perța și mi se va limpezi totul.

laptele viitor

Mă terorizează promisiunile viitorului.
Faptul că mereu ni se promite
Numai și numai bunăstarea poporului,
Și, cu bună știință, se omite

Să ni se spună de unde vor curge
Râuri de lapte și miere
Și desigur că din faptul acesta decurge
O imensă, dar poetică durere!

JUAN BAÑUELOS

JUAN BAÑUELOS (6 octombrie 1932, Tuxtla Gutiérrez, Mexic - 29 martie 2017, Ciudad de México) a fost un poet, eseist şi editor mexican. A fost profesor la Universitatea din Tlaxcala. A studiat dreptul, filosofia, literele şi ştiinţele politice şi sociale la Universitatea Naţională Autonomă din Mexic. A coordonat ateliere de poezie din mai multe universităţi din Mexic. A fost membru fondator al „Ateneo de Chiapas". A făcut parte din grupurile de poeţi „La espiga amotinada" şi „Ocupación de la palabra" şi au publicat împreună volume de poezie. S-a implicat în activitatea socială de apărare a drepturilor popoarelor indigene. A devenit reprezentantul Mexicului în diferite foruri internaţionale şi a făcut parte din juriul unor concursuri literare (de exemplu, „Casa de las Americas"). Juan Bañuelos rămâne una din vocile cele mai puternice ale poeziei de limbă spaniolă din Mexic. A privit realitatea cu ochi ce s-au născut demult, dar aparţinând în acelaşi timp prezentului şi a reuşit să declanşeze întâlnirea misterelor. „*Cuvintele sunt fiicele vieţii*", spune el, şi „*misterul imită omul*", această enigmă încă nedezlegată. Poezia lui Bañuelos este vie, clară şi încearcă să corecteze trecutul. Un trecut apropiat, dar şi trecutul mai îndepărtat, de peste cinci secole, care de asemenea îi aparţine. A publicat mai multe volume de poezie, printre care ***Puertas al mundo*** (***La espiga amotinada***, 1960), ***Escribo en las paredes*** (***Ocupación de la palabra***, 1965), ***Espejo humeante*** (1968), ***No consta en actas*** (1971), ***No consta en actas*** (1978), ***El traje que vestí mañana*** (1980), ***Destino arbitrario*** (1982), ***Poesía de Juan Bañuelos*** (1988), ***Donde muere la lluvia*** (1992), ***A paso de hierba*** (2002), ***Vivo, eso sucede*** (2012). Opera sa a fost tradusă în douăsprezece limbi, printre care engleză, franceză, germană, italiană, suedeză, română etc. A primit mai multe premii literare: „Premio Nacional de Poesía Aguascalientes" (pentru ***Espejo humeante***, 1968), „Premio Chiapas en Arte" (pentru întreaga operă literară, 1984), Premiul pentru poezie „Palermo" (1987, Italia), „Premio Nacional Carlos Pellicer" (pentru ***El traje que vestí mañana***, 2001), „Premio Xavier Villaurrutia" şi „Premio de Poesía José Lezama Lima" (pentru ***A paso de hierba***, 2005). Juan Bañuelos va rămâne în literatura universală prin versurile sale puternice, în care şi-a exprimat iubirea pentru naţiunea şi cultura mexicane şi, de asemenea, iubirea pentru cultură şi umanitate, în general. Din tot ce a văzut, a trăit şi suferit în această lume din care a plecat de curând, a extras frumuseţea şi speranţa.

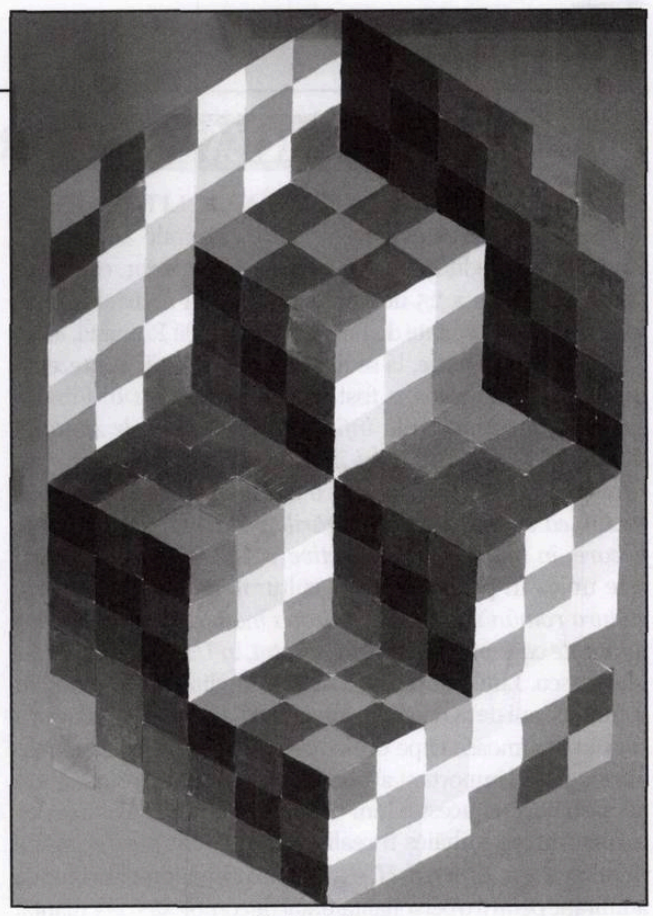

Robert Samu

TURN DE NOAPTE
(fragment)

i
Astăzi
omul poate să îngroape
absenţa şi uitarea

Numai
Visul
nu există
prin decret

ii
Înconjurat de setea spongioasă a unui copac
în picioare cu muntele nopţii
îndrăzneţ ca insomnia râurilor
mă duc la lucru – de strajă de noapte
cu mii de chipuri niciodată văzute:

din faţă Oile
înaintea Tigrului
când îi verifică
cartea de vizită
la intrare:

„Bună seara"
CRAC-CRIC-CRAC
Şi în zori „Bună dimineaţa"
CRIC

Şi şeful de turn se bâlbâie
„Datorită Visului
a crescut producţia"

Acolo

Tigrul
doarme
gâfâind
Aici
Oile îşi ronţăie
Somnul

iii
Cuprins de bâlbâială
sau de simple tahicardii
omul organizează zilele

şi generaţii vin şi pleacă
legate de un animal în agonie
pe care încă îl mai hrănesc mâini sedentare

spâni gâturi mătreaţă
celulare pahare vătafi
societate digitală
maseurii vin şi pleacă
la fel ca la Bursă

- Spune-ţi numărul
şi nu numele -
ne obligă agentul bancar

:am ajuns dincolo de Lună
:computerele înlocuiesc creierul
:ce înţelept a inventat bomba *curată*?

Puţini s-au refugiat în Amintire
- pulbere care fără să mergi
ne descoperă paşii

Depărtarea este o muscă uscată

- Eşti acolo? Sau nu ai stins
calculatorul?

CINE A ASASINAT VISUL?

v
Insomnia îşi continuă
lucrarea de eroziune
dincolo de răbdare
prizonierii
ne privesc
fix
ca ochiul
de peşte
din piaţă

obiceiul să-l lase
să mestece
pe cel nenăscut

cantinele se umplu
spitalul se arată
mormintele se satură
nimic mai mult
doar se satură
nimic mai mult
doar se umplu

lucid rănită
proaspăt atunci
zbârlită ranchiună

vi
Bâzâie insecte
pe geam, pe dinafară.

NU AVEM LOCURI DE MUNCĂ

Niciodată
pentru Nimeni
pentru vreun Oarecare.

Bâzâie insecte
Bâzâie

vii
a)
Marea a ridicat în picioare
insomnia pe un val
şi albatroşii ţipă de foame

b)
tot aşa şi plânsetul
s-a ridicat în picioare deasupra apelor
şi nimeni nu pare să vadă ochii
morţilor

c)
ecoul dinăuntrul
scoicii marine
nu tace niciodată

d)
când ceasul satului anunţă ora
scriitură în palma mâinii sale
erorile omului – orori?

e)
o crăpătură în ceaşca ta de cafea
este fuga înspre ţara disperării

f)
nu este atât de uşor să întorci spatele lumii

bâzâie muştele

cum te sufocă mirosul ucigaş

vin din Acteal
cu încălţările vâscoase

de sânge

între polenul
temerii
răniţi
deplasaţi
umbriţi
nemişcaţi
îşi mănâncă
propria
inimă

Şi chiar şi aşa
niciodată nu va creşte
în pământul pe care
păşeşte un Funcţionar
vreun fir de iarbă

Prezentare şi traducere
*de **Elena Liliana POPESCU***

5 948485 970010

Anul XV, nr. 5 (168), mai 2017 Preț 2 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Judeţean Maramureş şi a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 3 CRONICĂ LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *George Bălăiță după George Bălăiță*

PAG. 4 VITRINA
• Constantin CUBLEȘAN
- *Cartea biografiilor*
• Antoaneta TURDA
- *George Nicoară şi taina cuvântului întrupat*

PAG. 5-6 INTERVIU
• Daniela SITAR-TĂUT în dialog cu Horea PORUMB
- *„Totalitarismul nu poate însă să existe, dacă nu e îmbrățișat, prostește, de mase!”*

PAG. 7 ORFEU
• *Poeme de* Dragoş NICULESCU

PAG. 8 INTERPRETĂRI
• Gheorghe PÂRJA
- *Adam, un Orfeu al Balcanilor*

PAG. 9, 16 PROZĂ
• Bianca TĂMAȘ - *Anuță dragă*
• Teo MOLDOVAN - *Final dureros*

PAG. 10 CRONICĂ LITERARĂ
• Delia MUNTEAN
- *Petrecând cu Eminescu*

PAG. 11, 17 ESEU
• Mihaela CHISĂR-VIZIRU
- *George Bălăiță - Catagrafia tehnicilor narative moderne (II)*
• Lidia Claudia FODOR
- *Conceptul cultural de boemă*

PAG. 12 ANUL MAIORESCU
• Săluc HORVAT- *Titu Maiorescu - scrisori către Duiliu Zamfirescu*

PAG. 13 COMENTARII
• Alexandra Ioana BOLDIȘ
- *Romanul **F** și ambiguitatea adevărului*

PAG. 14 POEZIE
• Gelu DRAGOȘ

PAG. 15 EVENIMENT
• *Colocviul Național al Revistelor de Cultură, Arad, ediția a IV-a*
- Gheorghe PÂRJA - *Revistele literare între facere și desfacere*

PAG. 19 VARIA
• Raluca HĂȘMĂȘAN
- *Revista revistelor*
• Lucian PERȚA - *Parodii*

PAG. 20 TRADUCERI
• *Versuri de* Nizar Qabbani (*traducere de* Dumitru CHICAN)

Mircea BOCHIȘ

Acest număr este ilustrat cu lucrări din expoziţia colectivă „Ziua artistului plastic”, 5 mai 2017, Baia Mare

Cristina Cucu

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Delia MUNTEAN

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar"

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. SALDEL S.R.L. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2017:
Prin poştă: 3 luni - 9 lei; 6 luni - 18 lei; 12 luni - 36 lei

Revista este înscrisă
în Catalogul de Presă al Poştei Române,
cod 14323 (p. 25)

20 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Delia MUNTEAN

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:
• Vasile Leschian, ***Rostiri afabile/Affable discourses***, Colecţiile Revistei „Orizont literar contemporan", traducere de Elena Ţăpean, Editura Pim, Iaşi, 2017;
• George Vulturescu, ***Orbul din Poemele luminii***, eseuri, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017;
• Gheorghe Glodeanu, ***Patru prozatori de avangardă/Four Avant-Garde Writers***, Colecţiile revistei „Orizont literar contemporan", traducere de Monica Manolachi, Editura Pim, Iaşi, 2017;
• Gheorghe Mihai Bârlea, Andrea Dobeş, ***Elită academică în închisoarea politică de la Sighet (1950-1955)***, Biblioteca Judeţeană „Petre Dulfu", Baia Mare, 2017;
• Daniel Mureşan, ***Firea lumii***, poeme, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2017;
• Grigorie M. Croitoru, ***Neuitatele vremi...***, proză, Editura Singur, Târgovişte, 2017.

REVISTE:
• „România literară", nr. 19, 20-21/aprilie, mai, Bucureşti;
• „Orizont", nr. 4, 5/ aprilie, mai, Timişoara;
• „Tribuna", nr. 351, 352, 353/aprilie, mai, Cluj-Napoca;
• „Ateneu", nr. 572/aprilie, Bacău;
• „Pro Saeculum", nr. 1-2/ian.-mart., Focşani;
• „Actualitatea literară", nr. 70/aprilie, Lugoj;
• „Familia", nr. 3/martie, Oradea;
• „Litere", nr. 4/aprilie, Târgovişte;
• „Caiete Silvane", nr. 5/mai, Zalău;
• „Acolada", nr. 4/aprilie, Satu Mare.

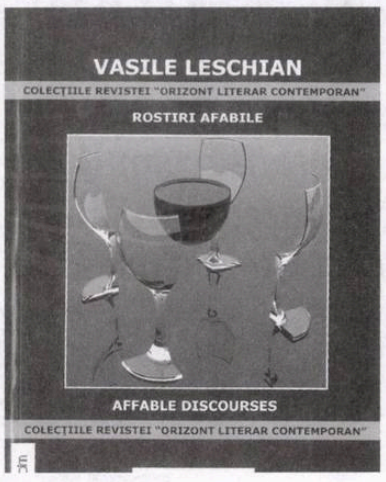

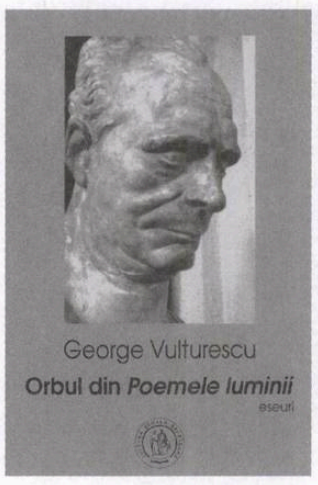

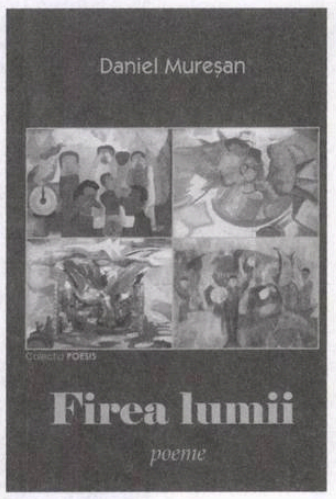

SIMPOZION „ŢARA LĂPUŞULUI – CULTURĂ, LITERATURĂ, PERSONALITĂŢI"

În cadrul manifestărilor culturale desfăşurate cu ocazia celei de-a III-a ediţii a „Zilelor Maramureşului", revista „Nord Literar" a organizat simpozionul cu tema „Ţara Lăpuşului – cultură, literatură, personalităţi". Evenimentul s-a desfăşurat luni, 22 mai, în sala de conferinţe a Bibliotecii Judeţene „Petre Dulfu" şi a fost moderat de către directorul revistei, prof. univ. dr. Gheorghe Glodeanu.

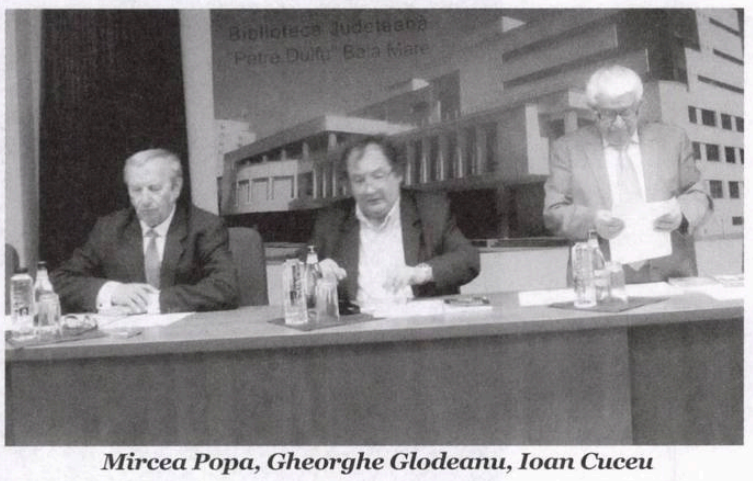

Mircea Popa, Gheorghe Glodeanu, Ioan Cuceu

Invitaţii de onoare ai întâlnirii au fost: prof. univ. dr. Ioan Cuceu, istoricul literar Mircea Popa, prof. dr. Terezia Filip, dr. Ilie Gherheş. Aceştia au susţinut lucrări ce au vizat stadiul cercetărilor etnografice în Ţara Lăpuşului, perspectivele de valorificare monografică a acestei zone şi evocarea unor personalităţi lăpuşene. Printre participanţi s-au aflat: prof. univ. dr. George Achim, prof. univ. dr. Florian Roatiş, dr. Teodor Ardelean (directorul Bibliotecii Judeţene), prof. dr. Delia Muntean, Vasile Leschian, Gheorghe Pârja, Anca Goja, Antoaneta Turda, Ileana Cozmuţa, Nicolae Goja, elevi şi studenţi interesaţi de tema propusă. (R. H.)

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

GEORGE BĂLĂIȚĂ DUPĂ GEORGE BĂLĂIȚĂ

Ca și în cazul celor mai mulți prozatori români contemporani, începuturile literare ale lui George Bălăiță (17 aprilie 1935-16 aprilie 2017) sunt puternic marcate de câteva volume de proză scurtă (***Călătoria*** - 1964, ***Conversând despre Ionescu*** - 1966), „ucenicie" necesară, în măsură să anticipeze proiectele mai ample de mai târziu. Adevăratul succes vine însă abia odată cu romanul, care îl plasează pe scriitor printre cei mai semnificativi inovatori ai genului. Prima mare reușită a lui George Bălăiță se leagă de publicarea romanului ***Lumea în două zile*** (1975), carte insolită, care ilustrează procesul de înnoire existent în proza românească din deceniile șapte și opt ale secolului XX. Elementele novatoare pot fi întâlnite atât în structura romanului, cât și în tehnica narativă utilizată. ***Lumea în două zile*** conține descrierea a patruzeci și opt de ore din viața unui modest funcționar numit Antipa. Procedeul a mai cunoscut câteva reușite remarcabile în literatura universală, prin James Joyce (***Ulise***) și Malcolm Lowry (***La poalele vulcanului***), dar exemplele sunt mult mai numeroase. În ceea ce privește literatura română, putem aminti romanul ***Absenții*** de Augustin Buzura. Cele două zile (21 decembrie, ziua cea mai scurtă a anului, și 21 iunie, ziua cea mai lungă, cu alte cuvinte solstițiul de iarnă și cel de vară) alcătuiesc un fel de „diafragmă" a cărții, prezentând două imagini antitetice ale existenței lui Antipa. În esența ei, cartea își găsește o explicație parodică în dialogul celor doi câini înzestrați cu harul vorbirii (modelul îl constituie celebra nuvelă a lui Cervantes, ***Colocviul câinilor***), Argus și Eromagna. Argus (nume mitologic, trimițând la punctul de vedere pătrunzător al creatorului) este un patruped-filosof care scrie un poem de meditație intitulat ***Mondo Cane***, lucrare concepută în două părți antitetice, ***Domestica*** și ***Infernalia***. Replică la acțiunea întreprinsă de către adevăratul prozator, această narațiune în narațiune facilitează, prin explicațiile pe care le conține, decodificarea mesajului cărții, oferind, în același timp, și câteva importante sugestii privind înțelegerea personajelor. Este vorba de cunoscuta teorie a coincidenței contrariilor, adică de coexistența, în cadrul aceleiași ființe, a binelui și a răului: *„Poemul meu filosofic intitulat Mondo Cane cuprinde după cum ți-am mai spus două părți: prima parte, numită Domestica se ocupă de lucrurile calme, sigure, caraghioase, dar lipsite de primejdie, pe care câinele le caută cu înfrigurare și spre care ultimul vagabond ca și marele conducător de oști aspiră mărturisit sau nu: spaima de provizorat și nesiguranță ne mână într-acolo. Dar ce facem odată ajunși acolo? Dacă ajungem! Și aici începe partea a doua a poemului meu: Infernalia. Ea se ocupă de lucrurile tulburi, întunecate, irațională*". Excursul continuă apoi astfel: *„Vreau doar să arăt cum într-o singură ființă aceste două stări sunt active și într-un echilibru relativ, care face tocmai farmecul speciei*". Varianta parodică explică, prin urmare, marea carte și nu invers, ceea ce face ca și romanul să surprindă două ipostaze diferite ale eroului său central, Antipa. Prima, cea din 21 decembrie, dată începând cu care lumina se pregătește să învingă întunericul, se găsește sub semnul binelui, sugerat atât prin „domesticitatea" casei, cât și prin aceea a personajului. Totul se petrece în universul ocrotitor al căminului dominat de personalitatea Feliciei, adevărată *„zeitate a casei*". Aici se întâlnesc, în afara celor doi soți, August pălărierul, veritabil stăpân și simbol al timpului, bătrânul Antipa și Pașaliu, apoi inginerul Druică și doamna Stănciulescu. Scena dobândește semnificațiile unui ritual ratat, deoarece personajele sărbătoresc ajunul Crăciunului la o dată nepotrivită. Antipa însuși ni se înfățișează acum într-o lumină angelică, pură, nimic neprevestind încă existența dublului său malefic.

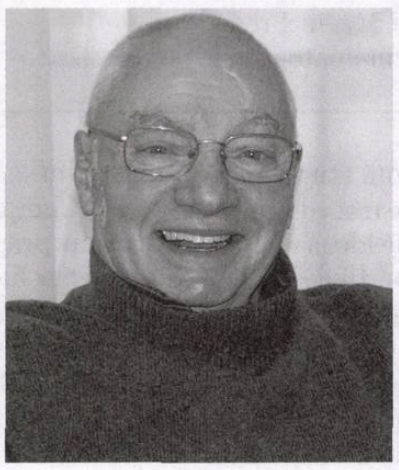

Construită simetric cu prima, cea de a doua parte a narațiunii reprezintă cronica zilei de 21 iunie, moment ce marchează declanșarea ofensivei tenebrelor. Din micul orășel Albala, acțiunea romanului se mută la Dealu-Ocna, unde se găsește și locul de muncă al lui Antipa. Dacă la începutul cărții sugestia „domestică" ne este transmisă deja din primele rânduri prin descrierea unei călduri neobișnuite în plină iarnă, elementul „infernal" este sugerat la începutul zilei a doua prin grindina care se pregătește și prin prezența unei locomotive, instrument de trecere către lumea de dincolo. Obsesia simetriilor transpare nu numai în structura contrapunctică, ci și în tipologie, fiecărui personaj angelic corespunzându-i un dublu diabolic. Până și imaginea sacralizată a festinului își găsește o replică în spațiul degradat al cârciumii, locul de întâlnire al lui Antipa și al celorlalți ucenici ai întunericului. Funcționarul este singurul care nu are o dublură „infernală", deoarece în cazul său binele și răul alcătuiesc fețele inseparabile ale aceluiași individ. Abia acum personajul devine „viu", se trezește din starea vegetativă în care s-a găsit. Fiind cel care eliberează certificatele de deces, Antipa se transformă într-un ***funcționar al neantului***. Dezvăluirea forțelor sale malefice se datorează plictiselii în care este cufundat orășelul de provincie: *„Fiindcă glumă a fost. Mare plictiseală, mare amorțeală la târg la Dealu-Ocna. Scapă cine poate! Câți eram? Șapte, dacă-l punem și pe Costache Onu, șeful gării, dar el venea rar, din cauza slujbei lui în ture, venea rar, dar îl putem socoti între noi, fiindcă își avea totuși locul lui la masă*". Înzestrat cu puteri premonitorii absolute, personajul preia înfățișarea destinului. Farsa tragică se deschide cu anunțarea morții lui Biducă, un umil amploaiat la baia comunală. La început lumea nu îl ia în serios pe Antipa, dimpotrivă, toți se bucură de faptul că, în sfârșit, s-a găsit cineva care să rupă monotonia vieții de provincie. Ba mai mult, din cauza suspiciunilor se pune și un pariu, și cum Biducă nu moare la data anunțată, totul pare o glumă. Prevestirea se adeverește însă peste câteva zile, dezvăluindu-și substratul tragic. Și ca o culme a ironiei, Antipa începe să completeze anticipat certificatele de deces, ca și cum semnătura lui ar echivala cu însăși pecetea destinului: *„Cu îndemânare, fără să se grăbească, Antipa scrie în certificatul de deces al șefului de gară: 21 iunie 196... întoarce apoi foaia și șterge cu guma câteva cuvinte scrise ușor cu creionul: marcat azi 29 mai 196... așadar, cu douăzeci și șase de zile în urmă, a mers destul de repede*". Certificatele sunt capsate și introduse filă cu filă într-un dosar transformat într-o veritabilă ***carte a destinelor.*** Împrumutată parcă dintr-un roman de Mihail Bulgakov, scena morții preotului Zota apare ca o supremă demonstrație a forțelor oculte pe care le posedă Antipa. Distanța dintre cele două secțiuni ale romanului este marcată prin cele două ipostaze ale personajului, amintind de fețele antitetice ale lui Ianus: *„Între Antipa din decembrie la Albala și Antipa din iunie la Dealu-Ocna era drumul lung de la omul domestic la omul furios și liber*".

Un roman cu mai multe „chei" posibile este și ***Ucenicul neascultător*** (1977), uvertura unui proiect epic mai amplu, dar care, din păcate, nu a mai fost finalizat. Naratorul i se adresează în mod direct cititorului, explicându-și opera care, în concepția sa, ar trebui să se concretizeze în trei etape. Materializată în lucrarea de față, prima reprezintă *„un fel de preludiu*", *„o meditație discontinuă*" (sugestie deosebit de valoroasă privind structura cărții) asupra mediului în care se formează protagonistul ei. Dimpotrivă, partea a doua ar urma să cuprindă experiența erotică a acestuia sau, într-o accepțiune flaubertiană, educația lui sentimentală. Ar urma retipărirea integrală a romanului, rămânând deocamdată un mister conținutul celei de-a treia secțiuni. Câteva sugestii importante ni se oferă și în privința titlului, ***Ucenicul neascultător*** nefiind altcineva decât autorul însuși în ipostaza lui de *„neîntrerupt ucenic al vieții și al tuturor școlilor, dar nu unul conformist și docil, ci unul care dă realității și experienței propriul său chip*". Romancierul își mărturisește intenția de a lega noua sa istorisire de aceea din ***Lumea în două zile***: *„dacă în orașul Albala povestea lui Antipa s-a uitat, povestea lui Naum Capdeaur abia începe*". Personajul nu apare decât arareori în mod direct pe parcursul relatării, figura lui fiind reconstituită îndeosebi din mărturiile celorlalți. În ipostaza sa de cronicar al unei familii (cea a Adamilor), Naum Capdeaur este doar un martor al evenimentelor, scribul care notează cu sârguință istoria neamului său. Asemenea unei lăzi conținând recuzitele unui teatru ambulant, cartea aceasta scrisă la vârsta postmodernă a literaturii sintetizează trăsături proprii celor mai diferite genuri și specii literare, în spatele

Nicolae Suciu

haosului aparent ascunzându-se însă discret spiritul ordonator al cronicarului: *„Cronică, poveste, romanț sentimental cu aventuri și filozofie, baladă, farsă, epopee, ehei, frescă, mozaic, Kaaba, chei, carte de învățătură, de joc, de visare, sigur, sigur, bildungsroman, avatarurile unui tânăr în prima, a doua sau a treia tinerețe, câte nu poartă în lada căruței trupa noastră*". Constituind un adevărat laitmotiv, imaginea scribului (a cărui existență se definește ca memorie a colectivității) unește capitolele romanului. Monologul acestuia din capitolul ***Ochean*** este antologic: *„Sunt scribul. Priviți ochiul meu de piatră. Este așteptare. Este și prudență. (...) Priviți mâinile mele sprijinite pe ruloul de papirus, încordarea întregii mele ființe supuse. (...) Am studiat gramatica, arta ceramicii, știința măsurării terenurilor, știu să citesc cu destulă siguranță poziția aștrilor și să rezolv probleme complicate de trigonometrie. (...) Dar în arta scrisului am rămas neîntrecut. În tot acest timp am purtat cu mine uneltele de scris. Ce ochiul frunții vede mic, ochiul minții mărește de o mie și poate de zece mii de ori*". Figura cronicarului revine permanent, reamintindu-ne faptul că lumea evocată de George Bălăiță trăiește prin forța magică a Cuvântului: *„Naum, fiul Anei, notează artimonierul Artimon în registrul lui, scrie o carte despre neamul Adam. Sau vreun almanah sau vreo istorioară din cele care umblă prin gura lumii și nu le mai dai de capăt*". ***Ucenicul neascultător*** este, deci, înainte de toate, un roman despre creație și condiția creatorului. Scrisul devine un fel de boală, de care artistul se apără, notându-și imediat impresiile. Câteva cuvinte adresate scribului de către unul din personaje (Palaloga) dezvăluie realismul fundamental al cronicii: *„Scrie, nu șterge nimic, pune tot, fiecare amănunt poate fi de folos, va spune Palaloga, tot ce-ți aduci aminte (...), dar exact așa cum s-a întâmplat*". În ipostaza lui de regizor al unor confesiuni făcute, în general, de către alții, naratorul se întoarce periodic la imaginea emblematică a cronicarului, amintindu-ne că acesta este mereu prezent: *„În odaia lui, Naum scrie*". Spațiul vital în care își duce existența neamul Adamilor este circumscris de Muntele Ou, Casa Zidită, Mânăstirea Albă și de localități precum Albala sau Modra. Sub imperiul modelului faulknerian, ambiția creării unei proprietăți imaginare încep să o aibă din ce în ce mai mult și prozatorii români. În felul acesta, ***Ucenicul neascultător*** devine și romanul unui ***topos*** specific, surprins într-un proces de transformări semnificative.

Conținând o ***ars poetica*** implicită, romanul se deconspiră singur. În ciuda tonului ironic, cartea se caracterizează prin densitatea neobișnuită a semnificațiilor. În comparație cu ***Lumea în două zile***, raportul dintre meditație și parodie se schimbă considerabil (exceptând capitolul ***Un diavol de iarmaroc***) în favoarea primeia, deoarece Istoria se dovedește și ea foarte gravă cu oamenii. Structurate în opt capitole mari, narațiunile din ***Ucenicul neascultător*** reprezintă, înainte de toate, niște confesiuni. Există întotdeauna un personaj care i se confesează scribului și din însumarea acestor relatări rezultă întregul, Cartea. Drept urmare, romanul este alcătuit dintr-o succesiune de romane de dimensiuni mai reduse. Fiecare capitol alcătuiește un Bildungsroman, istoria devenirii unui personaj, Naum fiind confesorul dar și regizorul care ordonează faptele.

Lumea în două zile și ***Ucenicul neascultător*** reprezintă două repere majore în evoluția romanului românesc postbelic.

Constantin CUBLEȘAN

CARTEA BIOGRAFIILOR

Specie a publicisticii, interviul este, la drept vorbind, o investigație în universuri umane dintre cele mai diferite. Tocmai de aceea el se și citește, în paginile revistelor, cu prioritate. Numai că totul depinde atât de calitatea interlocutorului, cât și de cea a *reporterului*. Și nu e vorba numai de calitatea profesională, ci și de cea umană a celui care trebuie să știe să conducă o discuție, să o îndrepte într-acolo unde dorește el să ajungă. Adică să pună în evidență acel ceva pentru care și-a ales persoana intervievată. Rodica Lăzărescu, bunăoară, știe să-și organizeze întreprinderea, întotdeauna, în funcție de o anume tematică, stârnind interlocutorul să se desfășoare pe coordonatele discuției, pe care le urmărește dintr-un bun început, în vederea grupării ulterioare a unui șir de interviuri în volume aparte. „*Cheful «sporovăielii literare»* – spune Passionaria Stoicescu într-un interviu pe care i l-a luat Rodica Lăzărescu – *nu apare oricând și la orice solicitare. Dar când întrebările vin din partea unui specialist în materie, filolog de marcă, redactor-șef al unei prestigioase reviste contemporane de cultură și literatură, o persoană cu fler, umor, simț psihologic și o artă aparte a dozajului dintre informație și mărturisire, te simți onorat de această luare în seamă*". Iată o bună caracterizare a doamnei Rodica Lăzărescu, autoare a mai multor volume de interviuri, fiecare în parte de un interes anume. De data aceasta,

Invitație la confesiuni (Editura Vatra Veche, Târgu Mureș, 2016) este un volum structurat pe ideea biografiei. Biografie individuală și biografie a unei epoci, a unui ținut, a unei comunități, a unei instituții etc. Fiecare din cei peste nouăsprezece interlocutori se prezintă cu lumea lui, cu lumea din care face parte, cu preocupările și orizonturile dominante ale evoluției sale. Tocmai de aceea, volumul poate fi considerat unul de investigație istorico-literară și sunt convins că el va servi multor cercetători ai fenomenului literar actual ca sursă autentică de informații. Așa, Ioan Baba, scriitor român din Serbia, vorbind despre sine, aduce în discuție evoluția scrisului românesc din țara vecină. Ion Coja, un distins lingvist, prezintă o fațetă inedită a Dobrogei („*neamurile mele, venite din Ardeal în Dobrogea, și mai ales cei veniți din Satulung, de unde era bunica, Șeitancă, s-au stabilit în Dobrogea și au românizat-o. Mai apoi, în interbelic au venit în Dobrogea și mulți olteni, iar după 1960 omniprezenții moldoveni... Başca aromânii! Sinteza românească din Dobrogea este unică! Ca și spiritul dobrogean.*"). Leo Butnaru prin biografia sa se confundă cu biografia Basarabiei contemporane; Gabriel Strempel este un nume ce se leagă de biografia Bibliotecii Academiei Române; cu Niculae Gheran se evocă lumea în care a trăit și a scris Liviu Rebreanu, el fiind realizatorul seriei de ***Opere*** a acestuia, alcătuite pe parcursul unei întregi vieți de cercetare (Unde se află acum asemenea devotați editori ai clasicilor literaturii române?); cu Stere Gulea, regizorul care a adus pe ecran literatura lui Marin Preda, discuția reînvie o întreagă lume a cinematografiei naționale; cu Ion Lazu dialogul se înscrie pe coordonatele paremiologiei geologice; poetul Nicolae Turtureanu evocă anii de după război din Moldova, din care nu lipsește figura lui Nicolae Labiș; un întreg grupaj – cu academicienii Răzvan Theodorescu, Gheorghe Păun, Basarab Nicolescu, Ion Aurel Pop, Ion Pop – conturează istoricul Academiei Române cu marile ei personalități din totdeauna. Și așa mai departe.

Fără îndoială, pentru fiecare dintre cei cu care stă de vorbă (cred că acesta este cuvântul cel mai potrivit pentru modul în care se conduc dialogurile) Rodica Lăzărescu aduce un bogat material informațional, de ordin biografic. Dar meritul aparte al domniei sale este acela de a ști să se apropie diferit de individualitățile pe care le *sondează*, cu discreție și delicatețe, dar nu mai puțin cu o temeinică cunoaștere a universului în care pătrunde pe poarta preocupărilor fiecăruia. Marea calitate a acestor interviuri este și aceea pe care o imprimă aria culturală vastă în care se mișcă. Chiar și întrebările ce par a fi de complezență au în substratul lor o incitare pozitivă de asaltare a aliniamentelor culturale de interes major.

Cartea din interviuri, intitulată cu modestie ***Invitație la confesiuni***, este o carte a biografiilor individuale dintr-o mare biografie a culturii naționale actuale. E o carte-document (documentară), ce se citește nu doar cu plăcere, dar și cu mare interes, lectorul dobândind, pe parcursul itinerariilor pe care le propune Rodica Lăzărescu, un cuantum de noi cunoștințe privind timpul în care trăim, pe care nu le poate avea altfel la îndemână. Rodica Lăzărescu se dovedește a fi de-acum o excelentă profesionistă a investigațiilor literar-culturale prin mijlocirea interviului ca *unealtă* de lucru.

Antoaneta TURDA

GEORGE NICOARĂ ȘI TAINA CUVÂNTULUI ÎNTRUPAT

Recentul volum de versuri ***Trupul cuvântului***, al proaspătului preot greco-catolic George M. Nicoară, incită la lectură prin puterea magică a introspecției și a revelației divine. Urmând după alte două cărți de poezie (***Icarus cu aripi de bronz*** și ***Tăcerea timpului***), această carte, apărută în 2016 la Editura Sapientia din Iași, ne oferă șansa descoperirii unui parcurs uman și artistic special, căci autorul băimărean, născut la 11 martie 1988, dovedește în acest al treilea volum o miraculoasă maturizare. Lectura volumului mi-a amintit o mărturisire pe care mi-a făcut-o în interviul luat pentru nr.1/2013 al revistei „Bibliotheca Septentrionalis": „*Încerc să devin ceea ce Providența dorește de la mine. Aceste dăruiri, prin poezie, lumii, se doresc a fi o gustare din arta primirii și a dăruirii darului, căci, nu?, ceea ce nu se dă, se pierde. Am căutat în mod deliberat și continui să progresez: prin poezie, prin eseuri, prin traducerile săvârșite până acum, prin studii etc., înspre o mai bună împreună-lucrare a acumulării cu scopul de a dărui, înspre o formare spre o dăruire mai departe a ceea ce am primit. Rolul primirii de talanți este cu siguranță oferirea lor celor din jur. Întotdeauna. Atât dintr-o perspectivă umană, cât și dintr-o perspectivă teologică, talanții mei, astfel, nu sunt ai mei, ci ai lumii, care așteaptă să primească frumosul și binele din partea mea. Timpul va rodi și continuă să rodească doar retrăind prin dăruire*". Confidența făcută atunci pare în deplină concordanță cu toate cele trei volumele, cel mai nou dintre ele sugerând bine ideea menirii fiecărui individ și prin coperta coperții ce simbolizează Bunavestire. Așadar, primul contact cu cartea duce cu gândul la acceptarea necondiționată a destinului personal și a tuturor neliniștilor ce se ivesc în drumul nostru spre perfecțiune. Citind cu răbdare, poezie după poezie, cititorul descoperă un poet în cel mai pur sens al cuvântului, preocupat nu de inovații stilistice, ci mai degrabă de a contura cât mai exact misterul vieții, fără a cădea însă în capcana dilemelor inutile. George M. Nicoară propune cititorilor, de această dată, atât din perspectiva scriitorului, cât și din cea preoțească, un exercițiu de sinceritate în care spontaneitatea din primele două volume este înlocuită cu o profundă meditație. Atent la sine și la racordarea sa la lumea exterioară, tânărul poet-preot stă la umbra cuvintelor protectoare și gata oricând să ardă pe rugul vieții, căci ele, cuvintele, sunt capabile a transmite cele mai mari bucurii și tristeți. Nonșalante și crude, cuvintele șuieră sacadat în ritmul tulburător și deseori anost al vieții, un „da" și un „nu" al banalului SMS, trasând traiectoriile esențiale ale existenței noastre derulate mereu într-un infernal galop ce naște discrepanța dintre a avea și a fi, dintre lumesc și divin. Continua pendulare între laic și profan este bine marcată în poezia ***Facere***, tainicele și incandescentele „*cuvinte ce miros a cuvinte*" tânjând după rostirea adevărurilor nespuse și după lumina tainică a lui Uriel, cel ce „*așteaptă turme de oameni/timpul fără păstor/cuvânt nespus/vechi apus/cântul aerului de vară/cu ochi de sus*".

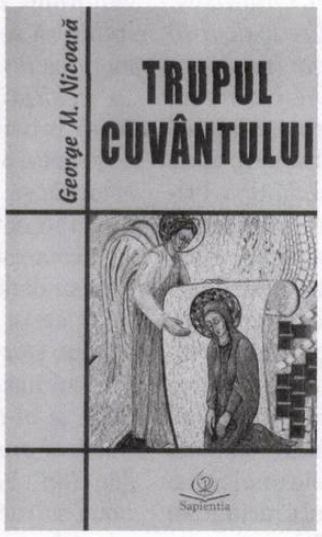

Cumpătat în gândire, dar și la vorbă, autorul nu pregetă a căuta cu abnegație rostul și potriveala lucrurilor, întrebări precum cea din ***S.O.S.***: „*Ce ești tu/dacă nu o umbră?*" răstignind cuvintele în sunet de alamă. Trezirea spiritelor prin cuvântul întrupat nu se face fără jertfă, căci omenirea ce mărșăluiește greu prin zilele îmbătrânite ignoră glasul cuvintelor reci menite a-i trezi conștiința. Preocupat ca preot, nu ca poet, de amorțeala umană, George M. Nicoară încearcă, prin versuri albe, enigmatice și cu un intens ritm interior, să vorbească mereu despre acel ceva ce nu se spune, despre strigătul către Dumnezeu ce se aude din grotele orașelor, căci, nu-i așa?, „*omul atotputernic*" al secolului XXI are totuși nevoie de un reazem.

Urmărind, cu sufletul la gură, concursurile dintre cer și pământ, autorul are uneori zvâcniri temperamentale ce-l scot din obișnuitul echilibru, provocându-l la concluzii tranșante în poeziile: ***pleosc***, ***șase-șase***, ***sold-out***, conștientizarea condiției umane fiind făcută cu inocentă deznădejde în ***dezvrăjire***, poezie ce marchează solitudinea individului ce caută să depășească superficialitatea.

Așadar, a vorbi despre volumul de nici șaizeci de pagini înseamnă nu neapărat a te delecta cu o oarecare lectură, ci a medita la o anume stare de interogare a ceea ce este lumea raportată la divin, speranța ce se întrezărește din noianul dezamăgirilor de tot felul lăsând totuși loc plăcerii de a aspira spre ceva mai înalt, ceea ce oferă dinamism poeziilor.

Valentin Itu

DANIELA SITAR-TĂUT ÎN DIALOG CU HOREA PORUMB

„TOTALITARISMUL NU POATE ÎNSĂ EXISTA DACĂ NU E ÎMBRĂȚIȘAT, PROSTEȘTE, DE MASE!”

D.S.-T.: Domnule profesor, sunteți absolvent al Facultății de Biofizică de la King's College (Universitatea din Londra) și doctor în biofizică al Universității din Keele (Anglia). După absolvire, vreme de treisprezece ani ați ținut cursuri la UMF Cluj, dar ați ajuns „fără ore”, tocmai în comunism, „poate pentru că eram diferit de ceilalți”. Ce înseamnă acest lucru?

H.P.: La vremea aceea eram un candid. Nu știam că în instituțiile românești se avansează „în ordinea vechimii” – și că, tot așa, în ordine inversă, ți se face și vânt -, și nu am luat în seamă nici sfatul unui coleg, care-mi spunea că trebuie să petreci măcar un sfert de oră pe zi „ducând oliță” șefului. Eram impregnat de spiritul *fair play* britanic, unic în felul său. Unic, inclusiv prin aceea că în Anglia șefului de departament i se acorda toată încrederea să-și angajeze colaboratorii „pe bază de relații personale” și nu se scotea postul la concurs decât în cazul în care el nu reușea prin prietenii! Anglia era o excepție care nici nu știu dacă mai persistă. Mai târziu, am descoperit că Franța, la fel ca și România, de altfel, suferă de pe urma unui regim de „mandarinat” și că țara Luminilor nu este nicidecum singura ce evoluează pe bază de principii... neprincipiale. Cum să nu apar „diferit” față de colegii mei de la UMF, când publicam mereu în străinătate? După ce am văzut lumea ca student – făcusem turul globului cu rucsacul în spate -, după ce am discutat ca de la egal la egal cu laureați ai Premiului Nobel și am întâlnit fețe încoronate, după ce am făcut știință la cel mai înalt nivel, am încercat să mă încadrez în tiparele autohtone. Am făcut efort să spun cuvinte simțite la învățământul politic - de care să nu-mi fie rușine mai târziu -, și mă sileam să nu întorc privirea când treceam prin fața Librăriei Universității, unde în vitrina de la colț erau expuse volumele, în roșu, ale „conducătorului iubit”. L-am detestat și eu pe Ceaușescu, fără discernământ, eu, ca noi toți ceilalți, nătângi, ațâțați fiind de propaganda ce ne venea prin postul de radio Europa Liberă și care nu ne îngăduia să vedem decât părțile rele. Părțile „bune” de atunci au devenit „vizibile” doar acum, de când am devenit „liberi de comunism”, părți ce se evidențiază doar prin... lipsă! Spun asta, deși nu am fost un privilegiat al sistemului: am fost persecutat și eu, ca elev, pentru că nu eram „fiu de muncitor” și ai mei s-au temut tot timpul „să nu ne ia”, așa cum, din familia noastră, pe unii „i-au luat” sau altora „le-au luat” tot ceea ce aveau.

D.S.-T.: Care au fost diferențele resimțite între sistemul de învățământ/cercetare din Franța și cel(e) de la noi?

H.P.: Învățământul universitar românesc, în instituțiile sale tradiționale, a fost și continuă să fie de cel mai înalt nivel. Ex-învățământul nostru școlar, numiți-l stalinist, dacă vreți, era și el remarcabil. Școala românească, cu unele excepții, nu mai este ca înainte – în perfect acord cu decăderea (voită) a instrucțiunii publice de pretutindeni. Pe de altă parte, materia cenușie românească, în ansamblu, este deosebită – și e dureros faptul că astăzi instituțiile noastre de învățământ superior (precum și unele licee de excepție) produc serii după serii de intelectuali... tocmai buni pentru export. În Franța, am câștigat un concurs național de idei (în timp ce François Jacob, de pildă, deși laureat Nobel, a fost refuzat) și am primit poziția (modestă, dar stabilă!) pe care o râvneam la Universitate. Cu titlu informativ, „zestrea” financiară cu care m-am instalat era de ordinul unui milion de franci (aproximativ 160 de mii de euro), ceea ce pentru bieții români pare mult. Ei bine, prin contrast, în anii 2004-2005 am fost plecat ca *visiting scientist* la Ontario Cancer Institute, pe lângă Universitatea din Toronto, Canada. În acele laboratoare se cheltuia un milion de dolari... pe zi! În Franța, nivelul absolvenților de facultate, precum și al celor ce se înscriu la doctorat, este tot mai slab. Nu e de mirare, căci la absolvire tinerii găsesc cu greu un post pe măsura diplomei obținute și nu se îmbulzesc la studii – chiar dacă, bacalaureatul pierzând orice valoare de selecție, toți au acces la universitate și mulți își încearcă „norocul” înscriindu-se în anul întâi. Nici în Canada și Statele Unite producția de intelectuali „autohtoni” nu e cea pe care ne-o imaginăm. De remarcat că studenții „buni” vin din Asia, unde învățământul școlar nu este „ludic”, ca în Occident; el începe pe la vârsta de patru ani, iar elevii poartă uniforme.

D.S.-T.: Sunteți membru USR, filiala Cluj, ați debutat editorial cu volumul ***Reflecții heteroclite*** *(Cluj-Napoca, 2001), în care mărturisiți: „eu nu puteam să mă limitez la propria mea profesiune...”. Când? Cum? Și de ce ați început să scrieți?*

H.P.: Îmi amintesc cum am asistat la Cluj, prin anii '80, la un spectacol de operă cu ***Boema***, de Puccini. Purtam paltoanele pe noi și ne păstrasem mănușile. Actorii au fost magnifici, au cântat cu pasiune, iar noi am plâns de încântare. Despre asemenea emoții am scris în primul meu reportaj-eseu, o strigare din inimă. În anii '90, în țară, Petre Roman trimitea la fier vechi întreaga noastră infrastructură – realizată cu trudă, inclusiv prin muncă forțată, de către părinții noștri – și am identificat faptul că cei care comanditaseră această crimă o justificau prin prisma principiului biblic al „peticului nou”, ce nu trebuia aplicat pe burduful învechit. Sper că de atunci compatrioții noștri au înțeles, în fine, după aproape trei decenii, comparând câmpurile de ruine de la Săvinești și Călan cu orașele bombardate în Irak și Siria de către aceiași aducători ai democrației, că motivul invocat pentru destrămarea economiei noastre naționale fusese o minciună sfruntată. Am combinat reflecții teologice cu observații de felul celor de mai sus într-un eseu mai lung, cu care am avut onoarea să deschid, pe prima pagină, unul din numerele revistei „Steaua”, ce apare la Cluj. Acesta a fost debutul meu literar.

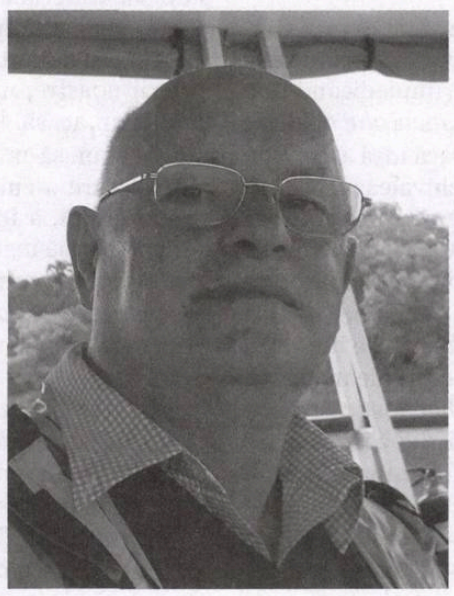

D.S.-T.: În finalul ultimului dumneavoastră volum, ***Parisul meu. Din jurnalul unui francez prin adopție*** *(Corint Books, București, 2016), mărturisiți: „Ca student, pe vremea când se obișnuia să se facă turism cu rucsacul pe spate și cu autostopul, ... am făcut înconjurul lumii...”. Dați-mi, vă rog, câteva exemple de popasuri geografic-culturale pe care le-ați făcut.*

H.P.: ***Ocolul Pământului în 81 de zile și vieți*** este titlul provizoriu al unui volum în pregătire, care va descrie tocmai prima mea peregrinare. Am vizitat cu acel prilej multe dintre țările emisferei de nord. Alte țări și experiențe s-au adăugat de atunci încoace. De pildă, la Muntele Athos: *„Vorbește-le astfel încât să te primească acum”*, a insistat soția, atunci când am forțat nota să ajung la Muntele Sfânt. Am înșirat atunci ceva în sensul: *„Am fost în China, să cunosc taoismul și confucianismul, în India și Sri Lanka, să cunosc hinduismul și budismul, în Egipt, să identific unele rădăcini ale culturii noastre, și în Israel, să parcurg drumul Crucii. A venit momentul să-mi cunosc și propria religie!”*.

Tânărul meu interlocutor mi-a întins un bilet pe care a scris un număr de telefon și mi-a sugerat să sun și să repet cele tocmai spuse. *„Vă invit pe loc!”*, a replicat, la telefon, răposatul stareț al Schitului românesc „Pro Dromu”, părintele Petroniu. Am trăit experiențe deosebite acolo, pe Muntele Sfânt, care au repetat unele, tot atât de intense, încercate aiurea, de pildă la amerindienii cu podoabe din pene de vultur, adunați în jurul tamburului, la festivalul lor anual „PowWow”, la Toronto. Oamenii caută să se apropie de sacru, oriunde! Poate că aceasta este prima învățătură ce-o afli atunci când călătorești. La Mănăstirea Sfânta Ecaterina din Sinai, ca să vizitezi biblioteca, trebuie să plătești. Suma cu care ești taxat depinde de rezultatul întrevederii cu părintele bibliotecar. Din capul locului, catolicii plătesc mai mult. Nu este suficient însă să te declari ortodox, căci urmează... examenul oral. Te verifică. Îți pune întrebări ca să vadă în ce măsură cunoști ***Scriptura***! Nu poți trișa. Când am ajuns în Occident, cerusem sfatul soției: *„Cu ce să încep, să citesc?”*. *„Citește* ***Biblia****, mi-a spus, întreaga noastră cultură se învârte în jurul ei.”* Așa se face că prima mea veritabilă călătorie am făcut-o cu Ghidul în mână și Atlasul în față. Apropo, unul dintre volumele mele ulterioare se numește tot „atlas”: ***Atlas. Prin lume și prin noi înșine*** (Editura Eikon, 2014).

D.S.-T.: Sunteți un partizan al povestirii, ba chiar dați o insolită definiție acestei specii narative: „Intuiția nu este neapărat o facultate a intelectului. E mai degrabă apanajul inimii. Povestirea e ca o invitație la călătorie. La o călătorie pe verticală”.

H.P.: Ortodoxia nu a renunțat la graiul inimii, așa cum s-a lepădat de el Occidentul „rațional”. Știința este apanajul rațiunii, al intelectului, este un exercițiu al *logos*-ului, prin care generalizăm și extrapolăm fapte măsurabile din lumea cu care venim în contact – direct sau prin intermediul instrumentelor de măsură. Știința, oricât de dezamăgiți ar fi unii, poate da răspunsuri legate doar de universul „sensibil”, de lumea tangibilă, căci manipulează numai informații venind din contingent. Cercetătorul ajuns la „frontierele cunoașterii” se află ca pe un pisc de munte, dincolo de care, mai sus, e doar cerul. Pentru omul de știință, acest „dincolo de frontiere” este însă de altă natură sau, aș zice, dincolo de „natură”, dincolo de limitele „accesibile măsurătorilor”, dincolo de *physis* – iar acela e domeniul metafizicii. Unii spun că accesul la metafizică ar fi rezervat „graiului inimii” – iar o verticală pare a uni inima cu Cerul. În primele universități din Evul Mediu se preda un număr de discipline înmănuncheate sub denumirea de „arte liberale”. Erau șapte la număr. Primele trei constituiau *trivium*-ul: gramatica, logica, retorica. Ele îți permiteau să te faci înțeles, dar nu toți oamenii pricep că, în realitate, ele ți se adresau în primul rând ție, ca să-ți poți „vorbi”, conștientiza și rândui trăirile, dintre care unele proveneau tocmai din intuiția nondiscursivă și se cereau verbalizate. Celelalte patru, *quadrivium*-ul, erau reprezentate de discipline (doar) aparent neînrudite: geometria, astronomia, aritmetica și muzica. Ascultând oratoriul ***Messiah*** de Haendel nu se poate să nu ai senzația că ți se deschide cerul. Contemplând bolta cerească, nu se poate să nu fii tulburat de armonia „sferelor”. Cele patru discipline conduceau, de fapt, către același loc, erau „metode” (μέθοδοι), cu sensul de „căi” de acces la divinitate! Arta și literatura conștientizează în om armonia Creației, îl leagă pe om de Creator. Așa se face că eu văd *Povestirea ca o invitație la călătorie. La o călătorie pe verticală*. Ea trebuie să te ajute să unești pe Dumnezeul din tine cu cel din Cer.

→

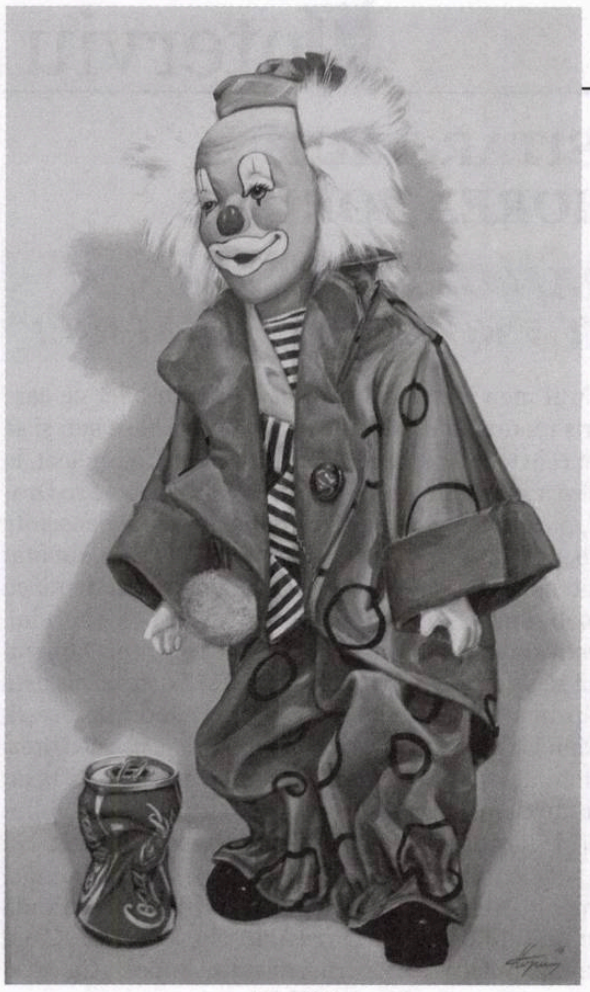

Dorel Topan

→

D.S.-T.: Cel de-al patrulea volum publicat de dumneavoastră, ***Cu oameni prin lume*** *(2012), se află la graniţa dintre raţional şi suprarraţional, dintre ştiinţă şi intuiţie: „Orientalii au dezvoltat un întreg arsenal de tehnici care te ajută să voiajezi «dincolo de mintal»". Vă rog să ne mai spuneţi ceva în această direcţie.*

H.P.: Din China şi India am învăţat că prin gândurile ce ne invadează neîntrerupt, precum norii care se succedă la nesfârşit pe bolta cerească, împiedicându-ne s-o cuprindem şi să ne-o apropriem, *„mentalul nostru e un servitor care s-a făcut stăpân*". Dacă însă acceptăm să „coborâm" în noi înşine, ceea ce echivalează, prin simetrie, cu depăşirea „plafonului" de nori, nu se poate să nu ajungem la ideea că ascundem în noi, poate în inimă, o „sursă", o pâlpâire de sacru, de divinitate, o părticică din marea lumină! Prin anul 2000, în China, pentru suma de zece yuani, costul a două bilete de autobuz, luându-ne pulsul la cele două încheieturi ale mâinilor, medicul ne-a făcut în trei minute un diagnostic surprinzător, care a fost apoi confirmat acasă, după investigaţii ce au durat mai multe zile, la ecograf, scanner şi RMN! Tot acolo, la Templul Cerului din Beijing, înainte de puhoiul de vizitatori străini, esplanada era înţesată de localnici veniţi pentru *Qi Gong*. Este vorba de o practică ancestrală de armonizare a „energiilor" vitale. În Canada am fost elev al unui Mare maestru de Qi Gong, unul din cei cinci existenţi la un moment dat în lume. Exerciţiile de Qi Gong mi-au devenit o a doua natură. Sunt şi ele un mijloc de autocunoaştere, de „coborâre" în sine, de depăşire a „plafonului de nori"...

D.S.-T.: Care sunt legăturile dumneavoastră cu Maramureşul?

H.P.: Străbunicul meu, Petru Porumb, a venit din Sălaj la şcoala din Tăuţii de Sus, de lângă Baia Mare. A fost un înflăcărat luptător pentru emanciparea românilor, a fost până la moarte sufletul românismului în Tăuţi. Pe lângă profesia de învăţător, de care se ocupa cu dragoste şi pasiune, era conducătorul unui cor mixt, cu care l-a primit la Baia Mare pe generalul francez Berthelot, cântându-i în limba română. Bunicul se numea Ioan Porumb (1881-1854), învăţător şi el la Tăuţi. Tata, Graţian Porumb (1913-2004), s-a născut la Tăuţi şi a devenit un apreciat profesor de drept la Universitatea din Cluj. Bunica, Valeria, născută Duma (1891 – 1984), a avut trei fraţi şi o soră. Pe sora bunicii, Leonora, căsătoria a dus-o în „Regat", unde a fost nevoită să se refugieze după Dictatul de la Viena, pentru că nu ştia ungureşte. Fratele mic al bunicii, Dezideriu, a făcut cinste numelui Duma ajungând profesor, şef de clinică la Neurologie şi prorector la Cluj. Alexandru Duma, fratele cel mare al bunicii, a fost pictor profesionist, trimis de împăratul Austriei să imortalizeze conflictul, pe frontul din Italia, în Primul Război Mondial. O colecţie de gravuri ale sale a fost recent expusă la Baia Mare într-o expoziţie omagială, la o sută de ani de la moartea lui pe front. Dintre fraţii bunicii Valeria, numai Vasile Duma a rămas la Baia Mare, dar asta după ce cutreierase toată Europa. Poate că de la el am moştenit dorul de călătorie.

D.S.-T.: Cine sunt ***Fiii lui Ramses****?*

H.P.: Eseul ***Fiii lui Ramses***, care dă şi titlul volumului publicat în anul 2006, prezintă un punct de vedere, iniţial *tabu*, apoi expus fără rezerve pe tăbliţele explicative din Muzeul Louvre, în sala dedicată faraonului Akhenaton. Conform ipotezei la care mă refer, Moise ar fi fost al doilea fiu, legitim, al lui Ramses al II-lea. Ramses (1279-1213) cimentase revenirea la vechiul politeism, după ce, cu câteva decenii în urmă, Amenophis al IV-lea (1353-1336), alias Akhenaton, făcuse publică religia (monoteistă!) dedicată zeului Aton, accesibilă până atunci doar iniţiaţilor. Moise s-ar fi opus tatălui şi fratelui mai mare în legătură cu abandonarea acestei religii. El ar fi fermentat o revoltă a partizanilor monoteişti, la care ar fi asociat şi pe sclavii evrei - dacă a fost vorba realmente de sclavi şi nu de susţinătorii, acum ajunşi „în opoziţie", ai fostului faraon, aparţinând invadatorilor hiksos, oameni ai „mărilor".

D.S.-T.: Volumul ***Cu oameni prin lume*** *(2012, Editura Ecou Transilvan), subintitulat* ***Proză scurtă****, conţine afirmaţia: „Descriu două lumi, Sudul american şi Ardealul românesc". Ce puncte de tangenţă, în afara componentei naţionaliste, aţi descoperit între „rednecks" şi ardeleni?*

H.P.: Sunt trei puncte de tangenţă: munca, tradiţionalismul şi solidaritatea, - acolo, ca şi la noi, pe fond de multiculturalism. Texasul este un teritoriu imens şi e patria conservatorismului american. Cu o jumătate de secol în urmă, Texasul era un ţinut prăpădit. Astăzi este unul dintre cele mai prospere state ale Americii. Da, o ţară poate deveni înfloritoare, poate „renaşte" din propria cenuşă, nu-i nevoie să fii Phoenix. Trebuie doar să fii patriot. Lecţia se aplică şi ţării noastre, nu numai Ardealului. Deşi, o vreme, reveneam acasă, literalmente, doar „din an în paşte", îndrăzneam să-mi privesc ţara de baştină cu ochii unui patriot care a cunoscut şi „lumea". După sabotarea, comanditată, a infrastructurii noastre industriale şi agricole, după înstrăinarea obiectivelor noastre strategice, asistăm acum la jaful resurselor ţării. Ar trebui să vedem aceste lucruri, măcar acum, în ceasul din urmă. Şi să ne trezim la realitate.

D.S.-T.*: În „Postfaţa"* ***Parisului meu*** *afirmaţi: „Am vrut să ... mă «răzbun» pe ... François Hollande, un golan aşijderea golanilor noştri din ţară... pentru că aşa-i piesa, aşa trebuie să fie marionetele «lor», slugi la case străine". Dezvoltaţi, vă rog, această idee.*

H.P.: La ora la care scriu, la Paris domneşte o atmosferă insuportabilă. La starea de urgenţă, declarată (inutil) deja de mai multe luni (ani), sub pretextul atentatelor islamiste, la starea de teroare a „politicului corect", ce spală creierele unor pături largi ale populaţiei, s-a adăugat *show*-ul cotidian al reprezentanţilor mass-media care, timp de mai bine de un an, s-au dat în vânt să ridiculizeze pe aspirantul de atunci la preşedinţia americană, Donald Trump. Crezusem că doar pseudojurnaliştii noştri români cântau precum li se poruncise! Nu, delirul era global şi continuă şi acum, căci „stăpânirea" nu a digerat încă faptul că poporul a ales altfel decât fusese manipulat s-o facă. În Franţa, procesul electoral a fost şi mai amuzant, căci, purtaţi de valul de speranţă cauzat de alegerea candidatului american nedorit, francezii au stricat socotelile (aceleiaşi) stăpâniri încă de la etapa „primarelor" de dreapta, desemnând candidat pe un om inteligent şi sobru, un familist, catolic practicant, numit François Fillon, ceea ce a declanşat din partea aceloraşi mass-media aservite, precum şi din partea însăşi a organelor de stat, a unei cumplite campanii de hărţuire şi calomnii. La repezeală, „stăpânirea" a scos din cutie un alt „favorit", de data asta presupus „de stânga", deşi crescut în birourile băncii Rotschild – un „necunoscut", oarecum la fel cum apăruse şi la noi, din neant, cu câţiva ani în urmă, candidatul la alegerile prezidenţiale româneşti. Puţin ştiu că, în preajma Crăciunului anului 1913, în SUA s-a legiferat faptul că toţi dolarii urmau să fie „împrumutaţi" de Statul american de la o bancă privată, denumită impropriu *„Federal Reserve*", FED. (Printr-o coincidenţă, asasinarea lui Ceauşescu s-a petrecut tot într-o zi de Crăciun). Astăzi, toate devizele convertibile ale lumii sunt tipărite de către o emanaţie a FED.... Băncile zise „naţionale" nu-i sunt decât sucursale, ocupate fiind cu recuperarea cametei şi dirijarea ei în afara ţărilor respective, către unicul beneficiar... Spun asta ca să conduc la constatarea că în lume, c-o fi în Europa sau aiurea, practic nu există stat suveran. Conducătorii care au încercat să-şi bată propria monedă (Kennedy, Ceauşescu, Gaddafi, ba chiar şi Lincoln, şi Stalin...) au fost toţi asasinaţi. Acesta e motivul pentru care şefii de state actuali nu vor fi niciodată „liberi".

D.S.-T.: Cartea ***Parisul meu*** *(Corint Books, 2016) este o pledoarie pentru normalitate/etică/etnicitate. Cum s-a generalizat, după dumneavoastră, „corectitudinea politică"?*

H.P.: În 1933, preşedintele Fundaţiei Rockefeller afirma: *„Ştiinţele sociale vor trebui să se concentreze asupra raţionalizării controlului social, asupra controlării comportamentului uman*". Fundaţia respectivă, împreună cu Institutul Carnegie, a finanţat, în S.U.A., N.E.A. (National Education Association), care azi îşi are infiltrate O.N.G.-urile pretutindeni, nu numai în State, dar şi la noi. Deja fusese introdus în anii 1920-30 conceptul de „educaţie umanistă" ca substitut al religiei. De atunci, N.E.A. se află în spatele tuturor „reformelor" care generează dispute şi-n ziua de azi, fiind răspunzătoare de aberaţiile educative privind evoluţia speciilor, „autonomia individului", rebeliunea contra autorităţii parentale sau a „molestării copilului", laxismul în privinţa promiscuităţii, a concubinajului, a perversiunilor sexuale, „relativismul" atunci când e vorba de droguri sau alcool, „realismul" atunci când se subminează familia sau spiritul întreprinzător şi libercugetător, ... Ideile N.E.A. s-au impus apoi la UNESCO. E uşor să constaţi că N.E.A., pe plan naţional american, ca şi organismele Naţiunilor Unite, pe plan mondial, urmăreşte acelaşi scop: să genereze un sistem universal acceptat de standarde educative prin care, sub egida lozincii *Saving the Earth* („Salvaţi Pământul"), tinerii să fie instruiţi nu numai să fie de acord cu un sistem ideologic unic şi totalitar, dar să fie ei înşişi activiştii care să-l servească (defilând zile la rând în Piaţa Victoriei?), să-l promoveze, şi pentru care să fie gata să lupte – şi care-i dirijează, încet-încet, spre un limbaj „unic", o „gândire" fără conţinut, un „umanism" depersonalizat, lipsit de orice specific naţional. Totalitarismul nu poate însă exista dacă nu e îmbrăţişat, prosteşte, de mase! La fel ca-n epoca stalinistă, de teamă să nu căpătăm vreun „punct negru", am jucat fiecare jocul „corectitudinii politice", adăugând de fiecare dată câte un pic şi de la noi.

D.S.-T.: Aveţi curajul de a denunţa, polemic, tabuuri strașnic păzite...

H.P.: Cosmopolitismul promovat odată cu globalizarea vizează ruperea omului de tradiţii, nu numai de propria lui identitate culturală, dar şi de propria-i identitate biologică – Bărbat / femeie / gen?? Căsătorie/familie / părinţi?? Într-o lume în care vor fi fost şterse toate deosebirile fizice, fiziologice şi culturale dintre oameni, te vei simţi „acasă", într-adevăr, oriunde – vei fi, în felul tău, „cosmopolit", *recte* apatrid.

D.S.-T.: Meditaţiile asupra clasei politice constituie una dintre notele redundante ale volumului ***Parisul meu****.*

H.P.: Donald Trump spune că lumea ar fi dominată de către o forţă ocultă, „The Deep State". Elitele locale, care conduc statele, sunt „alese", de cele mai multe ori, dintre oameni pătaţi, astfel încât să poată fi şantajaţi. La noi nu s-a inventat nimic.

D.S.-T.: Aş vrea, în finalul dialogului nostru, să schiţaţi un portret al dumneavoastră. Un fel de H.P. par lui-même.

H.P.: Universul, aşa cum este, e o alcătuire armonioasă! Societatea umană face parte şi ea din univers. Deci are vocaţia de-a fi armonioasă la rându-i! Ca indivizi, avem datoria să ne „armonizăm" noi înşine, pentru a ne putea insera cu folos în această alcătuire a Creaţiei. Scriitorul, iar eu îndrăznesc să mă consider unul dintre ei, are menirea să „vadă", să simtă, să înţeleagă „planul" ontologic al Creaţiei şi să-şi cheme semenii (aşijderea filosofului din grota lui Platon? sau a unui Bodisatva?) să evolueze către lumină.

Dragoş NICULESCU

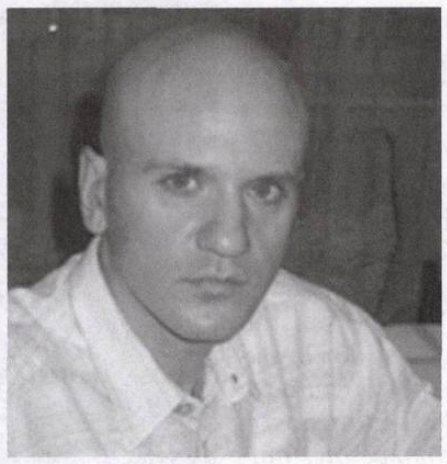

Oarba nevoie

Praştia luminii şuieră prin vreme
ca un corb de sticlă beat şi fără sens,
din potop şi milă se mai nasc poeme,
sub un glob de ceară rânced şi imens.

Ultima flaşnetă cântă a speranţă,
turnuri vechi de apă plâng sentimental,
nu mai e nici lapte, nici iaurt sub clanţă,
Moş Crăciun, o vreme, cică e-n spital.

Noi vom fi aceia fără de prihană,
când nebunii, greieri vor mânca pe străzi,
şi, cu foi de varză puse peste rană,
vom dormi pe zestrea tainică din lăzi.

O nevoie oarbă curge peste case,
lung e timpul nopţii când te scalzi în var,
suntem la origini trunchiuri sănătoase,
putrezind în ceaţa unui timp bizar.

Mai vegheam cu rândul, se schimbau istorii,
tot cei buni, desigur, se-ascundeau în fân,
căci cei răi şi-atuncea beau din guşa ciorii
şi-adormeau prin şanţuri fără de stăpân.

Le-am lăsat în urmă... La oraş, la poartă,
azi primim cu steaguri porcii seculari,
şi-aşteptând să vină ne mai trece-o soartă,
ne mai trece-un fluier noaptea de pândari.

Dă-ne, Doamne, şansa unui val de mare,
noi cu peştii lumii să o luăm înot,
şi-ntr-un dans al apei, pe sub felinare,
să-i redăm durerii sfântul antidot.

Azi, doar vulpi cu ochiul cel de sticlă chioară
ne mai vând pe câmpuri mierea din poveşti;
să-nfiinţăm, idilic, câte-un drum şi-o moară,
şi, când nu-i făină, să bem vin din ceşti.

***

Colind de primăvară

Ca un cocor astenic şi cuminte,
În legea primăverii ce-a venit,
Mă-ntorc cu gândul gol de vechi cuvinte
Şi-mi amintesc c-odată ne-am iubit.

N-am nici zăpezi, nici viscole, nici ruguri,
Întunecaţii fulgi, azi, sunt trecut,
Pot însă colinda cu crengi şi muguri
La uşa unui vis care-a durut.

Purtam şi noi, odată, semn de floare,
Prin iarba ce în sânge clocotea,
Dar parcă o deşertică-ntrebare
Le-a pârjolit radioactiv, sub stea.

Aş da oricând această primăvară
Pe cenuşiul iernii care-a fost,
Au înflorit însă copacii iară,
Şi-n lumea asta, totuşi, e un rost.

Dar te anunţ, acolo, unde sângeri,
Că am rămas colindător nebun,
Ce printre flori, prin valea unei plângeri,
Trag după mine fulgii care-apun.

E o beţie-n anotimp şi-n fire,
Fac oameni alergie la polen,
Şi mă trezesc şi eu că de iubire
Sunt grav bolnav – de mult, dar şi peren.

Şi nu mai ştiu, mă doare primăvara,
Sau fosta iarnă, cu-ale ei ninsori?
Şi parc-aud un tren venind spre gara
În care ştiu că numai tu mă dori.

Un singur anotimp vedeam în faţă,
Când ne iubeam fără de timp şi loc:
Pluteam, copilărind, ca printr-o ceaţă,
Ce n-a fost să ne fie cu noroc.

Acum sunt toate patru, ca la carte,
Numai noi doi nu suntem cei ce-am fost,
În loc de sărbătoare, ca-nspre-o moarte,
Prin lan sau prin nămeţi, tot ţinem post...

Putem visa, doar, frunzele uscate,
Căci, altfel, viaţa crapă lângă noi...
Şi sufletele noastre, vinovate,
În vis ne stau, ca toamna, crengi sub ploi.

E primăvară, vechea mea iubită,
Poţi să începi, de-acum, să te dezbraci...
Fii, tu, uşoară-n veci şi fericită,
Căci eu colind, pentru-amândoi, cu maci.

***

Paşi prin nisipul luminii

Când arşiţa verii dă să strângă,
îngerii adorm pe fundul lacurilor,
să fie mai aproape de noi.
Culegătorul de izmă pleacă de dimineaţă pe câmp
cu ochii galbeni de berea de ieri,
în timp ce noul cocoşat de la Notre-Dame
zice şi el bogdaproste de răcoarea dintre două
clopote.

Cu oasele cărăbănite prin imperiul frigului
am mai fi putut, desigur, rezista o vreme
până la prima haltă a istoriei,
dacă nu ne-ar fi întins sfinţii mucenici să bem
mai multe pahare decât au fost ei toţi,
dacă n-ar fi început îndoiala să râdă ascuţit ca un coiot
din câte-o scorbură a conştiinţei de clasă.

A fost o vreme când pământul raiului se vindea
cu bucata în cutiile de pantofi,
dar mizeria lumii cânta şi atunci la flaut,
femeia cu barbă mai mânca şi ea o pâine
printr-un bâlci de provincie,
iar remuşcarea scâncea de una singură la capul
podului, lângă reparatorul de năvoade
de pe Dâmboviţa.

***

Noaptea dinaintea zilei

Mă tot peţesc trăsurile vacante
când mai înmoi cu târnul prin luceferi
şi simt femei, prin jur, mergând pe poante,
şi toţi nebunii lumii îmi par teferi.

Eu le răspund candid că nu-s acasă.
Mă înţeleg muscalii şi se-nchină.
Dar sus, în felinar, râde-o mireasă,
un şobolan se-mpuşcă fără vină.

De-aş mai trăi o dată pân-la ziuă,
ca să îmi ung cu rouă tâmpla beată,
jur c-am să scot pe brânci apa din piuă
şi c-o să-mi prind şi fluturi la cravată.

E ora când prin case lupii urlă
cu beregate tăiate de-ntuneric
şi într-un gang, un înger blond, din surlă,
vrea să îmi vândă busuioc eteric.

Când s-or trezi la viaţă cerşetorii,
eu voi dormi în pijama scrobită,
şi vor crăpa deasupra noastră zorii
ca nişte ouă sfârâind pe-o plită.

***

Fantele sorţii

Îmi cad arginţii nopţii cu foşnet la picioare,
când îmbrăcat de nuntă apar pe străzi discrete,
şi, strălucindu-mi piatra din deget, în planare,
o bufniţă pe umăr mi-aduce lângă plete.

Mi se reflectă luna într-un pantof şi parcă
bineţe-mi dau copacii ningându-şi blând rugina,
la şoldul meu cuţitul începe-acum să toarcă,
precum pe-un fante-al sorţii mă-nvăluie lumina.

Apar femei la poartă şi eu le dau bineţe,
fecioarele cu sânii aproape goi mă strigă,
se-aprind în noapte focuri, trosnind din nişte beţe,
pe-acele vechi maidane călcate de cotigă.

Sunt, Doamne, parcă prinţul unui oraş din basme,
parcă ieşit din carte desfid prezenturi moarte,
sunt ultimul romantic, ce-aduce-n dar fantasme,
sunt cel care visarea de neputinţe desparte!

Lăsaţi-mi dulce mersul să-mi plimb prin urbea veche,
veni-va ea şi vremea ca să dispar, în lege...
Mă vor cânta golanii, căci n-am avut pereche
şi-am tot lăsat prin noapte pe mulţi cu fălci betege.

Dar pân-atunci podiţi-mi cu fin nisip asfaltul,
aduceţi nişte garduri, refaceţi mahalaua,
printre aceste ziduri îmi uită pasul saltul,
pe-a mea cămaşă, tristă, se-apleacă-n vânt laleaua.

Şi-naintând simt balta pe undeva pe-aproape,
într-un hogeag de stufuri m-aşteaptă, liber, calul –
De-aici voi lua-o-n goană pe lângă-aceste ape,
până departe-n zare, unde începe dealul.

***

Nu sunt acela

Nu, iubito, eu nu sunt cel cu urechea tăiată.
În ochiul meu jilav dorm câmpiile şi dorm mări.
Caut în soartă mereu un ghimpe de cioară spurcată.
Sunt visul nesfârşit al unei lungi şi galbene cărări.

Nu, iubito, eu nu sunt cel cu urechea tăiată.
Arcul meu dă muguri, din tolbă îmi ies pe rând fluturii nopţii.
Ia-ţi chitara şi cântă-mi, dezveleşte-ţi piciorul de fată...
Se vor întoarce-n curând cavalerii, apusul va bate în fierul porţii.

Nu, iubito, eu nu sunt cel cu urechea tăiată.
Sunt cel cu care într-o bună zi vei înota şi vei adormi în larg.
Aprind foc lângă peşteri, dau în cărţi de mamă şi de tată.
Vorbele rele ale lumii de mine se izbesc şi se sparg.

Nu, iubito, eu nu sunt cel cu urechea tăiată.
Am auzit că l-au ridicat când se oglindea într-o fântână.
De-o veche lovitură de sabie mi-e inima însemnată.
În braţele mele, ca într-un chivot stai tu şi legea bătrână.

Gheorghe PÂRJA

ADAM, UN ORFEU AL BALCANILOR

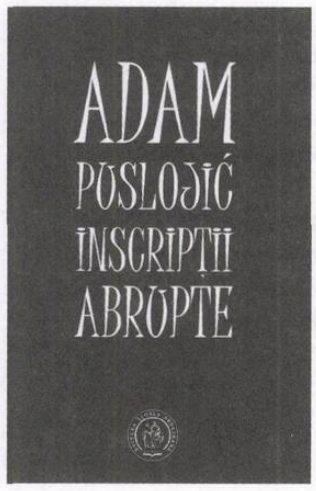

Un poet greu de prins într-un curent anume construiește mitologii în Balcani, iluminat anteic de puterea locului, dar este și un inventator de spații lirice. Face mișcări surprinzătoare ca un Orfeu travestit în avangardist, dar este și un poet profund asumându-și regala poeziei clasice. Precum bănuiți, este vorba de Adam Puslojić, care a întemeiat el însuși o mișcare postmodernă, clocotrismul. Apărută la Belgrad, în jurul anilor '70, și-a propus să provoace spectacolul poeziei totale, care refuză convenții și limite. Marin Sorescu crede că spiritul în cadrul acestui curent – care a cuprins și actori, și pictori – a fost dorința de-a dinamita obișnuințele. Când am ajuns eu la Belgrad, avându-l alături pe Ioan Flora, clocotrismul era statuie. Deci exista fără manifestări de stradă. A rămas poezia lui Adam, care de câteva decenii dă în clocot, care surprinde. Un expresionism târziu, cu viziuni orfice, cu o măiastră dexteritate a rostirii, care oscilează între invenție tumultuoasă și întoarcerea la matca propriei mitologii. Adam, această furtună lirică a Balcanilor, este un mânuitor de imagini fabuloase, care își au rădăcina și în Cobișnița natală, satul sârbo-valah, „*mătasa sănătoasă din Craina Timocului*". Apoi legendara prietenie cu Nichita Stănescu, „*prietenie simplă și diamantină*", cum o definea Adam în cartea noastră, ***Sub podul lui Apollodor. Despre Nichita Stănescu și alți poeți din lume*** (1998), l-a obligat să fie poet român. Dar în timpul vieții lui Nichita nu a publicat niciun poem scris în limba română. Numai că într-un dialog mai recent, Adam îmi mărturisește: „*Ca poet român, am avut acest noroc tragic: m-am născut brusc în Maramureș*". Urmat de umbra sau de pașii lui Nichita Stănescu prin Nord. „*Aici, în Maramureș, Nichita s-a întâlnit cu inima României, cu spațiul mioritic și cu sufletul nemuritor al poporului său. Văzând Cimitirul Vesel de la Săpânța, a ajuns la sintagma de popor cu «râsu-plânsu» din suflet*", mai adaugă Adam. Cel care a devenit poet român în Maramureș a publicat vreo cincisprezece volume scrise în limba română. Dintre care nu putem uita trilogia ***Asimetria durerii***, care poartă marca Editurii Proema din Baia Mare, și ale cărei ilustrații îi aparțin lui Mircia Dumitrescu.

Din șirul de volume scrise și publicate în limba română face parte și recenta apariție editorială ***Inscripții abrupte*** (Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016), un titlu care ilustrează nimerit energia discursului liric cu care ne-a obișnuit Adam Puslojić. Cunoscându-l de mai bine de două decenii, citindu-i cărțile dăruite cu autografe originale, având o sensibilitate de prieten fără hotare, auzindu-i mărturisirea făcută tocmai mie în Vila Augusta din orașul de pe malul Begăi („*că m-am născut poet român în Maramureș*"), m-am întrebat, aproape banal, cum scrie Adam. Răspunsul l-am aflat într-un poem, dintre cele de început în limba română, ca o profesiune de credință, ca o asumare lirică într-o nouă caligrafie de gândire poetică: „*Eu scriu acum exact/așa cum m-am născut/din jos și sus/sau invers. Iartă-mă/ Doamne! Scrisul meu/este sicriul meu/nu altceva. Un semn/Un Logos, un cuvânt/al începutului*". Așa a început Adam să facă unul din cele mai fascinante spectacole lirice din literatura română contemporană. Ironic și tragic, contemplativ sau abrupt, mereu dăruit celuilalt, căutător de ceruri noi, unde poetul deșiră mărgele dintr-un rozar tainic, Adam a unit două țări de poeți: Serbia și România. Îi convoacă la un turnir liric, el făcând reverența: „*Bacovia mi-a venit/și fulgerător luminos/mi-a pus pe suflet/o frunză verde*". Ori: „*Am fost și noi bine/invitați și găzduiți/regal la Bacovia un/rege al versului sonor/și adverbial românesc*". Poetul din Bacău este „*al nostru frate foarte liric*", îndrăgostit de lumea dureroasă. Parcă-l văd pe Adam la masa lui din Cobișnița scriind: „*Mi s-a făcut dor brusc/ de un soare valah din/numai a mea Craina/Timocului nostru viu/numai și numai pe-aici/am o distanță necesară/de Vasko Popa și Nichita/Hristea strict poetică*". Dunărea, un personaj nelipsit din poemele lui Adam, este o coloană (axis mundi), pe care se reazemă arborele cosmic: „*niște vise visate rar/fulgerător din Dunăre/spre cosmosul cel mic/Din mine adormit/spre Dunăre la mine/ acasă la timoceni*". De data aceasta mi s-a părut că Adam este un Orfeu al Balcanilor, muzicianul, poetul, profetul din stirpea regelui trac Oeagrus și a muzei Calliope. Este arhetipul artistului care farmecă toate creaturile vii, dar și pietrele, încercând să o aducă la viață pe Euridice, coborând în infern. Ce altceva este Adam? Celor care nu îl cunosc poate li se pare asemănarea exagerată. Mie nu, deoarece l-am însoțit pe Adam prin cele două țări de poeți. Umbla cu un felinar aprins prin Balcani, ziua în amiaza mare, dar și la Cina istoriei de la Felix Romuliana, unde poetul scria: „*Voi, românii mei,/n-ați auzit/de poetul divin/Toma Mijovic/dar credința noastră/nu ține apă/el scrie o poezie/cum numai/Dunărea mea/o scrie/pe limbă/o tăcere regală/și la gât poartă/o cruce latină:/Felix Romuliana!*". Am toată convingerea că poetul Adam vine din misterele orfice. Chiar clocotrismul lui stă sub aripa orfică în viziunea lui Apollinaire, care încerca să lanseze orfismul ca mișcare avangardistă. E adevărat, în pictură. Fiecare întâlnire cu Adam este o uimire, deoarece are forța blândă, unică de a fi altfel, deși este același. Cum se arată și acest volum în care scrie mai apăsat în inscripțiile abrupte, dovedind că mai are o mare vitalitate interioară. Acest poet nu a obosit niciodată. Cred că este, poate, singurul liric care nu știe ce-i ura. Când aude ceva potrivnic lui, se preface în poem, cum ne-a spus Nichita să ne prefacem în cuvânt: „*mă prefac/că sunt azi/un mort/cu asta poate/mă salvez/de alte idei*". Scrie fără prejudecăți, liber, sfidând și granița cu cerul: „*Mă rog și azi/lui Dumnezeu/pe scurt îi spun/că sunt bine/nu detaliez/nu aiurez/aștept un răspuns/orice semn vizibil/ ori abia dor/complet pregătit*". Adam are un dialog special cu tăcerea. A învățat bine ce reprezintă ea, tăcerea, la Blaga. Și a provocat freamătul, uneori vijelia, pasul liric de dincolo de tăcere. Fiindu-ne atât de aproape, nu de puține ori îl socotim ca un prieten care șade pe canapeaua prezentului. Cu puțină aplecare spre opera lui, ne vom da seama că „*Adam Puslojić este, în fond, un mare fantast, care n-a obosit să cutreiere și să se petreacă într-o Balcanie a spiritului, ca prietenul său Nichita Stănescu și cei care au fost și sunt ca ei*" (E. Simion). Cu chipul lui de sfânt atonit, Adam este înzestrat cu o nobilă însușire: de a-și apropia pe cei potriviți sufletului, culturii, răzvrătirii vieții. Așa, într-o seară, la Negotin mi-a vorbit de poetul Vasko Popa și de pictorul Târculea care, alături de Adam, toți trei vlahi, au știut să folosească estetic stratul nostru comun.

Andrei Szanto

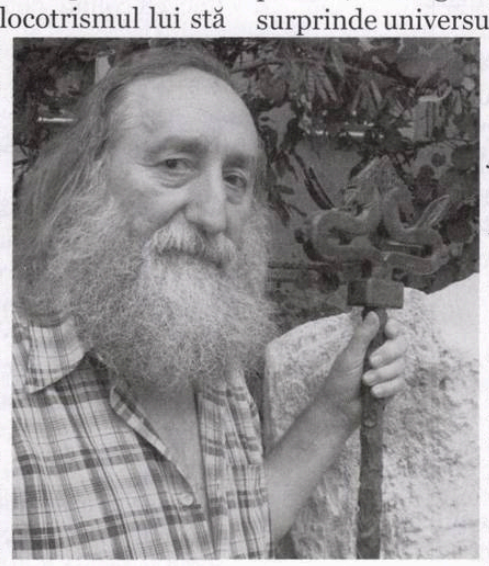

Citesc pentru a zecea oară: „*Numele lui Nichita reprezintă pentru mine poezia modernă*", spune Adam. Uluitoare mi se pare descoperirea, apoi frățietatea lirică între Nichita Stănescu și poeții sârbi. Mi-au spus la Belgrad - și Adam, și Radomir, și Srba – că poetul din Ploiești le-a marcat vremea lor lirică.

În această carte, Adam scrie și despre poetul Sorescu: „*sunt/ultimul/val/înghețat/vocea mea/a crăpat/ nu cumva/acest sunet duce/direct spre/inima mea/ mă numesc Sorescu/dar scriu în latină*". Mă alătur celor care au observat că Adam este un personaj fantast. El nu vorbește ca omul nici pe clisura Dunării, ci tot ca poetul. A desenat o hartă lirică în răsăritul bătrânului continent, despre care constată: „*azi în Europa/nu prea văd oameni/deschiși la suflet/o gaură adâncă/văd în cer/o explozie/de inimă tot/ mai grea/și neagră*". Cum observa Eugen Simion, Adam „*își iubește fără discriminare rădăcinile, tulpinile și crengile ființei și limbilor sale. Căci vorbește și scrie, deopotrivă, în sârbă și română*". Așa poetul are „*două țări/iar de plâns nu îndrăznesc/nicăieri, niciodată*". Volumul de care ne-am apropiat, ***Inscripții abrupte***, propune același poet misterios, eliptic. Dacă, la Nord de Dunăre, Adam are parte de o primire critică și prietenească, în Serbia, bunul lui prieten, Srba Ignatovic, într-un studiu dedicat lui, îi surprinde universul liric: „*În esență, Puslojić încearcă să afirme un fel de structură simbolică a fluidității, la toate nivelele. Colocvialul este transformat în ceva sacru, în timp ce sacrul este abordat în sensul profan și pedestru. Efecte ironice, grotescul, umorul și umorul negru, împreună cu patosul într-o imagerie alternativă, toate acestea laolaltă dau sunetului un sens*". Adam îl prețuiște nespus pe Nichita. Și acum umblă prin Balcani cu celebrele autoportrete în geantă și întotdeauna îi ies fără soț, ca plopii lui Eminescu. L-a impus pe Nichita ca un model literar în Serbia. La rândul lui, Adam aparține literaturii române. Dacă aș intra în spiritul purtării lui, aș spune că Adam este un tânăr poet, care are vreo 22 de ani de poezie românească. Are cronica nașterii lui într-o altă limbă. Dar Adam e vechi ca o baladă (chiar a Meșterului Manole). Și în acest volum, Adam umblă cu un hierograf în palmă, constată că iubirea este un strop ales, visează pe patul de crengi din zăpada de casă, se leapădă de blestemele ușoare din șapte vise rele și iată, e și el un strop de sânge care scrie. Cred că Adam vine dinspre mitul lui Orfeu (constată și Mircea Tomuș), cu multe însușiri ale personajului din mitologie. Așa că poetul din Valea Timocului nu are nevoie de epitete zgomotoase. El este autorul unui ținut liric pe care scrie: „*și avem un aer/avem o țară din lume/și un Dumnezeu personal*". A trudit mult omul până să ridice o asemenea construcție. De la acel an 1968, al revoluțiilor, când Adam cu Radomir defilau în prima linie a junilor rebeli din Belgrad, la apostolul care vine în Maramureș și scrie la Deseși: „*Satul tău a devenit o țară/două țări, o veșnicie*". Viața lui Adam locuiește în poezie cu prietenii atinși de aripa îngerului care ne veghează. Pe unde ne poartă pașii și inima și mai scrijelim niscaiva inscripții abrupte. Deși comentatorii poeziei lui nu au insistat abrupt pe similitudini europene, eu îl pun alături de Ungaretti. Așa, fără forțare, Adam este un poet european cu reședința în Balcani.

Bianca TĂMAȘ

ANUȚĂ DRAGĂ

(fragment)

Nu mult mi-a trebuit să-mi dau seama că nu-mi plăcea deloc Niculău. A fost prost, a fost beţiv, a fost leneș și a fost mincinos. Era gelos pe mine, se gândea că o să mă mănânce cineva.

Aveam eu un prieten bun, era perceptor. Lola îl chema. M-a cerut de nevastă, dar nu m-am dus după el. Cum era perceptor și mergea de la el din sat acolo unde lucra, avea calea peste dealuri și pe lângă casa noastră de la Pihuț. Se ducea prin capătul satului, apoi peste hotar și venea pe la noi cât am fost eu fată. Stăteam de poveşti și de multe ori îl conduceam până în capătul grădinii.

Îmi era drag să stau cu el de vorbă. Știa tot felul de întâmplări interesante și râdeam bine când îl auzeam cum povestește atât de însufleţit despre oamenii cu ale căror drumuri s-a mai intersectat al lui.

Nu m-am dus după el, că m-am dus după prostul ăsta, că vară-mea, Victoria Șuștăresii, așa a vrut și așa m-a tomnit.

În vremea aceea, oile erau duse la turmă și toţi care aveau mergeau o dată la două săptămâni cu sare la ele. Așa că a trebuit să merg și eu într-o zi, iar când am ajuns în vârful dealului, chiar la răstignire m-am întâlnit cu Lola și ne-am oprit în poveşti. Unul mergea cu sare la oi, altul venea, circula toată lumea. Deci nu mă putea mânca nimeni. Am rămas nemâncată. Ne-am oprit acolo lângă răstignire. Eu ţineam plăsuţa cu bucata de sare la piept, să nu-mi amorţească mâinile.

- Am auzit că te-ai măritat. Drept îi?, m-a întrebat Lola.

- Drept, cu Nicolae a Ilii Gogului, i-am răspuns.

- Când?, a mai întrebat.

- Da' numai de oarecâte zâle. A fost o nuntă tare mare, că și el îi din neam mare, am zis.

- Da' zâ-mi, de ce nu ai vinit tu după mine, Anuţă?, a fost el curios să afle, cu strângere de inimă și glas stins.

- Că n-am putut mere după tăţi câţi m-or cerut. Am ales și eu cum am crezut că îi mai bine, am zis oarecum răstit și aia ne-a fost toată povestea despre măritiș.

M-am dus cu sarea la oi, le-am dat, dar până să nu ajung eu acasă, Niculău auzise deja că eu m-am întâlnit cu Lola. După ce am ajuns acasă s-a certat cu mine.

- De-astea faci, tu?!, m-a luat la rost.

- De care?, l-am întrebat.

- Stai de vorbă cu bărbaţi care au umblat să te ia de nevastă?, a continuat.

- Stau dară, că așa m-a învăţat maica, să vorovesc cu oamenii. Ce dacă au umblat să mă ia de nevastă? Amu nu mai au ce să facă. Și tu ai umblat și am venit după tine, i-am răspuns, dar fără să caut scandal.

Poate s-a gândit că a mâncat Lola o bucată din mine.

Când am fost de trei săptămâni luaţi, o verișoară de-a lui Niculău a făcut nuntă și cum a fost de neam așa aproape, am mers și noi. Am stat, am mâncat, am povestit. Nunta era în toi. Lumea juca, toţi se simţeau bine și muzicanţii nu se opreau nici măcar să-și tragă sufletul. Atunci, în toată veselia aia, s-a trântit ușa și a intrat o femeie care a început să urle. Eu eram undeva mai în spate și nu mi-am dat seama cine era.

- Vouă vă e bine! Râdeţi și dansaţi și nu aveţi voi altă grijă decât ziua de mâine și fânul pentru animale! Nu vă gândiţi voi că moartea poate fi la orice colţ! Nu vă gândiţi voi că bărbatul meu a murit și eu nu mai am liniște, ba mai mult! Pe bărbatul meu l-a omorât cineva, dar vouă ce vă pasă?!

Era Lina. Era neagră de furie și nu știu cât a stat ea să se gândească la tot ce a zis, dar oamenii nu aveau treabă. Erau deranjaţi că le-a fost întrerupt jocul. Am vrut să mă ridic, să mă duc să o liniștesc, dar Niculău nu m-a lăsat.

- Stai aci și dă-i pace, că a zice lumea că eşti bolundă ca și ea!, a spus.

- Lasă să spună!, i-am răspuns și am dat să mă ridic, dar m-a prins de mână, ţintuindu-mă pe loc.

Din spatele odăii un bărbat, un pic băut, s-a ridicat. Era Aurelu lui Tanţău, vecin de-al Linei. A început și el să strige, să fie sigur că îl aude femeia:

- Du-te, tu bolundă, de-aci! Ce treabă avem noi cu năcazul tău? La toţi ne dă Dumnezeu și la toţi ne ia!

- Nu vă este greu să ziceţi că-s bolundă! Da' eu știu că unul dintre voi mi-a băgat bărbatul în pământ și o să aflu eu până la urmă cine! Dar până aflu, sper ca cel care e vinovat să nu poată închide un ochi în nicio noapte! Să-l macine sufletul și gândul ăsta să-i ia minţile!

Alea i-au fost toate vorbele, că doi bărbaţi au luat-o pe sus și au scos-o afară. Ceterașii au început iar să zică de joc și lumea și-a văzut iar de ale ei.

Nu la multă vreme a venit un fecior să mă ia la joc. Mi-a fost el prieten când am fost fată, dar aia a fost și a trecut. După ce să mai ţinem cont de mărunţișuri din astea? Și așa am dansat un vals ori un tango, nu mai știu. Că nu mai era doar muzică populară, ca pe vremea lui maica. Jucam și ca la oraș.

Dansam noi așa și vine Niculău, mă smucește din strânsoarea feciorului și mă scoate din casă, să mergem acasă. Am mers, că nu aveam ce face, dar tare aș mai fi stat să mai joc. Cât am fost fată, un minut nu mi-au stat picioarele, nici la lucru, nici la joc. Nunta a fost undeva înspre capătul satului, către cascadă. Noi stăteam două-trei case mai încolo de intrarea în sat și până acolo una întruna a bătut din gură.

- De ce ai jucat, tu, lipită cu Cula Floricelii?, a întrebat.

Nu am răspuns.

- Dar nu ţi ţie rușine, nu eşti măritată nici de-o lună și deja îţi fug ochii după alţii?

Ce să-i zic? L-am lăsat să-și răcească gura degeaba.

- Când m-oi duce în Regat, ce-i face, tu? Îi umbla tăt pe la alţii pân căși?, a continuat el.

Eu nu am zis nimic. Am ajuns acasă, ne-am dezbrăcat și ne-am culcat, dar tot nu i-am răspuns. Poate aia l-a sâcâit pe el mai tare, că nu am vrut să mă sfădesc cu el. Nu aveam eu vreme de sfadă. Dimineaţa m-am trezit devreme, că eram noră. Eram îmbrăcată și începeam să lucru înainte să se crape de ziuă. Eram măritată în găzdușag, nu voiam să zică soacra că-s leneșă.

După o săptămână-două, Niculău s-a dus după grâu cu Piscoi. Am avut de la nuntă două mii de lei și cu ei au mers să cumpere grâul. Când s-au întors, tată-so i-a mai dat două mii și l-a trimis să mai cumpere, că băgase niște boi la bază și trebuiau hrăniţi.

Dar Piscoi nu a mai vrut să meargă. S-a mâniat că nu au adus tot grâul cu un singur drum. Niculău nici nu a mai stat de poveşti și l-a chemat pe bărbatul unei verișoare dulci cu el să-l ajute. Nicolaie a Dodului i se zicea. S-a suit în căruţă, s-a aplecat să mă sărute, și-a așezat clopul în cap, au pornit la drum și nu a mai venit până-i lumea cu grâul.

Atunci a fost o iarnă mare, grea și auzisem de la unii și de la alţii că Niculău se apucase de comerţ. A cumpărat una-alta cu ăia două mii de lei și s-a dus să le vândă în Regat. Mergea până la oraș, mai cumpăra ce îi trebuia și se întorcea în sudul ţării. Dar acasă nu a mai venit. Maică-sa, la fel ca mama poetului ăluia, nu-mi mai vine în minte acum cum îi zice, stătea toată seara și-și plângea băiatul. Se gândea că moare și Niculău nu mai vine.

- Lasă, maică! Îi bine, azi-mâine a veni înapoi acasă, o mai linișteam eu.

- Bine, tu fată, dar auzit-ai și tu că iarna-i mare, că s-au înzăpezit trenurile. Dacă nu mai vine? Dacă piere pe-acolo și nu îl îngroapă nimeni creștinește? Eu cui rămân? Averea cui rămâne?

Mie sigur nu mi-o trebuia. Mă tot rog la Dumnezeu să mă ierte și astăzi, că eu ziceam în gândul meu:

- Doamne,dă să nu mai vină în veci, că dacă vine eu nu mă pot duce de aici. Dar dacă nu vine..., eu după ce să stau?!

Așa a ţinut-o toată iarna, toată zolită și frământată, dar pe când zăpada a început să pice de pe streșini, ne trezim că vine și el acasă. Trebuia să se pregătească să meargă după geamuri. Din toate afacerile lui de peste iarnă, a venit cu o mie șapte sute de lei. Mai puţini decât avea când plecase.

- Ia, tu muiere, și pune banii aieștea bine, mi-a zis el fără să-mi dea bună ziua.

- Da' cât ai umblat prin Regat, ţi-ai pierdut omenia? Ai lăsat-o p-acolo ori n-ai avut niciodată?, l-am întrebat eu. A bombănit și mi-a aruncat banii în mână. Până m-am dus să îi pun deoparte, într-un cufăr alb, mare, unde ţineam banii împreună cu actele, m-au strigat bătrânii.

- Fă bine, draga maichii, și du-te condu-ţi bărbatul până în oraș, că nu l-ai văzut de atâta vreme și iar nu o să îl vezi cine știe cât. Mai schimbaţi o vorbă, vă mai înţelegeţi, mi-a zis soacra.

- Mă duc, mamă, cum să nu mă duc?, i-am spus eu. Gândul meu, în schimb, era altul:

- Vedea-l-ar orbii să-l vadă, astăzi și nu mâine, că singur dacă a merge s-a speria, mi-am zis.

Am pornit spre oraș, pe jos și după-masa am ajuns acasă la unul Morcan. Cum era primăvară, era tare fain afară și el ne-a așteptat așezat pe scări, cu spatele către ușă. Eu m-am tras așa, mai deoparte. Nu aveam eu treabă cu socotelile bărbaţilor.

Am aruncat o privire spre capătul curţii și atunci, pentru prima dată, după o iarnă lungă și rece, în același timp mi s-a încălzit sufletul, dar s-a făcut și cât un purice. Am simţit cum tot sângele îmi năvălește în obraji și pistruii se ascund în spatele roșeţii. Atunci, pentru prima dată de când mă măritasem, l-am văzut pe Mihai.

Anuţa, soră-sa lui Morcan, cumpărase niște scânduri, iar Mihai era acolo și le aranja. Nu știu dacă ea l-a chemat să aranjeze scândurile sau auzise el că-s la oraș și doar a venit să mă vadă. Nu am vorbit nimic atunci, doar mă mai uitam la el cu coada ochiului și îmi era teamă să nu care cumva să vină la mine, să-i dea la Niculău motive să facă scandal.

Ăsta a Dodului, cu care a fost Niculău cu comerţ, a venit pe-acolo, l-a luat și l-a dus la poliţie. Urla în gura mare că nu-l lasă miliţienii să plece de acolo până nu îi aducea banii. Adică ăia o mie șapte sute de lei pe care i-am pus eu în cufăr. Pe lângă că erau mai puţini decât cei cu care plecase, nici măcar nu erau ai lui. Erau în faţa secţiei, bărbatul striga că-și vrea banii, Niculău îl blăstăma și miliţienii se chinuiau să-i ţină, să nu care cumva să se ia la bătaie. Atunci fiecare a primit câte un dos de palmă peste ceafă și s-au liniștit.

M-am repezit acasă și le-am spus socrilor ce și cum. A doua zi am mers cu banii, lui Niculău i-au dat drumul și ia mulţamul de unde nu e. El a plecat în aceeași zi în Regat cu geamuri, iar eu am rămas fără niciun leu de la nuntă.

S-a întors chiar înainte de Paște. În perioada aceea, în sat trăia un legionar. Toader a Sfatului îl chema. Nu știu de unde era, dar era fugar. Se tot ascundea dintr-un loc în altul, să nu îl prindă miliţia. Nu știu ce făcuse de era căutat, dar om rău nu părea să fie. El era de prin sud de pe undeva. Avea acolo o soră. Era un bărbat frumos tare și harnic, dar avea o muiere tare urâtă. Nu te puteai uita la ea prea mult, că te treceau toate căldurile pe șira spinării. Mai rar mi-a fost dat să văd o femeie atât de urâtă. Cred că de aia nu a făcut niciun copil cu ea.

Și sora bărbatului i-a trimis prin Niculău cinci litri de vin, împachetat bine. Bărbatul acesta al meu l-a adus mândru acasă, l-a pus pe masă și a spus:

- Ia că am adus niște vin bun, să putem și noi închina un pahar, două, dacă tot au venit sărbătorile și pentru noi, nevastă, am adus banii ăștia.

Un vecin de lângă noi, un bătrân, săracul de el, își mai ducea și el zilele cum putea. Tot lucrând prin Regat, a trimis și el acasă două sute cincizeci de lei, ca să bage carnea de porc pentru cotă. Nu i-a dat nici pe ăia. S-a lăudat că a câștigat bine cu geamurile. Eu toate astea nu le știam atunci. Am pus vinul în cămară și banii în cufăr.

Când a sosit vremea fânului, eu eram pe câmp la lucru și atunci a venit la mine Toader a Sfatului, necăjit nevoie mare.

- Mi-a trimis soră-mea cinci litri de vin și nu mi i-aţi dat!, a zis el.

- Nu știu despre ce vin vorbeşti, am zis eu, ridicând din umeri. Nu am știut eu ce afaceri aveau ei.

În ziua aceea am ajuns acasă pe când soarele deja începuse să se ascundă după vârfurile brazilor. Am găsit-o pe soacra în bucătărie, lângă soba cu plită, așezată pe un scaun și plângând de mama focului.

- Ce-i baiu?, am întrebat-o eu.

Nu a zis nimic. S-a ridicat, s-a șters cu șorţul la ochi și a luat-o spre poiată, iar eu, după ea. Știu că nu mă avea la suflet. Știam și atunci, dar când vezi un om necăjit, mai ales un om cu care îţi împarţi bucata de pâine, cum să nu îţi faci griji? Cum să nu vrei să îl ajuţi? Și chiar dacă ea pe mine nu m-a vrut, eu începusem să prind drag de ea, că până la urmă, îmi era maică atunci.

- De ce plângi?, am stăruit eu.

- No bine, că de tine numa' nu poate scăpa omul. Că musai să spuie. Uite că a trimis bătrânu' Mimi două sute cincizeci de lei la prunci, la muiere, să bage carnea de porc și nu i-a dat, mi-a răspuns ea, până la urmă.

Atunci mi-am dat eu seama și de povestea cu vinul și de banii de care fusese Niculău atât de mândru că îi câștigase în Regat. Nu se putea ca întâmplarea cu a Dodului să rămână singură.

Eu aveam treizeci și patru de dici[1] de mălai dintr-al meu. În primăvara aceea nu a fost vreme prea bună. Noroc pe mine! Că altfel mă trudeau o grămadă. Mereu găseau ceva de lucru să îmi dea. Dar nu a fost vreme. Socru l-a sfărmat toată primăvara. Și din vârful cucuruzului a ales și a pus de măgan[2] patru dici.

Ca să-i împace pe vecini pentru banii ăia pe care și-i însușise Niculău, Ilea Gogului a vrut să le dea cinci dici de mălai, că era cincizeci de lei dica. Oamenii nu au vrut să primească, pentru că nu aveau cum să îl vândă. Le trebuiau bani să plătească și ei cota pentru carnea de porc.

Mare noroc am avut atunci, că mi-a rămas mălaiul. Dacă îl dădea, nu îl mai primeam eu înapoi nici la Paștele cailor. Nu voiam să rămân fără nimic al meu în casa aceea care îmi era atât de străină. Până la urmă, nu mai ţin minte cum, au reușit socrii să facă rost de bani și i-au înapoiat. Eu nu m-am amestecat, că nu era treaba mea.

1.Dica este o unitate de măsura volumetrică a produselor agricole. În ceea ce privește porumbul, este echivalent cu 22 de kilograme.
2.Degeaba.

Ioan Anghel Negrean

Delia MUNTEAN

PETRECÂND CU EMINESCU

Motto: *„Dar cel mai bine ar fi să poți să fii mosafirul Zeului."*
(Nichita Stănescu, ***Învățăturile cuiva către fiul său)***

Avem înainte-ne recentul volum al Tereziei Filip, cu titlul ***Eminescu – semne și simboluri de aur*** (Editura Proema, Baia Mare, 2017). Autoarea urmărește drumul aurului prin timp – traseul său spiritual îndeosebi – și-i cercetează întrupările în universul imaginar eminescian, unde conotațiile simbolului cunosc o complexitate aparte. Își pune la lucru backgroundul cultural, îl provoacă, îi sugerează piste de reflecție inedite, poteci neumblate, îl îmbie la ocoluri câteodată riscante, pe care le savurează cu finețe.

Aventurându-se așadar ea însăși **în căutarea aurului**, descinde întâi în spațiul grec (poposind în preajma lui Platon, a lui Hesiod, a lui Hermes), apoi în cel iudaic, unde ***Scripturile*** îi oferă momentul *„cel mai relevant în ceea ce privește* ***instituirea unei hermeneutici a sensului***" (p. 29), **aurul** căpătând de acum o încărcătură semantică de excepție (comparativ cu alte simboluri), valorificată și îmbogățită de epoci și culturi dintre cele mai diverse. Este vorba despre episodul în care Domnul îi dă lui Moise poruncile pentru facerea cortului și îi vorbește astfel: *„Să-l poleiești* ***cu aur curat****, să-l poleiești pe din lăuntru și pe din afară"* (***Exodul***, 25:11, s.n.); și le promite fiilor lui Israel că, de-i vor înălța întocmai așezământul sfânt, înzestrându-l doar cu obiecte din aur pur, se va pogorî și va locui în mijlocul lor.

Terezia Filip scotocește prin tratate de mitologie și religie (Mircea Eliade, Gilbert Durand, Luc Benoist, René Guénon, Rudolf Otto) ori despre alchimie, exoterism, magie, cabala, psihologie (Pierre Riffard, Roland Goetschel, Carl Gustav Yung ș.a.). Parcurge temeinic scrierile lui Martin Heidegger și recitește, cu meticulozitate, lirica eminesciană și răsfrângerile ei în critică. Este fascinată de *„tensiunea semantică"* a aurului, de forța lui persuasivă, socotindu-l un fel de *„Graal poetic"*, a cărui licoare sacră se cuvine degustată pe îndelete, întru inițiere și desăvârșire.

Iată o provocare hermeneutică ce poate părea, din perspectiva zilelor noastre, desuetă. Ce am mai putea învăța *petrecând* cu Eminescu? În ce măsură construcția proprie, de ființă abia acomodându-se cu secolul XXI, ne-ar deveni mai solidă?

Scrie autoarea: *„Imaginarul eminescian nu vine [...] ușor la îndemâna lectorului comod, snob sau mefient"* (p. 287). Iar mai departe: *„Vremile culturii – oricare ar fi ele, antice, clasice ori romantice – nu apun niciodată. Spiritul lor este nu doar viu, ci și ofensiv și clarificator. El năvălește în actualitate cu semne și simboluri ce captivează, surprind și încântă, confirmând că poezia autentică nu are vârstă și nici trecut, că timpul ei este mereu viu și dinamic, actual deci"* (id.).

Înarmată cu asemenea convingeri, exegeta își propune să reia, cu uneltele cărturarului contemporan, itinerarul parcurs de Eminescu însuși **în căutarea aurului**: altfel spus, a esenței creației lirice, a tiparului divin al acesteia, a lăuntrului ființei poetului, a înțelepciunii, a smereniei, a adevărului. Întreprinderea, un fel de experiență a labirintului, nu se dovedește pentru critic deloc mai lesne decât pentru scriitorul supus atenției. Probele sunt în bună parte aceleași: căutări, înfruntări, dezlegări, biruințe și înfrângeri; seducție și supliciu; descoperirea codului specific (*„poetic, simbolic, mistic"*) – adică a **cheii de aur** care să permită pătrunderea în templul zeului, iar apoi șederea în preajma lui.

Să-i fie *„mosafir"*.

Prin urmare, cunoașterea și înțelegerea imaginarului eminescian înseamnă *„nu doar* ***decodificarea*** *acelui univers auctorial, ci chiar un act* ***de fidelitate și de complicitate*** *ce-i apropie foarte mult pe cei doi ori chiar echivalează ipostazele receptor-autor"* (p. 57). Cu atât mai mult cu cât, în cazul de față, observă cercetătoarea, **aurul** ca simbol nu se dovedește *„nici facil, nici întâmplător, nici doar pură estetică romantică atinsă de gratuitate, și cu atât mai puțin simplu joc al fanteziei sau al limbajului"* (p. 21). Aurul ascunde o ***„esență rarisimă****, un* ***adevăr suprem****, o* ***stare*** *sau o* ***ipostază de excepție***" (id.), la care Eminescu ajunge – cum spuneam - după decantări multiple, după un proces de inițiere îndelung și epuizant. *„Alchimistul este un visător care se magnifică prin voința sa de a se vrea măreț"*, notează autoarea, citându-l pe Gaston Bachelard (p. 15).

Să trecem în revistă câteva contexte (ființe, peisaje, însemne, recuzite, ritualuri ș.a.m.d.) în care e invocat aurul. Constatăm, de fiecare dată, corelarea cu ideea de **supremație**. Remarcăm apoi **imaterialitatea** lui. Aurul spre care tinde Eminescu nu e nicidecum cel natural, concret, coruptibil, metalul nobil sau moneda, ci aurul ***„creat cu ajutorul artei"*** (p. 47, s.a.). Pot fi de aur cuvintele, fantezia poetului (*„Turma visurilor mele eu le pasc ca oi de aur"* – ***Memento mori***), gratitudinea divină, inspirația (*„Din când în când cu mâna-i argintoasă,/Ea rupe câte-o floare și-o aruncă/Jos pe pământ, ca pe-o gândire de-aur"* – ***Miradoniz***).

Cunoaște atributele aurului trecutul, cu lumea lui de basm, în care oamenii și zeii conviețuiesc, duc o existență neîmpovărată de griji, fiindcă toate lucrurile, *„așezate în albia lor, își îndeplinesc în chip firesc rostul"* (p. 148). Exegeta scoate în evidență vocația întemeietoare a scriitorului, capacitatea sa de a proiecta scenarii seducătoare, civilizații nobile, cu rânduieli sănătoase, coagulante – o **vârstă de aur** din care omenirea ar fi decăzut cu fiece nouă epocă parcursă, pentru a se împotmoli în vârsta de fier, a pseudovalorilor.

E nevoie de un cifru, de o **cheie de aur** pentru a te apropia de spiritul lumii vechi din poemele eminesciene – din ***Memento mori***, de pildă - , fiindcă aceasta există (cu adevărat) doar în imaginația poetului (*„Ascultând cu adâncime glasul gândurilor mele"*; *„eu privesc și tot privesc"*). E nevoie de *„o sensibilitate crenelată cultural și intelectual"* (p. 67), creația literară autentică fiind (via Heidegger) asemenea unui **templu**, în care nu orice profan se cuvine a călca. Pentru a *petrece* cu Eminescu, pentru a-i fi *„mosafir"* și a se bucura de elixirul magic oferit de poet (însemnând **nutrire, delectare, inițiere** – p. 175, 176), hermeneutul e dator să refacă el însuși traseul purificărilor succesive.

Au fost de aur anumite epoci istorice, cu cârmuitori înțelepți, cu supuși iubitori de țară și de semeni, cu peisaje edenice, cu fapte de poveste și totuși credibile: *„În vremi de mult trecute, când stelele din ceruri/Erau copile albe cu părul blond și des/[...]/Când basmele iubite erau înc-adevăruri,/Când gândul era pază de vis și de eres,/Era pe lumea asta o mândră-mpărăție/Ce-avea popoare mândre, mândre cetăți, o mie"* (***Povestea magului călător în stele***).

Timpurile acestea, așezate de urmași în *„posomorâtul basmu"*, au dat avânt istoriei, civilizației și culturii. Ele constituie *„sâmburul lumii, tot ce-i drept, frumos și bun"* (***Memento mori***). Produc efecte, vorbesc, energizează chiar și în zilele noastre. Poetul le contemplă cu fascinație, împrumută învățăminte din gloria-decăderea lor, dezvăluie – în viziune proprie – rădăcinile și devenirea Europei moderne.

De aur au fost vremile în care slujitorii condeiului au produs opere autentice – surse de inspirație pentru creatorii de mai târziu (*„Când privesc zilele de-aur a scripturelor române,/Mă cufund ca într-o mare de visări dulci și senine/Și în jur parcă-mi colindă verzi și mândre primăveri"* – ***Epigonii***). Călătorind prin ele, omul și scriitorul Mihai Eminescu se eliberează imaginar de contemporaneitatea decăzută, ignorantă, incapabilă să-i recunoască talentul și sacrificiul.

Pentru a se întoarce în timp, dar și pentru a-și interoga destinul individual, autorul născocește ritualuri tainice, apelând, atât în creațiile lirice, cât și în cele epice, la o recuzită cu puteri magice: oglinda, cupa, vinul, cornul, elixirul, sceptrul, toiagul, cățuia, cartea etc. – instrumente confecționate **din aur**, accesibile doar celor aleși. Prin intermediul lor, părăsește imaginar contingentul, traversează – vizual, olfactiv, gustativ, gestual – o stare de vrajă, care îi îngăduie, de pildă, să-și cerceteze avatarurile și să le potrivească în singurele lumi în care ar putea locui.

Aceste obiecte și licori completează în mod fericit semnele și simbolurile de aur din universul eminescian, configurând împreună un spațiu și un timp în care ființa scriitorului găsește rost și adăpost, care îi permit să se manifeste plenar și, la rândul lor, o modelează.

Avem de-a face, consideră Terezia Filip, cu o zidire/o **punere în operă** a creatorului însuși, lucrare mistică, echivalată cu așezarea zeului în **templul** ce-l venerează. Opera literară, **catedrală** confecționată **din aur curat**, capătă astfel, odată cu autorul ei, atributele sacralității. Iată o viziune specifică romantismului, a cărei intensitate s-a estompat cu fiece nouă epocă. Ea poate însă constitui o provocare pentru cercetătorul pasionat, precum și pentru cititorul dispus a poposi în preajma lui Eminescu.

Fiindcă personalitatea sa, asemenea oricărui creator adevărat, își pune în continuare amprenta asupra noastră. Cu condiția să-i privim opera *„în ansamblu, [...], nu ca pe un joc ori ca pe un rezultat al capriciului sau întâmplării, nici ca pe un lucru oarecare, ci ca pe un impresionant edificiu elaborat anume pentru a închide în el sensuri profane, ori ca pe-o țesătură de semne și simboluri destinată unei permanente descifrări și unei necesare iluminări omenești"* (p. 219).

Mihaela CHISĂR-VIZIRU

GEORGE BĂLĂIȚĂ - CATAGRAFIA TEHNICILOR NARATIVE MODERNE (II)

(Urmare din nr.1/ianuarie 2017)

Simpatetic, scriitorul va opta pentru reluarea aproape integrală a volumului în cel de ***Opere (II)***, din 2011, în care se regăsesc nouă dintre cele zece texte (cu excepția textului ***Prima zi a săptămânii***). Tot în rândul mențiunilor de ordin editorial se remarcă modificări ale titlurilor: schimbarea prin utilizarea altor cuvinte (în loc de ***Întoarcerea eroului cunoscut*** este preferat latinescul ***Excelsior***), modificarea grafiei (***După nouă și jumătate*** va deveni, matematic, ***După 9 ½***), precum și stilizarea (***Vestea nostră de toate zilele*** devine ***Vestea noastră cea de toate zilele***). De asemenea, în absența unei note a scriitorului, menționăm că aceste modificări le-am putut observa doar punând în paralel celor două ediții ale textelor (cea din 1966 *vs.* cea din 2011). Demersul a relevat slabe intervenții asupra narațiunilor și, mai ales, așa cum am arătat, substituirea titlurilor. În cele din urmă, reluarea textelor în volumul din 2011 demonstrează, ca și în cazul celor din ***Călătoria***, atitudinea scriitorului față de acestea, implicând o revalorizare și o repoziționare în ansamblul întregii creații.

Referitor la cele două volume de ***Opere*** din 2011 (***Marocco I*** și ***Marocco II***), notăm o opinie critică elocventă care punctează maniera necesară comprehensiunii textelor pe care acestea le cuprind. Astfel, criticul Alexandru Ruja este de părere că: *„O corectă valorizare a prozei din aceste volume trebuie să aibă în vedere atât contextualizarea, plasarea în cadrele de atunci ale prozei românești, cât și validarea axiologică prin trecerea timpului. În absența unei note asupra ediției (care să dea unele explicații despre ediție), consider că suntem în prezența unei ediții de autor (având în vedere și o notă aparținând autorului și plasată în deschiderea volumului **Nopțile unui provincial**). Asemenea ediții sunt acte de curaj, examene dure în fața timpului necruțător. Dar la jumătate de secol de la prima apariție aceste proze se citesc cu interes, cu o anumită fascinație a scriiturii și un farmec învăluitor al atmosferei epice”*[1]. Prin urmare, după mai bine de cinci decenii de la prima ediție, trecute prin filtrul scrutător al exegezei și, mai ales, prin cel al timpului, textele din ***Conversând despre Ionescu***, publicate în 1966 și reluate — aproape toate — în 2011, reprezintă un excurs literar cu veleități moderne nedisimulate și dublate, consonant, de accente satirice.

În legătură cu opera lui George Bălăiță, nu de puține ori comentariile exegeților au vizat tehnica narativă pe care scriitorul a practicat-o, într-adevăr referirile fiind făcute mai ales la romane unde, datorită cadrului amplu al narațiunii, este complexă și compozită. Cu toate acestea, nici primele volume publicate de *provincialul* declarat George Bălăiță nu sunt lipsite de manieră epică substanțială, aici existând premisele acelor procedee atât de apreciate în construcțiile românești. Cele zece texte ale volumului ***Conversând despre Ionescu*** au indus exegezei ideea că deschid o breșă către modernitate, iar scriitorul a trecut drept un plăsmuitor autentic, care și-a dovedit, de-a lungul timpului, consecvența în *arta prozei*. Unul dintre exegeții operei lui George Bălăiță, Alex. Ștefănescu, sublinia că, spre deosebire de ***Călătoria***, *„spiritul înnoitor, prin care trebuie să înțelegem nu numai reformule făcute pe cont propriu, ci și zelul dovedit în aplicarea unor procedee narative preluate de la scriitori traduși cu fervoare în deceniul șapte, ca Albert Camus, Franz Kafka sau William Faulkner, este și mai evident în **Conversând despre Ionescu**. În acest volum aproape că nici nu mai contează «subiectele» propriu-zise, efortul scriitoricesc îndreptându-se cu prioritate spre etalarea modernității prozei”*[2]. Stabilind resorturile prozei lui George Bălăiță și, totodată, intuind miza acesteia, criticul Alex. Ștefănescu trasează o dimensiune a narațiunilor cuprinse în volumul din 1966 în care, inconstestabil, modernitatea prevalează, cu mențiunea că subiectul este surclasat voit și devine un pretext. Astfel, evoluția scriitorului, prin raportare la volumul de debut, este evidentă, dar nu pot fi ignorate nici ecourile acestuia care, într-o comprehensiune panoramică a operei, pot fi catalogate pozitiv drept un reflex succesiv, indentificându-se ca elemente care asigură continuitatea traiectului literar al scriitorului. De pildă, preocupările pentru universul infantil — vizibile în ***Călătoria*** — vor fi accentuate în cel de-al doilea volum și privite dintr-o nouă optică, mult mai profundă, coagulată în jurul unui singur personaj, traversând experiențe fundamentale ale existenței.

O hartă a tehnicilor narative de care scriitorul uzează s-ar contura lent, pe parcursul volumului, acumulând, pagină după pagină, elemente ale unui relief narativ aparent liniar, întrucât în fibra narațiunilor intervin personaje cu determinări precise, care imprimă textului excrescențe. *Limitele naturii umane* încep să fie testate, astfel că de la prima narațiune a volumului, ***Întoarcerea eroului cunoscut***, și până la cea din finalul acestuia, ***Palladion***, George Bălăiță proliferează un inventar de tehnici care eludează încadrarea în tiparul *literaturii aservite*. Procedeele de care uzează, desigur, nu sunt inventate de Bălăiță, dar așa cum am subliniat, utilizarea lor capată valoare sporită dacă ținem seama de epoca în care textele au apărut. Altfel spus, un concept variabil, modernitatea, aplicabil textelor lui George Bălăiță, este circumscris unui areal temporal cu restricții eludate prin narațiuni scurte, dar concentrate în jurul unui nucleu cu multiple semnificații.

Eșafodajul epic, de inspirație faulkneriană sau kafkiană, cu ecouri proustine ori freudiene, este fundamentat de capacitatea scriitorului de a utiliza catalitic aceste resurse și de a le integra în structura narațiunilor într-o manieră originală. Tendința novatoare este vizibilă în segmentele narațiunilor privitoare la construcția personajului, precum și la nivelul fluxului epic, mereu fragmentat ori relativizat prin pluralitatea vocilor narative. Echilibrul resorturilor narative din volum este stabilit prin acele narațiuni în care candoarea și curiozitatea copilăriei ori prudența senectuții oferă o reprezentare neviciată a realității, girată de pavăza metaforică. Din această perspectivă, se poate vorbi și de o inegalitate a volumului venită tocmai din ceea ce am numit *continuitate a traiectului literar*. Astfel, apreciem — fără conotații negative! — că texte precum ***Viața lângă lac***, ***Prima zi a săptămânii***, ***O fugă neîntreruptă până la poartă***, ***Furnica pe talpă***, ***Vestea noastră de toate zilele*** păstrează, mai degrabă, linia volumului de debut, în timp ce jumătatea cealaltă a volumului, celelalte cinci texte (***Întoarcerea eroului cunoscut***, ***Conversând despre Ionescu***, ***După nouă și jumătate***, ***Posibilitatea întoarcerii lui Benedict***, ***Palladion***) înclină către modernitate, servind scopului acestei abordări tocmai pentru a dovedi că proza lui George Bălăiță relevă, gradat, într-o fază a evoluției sale, repere ale exaltării novatoare.

Exegeza a mizat pe această dimensiune modernă a prozei, apreciind textele în care i se simțeau germenii, dovadă fiind, de pildă, opinia lui Alex. Șefănescu, criticul subliniind entuziast că: *„Toate modurile de a scrie, în vogă în epocă, sunt experimentate — cu competență și cu plăcere — în volumul **Conversând despre Ionescu**. Dacă cineva ar vrea să se documenteze asupra modelor literare care s-au succedat de atunci încoace ar trebui să consulte și acest volum, care le ilustrează sau le prefigurează”*[3]. Dacă Alex. Ștefănescu sugerează valoarea volumului prin prisma densității tehnicilor narative utilizate de scriitor, în aceeași linie se înscrie și opinia critică a lui Eugen Simion, după care *„**Conversând despre Ionescu** este, în fapt, o carte de experiment. Autorul învață să stăpânească o tehnică nouă pe măsură ce începe să gândească în alt mod, indiscutabil mai profund, literatura. Se simte și influența lecturilor din proza modernă”*[4]. (Re)gândindu-și literatura ori inserând elemente ale prozei moderne, cert este George Blăiță reușește să facă din volumul ***Conversând despre Ionescu*** un consistent material literar din punctul de vedere al modalității epice.

Volumul se deschide cu imaginea unui erou mort într-o împrejurare absurdă - în care *eroismul* său este anulat - căreia i se adaugă o alta, a unui *fals erou*, construindu-și latura bravă a firii sale debile și complexate. Erou și *pseudoerou* într-o *mise en abyme* propune George Bălăiță construind o narațiune intitulată expresiv - ***Întoarcerea eroului cunoscut/Excelsior*** - ale cărei planuri alternează pe fondul memoriei involuntare. Scenele rememorării oscilează între prezentul și trecutul personajului, păstrând ca liant firea anxioasă și inhibată de complexe a acestuia. *Antieroul* parcurge un proces de introspecție, căutând să-și depășească propria natură, anulându-și identitatea și chiar însușindu-și un alt nume.

Construcția și deconstrucția unui personaj reprezintă miza subliminală a narațiunii care, după părerea lui Eugen Simion, urmează o tendință a epocii conform căreia, prin *personaje bizare*, scriitorii încearcă să se sustragă tiparului impus de regimul politic. Concret, criticul notează că: *„George Bălăiță descrie, în fapt, un caz de falsificare a conștiinței tinere, temă predilectă în proza din deceniul anterior. Deosebirile sunt totuși importante. Personajul lui Bălăiță nu-i nici sublim, nici (în ordine morală) abject. Maniheismul își pierde autoritatea în rândurile noii generații de prozatori, din ce în ce mai interesați de situațiile care se abat de la regulă. O regulă, dealtfel (sic!), simplificatoare, căci exclude tocmai ceea ce este fundamental pentru literatură: individualul, ireductibilul din om. Revenirea la «cazuri», abundența indivizilor bizari și, încă o dată, pătrunderea «suciților» în proza din anii '60, reprezintă o primă negație a modelelor epice proletcultiste”*[5]. Textul rezistă prin acest personaj versatil și anxios, Marcel (Walter) Descu, care nu are în structura sa nimic din ceea ce am putea integra *proletcultismului*, rămânând o dimensiune a *naturii umane* în care se identifică bizarul, banalul și angoasa.

Alte două reprezentări inedite ale volumului sunt vizibile în ***Conversând despre Ionescu*** prin cei doi interlocutori ai unui fals dialog, construind o comunicare aluvionară, dar inconsistentă din punctul de vedere al exactității mesajului. Aceasta este, cu siguranță, în logica narațiunii, o tehnică nouă, care imprimă dinamism fluxului epic și potențial expresiv. Totodată, este întreținută și o ambiguitate datorită cursului intermitent al narațiunii, generând o atmosferă pe care vocile exegezei au plasat-o în vecinătatea celei desprinse din operele lui Eugen Ionescu. Absurdul, dar și grotescul irup în banalul cotidian prin dialogul celor două personaje, iar jocul imaginilor în oglindă completează cadrul, lăsând impresia unei lumi paralele. De altfel, această manieră de a construi *cadre în oglindă* nu este singulară în opera lui George Bălăiță, servind scriitorului în multiplicarea imaginilor și, de cele mai multe ori, reflectându-le distorsionat. Conversația celor doi, alegorică și divizată de replici neconcordante, condusă către subiectul banal Ionescu, conturează două puncte de vedere diferite, fiecare participant la discuție încercând să susțină, după propria percepție, imaginea personajului absent. Întreaga narațiune este plasată sub semnul relativizării, mesajul textului, la fel ca și dialogul, sporind echivocul și adâncind ideea că textul reprezintă, în cele din urmă, o demonstrație de compoziție epică uzând, într-o manieră proprie scriitorului, de mecanismele dialogului.

Surprinderea fragmentelor de realitate, cu toată banalitatea lor sau cu gesturi rutiniere, dar transpuse în cadre cinematografice într-o narațiune cu planuri succesive, constituie un alt reper al modalității epice din volumul ***Conversând despre Ionescu***. Universul ficțional este decompozabil, de pildă, în ***După nouă și jumătate***, se structurează în părți distincte, urmărind personajele ca într-o scurtă peliculă ai cărei *actori*, un bărbat și o femeie, își petrec fiecare, după rutina obiceiurilor personale, o dimineață, întâlnindu-se, totuși, când ceasul va fi trecut de *nouă și jumătate*. Înregistrate detaliat și lent, imaginile scurtei narațiuni alcătuiesc un colaj coerent și echilibrat, în pofida aparentei scindări, întrucât proporțiile planurilor care se succed sunt păstrate într-un armonios regim epic cu veleități filmice. Rigorile unui fir narativ obișnuit sunt ignorate în favoarea unei narațiuni compozite, în care primează imaginea ca unitate minimală a universului creat. Setul de reprezentări ale unei dimineți, aglutinând detalii din timpul acesteia, determină o succesiune de evenimente desprinse din cotidian, dar expresive tocmai datorită alternanței epice care amplifică dimensiunea fragmentară a textului.

Un alt *joc de-a realitatea*, ai cărei protagoniști sunt, de data aceasta, doi adulți, propune George Bălăiță și în ***Posibilitatea întoarcerii lui Benedict***, un text care, încă din titlu, reclamă o apropiere de prima narațiune a volumului, ***Întoarcerea eroului cunoscut***. Cuvântul pe baza căruia se poate stabili facil similitudinea este *întoarcere*, iar într-o linie sinonimică extinsă acestuia i se pot adăuga vocabule precum *înapoiere*, *răsturnare*, dar și *schimbare*, *reflexie* ori *rotație*. Desigur, lista sinonimelor poate continua, însă esențială rămâne nuanța subtilă a termenului folosit de scriitor pentru a sugera versatilitatea personajelor, care își arogă alte identități. La fel ca Marcel (Walter) Descu, cei doi, Benedict și prietena sa, caută să se identifice în alte existențe iluzorii, proiectând imagini ale realității în care nu se vor putea integra și fiecare căutând, apoi, ieșirea: el - copilărește - o va găsi într-o poveste, iar ea izbucnind isteric în lacrimi. Stadii incipiente, așadar, ale naturii umane versatile îl preocupă pe scriitor, înregistrându-i oscilațiile și transformările, toate culminând apoi cu personajul Antipa - din ***Lumea în două zile*** - a cărui complexitate își găsește reprezentarea, expresiv, în *domestic* și *infernal*.

Construcția personajului implică, în această ordine de idei, ambivalența ca dimensiune fundamentală, fiind exploatată expresivitatea existenței duale într-un *joc între a fi și a părea*, care generează în natura actanților fibra instabilității. *Mutatis mutandis*, apreciem că plasticitatea unui atare demers nu este egalată, de pildă, într-o descriere detaliată precum cea din ***Prima zi a săptămânii***, unde întreaga existență a lui Moise Aanei este evocată de Vasile Voiculeț, instructorul de partid. Astfel, se observă că maniera de a alcătui personajele nu este liniară pe tot parcursul volumului din 1966, dar dincolo de ezitări, însemnate rămân izbutirile scriitorului în practica tipurilor umane, nu de puține ori bizare. Din acest punct de vedere, cel mai potrivit exemplu îl oferă ***Palladion***, unde cei cinci actanți — Grigore, Baltazar, Spânul, Contele și Patrocle — servesc unei polemici metaliterare al cărei subiect este personajul și relația sa cu autorul. Mai mult, Eugen Simion miza pe acest text, atestându-i valențele de text care premerge maniera epică a ***Lumii în două zile***, criticul notând: *„Schimbarea cea mai serioasă în optica prozatorului se vede în **Palladion**, unde aflăm, sub o formă incipientă, modul de a nara din **Lumea în două zile**. Este, aici, o discontinuitate voită, o rupere sistematică a cronologiei reale, o deliberată confuzie între real și imaginar... cu efectul de a ține cititorul în stare de pândă și de a-l sili să participe la un complicat joc narativ. Apare din când în când și autorul ca personaj-narator, zicând că autoritatea lui asupra ficțiunii pe care tocmai o scrie este limitată”*[6].

Un joc prin titlu, ***Palladion***, va converti întreaga narațiune, supunând-o, prin amestecul de real și imaginar, unui proces de transfigurare, în cele din urmă, dovedindu-se că *„totul este un joc al fanteziei epice, că peripețiile celor cinci în tren se desfășoară doar în capul naratorului care stă într-un bloc la etajul VIII și îi place să joace Palladion... [...] George Bălăiță a prins deja acest rafinament al jocului și, în romane, îl va urmări pe mari spații epice”*[7]. Plăsmuire *rafinată* a imaginației, dar păstrând luciditatea unei formule epice ingenioase, narațiunea rămâne un argument pentru tendința scriitorului de a polemiza cu tiparul unei proze urmând o rețetă pentru edificul epic în a cărui logică autorul este omniscient. Personajele lui Bălăiță din acest text sunt autonome, iar întregul text este guvernat de spontaneitatea reacțiilor acestora pe care autorul declară că nu le cunoaște.

În aceeași linie, notabilă este opinia unuia dintre personaje, a lui Baltazar, acesta exprimându-și mâhnirea legată de preferința scriitorilor pentru o realitate în care el nu se regăsește:

(Continuare în pagina 18)

Anul Maiorescu

Săluc HORVAT

TITU MAIORESCU – SCRISORI CĂTRE DUILIU ZAMFIRESCU

Istoria literară cunoaşte o bogată literatură epistolară aparţinând unor scriitori importanţi din toate generaţiile. Atenţia de care se bucură acest gen de literatură rezultă din relevanţa pe care o are la întregirea biografiei autorilor.

Având un caracter de intimitate, în majoritatea cazurilor ea nu este cunoscută în momentul producerii, uneori doar după moartea autorului. Ferită de anumite reguli, literatura epistolară are avantajul de a i se permite abordarea unei tematici şi a unei structuri care o deosebesc formal de celelalte genuri literare, dar care, atunci când emană de la personalităţi ale vieţii literare, ştiinţifice, politice, joacă un rol important pentru mai buna cunoaştere a autorului şi, în acelaşi timp, a epocii în care se produce.

Din bogata bibliografie oferită de istoria noastră literară, corespondenţa dintre Titu Maiorescu şi Duiliu Zamfirescu este una de excepţie, de un real interes pentru istoria literaturii, atât prin durata în care s-a realizat (1884-1913), cât mai ales prin valoarea ideatică şi literară a multora dintre scrisorile expediate între cele două mari personalităţi ale literaturii noastre. O parte dintre aceste scrisori se regăseşte în volumul publicat de Emanoil Bucuţa sub titlul ***Duiliu Zamfirescu şi Titu Maiorescu în scrisori (1884-1913)***. Volumul cuprinde 197 de scrisori trimise de Duiliu Zamfirescu lui Titu Maiorescu, prima fiind datată în 16 octombrie 1885, ultima în 31 august 1913, şi 44 de scrisori trimise de Titu Maiorescu lui Duiliu Zamfirescu, prima din 14/26 septembrie 1889, ultima din 6 aprilie 1909.

Istoria acestor scrisori are tainele ei, unele rămase necunoscute, mai ales în privinţa celor emise de marele critic, mult mai puţin numerice. Este de necrezut ca manierele lui Maiorescu să-l fi făcut să nu răspundă la scrisorile primite. Importanţa corespondenţei dintre cei doi este semnalată şi de Emanoil Bucuţa, autorul ediţiei amintite, care, în ***Cuvântul de introducere***, nota: *„Am avut norocul să ajung în stăpânirea scrisorilor unui scriitor, care deschide înaintea noastră viaţa unui om şi a unei epoci* (cu referire la Duiliu Zamfirescu) [...] *Este în ele o adevărată istorie politică a României moderne, bogată, îndrăzneaţă, clocotitoare, chiar când pe alocuri părerile se păstrează prea personale şi în acord cu o anumită disciplină de gândire sau de grup"*.

Opiniile diferite dintre cei doi scriitori, pe lângă apropierea lor afectivă, sunt, firesc, mult prea personale, atât de diferite încât, în cele din urmă, vor duce la îndepărtarea lor în planul ideatic, chiar şi în cel personal. Comunicarea prin scrisori între Duiliu Zamfirescu şi Titu Maiorescu a început prin anul 1884, la iniţiativa autorului ***Vieţii la ţară***, şi se rezuma la unele solicitări adresate criticului. Unele dintre acestea nu necesitau un răspuns, ceea ce justifică lipsa unor scrisori trimise de Maiorescu în anul 1889.

În anul când a început dialogul epistolar, Duiliu Zamfirescu avea 26 de ani. Era cunoscut din colaborările lui la „Literatorul" lui Al. Macedonski, din participările la şedintele Junimii şi din câteva colaborări la „Convorbiri literare". În schimb, Maiorescu, mult mai în vârstă, era o notorietate în viaţa literară, politică şi universitară. Intuind talentul literar al tânărului său confrate, din dorinţa de a atrage noi talente spre „Convorbiri literare", îi acceptă lui Zamfirescu timidele solicitări. De acum, între autorul lucrării ***Direcţia nouă în poezia şi proza românească*** şi viitorul autor al romanului ***Viaţa la ţară*** se vor stabili relaţii intelectuale şi amicale ce vor dăinui ani buni. Maiorescu ţinea la Duiliu şi pentru că era tânăr şi frumos, pentru că avea talent literar, pentru că era colaborator la „Convorbiri literare" şi se găsea în apropiere de credinţa lui politică.

De un schimb propriu-zis de scrisori se poate vorbi începând cu scrisoarea din 4 mai 1888, trimisă lui Maiorescu atunci când Zamfirescu a fost numit secretarul Legaţiei române la Roma. În luna iunie a aceluiaşi an, Zamfirescu îi mulţumeşte lui Maiorescu pentru decoraţia care i s-a acordat, „Bene Merenti": *„Abia astăzi am găsit în Monitorul Oficial Decretul prin care aţi binevoit a mă decora (...) şi de aceea am întârziat. Acum mă grăbesc să vă exprim via mea recunoştinţă"*. Din acest moment şi până în 1909, anual vor avea schimburi frecvente de scrisori, între cinci şi cincisprezece pe an. Scrisorile care au urmat au o tematică diferită şi un caracter informativ cu privire la viaţa lor personală şi familială, dar şi la viaţa literară, politică, la creaţiile proprii. Deşi între cei doi există o comunicare leală, de respect reciproc, acest fapt nu i-a oprit să se exprime adesea contradictoriu în cele mai diverse situaţii, mai ales asupra unor opere literare, aşa cum s-a întâmplat în cazul scrierilor lui I. L. Caragiale: *„Nu-ţi plac nuvele lui Caragiale? Nici lui nu-i plac nuvele D-tale, Alessio. Mie-mi place. Este şi bine aşa: fiecare autor are prisma lui proprie şi trebuie să rămână cu vederea în lăuntrul ei. Eu sunt cu publicul cel mare, respectiv pentru toate prismele, numai să fie curate în transmiterea razelor"* – scrie Maiorescu.

Schimbul de opinii pe marginea unor opere literare proprii sau ale altor scriitori este unul din subiectele des întâlnite, mai ales în scrisorile lui Zamfirescu. În scrisoarea din ianuarie 1890, referindu-se la I. L. Caragiale, acesta afirmă: *„Cu **O făclie de Paşte** şi mai ales cu **Năpasta**, Caragiale pare a intra într-o fază nouă, aceea a înrâuririi romanelor ruseşti; a lăsa amorul la o parte; a ceti partea lăuntrică a complexului firii omeneşti; a alege din această parte unele escrescenţe şi a le studia până la particularităţile lor patologice"*. Urmează o severă analiză a ***Năpastei***, fiind de părere că *„din toată piesa îţi rămâne un simţământ de răceală umedă. Nicio emoţie, nicio vibrare caldă. Asta e impresia mea"*. În răspuns (8 februarie 1890), Maiorescu îi scrie: *„**Năpasta** lui Caragiale? D-tale nu ţi-a plăcut – mă aşteptam la aşa ceva. Mie mi-a plăcut grozav de mult (...). Dar ai să fii pus pe gânduri: nici publicului nu i-a plăcut, la prima reprezentare a căzut sau à peu près. A fost prost jucată. Va să zică ai ajuns în halul publicului??! Eu rămân în halul meu"*. Într-o altă scrisoare, considerând nedrepte ironia lui Caragiale şi observaţiile literare uneori nemeritate ca fond, adeseori exagerate şi mai totdeauna nechibzuite la care a fost supus Duiliu Zamfirescu, Maiorescu îşi exprimă următoarea opinie: *„Şi pe de altă parte convingerea ce o am despre Caragiale este că are una din cele mai vioaie inteligenţe ce le poate produce natura, electric, bună memorie, momente în care această extraordinară vibratilitate celulară a materiei cenuşii din creer îl scoate mai presus de el însuşi şi-l face capabil de scrieri literare de mare valoare. Din cauza acestei părţi a lui închid ochii la toate celelalte, pe care însă le cunosc. Ştiu adecă caracterul lui"* (8/20 octombrie 1889). Nu de puţine ori, Duiliu Zamfirescu îi împărtăşeşte lui Maiorescu proiectele sale literare, aşa cum s-a întâmplat cu ***Viaţa la ţară***, ***Tănase Scatiu***, ***Războiul*** ş.a., la care Maiorescu îi răspunde cu sinceritate: *„Am citit cu nevastă-mea întreg şi fără întrerupere romanul D-tale* (**Viaţa la ţară**) *acum că a apărut în «Convorbiri». Am făcut multe însemnări de amănunte, cu creionul, şi aştept revederea noastră tainică pentru dicutarea lor. Vrei să nu-l publici în volum până nu vom fi vorbit împreună asupra lui? După părerea lui Dragomirescu, e cel mai bun roman ce-l avem până acum în românește. E evident că are părţi de o căldură delicată, de o tensiune a interesului, de o frumuseţe a descrierilor, care îl fac – în aceste părţi – egal cu bunele romane occidentale. Dar în privinţa conducerii unitare a evenimentelor sunt obiecţii de făcut. Cum rămâne cu istoria ţăranilor? Cum rămâne cu Tincuţa şi tânărul de la Paris?"* – opinii care dovedesc simţul critic al lui Maiorescu (20 mai 1895). Nu întâmplător, cu câţiva ani în urmă Maiorescu îi scria lui Duiliu: *„Eu aştept mult de la D-ta ca autor al viitorului"*.

Chiar dacă adesea opiniile celor doi difereau, Maiorescu şi-a păstrat ani la rând o reală admiraţie şi prietenie faţă de mai tânărul său confrate, prietenie despre care spune: *„Ce plăcere mai mare (...) poate să aibă un scriitor, decât de a-şi revedea resimţită propria sa căldură în altul? Căci de căldură este totdeauna vorba pentru orice adevărat scriitor, pentru cel prosaic şi pentru cel mai critic. Nu se poate închega nimic de valoare, nici măcar o concepţiune politică, necum una literară, decât la gradul de topire. Numai în fierbinţeala entuziasmului se sudează un subiect cu un predicat într-o nouă judecată, dacă e să fie vieţuitoare"* (16/28 noiembrie 1889). Bunele relaţii ce au durat atâţia ani se vor stinge încet. Motivul de la care va începe rup-

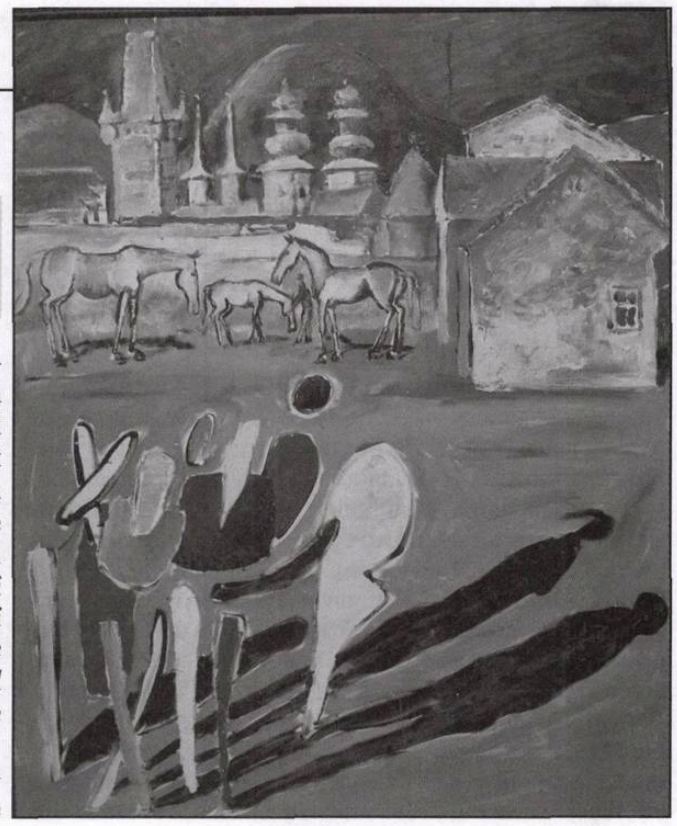

Bertalan Kovacs

tura este discursul pe care Duiliu Zamfirescu urma să-l ţină în cadrul Academiei Române, care a stârnit opiniile opuse ale lui Maiorescu şi asupra căruia nu s-au putut pune de acord, aşa cum făcuseră în alte situaţii.

Din Sinaia, Maiorescu îi trimite (6 aprilie 1909) o lungă scrisoare cu referire la discursul lui Zamfirescu la Academie, despre care spune: *„Partea despre latinitatea noastră este admirabil concepută (...). Dar partea cealaltă, toată teoria D-tale literară, afirmarea de la început că poezia populară ca produs estetic nici nu există la naţiunile civilizate, părerea filosofică despre timp şi spaţiu, împotrivirea contra poeziilor lui Goga (...) sunt diametral opuse nu numai convingerilor mele in petto, ci şi scrierilor mele de vreo patruzeci de ani încoace"*. În urma nemulţumirilor faţă de opiniile lui Zamfirescu, Maiorescu va nota: *„Când văd asemenea deosebiri de judecată literară între noi, îmi vine să repet vechea observaţie făcută în articolul **Poeţi şi critici**, că tocmai poeţii sunt mai puţin chemaţi să aprecieze poezia altora"*. În locul cuvintelor de mulţumire, pe care altădată i le adresa lui Maiorescu (*„Vă mulţumesc din inimă* – îi scria în 14 martie 1893 – *de interesul ce-mi purtaţi în literatură, în carieră şi în toate privinţele. Nu pot să răsplătesc decât prin neclintita mea afecţiune, care de altminteri nu are pentru aceasta vreun preţ"*), Duiliu Zamfirescu este indignat de răspunsul lui Maiorescu în legătură cu discursul de la Academie: *„Iubite Domnule Maiorescu, Am primit scrisoarea cu mare părere de rău. Nu înţeleg acest scrupul venit târziu. El mă întristează ca om şi mă ambaraseaază ca membru al Academiei. Mă întristează fiindcă ne desparte în intimitatea unei lumi curate, în care cred că trăim amândoi (...). Dacă partea întâi a discursului este riguros exactă, partea a doua este consecuenţa ei logică. Dar, oricum ar fi, eu primesc ca D-voastră să răsturnaţi toate afirmaţiile mele şi să dovediţi că nu am dreptate când cred că poezia populară ca produs estetic nici nu există la naţiunile civilizate (...). Dacă nu reveniţi asupra hotărârii luate, nu voi rosti discursul anul acesta"* (7/20 aprilie 1909). Duiliu Zamfirescu va reveni printr-o nouă scrisoare în 15/28 mai 1909: *„Voiam să vă rog să ştergeţi sfârşitul din răspunsul D-voastră, care nu mi se pare admirabil într-un discurs ce se adresează mie personal, în public. Înţeleg să răspundeţi punct cu punct şi să spulberaţi părerile mele asupra literaturii noastre, dar nu înţeleg să-mi faceţi lecţii în faţa a o sută de persoane. Este dreptul meu să vorbesc în Academie despre orice şi este dreptul D-voastră să nu împărtăşiţi părerile mele şi să o spuneţi, dar fără a mă mustra (...). Sper că veţi binevoi a înţelege că rugămintea mea porneşte dintr-un sentiment de demnitate care, dacă nu ar fi luat în considerare, m-ar obliga să mă apăr cu anticipaţie în discursul meu, ceea ce nu pot face, deoarece v-am făgăduit de a nu schimba din ultimul text"*.

Sfârşitul unei prietenii, al unor relaţii amicale nu a dus la o ruptură între prim-ministrul Titu Maiorescu şi diplomatul Duiliu Zamfirescu. Ele vor fi tot mai oficiale, dar din ele nu va dispărea acel „parfum" al unei prietenii pe măsura „înălţimii" spirituale a doi dintre marii noştri scriitori. Pe lângă dovada unei prietenii, corespondenţa dintre Titu Maiorescu şi Duiliu Zamfirescu constituie, prin tot ceea ce transmite, pagini importante de istorie literară.

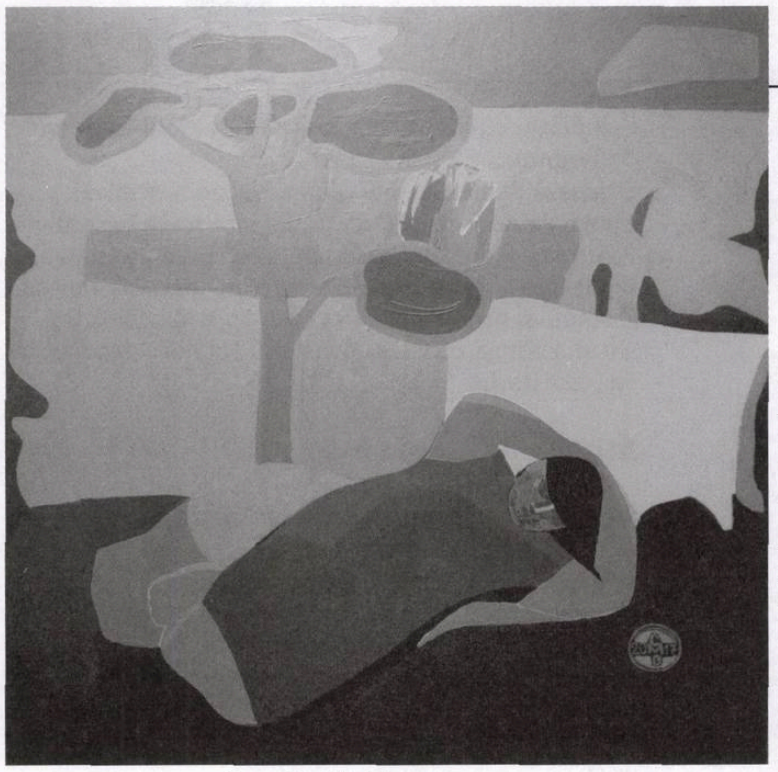

Camelia Moisima

Alexandra-Ioana BOLDIŞ

ROMANUL *F* ŞI AMBIGUITATEA ADEVĂRULUI

Romanul ***F***, apărut în 1969, aduce un aer proaspăt în spațiul literaturii române contemporane. Exegeza consideră că, odată cu apariția ciclului ***F***, Dumitru Radu Popescu este consacrat ca scriitor de elită al prozei șaizeciste. Critica a observat fragmentarismul, interferarea stilurilor, tonul grav și tematica sobră ca un răspuns la ceea ce trăia România anilor de dictatură. Alex. Ștefănescu susține că scriitorul *„povestește orice despre lumea sa, convins că până la urmă, aglomerarea de oameni și fapte se structurează de la sine, sau măcar se configurează ca un tot"*[1]. Se remarcă incoerența epică menită a sugera un modernism de factură barocă, indici clari ai postmodernismului, dar și o realitate în care mediul social e un labirint fără ieșire. S-a vorbit în critică despre stilul detectivist al romanului, despre structurarea discursului narativ sub forma unei anchete. Ion Simuț remarcă faptul că *„romanul nu are un aspect evident de justițiarism, pentru că nimeni nu mai are conștiința valorilor etice (adevărul, dreptatea, onestitatea), decât ca o vagă amintire"*[2].

F este alcătuit din trei părți, trei narațiuni de dimensiuni diferite: ***Ninge la Ierusalim***, ***Boul și vaca***, ***Cele șapte ferestre ale labirintului***. Aparent, cele trei povestiri nu au nicio legătură una cu cealaltă, iar o reorganizare astfel încât să existe o cronologie sau o coerență este imposibilă. ***Ninge la Ierusalim*** este o narațiune compusă din întâmplări de factură onirico-macabră, care transformă realitatea în vis și visul în realitate - capul unei țărănci este tăiat, generalul Genghis-Han moare de ciumă și se spune că toți cei care i-au văzut cadavrul vor urma să moară, o bătrână este călcată de un automobil etc. În timp ce autorul accidentului transportă cadavrul bătrânei în mașină, își amintește de un medic care, ucigând o babă, decide să o îngroape în curtea casei sale. Fata medicului citește între timp un roman în care personajul îngroapă un cadavru în grădină. Astfel, medicul ucigaș este reținut de poliție, denunțat fiind de însăși fiica sa.

Bizarul întâmplărilor nu se oprește. Prima parte a romanului ***F*** trasează indici esențiali înspre mobilul romanului: există vreun adevăr, și dacă da, care este acesta? Incipitul romanului este și cheia lui: *„- Nu știu dacă visele sunt mai oribile ca realitatea. Ori invers. Poate există un echilibru"*[3]. Naratorul explică faptul că textul epic abundă în întâmplări ce se nasc din absurd, în imagini grotești, care fie vor respecta realitatea, fie se vor ascunde sub masca oniricului. Dualitatea realitate-vis și inconsecvența epică sunt explicate și prin ideea posibilului. Naratorul-personaj din prima parte a romanului atrage atenția asupra *a ceea ce ar fi dacă*. Se prefigurează ideea că adevărul stă în limitele intelectuale ale omului, că nu aflarea sa este importantă, ci consecințele pe care le declanșează: *„De ce personajele pe care le visezi să nu le poți întâlni a doua zi pe stradă, atâta timp cât creierul aduce peste noapte, în vis, ființe pe care peste zi le vezi pe stradă?"*[4].

Ambiguitatea textului se adâncește pe măsură ce personajul-narator dezvoltă o filosofie a dualității realitate-vis. Concluzia sa este simplă: *„- Dar ce se întâmplă în realitate nu mai dispare orice ai face, oricât ai urla. N-ai cum să te trezești în altă realitate"*[5]. Adevărul realității nu este visul. Singura șansă de scăpare este moartea. Însă ea nu capătă valențe salvatoare, ca în cazul lui Dostoievski, ci amână șansa de descoperire și lasă loc dezvăluirilor inerente.

Al doilea capitol, intitulat ***Boul și vaca***, are ca întâmplare centrală agonia mătușii Maria. Incipitul narațiunii este mai abrupt decât cel din ***Ninge la Ierusalim***. Cititorul este introdus în mijlocul acțiunii, ca și cum ar fi dator să cunoască cele întâmplate. Dimie anunță colectivitatea satului că Maria este pe moarte: *„Alo, alo, moare Măria! Dă-mi sfatul, dă-mi Primăria, dă-mi pe popa, dă-mi-l pe Ică (...) Alo, alo, lume și țară, sunt în emisie, moare Măria! Moare, cine vrea să o mai prindă în viață să fugă s-o vadă, cine e mai leneș să se ducă la ea cu lumânarea aprinsă"*[6]. Moartea femeii este prilejul lumii rurale de a se reîntâlni, de a scoate la iveală secrete, relații, întâmplări ascunse de timp sau de oameni. Dimie este unul dintre personajele atipice ale literaturii române. El trăiește în vârful plopului, refuzând să se apropie de comunitate. Tică, nepotul femeii, este considerat nebun de către locuitorii satului, însă el resimte agonia mătușii sale. El este personajul prin a cărui perspectivă cititorul are șansa de a culege informații despre ceea ce se întâmplă. Acțiunea se încheagă prin ritualuri specifice privegherii și morții unei persoane, însă atipicul întâmplării este că Maria are parte de o înmormântare, fără să fi murit. Constantin Cubleșan afirmă în monografia ***Dumitru Radu Popescu în labirintul mitologiei contemporane*** că lumea din ***F*** este una „frisonată", raportându-se la scena menționată anterior. Derularea episodului morții mătușii Maria și felul în care se desfășoară comunitatea în jurul întâmplării dezvăluie un mecansim al ritualurilor absurde. Oamenii se agită, intră în conflicte, disimulează interesul, construiesc un adevărat spectacol caragialian. Umorul negru se dezvoltă tacit, dar exploziv în ***F***. Rudele stau de veghe, copiii nu înțeleg ceea ce se întâmplă, femeile se bârfesc între ele, comunitatea întreagă participă la o simfonie de conversații care distrag atenția cititorului de la subiect: *„D. R. Popescu nu urmează așadar un traseu unic în evoluția intrigii, prin acest labirint, ci caută a identifica traseele individuale ale fiecărui protagonist în parte și deopotrivă, subsumat frământărilor obștii, subiectul fiind abordat mereu din unghiuri de perspectivă schimbate din perspectiva angajamentului fiecărui actor al spectacolului vieții și al morții"*[7]. Lumea din ***F*** este în delir. Cuvintele sunt spuse mecanic. Ceea ce spun oamenii sunt doar frânturi. Cititorul este trântit în *acum*, fără să cunoască *înainte* și *după*. Spectacolul comunicării constă în ambiguizarea textului. Dacă acțiunea e labirintică, veridicitatea discursului epic se corelează aceluiași concept.

Legată de adevăr este și așteptarea, căci comunitatea așteaptă să se întâmple ceva pentru a-și dovedi dreptatea. Altfel spus, nu contează rezultatul sau suferința cauzată de pierderea unei persoane, contează ritualul, momentul de așteptare, în care fiecare tânjește după un rezultat pentru a se explica pe sine: *„Veta veni lângă mine și îmi întinse o sticlă cu țuică s-o încep eu și s-o dau mai departe, să nu fie așteptarea oamenilor și a neamurilor seacă, să fie o așteptare mulțumită, împlinită cu o burtă de țuică, și nu cu moartea mamei ei"*[8]. Tulburătoare la nivel emoțional este scena în care mătușa Maria începe să cânte cântecul ei de fată aflată pe patul de moarte. Femeile observă însă că *„acum nu râde, îl cântă altfel"*[9]. Moartea este seducătoare, căci ea rezolvă unele adevăruri atât despre sine, cât și despre ceilalți. Atitudinea mătușii Maria este sugestivă în acest sens. Adevărul sau realitatea, așa cum trebuie ele percepute, sunt posibile doar într-un moment de răscruce în care omul este asuprit de linia viață-moarte și obligat să se reconstruiască sub pecetea adevărului.

În celălalt capăt al satului, moartea pune asuprire pe un alt personaj, Celce. Naratorul se individualizează prin simțuri. Olfactivul este foarte bine evidențiat în proza lui Dumitru Radu Popescu. Întâmplările sunt vizuale, însă au și miros. Despre Celce el spune că are un miros de pește putred, acel miros specific morții. Când preotul începe să spună rugăciunea, Ileana susține că soțul ei se roagă degeaba, că minte și că nu spune adevărul. Dincolo de latura religioasă a acestei scene, se prefigurează câteva idei specifice realității comuniste: religia nu este salvatoare, ci dimpotrivă; mortul începe *„să putrezească de viu, să pută. Toți pereții puteau a hoit, și paturile, și scaunele, și lampa, și lumânarea, și toată casa, și nu știu de ce avusei impresia că și vorbele rugăciunii pe care o spunea, puteau"*[10].

Tot de tematica religioasă ține și necesitatea oamenilor de a se pregăti din timp de ritualul îngropării. Încrederea dispare din spațiul rural, iar omul se pregătește mai puternic pentru viața de apoi decât pentru cea pe care este obligat să o trăiască. Bătrânii satului și-au cumpărat crucile pentru a se asigura că vor fi îngropați așa cum trebuie. Dincolo de ironia afirmației: *„Le-ai făcut la toți oamenii cruci și ei n-au murit"*[11], scena dezvăluie un mit al tradiției românești. Moartea este salvatoare, moartea reintegrează omul în origine, în adevărurile pe care evită sau refuză să le înțeleagă. De aceea, preotul va spune că *„cine se pregătește de moarte, nu se teme de moarte"*[12].

Crima nu este niciodată în romanul ***F*** un motiv de panică sau o amenințare. O moarte nu are consecințe, căci nu rezolvarea cazului interesează, ci motivele și modul în care a avut loc o crimă. Altfel spus, în perioada comunistă, în spațiul rural, spațiu ce se presupune a fi închis, adevărul nu este niciodată esențial. El devine o realitate proprie pentru fiecare. Moartea lui Păun nu îl îngrijorează pe Celce, și nici pe Ică. Sentimentul puterii îl face pe bărbat să îl lase pe Păun înfundat în nisip, astfel încât oamenii să îl poată vedea a doua zi. Deși cazul avea să fie cercetat în eventualitatea descoperirii adevărului, Celce era convins că n-avea să pățească nimic pentru crima săvârșită. Singura dovadă a morții lui Păun era versul pe care acesta l-a fredonat înainte de a-și da duhul: *„Cine te-a făcut pe tine, Tudoriță, nene?"*[13]. Reapare ideea dualității vis-realitate, căci naratorul scufundă întâmplarea în negura incertitudinilor, spune el, *„moartea sa nu mai avea niciun loc în spațiu. Nu se știa unde se întâmplase, și nici în timp, când. Era posibilă și imposibilă, oriunde și oricând, ca un vis. Prin această enormă ceață așezată în jurul ei, detaliile dispăruseră, și și adevărul"*[14].

Don Iliuță este personajul care își propune o întreagă filozofie a adevărului. Pentru el, oamenii satului nu sunt decât marionete care joacă în disoluția adevărului. Tică și preotul apar ca două personaje care trebuie convinse de ceva anume - preotul, pentru că reprezintă un mesager spiritual, și Tică, pentru că ascultă, analizează și transmite mai departe. Don Iliuță susține că adevărul este spus de către oameni nu doar pentru a-i convinge pe ceilalți de ceva anume, ci pentru a se convinge pe sine. Aceleași personaje afirmă că un om, sigur de adevărul său, nu va încerca niciodată să le demonstreze celorlalți ceva. De aceea, ideea de adevăr este imposibilă. Personajele romanului ***F*** încearcă să convingă sau să se convingă. Căutarea adevărului interesează și accesează spiritele, nu rezolvarea lui.

În labirintul creat de posibila moarte a mătușii Maria se deschide și ancheta privind moartea lui Manoilă. În acest scenariu intră și personajul care va popula fiecare dintre cele șase romane ale ciclului ***F***, Moise. El este un personaj care va întruchipa răul, dar fără a cărui prezență evoluția epică a textelor nu ar fi aceeași. Ancheta crimei comise de Dimie, Celce și Moise este manipulată de către cel din urmă, astfel încât, fiecare recunoscând o parte din vină, pedeapsa să fie distribuită în mod egal. Ceea ce nu știu ceilalți doi este că Moise nu va recunoaște că l-ar fi lovit pe Manoilă, ci dimpotrivă, doar a văzut cum acesta este lovit. Dumitru Radu Popescu explică în ***Scrisori deschise*** conceptele de crimă și asasin din perspectiva romanelor sale. Scriitorul își explică propria viziune apelând la intriga baladei ***Miorița***. În scrisoarea adresată Ramonei Vintilă, Dumitru Radu Popescu va afirma: *„Asasinii sunt doldora de curaj! Ei cu siguranță nu vor păți nimic (...). Iar când asasinilor, cu cruciulița la gât, le va veni rândul să plece pe ultimul drum, apropiații lor vor avea grijă - știindu-i curați și luminați la suflet!-să le pună la fiecare în sicriu o cruce cât de micuță, ca să nu se facă strigoi!"*[15]. Dincolo de ironia subtilă, prozatorul atrage atenția asupra faptului că adevărul nu poate concura cu ritualul și tradiția. În ***F*** nu este important cine e asasinul sau dacă o crimă a avut loc. Din punct de vedere al perspectivei temporale, contează ceea ce se întâmplă în prezent. Ipotezele adevărului sunt interesante, nu rezolvarea lor. Moise, ca principal exponent al crimelor, va închega materia epică din romanele ciclului ***F***. Condiția de om malefic îi asigură poziția de propovăduitor. Ca asasin, el este mânat de o pasiune, iar pasiunea transformă omul într-o ființă manipulatoare. Charisma sa vindicativă îl face să controloze oamenii după bunul plac. El este transpunerea în roman a unui dictator, care își creează un adevărat cult. El nu va putea fi învins nici de adevăr, nici de dreptate, căci ele vor sta împotriva mentalității hipnotizate, iar *„șarpele din rai a fost, în lume, primul proroc"*[16].

Ultima parte a narațiunii ***Boul și vaca*** aduce la lumină ideea că așteptarea sfârșitului este un rezultat al ideii că fiecare își creează propriul adevăr și că ceea ce crede celălalt nu contează. Mătușa Maria moare, Tică este convins de răutatea lui Moise. Narațiunea se încheie parabolic.

(Continuare în pagina 18)

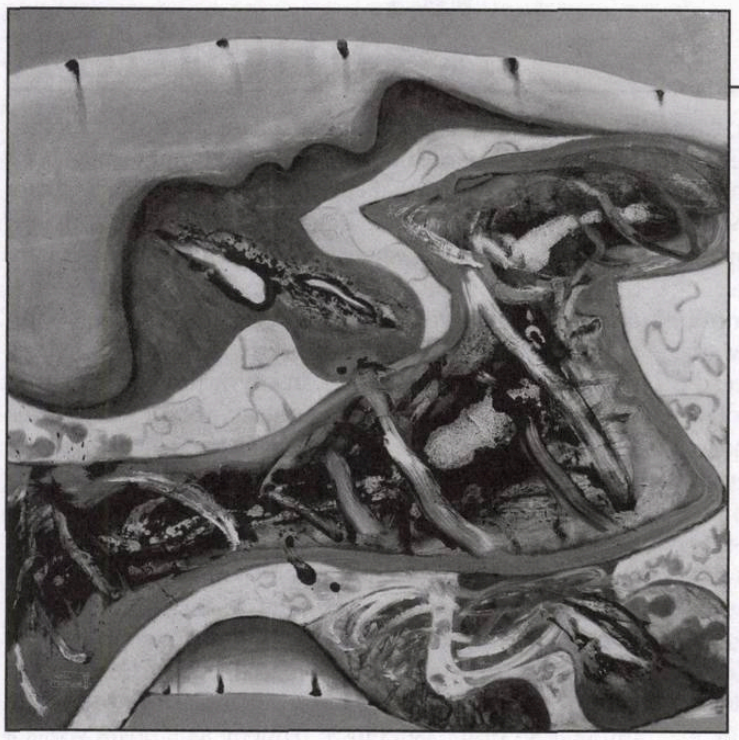

Dorel Petrehuş

Gelu DRAGOŞ

Marea trecere...

Dincolo de tine e doar neantul
Cu umbre uşoare pictat
Dac-ar fi să le-nţeleg tonul
Din nou aş cădea în păcat!

Împrejurul meu e doar toamnă
Alte anotimpuri nu-s
Tu mai rabdă-mă încă, Doamnă,
Precum ne rabdă Cel-de-Sus!

Alerg continuu fără să ştiu
Unde-i margine-n pustiu
Nu e stea aprinsă-n zbor
Să mă-nveţe cum să mor!

Fără rugi care ne iartă
Când păşeşti pe Marea Poartă!

Nedumerire

Deschizând ochii minţii
mă gândesc
cum păsări hoinare
zboară întruna
peste cărări neumblate

Privirea-mi atinge Cerul
inima-mi saltă în piept
uimirea mea devine năucă
îmi pun întrebări omeneşti
şi totul la mine e pe ducă

Aproape de mine e Cerul
stau şi mă întreb acum -
oare încotro este Nordul
iar între degete îmi asfinţeşte
Sudul...

Mai rău ca orbul

Zi după zi m-am împrietenit
cu Moartea
Până ne-am făcut fraţi
de Cruce
Fără să ştiu
nici eu şi nici ea
pe unde s-apuce...

Pentru femeia ce-o aştept

sufletul meu
e o coală de hârtie
pe care inima
a început să
scrie femeie
pentru tine
al iubirii vers
din vise mi-am clădit
un univers
în care suntem împreună
o tu
şi un eu
nedespărţiţi

şi drept dovadă
la picioare
îţi aştern
covor din lăcrimioare
îmbălsămate în lacrimi
de iubire
să ne aducă
fericire.

Amânare

E timpul să ne întâlnim
tulburător să te mai caut
unde vâslaşii dorm în flăcări
şi se trezesc în cânt de flaut.

Privim în aceeaşi direcţie

Motto: „Dacă tu eşti o pasăre, sunt şi eu o pasăre"

Noaptea trecută am visat un poem
lung cât o pagină de revistă
scris cu litere glagolitice
motiv pentru care nu-l pot reproduce
îl povestesc pe scurt

Descrie-mi, Doamne, ţinuturile
în care nu am călcat
şi înfăţişarea Ta
deşi exprimarea-Ţi nu o voi pricepe
poate
iar tu, Doamnă, desenează-mi
un tablou care să-mi ţină de cruce
seara la culcare

Fiindcă eu am fost îndrăgostit
doar de cuvintele mai lungi ca
Ecuatorul
motiv pentru care alaltăieri
le-am trădat

Pe tine, nu,
deşi prin venele mele
nu curge sânge,
ci trec doar vânturi
amirosind a toamnă târzie

Iar într-o noapte chiar a venit
Toamna
Şi într-o clipită m-am dumirit
Că ea se numeşte simplu -
Doamna
Pentru care sunt în stare
să mă împrietenesc şi cu
Moartea
şi să ne facem fraţi de cruce
fără să ştim
nici eu şi nici ea
care pe unde s-apuce

Tu să ai grijă însă,
Doamnă,
că tocmai acum prin faţa
ferestrei tale
mai trece grăbit
un anotimp...

Pământul ca o pâine imensă!

„Pâinea noastră cea de toate zilele
Dă-ne-o nouă astăzi..."
- Chiar, Doamne, de câte feluri este pâinea?!
- Ce obrăznicie să întrebi aşa direct Creatorul!
Caută pământul roditor şi sămânţa bună, roagă-te!
Fă-ţi cruce, trudeşte, ai încredere!
Du-te la seceriş apoi cu speranţă!
Aşa o să ai pâine zi de zi, fiule!
- Iartă-mă, Doamne! N-am vrut să Te supăr!
- Sunt învăţat cu voi, oamenii! Să-ţi răspund blând:
Cea dintâi e pâinea care te hrăneşte când eşti însetat de Domnul,
Urmează Pâinea cu miez de pace şi adevăr în ea,
Apoi e Pâinea regală „Dă-i Cezarului ce-i a Cezarului".
Pe urmă e Pâinea tocmai bună de scris un poem pe ea;
Dar Pâinea de piatră a lui Brâncuşi e veşnică la voi, românii,
O spune şi brutarul Satului cosmic, Mihai Olos...
Nu uita, totuşi, că PÂINEA e darul Tatălui ceresc pentru voi, muritorii!

Moara lui Laurenţiu

bunicul meu dinspre mamă a fost morar
ce moară mai avea pe Someş
aşa ne-am născut şi eu, şi fratele meu
şi nu pot trăi fără moara mea
eu macin numai şi totu-n cuvinte
când n-am ce pune în coş
mă macin pe mine
cuvânt cu cuvânt
os cu os
fir cu fir
picătură cu picătură
în lut mă transform...

Nelinişte

Nu reuşesc să disting marginea dintre zi şi noapte,
Dar ştiu că noaptea are un gust amar.
Aş desfiinţa noaptea, aş trece de la zi la zi
Fiindcă noaptea-i amăgire şi timp irosit
Aşa cum este acum, presupun că e un exerciţiu
Pentru atunci când vom trece şi nu vom mai fi!

Ceasul din turn

actorului Paul Antoniu

La început am crezut
Că ceasul din turn nu e doar estetic
Şi i-am atras atenţia (cu ce drept?, mă întreb)
Că limbile merg aiurea şi nu l-am iubit.
L-am părăsit uşor, aşa fac oamenii de obicei
Dar din plictis sau orgoliu
m-am întors cu faţa spre el
şi am remarcat că arată mereu douăsprezece fix.
(m-am gândit că nu vrea să neîndreptăţească
ziua ori noaptea sau pur şi simplu iubeşte
căldura dată de soare în acel timp)
Dintr-o dată limbile lui au vorbit:
- Trecătorule,
Dăruieşte-mi un poem numai mie şi toate
Secundele mele ale tale sunt toate de azi
Pentru totdeauna!

Te-aş chema

invitaţi-mă la dans goală, îşi spuse într-o zi femeia
căutând în dicţionar ce înseamnă cuvântul şaradă
între două dansuri e loc şi pentru vals şi fericire
ar trebui să învăţ viaţa şi fără tine îşi mai spuse
deoarece în vremile astea trebuie să fiu regina galei
să ai amintirea unei femei ca prinţesa Diana
acum de când am devenit doi străini dezlegaţi de biserică
nu mă pot desprinde deodată de amintirile noastre
fiindcă între două tăceri şi ziduri construite de tine
inima mea le-a pătruns cu iluzia iubirii eterne
acum la capăt de drum te-aş chema din nou cu mine
în ţara cuvintelor dulci a dorului şi amorului

Zăpezi de camuflaj

Sunt hăituit, un anotimp întreg,
îmi trage lanţul ploilor în pleoape
străin, în Galaxia Gutenberg
voi scufunda păduri întregi de ape.

Ferestrele de apă s-au prelins
vântul plesneşte-n oase de zăpadă,
pe frunze reci, rugina s-a întins
şi iarna curge-n zdrenţe de paradă...

COLOCVIUL NAȚIONAL AL REVISTELOR DE CULTURĂ, ARAD, EDIȚIA a IV-a

REVISTELE LITERARE ÎNTRE FACERE ȘI DESFACERE

De câțiva ani, Aradul mi-a devenit un oraș apropiat. De aceea, i-am căutat prin vreme însemnele istorice și culturale. La anul care vine se vor împlini 990 de ani de la prima atestare documentară a zonei Aradului. Ca pedagogist sighetean, am tresărit să aflu de înființarea Preparandiei – prima școală pedagogică românească din Transilvania (1812). Ca iubitor de poezie, vă pot spune că m-am întâlnit la Arad cu umbra tânărului Eminescu, pe când era sufleor în trupa lui

Vasile Dan, Nicolae Manolescu, Claudia Boghicevici, Doru Sinaci

Mihai Pascaly. Ori cu Ioan Slavici intrând în redacția foii umoristice „Gura satului". Ba te luminează memoria unui concert de Franz Liszt, iar mai târziu al lui George Enescu. Nu uit că în orașul de pe Mureș a fost sediul Consiliului Național Român Central, cu iluștrii politicieni arădeni. Am amintit toate acestea pentru a argumenta că numai aici putea avea loc Colocviul Național al Revistelor de Cultură, ajuns în acest an la a patra ediție (6-7 mai). Ideea i-a aparținut poetului Vasile Dan, președintele Filialei Arad a Uniunii Scriitorilor din România, și a fost repede îmbrățișată de președintele Uniunii, criticul Nicolae Manolescu, și de Consiliul Județean Arad. Și a fost cea de-a patra ediție...

Prima zi. 6 mai. În Parcul Reconcilierii, poetul Gheorghe Mocuța și-a lansat volumul de poeme ***Salutări din Piața Reconcilierii***, prezentat de scriitorii Vasile Dan și Peter Puskel. Pot spune că l-am descoperit pe Gheorghe Mocuța în adevărata lui dimensiune lirică

George Vulturescu, Gheorghe Pârja, Ion Moldovan

– poezia aceea confesivă, în care documentul sufletesc, de care vorbea Iulian Boldea, se suprapune acuității perceptive. Își stăpânește cu talent discursul în coduri poetice moderne. Da, un poet din vestul țării, care este în centrul poeziei contemporane românești. Acolo, între Statuia Libertății și Arcul de Triumf, la chemarea lui Vasile Dan, au citit din cărțile lor: George Vulturescu, Vasile Mic, Adrian Popescu, Petru M. Haș, Daniela Șontică, Adrian Alui Gheorghe, Gheorghe Pârja, Lucica Cuciureanu, Gheorghe Schwartz.

A doua zi a avut loc Colocviul Național al Revistelor de Cultură în sala „Vasile Goldiș" a Consiliului Județean. Moderatori ai manifestării - criticul Nicolae Manolescu, președintele Uniunii Scriitorilor din România, director al revistei „România literară", și amfitrionul Vasile Dan. Au onorat manifestarea Claudia Boghicevici, vicepreședinte al Consiliului Județean, și Doru Sinaci, directorul Centrului Cultural. M-am bucurat să aud că la Arad autoritatea locală este partenerul instituțiilor de cultură și dovada că au reușit este polul cultural din jurul revistei „Arca", fondate de Vasile Dan. Întrebarea colocviului: *„Ce fel de revistă de cultură (ori literară) scoatem?"*. Pentru a încălzi spiritele, a răspuns inițiatorul acestui colocviu. *„Părerea mea este că o revistă de cultură sau literară poate exista numai dacă are o personalitate publicistică inconfundabilă, distinctă. Nu cred că o culegere de articole literare sau de texte literare, fie ele și bune, fac o revistă literară. O revistă literară este condiționată de un spirit critic, de o anumită direcție și de o anumită consecvență și de o anumită coeziune interioară atât a corpului redacțional, cât și a colaboratorilor"*. Criticul Nicolae Manolescu a salutat ideea de la Arad, precizând că *„este singura ocazie în care presa culturală se întâlnește și-și împărtășește din experiență"*. A insistat pe ideea că revistele literare au un rol decisiv pentru susținerea limbii române, acum când are loc o serioasă deteriorare a ei. Ele sunt și o sită, un ciur pentru decantarea valorii literare. *„Dacă nu ar fi presa literară, ar fi o nenorocire"*, a spus criticul. S-a referit și la televiziuni care ignoră cultura, la presa cotidiană care o expediază într-o știre. Sau nici de o știre nu mai este vorba. Ne-a adus aminte că recent s-au stins din viață două vârfuri ale prozei contemporane: Constantin Țoiu și George Bălăiță. Tăcere la cei vii mai multă decât la cei morți. Nicolae Manolescu ne-a încurajat: *„Să nu cădem în disperare. E greu, dar nu imposibil"*.

Mircea Mihăieș (revista „Orizont") s-a arătat preocupat de principalul partener al unei reviste de cultură: omul educat. Care este într-o mare suferință. Aliații noștri ar trebui să fie profesorii, medicii, studenții, elevii. S-a pierdut exercițiul lecturii. Se constată o serioasă deplasare spre zona internetului, care are părți bune, dar și rele. A constatat că dispar tipografiile. Întrebarea se pune firesc: unde se vor tipări revistele literare? *„Ne place, nu ne place, televiziunile au un program de distrugere a informației culturale. A murit recent un editor american. S-a bucurat de onoare pe ultimul drum"*, a mai subliniat Mihăieș. S-a referit apoi la revistele literare ca agenți sanitari pentru *„stufărișul care inundă limba română"*. A răspuns la o întrebare la care putem medita: De ce nu moare cultura scrisă în America? *„Pentru că se gândește pe termen lung. La noi se gâfâie"*.

Daniel Cristea-Enache (revista „Viața Românească"): *„Sunt optimist pentru că situația este atât de rea că se poate îmbunătăți în anii următori. Să nu uităm că după 1990 capitalismul s-a făcut în cultură. Sunt atent la o nouă provocare, care nu este neapărat de natură economică, cât mai ales de educație"*. Referindu-se la seceta de cultură din televiziune, criticul a avut o observație încurajatoare pentru presa literară: *„Televiziunile își pierd publicul, care migrează spre internet. Aici ar trebui să-și facă simțită prezența revistele literare"*.

Răzvan Voncu (revista „România literară"): *„Internetul e un pericol pentru limbaj, deculturalizează, produce o confuzie a valorilor, riscă să ne marginalizeze, să ne plaseze pe un circuit care nu este al nostru, firesc. Nu avem totdeauna un partener serios în Ministerul Învățământului, care nu se străduiește să refacă puntea firească între literatură și școală. Cum ar veni, noi ne străduim să facem reviste de cultură, alții optează pentru desfacerea lor de public"*. O altă chestiune care trece neobservată parcă este că la orizont se ivește întrebarea: Cine se va pricepe să facă reviste de cultură? Dispar corectorii, secretarii de redacție, graficienii. Răzvan Voncu a mai insistat pe ideea de luat în seamă: România este creația revistelor de cultură. Apoi au apărut partidele politice. A mai atras atenția asupra riscului unei reviste de a fi prea locală. Să discutăm despre valori naționale, europene.

Ioan Moldovan (revista „Familia"), care conduce celebra publicație de 27 de ani, s-a referit la facerea revistei, care nu este un lucru la îndemâna oricui. O revistă se face cu valori. A evocat strălucita echipă de eseiști și critici de la Radu Enescu la Gheorghe Grigurcu, care au promovat și apărat spiritul critic în revistă. Acum *„există o presiune a geniilor locale, care provoacă reacții, cabale de valoare"*.

Lucia Cuciureanu (revista „Arca") sugerează ca *„revistele literare să dedice mai mult spațiu poeziei, prozei scurte, experimentului și creativității. Cronicarii se îndreaptă spre valori validate estetic și mi se pare regretabil ca o carte bună să treacă neobservată. Revistele ar trebui să practice și o critică de negație și de respingere, cum ar fi instituirea unui premiu: cea mai proastă carte a anului"*.

A fost o dezbatere extrem de aplicată. În numele revistei „Nord Literar", am susținut idei care fac din publicația noastră un reper în această parte de țară, cu legături strânse cu mari centre culturale ale țării, îndeosebi cu Aradul. Ba avem și colaborări din alte țări. Încercăm să ascultăm cât mai corect codul de valori. Da, o revistă trebuie să aibă o echipă critică care să valideze valorile. Revista „Nord Literar" răspunde acestei exigențe. Să ocolim meteahna despre care vorbea Nicolae Manolescu: *„Hai, publică-l și pe ăsta că nu a făcut rău nimănui, dar scrie prost!"*.

Și-au mai exprimat opiniile despre facerea și desfacerea revistelor literare (inclusiv difuzarea) scriitorii Nicolae Prelipceanu, Dan Cristea, Gabriel

Gheorghe Mocuța, Vasile Dan

Chifu, Adrian Alui Gheorghe, Cornel Ungureanu, Vasile Spiridon, Simona Vasilache, Olimpiu Nușfelean și Gheorghe Schwartz. Colocviul a explorat câteva căi, cele mai la îndemână, prin schimbul de idei și experiența editorială sau în relații cu publicul, cu piața de consum a culturii scrise. Zeci de scriitori români au discutat la Arad despre viețuirea și supraviețuirea revistelor literare, despre facerea și desfacerea lor. Să nu uităm că unii vor să desfacă acest nod de două veacuri al culturii române. Reprezentanții revistelor literare editate de Uniunea Scriitorilor din România sau care apar sub egida acestei instituții (cum este și „Nord Literar") au evaluat cu simț critic starea presei culturale din România, dar și nevoia

Citește poetul Adrian Popescu

imperioasă întru limba română a revistelor literare. A fost un prilej de întâlnire cu unii dintre cei mai valoroși scriitori contemporani. Ave, Vasile Dan, că ai reușit cu grupul tău de scriitori să faci din Arad un punct luminos al zilei de astăzi pe harta culturală a țării!

Gheorghe PÂRJA

Teo MOLDOVAN

FINAL DUREROS

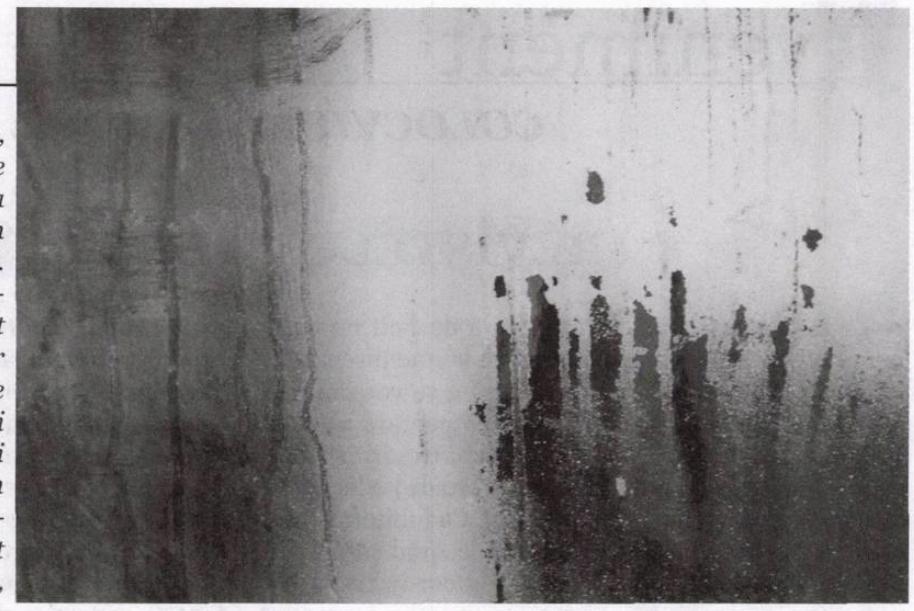

Adrian Chira

„***Rapsodia Română***, prin Enescu, vine pe calea undelor, cuprinde arealul prin lirism, puseuri sonice, în tandem cu ***Poema Română*** planează uverturi, suite, simfonii, folclor; dansuri, învârtite, hori, ciocârlii, să evoce drama lui Tyrageti, fanul muzicii nemuritoare a lui Jurjac. Peste colajul mixat cu ***Balada*** lui Ciprian Porumbescu vine Alexei Mateevici cu ***Limba noastră-i o comoară***, pe fundal, văi, coline, for, insuflă, ***Răsai***, de Grigore Vieru, vocea Doinei Aldea Teodorovici răsună. Toate in corpore infuzau iarna, familia întristată de uciderea eroului căzut pentru suveranitatea Moldovei", relata Anonimo, veritabil fanion al durerii noastre.

Peste Moldova s-a lăsat tristețea, o tristețe amplificată de valul durerii, după eșecul rezistenței contra rușilor, în haosul trădării clasei politice. Infernul a cuprins teritoriul dintre Prut și Nistru, după ce Tyra fusese lichidat. Zile-n șir după retragerea vandalilor, forțați de presiunea Americii și a Europei Unite, clopotele catedralelor, bisericilor, mănăstirilor din Moldova băteau în tot arealul, în ajunul Crăciunului, în onoarea eroului. Transformând vuietul vibrațiilor sfinte în râuri de lacrimi peste inimile încărcate de durere după măcelul sadic al ființelor dragi. Al junilor, junelor, patrioți lichidați în bătălia decisivă de-a lungul Nistrului, a rutelor de acces spre Chișinău. În anvergura stopării hienelor din Răsărit, cu orice preț.

De la Mănăstirea Rudi, Japca, Saharna, Țipova, Lalova, Tabăra, Tighina, Căușani, la cele mediane, Curchi, Peștera, Hîncul, Gîrbovăț, Condrița, Căpriana, Hîrjeuca și Chițcani, până la cele din Sud și Nord, din catedralele: Bălți, Soroca, Florești, Orhei și Chișinău, sunetul clopotelor înfiora spațiul în recviemul ultimei misse dedicate Justițiarului, peste sanctuarul arealului sfânt. Fiorii amintirii se diseminau peste atâtea inimi frânte înaintea ceremoniei funerare a celui mai iubit patriot din conglomeratul acela de lachei, delatori și vasali vânduți Moscovei.

În dimineața premergătoare Crăciunului, la Căpriana, mulțimea adunată se reculege-n incintă și-n afara ei. E frig și ninge-ntruna. Zona Codrilor și Isnovățul au dispărut sub cupola cerului colmatat de nori sidefii, într-o zi de pace aterlurică. Din capelă, predica de grație a mortului răzbate până afară. Lângă sicriul închis, femei, camarazi, tineri și tinere, loiali defunctului, cu toții doreau să-l conducă pe ultimul drum, cu respectul, devotamentul acordat bravului Tyrageti. Cu ochii umezi, patrioții participau la solemnitatea ultimului act de adio al Justițiarului. Simbolul care a pus libertatea și aspirația compatrioților săi mai presus de scopurile sale! Linșat de vandali, după zbateri teribile, a fost dezintegrat de slavi pe altarul credinței.

Tocat, pulverizat, disecat de gloanțe, și-a dat viața, aici, la Căpriana, în mănăstirea cu cele mai inegale și numeroase turnuri din zonă, după o luptă acerbă, în brațele femeii dragi. Ale frumoasei Foca-Pauline Conda, care-i sorbise cu disperare ultima suflare, din gura colmatată cu sânge, să conserve-n aula inimii ei spiritul iubitului drag. Pe figura-i tristă, amintirile vin în fiori și-i intensifică agonia.

Ochii negri pe lookul afectat nu developa tot dezastrul din suflet. Marcată de modul în care au strâns călugării resturile trupești, pisate până la dezintegrare de inamici, i-a mulțumit abației prin gesturi afective. Paula fremăta, trupul tocat al lui Tyrageti a fost ambalat într-un sac și depus de abate în sicriul din spatele altarului, până la sosirea Paulei, după ce ea se fofilase din escorta inamicului. Solicitând abatelui organizarea discretă a funeraliilor, fără tam-tam spre locul unde-și dorise Tyra să fie-nhumat: în arealul copilăriei, Rezervația Pădurii Domnești, de lângă Viișoara.

Lângă Paula, Ulana, Giorgia, alias Mixi, Bufon-Dijon, Veston-Cholet și alți camarazi din DGSE, DGSI, Interpol, rămași în viață după conflictul teribil, o impulsionau să reziste psihic. Participanții îndurerați au făcut cerc în jurul ei, distruși de pierderea conducătorului drag. Costumați în negru, ascultau vocea preotului cu multă cucernicie, ce se revărsă timbrată peste mulțimea din capelă și din afara ei. În timp ce balada lui Ciprian Porumbescu, ***Rapsodia Română***, răsuna în acorduri line, printre rețineri, puseuri, senzații melancolice de-o rezonanță aparte. Paula rememora eposul muzical enescian, opera ***Oedip*** prezentată la Paris. Pasiunea lui Tyra pentru compozițiile maestrului bine dozate cu elemente din folclorul autohton, în fantezii, puseuri amețitoare. Peste ele, vocea preotului clama: *„O viață tânără s-a dus jertfindu-se pentru noi cu atâta abnegație. Prin sacrificiul său, Tyrageti a devenit simbolul libertății noastre. Un etalon, un erou, demn să fie lăudat în analele și rugile noastre. Tyrageti și-a sacrificat viața pentru libertatea și binele poporului din mijlocul căruia a evadat spre lumină. Prin memoria compatrioților va cocheta cu perenitatea, după ce le-a indicat fraților direcția, calea spre lumină. Dar mulți dintre noi, ca salamandrele oarbe din grote, n-au cerință de ea, camuflați sub mantaua sovietică. Ca de atâtea ori în istorie, ne-am abandonat liderii în momente cruciale, predându-i inamicilor, ca evreii pe Iisus. Cum Rabini l-a dat pe Cristos vulgului să-i decidă soarta, degrevându-se de răspunderi, asemenea lui Pilat, iudeii și-au lavajat mâinile, cum le-am igienizat noi, moldovenii, prin neimplicarea noastră, dezonorându-l prin splinul nostru imund pe Tyrageti. Pentru idealurile sale, implicit ale noastre, eroul s-a ridicat ca o tornadă să ne deschidă nouă orizontul, și noi ce-am făcut?! Nu l-am susținut, protejat suficient, pe măsura iubirii lui de patrie..."*

Lumea suspina. Buneii din Iași au leșinat de durere. Cei de la Moara Domnească, devastați, plângeau cu suspine, de li se rupeau inimile cuprinse de patimi. Împreună cu nepoțica lor, disperau. Pauline și-a plasat creația sub escortă, alături de bunei, în loja de sus, să-și scape pupila de traume. Printre ofuri, Paula îi pronunța numele: „Ștefănelul meu, de ce te-ai dus? Mai bine muream noi, să viețuiești tu, perla sufletului nostru!". Protejată cu afecțiune de bunei, fetiței îi curgeau lacrimile din vadul suferinței, ca apostolilor afectați de moartea Mântuitorului. Costumată-n alb, cu epiderma feței de-o puritate himerică, cuprinsă-ntre eșarfa închisă și onixul părului lucios, părea un templu al inocenței, sufocat de suspine.

Amici și cunoscuți se raliau lamentărilor, într-o atmosferă înecată de vaiete. Preotul a reamintit cine a fost Ștefan Bogdan Stere, Tyrageti, de unde a pornit, pe unde a umblat și de unde revenise-n patrie, după periplul halucinant prin lume. *„Ca să moară, să fie înhumat ca o stea în noaptea pierzaniei noastre, jertfindu-se pentru idealul nostru. Prin spiritul său generos, Temerarul și-a sacrificat viața pentru salvarea patriei, a noastră, de la pieire..."*

După iertăciuni, popii intonau lacrimogen: *„Vai, ce durere duce sufletul,/Când se desparte de trup/ Și nu-i nimeni să-l ajute..."*. În lacrimi, participanții se perindau în jurul catafalcului pentru ultimul adio. Formând prin girare o spirală imensă, fiecare atingea cu mâna capacul sicriului, cu respectul cuvenit. Unii îngenuncheau plângând. Femeile și maturii sărutau sicriul și-și făceau cruce, rugându-se Domnului să-i ierte lui toate păcatele, făcute cu voia sau fără voia sa, și să-l primească-n împărăția Lui. Și sinusoida umană continua în paralel cu șirul celor care evacuau capela.

Printre ei, un individ distins, păr alb, s-a apropiat de Paula trepidând de emoție. Prezentându-și compasiunea, condoleanțele, și-a exprimat regretul pentru pierderea lui Tyrageti. „Barou Nashy", fu surprinsă Pauline, aruncându-i-se-n brațe. *„Fără să ezit, am venit să-l petrec pe ultimul drum pe camaradul cel mai rapid și curajos dintre bravi!", i-a precizat Nashy, vizibil afectat. „Mersi. Cum ați aflat de eveniment?"*, fu surprinsă Paula. „Interpol", pronunță Barou Nashy cuvântul, prin care a spus totul. Conducând-o lângă sicriu, a dat mâna cu Dijon, Giorgia și Cholet, zicând îndurerat: *„Dieu lui pardonne!". „Un grand héros commandant"*, i-au replicat întristați. *„Oui, camarades"*.

Și momentul funerar continua cu sunetul disonant al ***Rapsodiei Române***, fără rachiuni și intrigi, cu imnuri, ode, în amalgamul de compoziții din balada genezei poporului român. În lacrimi de fulgi, iarna delira, intensificând parcursul liric al existenței noastre, cu epopeea lui Tyrageti ...

Apoi sicriul a fost depus în carul mortuar, în timp ce mulțimea, din respect, s-a recules cu pietate. În aceeași utilitară amplasându-se coroane, flori peste sicriul maroniu, la capul căruia, pe crucea din lemn lăcuit, erau inserate simplu „Tyrageti" și anii parcurși sub lumina celestă: 1983-2017, până spre nebulozitatea eterică...

Din cauza ninsorii abundente, dar și pentru evitarea unor incidente pe traseu, provocate de ranchiuna noului președinte rusofil, numai o parte din cei prezenți urmau să-l petreacă pân' la destinație.

Din Căpriana, cortegiul funerar a fost urmat de mașinile dotate cu lanțuri antiderapante spre șoseaua județeană R 24, prin Pănășești. Cu același imn difuzat prin stația amplasată în carul mortuar, cu susuri, patimi, lent, allegro, triluri, în șoapte râuri, impulsuri avântate peste păduri, forme de relief. În cavalcade, ruperi de ritm pe șuer, vânt, acustici, sentimente, toată drama existenței milenare la pachet peste atâtea vise necenzurate, jalonate de emoții, himere, iluzii într-o clotoidă ce va cumula toate geniile, transformând elementele ostile, putregaiurile, prin anduranță, în cântece și mise de petrecanie. Într-un amalgam de alergări, strângeri, cuplări, desprinderi, ascensiuni, salturi, planări, picaj, în creuzetul dramei noastre cu ***Miorița***, ***Toma Alimoș***, ***Meșterul Manole***, ***Luceafărul***, *„Hai să dăm mână cu mână/Cei cu inima română"*, în lacrimi de fericire spre mirajul nucleului din care s-au desprins precursorii, cu istoria lor știută și neștiută, sechestrată de enigme și mituri: *„To be or not to be"*, zis de Shakespeare, s-a transformat prin ***Doina***, Eminescu, ***Rapsodie***, Enescu, în *„acum ori niciodată, prin cuget, patimi, mituri, forță proprie, fără discordii, români treziți-vă...!"*.

Prin iarna capricioasă, convoiul continua din Pănășești pe L 448 în direcția Bucovăț-Călărași-Rezervația Fagului-Pîrlita spre Cornești și Făgădău până la intersecția Florești, la stânga, albie-Prut, Albineț' Vechi, Călinești, Chetriș, cu halte Viișoara, Moara Domnească, punctul terminus, la baza stejarului masiv din Rezervația Pădurii Domnești, unde-și va petrece iluzia eternității Tyrageti.

Șoseaua ninsă crea mari dificultăți convoiului. Viscolul și frigul reduceau avansul mașinilor cu faruri aprinse. Pe traseu, consolată de Georgia Coupé, Alena și Roxi, Pauline rememoră calea revenirii ei în Franța, ante Congo, după ce fusese salvată din laboratorul morții de Stere și de agenții Interpol, din locația excavată-n stânca situată deasupra lacului Tanganica. Paula, sechestrată de mafioți în grota-labirint, scapă vie din mâna mafiei, cu aportul semnificativ al iubitului ei: Bogdan Ștefan Stere, zis Tyrageti.

După Paris, a decis să-și urmeze soțul, la inițiativa lui, în Iași și-n Republica Moldova. Sângele buneilor și-al străbunilor l-a chemat la matcă după experiența cumulată în Legiune, DGSI și Interpol, să-și pună în interesul patriei toată știința, experiența, practica adunată pe parcurs. Prin sumele acordate rezistenței, generozitatea lui Nashy nu avea egal. La solicitarea expresă a lui Tyra, pentru scopul nobil al salvatorului său, Nashy achiziționase cele mai performante arme: avioane, nave, tancuri, turbijeturi prin Interpol. Tot Nash racolase pentru Tyta sute de combatanți, instructori, aviatori și specialiști în domeniu, pentru adaptarea voluntarilor autohtoni la rigorile guerilei, în cea mai teribilă confruntare din Europa modernă. Din gratitudine, Paula l-a cuprins cu brațele: *„Mulțumim, Barou Nashy"*, în vibrații demolatoare. Nashy și-a înclinat respectuos capul... Paula reveni lângă sicriul soțului răpus. Unirea cuplului Paula-Stephan, post Congo, s-a celebrat la starea civilă-n Iași, în aplauzele amicilor.

Și, prin voința Domnului, Paula era legată de Stere până la moarte și dincolo de ea...

Pe traseul impracticabil după trei ore, cortegiul, cu dificultate, ajunse la destinație printre râuri de oameni postați pe lângă șosea, cu torțe și lumânări aprinse-n mâini. Dorind prin respectul lor să-l onoreze pe Temerar. Să-l omagieze pe ultima cale, cu fiori și lacrimi. Foca și Giorgia au rămas uimite, nu le venea să creadă, văzând atâta mulțime cantonată de-a lungul căilor de acces, impulsionați de drama existenței veneau în formații compacte peste dealuri, ca la Vaslui, Podul Înalt, cu Ștefan Cel Mare; la Șelimbăr, Guruslău, Nejov, cu Mihai Viteazul, cu Dracula la Giurgiu-București, la Mărășești, Oituz, cu Regina Maria, pe Jiu în indispensabili, înainte de-a ataca frontiera efemeră impusă de ruși la solicitarea generalului: „Soldați, vă ordon, treceți Prutul!", având ce-a spart crusta separării dintre frați. Prin recul Antonescu a vrut să spele cvasiumilința sovietică, alături de Germania nazistă.

(Continuare în pagina 18)

Valentin Muste

Lidia Claudia FODOR

CONCEPTUL CULTURAL DE BOEMĂ

Considerată secole de-a rândul apanajul unei clase sociale rezervate, literatura era o modalitate de existenţă ce depindea de generozitatea marilor seniori, a prinţilor. Poeţii deveneau astfel oameni de curte, pentru ca în secolul al XVIII-lea să aibă rolul precis de a-i distra pe ceilalţi, rareori reuşind să-şi câştige existenţa doar prin manifestările literare, mai ales că noţiunea de proprietate literară nu exista.

De foarte multe ori apare o reacţie negativă a artiştilor faţă de anumite aspecte artistice dintr-o epocă, ajungându-se chiar la un refuz al vieţii sociale şi politice a acelui moment. Ca reacţie apare fronda, evidenţiată prin atitudinile protestatare faţă de manifestările artistice ale vremii, dar şi prin promovarea unui mod social de a trăi opus celui deja împroprietărit de artiştii reprezentativi ai timpului. Ca urmare, apare fenomenul avangardei, care, în timp, dă naştere diferitelor manifestări ale artei, unele efemere, altele dominante, în timp ce fronda aduce în prim-plan ideea că un artist îşi va găsi singur locul în societate, în funcţie de propria condiţie, fiind extrem de importantă tocmai prin una dintre manifestările sale, boema.

Noul termen îşi are originea în francezul „bohemian", fiind lansat de Henri Murger în volumul ***Scènes de la vie de bohème*** (1847). În critica literară însă termenul este folosit cu precădere la sfârşitul secolului al XIX-lea, după întoarcerea de la studii a tinerilor plecaţi în Franţa, unde iau parte la boema literară a Parisului. La mijlocul secolului al XIX-lea, termenul „boem" îşi conturează specificul modern şi desemna artiştii care aveau ca trăsătură specifică talentul, trăind liber la periferia societăţii, deşi termenul se pare că era folosit cu sensul de dezordine de către Fénelon încă din 1710.

În sens larg, date despre ceea ce însemna boema există atât în textele ce au această temă, cât şi în notaţiile unor scriitori. Una dintre accepţiile lexemului o oferă şi Mircea Cârstea[1] în „Viaţa Românească": *„Boema este o tradiţie şi un complex cultural totodată, o instituţie (sensul dat acestui cuvânt este sensul latinescului* ***instituo****, fel de a fi) în a cărei imagine echivocă şi vagă fiecare dintre cei care au acceptat-o şi-a proiectat miturile*", unul dintre acestea referindu-se la acceptarea ideii că boema presupune în mod obligatoriu ruperea de lumea reală.

Fenomenul sociocultural-artistic apare în special în marile capitale europene ce atrag printr-un soi de miraj, capabile să reflecte aspectele cele mai variate ale sufletului, cu contraste puternice, ce pot să înalţe sau să deprime, astfel că Parisul, Berlinul şi Viena sunt oraşe moderne, în care artiştii (scriitori, publicişti, actori, pictori) reuşesc să-şi confrunte ideile şi gândurile. Boema se dezvoltă în spaţiul citadin, în stare să înghită numeroase existenţe din străzile înguste, cu felinare palide, în lumina cărora se întrevăd neclar contururile, aspirante tot mai intense ale idealismului, aşa că, refuzat de spaţiul rural şi uniform, unde oamenii muncesc ziua şi dorm noaptea, boemul devine un spirit comunitar, egalitar, susţinător al legăturii umane, profund sociabil, aflat sub puterea absolută a artei.

Din perspectivă ideologică, boema e de stânga şi se caracterizează prin disprețul şi refuzul valorilor burgheze tradiţionale (adică tot ceea ce înseamnă proprietate, bunuri, bani, muncă, tabieturi, matrimonial, conformism), burghezul devenind reprezentantul unei lumi insipide şi ordonate, căreia boemul i se opune. Sinonim al spiritului liber, boema va refuza spaţiile sociale specifice burghezilor, sălile de bal, teatrele, trenurile, vapoarele sau bulevardele principale. *„Boemii nu sunt acei vagabonzi desfrânaţi pe care îi descriu unii autori; nu se recrutează, după cum cred ignoranţii despre viaţa de Boemie, dintre şarlatani şi vicioşi; nici dintre negustorii groşi la pungă şi graşi la minte, nici dintre tâmpiţi, a căror inteligenţă este bolnavă şi al căror vis de ambiţiune este să câştige un post; ea nu este acea viaţă arătată de unii cu culori aşa de sumbre, care târăşte cu ea zdrenţele, viciul şi corupţiunea, se sfârşeşte în un spital şi se aruncă la un mormânt necunoscut şi uitat de toţi, neudat de nicio lacrimă. Boemia este sărăcia râzând, iar nu mizeria plângând. Boemia este tinereţea voioasă, viitorul strălucind ardent iluziunile aurite, amorul pur şi ambiţiunea nobilă, cugetările înalte"*[2].

Boemii sunt atraşi de sexualitatea feminină, de zonele interzise ale existenţei şi intră repede într-o adevărată cursă spre autodistrugere. Ei resping cu vehemenţă orice instituţie burgheză, căsătoria, dar nu vor refuza niciodată o desfătare carnală. Respinşi de societatea care-i consideră vagabonzi atâta timp cât sunt în viaţă, dar profită de geniul lor după ce trec în nefiinţă, ei se situează mereu la limita necesarului, îşi împart adăpostul, banii, mâncarea, cuceririle amoroase, trăiesc fără a ţine cont de poziţia soarelui; viaţa lor se amplifică pe timpul nopţii, atunci când orice este posibil departe, împingând realitatea dincolo de limita suportabilului.

Nonconformişti şi rebeli, respingători şi seducători în acelaşi timp, departe de casă şi de controlul părinţilor, aceştia vor manifesta indiferenţă totală faţă de orice element bănesc şi-şi vor proclama drept zeu suprem Arta, care-i face superiori celorlalţi, echivalând lumea exterioară cu un adevărat infern. Artistul boem e uşor de recunoscut, fiind implicat în legături amoroase fugare, fără familie, trăindu-şi viaţa intens în cârciumile locurilor. Manifestă profundă repulsie faţă de burghezie, convenţii sau prejudecăţi, faţă de societatea care îi domină sau îi neglijează, singularizându-se fiecare în propriul univers ce stă sub semnul fanteziei debordante şi al libertăţii interioare, dictate prin puterea inimii, dar şi a inteligenţei; în conştiinţa lor, imaginaţia şi realitatea, starea de trezie şi vis se contopesc, generând, înainte de toate, ideea existenţei unui om liber. Câştigurile provizorii îi fac să se afle de cele mai multe ori la limita prăpastiei, provocată nu atât de oameni, cât de modul de organizare a societăţii. Ca urmare, sufletul sensibil al boemului, capabil de a îngloba o gamă vastă de bucurii şi de suferinţe, de a înţelege extrem de repede problemele celorlalţi, va oscila între două tipuri de trăiri, cea a omului neajutorat şi rănit, pentru care sprijinul matern vine ca o salvare, dar şi cea a omului revoltat, gata oricând să-şi arate puterea.

Arta devine modul său de a fi, de a respira, de a trăi, creându-şi un limbaj propriu, simplu şi firesc, în care cuvintele se resemantizează. Având o contribuţie semnificativă în modificarea imaginaţiei artistice, boema, cu morala ei proprie, este considerată o etapă importantă şi obligatorie din viaţa fiecărui artist, facilitând reorganizarea conştiinţelor. Uneori este confundată cu beţia, în accepţiunea sa bahică; în această direcţie merge şi Radu Voinescu, care afirmă că *„boema e legată de viciul băuturii de cele mai multe ori. Cine a văzut beţivi simpatici şi după al treilea pahar? Când nici vorbele de spirit nu se mai leagă. Când boemul devine arţăgos, recalcitrant, melancolic, înduioşător, agresiv, credul, imperativ libidinos, tiran, poltron [...]. E doar un mit creativitatea boemei. E una derizorie, fulgurantă, cu valoare locală, momentană, contextuală [...]. Boemul de rasă e crunt, înrăit într-ale lui, nemilos ca o fiară când îşi vede ameninţat interesul, inamic al celor care se îmbracă bine şi au câte ceva în portofel. Nu e niciodată dispus să trădeze confortul lui în rele şi murdărie. Pentru că boema e lene. Profund antipatici în obiceiurile lor rele, în beţivănia lor abjectă, boemii sunt agreabili prin legendele pe care le nasc"*[3]. Dar alcoolul nu devine un scop al boemei, ci mai degrabă un ingredient al ei, în acest caz putându-se vorbi despre o boemă inteligentă, adepta unei adevărate revoluţii literare, ce reuşeşte să dea un alt sens vechilor cuvinte.

De-a lungul vremurilor nu a existat o singură boemă, precizează Laurenţiu Ulici[4], sub această denumire adunându-se caractere diferite, extrem de vulnerabile, fără iniţiativă, ce duceau o viaţă dominată de mizerie, lipsuri şi dezordine. Tineri şi fără experienţă în viaţa socială, sunt nevoiţi să se maturizeze forţat, devenind după o perioadă relativ scurtă îmbătrâniţi şi fără vlagă. De foarte multe ori, boemii erau indivizi talentaţi, însă existau persoane interesante mai ales prin elementele biografice şi nu prin opera pe care o creează, poeţi, pictori, muzicieni, erau lipsiţi de spiritul polemic referitor la societatea timpului, dar şi de alte ambiţii. Aceştia erau cei al căror destin devenea tragic, ei aflându-se mai mereu la limita existenţei, în disperare sau sinucidere, nerealizaţi nici în artă, nici în viaţă. Dar ca să fii boem, *„trebuie să încerci să traversezi toate ipostazele infernului ca Rimbaud sau să te probezi cathartic la Poe pentru a fi omologat [...]. Da, ca să fii boem adevărat, trebuie să nu ai nicio grabă în tot ce faci (sau nu faci) şi nici spaima viscerală de finitudine, comportându-te placid şi indolent ca şi cum te-ai fi născut nemuritor. Sau dimpotrivă, să alegi voluntar ratarea ca pe un manşon comod în care să te ascunzi freudian precum ai căuta acea locuire parazitară într-un marsupiu protector [...]. Să poţi să alegi nefrisonat de nimic soluţia negativă şi să alergi inconştient în întâmpinarea morţii cu un surâs funerar pe figura claunescă [...]; ca să fii boem, trebuie să ai această vocaţie în sânge, trebuie să ai talent pentru aceasta..."*[5].

Încercările de a da o definiţie boemei nu se opresc aici; de fiecare dată, o nouă definiţie aduce o altă faţă a ei. Privind astfel lucrurile, Nora Iuga[6] consideră că *„despre boemă nu se poate vorbi în general. Boema e culcuşul cel mai intim. Patul în care intri când cântă cocoşii în cartier, pe bâjbâite, cum intri în femeia ta adormită. Boema e chiar întunericul care te-absoarbe mereu şi mereu ca o hrubă în burta umedă şi caldă pe care o împarţi cu prietenii. Câtă generozitate, atâta neruşinare. Poate şi aici îşi arată sublimul şi maxima ei libertate"*.

Note:

1. Mircea Cârstea, ***Conflictul percepţiilor***, în „Viaţa Românească", nr. 6-7, iunie-iulie 2005, p. 153;
2. Florentin Popescu, ***Cafeneaua literară şi boema din România***, Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2012, p. 6, apud Pantazi Ghica, ***Un boem român***, Tipografia Jurnalului Naţional, Bucureşti, 1860;
3. Radu Voinescu, ***Despre boemă, de bine, însă... prea puţin!***, în „Viaţa Românească", nr. 6-7, iunie-iulie 2005, p. 162;
4. Pierre Labracherie, ***Parisul literar în veacul al XIX-lea***, Editura Univers, Bucureşti, 1974, p. 8;
5. Marin Mincu, ***N-am avut niciodată timp ca să fiu boem***, în „Viaţa Românească", nr. 6-7, iunie-iulie 2005, p. 159;
6. Nora Iuga, ***Mlaştini de haşiş. Licitaţii erotice. Gânduri despre o boemă onirică***, în „Viaţa Românească", nr. 6-7, iunie-iulie 2005, p. 158.

Alexandra-Ioana BOLDIȘ

ROMANUL *F* ...

(Urmare din pagina 13)

Personajul Noe atrage atenția asupra finalității, asupra sfârșitului, un sfârșit ce declanșează un nou început printr-o sintagmă sugestivă: *„Mă duc acasă (...) corabia e gata, mă duc; mi-a sosit ceasul! strigă el și începu să bată din palme, fericit că ziua mult așteptată sosise”*[17]. Altfel spus, orice sfârșit este un nou început. În cazul romanului ***F*** însă, sfârșitul, echivalent cu potopul, nu anunță calmul, ci dimpotrivă, Apocalipsa.

Dacă cea de-a doua narațiune se încheie cu o imagine biblică, ultima povestire a romanului ***F***, intitulată ***Cele șapte ferestre ale labirintului***, debutează cu un verset din ***Evanghelie***: *„La început era Cuvântul. Și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul”*[18]. Acțiunea iese din mediul rural, iar naratorul introduce cititorul în lumea lui Tică Dunărințu, procuror, personaj ce încearcă să afle adevărul despre moartea tatălui său - Horia Dunărințu - și implicarea lui Moise în aceasta.

Întâmplările din incipit sunt construite pe baza ironiei. Audierile procurorului scot la iveală o sintagmă care va explica ceea ce înseamnă adevărul în conștiința epocii: *„Îmi spunea adevărul ca eu să înțeleg că mă minte”*[18]. Seria de ipoteze referitoare la ceea ce este adevărul continuă cu ideile personajului Tică Dunărințu. Acesta va susține că adevărul este inexistent, că, deși oamenii încearcă să îi atribuie eternitate, el este sortit dispariției: *„Fiecare cuvânt e un adevăr (...) fiecare cuvânt e un împărat (...) cuvintele sunt ca împărații, trăiesc și mor”*[19].

Discuția cu delincventul Brădescu scoate la iveală ideea că ceea ce cred oamenii că știu nu reprezintă întotdeauna realitatea. Bărbatul nu violase de fapt nicio femeie, ci doar acceptase această acuzație pentru a nu se simți dezonorat. Brădescu va spune că *„minciuna e mai frumoasă ca adevărul. Și mai morală”*[20]. Același procuror află că Moise ar fi fost ucis de către Nicolae pentru că acesta ar fi recunoscut în fața ofițerului Teodorescu faptul că el l-a omorât pe director. Deși procurorul Tică susține că Nicolae este nevinovat, Teodorescu refuză să-l creadă pentru că, *„dacă Nicolae spusese o minciună fiind beat, să spună tot el că a spus o minciună, să recunoască el că a mințit”*[21]. Adevărul se transformă într-o farsă, căci el nu va fi niciodată descoperit. Teoria adevărului este ambiguizată cu ajutorul doctorului Vasile, care îi va spune lui Tică faptul că el trăiește arbitrar: *„Întotdeauna credeți că adevărul este cel pe care îl deduceți voi, și nu cel care este. Niște orgolioși: fiindcă nu trăiți în prezent: voi deduceți ce s-a întâmplat, nu vedeți ce se întâmplă”*[22]. Adevărul nu clarifică faptele, ci doar modul în care s-a ajuns la săvârșirea lor. Nicolae susține că el l-a ucis pe Moise și că dorește să fie pedepsit pentru a se simți ulterior ispășit de păcate. Adevărul individului are și capacități cathartice.

Adevărul este înțeles și ca nulitate, căci, indiferent dacă personajele acceptă că ar fi săvârșit ceva sau se supun unui act de recunoaștere, realitatea nu contează.

Esența romanului stă în elucidarea cazului morții lui Moise. Procurorul Tică Dunărințu refuză să îl creadă pe Nicolae ca fiind asasinul directorului și îl pune în libertate: *„să învingi o faptă neîntâmplată era mai greu: trebuia să învingi o convingere falsă”*[23]. Nu doar că nu crede în mărturisirea lui Nicolae, ci este convins de faptul că el știe adevărul mai bine decât cel care îl recunoaște.

Finalul este deschis, căci cititorul nu are nicio certitudine. El poate bănui doar că Moise a fost ucis de Nicolae și că Tică este ucis la rândul său de cel pe care l-a considerat nevinovat. Este explicită scena în care bărbatul îi înfige în umăr procurorului o lamă, însă narațiunea se încheie cu imaginea ce se deschide în ochii lui Tică; el sare în picioare pe calul alb al lui Sedescu și se lasă purtat de răcoarea zăpezii și de zborul plin de lumină. Ideea sfârșitului și a morții personajului este susținută de faptul că Tică începe să simtă în gură gustul de apă clocită. Totodată, ultimul cuvânt al romanului este *„Amin!”*[24], care în traducere înseamnă fie *adevărat*, fie *adio, s-a terminat*.

Note:

1. Alex. Ștefănescu, ***La o nouă lectură - D.R. Popescu***, în „România literară”, nr. 14-15, 2002;
2. I. Simuț, ***O lume anapoda,*** în „România literară”, nr. 49, 2005;
3. D.R. Popescu, ***F.***, Ed. Cartea Românească, București, 1986;
4. ibidem, p. 13; 5. ibidem, p. 15; 6. ibidem, p. 27;
7. Constantin Cubleșan, ***Dumitru Radu Popescu în labirintul mitologiei contemporane***, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, p.84-85;
8. ibidem, p. 44; 9. ibidem, p. 63; 10. ibidem, p. 75;
11. ibidem, p. 78; 12. ibidem, p. 79; 13. ibidem, p. 125;
14. ibidem, p. 125;
15. D.R. Popescu, ***Scrisori deschise***, Ed. Scrisul românesc, Craiova, 2013, p.87;
16. ibidem, p. 89; 17. ibidem, p. 203; 18. ibidem, p. 207;
19. ibidem, p. 211; 20. ibidem, p. 212; 21. ibidem, p. 223;
22. ibidem, p. 243; 23. ibidem, p. 283; 24. ibidem, p. 405;
25. ibidem, p. 422.

Teo MOLDOVAN

FINAL DUREROS

(Urmare din pagina 16)

Paulinei i-au dat lacrimile observând cum mii de oameni își înclinau capul, dându-i onorul lui Tyrageti, în timp ce lacrimile, din atașament și suferință, se congelau pe figurile ninse. Prin atitudinea lor stoică, jurau să-i facă dreptate Justițiarului și după moarte. Intonând o variantă a baladei ***Miorița***, cu torțe-n mâini: *„Nu mă omorâți/ Nu mă dați, fârtați,/Că și eu voi dare/ Turmă de mioare,/Razele de soare/Viață din altare...”*. Colindele răsunau în fiecare sat din inimile pline de iubire, după momente de reculegere. *„În Pădurea cea Domnească/Florile sunt dalbe,/ Vrut-a Domnul să-nflorească (bis)/Ca o stea să strălucească, (bis)/Pe noi să ne mântuiască”*, într-un buchet simbolic, devastator. Frânturi disonante, ecouri triste, de plângea lumea ca la ***Aida*** lui Verdi: *„Nu este lume sub stele/Pe tine să nu te spele/Căci trădat ai fost de-ai tăi/Și pe dealuri și pe văi,/De la Nistru jos la vale/ Și spre Chișinu pe cale...”*. Din aproape-n aproape, trepida eterul de petrecanii succesive. Toată suflarea se contamina de serenada colindelor, din acolada puseurilor triste. Prin dispariția eroului, autohtonii au ratat accesul la spirala bunăstării visate. În lumina torțelor, a candelelor aprinse pe itinerar, ceara curgea peste mâini ca lacrimile din inimile frânte. Cu pioșenie, junii, junele, copiii vărsau cristalele durerii în contul riposatului.

După un viraj scurt prin Viișoara, Moara Domnească, cortegiul a trecut spre lacul cumulat din bazinele râurilor Camenca, Căldărușa, Glodeanca, prin șirul lung de localnici. La fiecare haltă, asistența se reculege rugându-se. Cu ochii pierduți peste luciul apei, tulburată de lapovița ce continua să cadă, ascultau prin vocile preoților ultimul *Te Deum* în amintirea copilăriei Temerarului, în delirul naturii. Dacă la Căpriana au fost sub patru sute de inși, aici localnicii din areal au venit în cohorte. Cu făclii și sute de drapele tricolore arborate-n bernă. De unde au știut?, se chestionau apropiații din cortegiu, uluiți de numărul lor. Observând grupul reformiștilor, Paula era sigură că ideile, spiritul lui Tyrageti, vor continua și-n viitor pentru renașterea din pulberea damnării, ca pasărea Phoenix, a noii Moldove.

Cu ajutorul saniei trase de cai, sicriul a fost transportat printre sălcii, plopi, arboret, papuri, stuf velurat de lapoviță, spre rădăcina stejarului imens, la baza căruia vor fi depuse resturile trupești ale eroului. Sub liniștea eternă, în cavitatea săpată-n trepte, pentru izolarea sicriului de greutatea solului, spațiul s-a etanșat, bordat cu scânduri, la fel ca murii criptei.

Prin surprindere, ca la un semn, din forestier s-au ivit iar mii de oameni, asemenea gărzilor fraților Attila și Breda, în duelul lor pentru coroana hunilor, să-i dea onorul eroului, masați la distanță acceptabilă de locul respectiv. Prin atitudinea lor stoică, Tyrageti nu pleca singur, avangardiștii patriei s-au solidarizat cu spiritul lui, într-o coeziune indestructibilă. Ca la înhumarea secretă a marelui conducător Gingis Han, peste arealul forestier s-a lăsat tăcerea. O liniștea profundă suda cerul cu pământul prin puritatea steluțelor albe. Aici urma să-și aline dorurile, în forul rezervației, lângă perimetrul zimbrilor, *Bisonus Banasus*, în avalul torțelor din calcar înălțate între Criva și Cobani, printre luciri de apă și adieri de vânt, cu spiritele Tirageților, nedevelopate de enigmele istoriei. Și corul femeilor continua melancolic, privind la bunicuțe cum se văitau: *„Hai, măicuță, nu mai plânge/Nu vărsa lacrimi de sânge,/De grele ca pietrele/Și de mari ca merele...”*. Răspundeau junele devastate: *„Da', fiule, cum n-oi plânge,/Când afară tot mai ninge...”*. Compoziții pline de compasiuni printre vocile intercalate-n rumori de afectare în brațele peisajului înnobilat de petrecanii...

După ultima rugăciune de comemorare, popii s-au retras la Moara Domnească. Au rămas în proximitatea stejarului doar Foca, Giorgia, Dijon, Cholet, Ula și Baton, în faldurile vântului ce fragmenta omătul cu atîtea ondulații, în atmosfera ventilată de frisoane. De la distanță, Barou Nashy îi dădea onorul Temerarului cu lacrimi în ochi. Apoi, cu respect, și-a înclinat capul spre Pauline, înainte să dispară-n habitaclul mașinii blindate.

Când movila lui Tyrageti s-a conturat spre suprafață, după umplerea cavității cu humusul mixat cu puritatea iernii, Paula, privind crucea simplă, și-a exprimat disperarea. S-a pus în genunchi murmurând: *„Iubitul meu drag, de ce ne-ai lăsat? De ce?”*, lacrimile se revărsau în cascade din ochii epuizați... *„Pentru mine ai fost, ești fanta de lumină din noaptea orbului. Esența. Totul. Laserul fulgerului prin inima-mi devastată de iubire, Tyra! Chiar dacă rătăcești prin valea umbrei uitării morții, o să vin după tine, Ștefănelul meu. Prin mine și fiica noastră nu vei dispărea niciodată!”* Lacrimile îi înnobilau fața ca perlele cristaline ale iubirii ei.

În timp ce Foca se lamenta, natura își urma cursul în vuietul disonant, fragmentat de fulgi, purtând cu ea toate zbaterile lui Tyrageti spre lumea mistică a umbrelor. În surdină, corul tinerilor din Viișoara intona duios ***Elegia uitării***: *„Bat la clopote pe deal/Am ieșit din areal,/Fără fast, fără fanfară/Cu mintea la tine, țară...”*. Au rămas făcliile, candelele să lumineze noaptea peste mormântul însângerat de lacrimile Celestei, în valuri de balade ale Pădurii Domnești...

Indiferent dacă uitarea va ninge peste spiritul lui Tyrageti, el lua cu sine iubirea pentru Moldova ca pe-un dar, o maladie de care nu s-a vindecat și nu va scăpa vreodată. *Adieu..., Terra Sante!* În timp ce vântul difuza-n eter melodia lui Ion și Doina Aldea-Teodorovici, ***Eminescu***, lava pură dintre cer și pământ, prin noaptea durerii, își continua delirul: *„La zidirea soarelui se știe,/ Cerul a muncit o veșnicie,/Noi muncind întocmai ne-am ales cu,/ Ne-am ales cu Domnul Eminescu,/Domnul cel de pasăre măiastră,/Domnul cel de nemurirea noastră,/Eminescu, Eminescu./ Mi-l furară, Doamne, adineauri,/Pe înaltul domn cu tot cu lauri,/ Mă uscam de dor în piept cu plânsul,/Nu știam ce dor mi-era de dânsul,/Nu știam că doina mi-o furară,/Cu străvechea și frumoasa țară,/Eminescu, Eminescu”*, în fascii ineluctabile.

Mihaela CHISĂR-VIZIRU

GEORGE BĂLĂIȚĂ...

(Urmare din pagina 11)

„În drum spre casă, după un vechi obicei al lui, Baltazar monologa: «Despre noi, funcționarii, nu scriu scriitorii noștri cărți, despre cum mergem noi pe stradă, cum trăim, despre cum mă gândesc eu mergând acasă, la desert, plăcinte cu poale-n brâu [...]. Nu citești d-astea de loc. Stai câteodată întins, vrei să citești o carte și nu te recunoști în ea. Când o să mă recunosc într-o carte, să spun și eu: uite nasul, ochii, gura, uite psihologia, seamănă, bun fotograf a fost scriitorul acesta, un adevărat pictor!»”[8]. Personajul lui Bălăiță nu numai că își folosește autonomia, dar are și pretenția autenticității existenței din universul ficțional, căutându-și reperele și reclamând imaginea propriei personalități în opera literară, inconsistentă — în viziunea lui — prin îndepărtarea de tipurile umane reale. Evident, nota ironică a scriitorului referitoare la tiparul omului impus de *realitatea politică* a vremii nu lipsește, fiind voalată în această aparentă polemică a personajului cu scriitorul.

Mult mai substanțial pentru comprehensiunea textului ***Palladion*** este caracterul anticipativ al acestuia în ansamblul operei lui George Bălăiță. Astfel, alături de ceilalți exegeți, Simion Bărbulescu observă în ***Palladion*** germenii scriiturii consacrate de ***Lumea în două zile***, dar în același timp, oferă și un posibil reper avut de scriitor în alcătuirea textului, subliniind că *„noua nuvelă - având, poate, ca model* ***L'impromptu de l'Alma*** *a lui Eugen Ionescu - se constituie după cu totul alte legi ale narațiunii, de care autorul ia cunoștință - fără voia lui - pe măsura derulării evenimentelor în care se angajează cele cinci personaje fictive, concepute ca cinci piese pe o tablă, respectând condiția de a nu se cunoaște între ele”*[9]. Desigur, izvoarele unei atari tehnici pot fi căutate în lecturile însemnate ale *provincialului*, putându-se stabili filiații - cum, de altfel, exegeza a făcut-o -, dar apreciem, așa cum am mai subliniat, că esențială rămâne maniera autentică în care George Bălăiță distilează, prin filtrul propriei conștiințe creatoare, toate aceste tendințe literare, generând, în cele din urmă, texte originale.

Cu temeritate, George Bălăiță preferă o formulă epică novatoare, pe lângă reminiscențele volumului de debut, deloc imputabile în contextul în care opera urmează o evoluție firească. Exegeza a sesizat la unison predilecția scriitorului pentru experimentarea tehnicilor narative diverse și, mai ales, girate de suflul novator și a apreciat valoarea experimentală a volumului într-un cadru politic nu tocmai permisibil. Catagrafia tehnicilor narative utilizate de scriitor în volumul ***Conversând despre Ionescu*** reprezintă un excurs conex receptării critice, sondând eșafodajul epic și relevându-i mecanismele în virtutea cărora narațiunile se înscriu pe coordonatele prozei moderne. Relevanța unui atare demers de catagrafiere a tehnicilor narative emerge din tendința declarată a cercetării monografice — pe care o avem în vedere — de a repoziționa în ansamblul operei primele volume semnate de George Bălăiță și, implicit, de a resuscita comprehensiunea lor, întrucât receptarea critică nu a fost întotdeauna echitabilă, punând în umbră anumite aspecte ale textelor.

Volumul ***Conversând despre Ionescu***, alături de cel de debut, ***Călătoria***, constituie, din punctul de vedere al receptării critice, un teren cu multiple zone neexploatate, peste care, odată cu trecerea timpului, s-a așezat apatia exegezei, mult mai interesate de romanele lui George Bălăiță. Cu toate acestea, primele volume ale scriitorului nu sunt lipsite de substanță, iar analiza lor relevă particularități esențiale atât pentru imaginea panoramică a operei, cât și pentru traiectul acesteia, notabile fiind prefacerile structurii epice de la un volum la altul.

Note:

1. Alexandru Ruja, ***Între ludic și confesiune***, în vol. ***Lecturi-Cărți-Zile***, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2012, p. 146-147;
2. Alex. Ștefănescu, ***Prim-plan (35 de profiluri de scriitori români contemporani dispuse în ordine cronologică)***, Editura Eminescu, București, 1987, p. 217;
3. *Ibidem*, p. 218;
4. Eugen Simion, ***Scriitori români de azi***, vol. III, [Casa de Editură Litera], [Chișinău], 1998, p. 30.;
5. *Ibidem*, p. 29-30; 6. Eugen Simion, *op. cit.*, p. 31;
7. *Ibidem*, p. 32;
8. George Bălăiță, ***Conversând despre Ionescu***, Editura pentru Literatură, București, 1966, p. 229;
9. Simion Bărbulescu, ***Profiluri literare contemporane***, Editura Cartea Românească, [București], 1987, p. 148.

REVISTA REVISTELOR

• Nr. 5/mai al revistei **ORIZONT** (Timişoara) este unul generos. Vine cu pagini ce-l au ca protagonist pe Mircea Cărtărescu. Scriitorul este provocat la o discuţie despre *„meseria de cetăţean”*, despre creaţia sa publicistică politică şi socială, despre derapajele societăţii româneşti şi rostul implicării intelectualilor în *„viaţa cetăţii”* (în interviul realizat de Cristian Pătrăşconiu: ***„Merită să lupţi împotriva hidrei cu o mie de capete”***). *„Nu pot să nu scriu despre lucrurile în care cred, şi nu cred doar în literatură. De cincisprezece ani am tot scris pe teme politice, civice, sociale şi culturale cu speranţa că pot ajuta. Şi, în clipele mele de optimism, cred cu adevărat că fiecare voce contează şi fiecare efort ajută”* – se confesează Cărtărescu. Seria volumelor de publicistică (***Pururi tânăr, înfăşurat în pixeli***; ***Ochii căprui ai dragostei noastre***; ***Baroane!***) este completată cu o nouă apariţie, ***Peisaj după isterie*** (Humanitas, 2017), despre care scrie Mircea Mihăieş în articolul ***Indignarea, însingurarea***. În aceste cărţi *„dedicate confruntărilor cu societatea românească”*, exegetul identifică *„un amestec rar de civism şi expresivitate literară”*, considerându-le, *„simultan, documente de epocă şi documente ale unei conştiinţe”*. Fiind o nouă lecţie de *„militantism în numele unor valori esenţiale: democraţia, egalitatea, echitatea”* a unui scriitor-membru activ al societăţii civile, textele din ***Peisaj după isterie*** sunt *„probe ale titanicei lupte a scriitorului cu două feluri de responsabilităţi aparent contrarii: faţă de propriul scris şi faţă de comunitate”* – conchide Mircea Mihăieş.

Un revelator exerciţiu de meditaţie îl poate constitui ancheta propusă în acest număr de Cristian Pătrăşconiu (***„Evocaţi un lucru sau o situaţie pe care aţi dori să le uitaţi”***), căci *„pentru a răspunde trebuie să scormoneşti în spaţiul întunecat al regretelor, al emoţiilor negative şi al spaimelor demult reprimate. Şi prea multe amintiri apăsătoare revin la suprafaţă, cu povara lor imposibil de schimbat”* (Martin S. Martin – medic chirurg, scriitor). Interesantă este aşadar mărturisirea unui medic chirurg care, în pofida numeroaselor succese, s-a confruntat şi cu situaţii nefavorabile, cu riscuri, complicaţii şi pierderi de vieţi omeneşti, cu lupte mai puternice decât omul, care solicită în permanenţă nevoia reevaluării valorii, a forţei şi a încrederii lui şi mobilizarea pentru o nouă provocare. Însă şi celelalte răspunsuri (oferite de Teodor Baconschi, Dan C. Mihăilescu, Ioana Bâldea Constantinescu, Veronica Pavel Lerner, Graţiela Benga ş.a.) merită atenţia cititorilor.

Cornel Ungureanu realizează un documentar, intitulat ***Între Petru Vintilă senior şi Petru Vintilă junior***.

Graţiela Benga prezintă romanul ***Pelinul negru*** (2017) al Ioanei Nicolae, lansat la Bookfestul timişorean. După ***Cerul din burtă*** (2005), ***O pasăre pe sârmă*** (2008) şi ***Ferbonia*** (2015), Ioana Nicolae propune o nouă realizare narativă, care are în centru povestea unei fetiţe născute la câteva luni după tragedia de la Cernobâl. ***Pelinul negru*** e altceva – notează Graţiela Benga – e *„spaţiul real în care nu se ştie (încă) ce e Cernobâl. Despre ce nu se ştie şi nu se vorbeşte scrie Ioana Nicolae (...). Despre nenorocirile desconsiderate şi discreţionar aruncate (în cel mai bun caz) spre căuşul aseptic al statisticilor. Despre negare, tăcere şi absenţa re-cunoaşterii. A adevărului, a omului”*.

Apărut la Editura Polirom (Iaşi, 2016), romanul ***Copiii războiului*** al lui Varujan Vosganian oferă o *„vivisecţie a profunzimilor societăţii româneşti post-belice. Mai precis, din vremurile tulburi ale celui de-al Doilea Război Mondial până la protestele de stradă ale anului 2010”* – arată Alexandru Oraviţan în cronica ***Întrebarea din oglindă***. În analiza sa, exegetul vorbeşte despre un reuşit roman total, distingând diferite sectoare ale naraţiunii: un roman ferm ancorat social şi politic, un roman istoric, un bildungsroman – prin urmărirea traseului existenţial al lui Matei Visarion, o tramă detectivistă, o dimensiune filosofică şi una religioasă.

La „Cronica ediţiilor”, Alexandru Ruja scrie despre volumul şase, ***Eu doar întreb*** (apărut în 2017), al lui Solomon Marcus, penultimul din seria de autor *„Răni deschise”*. Acesta cuprinde interviuri, articole, comentarii, prezentări realizate de regretatul savant în cursul anului 2013. În abordarea sa, Alexandru Ruja acordă atenţie în special problemei şcolii/educaţiei/învăţământului/învăţării, întrucât acest domeniu este cel mai dezbătut în textele din volum.

Daniela Şilindean, în ***Hartă sinoptică (I)***, semnalează proiectul iniţiat de Cartea Românească de a realiza seria Matei Vişniec, ***Opera dramatică***. *„Proiectată în opt volume, ediţia operează, în primul rând, o ordonare necesară a vastului material pe care îl constituie piesele de teatru ale lui Matei Vişniec. Demersul este cu atât mai necesar, cu cât o parte dintre texte au fost publicate, de-a lungul timpului, în mai multe ediţii, au circulat în variante de scenă, iar altele au rămas Cenuşărese preţioase, greu accesibile”* – arată Daniela Şilindean, prezentând în acest număr al revistei primul volum al ediţiei.

Versuri semnează: Robert Şerban, Ana Maria Puşcaşu, Doru Iosif, Marian Oprea.

• În numărul 352/mai 2017 al revistei **TRIBUNA** (Cluj-Napoca) Alexandru Boboc scrie un amplu editorial despre ***Metaforă şi mit în geneza formelor culturii***. Pornind de la însemnătatea poziţiei omului în cosmos, a specificului universului uman, editorialistul este preocupat de situarea şi înţelegerea culturii, notând câteva definiţii celebre ale conceptului şi investigând interacţiunea formelor culturii: limbaj, mit, artă, religie, ştiinţă, filosofie, tehnică.

La *„Cărţi în actualitate”*, întâlnim recenzia semnată de Antoaneta Turda, ***Un exerciţiu de supravieţuire***, la recentul volum de versuri al Ilenei Ioana Ştefco, ***Ai să dai seamă, Doamnă!*** (Cluj-Napoca, Editura Şcoala Ardeleană, 2017).

Într-o corespondenţă de la New York, Grid Modorcea relatează cu entuziasm impresii despre unul dintre cele mai mari muzee din lume, Guggenheim Museum, care a organizat *„un adevărat regal al existenţei sale: o retrospectivă a celor mai valoroase colecţii pe care le deţine de la înfiinţare”*. Bucuria este cu atât mai mare, cu cât *„acest fenomenal eveniment, ce se va desfăşura pe termen nedeterminat, include şi prezenţa copleşitoare a lui Constantin Brâncuşi”*. Prezentul număr este ilustrat cu reproduceri după lucrările sculptorului român şi cu imagini din expoziţia „Brâncuşi” de la Guggenheim Museum.

În articolul ***Dialog cu ţara (Monica Lovinescu)***, Constantin Cubleşan face referire la volumul ***La apa Vavilonului*** (Editura Humanitas, 2008, reeditat în 2010), memorial ce acoperă perioada cuprinsă între 1947-1980 şi care conturează *„o biografie zbuciumată”*. Însemnările Monicăi Lovinescu sunt *„atractive ca documentar de viaţă”* şi *„pasionante prin francheţea exprimării şi mai ales prin imaginea caleidoscopică pe care o dau asupra lumii diasporei române”* – notează Constantin Cubleşan.

Reţinem şi articolul ***Pe marginea unui vers eminescian***, în care Veronica Hicea examinează atent şi documentat versul din ***Scrisoarea III***: *„Mulţi durară, după vremuri, peste Dunăre, vr'un pod”*.

La rubrica *„Diagnoze”*, Andrei Marga scrie despre ***Riscul şi ponderea lui***. Versuri semnează: Gabriel Cojocaru şi Mircea Ioan Casimcea.

• **ATENEU** (nr. 572/aprilie, Bacău) consacră două pagini *In memoriam George Bălăiţă*. Leo Butnaru desprinde din ***Jurnal cu George Bălăiţă*** momente şi evenimente în care figura scriitorului e prezentă. Prima însemnare este din 1992, iar ultima este făcută odată cu aflarea veştii dispariţiei prietenului şi colegului său (16.04.2017): *„Acum câteva secunde aflu că a murit George Bălăiţă. A fost printre nobilii mei prieteni. (...) Fără îndoială, cărţile lui Bălăiţă sunt de (re)citit şi mâine, poimâine, totdeauna... În Zi de Paşti, o moarte ca o sărbătoare?... Doare...”*. ***A trăi viaţa demn*** este un fragment din discursul rostit de către Petru Cimpoeşu la ceremonia de înhumare a scriitorului (20. 04. 2017). Prezent în ziua despărţirii pentru totdeauna de unul dintre cei mai importanţi prozatori români, Nicolae Manolescu a rostit o cuvântare de adio, din care este redat textul ***George Bălăiţă – vârf al generaţiei sale de scriitori.*** *„Mai avea treabă George Bălăiţă. Odată cu el mai dispare unul dintre cei mai străluciţi reprezentanţi ai generaţiei literare din întreaga istorie a literaturii române. O generaţie care a numărat romancieri excepţionali, poeţi excepţionali, critici excepţionali, ca niciuna după al Doilea Război Mondial; comparabilă cu generaţiile de dinainte de război sau de la sfârşitul secolului al XIX-lea. George Bălăiţă n-a fost doar un membru al acestei generaţii; a fost unul dintre vârfurile ei. În plus, avea un talent extraordinar. Nu ştiu câţi prozatori români din toate timpurile aveau mâna de prozator a lui George Bălăiţă”* – a subliniat preşedintele Uniunii Scriitorilor din România. Radu Cârneci evocă momente care l-au legat de scriitorul băcăuan, iar Cristina Cîmpeanu îi dedică un poem (***Învoiala cu George Bălăiţă***).

În cuprinsul acestui număr citim şi eseul ***Învoiala cu soarta***, în care Vasile Spiridon scoate la iveală particularităţi ale crezului moral şi artistic al autorului ***Lumii în două zile***: *„George Bălăiţă a considerat plăcerea scrisului drept un viciu zeiesc pe care nu trebuia să o împartă cu nimeni şi acesta este motivul pentru care s-a întrebat cândva , la modul şugubăţ, de ce ipocritul cititor nu şi-ar scrie singur cărţile care îi plac. Chiar aşa! Ceea ce în forfota din lumea literelor se numeşte putere sau autoritate dobândită prin scris, lui Bălăiţă i se părea a fi semn de slăbiciune omenească, de vanitate”*.

Parcurgem încă două pagini în care este conturat atent profilul altei personalităţi băcăuane, ***Gabriela Adameşteanu – o prozatoare emblematică*** (Cornel Galben). Din sumarul acestui număr mai reţinem: eseul ***Tudor Vianu despre filosofia creaţiei eminesciene (I)*** (Ştefan Munteanu); comentariul ***Prin subteranele dostoievskiene (56)*** (Ion Fercu); eseul ***Rilke. Din avatarurile biografiei interioare (2)*** (Gheorghe Iorga); cronica semnată de Ionel Savitescu la cartea străină ***Jurnal de călătorie. Rusia*** de Nikos Kazantzakis (traducere din greacă de Ion Diaconescu, prefaţă de Vladimir Tismăneanu, Editura Humanitas, 2015); proză scurtă de Decebal Alexandru Seul; versuri de Daniela Şontică şi de Gela Enea.

Raluca HĂŞMĂŞAN

Lucian PERŢA
PARODII

Dragoş NICULESCU

Paşi prin nisipul luminii

Când arşiţa verii prinde de se-adună
peste Bucureşti, ca un arc,
încă din zori, de dimineaţa bună,
pensionarii se adună în parc.
Îngerii obosiţi, ei se diferenţiază
apoi în culegători de plante medicinale
şi în cei ce stau şi veghează
ca Dâmboviţa să curgă continuu la vale.

Cu oasele pline de reumatism, mulţi dintre ei
capotează pe parcurs, n-au rezistenţă,
înţelegând totuşi că vrei-nu-vrei,
istoria nu motivează nicio absenţă.
De aceea seara se retrag la un pahar
de apă minerală adusă de acasă
şi îşi amintesc, râzând din ce în ce mai rar,
cum au răzbit ei prin lupta de clasă.

A fost o vreme când aveau şi bani în buzunare,
imediat după ce şi-au vândut pământul
din satele de unde veneau fiecare...
e mult de-atunci, cât, ştie doar sfântul.
Unii mai visează totuşi să se retragă
în bâlciurile de provincie de unde au venit,
nu că nu le-ar fi Dâmboviţa dragă,
dar aici nu mai sunt plante, nici peşti de pescuit!

Nu sunt acela

Desigur, iubito, eu sunt specialist în relaţii
Cu publicul, deci publice cum li se spune,
În ochii mei se limpezesc multe tulburi situaţii,
De mine depind multe visuri, pe bune.

Desigur, iubito, eu mai scriu şi poeme
Şi trag şi cu arcul, fluturi prind şi adun,
Ba am şi-o chitară mai nou şi, de-o vreme
Îmi bat şi vecinii în uşă, că-s bun.

Desigur, iubito, sunt prezenţă activă
La târguri de carte şi alte-ntruniri
Şi-am zeci de trofee şi premii, o stivă,
Le-adun dezinvolt, fără gând de mărări.

Desigur, iubito, nu am alte probleme
Doar faptul c-aseară, negăsind o pereche
De rime pentru *Nord Literar*, de pus în poeme
De nervi şi de ciudă... mi-am tăiat o ureche!

Nizar QABBANI

Nizar Tawfiq Qabbani (1923-1998) a fost un poet, publicist și diplomat sirian. S-a născut la Damasc. A urmat cursurile Colegiului Științific, apoi Facultatea de Drept a Universității din Damasc. A lucrat la Ministerul de Externe Sirian: consul și atașat cultural în diferite capitale ale lumii. În anul 1966 a demisionat din diplomație pentru a se consacra exclusiv scrisului. Se stinge din viață la Londra, unde se stabilise din 1983. Principala temă a operei sale este femeia: iubirea platonică, trădarea, condiția femeii în lumea arabă. Poemele patriotice au un pronunțat caracter naționalist, cu atitudini antitotalitare. Și-a iubit țara, pe care a cântat-o cu măiestrie în poeziile sale. Recent, Editura Proema din Baia Mare a publicat o retrospectivă din lirica lui Nizar Qabbani în traducerea orientalistului Dumitru Chican, fost ambasador al României în mai multe țări arabe. În contextul modernismului poetic arab a fost descris ca *„poet al femeii și naturii arabe"*, iar traducătorul, el însuși un rafinat poet, ne prezintă statura valorii care a făcut ca *„Nizar Qabbani să fie o voce singulară în poezia arabă contemporană și un nume de referință în istoriografia literaturii și poeziei arabe moderne"*. (**Gheorghe PÂRJA**)

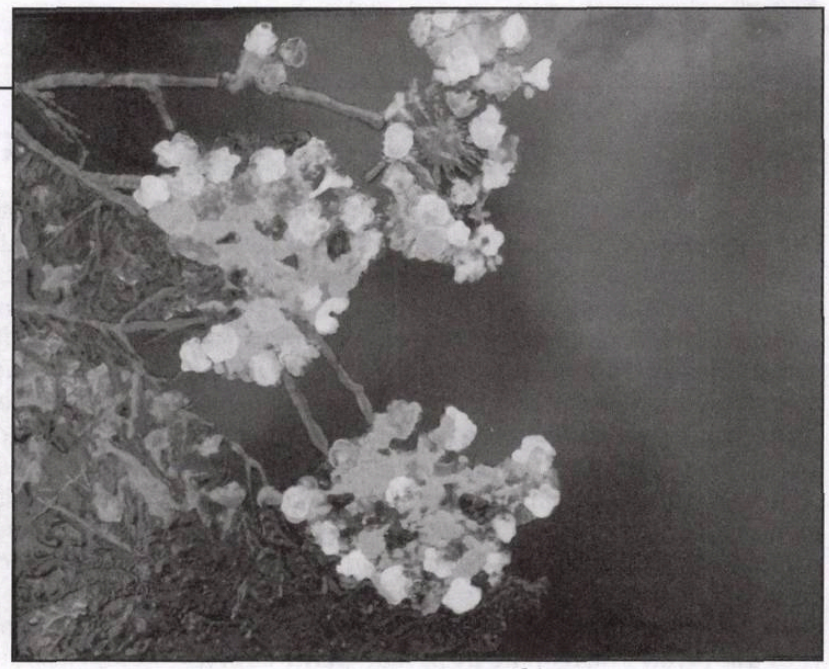

Laura Ghinea

Învățătură

Din iubirea ta am învățat noimele tristeții
O, de atâta vreme tânjesc
După femeia aceea atotștiutoare
Dezlegătoare
A tainițelor tristeții
După femeia aceea la sânul căreia să pot plânge
Precum singuraticul pui de pasăre,
Precum aripa care, învinsă, în cele din urmă, se frânge,
După femeia care să-mi adune părțile risipite
Precum aşchiile corabiei aruncate pe mal
Precum risipit este, când se zdrobește de piatră,
Transparentul pocal

Am pătruns, prin tine, în cenușiul tărâm al tristeții,
Acolo unde ființarea umană e doar
Urmă neuscată a lacrimilor,
Acolo unde am aflat pentru prima oară
Că, fără cunoașterea lacrimii,
Nu suntem decât o amintire a reîncarnării
Propriei noastre încarnări într-o floare trecută
De primăvară.

***

Mâna

Mâna ta, coborâtă pe umărul meu
Asemenea porumbelului
Coborât să soarbă din apa izvorului,
Este mai prețioasă decât o mie și unu de principate
O, de ar rămâne acolo, împerecheată cu veșnicia,
Palma ta, horbotă împletită din aur curat,
Cum s-o alung?
Cine nu primește în dar o frântură de stea?
Cine nu primește prinosul izvorului întru totul netulburat?
Iată, pe umărul meu doarme soarele în amurg
Stele albastre pe umărul meu, ca picurii ploii se scurg,
Mâna ta, precum steaua evadată din cercuri,
Dăruindu-mi închipuire de vrăjitor,
Vrăjitorul cu o mână pe umăr în chip de aripă albă,
Mâna ta, imaculat porumbel,
Grăitor ca o efigie de zeu,
Mâna ta este vraja,
Vrăjitorul sunt eu.

***

Sentință

Orientul îmi îmbrățișează poemele
Blestemându-le după fiecare îmbrățișare
Gratitudinea mea tuturor celor care aduc elogii
Mii de mulțumiri celor care înjură
Pentru fiecare ofrandă de sacrificiu
Al cărei sânge l-am apărat în cuvintele mele,
Pentru fiecare străin căruia, în poem, i-am dăruit
O patrie și o casă,
Pentru fiecare gând a cărui răzvrătire am protejat-o
Cu propria mea răzvrătire
Plătind, pentru toatea acestea, preț îndoit
Voi rămâne împreună cu dragostea
Chiar dacă dragostea înseamnă, câteodată, ucidere
Știind că dacă iubire nu va mai fi
Eu însumi nu voi mai avea ființare și noimă.

Ploaia

Mă tem când plouă peste lume
Și tu nu ești aici să ascultăm
Cum cerul negru se preface-n spume
Și-n noapte sură, să ne-mbrățișăm,
E ploaia, prevestind o iarnă rece,
Și vântul bate-n geam – poștașul trist,
Tu ești departe și mă-ntreabă fumul
Dacă am murit sau dacă exist

Și te iubesc. Și plouă. Amintirea
Se cerne-n ceață și pereții goi
Se tremură a frică sau e numai
Vedenia ce stă ascunsă-n noi.

***

Protest împotriva a tot și a toate

A scrie o poemă de dragoste
În această lume arabă a noastră
Este ca și cum ai croi un veștmânt de mătase
Pentru trupuri obișnuite cu cămașa de cânepă

După fiecare floare de iasomie
Pe care am sădit-o întru prețuirea unei femei
S-au năpustit oamenii primăriei
Smulgând cu furie lujerul fraged
Și au ridicat în loc o închisoare pentru femei

Ce mai poate să facă un vers? În lumea aceasta arabă
Unde se mai caută, încă, acul în carul cu fân,
Un milion de poeți n-ar putea să găsească
Acul libertății în nisipul deșertului

Nu îmi cer iertare pentru nicio kassidă
Poetul se împodobește cu greșelile sale
Veșnic reluate
Cum repetat este, după furtună, albastrul mării,
Cum repetat este argintul lunii, noapte de noapte,
Cum repetat este parfumul fără pereche al trandafirului,
Cum repetat este machiajul frumoasei
După fiecare noapte pierdută

Poți să iubești, doamnă, pe cine vrei.
Să te măriți după bunul tău plac
Să călătorești peste toate meridianele hărții
Oriunde te vei afla, doamnă,
Vei rămâne – strofă dintr-o poezie a mea.

***

Partidul tristeții

Dacă patria este surghiunită asemenea mie
Dacă, asemenea mie, patriei îi este dor de așternutul de-acasă,
Dacă îi este dor de pisica neagră din casă
Dacă patria, ca și mine, nu are îngăduința să scrie,
Să făptuiască, asemenea mie, cultură și spirit,
De ce, atunci, nu vine la ospiciul în care cu toții ne aflăm,
De ce nu se înscrie în partidul tristeții
Cu o sută de milioane de membri arabi?

Crocodilii

În țara mea, obiceiul stăpânilor
Vrea ca aceștia să rămână în tron, în dregătorie
Măcar o sută de ani, dacă nu chiar o mie,
Iar când vine sorocul nedorit și necăutat al plecării
Către locul unde nu mai este întristare
Și nici suspin
Poporenii își îneacă bucuria în șiroaie de vin
Îmbrățișându-se între ei,
Dănțuind și dându-și uitării chiliile
Și acoperind cu mormane de flori năsălia,
Tronul, palatele,
Pușcăriile.

***

Ierusalim

Am plâns până la secătuirea tuturor lacrimilor,
M-am rugat până când toate făcliile s-au ars
Am îngenunchiat până la durerea sfâșietoare
Am întrebat de profetul Muhammad, am întrebat de Isus
Ierusalime, cetate scrisă cu faptele profetilor
Tu, calea dreaptă urcătoare de la pământuri la Cer

Ierusalime, far călăuzitor al corăbiilor rătăcite pe ape
Prunc nevinovat, cu frăgezimea degetelor pârjolită de foc
Tu, cetate a fecioarelor triste,
Oază de odihnă umbroasă, călcată de tălpile atâtor profeți
Pietrele întristate ale fundăturilor tale înguste
Tristețe psalmodiată a minaretelor
Cetate veșnic înfășurată în strai cernit
Cine mai trage clopotele la Biserica Judecății din Urmă
În fiecare răsărit al zilei a șaptea,
În fiecare zi de proslăvire a Nașterii de la Bethleem?

Cetate a nefericirilor toate, Ierusalime,
Lacrimă uriașă prelinsă dintre pleoapele tale
Cine va să oprească prăpădul?
Tu, mărgăritar al credințelor,
Cine va mai șterge sângele care-ți înroșește pereții
Cine va salva Evanghelia?
Cine va salva Coranul cel sfânt?
Cine va salva omul, Ierusalime?

Mâine, da, mâine va înflori ramura portocalului
Spicele vor da cântare de bucurie
Ochii vor străluci de lumină,
Se vor întoarce din nou porumbeii pribegi
La tâmplele tale sacre, Ierusalime,
Pruncii se vor întoarce, să se regăsească părinți și copii
În caliciul de floare al palmelor tale.
Oraș și patrie a ramurii de măslin
Aducându-ne pacea.

Traducere
de *Dumitru CHICAN*

5 948485 970010

Anul XV, nr. 7-8 (170-171), iulie-august 2017 Preț 3 LEI

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Județean Maramureș și a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 3 CRONICĂ LITERARĂ

• Gheorghe GLODEANU
- *Confesiunile unui poet tragic - Paul Celan (II)*

PAG. 4-5 VITRINA

• Antoaneta TURDA
- *Ioan Potop între firescul și nefirescul vieții*

• Cezarina ADAMESCU
- *Un poet ales în căutarea rădăcinilor veșniciei*

• Christian W. SCHENK
- *Dana Borcea și... un bob de lumină*

• Adrian ȚION - *Incantațiile poetului Dumitru Fânățeanu*

PAG. 6 INTERVIU

• Daniela SITAR-TĂUT în dialog cu George ACHIM (II)

PAG. 7 ORFEU

• *Poeme de* Adrian POPESCU

PAG. 8 COMENTARII

• Săluc HORVAT - *Nicolae Scurtu, adunător de izvoare literare*

PAG. 9, 21 PROZĂ

• Mihai HAFIA TRAISTA
- *Ion Negrea*

• Leon-Iosif GRAPINI
- *La fierărie*

PAG. 10 RECENZIE

• Delia MUNTEAN
- *Poeme de spus în șoaptă*

PAG. 12-15 IN MEMORIAM

• Gheorghe GLODEANU
- *Despărțirea de Augustin Buzura*

• Ion BĂLU - *Augustin Buzura.* ***Fețele tăcerii****, inserție în canonul estetic*

• George ACHIM - *Augustin Buzura sau exercițiul de celebritate*

PAG. 11, 16-17 ANIVERSARE

• Gheorghe PÂRJA
- *Gelu Ionescu 80 - Copacul din câmpie și vânturile istoriei*

• *Ion BOGDAN - 75*

PAG. 18 POEZIE

• Horea CUCERZAN

PAG. 19, 20 INTERPRETĂRI

• Petre ISACHI
- *Călin - File din Gârliciu. Un roman inițiatic, scris în cheie mitico-magică*

• Sonia ELVIREANU
- *O sinteză de istorie politică și literară*

• Ovidiu BUFNILĂ
- *Ipostaza văluritoare*

PAG. 24 TRADUCERI

• *Versuri de* Werner LAMBERSY *și de* Max ALHAU (*prezentare și traducere de* Horia BĂDESCU)

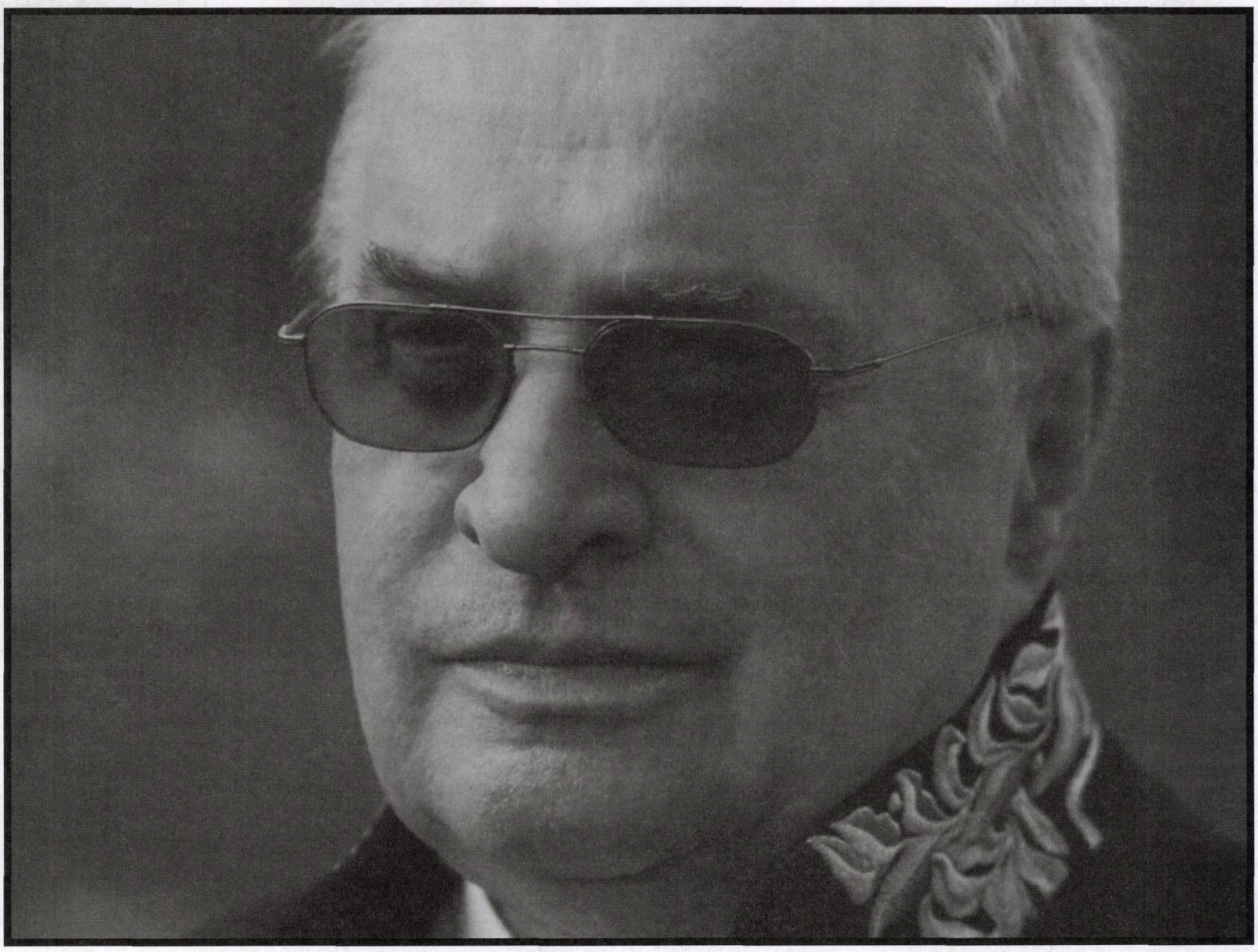

Acest număr este ilustrat cu fotografii în memoria prozatorului AUGUSTIN BUZURA

Zilele Revistei „Nord Literar”, 2008

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Delia MUNTEAN

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar”

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. SALDEL S.R.L. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2017:
Prin poştă: 3 luni - 9 lei; 6 luni - 18 lei; 12 luni - 36 lei

Revista este înscrisă
în Catalogul de Presă al Poştei Române,
cod 14323 (p. 25)

24 pagini - 3 lei

Responsabil de număr:
Delia MUNTEAN

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Viorel Şerban, ***Bazarul cu amintiri***, proză, Editura Limes, Floreşti - Cluj, 2017;

• Lazăr Popescu, ***Mircea Petean sau ştiinţa poeziei***, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2017;

• Ioan Milea, ***Despre Brâncuşi***, versuri, Editura Limes, Floreşti – Cluj, 2017;

• Diana Dobriţa Bîlea, ***Omul dintre două lumi***, roman, Editura Ex Ponto, Constanţa, 2017;

• Theophil Spoerri, ***Dante şi literatura europeană***, *Imaginea omului în structura limbii*, traducere de Ioan Milea, Editura Limes, Floreşti – Cluj, 2017;

• Dorina Şişu, ***Joi despre miercuri***, versuri, Editura Limes, Floreşti – Cluj, 2017;

• Marin Ifrim, ***Din/spre teatrul „George Ciprian”***, Editura Teocora, Buzău, 2017;

• Teo Banal & Van Teo Moldovan, ***Puzzle... în toate sensurile***, vol. I, II, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2017.

REVISTE:

• „România literară”, nr. 29, 30-31/iulie, Bucureşti;
• „Actualitatea literară”, nr. 72/iulie, Lugoj;
• „Tribuna”, nr. 356, 357/iulie, Cluj-Napoca;
• „Pro Saeculum”, nr. 3-4/aprilie-iunie, Focşani;
• „Boem@”, nr. 98, 99, 100/aprilie, mai, iunie, Galaţi;
• „Ex Ponto”, nr. 2/aprilie-iunie, Constanţa;
• „Arca”, nr. 4-5-6/2017, Arad;
• „Familia”, nr. 5/mai, Oradea;
• „Orizont”, nr. 6/iunie, Timişoara;
• „Salonul literar”, nr. 94/2017, Odobeşti;
• „Acolada”, nr. 6/iunie, Satu Mare;
• „Caiete Silvane”, nr. 7/iulie, Zalău;
• „Ateneu”, nr.574/iunie, Bacău;
• „Cartelul metaforelor”, nr. 36-38/iul.-sept., Buzău;
• „Lex et honor”, nr. 1/iunie 2017, Baia Mare.

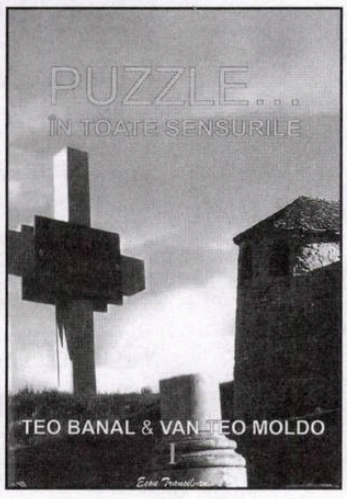

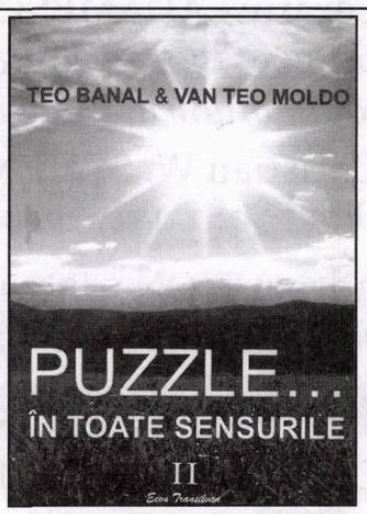

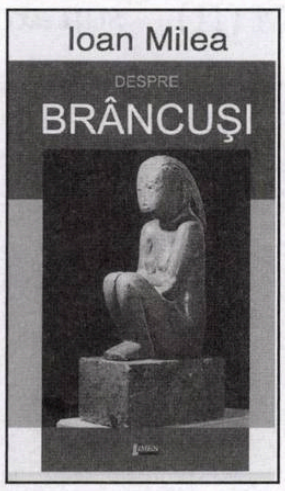

FESTIVAL-CONCURS PENTRU TINERII SCRIITORI DIN MARAMUREŞ EDIŢIA A VI-A

Este al şaselea an de când Reprezentanţa Maramureş a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj, şi Asociaţia Culturală „Nichita Stănescu”, Deseşti organizează un festival-concurs dedicat tinerilor scriitori. În cadrul evenimentului literar sunt evidenţiaţi şi scriitori care au debutat în volum. Timp de un an, un juriu, alcătuit din membri ai Uniunii Scriitorilor, urmăreşte evoluţia tinerilor sau a mai puţin tinerilor creatori, după care decide acordarea unor premii care să le răsplătească talentul şi munca de creaţie.

În 12 iulie, la sediul Reprezentanţei (str. Gheorghe Şincai, nr. 46) a avut loc festivitatea de premiere, la care au luat parte scriitori şi iubitori de literatură. În debutul evenimentului, a fost evocată activitatea literară a doi mari prozatori ai literaturii române, de origine maramureşeană: Alexandru Ivasiuc, născut în 12 iulie 1933 la Sighetu Marmaţiei, şi Augustin Buzura, născut la Berinţa în 22 septembrie 1938, condus pe ultimul său drum în 12 iulie 2017 (Cimitirul Belu, Aleea Academicienilor). Despre opera şi personalitatea celor doi mari scriitori au vorbit Gheorghe Mihai Bârlea, Echim Vancea, Săluc Horvat, Terezia Filip, Gheorghe Pârja, Alexa Gavril Bâle.

Juriul, format din Gheorghe Pârja - preşedinte, Echim Vancea - secretar, Gheorghe Mihai Bârlea, Săluc Horvat şi Alexa Gavril Bâle, membri ai Uniunii Scriitorilor din România, a decis următoarele premii:

1. Ion Mariş, Sighetu Marmaţiei - Premiul „Gheorghe Chivu”;
2. Gelu Dragoş (Lucăceşti) - Premiul „Ion Burnar”;
3. George M. Nicoară (Baia Mare) - Premiul „Mihai Olos”;
4. Adela Naghiu (Baia Mare) - Premiul „Ion Iuga”;
5. Ileana Pop-Nemeş (Sighetu Marmaţiei) - Premiul „Ileana Mihai”;
6. Delia Varga (Baia Mare) - Premiul „Alexandru Ivasiuc”, pentru traducerea cărţii „Omul etern”;
7. Adriana Ţura (Bontăieni) - Premiul „Augustin Cozmuţa”;
8. Maria Diana Cornea (Baia Mare) - Premiul „V.R. Ghenceanu”.

Din partea Consiliului Judeţean Maramureş, care a susţinut financiar manifestarea, a participat domnul Ioan Dragoş, secretar executiv, el însuşi membru al Uniunii Scriitorilor din România.

IMPORTANT!
Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Cronica literară

Gheorghe GLODEANU

CONFESIUNILE UNUI POET TRAGIC - PAUL CELAN (II)

Colocviile de literatură, Baia Mare, 2006
(Gheorghe Glodeanu, Augustin Buzura, Nicolae Breban, Săluc Horvat)

În data de 20 iunie 1949, în pragul aniversării zilei de naştere a iubitei sale, Paul Celan îi scrie de la Paris. Aşteaptă cu nerăbdare momentul în care poate depune pe masa ei foarte mulţi maci şi foarte multă memorie, aluzie la propria lui operă. Ingeborg primeşte felicitarea în ajunul aniversării, iar veştile o umplu de bucurie. Cuvintele iubitului o ating la inimă, astfel încât recunoaşte că, uneori, nu îşi doreşte altceva decât să plece la Paris, să simtă cum Paul îi prinde mâinile şi cum o împresoară cu flori. Aspiră spre un ideal nedefinit, dar constată faptul că în jurul ei *„totul e flasc şi searbăd, obosit şi uzat înainte de a fi folosit"*. Mărturiseşte că la sfârşitul lunii august doreşte să petreacă mai multe zile la Paris. Visează să se plimbe în compania lui Celan pe malul Senei şi să privească în adâncurile apei. Pe poet îl bucură vestea sosirii iubitei la Paris şi o roagă să îl anunţe când soseşte. Îşi cere voie să o aştepte şi este nerăbdător să o vadă.

În mod paradoxal, o tăcere ciudată înconjoară iubirea celor doi poeţi, care îşi scriu rar şi nu îşi spun tot, preferând, fiecare, să îşi ducă mai departe propria lui taină. O demonstrează şi scrisoarea lui Celan din data de 20 august 1949. Acesta îşi exprimă dezamăgirea că iubita şi-a amânat cu două luni călătoria la Paris, fără să precizeze de ce. Păstrează tăcerea şi în privinţa bursei pe care urma să o primească, ceea ce trădează faptul că starea ei materială este destul de precară. Poetul îndrăgostit îşi explică muţenia din ultimul an atât prin starea lui sufletească, cât şi prin faptul că nu ştie ce crede femeia iubită despre cele câteva săptămâni petrecute împreună la Viena. Se pare că primele ei scrisori, redactate în treacăt, nu au fost elocvente în privinţa sentimentelor sale. Celan afirmă că se evită unul pe celălalt exact acolo unde ar dori să se întâlnească mai mult. Ştie însă că fiecare trebuie să ia singur marile hotărâri. Când ea o întreabă ce să aleagă, Parisul sau Statele Unite, Paul este derutat. Pe de o parte, ar fi dorit să îşi exprime bucuria dacă ea ar alege Franţa. Pe de altă parte, se gândeşte că, dacă pentru ea ar fi contat să trăiască în acelaşi oraş cu omul iubit, nu i-ar fi cerut sfatul. A trecut un an de la întâlnirea lor şi ar dori să ştie cât de aproape mai este Ingeborg de el.

În mod ciudat, cei doi nu manifestă nerăbdarea specifică îndrăgostiţilor de a se vedea şi de a dialoga. Iubirea lor este trăită mai ales în plan spiritual. Nu îşi ascund sentimentele, dar nu se grăbesc să le exprime. Aşa se explică de ce Ingeborg îşi trimite scrisoarea redactată în luna august abia în data de 24 noiembrie 1949. Totul i se pare şi ei foarte trist. Simte că îi spune prea puţin iubitului ei, că nu îl poate ajuta, dar nu face nimic în acest sens. Promite că, într-o zi, va merge şi îl va readuce la Viena. Recunoaşte că există multe obstacole în calea lor, dar este conştientă de faptul că nu trebuie să lase ca timpul să distrugă totul. Îi cere să îi scrie şi să se elibereze prin scris de tot ceea ce îl apasă. Totuşi, cei doi corespondenţi nu prea cred în funcţia terapeutică a scrisului.

Deosebit de importantă în privinţa clarificării sentimentelor este anexa la scrisoarea din 24 noiembrie. Este vorba de epistola redactată în data de 25 august şi trimisă abia acum. Semnificativ se dovedeşte deja apelativul *„Iubitule"* cu care Ingeborg îşi începe mesajul. Recunoaşte că a trecut un an de la povestea lor de dragoste, un an fără întrebări şi fără răspunsuri, cu vagi încercări de a sta de vorbă şi cu rare convorbiri telefonice. Bachmann vorbeşte de o senzaţie de sufocare ce pune stăpânire pe ea atât în scrisori, cât şi în cazul convorbirilor telefonice. Recunoaşte că, dintre ei doi, ea este cea mai puţin complicată şi vrea să îşi explice tăcerea. În mod paradoxal, muţenia nu a însemnat o îndepărtare, ci a fost provocată de nevoia de a păstra cu fidelitate în amintire săptămânile pe care le-au petrecut împreună. Drept urmare, nu a dorit decât să primească de la el, prin intermediul unei cărţi poştale, dovada faptului că nu visase şi că totul a fost real. Mărturiseşte că iubirea ei a rămas neschimbată, de parcă ar fi fost conservată sub un clopot de sticlă. Cei doi poeţi trăiesc în două nivele temporale diferite, ce marchează distanţa dintre sacru şi profan. De o parte se găseşte existenţa cotidiană, care nu contează. De cealaltă parte se află amintirea unei iubiri de două luni, bine păstrată în memoria îndrăgostiţilor. Ingeborg şi-a făcut planuri ca să îl revadă la Paris, dar, în ciuda sentimentelor sale, nu ştie de ce doreşte să îl vadă. Recunoaşte că, în răstimpul care a trecut de când au fost împreună, a avut relaţii şi cu alţi bărbaţi, însă nu s-a legat de nimeni. Culmea, se pare că Celan însuşi o încurajează în acest sens! Este mai neliniştită decât oricând şi spune că nu poate şi nu vrea să promită nimănui nimic. Întrebată fiind cât de departe sunt cele două luni (mai şi iunie 1948) pe care le-au petrecut împreună, mărturiseşte faptul că acestea alcătuiesc un fel de prezent continuu, un timp de referinţă ce a trăit şi va trăi foarte viu în memoria ei. Trebuie să îşi susţină examenele finale la doctorat, dar acestea se prelungesc foarte mult. Chiar dacă trivialul cotidian aparent îi desparte, recunoaşte că este foarte aproape de el. De aici următoarele cuvinte emblematice: *„E frumoasă dragostea pe care o trăiesc cu tine, şi nu spun că e cea mai frumoasă doar pentru că mi-e frică să spun prea mult"*. În ciuda stilului fluent, recunoaşte că îşi găseşte cu dificultate cuvintele. Drept urmare, ar dori ca el să poată citi şi printre rânduri.

În data de 6 septembrie 1950, Ingeborg vorbeşte cu durere despre neînţelegerile dintre ei. Mărturiseşte că în ultimele săptămâni a fost foarte bolnavă, ceea ce a făcut-o incapabilă să aibă reacţii normale şi să ia o hotărâre. Îi cere să o ajute să plece la Paris şi, în acest sens, îi solicită o invitaţie oficială. Spune că ar putea merge în octombrie, când va avea, probabil, suficienţi bani pentru a supravieţui fără să-i devină o povară. Simte că totul s-ar putea îndrepta între ei în momentul în care va avea ocazia să stea în faţa lui, să îi strângă mâna şi să îi povestească totul. În încheiere, îi cere un răspuns cât mai grabnic, indiferent care va fi acesta.

Într-adevăr, Celan îi trimite invitaţia necesară obţinerii vizei pentru Franţa în data de 7 septembrie 1950. Mai mult, o roagă să înceapă cât mai repede demersurile necesare în vederea călătoriei şi o asigură că nu trebuie să îşi facă probleme în privinţa şederii sale. Recunoaşte că s-a adaptat cu dificultate la viaţa pariziană şi îi promite să o protejeze de experienţele pe care le-a trăit el până a reuşit să se acomodeze.

În aşteptarea vizei, Ingeborg vorbeşte despre starea ei de spirit. Tânjeşte după ocrotire, deoarece este rătăcită, disperată şi amărâtă. Ştie că Parisul nu îi va rezolva toate frământările interioare, multe lucruri depinzând de ea şi de relaţia lor. Promisiunea unei fericiri apropiate i se pare un vis, în timp ce realitatea în care trăieşte este dominată de sărăcia care o zdrobeşte şi care pare o hidră cu o mie de capete. Urmează să primească viza în data de 5 octombrie, iar dacă până atunci obţine şi banii necesari, după mult timp, va avea motive să fie fericită. Din păcate, scrisorile nu vorbesc despre maniera în care s-a derulat proiectata întâlnire dintre cei doi.

Există mai multe aspecte insolite în schimbul epistolar dintre Ingeborg Bachmann şi Paul Celan, un schimb care nu are nimic convenţional. Mai ales Ingeborg este cea care redactează o serie de mesaje pe care nu le expediază sau le expediază ulterior, ca anexe la epistola pe care tocmai o scrie. În data de 4 august 1951, poeta profită de călătoria la Paris a prietenului lor comun, Klaus, prin intermediul căruia trimite o scrisoare şi trei „anexe". Epistoliera îşi îndeamnă iubitul să îşi tipărească versurile la o editură germană. Îşi cere scuze că îşi bate la maşină scrisorile, dar aceasta a devenit o obişnuinţă de care doar cu greu se mai poate dezbăra. Dincolo de problemele legate de creaţie, o altă problemă ce revine obsedant este posibila călătorie la Paris. Trece pe la Institutul Francez, de unde află că ar putea beneficia de o bursă abia în februarie sau martie 1952. Recunoaşte că, în ultimul timp, l-a îndrăgit foarte mult pe Klaus, cu care s-a văzut frecvent. Boala constituie o altă temă ce revine frecvent în scrisorile lui Ingeborg. La fel de sensibilă şi de vulnerabilă precum Paul Celan, ea pare o depresivă ce se complace în maladia pe care o trăieşte. În scrisoarea din martie 1951, vorbeşte – pentru a câta oară? – despre posibila ei călătorie la Paris, programată pentru toamna aceluiaşi an. Este vorba însă de un proiect mereu amânat din motive financiare. În încheiere, îşi îndeamnă din nou iubitul să îi scrie: *„Scrie-mi, te rog, din când în când. Nu-mi scrie doar vag, nu-ţi fie teamă să povesteşti că perdeaua de la fereastra noastră a ars din nou şi că oamenii se uită la noi din stradă"*.

Anexa din iunie 1951 abordează problema publicării poeziilor lui Celan. Ingeborg ia legătura cu Heimito von Doderer de la Editura Beck, a doua ca vechime din Germania, care se arată interesat de tipărirea versurilor poetului. Drept consecinţă, îi aşteaptă manuscrisul.

Dragostea dintre Paul Celan şi Ingeborg Bachmann are ceva din trista poveste dintre Mihai Eminescu şi Veronica Micle. Cum cei doi se văd foarte rar, iubirea lor este trăită mai ales în plan spiritual, în sfera imaginarului. O dovedesc din plin scrisorile ce preiau locul întâlnirilor reale. Dragostea rămâne promisiunea supremă, cel puţin până când cei doi se decid să îşi trăiască viaţa alături de altcineva. Iubirea nu dispare nici atunci, dar se transformă într-o tentativă de recuperare a stării iniţiale.

Sub aspectul trăirilor lui Ingeborg, semnificativă se dovedeşte epistola din 27 iunie 1951, trimisă şi ea ulterior, ca anexă, prin acelaşi prieten comun, Klaus. În mod paradoxal, există scrisori pe care epistoliera nu îndrăzneşte să le expedieze imediat, deoarece se teme de reacţiile imprevizibile ale lui Celan. Este de părere că amicul lor îi va putea spune mai bine ce e mai important de spus despre ea. Recunoaşte că îi este foarte dor, un dor care aproape că o îmbolnăveşte. Nu îşi doreşte altceva decât să îl revadă cât mai curând. În ciuda tuturor vicisitudinilor, îşi aduce aminte cu nostalgie de clipele fericite trăite odinioară. Îi reproşează că nu îi scrie şi că nu simte că vrea să meargă la el cu inima ei nebună, confuză şi contradictorie. Femeia îndrăgostită nu ezită să îşi mărturisească sentimentele: *„Te iubesc şi nu vreau să te iubesc, e prea mult şi prea greu; te iubesc mai presus de orice – îţi spun astăzi, chiar cu riscul că n-o mai auzi sau nu mai vrei s-o auzi"*. Ingeborg îşi face planuri vagi, irealizabile din punct de vedere material. Constată cu regret că bursa ei pentru Paris s-a amânat pe 1952 şi nu ştie cum va suporta această lungă aşteptare. Semnificativă se dovedeşte formula de încheiere a femeii iubite: *„Lasă-mă să-ţi dau, cu tot dragul şi cu toată dragostea, sărutările şi îmbrăţişările pe care nu le poţi lua, lasă-mă să fiu lângă tine atât cât durează un gând... A ta Ingeborg"*.

Îndeosebi Paul Celan este cel care conştientizează faptul că ei doi nu au un viitor comun. Doar trecut. Un trecut pe care nimeni nu li-l poate lua şi care este ireversibil. El nu poate fi modificat, ci doar reînviat prin intermediul amintirii. Îi mulţumeşte pentru eforturile depuse pentru a i se publica poeziile şi o roagă să îi scrie mai des şi mai regulat.

Din când în când, Ingeborg vorbeşte despre existenţa foarte grea pe care o duce la Viena. De aici afirmaţia: *„Anul acesta, viaţa în Austria s-a înăsprit atât de tare, a devenit atât de dezolantă, încât e nevoie de foarte mult curaj să te readaptezi în fiecare zi"*. Este nevoită să îşi ia o slujbă, dar se pare că este foarte prost plătită din moment ce face asemenea afirmaţii. Îl întreabă dacă a renunţat la proiectul de a veni în Austria şi îl anunţă că, de curând, poemele lui au fost citite în Secesiunea Vieneză. Concluzia ei este aceea că numele lui Paul Celan devine cunoscut în cercuri din ce în ce mai largi.

Tonul iubitei este ceva mai optimist în data de 30 august 1951, când acceptă o slujbă nouă, care o solicită mai mult, dar care se găseşte mai aproape de preocupările ei. Mai exact, devine „Script Writer Editor" la postul de radio Rot-Weis-Rot, unde urmează să organizeze, aproape singură, emisiunile cu caracter ştiinţific. În plus, se va ocupa şi de piesele radiofonice. Din această nouă postură, îl întreabă pe Celan dacă poate realiza o emisiune cu poeziile lui. Este interesant faptul că Ingeborg vorbeşte despre Viena la modul peiorativ, considerând oraşul un „no man's land". În privinţa bursei, speră să primească un răspuns favorabil prin luna septembrie sau la începutul lui octombrie. Nu îndrăzneşte să îşi dorească ceva, deoarece vede că nu îi sunt îngăduite dorinţele, existenţa limitându-i-se la travaliul cotidian.

Antoaneta TURDA

IOAN POTOP ÎNTRE FIRESCUL ȘI NEFIRESCUL VIEȚII

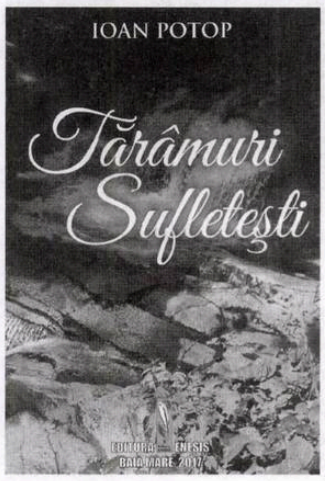

Volumul de poeme ***Tărâmuri sufletești***, apărut anul acesta la Editura Enesis din Baia Mare, nu surprinde decât prin dorința pătimașă a autorului de a vedea rânduit mersul lucrurilor în ritm firesc. În versuri clasice, în care rima și ritmul sunt mult căutate și care uimesc prin folosirea termenilor de geologie-geografie întru dezvăluirea misterului pământesc (sugestivă este ***Moda proterozoică a Terrei***), geologul-poet Ioan Potop face un adevărat slalom printre tainele frumoase și urâte ale vieții derulate în enigmaticul spațiu mioritic. Cu mult bun-simț, autorul născut pe meleaguri moldave, cărora le păstrează o amintire ce nu poate fi comparată cu nimic (dovadă fiind câteva poeme închinate locurilor natale încărcate de istorie) pendulează, cu grație, între amintirile copilăriei ce îi dau un echilibru și lumea reală în care trăiește, dătătoare de spaime provocate de: obrăznicia multor semeni, indolența clasei politice, evocarea episodului „colectiv" și a emigrantului român cerșetor. Preocupat în mod constant de aspectul moral/imoral al societății și neuitându-și profesia de dascăl exercitată mult timp, educă asemenea vechilor moraliști, poeziile nefiind altceva decât rezultatul unor *„dispute între binele și răul interior"*. În încercarea de a fi onest cu sine însuși, în lungile și chinuitoarele introspecții, autorul își dezvăluie raportul cu divinitatea, conștient de obligativitatea parcurgerii drumului sinuos către mântuire (***Spovedania***, ***Utopii relevate***) și asumarea propriului destin (***Dăruirea***). Raportul Om (Omenire)-Dumnezeu duce cu gândul la misterul creației, căci omul însuși face parte din Marea Creație, bine sugerată în poemele ***Lumina din florile de mină***, ***Portul arhaic al Terrei*** și ***Moda proterozoică a Terrei***, deosebit de expresive din punct de vedere cromatic, expresivitatea îmbinării culorilor și a termenilor ce țin strict de geologie dând un farmec aparte versurilor, în marea lor majoritate reci (dar care dezvăluie puncte de vedere obiective). De altfel, lipsit de prejudecăți, poetul lasă nestingherită, pe tot parcursul volumului, o anume monotonie a versurilor, ce curg molcom cu rare zvâcniri temperamentale, contemplarea lumii fiind făcută din prisma echilibrului interior și a enunțării unor adevăruri general valabile ce ne îndeamnă la o aprobare unanimă, fără echivoc, la acea acceptare a unei stări de fapt ce nu naște dileme, ci doar dorința de progres prin autocunoaștere, de la naștere până la moarte, așa cum o demonstrează versurile: *„Gând, prefă-te-n amurgul vieții în cuvânt,/Cu setea de doruri și adevăruri sub soare,/Simțite și-nțelese diferit de fiecare/Pân-ce coborâșul nu devine muribund"*. Explorând la maximum gândurile și simțurile proprii (văz, auz, pipăit), le excită și pe ale cititorului în dorința de a comunica într-o lume bulversată și paradoxală.

Spirit mai degrabă conservator, Ioan Potop nu se sfiește a-și etala ideile, cu riscul de a nu fi la modă, curajul mărturisirii sincere dându-ți fiori când citești ***Sclavia modernă*** sau ***Neglijența eului și sinelui***, ***Clonări respinse***, ***Personalitate ratată***.

Pornind pe-al vieții drum cu *„Gândurile întunecate/Din interior emanate,/Franjurate de lumină/Sublimate-n viața senină"*, Ioan Potop nu face altceva decât să reamintească cititorilor săi câteva puncte de reper ale existenței noastre pe acest pământ și idealul suprem: acela al apropierii de Dumnezeu, căci *„Ecoul nostru-i rezonanță,/Spre El, întru speranță,/Unduind în univers roditor/Prin iubire pe veci biruitor"*.

Aspirația către perfecțiune, vizibilă nu doar pe plan etic, ci și pe plan estetic, sub pojghița simplicității, ascunde o atentă preocupare pentru exprimarea clară a sentimentelor. Importantă este esența gândurilor, nu experimentele literare moderne, linearitatea și lipsa de sclipiri a versului, neștirbindu-le totuși un anume farmec simplu (nu simplist!), izvorât dintr-o imaginație bine stăpânită de rigoarea științifică și o sensibilitate aparte.

Lectura cărții, în ale cărei pagini găsim stări sufletești antagonice (lupta dintre vechi și nou, balansul între ludic și grav, constatarea tristă a unei realități aflate în discordanță cu idealuri mari) nu este una comodă, căci autorul ei, profund angajat în viața socială a țării și a comunității băimărene, în care se află de mulți ani, nu lasă nimic neobservat și nefiltrat prin propria-i personalitate, fapt ce face ca universul natural și uman prezentat aici să fie unul cât se poate de viu, demn de luat în seamă.

Pătrunzând în lumea lui Ioan Potop, nu-ți rămâne altceva de făcut decât să deschizi, cu calm și răbdare, fiecare ușă a labirintului său, căci doar astfel poți avea convingerea fermă că lucrurile simple au întotdeauna o mare gravitate, ceea ce îndeamnă la a fi rostite și apoi receptate cu același echilibru.

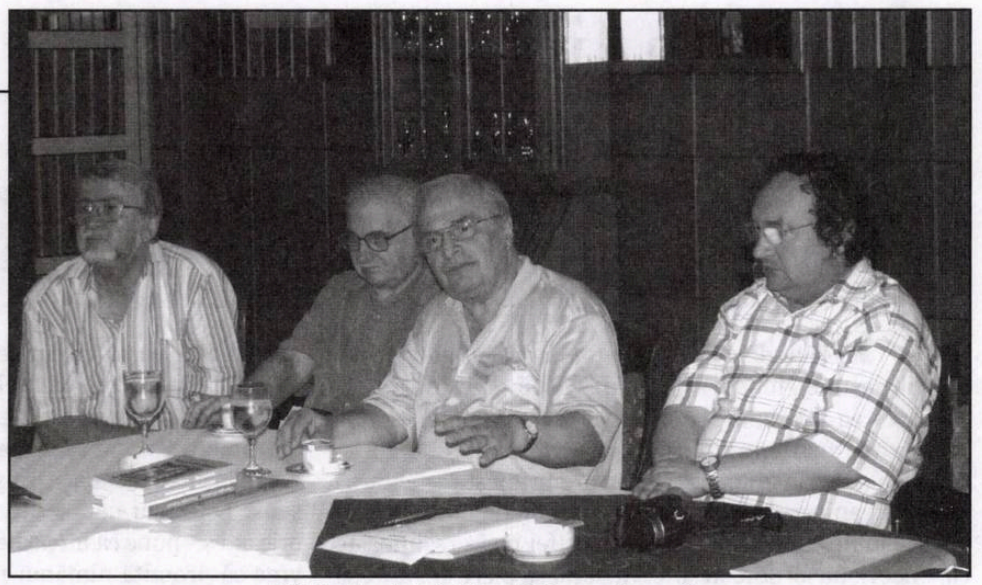

Zilele Revistei „Nord Literar", 2008
(Horia Bădescu, Cornel Ungureanu, Augustin Buzura, Gheorghe Glodeanu)

Cezarina ADAMESCU

UN POET ALES ÎN CĂUTAREA RĂDĂCINILOR VEȘNICIEI

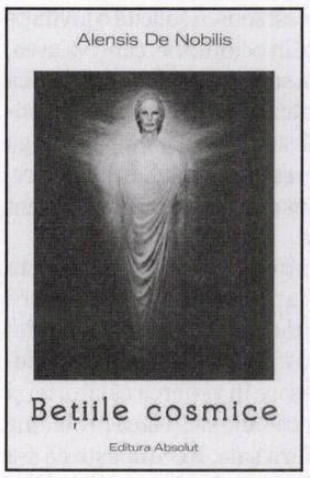

Omul a fost ispitit întotdeauna de Univers, privind către sferele cele mai înalte, aceasta fiind aspirația lui. Cu ochii în sus, imaginația înflorește și naște roadele spiritului, mai curând decât fructele pământești. Alensis De Nobilis, unul din poeții notabili, covârșit de dorința de a cutreiera cosmosul, sedus de muză, nu face excepție, demonstrând prin acest volum (***Bețiile cosmice***, Editura Absolut, București), în chip vădit, că omul a purces și face parte din acest Univers, unde se va și întoarce, la timp potrivit, fiecare. El este, din acest punct de vedere, un poet simbolist modern și chiar, în unele poezii, suprarealist.

Poetul nu a urmat ispita perechii paradisiace, care a tânjit după universul terestru, gustând pe furate din pomul oprit, ca să dobândească știința cunoașterii binelui și a răului și să ajungă aidoma lui Dumnezeu, ci a urmat drumul invers, râvnind merele celeste, ca pe niște fructe interzise muritorilor, pe care le culeg doar aleșii. Și nu a greșit, întrucât aceste fructe sunt din copacul veșniciei.

Atras de misterele cerești, el se autoinițiază prin metaforă în ritualurile ezoterice, atât cât poate un creștin să le perceapă. În mod curios, coborât pe pământ, poetul nu este lipsit de spiritul polemic, pe care-l exercită uneori în relațiile cu cei pe care îi consideră farisei.

Conștient de noblețea sufletului său, poetul spune *„Sunt Ales!"*, cu inserții terestre, dar și cu proiecții ale fanteziei exprese. Și până la urmă, poezia nu e un continuu miraj, o fabulație, o poveste frumoasă ori tristă, niciodată comună, pe care simți nevoia să o împărtășești?

Poetul se plimbă lejer printre galaxii fictive, pe insule pustii, râvnind la nirvane, la *„vezuvii de plăceri"*, retrăind miraje ori aventuri aeriene: *„Și ne-om întoarce îmbrăcați în frezii/C-un Boeing, fericiți, pe fuselaj"* (***Evadare din rol***).

Poezia înseamnă pentru Alensis De Nobilis și *„Cuvinte murmurate în cabale,/În umbrele luminii, răstignire./Când le rostești, timpane abisale/Aud prin vis aceste stinse lire..."* (***Lumina***). Dar și *„Tăceri sculptate-n frunți de orbi târzii"* (***Lumina***).

În laboratorul său de creație, poetul are un adevărat arsenal cu care construiește imagini: stinse lire, umbrele luminii, culorile luminii, aripi de îngeri, gânduri-fulger care se reîntorc în ecou, *„Femeia-înger"*, *„Azur sorbit din ochi de înger-mire"*, *„papirus de psaltire"*, mirul din rană care curge în loc de sânge, *„Lapislazuli adorat de sumeri"*, *„fiori eterici"* și multe altele.

Poetul nu dorește să-și ia iubita în brațe și să se arunce în valuri, așa cum sună un șlagăr îndrăgit, ci, nici mai mult, nici mai puțin: *„Coboară-n mine, înger, coboară/Și-mbrățișați să ne-aruncăm în neant!"* (***Femeia-înger***). Însă uneori, cei doi rămân în raiul terestru: *„Ne vom muta în vise cu chirie/Să fim părinți copiilor din flori"* (***De-am evada***).

Cu asemenea avuții fabuloase, cum să nu trăiești la intensitate maximă Poezia? Ea-ți conferă revelații și prilej de reverie care te îndeamnă la meditație, la incantații străvechi, care îți induc o stare de bine, la fel ca rugăciunea.

Nu cu modestie, autorul semnează Poetul, care se simte în deplină libertate de creație.

Limbajul ales este metareal, nu exclude însă și expresii argotice precum: *„tresăriri frivole"*, dandanaua, poemele dilii, *„rât de porc și dinte de cățea"*; *„bikini siclam și sutiene"*; *„bișnițari isterici"*; *„rânjim meditativ"*; *„Stă îngerul în ghenă"*; *„o haină de golan"*; *„de ne distrăm puțin cu golănisme,/Blazonul îl păstrăm în buzunar"*; imagini menite să șocheze pentru un poet căutător de himere celeste.

O oarecare atitudine oblomoviană și autopersiflantă afișează poetul în meditațiile sale diurne ori nocturne, zicând: *„Mă scarpin cu un băț la un cucui:/Nici nu aud. Sunt filozof. Mi-e leeennee..."* (***Lene***).

Religii vechi, manuscrise sanscrite, zei, preoți inuiți, fenomene extreme: ploi de nove albe, farul din Alexandria, acum stins, și altele populează lumea închipuirilor poeticești semnate de Alensis De Nobilis. În ipostaza de contemplativ în care se complace, poetul spune: *„Din tine-ncepe-a curge-un fum subțire,/Te pierzi în neguri. Curgi în infinit"* (***Căderea***). În ajutorul poetului vin făpturi de lumină: *„Fluturi de mătase duc în ochi poeme/Ard făclii în brațe coarde de viori"* (***Miresele nopții***).

Ploaia înmiresmată de metafore conduce un cititor avizat în grădina cu flori, pe cât de pastelate, pe atât de necunoscute, cărora trebuie să le afli originea, rădăcinile semantice, inflorescențele și modul de răspândire.

Sintagme alese: ciuturi de lumină, *„Nunta ființării dănțuia-n ninsori"*; *„Îmbătrânește veșnicia-n univers"*; *„Cum florile gândirii întârzie aprilii"* ș.a.

Alensis De Nobilis reușește să creeze tablouri mirifice cu aceste metafore. Și poate că nicăieri ca-n poezia ***Întoarcerea în Utopie***, poetul nu se definește mai fidel: *„Eretic și bogat cum sunt profanii,/Tu te visezi ca prințul de Damasc/Și cânți poeme și orgii-n litanii/Peste fecioare-ngenuncheate-n teasc...//Din depărtări vin tresăriri frivole/Să înălțăm tăcerilor statui,/Vestale roz se plimbă în gondole/Cu nuri zeiești – ofrande nimănui.//Liane urcă-ncolăciri de seve,/Cresc flori prin tâmple arse între stele,/Rămâne-n oase urma unei eve/Ca să înalțe-n aer citadele.//În lieduri parșe umbre cad pe ape,/Stau perceptori de vise la popasuri,/Copii din flori se pregătesc să sape/Fântâni în ziduri și-amnezii în ceasuri.//Căzut în golu-acesta-ntre secunde,/Mă înfior cât loc e-n veșnicie,/Mă strig-un glas din urmă, de niciunde,/Să nu mai dezertez din Utopie"*.

Poezia ***Scadență*** redă realitatea zilei în care poetul luptă să supraviețuiască, sugrumat de liste de plată care nu-i mai îngăduie să viseze. Evident că tonul este satiric: *„Rememorând preceptele lui Gauss/Și căutând la elegii soluții,/Dai fericirii azi pe loc repaus,/Când creditorii vin în șir ca sciții//Și te întreabă care mai de care/Cu ce trăiești și ce secret ascunzi (Îți cercetează ochiul cu mirare)./Cu evadări în spațiu, le răspunzi.// Un vătășel cu-osârdie-ți citește/Dintr-un registru plin de ipoteze/Și datoria după vorbe-ți crește,/iar după riduri vrea s-o micșoreze.//Abjecțiuni te-ndeamnă să-ți tai părul/Și să-ți bei viața-n tine ca asceții,/Când vezi chitanțe pe-nrudiri cu mărul/Și bon fiscal pe lupta cu pereții...//Invoci suprem puterea altei legi,/Cerând azil în alte galaxii;/Când ți se cer chirii pe vise, negi/Că mai visezi. Ești o fantomă gri!"*.

(Continuare în pagina 22)

Zilele Revistei „Nord Literar", 2008
(Augustin Buzura, Cornel Ungureanu)

Christian W. SCHENK

DANA BORCEA ŞI... UN BOB DE LUMINĂ

Fiecare nouă carte tinde spre frumos, încearcă să străpungă marginile esteticului, să le depăşească asemenea unei raze de soare străpungând în zori de ziuă liniştea infinitului nopţilor. Biografia Danei Borcea poate constitui materialul unui roman întreg, prin ataşamentul ei faţă de problemele sociale, sacrificiul personal pe care-l aduce faţă de nevoiaşi, faţă de cei marginalizaţi, faţă de cei pe care soarta nu i-a alintat. Iată ce ne spune într-o mărturisire de credinţă: *„Activitatea mea de treisprezece ani de ajutorare a bătrânilor abandonaţi reprezintă cel mai bine idealul meu de vieţuire - ajută dezinteresat, dăruieşte-te celor în nevoie ca să atingi plinătatea sufletului! Sunt convinsă că şi binele contaminează, nu numai răul, tocmai de aceea îmi doresc să dau un ton în acest sens. O parte din poezia pe care am scris-o este legată de apropierea de suflet ce s-a creat între mine şi bătrânii din stradă de-a lungul anilor. Natura, cerul, omul, timpul, veşnicia şi Dumnezeu sunt preocupări constante în versul meu. Ce reprezintă poezia pentru mine? Deşi am renunţat la ea cu cincisprezece ani în urmă, după o coabitare profundă începută din clasele primare, a revenit acum în forţă. Când scriu poezie rup din lăuntrul meu, versul mă împarte şi mă adună din nou pentru a da mai mult din mine celorlaţi"*.

Acum, cu această carte, ***Pe genunchii luminii*** – titlu cât se poate de reprezentativ – Dana Borcea se află la debutul editorial, cu toate că mai publicase sporadic în câteva reviste şi într-o antologie. Poezia ei ritualică, de continuă sugestie, provoacă stări metaforice de o adâncă trăire lirică, implicit sentimentală şi, nu în cele din urmă, profund socială. *„Ridică-mi ochii către Tine Doamne/Sau vino Tu sub pleoapele-mi greoaie/În Bărăgan este festin de toamne/Şi mintea mea s-a-ntunecat a ploaie/Şi mi s-au stins cuvintele-n cenuşă/ Aleanul mi-a încărunţit pe cale/E noaptea-ndoliată după uşă/Iar zorile scriu cântece cu jale /Desprinde-mă din coasta lumii Tale/ Să nu mai calc morminte de petale"*.

Modalitatea de a se situa într-o expresie modernă este conjuraţia dintre o reflecţie de tip heideggerian (aş spune chiar noician), glisată însă pe formulări modulare, care invită pe alocuri – prin construcţiile artizanale – mandalele, în care fragmentul articulează întotdeauna întregul, ca în ultima strofă a poemului ***La margine de an***: *„Cu cât murim mai des se vede cerul/Sclipind în mii de lacrime căzute/Iar în pustiul iernilor misterul/Zvâcneşte către rosturi nevăzute"*.

Analiza poate fi extinsă, dorinţa de înnoire trebuie apreciată oricând şi în orice condiţii, chiar dacă dincolo de bunele intenţii problema poeziei nu ţine doar de lupta cu vitregiile impuse de destin, de dinamica proiectelor poetice, ci de faptul apropierii condiţiei poeziei de cea a fiinţei. Poezia se naşte întotdeauna din relaţii interumane, sociale, şi nu în cele din urmă psihologice, în cele mai fireşti condiţii; la urma urmelor, creatoarea săvârşeşte un act cosmogonic, demiurgic, căutând prin frământări noi valenţe: *„Din frământările atâtor gânduri/Cu greu se mai desprinde o idee/Tot caută în inimă intrânduri /Să-i dea tristeţii iz de orhidee"*.

Tonul general al poeziilor, chiar dacă la prima vedere nu pare, este elegiac, ca o nelinişte totală a existenţei în care singura bucurie umană sunt cuvintele, cu care se pot scrie poeme, cu care se pot întocmi – deopotrivă – rugăciuni şi blesteme. Poezia nu se face numai din emoţii şi din cuvinte, materia primă fiind mici fraze intercalate într-un global liric de un rafinament divin, fie prin *„toamne de umbrele rupte"*, fie prin *„zări învăluite în singurătate"*. Căutătoare de himere topice, Dana Borcea aduce prin poezia ei un elogiu atât literaturii în general, cât şi limbii române în special, căreia îi descifrează unele taine pe lângă care trec indiferenţi atâţia oameni, atât de mulţi poeţi contemporani: *„Dacă peste iarnă vom scăpa muririi/Care înălţime ne va rechema/Suntem ca şi iarba supuşi putrezirii/Sau întindem aripi dincolo de nea"*.

Se cuvine să mai scoatem în evidenţă o trăsătură a poeziilor din această carte, şi anume faptul că uneori poezia este cromatică, vizuală, senzuală, palpabilă, constând în sinteze de culori, parfumuri, stări materiale şi imateriale. Arhitectura imaginii poetice, chiar dacă pare câteodată că starea eului stă în centrul atenţiei, putând fi vorba de subiectivizare în poezia autoarei, mai adânc privită apare ca un proces de obiectivare, de maturizare biologică şi spirituală, o aură de înţelepciune şi de înţelegere superioară a lumii. Tonalitatea dominantă a poeziei Danei Borcea este în primul rând descriptivă cu câteva elemente elegiac-misterioase. Alteori însă, în mod surprinzător – în sensul pozitiv al cuvântului –, versurile sunt de o naivitate dezarmantă, scoţând în evidenţă înclinaţia poetei spre ludic.

De menţionat că poeta despre care vorbim scrie o poezie pragmatico-filozofică, psihologico-socială, pornind de la realitatea imediată şi de la experienţa de viaţă, ajungând la generalizări conceptuale căptuşite într-un bogat limbaj metaforic. Versurile sunt adesea o pendulare între natural, firesc şi artificial, fără sofisticări, înclinaţia poetei fiind, fără discuţie, spre social. Există şi sentimentul unei terori a istoriei (după expresia lui Mircea Eliade) sau o teroare a timpului care trece, însoţit de un destin implacabil, deopotrivă un destin al omului şi al cuvintelor. Senectutea cu consecinţele ei funeste nu prea stă în atenţia poetei. Se mai zice că o altă dramă a omului porneşte de la faptul că cere probe materiale lumii spirituale, divinităţii şi le obţine prea arar. Poezia este, cu siguranţă, o asemenea probă materială care se obţine cu efortul minţii, al cugetului, al inimii. *„Oricât mă-ndepărtez mai mult mă adâncesc/Fără puteri înot în lutul omenesc /Mă strânge noaptea-n chingi şi veacul zbiară-n gând/Am sângele chircit cad visele plângând/ Nu ştiu decât un leac al sufletului ars/Orbirea minţilor pe drumul către Tars/Când voi vedea din nou prin ochii zorilor/ Cu lacrimi să plivesc poiana florilor"*.

Poeta pare să aibă *„combustie"* pentru un destin poetic întreg, iar *„combustia poetică"* nu se adună prin zgârcenie, ci se obţine numai şi numai prin risipire aidoma dragostei. Poezia Danei Borcea refuză spectacolul. E un „non-combat" pe toate fronturile, cuvintele nu iau în posesie lumea, doar se descarcă de ea ca să devină şoaptă, eventual grea *„şoaptă de plumb"* socială. Iar şoaptele se pierd apoi în vacarmul lumii. Viaţa e o nepotrivire de idealităţi, de aspiraţii, numai frica este cea care ne face asemănători. Autoarea a ales să iubească lumea, măsurând-o în cuvinte. Uite, aşa, o iei din aproape în aproape, din cuvânt în cuvânt, până descoperi că totul din jur îţi aparţine. Dai nume lucrurilor din preajmă, spui florilor pe numele lor intime, îmblânzeşti orice fiară cu un cuvânt pe care îl trezeşti din visarea lui. *„Între gând şi irişi/ Un perete mut/În cameră toarce/Timpul cu-mprumut/ Prin crengile verii/Năzuinţe-n pârg/Stau la soare norii/ Teii strigă-n târg/Ies pe brânci din mine/Chiar dacă mă dor/Cântecul şi ţepii/Trandafirilor"*.

Poemele din ***Pe genunchii lumii*** ne arată că autoarea are o bogăţie de lecturi asimilate într-un excepţional fond de sensibilitate, până la subtilele armonii ale unui curcubeu materializat în vers. În carte apare ideea de sublim, dezvoltată de un Friedrich Schiller, unde aflăm un autentic imn dedicat omului, fizic atât de uşor destructibil, dar cu o invincibilă putere morală în faţa nesfârşitelor primejdii. Sublimul nu se întemeiază nicidecum pe învingerea sau suprimarea unei primejdii ce ne ameninţă, ci pe eliminarea ultimei condiţii, singura în care poate exista primejdia pentru noi; căci sublimul ne învaţă să considerăm partea fizică a fiinţei noastre ca pe un lucru natural exterior, care n-are nimic şi în niciun fel de a face cu adevărata noastră personalitate, cu eul nostru moral. Catharsisul e cel care prin lacrimi ne purifică, ne curăţă sufletul întru sublimul şi frumosul care prin poem ne despart de patimi, de invazia acaparatoare contingentului. Iată de ce fel de sublim dă dovadă Dana Borcea!

Adrian ŢION

INCANTAŢIILE POETULUI DUMITRU FÂNĂŢEANU

În efervescentul nord literar transilvan, afirmat puternic şi convingător în anii din urmă, locul lui Dumitru Fânăţeanu stabileşte resurecţia lirismului cu ton elegiac şi baladesc, descins din frecventarea motivelor orfice. E un loc privilegiat, situat între invocaţia magică şi pura delectare de fină extracţie intelectuală. Nu este vorba despre determinări stricte ce ţin de o geografie spirituală anume, deşi, din punct de vedere toponimic şi lingvistic, trimiterile acestea există şi dau o anumită savoare discursului liric. Poetul îşi înscrie linia melodică a versului său pe coordonatele unei stilistici proprii, modelate de suflul candorii şi al psalmodierii pe tema *„neînvinsului timp"*. De altfel, în structura acestei teme se resorb meditaţiile lirice ale poetului *„atins de sindromul neputinţei în faţa hazardului"*, căutând cu înfrigurare, încă de la primul volum, ***Timpul din noi***, esenţa trăiniciei în efemeritatea clipei. Este impulsul călăuzitor spre care se îndreaptă şi substanţa poemelor din acest volum, mărturisind, încă din titlu, veghea neîntreruptă asupra lumilor *„ninse de vremi"* a celui ce-şi caută sălaşul în trupul cuvintelor, departe de *„Amarnica slăbiciune a unei lumi/Agresive şi banale"*. Astfel că ***Îndelunga răbdare*** marchează o seninătate a viziunii, o simfonie surdinizată ingenios, în care sunt glorificate sacralitatea vieţii şi dorul nestins după inocenţa iubirii.

Fluctuaţia imaginilor poetice din construcţia poemelor volumului are în vedere proiecţia unor peisaje interioare în *„templul viselor senine"* ca într-un sanctuar ocrotit de lari înţelepţi. Cromatica e diversă, metaforele sunt înşiruite ca sclipitoare ornamente stilistice filtrate prin sensibilitatea *„celui trecut prin suferinţă"*, invocarea iubitei, a iubirii şi a dorului repetitiv amplifică senzaţia de caldă comunicare spirituală cu o lume cuprinsă în orizontul vârstei (*„potirul amiezii"*). De pe acest promontoriu, imaginarul poetic fructifică harul închipuit de *„puterea blândeţii"* stratificând şi risipind generos motivele lirice pe o mare a serenităţii unde *„corăbii de vise leagănă veşnicia"*.

Ca în arta picturii, unde rolul luminii este esenţial, întrucât ea, lumina, trezeşte lumea obiectuală la viaţă, ea dă forma volumelor aflate în calea ei, modelează corpurile dând naştere umbrelor, spaţialităţii şi adâncimii planurilor, tot aşa arta poetului băimărean tinde să personalizeze lumina întrupată în logos ca renaştere în *„destinul nuntirii"*. Versurile caligrafiate în *„duhul iubirii"* sunt ode de pioasă recunoştinţă, preaslăvire şi veneraţie, versuri toarse din fuioare blagiene de lumină: *„Tu, lumina o nunteşti/cu privirile ce-ţi cântă/truda vârstelor de când/pribegeşti spre asfinţit/ drum de lume şi de moarte/şi de viaţă-n infinit"* (***Drumul vieţii***). Pentru Dumitru Fânăţeanu, lumina e *„zămislitoare de tinereţe"* şi sub vraja ei poetul recompune interiorul sacrosanct al copilăriei, portretul mamei, suav conturat, satul natal, căsuţa părintească, amintirile îngropate în *„dorul de şoapte"*. Multe dintre poemele volumului sunt icoane de suflet religios ce ţintesc spre *„Sfinţenia celui/născut din cuvânt"*. În *„diadema luminii"* sunt zugrăvite imagini tandre, izvorâte din zarea acelor *„ierni cu zimţii de gheaţă"*, ce aduc fiorul trăirii în dantelăria versului. Sunt evocări de o expresivitate rafinată, cu efect direct la emotivitate şi nostalgie, răscolitoare amintiri pentru fiecare cititor educat în spirit religios, împletite firesc din câmpul semantic al universului casnic, familial: *„Îmi amintesc/cartea Sfântă pe masă/cu coperţile scorojite de ani"* (***În anii copilăriei, acasă***). Deşi Dumitru Fânăţeanu nu e un pastelist în sensul strict al cuvântului, extensia spre descriptivism poate fi sesizată în unele poeme, astfel ca recursul la binomul *imagine – cuvânt* să fie conţinut în acelaşi simbol al luminii: *„Munţii în lumină/se îmbracă"*. Nici localizările nu lipsesc, parcimonios distribuite. Plaiurile maramureşene, dinspre Baia Sprie spre Baia Mare, îndeplinesc rolul unei spaţialităţi spirituale intrate în legenda veacurilor, totem răstălmăcit ca *„sămânţa din glie"*. Apelul la un cult baladesc, discret sugerat, nu poate fi ignorat: *„Coboară din munţii Gutâi/turme slăvite de veacuri/ izvoarele murmură/peste codri-n ecou/de albe dimineţi"* (***Pe drumurile vieţii***). Trăind în acest spaţiu cultural românesc impregnat de tradiţii străvechi, Dumitru Fânăţeanu s-a lăsat contaminat de spiritul locului, dovedind că pe aceste meleaguri, *„poezia coboară în suflet uşor"* atunci când harul se îmbină cu trăirea întru poezie. Da, e cazul lui Dumitru Fânăţeanu. E cazul poetului ce se alintă cu îmbelşugata gamă a metaforelor izvorâte din *„zestrea de aur"* a sufletului, căci inima lui bate, după cum mărturiseşe, *„aproape de inima ta, poezie"*. Simplitatea se îmbină armonios cu o inspirată concepţie de structurare a ideilor şi cu năvalnica dorinţă de comunicare, de sălăşluire în cuvânt şi în trăinicia lui. El simte poetul emblematic autodefinindu-se ca *„romantic zeu"*, pe care *„cuvintele îl însoţesc peste zări"*.

Da, Dumitru Fânăţeanu dovedeşte *„îndelungată răbdare"* cu gândurile lui plimbate prin amintiri pentru a ne transmite prin acest volum incantaţiile sale lirice, clipele faste ale mărturisirii de sine.

DANIELA SITAR-TĂUT
ÎN DIALOG CU GEORGE ACHIM (II)

Zilele Revistei „Nord Literar”
(Cornel Ungureanu, Augustin Buzura, Gheorghe Glodeanu, Săluc Horvat)

D.S.-T.: Tot la Viena v-aţi lansat cel de-al doilea volum de poezii, ***Dulceţuri din fructe târzii de pădure****, la o seară românească, la care au participat academicienii Eugen Simion şi Ion Aurel Pop, poetul Adrian Popescu, profesori vienezi, reprezentanţi diplomatici. Cartea, care are de altfel şi cinci traduceri germane realizate de poetul şi profesorul Hans Dama, a fost prezentată de domnul profesor, academicianul Ion Pop, prefaţatorul acesteia, bun poet şi degustător de poezie. Tomul are o structură dual, atât în ceea ce priveşte reţeta estetică şi timbrul poetic asumat, cât şi la nivelul limbajului. Dacă primul ciclu,* ***Minunile vin înainte de înserare****, traduce o respiraţie dionisiacă, încărcată de patosuri revelatorii, gnomice, trăiriste, cel secund,* ***Marmaţia****, denunţă o falie surprinzătoare pentru cei obişnuiţi cu eruditul romanist, care plonjează într-un mediu ancestral, alcătuind o galerie mitopoetică, izvorâtă din arhetipal, ceea ce angrenează simultan o metamorfoză lexematică a discursului liric....*

G.A.: Dacă ar fi să afişez puţin orgoliu, dragă Daniela, aş spune, împreună cu un confrate celebru, că sunt „un poet de duminică”. De altfel, în opinia mea, poetul este un creator cu intermitenţe. Nu poţi fi inspirat tot timpul, e nevoie de starea de graţie, de acea clipă, mult invocată de altfel de poeţi, când te vizitează daimonul sau îngerul, după caz. În rest, existenţa înseamnă „proză”, uneori insipidă şi de calitate îndoielnică, spun asta cu un zâmbet şi în sens larg, într-o oarecare dispoziţie ludică, de aceea rog să nu se înţeleagă că prozatorii ar fi privaţi de harul iluminării inspiratoare.

În ceea ce mă priveşte, eu sunt un tip de creator care scrie puţin, greu, chinuit, revăzându-şi şi refăcându-şi până la saturaţie textele. Mi-ar fi plăcut să profesez o poetică a şoaptei şi a nuanţei, să fac parte dintr-o generaţie discretă şi ceremonioasă, dar aşa ceva nu există pe scena literaturii. Privesc propriul meu scris cu multă exigenţă şi rigoare, cu o permanentă tentaţie a revizuirii şi sunt foarte parcimonios cu actul în sine al scrierii. Rămân rezervat şi sceptic când aud că cineva face din scris manufactură, producând câte două-trei cărţi pe an şi nu îmi pot reprima suspiciunea că ne aflăm în zona diletantismului, a provincialismului sau a superficialităţii. Când lucrurile se schimbă şi e vorba de o carte la trei ani, totul începe să devină plauzibil; intrăm în logica firească, organică a scrisului şi a textualizării de calitate.

Cred că poetului adevărat, redutabil, i-ar fi suficient să scrie patru-cinci cărţi de poezie în total: câte una pentru fiecare dintre vârstele biologice şi spirituale pe care le traversează. Şi dacă ne gândim bine, există nenumărate cazuri de mari poeţi care au făcut tocmai asta. În acest context, textierii, versificatorii şi manufacturierii nu ne interesează.

Interesant a fost că la spaima şi la frisonul meu interior în faţa cuvântului şi a scrisului s-au adăugat uneori şi neşansa sau hazardul contextului: primul meu volum de versuri echinoxiste, intitulat ***Înălţare la sunet***, care era în pregătire la Editura Dacia, la mijlocul anilor 80, a fost realmente mutilat de absurditatea dogmatică a momentului, topit până la nerecunoaştere într-unul dintre nefericitele volume colective ale acelor ani de marasm cultural. Am fost bucuros totuşi să constat că, aşa stinghere cum puteau părea în context, versurile acelea au fost remarcate şi apreciate de către criticii importanţi ai momentului.

Au trecut alţi aproape zece ani până când, într-o altă epocă şi într-o altă stare de spirit, am scris ***Dinspre ieri, spre nicăieri***. Era o fişă de temperatură poetică personală, destul de exactă a acelei perioade stranii şi fascinante pe care o traversam la începutul anilor 90, după căderea dictaturii. Veneam dinspre un trecut pe care fiecare l-a trăit în felul său, dar care ne-a marcat decisiv pe toţi, eram fatalmente impregnaţi de ceremoniile interioare, de fantasmele sau angoasele acelei epoci, de vorbele în doi peri şi de expresia criptică, de aluzie ori de meditaţia amară şi ne îndreptam spre un *no man's land* în care iluzia, scepticismul, grotescul şi metafizicul, meditaţia şi ostentaţia alcătuiau un cocktail adesea exploziv. Era momentul acela dilematic pe care mulţi dintre noi încă îl ţin minte, în care pendulam între *estetică* şi *est-etică*, într-un spectacol fastuos, deseori burlesc şi esenţialmente tragic, după cum putem constata astăzi, dintr-o rapidă ochire.

Cam despre asta era vorba în volumul cu pricina: exerciţii de supravieţuire, de disimulare, de încenuşare, ecorşeu sufletesc, sfidare şi un dram de speranţă. Spre bucuria mea, au scris despre acest volum (bine şi cu multă înţelegere!) Ion Pop, Adrian Marino, care a întrevăzut canavaua poeziei politice, Al. Cistelecan, Dan Cristea, Iulian Boldea, Ioan Moldovan, Mihaela Ursa, Virgil Mihaiu şi alţi câţiva critici care m-au onorat cu atenţia şi opiniile lor.

Şi s-au mai dus alţi cincisprezece ani, cu iminenta trecere prin alte vârste biologie şi spirituale, prin experienţe şi interogaţii personale, până când au apărut ***Dulceţurile din fructe târzii de pădure***.

Care - glumind, desigur! - puteau fi încadrate, la rigoare, şi la capitolul „cum să ne pregătim cămara pentru iarnă”, aşa cum a procedat un site de specialitate de pe internet, crezând că înăuntru se află niscaiva reţete apetisante, dar mai ales puteau fi aşezate pe rafturile unei posibile - şi uneori tainice - cămări personale de sentimente şi reverii. Era o carte a unor stări de graţie indicibile şi – mă tem! – greu repetabile: un desen erotic eteric şi înmiresmat şi un irepresibil abur de nostalgie, luminoasă şi tandră, pentru o lume de altădată, livrească şi subiectivă, de spectre şi fantasme, pe care fantezia mea a (re)construit-o.

Nu cred că există poet, privind de la o anumită valoare în sus, din a cărui lirică să lipsească registrul erotic. Poezia este prin excelenţă o întâlnire cu miracolul, o tensiune a fiinţei, pe care dragostea o alimentează mai mult decât oricare sentiment. Se poate întâmpla asta şi la douăzeci de ani, după cum se poate întâmpla la temperaturi magmatic-sufleteşti mult mai înalte şi la 40-50 de ani ori chiar mai târziu (vezi cazurile cunoscute ale lui Blaga, Arghezi sau ale atâtor altora). Aş spune chiar că, în asemenea cazuri, poetul este, pe lângă un contemplator perpetuu, şi un adevărat „vampir” sentimental şi emoţional. De aceea, o astfel de carte se clădeşte cu necesitate în jurul unei femei, ea este cea care se vede imolată în text, ferecată în construcţia de metafore, trans-scripturalizată cu totul. Cam aşa s-au petrecut lucrurile şi în ***Dulceţuri***, mai exact în ciclul intitulat ***Minunile vin înainte de înserare***: o lume de incantaţii şi încântări, de miresme şi arpegii, de senzual şi de diafan. Peste care plutea un halou de magie şi de fascinaţie pe care nu l-am mai regăsit de atunci. Şi ce mult mi-ar plăcea!

În ceea ce priveşte celălalt ciclu al volumului, ***Marmaţia***, el se vrea o încercare de reconstituire a unei lumi arhaice şi arhetipale, rituale şi ceremonioase, într-un fel, o lume de iniţiaţi, locuită şi însufleţită de oamenii aceia vechi care au avut acces la esenţe, care ştiu, văd ori intuiesc doar, cu un simţ infailibil al ingenuităţii lor rurale, lucruri pe care noi nu le ştim sau nu le putem vedea. Într-un fel - şi câţiva critici care au scris despre lucrare au observat cu inteligenţă acest lucru - cartea este un lung şir de iniţieri în moarte şi în taina unor rânduieli profunde, mai tainice, ezoterice aş zice, ale lumii.

Aparent este vorba de o lume rurală, ţărănească şi tot aparent de o experienţă personală, autobiografică. În fapt este vorba din plin de o experienţă livrescă şi de valorificarea unor lecturi şi episoade citite sau care mi-au fost relatate de alţii şi din care eu am extras miezul alegorico-parabolic şi sapienţial. Poate părea ciudat, dar eu nu am trăit niciodată propriu-zis la ţară şi fascinaţia mea pentru acest topos este una bazată pe povestire şi mai ales pe lectură. (De pildă, spre amuzamentul unor apropiaţi, eu citesc şi astăzi, din când în când, cu aceeaşi bucurie de altădată a lecturii, poveştile şi povestirile lui Ion Pop-Reteganul, scrise într-un extraordinar grai ardelenesc).

Marmaţia este o provincie lirică subiectivă, inventată de mine, cu legi, rânduieli şi eresuri proprii, pe care am încercat să le reconstitui într-o scriitură postmodernă care alternează planurile diegetice şi creează efecte uneori spectaculoase prin imprevizibilul lor. Am populat-o cu personaje, cu întâmplări şi uneori cu cuvinte mai rare şi mai înmiresmate, pe care am încercat să le readuc la viaţă. Am făcut acest lucru când eram departe de casă, mă aflam la Viena, într-un mediu complet străin, şi lumea aceasta de spectre s-a constituit în universul meu compensatoriu. Când am încercat, peste ani, să lărgesc acest teritoriu de sentimentalism şi melancolie, nu am mai reuşit. Pierdusem starea privilegiată, vibraţia care mă racorda parcă, invizibil, cu nişte ritmuri secrete, nebănuite. Aş fi fericit să pot completa galeria ***Marmaţiei*** şi nădăjduiesc că voi fi în stare să fac acest lucru într-o zi.

Revenind la preambulul întrebării tale, mă simt foarte apropiat în spirit de profesorul şi remarcabilul poet Ion Pop, mentorul nostru echinoxist, căruia îi rămân profund îndatorat, în multe privinţe: al lecturilor, al exigenţei intelectuale, al stilului, în ultimă instanţă. Am fost foarte onorat de prezenţa alături de mine a tuturor celor pe care i-ai pomenit, nume ilustre ale culturii române.

Au trecut deja şapte ani de la apariţia ***Dulceţurilor...*** şi în logica ritmului meu de creaţie ar trebui să se întrevadă în următorii doi-trei ani un nou volum. Sper că va fi să fie.

D.S.-T.: Tot o textură ianică, bicefală, regăsim şi în tomul ***Revolte şi consimţiri – Scriitori români din secolul XX****...*

G.A.: Am imaginat în ***Revolte şi consimţiri*** un dialog implicit între reprezentanţii tradiţionalismului şi ai autohtonismului românesc şi cei ai avangardismului şi modernismului expres şi adesea violent exprimat. Şi unii, şi alţii au avut avataruri biografice şi variaţiuni de formulă, fronde uluitoare prin curajul lor şi dezerţiuni siderante prin laşitatea lor. Revolte estetice, etice, politice ori simple fronde temperamentale sau puse de personalitate accentuată. Dezerţiuni şi consimţiri pe măsură. Mi-a plăcut deopotrivă să scriu pe larg în această carte despre Gyr şi Crainic, despre poezia închisorilor şi „Rugul Aprins”, despre martirii cauzei naţionale şi victimele comunismului, ca şi despre corifeii intemperaţi ai avangardismului şi despre apostolii marilor insurgenţe estetice sau despre insolenţele celebre ale anilor 30 care i-au trimis pe unii tineri literaţi în faţa instanţei de judecată.

(Continuare în pagina 10)

Adrian POPESCU - 70

Şi aur dacic şi latin uraniu

Eu ştiu de unde-i vin strămoşii
Poetului, pământu-i cu monede
De sapi în coasta Râpei roşii.

Albinele roiau, stupar-avea un nimb,
Atunci. Acuma tot mai greu se vede,
Aproape-i şters conturul altui timp.

E Lancrămul ţinutul unui alt Vergiliu?
Ceară universală dintr-un spart sigiliu,
Pământ cu iarbă, colmatat în craniu

Ascunzi şi aur dacic şi latin uraniu.
Poetu-a supt la Mumele sublime,
In minesänger ne-ntrecut în rime.

„Din mine simt cum cresc stejarii!"
Ai spus, murind, în luna de-nceput
A verii. Mureau atunci cu tine Larii?

Cenaclul lui Octavian Augustus

1.

Îmi pare rău că nu am citit
în Cenaclul lui Octavian Augustus,
în amfiteatrul descoperit
sub asfaltul din centrul Romei,
aş fi vrut să aud,
dacă trăiam pe-atunci,
părerile celor pricepuţi,
despre versurile mele.

Omnipotenţa Creatorului
poate transforma
un om oarecare
într-un mesager al sacrului.

Aş fi vrut să conversez
cu Tibul, nefericitul iubind,
sau cu Propertiu,
cel născut la Assisi,
despre colinele Umbriei,
sau cu Vergiliu
despre siul viţei-de-vie
din grădina din villa rustica
din Campania,
despre cetatea Eryx, Erice,
unde tânăr călător pios
am privit şi eu marea de pe
muntele cu altarul altui Zeu,
cel Unic şi în Trei ipostasuri;
pe Mecena aş fi vrut să-l rog
să nu-i uite
pe poeţii minori,
dar să-i alunge
pe diletanţii obraznici.

Cu Ovidiu despre imprudenţa
pe care o fac artiştii călcând
legile nescrise, aş fi vorbit.

2.
Ca mulţi dintre „poetae nuovi",
nişte alexandrini, de fapt,
o spun nu spre cinstea mea,
nu mi-am ţinut toate promisiunile
făcute în tinereţe unor fiinţe
de care aduc aminte acum
cu o strângere de inimă,
chipul lor e îngropat în mine;
în ridurile feţei mele sau
sub fruntea crestată de timp,
dacă sapi destul de adânc,
dai de aurul adolescenţei,
sub straturile de cernozium
ale trupului gârbovit.

Excavatoarele dezgropau
adesea sub ochii mei
în sudul veşnic însorit,
sau în Histria noastră,
pe locul fundaţiilor viitoarelor
buildinguri şi coop populare,
capete de statui romane:
iubirile defuncte aveau ochii
deschişi în trecut şi orbi la
forfota de-afară.

O, trup al meu, de-acum,
imposibil de schiţat
de mâinile Angelei
într-un desen graţios.

3.

Aş fi putut face mai multă umbră
pământului, cu ceea ce am primit?

Şi brusc omul concret:
„Per favore dov' e' la fermata dell'
autobus per centro, qui, in Piazza
Augusto Imperatore?"

Mai ştii, o fi invitat şi el la
Cenacul lui Octavian Augustus.

Pietre la Ierusalim

Pietre în zidul Plângerii
unde în primăvară
drepnele negre
îşi cântau imnul de laudă,
pietre pe lespezile
mormintelor evreieşti,
cum cobori abrupt
din Muntele Măslinilor,
ca buchetele noastre
de flori din cimitire.

Pietrele sub care
zac alte pietre,
generaţii peste alte generaţii,
sânge peste sânge,
lacrimi, oase peste oase,
Turnul lui David
peste Citadela.
Mormântul sfânt.
Piatra ungerii cu mir.

Toate sufletele
visând la Domul Stâncii,
la piatra dinăuntrul
Domului, sacrosancta.
Pietrele masive ale cruciaţilor
la Sfânta Ana,
pietrele din zidul
lui Soliman Magnificul
pietrele locuinţelor
cu faţade de calcar.

Puterea puterilor
iradiază dinăuntrul pietrelor,
nu am strecurat în
crăpăturile milenare
niciun bileţel.
Domnul va şti ce să-mi dea.
Cum a făcut-o
de atâtea ori,
fără s-o merit.

Lângă Poarta Damascului
m-am oprit să
culeg o monedă de jos,
una măruntă, dar
cu candelabrul Templului
pe o faţă a banului.
„Vistierul Bunătăţilor"
îmi vorbea în acest chip?
„Domine non sum dignus
ut intres sub tectum meum..."

Pietre gălbui de culoarea
crizantemelor sau albe
blocuri dreptunghiulare,
cu ierburi la îmbinarea lor,
pietrele Porţii de aur, zidite
acum, prin care a intrat
în Ierusalim Mântuitorul.
Pietrele casei-templu
octogonale din Cafarnaum.
Toate-i strigă laude Domnului,
când oamenii tac.

Drepnele negre

Iată-le cu aripile negre, două seceri,
cosind smocuri şi brazde de lumină,
Vântul fără îndoială ţine secerile
acestea delicate în mâna Sa,
şi ne mai lasă şi nouă câteva spice,
ca Booz lui Ruth.

Drepnele negre. Mediterana
şi Levantul le ocrotesc zborul,
nu-s nici rândunici, ca la noi,
nici lăstuni, poate semănându-le
acestora, dar foarte puţin.

Mereu în zbor ca heruvimii,
ca serafimii din jurul Tronului,
nu se aşază pe pământ,
numai când îşi lasă oul în crăpături,
în ambrazurile citadelelor antice.

Ele-s mereu în văzduh, ţipându-şi
bucuria, numai lor dată, că pot
să atingă pietrele de sus ale
Zidului Plângerii, în aprilie.

La răsăritul soarelui peste
Marea Galileii erau treze demult,
neobosite, vârtej, spirală, vălurire
de aripi negre, vălătuc, elice, fus,
sub fereastra mea deschisă.

Săluc HORVAT

NICOLAE SCURTU – ADUNĂTOR DE IZVOARE LITERARE

Augustin Cozmuța, Săluc Horvat, Augustin Buzura, Gheorghe Pârja

Prin prezența sa în presa culturală, cu deosebire în „România literară", cu bine cunoscuta rubrică ***Contribuții la întregirea...*** și mai ales prin numeroasele cărți publicate de-a lungul anilor, Nicolae Scurtu s-a remarcat în istoria noastră literară ca unul dintre cei mai avizați și neobosiți cercetători și adunători de izvoare literare, prin care aduce completări în îndreptări (corijări) necesare pe marginea vieții și a activității unor scriitori mai mult sau mai puțin cunoscuți.

Între recentele sale contribuții de acest gen amintim volumul ***Gheorghe Suciu și contemporanii săi*** (corespondență, autografe, iconografie), volumul I (București, Editura Ars Docendi, 2016, 335 p.). Lucrarea se deschide cu ***Mărturie de prieten***, semnată de academicianul Alexandru Surdu, elogiu adus unei prietenii sincere și durabile, păstrate de academician scriitorului Gheorghe Suciu, despre care scria că *„zeci de ani i-am călcat pragul, am participat la toate bucuriile și necazurile sale, i-am cunoscut toți prietenii și cu mulți dintre aceștia chiar eu i-am făcut cunoștință – cel mai de seamă fiind Constantin Noica"*.

Din mărturisirile lui Nicolae Scurtu, ideea acestui volum care să adune, să adnoteze și să restituie *„paraliteratura"* lui Gheorghe Suciu îi aparține academicianului Alexandru Surdu, care a sprijinit și tipărirea cărții.

Volumul adună mărturii și informații despre poetul, publicistul și prozatorul Gheorghe Suciu*. Materialul cuprinde trei secțiuni: epistole primite de Gheorghe Suciu de la profesorul universitar Ștefan Munteanu, filosoful Constantin Noica, istoricul literar Dan Simionescu și poetul și publicistul Vasile Versavia.

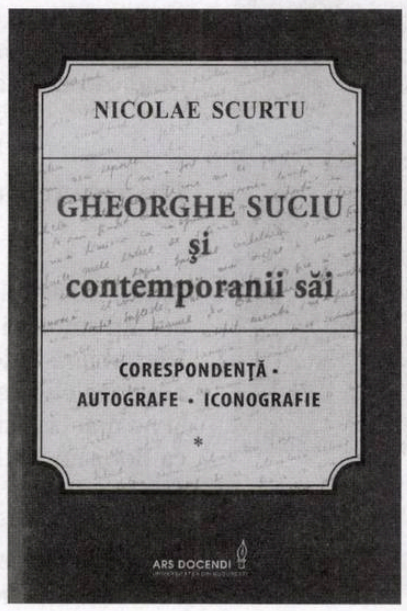

Șirul epistolelor începe cu cele trimise de reputatul lingvist și filolog Ștefan Munteanu, profesor la Universitatea din Timișoara, autor al unor lucrări de referință în domeniul stilisticii limbii române, între care: ***Stil și expresivitate poetică***, ***Introducere în stilistica operațională***, ***Limba română artistică***, ***Cuvânt și cultură*** etc. Între cei doi scriitori va avea loc un lung dialog epistolar.

Citind un articol din „Luceafărul" despre Liviu Rebreanu, Ștefan Munteanu află că autorul acestuia este un fost elev al său la liceul din Alba Iulia, care se numea Gheorghe Suciu, în care se amintea și de o oră de literatură pe care a urmărit-o elevul la profesorul său. Așa se face că fostul profesor îi scrie elevului: *„Am citit articolul d-tale despre Rebreanu cu sentimentul net că s-au scris până acum puține pagini despre acest scriitor, care să le egaleze pe ale dumitale"*. În scrisoare, Ștefan își amintește cum l-a cunoscut și descoperit pe viitorul său prieten: *„Îmi aduc aminte când ai venit la Alba Iulia. Te-am descoperit în banca întâi, în partea dinspre geam: un copil cu privirea matură, cu părul blond, rebel la pieptănat și cu degetele pline de cerneală. Îmi amintesc cu plăcere disputa despre paternitatea* ***Cântării României***...".

Despre articolul publicat, profesorul îi scrie: *„Te felicit din inimă că ai ales literatura și că ai ceva de spus și știi cum s-o spui celorlalți"*. La sfârșitul scrisorii îi cere: *„Aș vrea să știu mai multe despre dumneata și de aceea te-aș ruga să-mi scrii"*. Au urmat multe alte scrisori în care profesorul își elogiază elevul.

La scurt timp după această scrisoare (26 aprilie), Ștefan Munteanu revine cu alta, în care va face referire la volumul de ***Schițe și povești***, despre care spune: *„În ce-ți voi spune, te rog să nu mă bănuiești de superlativism sau entuziasm de moment (...) Cartea dumitale însă m-a zguiduit, acesta e cuvântul (...) N-am găsit nimic în paginile dumitale care să semene cu ceea ce se scrie azi (...) Cum de ai reușit să închizi în câteva zeci de file; ce mare și disprețuită virtute literară este sobrietatea, fâșii dintr-un univers al copilăriei și al satului în care totul să fie străbătut de fiorul omenescului, de autenticitate și de poezie?"*, adăugând: *„Ce splendid poem e* ***Oul*** *și ce dramă mută e în* ***Oameni rupți****, cei care mănâncă în stradă, lângă munca lor și nu le e rușine și care adormind se visează poate pe pământul lor, deasupra căruia se înalță cântecele ciocârliilor"*.

Asemenea cuvinte de prețuire la adresa scrierilor lui Gheorghe Suciu se regăsesc în multe altele din cele douăzeci și cinci de scrisori trimise de Ștefan Munteanu fostului său elev. Între acestea, poate cea mai interesantă este ultima epistolă trimisă (16 mai 1991). De data aceasta, Ștefan Munteanu își varsă amarul în privința stării de plâns în care se află țara noastră, încheind: *„Vai de biata noastră țară! Ne așteaptă vremuri cumplite. Toate s-au degradat, s-au stricat. Ne trebuie un Mântuitor? Unde este? Că nu-l văd. Poate e în noi înșine. Să ne țină Dumnezeu, că altul n-are cine"*.

Între cei mai de seamă prieteni ai lui Gheorghe Suciu, cum spunea și academicianul Alexandru Surdu, a fost filosoful Constantin Noica. Deși mai redusă (șaisprezece scrisori), corespondența dintre aceștia nu este mai puțin importantă și se leagă de perioada în care Suciu lucra în redacția revistei „Luceafărul". În bună parte, ea dezvăluie restricțiile, chiar refuzul unor reviste literare de a-l publica pe Constantin Noica. Se amintește de un articol despre Mihai Eminescu trimis de filosof revistei „Luceafărul", care a așteptat mai bine de un an fără a fi publicat, retras în cele din urmă: *„Rog să mi se restituie articolul despre Eminescu pe care îl aveți de un an și nu l-ați publicat, din cine știe ce motive"* – îl roagă pe Gheorghe Suciu (3 iunie 1981).

Din alte scrisori rezultă prețuirea și prietenia filosofului pentru Suciu, acesta făcând diverse aprecieri pe marginea scrierilor sale: *„Tare m-ai surprins și încântat cu versurile d-tale. Nu citisem Almanahul «Luceafărului», dar ți-am identificat mai demult o coardă poetică. Mă întreb dacă păcatul n-a răvășit mai mult ființa d-tale intelectuală"*. Prietenia dintre cei doi scriitori a fost una sinceră și profundă. *„Cum m-ar fi putut supăra scrierile tale"*, îi spunea în unul din răspunsurile sale lui Suciu. *„Îți mulțumesc că mi-ai trimis-o, dându-mi astfel măsura prieteniei și înțelegerii d-tale. Pentru mine este o bucurie să văd că am prieteni și că las o urmă în sufletul și mintea lor. Dacă am putut avea un rol în viața d-tale n-a fost decât acela de a recunoaște că nasc și în Alba oameni și scriitori adevărați. M-am bucurat să te văd, cu prietenii d-tale în care sclipea pasiunea pentru cultură"*, îi mai scria Noica. Îi cere să revină acolo sau în casa Cioranilor, care au fost încântați și ei să cunoască *„oameni de carte așa de faini"* (23 ianuarie 1984).

În altă scrisoare, Constantin Noica scria: *„Prețuirea d-tale își păstrează o valoare în sine pentru noi. Ea ne arată cât de curat ești cu inima și cât de înțelegător cu gândul. Îți doresc, în ce mă privește, să te oglindești în ce putem avea mai bun în noi și să ne faci pe noi «dă dincolo» să cerem cândva pentru d-ta ceea ce ai cerut acum d-ta unei lumi în care toți trei ne luptăm să biruim gândul"* (29 iunie 1986).

Corespondența dintre poetul, eseistul și traducătorul Vasile Versavia (1939-1998) și Gheorghe Suciu ocupă mai bine de trei sferturi din cuprinsul volumului, însumând 115 epistole, prima purtând data de 2 decembrie 1965, iar ultima 23 februarie 1995. Ele cuprind o problematică diversă, de la banalele evenimente din viața cotidiană la creația proprie, toate conturând personalitatea lui Versavia, prietenia statornică dintre cei doi scriitori, volumul devenind un adevărat roman epistolar, încărcat de fapte, de trăiri, împliniri și eșecuri.

Dintre multele scrisori trimise de Versavia lui Gheorghe Suciu, cea datată 28 decembrie 1969 atrage atenția în mod aparte. Este un fel de *„crez poetic"*. În opinia sa, *„orice poezie e o stare sufletească, (...) ea exprimă sensibilitatea omului. (...) Poezia nu se poate scrie pe bază de voință. Arta pentru a putea fi în concordanță cu propriul ei concept, trebuie să profiți de o absolută libertate, prin libertate înțelegând libertatea în raport cu societatea, cu statul în special, libertate în raport cu critica literară"*. Autorul scrisorii mai spune: *„Critica nu poate orienta literatura, o poate doar comenta. Critica nu poate determina poezia pentru că ea a apărut după poezie"*. Înainte de a fi critic, *„trebuie să fie un excelent cunoscător a ceea ce se numește sensibilitate modernă"*. Orice constrângere a libertății dăunează actului de creație. Inspirația trebuie să fie un produs al simțirii, nu al rațiunii etc.

Urmărind întregul epistolar al lui Vasile Versavia, el poate fi privit ca un „laborator" de creație destăinuit prietenului său.

Întreg volumul publicat de Nicolae Scurtu constituie nu numai aducerea la lumină a unui material important pentru istoria literară, ci și un model de ce înseamnă o adevărată și sinceră prietenie. Cartea lui Nicolae Scurtu aduce prețioase contribuții la reconstituirea biografiei unui prozator care a dat literaturii contemporane o operă importantă.

Așa cum a dovedit și în lucrările sale anterioare, Nicolae Scurtu, prin aparatul critic, prin trimiterile colaterale la diverse aspecte de istorie literară, face dovada, și de data aceasta, a acribiei, a profunzimii cu care abordează faptele de istorie literară.

Alăturarea antologiei de autografe înscrise de numeroși autori pe volumele dăruite lui Gheorghe Suciu aduce lucrării un plus de valoare, dar și dovada prestigiului avut de prozatorul Gheorghe Suciu.

---

* Gheorghe Suciu (1939-1995, Heining, Alba) - poet, prozator, absolvent al Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București. A lucrat în redacția revistelor „Viața studențească" și „Luceafărul". Lucrări publicare: ***Oul. Schițe și povești*** (1968); ***Antrenorul și zeul*** (nuvele, 1969); ***Soarele neterminat*** (roman, 1970); ***Lucrări și zile din viața lui Nick*** (roman, 1972); ***Botează-mă cu pământul*** (roman 1974); ***De-ar fi pușca iarbă verde*** (roman, 1976); ***Război și dragoste*** (roman, 1982).

Colocviile de literatură, Baia Mare, 2006
(Adela Naghiu, Augustin Buzura, Săluc Horvat, Nicolae Remeţean)

Mihai HAFIA TRAISTA

ION NEGREA

1. Cătană

„Nu-mi pare rău că mă duc,/Da-mi pare rău după plug,/După plug şi după boi,/După părinţii-amândoi,/După plug, după rotile,/După dragile copile...” (dintr-un vechi cântec de cătănie din Maramureş)

De Sfântul Ispas, curtea lui Ion Negrea se umplu de oameni.

Sub nucul umbros, Ion improvizase din scândură de brad o masă lungă, care parcă era gata-gata s-o rupă la fugă prin poarta deschisă şi să-şi ia lumea în cap însoţită de cele două laiţe, improvizate tot din scândură de brad şi aşezate de-a dreapta şi de-a stânga ei. Singurele lucruri ce o ţintuiau locului erau poate feţele de masă din pânză de bumbac, pe marginea cărora mâna iscusită a Irinei cususe cu mătase albastră flori de nu-mă-uita, sau poate sticlele de horincă de prune, tare şi curată ca lacrima fecioarei neprihănite, înstruţate cu brebenoc, înşiruite pe mijlocul ei ca nişte bravi oşteni înainte de bătălie, însoţite pe ambele părţi de păhărele, farfurii şi tacâmuri. Mai era în capul mesei şi o damigeană ce semăna leit cu un general burtos căruia în loc de chipiu îi înfipsese cineva un cocean de cucuruz în cap. Deşi atât generalul burtos, cât şi bravii oşteni făceau cu ochiul musafirilor strânşi în curtea lui Ion, aceştia nu cutezau a se aşeza la masă, ci şedeau cuminţi pe iarbă, ascultând baleandrasele lui Gheorghe Pupăză, care turna gogoaşă după gogoaşă, de fugiră găinile din curte speriate de râsetele lor.

– Io când fost-am cătană, nu erau ordine din astea cum îs azi. De iezemplu nouă nu ne ordona căpraru: „La stânga împrejur!”, ci striga la noi: „Cu faţa spre-e-e cur-r-r împre-jur-r-r!” – oamenii se porniră pe râs, de mugiră şi boii în grajd, dar bătrânul Pupăză nici măcar nu zâmbi, se opri pentru o clipă să se potolească râsetele şi începu iar: – Nici comanda „Pe umăr arm’!” nu iezista pe atunci, ci ni se ordina: „Armărie pe osărie jup!”.

Râdeau toţi. Numai Ion Negrea nu avea poftă de râs. Umbla trist, cu capul descoperit ca la înmormântare, cu sticla în mână omenindu-şi musafirii cu câte un păhărel de horincă. Fiecare, când îi venea rândul, ridica paharul, spunea „Doamne ajută!” şi, după ce îl dădea pe gât, îl întindea următorului, care la rândul său făcea la fel, până când acesta ajungea la primul musafir omenit. Oamenii glumeau, râdeau, se veseleau... Ce le păsa lor de supărarea gospodarului... Îi invitase şi ei veniseră, cum s-ar zice îşi făcuseră datoria şi acum e rândul lui să-şi facă datoria faţă de ei. Oamenii nu aveau de ce să fie trişti.

„Că doară nu pruncu’ lor mere cătană, ci a mneu, a mneu...” – gândi Ion şi oftă din greu. Cum ar fi putut să râdă şi să glumească la un loc cu ei, dacă mâine Ionu lui, singurul lui prunc, de care avea grijă ca de lumina ochilor, pleca cătană. „Acela nu-i fecior ce nu mere cătană”, se spunea în popor, dar ce-i păsa lui de ce se spunea, sau nu se spunea... Câte nu se spun aşa şi apoi se fac altfel? Oamenii puteau spune orice, că nu pruncul lor mergea cătană, ci al lui, al lui... Mai bine l-ar fi vorbit de rău, numai să fi rămas acasă.

Una dintre femei începuse să cânte, cu voce frumoasă, cristalină: *„Măgură, cin’ te-o cosi,/Măgură, cin’ te-o cosi?/Că eu mărg a cătăni,/Că eu mărg a cătăni”*.

Ceilalţi i se alăturară: *„Azi vară te-am cosit eu,/Azi vară te-am cosit eu./Alături de tata mneu,/Alături de tata mneu...”*.

„Ce le pasă lor?... Cântă... Cântă de-mi rump inima-n două, ce le pasă lor... că pruncul mneu... a mneu...”

Ion Negrea cunoştea bine sufletul pruncului său, ştia cât de nerăbdător e, ‘nalt şi sănătos ca un brad, dar slab din fire ca o fată şi cu suflet de pasăre liberă care va pieri îndată ce va fi închisă într-o colivie, va pieri... da, va pieri... De mic cocon crescuse la munte, lângă oi, n-o vrut să meargă la şcoală. M-am rugat de el, l-am sfădit, l-am şi bătut, dar la şcoală tot n-a mărs, aşe-i firea lui – liberă. Da când l-o tăiat cu căţătu ciobanii di Rogna, de era să mi-l prăpădească... parcă o vrut să stea la spital? O fugit, de s-o speriat doctorii, că la început nu-i dăduseră multe zile de trăit, da el peste două săptămâni fugi la oi. Vai, Ionu mneu, Ionu mneu... Cum îi răbda tu traiu de cătană... Cum îi răbda tu departe de casă, de munţii tăi dragi, de şipotul izvoarelor, de foşnetul cetinii de brad... Şi unde ţi-o fo dat să meri, tomna-n Bărăgan, unde nici apă rece n-o să bei, nici vântul nu-ţi va mângâia obrăjorii... Oh, Ionu mneu...”

Undeva spre capătul uliţei se auziră vocile feciorilor care se întorceau de Peiter Baci, tâmplarul satului, aducând cufărul din scândură de stejar, cu care Ion urma să plece a doua zi în armată. În fruntea lor mergeau Găvrilă a Cucului cântând la vioară şi Petrea Doboş, cel mai bun prieten al lui Ion, ducând cufărul în mână. Găvrilă parcă plimba degeaba arcuşul peste strune, căci glasurile feciorilor acopereau sunetele ceterii: *„Eu mă duc, mândră,-n cătane,/Tu rămâi şi spală haine/Şi le spală-n soponele/Şi le uscă-n dor şi jele.//Spală şi batista me,/Care am feciorit cu ie,/Spală-o şi o înfăşoară/Şi pune-o pe policioară.”*

Glasurile feciorilor parcă alungaseră gândurile negre din capul tatălui necăjit. Zâmbi trist şi se amestecă printre musafirii care răspunseră la cântecul feciorilor: *„Gată, mamă, cufăru/Minten zine ghezăşu./Gată, mamă, valiza,/Minten zine maşina.//Nu-ţi mai usca sufletu,/Când i vede ghezăşu./Te rog, mamă, nu zdiera,/Când i vede maşina.//Trenule, nu frişcăii/Pre de grădina mămii...”*.

Oamenii cântau mai cu bucurie decât cu jele, că de acum, dacă s-au întors feciorii de la tâmplar, înseamnă că se puteau aşeza la masă. Ion Negrea mai oftă o dată din greu şi începu să-i poftească la masă. Irina, ajutată de câteva vecine, puse pe masă oale mari cu ciorbă de pasăre, cu sarmale şi cu guleaş din carne de berbecuţ.

– Luaţi, luaţi, vă rog!, îi îmbia Irina. Ea nu avea timp de stat pe gânduri, nici de lacrimi nu avea timp, dar nu-i nimic, o să aibă timp destul de mâine încolo să verse lacrimi fierbinţi după Ionu ei.

„Eu mă duc, mândro, mă duc,/Eu mă duc, mândro, mă duc./În cătane, nu la plug,/În cătane, nu la plug.//Eu mă duc, mândră,-n armată,/Eu mă duc, mândră,-n armată./Tu să stai nemăritată,/Tu să stai nemăritată.”

Începuseră feciorii alt cântec, iar Ion se apropie de Anişoara lui Boică şi îi şopti la ureche:

– Tu, Anişoară, să nu te măriţi, auzitu-m-ai?

Fata plecă capul ruşinoasă, clătinând în semn că a înţeles.

– Când m-oi întuma din cătane, ne-om lua, bine, tu, Anişoară!

În acelaşi timp, la capătul grădinii lui Ion Negrea fluieră trenul, după care trecu cu mare zgomot peste podeţul de fier. A doua zi acelaşi tren, la aceeaşi oră, avea să-l ducă pe Ion departe de casa părintească, departe de Anişoara lui Boică, de toţi cei dragi, de munţii lui, de izvoarele cu apă limpede, de foşnetul cetinii de brad şi o să-l ducă în Bărăgan, *„unde nici apă rece n-o să bea, nici vântul n-o să-i mângâie obrajii”*.

2. Dezertorul

„Sus e cerul, largă-i lumea,/N-a şti nimeni că m-am dus,/Bine c-a-nfrunzit pădurea,/Numa’ m-or vedea că nu-s...” (Doru Stănculescu)

Pentru proaspătul soldat Ion Negrea, obişnuit cu libertatea şi cu felul său de a fi propriul stăpân, primele zile de armată i se părură nişte fantome hâde ce-i bântuiau viaţa, un coşmar din care nu se mai trezea. Parcă nici nu trăia, ci doar executa nişte porunci primite deseori cu o brutalitate de neînchipuit pentru mintea şi sufletul lui slobode până atunci. Se supunea poruncilor primite fără niciun cuvânt, fără niciun gând rău la adresa celor ce-i porunceau. „Du-te, mut, adu lut!” - se spune în popor şi mutul se ducea după lut, fără să întrebe nimic.

Dar timpul nu stă în loc, iar obişnuinţa e a doua natură. Trecură zile după zile, săptămâni după săptămâni, luni după luni şi astfel trecură vara, toamna, iarna şi Ion Negrea, odată cu adierea primului vânticel de primăvară, simţi în suflet o bucurie de nedescris, o bucurie pe care o poate simţi doar un om al muntelui, un om care aşteaptă cu nerăbdare să audă şipotul pârâiaşelor de munte care şterg urmele dalbelor zăpezi, un om pentru care rostul iernii este doar aşteptarea dimineţilor de mesteceni, ivirea colţului ierbii, înfrunzirea codrului... Un om care ştie că în curând îşi va putea duce turma la munte cu aceeaşi sfinţenie cu care îşi duce o mamă pruncii la biserica din deal în dimineaţa Sfintei Învieri. Acolo, în munte el se va contopi cu vârful brazilor, cu norii, cu cerul – va deveni una cu Dumnezeu.

Bucuria lui Ion Negrea creştea cu fiecare clipă, căci fiecare clipă îl apropia de permisia mult aşteptată.

– Numai mâine nu-i poimâine, şopti Ion. Poimâine e vineri...

În Vinerea Mare era programat să plece în permisie. Gândul că îşi va revedea părinţii, pe Anişoara şi pe toţi prietenii săi îl făcea atât de fericit că aproape îl durea această fericire. Câteva zile va fi liber cu trupul şi cu sufletul se va putea bucura de priveliştea munţilor, va asculta freamătul codrilor, va bea pe săturate apă din izvoarele cristaline. Va fi liber, liber ca pasărea cerului.

Astfel, în noaptea de Miercurea Mare, soldatul Ioan Negrea – santinela postului numărul patru – se plimba cu arma pe umăr prin curtea cazărmii şi visa cu ochii deschişi la libertatea de dincolo de gardurile albe ale unităţii militare. Dar după câteva raite se ascunse după tulpina unui tei secular, aşezându-se pe o ladă goală de muniţie. Aici nu-l putea zări nimeni, în schimb el vedea ca în palmă toată curtea unităţii. Peste puţin timp, Ion zbură cu gândul spre locurile atât de dragi lui.

Şi iată-l deodată în vârful Grihotului, în depărtare se zăreau Stâna din Vale, Stâna de Mijloc, Lutoasa, păşunile Şerbanului şi al Polonincei, iar mai departe Popivanul. De jos, din văile munţilor ajungeau la el foşnetul brazilor şi şoaptele mângâietoare ale izvoarelor, dar iată şi oile sale, pe care le ştia după nume pe fiecare dintre ele. Uite-o pe Pistruia, care fată în fiecare an, întotdeauna înainte de Crăciun, câte doi miei. Mai încolo pasc Ţurcana, Ţiganca, Sibianca, Buculaea, Bălaia, Alba, Şuta, Ciula, Cornuta, Steluţa, Oacheşa, Cordia..., iar la picioarele lui stau credinciosul său Burcuş cu urechea sfârtecată de lup şi căţeaua Tisa, iar de undeva, din faţa turmei se aude lătratul gros al Hoţului, pe care îl cumpărase de la ciobanii din Valea Porcului. Atunci Ion scoase fluierul şi...

– Dormi în post, nenorocitule!?... Dormi, ai!... ‘tu-ţi paştele mă-tii de bou!... Batalionu’ disciplinar te mănâncă!

Ion Negrea sări în picioare, dar deja era prea târziu.

Nu l-a trimis nimeni în batalionul disciplinar, nici în arest nu l-au băgat, doar l-au tuns până la piele şi i-au anulat permisia.

Unii îi spuneau că a scăpat ieftin, dar pentru el era tot ce poate fi mai rău. Era picătura care a umplut paharul sufletului său bolnav de dor şi libertate. Toată ziua a stat pe marginea patului cu capul îngropat în palme, fără să mănânce nimic. Simţea cum nişte păianjeni uriaşi îi umblă prin cap ţesând tot felul de gânduri necurate, negre, dureroase... Simţea o durere fierbinte în piept, iar de gât îl strângea o mână nevăzută, de abia mai putea respira.

Astfel a stat până după miezul nopţii, pe urmă scoase din cufăr toţi banii pe care îi avea, se schimbă în combinezonul militar de culoarea neagră şi se strecură afară pe lângă plantonul ce moţăia pe un scăunel.

Era o noapte cu lună plină, prin văzduh plutea o linişte apăsătoare, până şi teiul bătrân căzu într-un somn adânc de nu-şi mişca nicio frunză.

Ion Negrea porni spre gard. Santinela nu se zărea niciunde, numai câţiva paşi şi e lângă gard, apoi...

– Stai!... Stai că trag!..., sfâşie liniştea nopţii somaţia santinelei.

Ion nu se opri, nici măcar nu întoarse capul, poate nici nu auzi somaţia. Continua, cu acelaşi mers lin, să se apropie de gardul dincolo de care îl aştepta libertatea.

Răsună o împuşcătură, pe urmă a doua şi a treia, după care umbra neagră se prăvăli la pământ... Iar sufletul?... Sufletul său liber zbură către locurile dragi, intră în casa părintească unde, osteniţi de muncă, nebănuind ce mare nenorocire le va aduce ziua de mâine, dormeau liniştiţi părinţii lui, pe urmă alunecă peste sat, se opri în curtea Anişoarei care dormea pe prispă, îi mângâie părul şi obrajii, intră prin curţile prietenilor săi ca să-şi ia rămas bun. Nu ocoli nici grajdul în care rumegau adormite oile sale, îşi luă rămas bun şi de la Burcuş, Hoţul şi Tisa, care se puseră pe urlat în miezul nopţii, pe urmă zbură deasupra izvoarelor de munte în sus, spre vârfurile înzăpezite, scăldate în lumina argintie a lunii, se opri pentru o clipă să-şi ia rămas bun de la întreaga lume adormită, iar pe urmă zbură mai departe în sus, către Dumnezeu, pentru a deveni una cu El...

(Mihai Hafia Traista a obţinut Premiul USR pentru Literatură în Limbile Minorităţilor pentru volumul ***Mizh kohanniam i smertiu*** – titlul în limba română: ***Între dragoste şi moarte*** (nuvele), Editura RCR Editorial, Bucureşti)

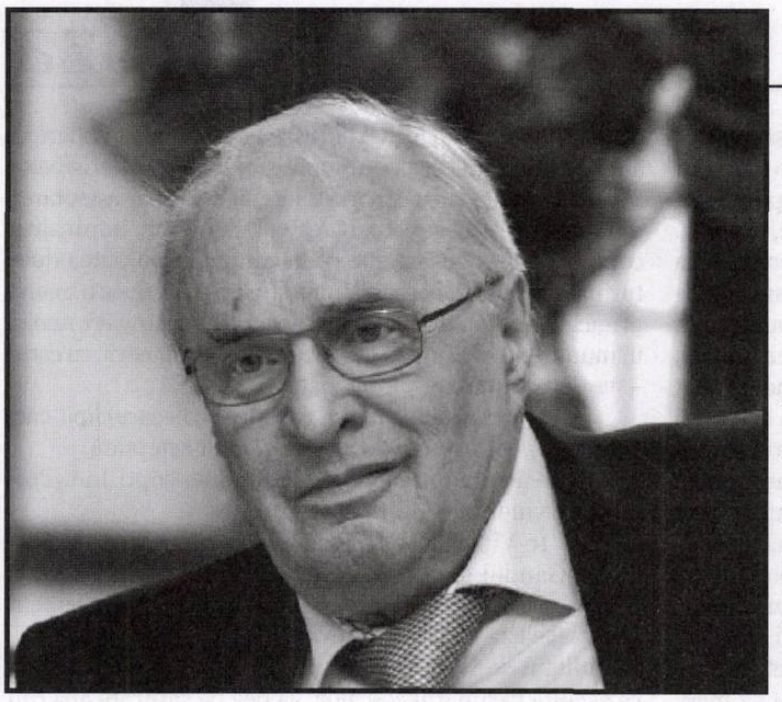

Delia MUNTEAN

POEME DE SPUS ÎN ŞOAPTĂ

Ne aşteptam ca starea lirică din volumul ***Neodihna gândului*** (Maestro Tip, Fersig, 2017, prefaţă: Gheorghe Pârja, coperta: Maria Mariş Dărăban), expresie a unei vârste noi, aşezate, să ni-l dezvăluie pe poetul-duhovnic Gheorghe Pop mai împăcat cu sine şi cu lumea, cu apropierea năvalnică a ceea ce părea cândva atât de departe. Seninătatea cu care-şi veghează trecerea („*pe sub fereastra colibei mele/aud cum în cascadă curge Timpul/asemenea unui râu de munte grăbit/[...]/şi vremea se face târzie/şi vremea se face tot mai târzie...*"), înţelepciunea şi smerenia cu care caută să înţeleagă temeiurile proprii şi pe cele ale universului („*Lacul, Sinele meu,/îşi contemplă Adâncul.../întrebându-se cu vădită mirare/cum încape Cerul în El,/cu toată mulţimea-i de stele*" – ***Cerul din noi***) ascund însă zbateri lăuntrice istovitoare, aflate parcă în prelungirea litaniilor din psalmii biblici („*Nu mă lăsa pradă disperării,/Strein, pribeag şi ostenit,/pe largul drum, la marginea pierzării*" – ***Strigătu-mi, auzi-l, Doamne***).

Sunt atitudini – lirice şi existenţiale deopotrivă – ce străbat constant spovedaniile de-acum, semn că fiinţa interoghează cu acelaşi nesaţ marile adevăruri. Iar când răspunsurile – cercetate cu puteri omeneşti – nu se lasă întrezărite („*În sinea mea/eu ştiu că nu ştiu/cine sunt...* – ***Gnoti seauton***), scriitorul, precum pelerinii la sanctuarul din Delphi, veniţi să-l cinstească pe Apollo, se pleacă, la rându-i, cu spaimă şi recunoştinţă, înaintea înţelepciunii Zeului. Căci „*frica Domnului este începutul ştiinţei*" (***Proverbele lui Solomon***, 1:7). Trădează unele versuri („*imperceptibile reminiscenţe/îmi sugerează ceva.../dar nu v-o spun cu voce tare,/ca nu cumva să mă credeţi...*" - idem) şi teama individului, nu neapărat contemporan, de a-şi dezvălui profunzimile, esenţa, o anumită reţinere în a-şi exprima, de faţă cu Celălalt, vulnerabilitatea. Tarele lumii de-acum (identificabile, de pildă, în textul ***În miezul gândului lucid***) îl îndeamnă să creadă că e mai prudent/mai înţelept să nu se arate întru totul Altuia, să nu-l întărâte prin etalarea propriei cunoaşteri. Întâlnim o atare atitudine şi la alţi creatori. Nichita Stănescu o ilustrează gnomic, în maniera ***Glossei*** eminesciene, în poemul ***Învăţăturile cuiva către fiul său***. Zice poetul (în secvenţa III): „*Dragule, dacă te opreşte oricine altcineva din mersul/tău, sau din somnul tău, ca să te întrebe, cu sărut/sau cu urlet, cine eşti, tu nu-i răspunde pentru că nu/ştii cine eşti şi pentru că cel ce te întreabă/îngrozitoarea întrebare «cine eşti?» te/întreabă cu gând ascuns să te piardă./Te întreabă cu gând de batjocură şi/smintit că ai putea să ştii cine/eşti şi să-i răspunzi cine eşti;/şi răspunzându-i cine eşti tu,/dragule, să-l faci pe el să se/prăpădească de un venin râzând şi/de o înălţime străine./Şi în hohote, - cine eşti, ştiindu-te,/să nu mai poţi să fii./Deci taci din gură când nu ai ce spune.*"

Pentru Gheorghe Pop, poezia înseamnă sfâşiere („*durerii din Gând,/nicicum nu-i dau de rând*" – ***Lumina din cuvinte***), prilej de petrecere şi de mirare în preajma sinelui şi a Cuvântului („*întâlnindu-mă/cu Mine însumi/Mă cutremur/şi mă minunez...*" – ***idem***), promisiune de împlinire, conştientizare a menirii artistului („*am fost trimis/să colorez vidul,/clipele să le îmblânzesc,/dinlăuntrul fiinţei,/întunericul să-l despic/cu aripa gândului.../...în cele din urmă să devin/un grăunte de nisip,/la rădăcina Cuvântului*" – ***Multiversul şi Thorul***). Desăvârşirea versului presupune trudă, talent, răbdare. Întru nemurirea lui, cuvântul pretinde timp din timpul vieţii omeneşti. Atâta câtă este. Toate acestea fac ca gândul nerostit să se cutremure stihial, să vibreze şi să (se) plângă cu toate stratele geologiei lui şi ale universului („*Adâncul împinge în afară/Izvorul de lacrimi adunate în inima Lui,/din ere necunoscute, imemoriale...// Mandatându-l să-i ducă pe undele sale/amarul şi suferinţele istovitoare,/transformate de Timp în mări şi oceane*" – ***Lacrimile adâncului***).

Gândul cel fără-de-aşezare uneşte cerul şi pământul („*când în noi/durerea plânge/şi stelele plâng...*" – ***Lacrimi celeste***), e temei al vieţii înseşi, dă seama de singularitatea trecerii noastre prin lume. Transferându-i neodihna spre alte zone ale viului ori ale mineralului, poetul redescoperă originile şi puterile Cuvântului (scris de fiecare dată cu iniţială majusculă) şi totodată empatizează cu materia, relevând dramatismul prefacerilor acesteia („*adeseori, trecând/pe lângă pietre, întâmplător,/privind, văd înlăuntrul lor,/încremenită, tăcerea,/abia atunci când/una de alta s-au izbit,/în afară ies zgomote, scântei,/dovadă că şi bolovanii simt/ce este durerea...*" – ***Durerea tăcerii***). Dacă în poezia Elenei Cărăuşan anorganicul pare neatins de durere şi de moarte („*Stau culcată pe pietre mari,/şi rotunde,/le privesc cu patimă, cu invidie,/că nu pot să le fiu soră sau fiică,/îşi preling dragostea în munţi solitari,/lor nu le spune preotul că vine/o ultimă mărturisire,/o ultimă clipă,/apoi, o ultimă lucire*" – ***Culcată pe pietre***, vol. ***Sânge de nisip***), iată că aici nu doar lumea pietrelor, ci natura însăşi, cu toate ale ei îşi devoalează neputinţa în faţa curgerii vremilor, mai totdeauna în consonanţă cu treptele devenirii eului liric („*pomii de-o vârstă cu mine/au îmbătrânit/[...]/n-au mai înfrunzit/[...]/Din depărtările albastre,/Zenitul îmi face semn, invitându-mă/să-i fiu oaspete cât mai curând*" – ***Zenitul îmi face semn...***).

Niciodată hodinit, gândul poartă scriitorul către locurile natale şi spre coconii cu care se juca, împreună cu Dumnezeu, în anii copilăriei. Poemele se spun acum în şoaptă: rememorate, întâmplările obişnuite capătă o aură misterioasă, îşi pierd treptat dimensiunea epică, tranzitivă, îmbrăcând nuanţe metafizice. Episodele sunt invocate cu emoţie neprefăcută, într-un limbaj cu inserţii locale (ex. perfectul compus inversat, apelativele tovarăşilor de joacă): „*Acolo, în Satşugatagul din cer s-au dus/prietenii tăi de joacă, din copilărie:/«Ionu' lui Vraja, Nicoara lui Caila, Tunca Vasalie,/Miron a Cuşmanului, Avrinteanu Mihai,/Vasalia lui Taşcău, Ştefanu' lui Bocâncă,/Sânteanu Vasalie, Mircea Bohotici...// Dusu-s-au dus... mutatu-s-au de aici,/cu tot cu staule, saivane, rădaştele lor,/să-şi continue jocul Dincolo...*" (***Satşugatagul din Cer***).

Putem afirma, în cele din urmă, că fiecare confesiune a părintelui-poet Gheorghe Pop tăinuieşte frământări existenţiale ce-şi caută împăcarea în *lumină*, în *credinţă*, în *iubire*. Numai lucrarea lor împreună ar îndrepta comunicarea cu sine şi cu vremile. A lui şi a cititorului.

„*Cu roua ochilor strălucind/întru Lumina Cuvântului,/scriu pentru Voi,/pe tablele inimii smerite,/Poemele Sfintei Iubiri.../Imne de nimeni vreodată rostite/[...]/cu Sufletul şi numai în gând.../se lasă să fie citite*" (***Cu roua ochilor***).

DANIELA SITAR-TĂUT ÎN DIALOG CU GEORGE ACHIM (II)

(Urmare din pagina 6)

Toate aceste faţete alcătuiesc profilul inextricabil şi foarte spectaculos al literaturii noastre din anii 30 şi 40. Mi-a plăcut să scriu despre toţi aceştia şi sper că am reuşit să o fac cu echilibru, cu rigoare şi cu empatie neascunsă.

D.S.-T.: ***Răsfăţuri şi melancolii****, volumul din 2007 de la Editura Limes, analizează autori cu o structură lirică mai alambicată, rafinată, exotic-mediteraneeană pe alocuri, având o predilecţie pentru Dan Botta, Radu Stanca, Emil Botta, A. E. Baconsky sau cei aparţinenţi Cercului Literar de la Sibiu...*

G.A.: „Răsfăţurile" unui scriitor ţin, în opinia mea, de cantitatea de ludic pe care acesta îl „conţine" în interiorul său, de capacitatea de a se juca imaginativ, de a se construi şi de-construi pe sine, de a se împăca şi de a se lupta cu cuvintele, de a-şi păstra dramul de inocenţă şi grăuntele de umor care să îl salveze de la patetism şi posomoreală, de la gravitatea sclifosită şi ariditatea sentenţioasă. Îmi plac scriitorii care ştiu şi reuşesc să îşi creeze un stil propriu şi inimitabil, acela în stare să le reforjeze creaţia şi să le moduleze atât expresia literară, cât şi exprimarea temperamentală şi socială: Dan Botta, de exemplu, urmărind idealul grecesc al *kalokagathiei*, adică al frumuseţii fizice şi morale, în stare să se înscrie pentru el ca student la Universitatea de Cultură Fizică, ori Baconski, cu toate păcatele lui, netrădând nici măcar în clipele mai puţin faste ştaiful său aristocratic de dandy spectaculos şi superbia sa culturală, aureolată de erudiţie şi rafinament. Ori Radu Stanca, drapându-şi în arabescurile reveriei medievale profunda sa suferinţă fizică şi alţii câţiva de care m-am ocupat. Îmi plac acei poeţi care – cu o vorbă a lui Eliade despre Dan Botta - *au văzut* şi *au înţeles*.

D.S.-T.: Sunteţi un bun cunoscător al culturii europene (şi nu numai!), în anii 1993-1994 urmând şi cursuri de formare pe teme culturale europene la Helsinki, Paris, Dublin, Lisabona, Delphi sau München. Care a fost cea mai marcantă experienţă socioculturală pe care aţi avut-o în această perioadă sau mai apoi?

G.A.: Fiecare dintre spaţiile culturale pe care le-am cunoscut a reprezentat pentru mine mai mult decât simpla şi necesara achiziţie de cultură, devenind, uneori foarte repede, *un état d'âme*, la care mă reîntorc cu bucuria şi mirarea ingenuă a eternei redescoperiri. De pildă, mă simt foarte apropiat de paradoxul solarităţii aspre, severe, a culturii portugheze, de spiritul lusitan, mlădiat de inflexiuni fatalist-nostalgice, la fel cum se întâmplă şi cu sufletul românesc profund. Îmi plac deopotrivă senzualitatea eterată şi acaparantă a fadoului şi grimasele ludico-ironice ale avangardei portugheze, simbolismul tulburator al Fatimei, unde, cum zice poetul, „*creşte imperiul/ceresc printre noi*" şi silueta îmbrăcată în dantelării de piatră, în alb şi ocru, a Estuarului, atât la Estoril, unde în anii 40-50 era o densitate de români celebri, cât şi la Cascais, de unde se vede perfect linia de abur care separă două registre de albastru, ale apei dulci a fluviului Tejo şi ale celei marine. „*Galbenul liman portughez*", pe care Lucian Blaga, ministru plenipotentiar al României la Lisabona, pe atunci, îşi exersa solilocviul, „*ceasuri şi zile*", este şi pentru mine un liman fascinant al tuturor reveriilor. Acum aproape un sfert de veac am petrecut câteva luni acolo, într-una din experienţele culturale pe care le-aţi evocat şi păstrez locului şi oamenilor - poate şi vârstei mele de atunci! - un ataşament necondiţionat.

Dar dacă e să evoc o experienţă cu adevărat revelatorie, aceasta s-a petrecut într-un loc ceva mai îndepărtat, respectiv în sălile extraordinarului Muzeu de Antichităţi din Cairo. Oricine priveşte arta egipteană de acum mai bine de trei mii de ani, cu superbele podoabe şi obiecte decorative sau de cult, realizează deodată, fascinat şi uluit, că sunt atât de moderne pentru exigenţa maximă a degustătorului de formule artistice, încât modernitatea însăşi îţi apare ca un simplu construct, bun pentru uzul erudiţilor – şi uneori, al belferilor! – iar evoluţia (ca să nu zic – *horribile dictu* - „progresul") în artă, şi poate şi în alte domenii, este simpla iluzie. Totul se roteşte, centrifug sau centripet (după epocă şi gust estetic), pentru a reveni la aceleaşi veşnice şi imuabile tipare originare.

Gheorghe PÂRJA

GELU IONESCU – 80
COPACUL DIN CÂMPIE ŞI VÂNTURILE ISTORIEI

Criticul, istoricul literar, eseistul Gelu Ionescu (născut la 8 iunie 1937, Galaţi) a împlinit opt decenii de viaţă. Multora, acum, numele lui le spune mai puţin. Prezenţă discretă în spaţiul public românesc, *„eseist de cursă lungă şi critic literar cu un solid bagaj teoretic, Gelu Ionescu este, asemenea lui Norman Manea, Matei Călinescu, Mircea Martin ori Sorin Alexandrescu, unul dintre acei intelectuali a căror operă marchează o cultură”* (Carmen Muşat). Deşi nu are o operă întinsă, Gelu Ionescu rămâne un nume de rezonanţă în gândirea critică românească, un profil bine conturat al intelectualului român în timpul şi după căderea regimului comunist. Înainte de 1989, Gelu Ionescu a trăit o experienţă în ţară şi o alta în străinătate. După studii de inginerie abandonate, urmează Facultatea de Limba şi Literatura Română a Universităţii din Bucureşti. Obţine doctoratul în litere cu o teză despre tinereţea literară a lui Eugen Ionescu. Este preparator, asistent, apoi lector universitar la Catedra de literatură universală şi comparată a aceleiaşi universităţi, fiind recomandat de Tudor Vianu. În 1982 cere azil politic în Franţa, iar din 1983 se stabileşte la München, unde devine editor la Radio Europa Liberă, secţia română, coordonând programele săptămânale „Actualitatea culturală românească” şi „Perspective europene” şi scriind numeroase comentarii pe teme politice, sociale, culturale şi literare. Înainte de a se exila, publică în ţară o substanţială culegere de studii şi comentarii, ***Romanul lecturii*** (1976), în care probează înnoirea demersului critic românesc şi unde creionează eforturile teoretice ale şcolii estetice şi comparatiste ale mentorului său Tudor Vianu. Mai propune o sistematizare a mai multor tipuri de lectură, toate cu un singur cod de referinţă: romanul. În ***Orizontul traducerii*** (1981) propune o investigaţie savantă şi un avertisment: *„literatură nu înseamnă numai producţia originală, ci şi aceea pe care limba ei a putut-o cuprinde din alte literaturi, este şi ceea ce expresia ei a căpătat de la expresiile altor popoare, prin tălmăcire”*.

Monografia critică ***Anatomia unei negaţii*** (teza de doctorat) nu a avut şansa apariţiei în ţară, mai ales că personajul analizat, Eugen Ionescu, devine o *persona non grata* a momentului politic. Apoi, deoarece autorul optează pentru exil. Oprit de cenzură, volumul a apărut abia în anul 1991, ulterior unei ediţii în franceză, apărute în 1989 la Heidelberg, la recomandarea profesorului Klaus Heitmann, neîntrecut prieten al literaturii române. Rafinamentul scriiturii memorialistice este întruchipat în ***Copacul din câmpie*** (2003), în ***Covorul cu scorpioni*** (2006) şi în volumul ***Târziu, de departe*** (2012).

Acest text mi-a fost stârnit de o întâmplare literară bine fixată în memorie. Era în luna octombrie 1979. Nichita Stănescu făcea prima descindere în Maramureş. Alături erau Dinu Flămând, Laurenţiu Ulici, Damian Necula, Ioana Crăciunescu, Ion Drăgănoiu, Grigore Georgiu, Aurel Pantea şi Gelu Ionescu. În timpul studenţiei mele, auzisem de numele lui, îi citeam rubrica din revista „Contemporanul”. Aşa ne-am întâlnit în câteva rânduri cu Gelu Ionescu, fiind prieten cu Laurenţiu Ulici, care i-a făcut invitaţia să vină în Maramureş să împlinească grupul lui Nichita. În cele câteva zile petrecute la Deseşti, Săpânţa şi Sighetu Marmaţiei m-am apropiat de el, având răgazul să-i cunosc câteva detalii biografice. Liceul l-a făcut la Târgu Ocna, un liceu provincial, cu jalea învăţământului de atunci. I-a rămas în minte nostalgia livrescă a târgului de provincie moldovenească, cu strada mare, frizeria, bodega şi grădina publică, cu case ascunse de pomi şi flori. Consideră că a fost bine să trăiască şi acel „ceva” din viaţa asta. Când a plecat de acolo, trebuia să fie inginer, dar a nimerit la litere. Toate acestea sunt cuprinse în volumul ***Covorul cu scorpioni***. Deşi era un om discret, cu un fin umor suprarealist, din discuţiile cu Laurenţiu şi Damian Necula, am aflat că studentul Gelu Ionescu trebuia să-şi ascundă originea socială. Părinţii au devenit *„duşmani de clasă”*, pierzându-şi toată agoniseala. Erau din Moldova moşierimii mijlocii, care suferise marile lovituri ale revoluţiei. De aceea, trebuise să lucreze, făcuse o mulţime de meserii; la un moment dat, frumuşel cum era, fusese figurant la operetă, îşi aminteşte prietenul său Ion Vianu. La Festivalul de Poezie de la Sighetu Marmaţiei şi la „Serile de poezie de la Deseşti”, botezate aşa şi în prezenţa lui Gelu Ionescu, criticul nu prea era solicitat la discursuri. La Deseşti, în faţa unei săli pline, cu un public diferit, a socotit că este într-o aulă universitară vorbind despre roman ca lectură. Îi apăruse cartea ***Romanul lecturii***, premiată de Uniunea Scriitorilor din România. O expunere umanizată, plină de căldură şi culoare. Ştia structura publicului, mare parte oameni ai satului. Aşa că şi-a adecvat discursul. Nu s-a auzit nici musca, numai vocea caldă a lui Gelu Ionescu. (Detaliile le-am extras dintr-o însemnare publicată atunci.) Mai păstrez imagini vii ale dialogului dintre Nichita Stănescu şi Gelu Ionescu la Cimitirul Vesel din Săpânţa. Nichita l-a adus aproape pe Ţuculescu (*„O, ce albastru tragic”*), iar tânărului critic de atunci i s-a potrivit umorul de pe crucile de lemn. Regret că nu am reţinut detalii din gândirea sclipitoare a celor doi martori ai istoriei. În drumurile mele prin Bucureşti, mă întâlneam cu Laurenţiu Ulici, cu profesorul meu Dan Grigorescu, la rândul lor prieteni cu Gelu Ionescu. Ultima întâlnire s-a întâmplat prin 1981, când ne-am văzut la Uniunea Scriitorilor pentru a-i dărui un set de fotografii cu prezenţa lui în Maramureş. Apoi l-am ascultat la Europa Liberă, unde l-a chemat prietenul Vlad Georgescu, directorul Departamentului românesc. În emisiunea „Actualitatea românească”, culturală sau nu, erau vedete Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca. A mai fost coleg aici cu Neculai Constantin Munteanu şi cu Emil Hurezeanu, pe care îi consideră doi redutabili ziarişti. De când a plecat în străinătate, în exil, nu l-am mai întâlnit pe profesorul Gelu Ionescu. Că nu a uitat Maramureşul a dovedit-o printr-o emisiune la Europa Liberă. Ion Iuga a girat în revista „Luceafărul” o pagină cu poeţi din Maramureş. Într-un miez de noapte, poetul Grigore Georgiu, prezent şi el în ceată cu Gelu Ionescu prin Nord, îmi spune să ascult dimineaţa, în reluare, emisiunea „Actualitatea românească”. Zis şi făcut. Ce se întâmplase? Gelu Ionescu şi Virgil Ierunca au comentat pagina poeţilor maramureşeni. Am ascultat, m-am bucurat, am comentat. Mi-a rămas aproape portretul făcut de prietenul său Ion Vianu acum cinci ani, evocând întâlnirea lor din tinereţe: *„Avea o plăcută figură de intelectual, cu globii oculari măriţi de lentilele unor ochelari puternici. Expresia lui era melancolică, dar nu întunecată, ca un personaj dintr-o comedie shakesperiană. De fapt era o tristeţe plină de humor (...) Gelu avea, şi atrăgea atenţia asupra acestui lucru cu justificată mândrie, urechea absolută. Nu învăţase un instrument, dar, adevărat, era capabil să discearnă şi umbra unei dizarmonii; era o plăcere să asculţi cu el muzică clasică”*. Laurenţiu Ulici îmi spunea că prietenul lui avea o mare capacitate de a citi. Citea subliniind şi nu uita nimic.

Nichita Stănescu şi Gelu Ionescu

Dacă generaţia din care făce parte Gelu Ionescu s-a obligat să recupereze valorile, profesorul a intuit apariţia generaţiei 80. Mulţi i-au fost studenţi. *„Optzeciştii* – mărturiseşte Gelu Ionescu într-un interviu acordat lui Ovidiu Şimonca – *au fost repede conştienţi că cei dinainte au trăit sub presiuni ideologice enorme. «Sfidarea» lor a fost mai paşnică. Total diferită sub aspect pur literar”*.

Carmen Muşat, în cronica prilejuită de apariţia volumului ***Copacul din câmpie***, observă că autorul are *„obsesia recuperării prin scris a identităţii personale, ameninţate de istorie”*. Extrem de sincer cu condiţia lui de exilat în căutarea libertăţii, este inevitabil un prizonier al istoriei: *„Un indicibil sentiment de durere, care este, cred eu, durerea exilatului (...) Eram acum un om liber - şi eu nu mă bucuram de niciunul din avantajele norocului meu”*. Crudă constatare, care schimbă într-un fel imaginea pe care ne-am făcut-o despre celălalt, plecat. Des, Gelu Ionescu recurge la dimensiunea morală a memoriei: *„Toleranţa nu înseamnă uitare, iar o cultură şi o civilizaţie nu se poate dezvolta şi evolua pe uitare”*. Pledează pentru reconstrucţia întregului pentru a înţelege ce se întâmplă cu fiecare dintre noi. Este printre puţinii intelectuali care îşi pune problema asumării slăbiciunilor tocmai a intelectualităţii româneşti, care a tolerat cultul personalităţii cu consecinţe până în ziua de astăzi.

1979. Săpânţa: Nichita Stănescu, Gelu Ionescu, Ion Bogdan, Dinu Flămând, Aurel Pantea, Gheorghe Pârja

„Partea mea de vinovăţie comună rămâne intactă, indiferent cât am încercat să o răscumpăr ulterior”. De aceea, pentru spiritele duplicitare, cameleonice, Gelu Ionescu nu este comod. El rămâne, după cum îl caracterizează Mircea Zaciu: *„Un critic de idei, spirit analitic şi speculativ, eseist subtil, interpret ingenios al unor capodopere”*. L-am perceput prin lectură ca un cărturar ultrasensibil, iar ca om, cu adevărat un copac în câmpie, în bătaia vânturilor istoriei, cu rădăcinile adânc înfipte în solul literaturii naţionale şi universale. Asumându-şi cu luciditate, calm şi ironie lumea prin care trece. Cu mulţumiri pentru călătoria în Maramureş.

La mulţi ani, domnule profesor!

In memoriam

Gheorghe GLODEANU

DESPĂRȚIREA DE AUGUSTIN BUZURA

Deşi ştiam că în ultimul timp este foarte bolnav, vestea dispariţiei lui Augustin Buzura m-a bulversat profund. Cum să dispară un asemenea reper cultural major? Mai întâi i-am cunoscut opera, prin anii 70, ca student la Facultatea de Filologie din Cluj. Apoi, câţiva ani mai târziu, am avut şansa să cunosc şi omul din spatele operei. Am fost impresionat de modestia scriitorului deja celebru, de inteligenţa lui sclipitoare, dar şi de memoria lui fabuloasă. La vremea respectivă, Augustin Buzura era secretar de redacţie la revista „Tribuna". Întâlnirile cu reputatul romancier au constituit întotdeauna nişte veritabile sărbători ale spiritului. Se reîntorcea întotdeauna cu plăcere pe plaiurile sale natale din Maramureş, iar Zilele Revistei „Nord Literar" au constituit, adesea, un excelent prilej de întâlnire şi de discuţii fructuoase.

Augustin Buzura lasă în urma lui o operă de excepţie. După experienţa prozei scurte (***Capul Bunei Speranţe*** - 1963, ***De ce zboară vulturul?*** - 1966), scriitorul devine, încă de la publicarea primului său roman, ***Absenţii*** (1970), unul din cei mai importanţi reprezentanţi de azi ai prozei de factură analitică, analiza fiind dublată de grija deosebită pentru structura epică a cărţii. Urmează alte lucrări de excepţie, tipărite după o luptă acerbă cu cenzura comunistă: ***Feţele tăcerii*** (1974), ***Orgolii*** (1977), ***Vocile nopţii*** (1980), ***Refugii*** (1984), ***Drumul cenuşii*** (1988), ultimele două creaţii făcând parte din ciclul ***Zidul morţii***.

După 1990, numele lui Augustin Buzura s-a legat, cu predilecţie, de Fundaţia Culturală Română, apoi de Institutul Cultural Român. Rezultatele nu au întârziat să apară, devenind chiar spectaculoase în efortul generos al promovării literaturii române în lume, dar acest lucru s-a realizat în detrimentul creaţiilor proprii. În consecinţă, ***Recviem pentru nebuni şi bestii*** (1999) şi ***Raport asupra singurătăţii*** (2009) rămân singurele romane publicate de către prozator după căderea Cortinei de Fier. În schimb, după ***Bloc notes*** (1981), au apărut noi volume de confesiuni şi de eseistică: ***Tentaţia risipirii*** (2003), ***Teroarea iluziei*** (2004), ***A trăi, a scrie*** (2009).

Din romanele lui Augustin Buzura se desprinde profilul spiritual al unui scriitor militant, profund implicat în problematica timpului său, care asumă prezentul cu maximă responsabilitate. Privită din această perspectivă, creaţia artistică reprezintă un răspuns la evenimentele din planul social, fiind generată de nevoia constant resimţită de creator de a exprima, cu mijloacele artei, adevărul. Opera de artă (în cazul de faţă, romanul) constituie deci, implicit, reflexul ideilor autorului despre un univers social şi spiritual pe care – având în vedere şi funcţia moralizatoare a artei – doreşte să îl ştie tot mai pur. Potrivit acestei concepţii, ***a vedea*** şi ***a scrie*** realist înseamnă a fi o conştiinţă, a avea o atitudine, dobândită printr-o investigare extrem de minuţioasă a realităţii. Prozatorul nu se izolează în turnul său de fildeş, ci iese în stradă, descoperind pulsul vremii şi al vieţii, documentarea pe viu asupra societăţii şi a psihicului uman preluând locul studiilor abstracte din marile biblioteci. Atitudinea civică a lui Augustin Buzura reiese din credinţa sa în forţa literaturii, în puterea ei de a influenţa în bine conştiinţele. Acesta este motivul pentru care prozatorul nu evită în scrierile sale confruntările deschise, căutând să fixeze locul omului în societatea în care trăieşte. Scriitorul care aspiră să se sincronizeze cu ideile veacului nu inventează, deoarece realitatea e mai bogată decât imaginaţia. Literatura nu este considerată niciodată un simplu divertisment, ci este văzută ca o implicare, ca un act de maximă responsabilitate, motiv pentru care verbul „*a scrie*" este precedat la Augustin Buzura de alte două verbe esenţiale: „*a citi*" şi „*a cunoaşte*". Îmbinând cu talent observaţia socială cu analiza psihologică, romancierul continuă „şcoala" unor predecesori de excepţie precum Liviu Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu sau Camil Petrescu. Dar nota de originalitate absolută a prozatorului trebuie căutată în experienţa care l-a marcat cel mai profund, medicina. Formaţia ştiinţifică l-a ajutat pe scriitor să îşi determine cu luciditate atât disponibilităţile, cât şi limitele psihice şi biologice, să cunoască mai bine, din toate punctele de vedere, ***omul***, principalul subiect al investigaţiilor sale. „*Mania exactităţii, a preciziei, a nuanţei, a întregului, a explicării*" se datorează formaţiei ştiinţifice a scriitorului.

În interpretarea operei lui Augustin Buzura trebuie să pornim, deci, de la corelaţia dintre ştiinţă (medicină) şi literatură, prima asigurând lărgirea sferei de observaţie, a orizontului cunoaşterii (cu predilecţie în sfera umanului), experienţa acumulată convertindu-se apoi în text. Literatura reprezintă, prin urmare, o modalitate specifică de cunoaştere, cunoaştere mai exactă a omului şi a societăţii, dar şi o experienţă a limbajului, incluzând în sine efortul titanic al creatorului de a supune cuvântul până când acesta devine capabil să exprime cu maximă relevanţă adevărul. Încercând să răspundă la întrebarea „*De ce scriu?*", Augustin Buzura mărturiseşte, în volumul ***Bloc notes***, următoarele: „*A căuta şi a spune adevărul, care nu poate fi monopolul nimănui, a-l repeta cu încăpăţânare, la nesfârşit, până va fi auzit şi înţeles, a depune mărturie despre un timp şi un spaţiu cu mijloace artistice adecvate, la înălţimea performanţelor epocii, a fi vocea şi gândul oamenilor este o obligaţie de onoare, greu de dus la îndeplinire însă tocmai de aceea foarte frumoasă, în măsură să justifice orice sacrificii sau renunţare. Dacă morţii biologice nu i se poate opune, în ultimă instanţă, nimeni, morţii psihice avem puterea şi mijloacele să i ne opunem. Şi poate că noi suntem cei mai în măsură...*".

Colocviile de literatură, Baia Mare, 2006 (Augustin Buzura, Gheorghe Glodeanu)

Pornind de la o asemenea profesiune de credinţă – extrem de curajoasă pentru anii totalitarismului –, scriitorul refuză experimentul naratologic gratuit al „*noului roman*", preferând să se înscrie în tradiţia romanului social cultivat cu predilecţie de prozatorii ardeleni. Spre deosebire însă de reprezentanţii romanului interbelic care vedeau o dihotomie între romanul de creaţie şi cel de analiză, Augustin Buzura împacă cele două direcţii cu un real talent. Marele model al romancierului rămâne Liviu Rebreanu, un scriitor artifex prin excelenţă, pentru care literatura reprezintă o permanentă şi istovitoare luptă cu cuvintele, adică o dificultate învinsă. Admiraţia pentru Rebreanu se explică prin faptul că autorul ***Răscoalei*** rămâne un veritabil model atât prin demnitatea sa profesională, cât şi prin faptul că a fost un deschizător de drumuri în mai multe domenii ale literaturii interbelice. Opera literară se naşte printr-o gestaţie îndelungată, după rescrieri îndelungi şi repetate. Asemenea marelui model, scriitorul se aşază la masa de scris doar seara, ritmul său de lucru fiind acela de o carte la trei ani. Dacă travaliul istovitor este urmat de trei pagini reuşite, romancierul se simte mulţumit. Redactarea nu este începută până când nu a fost schiţată în plan mental imaginea întregului, fiecare nouă carte fiind scrisă cu gravitatea şi cu convingerea că este ultima. Augustin Buzura îşi exprimă viziunea asupra prozei în felul următor: „*Scrisul înseamnă acţiune. Acţiune lucidă, conştientă asupra oamenilor, strădanie de a se face să se cunoască mai bine, în folosul lor. În acelaşi timp, scrisul este şi o dramatică tentativă de a sustrage necunoscutului din om şi societate noi teritorii, este şi un efort de a obliga limba să le exprime, să le facă accesibile înţelegerii...*".

Autorul ***Refugiilor*** crede în funcţia socială a literaturii, în capacitatea ei de a influenţa sau chiar de a schimba mentalitatea unei comunităţi umane, ducând la progres în planul conştiinţei. Literatura nu trebuie să fie doar „frumoasă", ci şi „utilă", având un vădit efect terapeutic asupra unui întreg „*sistem de boli etice*". Ca şi în cazul lui Liviu Rebreanu, modelul suprem al artei este viaţa, prozatorul nefăcând altceva decât să transforme „*pulsaţia vieţii*" în „*pulsaţie epică*". Deşi nu crede în arta pentru artă, prozatorul este pe deplin conştient de faptul că este nevoie doar de atâta etic încât literatura să rămână literatură. Augustin Buzura este un Rebreanu (adică un scriitor de factură balzaciană) plasat într-un alt context social-istoric şi care a acumulat o nouă experienţă estetică. Pentru autorul ***Orgoliilor***, adecvarea scrisului la performanţele vremii este obligatorie, în plus, formaţia ştiinţifică a romancierului se găseşte la baza unei documentări extrem de minuţioase. Proclamând necesitatea participării scriitorului la marile confruntări ale istoriei, romancierul exprimă nevoia asumării responsabilităţii faţă de comunitatea în care el trăieşte. Din această perspectivă, scriitorul devine o veritabilă conştiinţă, literatura însăşi transformându-se în „*cultură şi conştiinţă, sau cunoaştere şi conştiinţă*". În opinia lui Augustin Buzura, romanul modern reprezintă o veritabilă sumă ce vizează nu numai lumea văzută în totalitatea ei, ci presupune o adevărată sumă şi în planul arsenalului narativ.

Volumul intitulat ***Tentaţia risipirii*** (2003) pare o continuare şi o adâncire a ideilor exprimate odinioară în volumul programatic ***Bloc notes*** (1981). Este vorba de o carte de confesiuni, esenţială pentru cunoaşterea atitudinii civice şi a crezului artistic al romancierului. Ea s-a născut din nevoia de a risipi zvonurile şi de a spune adevărul despre condiţia dramatică a lui Augustin Buzura în anii totalitarismului. Ca şi în cazul lucrării lui Mihail Sebastian, ***Cum am devenit huligan***, ***Tentaţia risipirii*** se constituie şi într-un răspuns polemic la adresa detractorilor. Cu câteva decenii în urmă, Mircea Eliade a preferat să nu răspundă celor care l-au denigrat, ceea ce a dus la proliferarea unui întreg lanţ de calomnii după moartea marelui om de cultură. La îndemnul prietenilor şi cunoscând experienţa tristă a unor iluştri predecesori, romancierul se hotărăşte să rupă tăcerea. Lucrarea are două părţi distincte: ***Precizări incomode*** şi ***Interviuri***. Prima secţiune conţine şapte capitole cu titluri elocvente: ***Pseudojurnal: a trăi, a scrie***, ***Din culisele cenzurii***, ***Recurs la memorie: „Feţele tăcerii"***, ***Capcanele candorii: „Vocile nopţii"***, ***Memoria risipirii***, ***Victoria unui învins***, ***Simple mărturisiri***. În mod simetric, cea de a doua secţiune conţine şapte interviuri semnificative, ce se găsesc în prelungirea ideilor exprimate în debutul cărţii. Dintre acestea, doar primul a fost publicat înainte de 1989, celelalte văzând lumina tiparului în presa postdecembristă. În felul acesta, ele continuă dialogurile reunite în volumul emblematic realizat de către Aurel Sasu şi Mariana Vartic, ***Romanul românesc în interviuri***.

Verbele din titlul capitolului ***Pseudojurnal: a trăi, a scrie*** se dovedesc esenţiale în cazul lui Augustin Buzura, pentru care scrisul a constituit întotdeauna un autentic mod de existenţă. Ajuns în pragul senectuţii, prozatorul scrie fiind stăpânit tot mai intens de sentimentul zădărniciei. La vârsta de 65 de ani, acesta ştie cum e să fii învingător, dar şi cum e să fii fluierat fără motiv. Concluzia înţeleaptă a celui care a trecut atât prin infern, cât şi prin paradis este aceea că important cu adevărat e să fii împăcat cu tine însuţi. Însemnările conţin fraze esenţiale despre meseria de scriitor, aşa cum o înţelege un romancier angajat precum Augustin Buzura. Omul aflat dincolo de operă simte tot mai puternic apăsarea timpului. Sub presiunea din ce în ce mai accentuată a efemerităţii condiţiei umane, romancierul nu mai visează, ci se gândeşte la o carte care să îl reprezinte în întregime, să îl exprime în totalitate. În confruntarea sa cu destinul implacabil, adică cu timpul ce ne măsoară în mod dramatic destrămarea, scriitorul îşi schimbă optica: nu mai scrie pentru alţii aşa cum a făcut-o în trecut, ci scrie doar pentru sine. Prozatorul care simte tot mai dramatic trecerea inexorabilă a timpului defineşte literatura ca „*o nesfârşită luptă cu limitele, cu imposibilul. Faci un efort supraomenesc pentru ca vorbele să exprime ceea ce simţi, ceea ce ţii neapărat să comunici. Şi şlefuieşti asemenea sculptorului până ai sentimentul că marmora a prins viaţă, până simţi că e vremea să te opreşti pentru a nu răni ceea ce ai zămislit sau până auzi strigătul statuii pe care ai adus-o la viaţă. Cu alte cuvinte, scrii până ai certitudinea că lumea creată de tine este vie, complicată sau măcar asemănătoare celei reale, iar personajele lăsate în libertate ar putea trăi fără sprijinul tău, sau până devii tu însuţi parte integrantă a lumii căreia i-ai dat viaţă*". Dar creaţia artistică mai este văzută şi ca un protest împotriva morţii, a tragismului existenţei cotidiene. Şi cum literatura este, prin excelenţă, o artă a cuvântului, ea reprezintă şi un efort supraomenesc de a explora artistic cuvântul. În spatele fiecărei creaţii se află dorinţa de perfecţiune, iar căutarea performanţei îl îndeamnă pe scriitor să se îndepărteze de gâlceava veleitarilor.

Buzura caracterizează sugestiv condiţia noastră la Porţile Orientului, unde „*sunt la modă pitoreştii, guralivii, cei cu farmec şi tupeu care ştiu totul fără să citească*". Cartea reuneşte concluziile amare ale unui scriitor important, care vrea să clarifice relaţiile sale cu literatura, dar şi cu atât de incomoda lume literară contemporană. Apărând creaţia autentică, prozatorul se vede obligat să recunoască faptul că „*multe personalităţi publice importante se remarcă doar prin vorbărie şi tupeu. Ceea ce zice X sau Y la beţie, fenta, gafa, poanta, replica lui la o sindrofie etc. sunt mai importante decât ceea ce a scris, dacă a scris ceva! Căci şi ascultătorii, în marea lor majoritate, au, din nefericire, înălţimea şi cultura oratorilor. **Genul oral** este cel mai cultivat şi cel mai credibil*".

(Urmare în pagina 23)

Ion BĂLU

AUGUSTIN BUZURA. *FEȚELE TĂCERII*, INSERȚIE ÎN CANONUL ESTETIC

Colocviile de literatură, Baia Mare, 2006
(Echim Vancea, Augustin Buzura, Gheorghe Glodeanu, George Vulturescu)

Tehnica folosită de Augustin Buzura în ***Fețele tăcerii*** (1974), retipărit de Polirom în a V-a ediție, în octombrie 2004, își are rădăcinile în două tradiții românești, pratice și teoretice. Amândouă singularizează romanul în câmpul prozei contemporane, îl desprind de epoca imediată și îl apropie pe autorul lui de romancierii intelectuali, autohtoni și străini afirmați înte anii 1930-1960.

Realizarea unei instanțe narative autodiegetice de adâncă intelectualitate, protagonist al narațiunii pe care o relatează, înzestrat cu luciditate pătrunzătoare și spirit investigativ, trăind deopotrivă în lumea ideilor și în spațiul cotidianului, întoarcerea spre viața lăuntrică a ființei și explorarea zonelor profunde ale psihismului uman își au punctul de plecare în modalitatea de organizare a informației narative efectuate de Camil Petrescu în ***Patul lui Procust*** (1933), prozator de care Augustin Buzura este apropiat prin temperament și pasiune ideatică.

Perspectivele diferite și deosebirile de enunțare, enclavele epice, relațiile dintre evenimentele denotate și timpul relatării, contrastul existent între ordinea întâmplărilor narate și prezentarea lor trimit la Camil Petrescu, dar și la un posibil model în tetralogia lui Lawrence Durrell, ***The Alexandria Quartet*** (1957-1960). În fine, rigoarea și vehemența cu care societatea comunistă este criticată și, implicit, respinsă din interiorul sistemului se sincronizează cu primul volum din trilogia ***Arhipelagul Gulag***, de Alexander Soljenițân, editat inițial în limba rusă de Ymca Press, la Paris, în septembrie 1973, tradus apoi în toate limbile europene.

Între ***Fețele tăcerii***, ***Patul lui Procust*** și ***Cvartetul Alexandria*** nu sunt analogii de subiect, temă, motive, problematică. Există, în schimb, concordanțe de organizare a textului narativ, omologii de construcție, explicabile prin studiul atent al marilor creații canonice afectuate de Augustin Buzura înainte de apariția romanului ***Absențiі*** și îndeosebi după interzicerea cărții, în urma tezelor din iulie 1971.

***

Fascinat de creația lui Marcel Proust, una din operele ce *„a tulburat cel mai adânc conștiința literară a lumii"*, Camil Petrescu rămâne – în numeroase articole, dar îndeosebi în eseul ***Noua structură și opera lui Marcel Proust*** – întâiul teoretician, dintre prozatorii români, al literaturii analitice. Sub influența concomitentă a intuiției lui Bergson, a fenomenologiei lui Husserl și a „științelor" vremii: psihologia, psihopatologia, fiziologia și endocrinologia, Proust a creat ***În căutarea timpului pierdut***, un roman subiectiv, relatat de un narator care este și personajul principal.

Proust a modificat viziunea asupra făpturii umane, demonstrând că *„nu putem cunoaște nimic absolut, decât răsfrângându-ne în noi înșine, decât întorcând privirea asupra propriului nostru conținut sufletesc"*. Noua perspectivă înregistrează *„o curgere de stări interioare, de reflexii, de îndoieli etc., de ceea ce constituie materialul imaginației și al gândirii"*[1]. Într-un asemenea roman nu vom mai întâlni o imagine obiectivă și impersonală a lumii, ci una ce dezvăluie adânca psihologie a naratorului personaj.

Două decenii mai târziu, plecând de la studiile publicate de Albert Einstein, Lawrence Durrell își mărturisea – în ***Nota*** ce precedă acțiunea celui de al doilea volum al tetralogiei – intenția de a duce *„la bun sfârșit un roman în patru straturi, a cărui formă se bazează pe teoria relativității"*. Acțiunea – continuă – se derulează pe câteva planuri distincte, ce se răsucesc unele spre altele, într-o țesătură epică și spațială: *„trei laturi ale spațiului și o latură a timpului"*. Într-o ordine aparent aleatorie, relatată de voci felurite. Organizarea narativă imprimată textului – afirma Durrell – *„nu se aseamănă nici cu Proust, nici cu Joyce – căci, după părerea mea, romanele* (acestora, n.n.) *ilustrează durata bergsoniană și nu relația spațiu-timp"* [2]. Tetralogia s-a cristalizat într-un *„continuum de cuvinte"* – constant în volumul al patrulea – care întrupează *„nu un temps retrouvé, ci un temps délivré"*[3].

Tenacitatea prin care a pus periodic în fața scriitorilor contemporani necesitatea de a stăpâni filosofia și științele despre om îl apropie pe Augustin Buzura de Camil Petrescu și de Lawrence Durrell. Literatura nu este subordonată științei și filosofiei, dar amândouă oferă creatorului perspective analitice inedite, îngăduie reliefarea unor constante neștiute ale sufletului uman. Adevărul despre omul contemporan, despre traumele psihice trăite și zguduirile sociale prin care a trecut, provocate de un comunism de esență asiatică – semnala Augustin Buzura în 1970 – *„poate fi obținut numai privindu-l din interior"* și analizându-i, din aceeași perspectivă, raporturile cu realitatea extralingvistică.

În sprijinul afirmației, romancierul aducea experiența lui Jacob Levy Moreno, psihosociolog american de origine română (născut la București în 1892, decedat în orașul Beacon, statul New York, în anul 1974), căruia J. B. Pontalis i-a dedicat un studiu în volumul ***Après Freud***, citit de Augustin Buzura în ediția apărută la Julliard, în colecția „Les Temps modernes".

Moreno a descoperit puterea uluitoare a catharsisului, degajată de expresivitatea limbajului. În anul 1930, a inițiat la Viena un *„théatre thérapeutique"*. Actorii interpretau pe scenă propriile lor obsesii și conduite existențiale, urmărind *„plus qu'une verbalisation de leurs conflits: leur expression totale"*. Moreno se străduia să elibereze adultul de conflictele interpersonale native sau dobândite: psihodrama *„tente de restituer l'unité entre l'imaginaire et le reel qui définit le premier univers, matrice d'identité"*[4]. Moreno va detalia experiența efectuată în ***Psyhodrama*** (Beacon House, New York, 1946).

Augustin Buzura a sesizat similaritatea dintre activitatea lui Moreno – pe care ziaristul Dan Toma îl citează de câteva ori în ***Fețele tăcerii*** - și propriul efort de a surprinde omul *„nu cum apare, ci cum este"*, de a releva realitatea *„din noi"*, o lume *„contorsionată și tulbure"*[5].

În anul 1971, după apariția romanului ***Absențiі***, dar înainte de publicarea *„tezelor din iulie"*, Augustin Buzura a teoretizat necesitatea cunoașterii de către scriitor a psihanalizei. Cu ajutorul noii discipline, imaginea globală a ființei se conturează cu mai multă claritate, psihologia umană câștigă în profunzime, pune în lumină *„amănunte surprinzătoare"*, nuanțele, arta *„infinitezimală"* a lui Proust elogiată de Camil Petrescu. Psihanaliza a înrâurit *„fericit"* pe *„Thomas Mann, Italo Svevo, Huxley, D. H. Lawrence, Musil, Rebreanu, O'Neill, Joyce"*. Ei i se asociază perspectivele filosofică, etică și sociologică și chiar proza *„psihanalist-mistic-patologică"*, pe care o va folosi în ***Fețele tăcerii***. Însemnările se subordonează unei cerințe exprimate cu detașare necunoscută anterior: modalitatea *„în care se încadrează proza depinde total de structura psihică și gradul de cultură al autorului – de gradul de sincronism cu ideile veacului: științifice, filosofice, politice"*[6].

***

Teoretizând fecunda influență a științei și a filosofiei asupra conștiinței artistice, comentând rolul jucat de Marcel Proust în impunerea unui roman deosebit de cel tradițional, Camil Petrescu, Lawrence Durrell, Augustin Buzura se distanțează de prozatorul francez.

Depărtarea este vizibilă în contiguitatea constantă dintre obiectiv și subiectivitate. În ***Patul lui Procust***, relația funcționează între situațiile relatate și notele de subsol, prin care naratorul amendează indicele deformator al perspectivelor particulare, prin confruntarea cu alte puncte de vedere, spre a dezvălui diversitatea relațiilor interumane.

În ***Cvartetul Alexandria***, legătura dintre cele două concepte operaționale este atât de importantă pentru relativitate – semnala Durrell – *„încât am încercat să conjug romanul atât la modul subiectiv, cât și la cel obiectiv"*. Din aceste motive a introdus în ***Mountolive*** un narator omniscient, spre a limpezi mărturiile naratorilor din volumele anterioare, a risipi echivocurile și incertitudinile atitudinale.

Sprijinită pe categoria lingvistică a persoanei, subiectivitatea aparține, în ***Fețele tăcerii***, subiectului narator. Dar imaginile artistice, conținutul reflexiv și informațional, interioritatea ființei, evenimentele exterioare subiectului își dezvăluie obiectivitatea numai prin raportare la instanța discursivă. Sub acest aspect, limbajul lui Gheorghe Radu rămâne revelator. Din inflexiunile vocii, privire, gestică, din folosirea verbelor și a locuțiunilor verbale, Dan Toma deduce concluzia implicită: fostul activist de partid nu spune adevărul integral.

În același roman, gândurile tânărului ziarist alunecă mereu spre Melania, personaj aflat în afara contextului situațional, cu intenția de a clarifica raporturile existente, deoarece prezența sau absența ei îi trezeau sentimente și impulsuri *„pe care le poți simți, dar nu și explica; orice cuvânt e și prea mult și prea puțin în același timp"*. Cu o interogație adresată sieși: *„Ce-o fi făcând Melania?"* – în timp ce asculta respirația prelungă a bătrânului – naratorul deschide o altă volută temporală, reconstituind întâia întâlnire cu tânăra femeie, dar comunicarea se stabilește prin corespondențe exclusiv în planul interiorității.

Dar toți trei se apropie de Marcel Proust prin relatarea la persoana întâi singular, perspectivă denumită de Tzvetan Todorov *„avec"* și de Gérard Genette tip narativ homodiegetic. Toți au coborât în interstițiile psihice neexplorate încă și, asemenea lui Proust, au dus până la rafinament cunoașterea psihologică a omului. Toți au intuit rolul limbajului în constituirea și manifestarea subiectivității, înțeleasă – remarca Émile Benveniste – drept aptitudine a locutorului *„de a se institui ca «subiect»"*, ca unitate psihică *„ce transcende totalitatea experiențelor trăite"*. Alături de intuiție și de fenomenologie, subiectivitatea constituie *„manifestarea în ființă a unei proprietăți fundamentale a limbajului"*, pe care o intuise și Camil Petrescu, gândire centrată asupra propriului eu. Numai că Beneveniste o exprimă fără rezerve: *„Este «ego» cine spune «ego»"*[7].

***

Camil Petrescu, Lawrence Durrell, Augustin Buzura folosesc pluralitatea perspectivică, focalizată asupra acelorași personaje sau evenimente.

Drama și personalitatea lui G. D. Ladima, personajul absent fizic din romanul ***Patul lui Procust***, sunt reconstituite prin scrisorile trimise Emiliei Răchitaru și comentariile destinatarei, din rememorările lui Fred Vasilescu și notele de subsol ale naratorului. Justine, Nessim, Balthazar, Clea, David Mountolive din romanele lui Durrell sunt analizate prin atitudini comportamentale și puncte de vedere diferite. Carol Ungureanu, în ***Fețele tăcerii***, este individualizat prin limbaj și definit din perspectiva Melaniei, a lui Dan Toma, a lui Gheorghe Radu și prin propriile sale fapte. Toți preiau succesiv, direct sau indirect rolul de narator.

***

Gândurile personajelor, trăirile sufletești, evenimentele imaginate, filtrate și recreate prin împletirea discordanțelor temporale cu secvențialitatea întâmplărilor prezente în structuri epice dictate de capriciile memoriei involuntare scot la iveală mai totdeauna amintiri neplăcute, dificultăți și încercări psihice de o intensitate emoțională puțin întâlnită.

O suferință relatată – se confezează Fred Vasilescu – este *„o durere nu diminuată, dar armonioasă, așa, ca un soi de operație pentru care nu ești pregătit"*. Extensiunile amintirilor din actualitatea prezentului indicativ în imperfectul apropiat, timpul nedesăvârșirii, al acțiunilor începute și neîncheiate, provoacă o melancolie nu mai puțin dureroasă: *„Mă întorc cu mintea la vremea când pentru noi* – reflectează L. G. Darley în ***Justine*** – *lumea cunoscută abia dacă exista. Zilele deveneau simple spații între vise, spații între podelele nemișcătoare ale timpului, ale acțiunii, ale prezentului trăit din plin"*.

(Continuare în pagina 23)

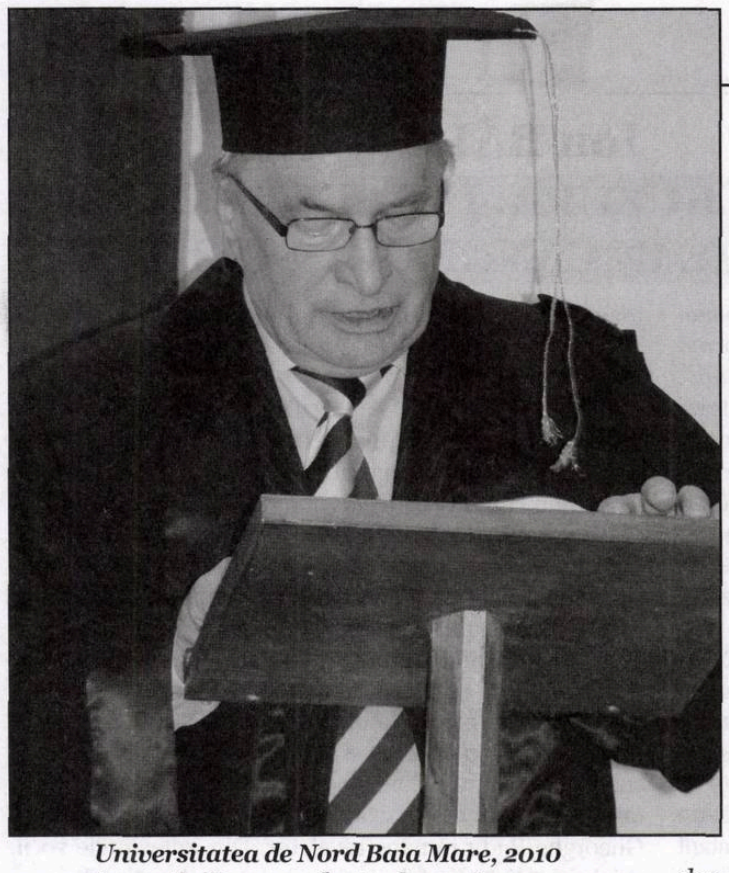

Universitatea de Nord Baia Mare, 2010
Augustin Buzura - doctor honoris causa

Constantin CUBLEŞAN

AUGUSTIN BUZURA - RECEPTAREA CRITICĂ POSTDECEMBRISTĂ

S-a întâmplat un lucru ciudat cu Augustin Buzura. Dacă înainte de decembrie '89 fiecare roman al său era primit ca un fel de eveniment național, și pe bună dreptate, fiind unul dintre scriitorii cu opera cea mai subversivă, odată cu *schimbarea la față a României*, a devenit un scriitor, pentru multă lume, pentru o bună parte a criticii – nu neapărat cea tânără – cu totul depășit, ba chiar suspicionat de a fi făcut opoziție *cu aprobare de la prefectură*. *„Nu putem să nu observăm situația paradoxală în care se pomenește Buzura după Revoluție – observă, pe bună dreptate, Angela Martin – asaltat și pus la zid, în postcomunism, de acuzațiile unor anticomuniști de dată recentă. Opera îi va fi și ea atacată, la început mai cu sfială, totuși, apoi din ce în ce mai vehement până și de unii critici care înainte îl lăudaseră (...) Scriitorul va cunoaște, brusc, atribute noi: «datat», «expirat», care îi vor fi aruncate în față pe tonul specific veleitarilor. I se va reproșa că tinerele generații nu-i mai înțeleg «șopârlele», «aluziile», limbajul, că au nevoie de un suport explicativ ca să-l citească. În fine, că literatura sa și-a încheiat menirea în comunism"* (***Destinul literar – între cenzură și libertatea de receptare***). Cu toate acestea, romancierul a continuat să scrie și să publice noi opere, în plus a întreținut o publicistică de o duritate critică fără menajamente la adresa *întâmplărilor* nefaste din politica de guvernare a țării, editoriale pe care multă lume le-a urmărit în paginile revistei „Cultura", pe care a înființat-o și a condus-o până în prezent, cu toate dificultățile financiare întâmpinate. Iată că o editură prestigioasă, Rao, una din cele mai vizibile la ora actuală, nu doar în țară, a decis publicarea în serie a tuturor romanelor lui Augustin Buzura, în ediție definitivă, de împlinirea căreia s-a îngrijit Angela Martin, cea care după încheierea ciclului a avut inițiativa alcătuirii unei antologii critice a receptării la zi a acestei opere, deci a aprecierii critice postcomuniste, alcătuind un volum masiv de opinii datorate unor critici din varii generații de exegeți: ***Între două lumi. Augustin Buzura, roman-cier și gazetar***, antologie critică alcătuită și îngrijită de Angela Martin (Editura Tracus Arte, București, 2017). Structura sumarului urmărește romanele în ordinea apariției lor, de la ***Absențiii*** la ***Raport asupra sin-gurătății***, adăugându-se publicistica și o privire de ansamblu asupra întregii opere (Ion Simuț, Nicoleta Sălcudeanu, Oana Purice și Vasile Spiridon), precum și trei studii de comparatistică, datorate aceleiași Angela Martin.

Ideea care a stat la baza acestei antologii a fost tocmai dorința de a prezenta cititorilor (criticilor, de asemenea) modul în care poate și trebuie să fie citit azi Buzura, care, *„într-un fel* – spune aceeași Angela Martin în prefața volumului – *a fost mereu nedreptățit: din păcate, atât prin lectura de bună-credință și interpretarea prudentă, practicată în comunism, cât și prin lectura de rea-credință și interpretarea vicioasă din postcomunism. Ceea ce nu înseamnă, cu toate acestea, că nu avem critici care țin la rigoare, aparținând inclusiv celor mai tinere generații"*. Și încheie: *„Departe de a fi un volum de omagii închinat lui Augustin Buzura, și cu atât mai puțin unul de receptare critică uniformă și monocordă, întru totul favorabilă scriitorului,* ***Între două lumi*** *pune în dezbatere un autor și o operă. Vom vedea (...) că în deplină libertate și sinceritate, lectura de bună-credință și judecata critică dreaptă emană o dublă formă de respect – a criticului față de scriitorul investigat și a criticului față de sine însuși"*.

Referitor la ***Absențiii***, Mircea Iorgulescu precizează cu aplomb: *„Este un roman întunecat și amar, romanul unei crize împinse deseori în coșmar și halucinație terifiantă, dar această criză este înfățișată și disecată cu o energie alertă și adesea jubilatoare. O energie a eliberării prin grimasă, o jubilație a libertății sarcasmului, un triumfal irezistibil elan al imprecației dezlănțuite"* (***Radiografia fricilor***, 2008). Sorina Sorescu percepe romanul din perspectiva polemică a judecării întregii opere epice a lui Augustin Buzura: *„Lăsate, pe nedrept, vreme de mai bine de două decenii, într-un con de umbră, romanele lui Augustin Buzura se cuvin, mai întâi, scoase din uitare. Unii le vor reciti cu emoția revizitării unei epoci și a unei vârste. Alții le vor citi pentru întâia oară. Publicul intelectual tânăr de azi își va recunoaște, cu siguranță, în* ***Absențiii****, idealurile, revoltele, dezamăgirile (...) Principalul merit al* ***Absențiilor*** *este de a fi adus acasă în roman sensibilitatea metalingvistică pentru materialitatea intranzitivă a cuvântului"* (***Recitind „Absențiii"***, 2013). Tot Mircea Iorgulescu se referă la ***Fețele tăcerii*** în termeni categorici: *„Este cel mai radical politic dintre toate romanele lui Augustin Buzura (...) un roman complex, polifonic, având arhitectonic forma unei piramide răsturnate și scufundate, cu baza la suprafață, înșelător plată, inofensivă și accesibilă, mascând abil intrarea-capcană în labirintul galeriilor ce duc până la vârful aflat în adâncimile infernului (...) Radicalitatea politică a* ***Fețelor tăcerii*** *ține de amploarea, forța și intensitatea unei dezbateri ce pune ostentativ și vehement sub semnul întrebării evoluția în modernitate a societății românești"* (***Călătorie la rădăcinile răului***, 2011), în timp ce Bianca Burța-Cernat notează: *„Narațiune politică, la un prim nivel, romanul lui Augustin Buzura coboară spre cauzele mai profunde ale răului social: spre metafizic (...)* ***Fețele tăcerii*** *interesează atât prin dezbaterea morală pe care, pornind de la un subiect de actualitate, o pune în scenă, cât și prin deschiderea către o reflecție mai generală asupra fatalei singurătăți a omului modern și asupra unui Rău constitutiv lumii contemporane. Acest Rău, extins progresiv la scara unei societăți și a unei istorii, se naște din dificultatea individului de a intra în rezonanță cu o alteritate percepută ca întruchipare a infernului"* (***Romanul conștiinței revoltate***, 2015).

Un critic din generația tânără, o voce autoritară de altfel, Alex Goldiș, referindu-se la romanul ***Orgolii*** (*„Cel mai vândut roman românesc din ultima jumătate de secol"*), e și el polemic: *„Rolul «șopârlelor», al aluziilor la realitatea cotidiană de sub comunism din acest tip de ficțiune n-a fost încă analizat corect la aproape trei decenii de la Revoluție (...) Obsesiile greu de elucidat, frazele articulate pe jumătate, manifeste pentru dificultatea de a articula «adevărul» – dincolo de faptul că fac din romanul lui Augustin Buzura o ficțiune complexă, de reluat azi, îl fac, în mod paradoxal, și mai pregnant politic"* (***„Obsedantul deceniu" la puterea simbolicului***, 2015).

Și Paul Cernat reclamă necesitatea reluării în lectură la zi a romanelor lui Augustin Buzura, pornind de la analiza ***Vocilor nopții***: *„Prozatorul confruntat cu represiunea și cenzura nu poate trece peste marile tabuuri ale ceaușismului. Va recurge, prin urmare, la strategeme abile, dar eficiente nu numai pentru cititorii de atunci (cărora romanul le va fi părut, din multe puncte de vedere, exploziv), ci și pentru cei de azi (...)* ***Vocile nopții*** *este și o frescă morală cu dedesubturi parabolice, subversive până în punctul în care pot deveni amenințătoare (...) Ceea ce contează cu adevărat este verosimilitatea psihologică și comportamentală, domeniu în care Buzura excelează"* (***Romanul existențialist al proletariatului***, 2015). Andreea Coroian Goldiș comentează, la rându-i, structura personajelor din romanele lui Augustin Buzura, cu focalizare pe ***Vocile nopții*** (***Construcția vieții ficționale prin recursul la realitatea socială***, 2012).

Dintre comentariile stârnite de reeditarea romanului ***Refugii***, este selectat cel datorat lui Mircea Iorgulescu (unul dintre constanții susținători ai operei prozatorului și înainte, și după evenimentele din decembrie 1989), reamintind că această carte a fost citită la vremea ei *„ca un manifest incendiar sau, mai degrabă, ca o «carte neagră» a blocării în dezastru a României de atunci. A fost citită ca o cronică, nu ca o ficțiune"*. În vreme ce azi ea poate fi citită *„ca o poveste cu și despre ființe imaginare dintr-un spațiu imaginar"*, ***Refugii*** putând fi considerat un roman al *„unei lumi deraiate înfățișate prin confesiune-relatare a unei ființe deraiate"* (***Romanul ca manifest incendiar***, 2014). Pentru Mircea Martin, locul romanului ***Drumul cenușii*** *„în opera lui Buzura și în literatura românească postbelică"* i se pare a fi *„unul mai important decât s-a susținut până acum. Dar acest roman, ca și altele, poate fi citit – și merită să fie citit – și dintr-o perspectivă decontextualiazată. O lectură în urma căreia sarcasmul ar rămâne, probabil, fără obiect, iar exasperarea ar fi a omului singur, în afara vremurilor, nu «sub vremi» pe care le înfruntă uneori fără succes spre a-și dovedi sieși că există, că e viu"* (***Augustin Buzura și forța romanului nonfictiv***, 2014).

Cele două romane publicate după 1989 necesită priviri critice mai aparte. Ion Simuț, în ***Romanul ieșirii din totalitarism*** (2013), ocupându-se de ***Recviem pentru nebuni și bestii***, e de părere că perioada celor zece ani de „așteptare" până la *„primul roman postdecembrist"* apare ca *„o perioadă de expectativă sau de reconsiderare a propriei perspective epice"*, însă *„revenirea se petrece cu forța acelorași teme și a aceluiași stil (...) Accentele noi înseamnă intensificarea sau atenuarea unor disponibilități anterioare: narațiunea e mai dinamică, preluând elemente de senzațional; psihologismul e diminuat și completat de o sarcastică panoramă a moravurilor; atitudinea politică insinuantă, subversivă, din romanele anterioare, e înlocuită cu o virulență jurnalistică a opiniei asupra unei actualități revoltătoare prin deviațiile morale"*. Astfel, romanul se înfățișează ca o *„diagnoză psihologică și morală a unei societăți în tranziție"*, fiind *„cel mai reprezentativ roman despre tranziția de la un regim la altul, cuprinzând aspectele esențiale, definitorii pentru comunism și postcomunism (...) Epic, psihologic și eseistic sunt cele trei dimensiuni care converg în structura romanului și e greu să fie disociate"*. Răzvan Voncu constată că Augustin Buzura *„în libertate nu mai are nevoie de esopism și de parabole spre a spune adevărul (...) Cu antenele sale hipersensibile, analistul psihologic care este Augustin Buzura a simțit, în clivajele primului deceniu postcomunist, fracturile celui de-al doilea și destrămarea mecanismelor so-ciale, în cel de al treilea"*, romancierul fiind *„un moralist al condiției umane și un analist necruțător al periferiilor morale, tot mai extinse în societatea din ultimii ani"* (***Turnanta „Recviem pentru nebuni și bestii" – o cheie a operei lui Augustin Buzura***, 2013). Cât despre romanul ***Raport asupra singurătății***, Valentin Protopopescu e de părere că este *„cel mai bine construit din întreaga bibliografie buzuriană"*, în care se edifică *„o mulțime de planuri narative, jonglând savant cu temporalități diferite, tensiunea între acum și atunci fiind de o intensitate uneori greu de suportat. Rezultă astfel un tablou mobil al unei istorii umanofage, o panoramă etică a deșertăciunii omenești, dar și o profundă disecție, una aproape psihanalitică, asupra precarei consistențe a sufletului omenesc"* (***O carte despre autenticitate și adevăr***, 2016).

(Continuare în pagina 22)

In memoriam

George ACHIM

AUGUSTIN BUZURA SAU EXERCIȚIUL DE CELEBRITATE

*(**Laudatio** rostit la primirea de către romancier a titlului de **doctor honoris causa** din partea Universității de Nord Baia Mare, 6 decembrie 2010)*

Universitatea de Nord Baia Mare, 2010
(Augustin Buzura - doctor honoris causa, Georgeta Corniță)

Scriitorul Augustin Buzura are, orice s-ar spune, un îndelung și verificat exercițiu al celebrității, o anumită uzanță a gloriei: recunoașterea publică și onorurile literare, academice ori civice nu l-au ocolit, consacrându-l definitiv și, într-un fel, oficializându-l și instituționalizându-l.

În ciuda unei cvasiunanimități receptoare și de recunoaștere publică, doar în acest loc, la Baia Mare, și în acest areal septentrional moroșenesc, Augustin Buzura este și se simte cu adevărat acasă – a spus-o și a scris-o în nenumărate rânduri și n-aș crede să-și retracteze vreodată afirmația. Nu numai prin fatalitate biografică (s-a născut la Berința, sat din Chioar, aflat la douăzeci și cinci de kilometri de aici, și-a făcut studiile liceale și a petrecut ani buni în acest oraș), dar chiar și prin afinitate electivă (respectiv imanența creatoare): o întreagă topografie literară, puternică, distinctă și cu minime variațiuni, memorabilă în sine, detectabilă cu ușurință, încă de la primele proze din volumul ***De ce zboară vulturul***, are ca punct de emergență un fabulos Râu al Doamnei, pentru a debuşa apoi impetuos într-o geografie nordică, rurală ori citadină, imediat recognoscibilă.

Între Nordul mereu fascinant și personalitatea uluitoare a lui Augustin Buzura există o simbioză creatoare cu totul aparte, ea generând un soi de omagiu cordial biunivoc, în care se pot ușor identifica, pe de o parte, admirația oamenilor locului pentru scriitorul lor de excepție, iar pe de alta, sentimentele de mândrie și recunoștință ale maestrului pentru spațiul originar care a devenit peren și matricial în opera sa.

Augustin Buzura întruchipează statura creatoare impresionantă a unui mare scriitor român. Cum se întâmplă de obicei, în atari cazuri de anvergură, exfoliind rapid și cu minimă metodă un posibil dosar de existență, dăm inevitabil peste spectaculoase stratigrafii: omul biografic, omul scriptural sau creatorul și legenda personală, care le învăluie pe mai sus-pomenitele paliere.

Simplul exercițiu de frecventare a unei fișe de dicționar ne dezvăluie câteva amănunte surprinzătoare, pe care confesiunile de mai târziu ale scriitorului le colorează nostalgic, subțiindu-le contururile până la spectaculos, aventură ori chiar picaresc. Așadar, primele clase la Berința și Copalnic Mănăștur, mai apoi Liceul „Gheorghe Șincai" la Baia Mare: *„Am făcut patru clase la școala din sat, la Berința, apoi în satul vecin Copalnic Mănăștur, căci predarea cu șapte clase s-a desființat. La început mama nu a mai vrut să mă lase la școală. Se temea pentru că distanța era mare și toată zona era plină de lupi. Trebuia să trec un deal, printr-o pădure. A zis să mai stau, să mai cresc, iar tata spunea că aș fi bun de agricultor. Am fugit pur si simplu pe geam la școală (...) Mama săraca, ce să facă? Venea cu mine cu felinarul până în vârful dealului și mă urmărea cu privirea până intram în zona de case a satului vecin. Odată, țin minte, pe mine și pe mama ne-a înconjurat o turma de mistreți. Era iarnă, noapte, frig teribil. Înnebuniți de spaimă, am stat totuși neclintiți. Ne-au dat târcoale și au plecat mai departe. După această întâmplare, mama m-a mutat în alt sat, la o mătușă (...). În clasa a șaptea m-am transferat la Baia Mare. Tata lucra la uzinele Phoenix. Era o navetă zilnică de douăzeci și cinci de km. Cum era totuși foarte obositor, m-au dat la Liceul «Șincai». După o vreme, tot mama a ajuns la ideea că nu sunt educat conform ideii ei despre educație, așa că m-a dus în gazdă la o doamnă, o fostă coproprietăreasă a minelor de aur, doamna Pușcașu, care avea bărbatul la Canal, așa că din 1948 până în 1956, ea n-a mai ieșit din casă. Trăia așa ca în **Marile Speranțe**, numai că, pentru a supraviețui, lua copii în gazdă. Se ocupa de noi într-un mod special (...) Eu visam să mă fac sculptor, visam la arte plastice (...) Dar nici cu sculptura n-a fost să fie. Școala de pictură din Baia Mare s-a desființat, bani să-mi plătesc lecții particulare nu aveam, iar mamei i se părea neserioasă o asemenea meserie"*.

Tânărul Buzura, absolvent de liceu, are aplomb, inventivitate și nesfârșite rezerve de spirit ludic, de vreme ce, după o admitere evitată la Facultatea de Medicină Veterinară, odată revenit în urbea adolescenței sale, practică ocupații dintre cele mai insolite: funcționar la Direcția de Statistică, revizor, contabil, responsabil al Pieței de Alimente din Baia Mare, ajutor de artificier în mină, învățător suplinitor în satul Valea Neagră (*„lângă Baia Mare, dar spiritual atât de departe, încât părea chiar la marginea lumii"*).

Spun răspicat că mie îmi vine greu să-l imaginez pe notoriul scriitor și personaj sobru de astăzi cu cizmele năclăite cu steril ale ajutorului de artificier, dar memorialistului (ori poate, mai degrabă, romancierului însuși) îi este la îndemână acest exercițiu retrospectiv care se încarcă de dramatism: *„Era o muncă abrutizantă. Nu mai știam nimic altceva decât mină, crâșmă, somn; crâșmă, somn, mină (...) Orice orizont se închisese. Nu mai îmi rămăsese nimic decât moartea. M-am gândit: tot nu iese nimic din mine, tot nu iese nimic din ceea ce mi-am propus, poate ar fi mai bine să-mi închei socotelile cu viața. Așa că într-o bună zi am rămas mai mult lângă fitil. Era îngrozitor. Stăteam lângă dinamita care urma să explodeze"*.

Din fericire pentru istoria literară și pentru toți cei de față, dinamita nu a explodat, și iată-l pe vremelnicul artificier, student la Facultatea de Medicină din Cluj, pe care o absolvă în 1964. Titlul lucrării sale de diplomă, ***Shakespeare în psihiatrie***, îl recomandă pentru respectiva specializare pe care ar fi dorit să o urmeze – îi acordăm aici credit total – vocație certă. N-a fost să fie, s-a pierdut probabil un eminent medic curant în beneficiul unui analist rafinat al abisurilor psihologice, uneori al nebulosului patologic și al unui maestru al introspecției și al decorticării sufletești minuțioase.

Apoi – spune în continuare fișa de dicționar – vin în chip firesc și în paralel cu activitatea redacțională de peste douăzeci și cinci de ani la revista „Tribuna" – cărțile: de la volumele de proză scurtă – ***Capul Bunei Speranțe*** și ***De ce zboară vulturul*** – la romanele care au făcut epocă: ***Absentul***, ***Fețele tăcerii***, ***Orgolii***, ***Vocile nopții***, ***Refugii***, ***Drumul cenușii***, ***Recviem pentru nebuni și bestii***, ***Raport asupra singurătății***, eseurile politice din ***Bloc Notes***.

Vor urma, pe rând, acompaniindu-se și condiționându-se recunoașterea critică, elogiile, premiile, canonizarea prin intrarea în conștiința publică și mai târziu în manuale, ostracizarea prin punerea la index a unor cărți, veșnica hărțuială și luptă de uzură cu cenzura, paradoxul anilor 90, cu reașezarea lor perpetuă, când pe de o parte primește onoruri și demnități oficiale, iar pe de altă parte intră într-un con de umbră, vocația constructivă pe care o probează mai întâi prin edificarea Fundației Culturale Române și mai apoi a revistei „Cultura", recunoașterea internațională, traducerile, notorietatea, gloria, ***Raport asupra singurătății***.

Acesta este avantajul și dezavantajul fișelor de dicționar – unul statistic: enumeră și îndosariază. De aceea, fatalmente, vor rămâne întotdeauna în afara lor sentimente, obsesii, angoase, reprimări, disimulări, visuri... Din fericire, aici este suveran Scriitorul, aici dă seama și lasă mărturie *homo scripturalis*.

Într-un anume fel, din perspectiva strictă a receptării operei sale Augustin Buzura se poate considera un creator norocos. Proza sa a plăcut de la început, deopotrivă criticilor celor mai exigenți și publicului larg. Poate mai puțin cenzurii comuniste uneori, cu care autorul a trebuit să poarte bătălii crâncene, pentru fiecare dintre romanele sale. După mai bine de patru decenii de când s-a impus viguros pe piața literară, scrisul său continuă să placă, ba chiar să exercite un soi de seducție misterioasă, pe care timpul pare a nu-și pune decisiv patina. De febra revizuirii, atât de agresivă și nuanțată în câmpul nostru literar, scriitorul nu a fost, desigur, ocolit. Și-au bemolizat brusc tonul, odată foarte înalt, criticii importanți, despre a căror fermitate ai fi zis că nu admite variațiunile. Alții au rămas constanți în admirație ori nuanță apreciativă.

Personal – după ce în ultima jumătate de an am recitit toate romanele scriitorului – pot spune că ele ies bine și fără daune majore din experimentul drastic al *re-lecturii*, ba chiar cu o vigoare interioară reconfirmată și cu ștaif nedezmințit.

Sigur că unele situații sau pasaje sunt iremediabil datate, dar ansamblul degajă aceeași forță de solilocviu nesfârșit, de litanie a unei lumi obosite care macină existențe, ca un uriaș și nefast concasor existențial. De patruzeci de ani, de la ***Absenții*** încoace, Augustin Buzura exersează aceeași scriitură magmatică, un flux ideatic torențial și de nestăvilit (nici măcar ortoepic), ce înghite sub șuvoaie de lavă narativă (mereu incandescentă) daune morale, culpe și culpabilități istorice, arheologie socială, cataclisme interioare, meditație și reflecție obsesivă, tragism și grotesc deopotrivă.

Ca și la Rebreanu, impresia întregului este prevalentă și copleșitoare. Augustin Buzura are o neobișnuită vitalitate ideatică și de aici decurg două consecințe care pot fi *les qualités maîtresses* pentru scriitura sa: permanenta tensiune, menținută constant și la cote ridicate a streamului ideatic (chiar atunci când el este mai puțin fabulatoriu și mai mult eseistic) și o naturală abilitate (și uneori apetență) de schimbare a registrelor stilistice sau scripturale, urmând într-un fel tehnica contrapunctului muzical. Epicul și eticul au o corespundere naturală care-l singularizează pe romancier.

Ce ar fi de spus în câteva cuvinte despre o operă coagulată și unitară, de câteva mii de pagini?

Dacă ar fi să spun ceva generic despre omul romanesc al lui Buzura, m-aș folosi de o extraordinară metaforă din ***Absenții*** (roman pe care l-am gustat mai mult la re-lectură decât la prima citire): aceea a ceasului desfăcut și reasamblat aleatoriu după capricii și hazard. Omul lui Buzura e o astfel de piesă într-un organism detracat, într-un ansamblu care și-a pierdut logica internă de funcționare. Fie angrenajul s-a înțepenit și atunci zbaterile individului nu valorează mai mult decât bătaia de aripi a unui coleopter încâlcit într-o plasă, fie a luat-o anarhic și cu repeziciune din loc, într-o trepidație haotică, menită să strivească, cu necesitate, umanul. Existența pare o adunătură de piese disparate, aruncate în neorânduială: *„Ambiția mea stupidă de a reface un mecanism din piese disparate, străine cumva, de importanță egală... Zimți mai mici sau mai mari, axe, angrenaje... Piesele trântite aiurea, înăuntru, pot să zacă liniștite, nimeni nu va ști ce și cum... Niciunui om normal nu-i va trece prin minte că ele au putut fi bulversate în așa hal. E ceas? Ar fi putut fi, dacă unui nepriceput înfiorător nu i-ar fi trecut prin minte să-l repare, dacă un ignorant bine intenționat nu și-ar fi asumat nobila misiune de a se sacrifica pentru binele ceasului (...) un ceas mort rămas la ora ignorantului... Desigur, aș putea spune: Ceasul merge perfect! Ar fi doar atâția dispuși să mă creadă"*.

O definiție perfectă a oricărui mecanism totalitar care-l va păstra captiv prin perfidia manipulării. Întotdeauna – și astăzi chiar, sunt atâția dispuși, într-o adevărată voluptate a mistificării – să creadă că ceasul merge perfect.

(Continuare în pagina 22)

Ion BOGDAN - 75

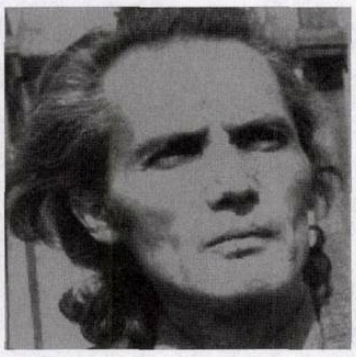

Ion Bogdan - pseudonim pentru Dumitru Iuga.
Debut literar: 1965, revista „Familia".
Opera tipărită: ***Cerb alb*** (poezii, Editura Albatros, Bucureşti, 1976, Premiul de debut); ***Mileniu provizoriu*** (poezii, Editura Cybela, Baia Mare, 1996, citată printre cărţile deceniului zece al secolului XX); ***Spaţiu posibil*** (poezii, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002, Premiul „Cărţile anului", Baia Mare, 2003; Premiul pentru antologie la Festivalul Internaţional de Poezie, Sighetu Marmaţiei, 2003 şi la Festivalul Internaţional „George Coşbuc", Bistriţa-Năsăud, 2003); ***Valea pământului*** (poezii, Editura Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2010, Premiul pentru poezie „Cărţile anului", Baia Mare, 2011); ***Toto Ciri-Biri*** (carte pentru copiii mici şi copiii mari, Editura Cybela, Baia Mare, 2011); ***Amicalmente*** (epigrame, şarje amicale şi catrene, Editura Cybela, Baia Mare, 2011); ***Elegii domestice*** (poezii, Editura Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2012); ***Pomul cu jucării*** (teatru de păpuşi, Editura Roprint, Cluj-Napoca, 2013).
Alte tipărituri: „*Măiastra*", revistă de arte, nr. 1-3/1990; „*Memoria ethnologica*", revistă de patrimoniu etnologic, nr. 1-15/2001-2005 (coordonator); „*Calendarul Maramureşului*", revistă de memorie culturală, nr. 1-12/2006-2012 (redactor-şef); „*Calendarul Maramureşului*", în colaborare cu Mihai Olos şi Nicoară Timiş, Baia Mare, 1980; ***Caietele Măiastra*** (antologie a scriitorilor din Maramureş, Baia Mare, 1982); ***Leagăn de cuvânt*** (antologie a poeţilor din Maramureşul de peste Tisa, Ucraina, în colaborare cu Gheorghe Mihai Bârlea, 1997); ***Maramureş, ţară veche*** (antologie de folclor de pe Cursul Superior al Tisei, 1672-1908, alcătuită de Dumitru Iuga, Ed. Cybela, Baia Mare, 2008; Premiul „Cărţile anului", Baia Mare, 2009); ***Studii şi alte scrieri*** (2015).

Lacul

„Când te doresc eu cânt încet-încet"
(Mihai Eminescu)

lacul codrului nu mai există
s-a scufundat întru sine

s-a făcut un lac în vecini

pământul este surprinzător ca şi
gândirea lui Mihai Eminescu

nu era decât observator al lumii
el se aşeza în pridvor la Ipoteşti

se uita la lume

nimeni nu îl vedea
nu îl ştia

era ca şi mine
umbrit de EL şi de salcâmii bătrâni
un sentiment pe care nu l-am ştiut
nu l-am priceput
decât atunci când a răsărit mare Luna
grea precum un gong pe cerul siniliu
chemând şi rezemând osia Pământului
în faţa şi pe potriva vântului care
s-a liniştit dintr-o dată

numai inima mea mai bătea
cui şi cum să rostească temerea cea mare

de Carul cel Mare
de Carul cel Mic

ori de Luceafăr
zeiţa planetă Venus
fără de care eu nu aş fi fost

chiar nu-s

unde cu noaptea cu zi după noapte
m-am dus departe departe
nici nu am avut timp de hodinit
şi încă din timpuri ce nu le mai ştiu
nu am ajuns nu m-am liniştit

încep să cânt încet-încet
se-apleacă noaptea peste zi încet-încet
cine mai sunt când
te presimt încet-încet

cine voi fi cine voi fi încet-încet
când vor veni zorii de zi încet-încet

cine voi fi?

Stare dintotdeauna

noi putem recompune
putem reconstrui un vis
o stare de spirit ce o purtăm în noi
dintotdeauna

fără să ştim

o stare care ni se relevă
fără să vrem şi fără să credem
că a fost cândva adevărată

Eu nu

Eu nu pot să scriu
Că n-am nevasta acasă
Să facă
Frământat cu mâna aluatul
de cornuleţe

Ce bune sunt cornuleţele!

Trebuie să ia doar
Praf de copt à la Baltica
Şi să asoaje
Să asoaje
Apoi să le pună în formă de colţ
Adică de cornuleţ
Să-l umple cu magiun
Şi să-l pună la copt
Să-i dea de lucru cuptoriului

Acolo se pune
Şi pana peţitorului

Se pune pe muchie
Să mărite fetele
Cucuietele

Frumoasele fete
Care se vor drăgostite
Iubite
Şi căsătorite

A venit deja Crăciunul
Şi Anul Nou
Unde-i nevasta să facă
Tot ce trebuie?

Fata fecioară
E visătoare
Şi prin puzderia de stele
Admiră Cornul Lunii

La Ipoteşti

salcâmii teii plopii o
frunză nu şi-o mai mişcă
totul stă
e o stare de început de lume
dar când pe cer o stea se iscă
începe greierul să sune

concertul este cri-criant nocturn
înlănţuie şi steaua şi câmpul
şi arborii cu totul
doar limba câinilor se-aude
dogit
ca nişte limbi de clopot spart
când toţi aşteaptă Luna să apară

e răcoroasă zarea astă seară
ca şi cum
am fi în munte nu aici
lângă Dealul Humirii

mumă adusă în casă
călcată în picioare
fără să o doară

pentru că noi stăm
pe cel Deal cu Scaune

acolo aşezaţi să privim de sus
tot ce se întâmplă
în Centrul Lumii Ipoteşti

Eminescule
de dincolo de statuie
de dincolo de lume
unde eşti?

peste noi vine noaptea vieţii
vin lupii şi câinii
vin zorii
entre chien et le loup
vin şi decuseară
nu se mai duc

ei sunt stăpânii
ei sunt de astăzi pe mâine
şi au mâini nespălate demult
jegoase
mâhnire peste măsură
ne-a pătruns
străpuns
în oase
în inimi
în degetele de la picior
care nu ne mai dor
în credinţa că totul este
precum a fost
ca într-o rostire fără de rost
ca într-o poveste

statuia Ta de Cuvânt este
singurul lucru demn
şi îndemn

Trecere

noi trecem prin lume
ca şi stolurile de paseri
dinspre Nord spre Sud
niciodată sufletul nu este învins

sufletul
are o demnitate a ceea ce este
ce vrea să fie

o măreţie
pentru totdeauna

→

→

Seară

Cum vine seara într-un sat de munte!

S-acoperă de umbră
a lutului și pietrei
Dar și de umbra frunzei

multă multă

Tabloul Neamului Gâjenilor

din Sălișstea de Sus, Maramureș

am o fotografie de prin anii 1970 și ceva

Ioana venea din America
și ne-a făcut o poză/fotografie
s-a adunat aproape întregul neam
voia să își recunoască originile
ceara/snaga neamului din care vine

ea era vară primară cu mine
de pe sora taților noștri

Mărie sora fraților după bunicul Simion
a avut o fată Ioana
Mărie s-a remăritat în Ieud
a fost împușcată ca un animal
de către rușii nerușinați

Ioana a mers la mănăstire
prin Bistrița

apoi toți unchii ei au refuzat-o
singur, cel mai mic, a primit să o ajute
cum? cu ce?
a revenit la noi în neam

vroia doar să fie cine este
cine a fost neamul ei

Prolog 1

când mă uit la fotografia
prin care ne execută Ioana
verișoara mea primară
cea de la Mănăstirea din Bistrița
cea care este
printre cei 62 de veri primari
cea de la fratele său vitreg
Ivașcu din Ieud
cea din Cleveland
din America

era fiică a Măriei
soră cu tații noștri
a fost împușcată de
rușii nerușinați
la Ieud
în ograda sa

așa rostesc amintirile
celor mai bătrâni decât mine

Ioana cea mică a rămas
a nimărui
dui dui dui și iară dui

a rămas peste fire
întru ce nu mai există rostire

cât de greu este Timpul
se așază peste noi ca Pământul
atât de radios învârtindu-se
după Soare
Soare Domn Mare
și după Lună
soră bună

dar să vedem
cine suntem
cine mai suntem
Eu de lume nu-s demult
Numa de când o făcut
Dumnezeu știe ce face
nu se preface
nu îi place
cum vede această lume
Lume, lume și iar lume,
Știu că nu ți-am pus eu nume

Prolog 2

cum ar trebui să fiu
să nu fiu în prea târziu
în prea repede în clipa
care se repede
înspre mine
înspre tine

înspre ceea ce nu suntem
înspre ceea ce suntem
Nu v-oi spune că m-am dus
Numa mi-ț vedea că nu-s

Dorurile rău m-or pune
Că nu-s numai umbră-n lume;
Nu m-or pune, că m-or pus:
Numa cât îs umbră-n sus

toate umbrele bătătorite sunt
ca și mine
bătrânit fiind cu părul platinat
albit de bunătatea vieții
am înțeles că așa se poartă
din poartă în poartă
din prilaz în prilaz
de dincolo de orice necaz
Dă, Doamne, cui ai mai dat,
Cel ce n-are-i învățat.
Că de-i da cui n-o avut
I vede ce n-ai văzut
De când Mă-Ta Te-o făcut

Fine de mai

astăzi am dorit
dăurit versul să îl scriu

a venit umbra cuvântului
a devenit ceea ce nu era și este
străvechea lumii
străbună poveste
cum la poalele munților
se așază ceață de vreme bună
ceață străbună
sau pe crestele agreste de vreme rea
care vreme ne ia cu ea?
Ieși, rău, din pârâu
Că-i mai rău fără de rău!

Luna de toamnă

nu mai apare Luna
nu se arată

este
peste crestele munților
peste blocada blocurilor
din acest oraș al lumii
al humii

se arată
deodată
în lumina Zeului Soare
care s-a și dus
în Apus

rămâne doar
în zadar
lumina Lunii de ziuă
precisă să fie viuă
în acest univers
imens

cu sens
sau fără sens?

cine mai știe
că Luna este vie?

***

Gheorghe PÂRJA, ***Poesis***, în „Graiul Maramureșului", 28 aprilie 2012: *„Ion Bogdan a fost o explozie lirică în Maramureș (alături de bunul lui prieten Simion Șuștic), atrăgând încă de la început atenția criticii. Al. Piru îl socotea un elev al lui Lucian Blaga, de la care vine ideea de a sacraliza natura. Dar Ion Bogdan a trecut prin mai multe experiențe poetice, toate întruchipând credința în cuvânt, în descifrarea simbolurilor mari prin care se recomandă poezia de valoare. Este unul dintre cei care a luminat multe din straturile vechi din Maramureș. Un poet reprezentativ pentru lirica actuală."*

***

Laurențiu ULICI, ***Prima verba***, vol. II, Editura Albatros, București, 1978, p. 45-47: *„Alegându-și aproape toate elementele din lumea vegetală a nordului montan, lăsând să se vadă simpatia pentru desăvârșita ordine a naturii, Ion Bogdan nu scrie, totuși, pasteluri; ochiul său rămâne mereu întors în sine, evocarea naturistă având mai mult un rol contrapunctic prin sugestia de puritate incoruptibilă, prin vitalitatea conținută. O astfel de situație mă face să cred că stările de calmă trăire sunt la poet moduri ale unei aventuri lirice în profunzime."*

***

Augustin COZMUȚA, ***Ion Bogdan***, profil literar, în „Graiul Maramureșului", 7, nr. 1732, 29 sept. 1995, p. 6: *„Versul se constituie în cadențe solemne, de rostire cvasiretorică, somptuoasă aproape, cu observația necesară că efectele declamatorii ce ar decurge dintr-o asemenea sintaxă poetică sunt evitate printr-o voită și meșteșugită fragmentare, rupere a textului creând senzația modernă de mișcare abruptă și sincopată.*

O asemenea frazare, în schimb, nu e urmărită ca scop în sine. Ea este menită să realizeze, conform firii vizionare a poetului, o cuprindere vastă a universului, în care dialogul intim al individului cu cosmosul ocupă locul central. Deosebit de acută la Ion Bogdan este percepția imensității spațiului și timpului, față de care existența omului nu poate fi decât efemeră.

Sentimentul ce se comunică aparține stărilor de spirit elegiace, nu însă în tonalitate minoră de romanță, ci de dor nestins, care înalță ființa la adevărata sa demnitate. Trăirea înflăcărată a clipei prezente se instituie astfel ca remediu superior al implacabilei treceri."

***

A. I. BRUMARU, ***Excurs într-un spațiu posibil***, în „Gazeta de Transilvania, Foaie pentru minte, inimă și literatură", 16-17 noiembrie 2002, p. 5: *„A survenit..., în lucrarea lirică a lui Ion Bogdan, «descătușarea necesară» (de care vorbea, cu ani în urmă, regretatul meu prieten Radu Săplăcan, remarcabilul critic și poet transilvan). «Aventura» poetului, deopotrivă empatică și reflexivă, vizează (observă Laurențiu Ulici, dedat și el, din păcate, neuitării) ființările necorupte ale «nordului montan» (maramureșean), numai după petrecerea lor prin catoptrica inventivă a spiritului; o aventură în care poetul urcă la «evocarea naturistă» din «profunzime», și încă una în care locurile privesc și ne adresează chemarea cu un ochi al nebănuitelor, tainicelor adâncuri.*

Așadar, un loc, spațiu defrișat, al ființei; ființa cu etern-deschisul și închisul ei, cu neîngăduințele și promisiunile ei de înfățișare. Poetul zice, iată, într-o rostire temperat expresionistă, necăutată de modele: «suntem mai mult prin/gândul nemuritor de simplu/o închipuire a lumii cum cercăm să-o știm// nu căuta în datini și noile obiceiuri/răsfăț și chiar refugiu a ceea ce nefiind chiar ești/ poveștile își urmează căi prea firești acuze/acestui timp și loc al tău un spațiu/reînturnat în promiscuitate în acel/ destin și întâmplare prin tâmpla ta suind/înspre ce nu-i înspre ce e/înspre ce-am vrea să fim//te reașezi în trup ca într-o colivie/mai vie decât moartea neostoit pândind/ să își facă loc/și în flacăra-i nevie să te chiar cuprindă//e lumea toată doar însingurare/în univers strălucitoare stea/prin aspre treceri aspre galaxii/redobândindu-și sinele prin sine//fii trecerea în prea realul care vine!».

Ion Bogdan e un poet exemplar – întărit de cunoștințe filosofice și etno/hermeneutice – al locului și ființării românești."

Horea CUCERZAN

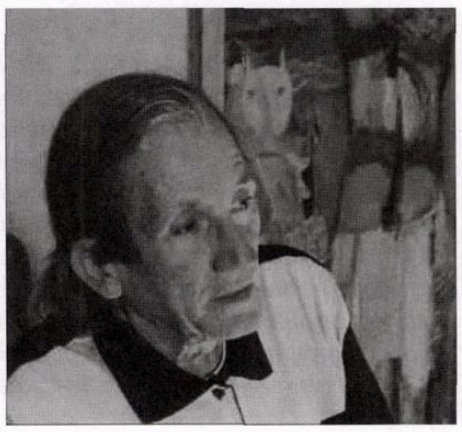

Cine nu ştie că Horea Cucerzan este un senior al artei contemporane? În acest început de vară, am avut norocul să-l întâlnesc în satul natal Deseşti, la un eveniment de artă plastică iniţiat de preotul Ioan Ardelean. Dăruindu-mi un splendid album, esenţa creaţiei sale plastice, mi-am putut lămuri locul pe care îl ocupă Horea Cucerzan în peisajul picturii româneşti actuale. Are lucrări în colecţii de stat şi particulare din zece ţări europene, în Israel, Japonia, Rusia, SUA. A doua sa patrie este Italia. Are o lucrare la Vatican. O profesiune de credinţă: *„E un fenomen extrem de important să cunoşti măsura lucrului propriu şi să-l poţi imagina naţional şi universal"*. Pictura sa este maiestuoasă, fastuoasă şi degajă o monumentalitate calmă, prin care adie un suflu poetic. La Deseşti, l-am descoperit şi ca poet. Celebrul Tudor George (Ahoe), care ne-a fost amândurora prieten, scrie: *„Ut poesis pictura. Poetul Cucerzan dedublează pictorul, împrumutându-i metafore la fel de feerice"*. Ca să ne convingem, maestrul ne-a dăruit un grupaj pentru revista noastră.
(Gheorghe PÂRJA)

Testament romantic

Căutaţi-mi umbrele,
luminile,
linia.
Căutaţi-mi albia,
aria,
istoria,
nicicând rănile,
durerile,
zvârcolirile.
Căutaţi-mi zorile,
ardeţi-mi ororile,
pilduiţi-mi nopţile,
nu-mi deschideţi porţile!

Pe-o aripă-mi atârnă risipirea,
pe alta răstignită-mi stă iubirea!

***

Ecoul pădurii

Obosesc căutând o femeie
cu pielea de frunză
transparentă şi sumară.
Un preaplin mă tulbură,
când femeia îşi caută forma
şi simpla trecere prin anotimpurile furate.
Obosesc căutând talia ei de apostol,
ascunsă şi neprihănită.
Grijile se lipesc de mine
ca foile de ceapă.
Pe dinăuntru sunt aproape un mânz,
ostenit de singurătatea timpului
şi nici odihna nu mă lasă în pace,
sfredelindu-mă ca un vierme!
Pe vreme de ceaţă,
când ascult fluierul şi oamenii,
mă las supus văpăilor de ieri,
căutând femeia în ecoul pădurii,
desculţă, sclipind,
freamăt sub şoapte de frunze.

***

Ochiul fiinţei

Stupoare, ochiul fiinţei n-are noapte,
umblă prin tine fără şoapte,
cotrobăie, alunecă, fixează
stigmatul sorţii
sau crucea ta de paie?

Unde-i oare pacea nopţii
ce alunecă în toate,
în fiinţe, în păcat,
pătimind un vis ratat?

Unde-i liniştea neliniştilor tale,
unde oare-i pacea nopţii
ce alunecă în toate,
în fiinţă şi-n păcat,
pătimind un vis ratat?

Doar destinul ce mă cere

Crezi în ochii mei dintâi
înfloriţi de-o născătoare,
simţi întinsele câmpii,
nude, calme, călătoare,
făşurându-te-n văpăi,
buze, şoapte robitoare,
făşurându-te-n botez,
clopote ameţitoare!

Crezi destinele ce-mi ţes
păsările rotitoare,
toropite de-un ecou,
jarul soarelui răsare,
sfredelindu-te-n văpăi,
şoldurile-amăgitoare,
netezindu-te spre zbor,
Doamna mea de sărbătoare!

Ochiul păcatului

Strânge-mă,
Iubeşte-mă
Mai la vale,
Lângă şold,
Unde eu mă simt Irod.
Te caut,
Te caut mereu
În ochiul păcatului meu,
Trudind cu febră să te am,
Plăcerea trupului să-nham,
Să intru-n colonia ta toropitoare,
Incendiind păcatul ce mă doare.

***

Întors din trupul rău

Dac-ar fi să te însori
şi cu gândul te strecori
să rămâi mereu fecior
doar cu sticla la picior
Cum ţi-e vrerea
să rămâi?
zămislit şi amărui,
cu muierile în gând,
înnoptând mereu flămând
sau întors din trupul rău
să te urci pe un fuior,
pe un spate trecător,
să îneci un alt amor,
un şurub ce n-are dor,
învârtindu-te în gol
după mărul păcătos.

***

În deşertul fără glas

Urma asta e a ta?
Unde e lumina sa?
Fără chin nu naşte voce,
Fără umbră Santa Croce,
Doar din soare tăinuind,
Jar de lună mântuim,
Din păcat trudim păcat,
Din zadar un fiu plecat,
Din stârnire făgădău,
Suferinţa doar om rău.
Poate mă-nchin, poate admir
Supleţea ta de rozmarin,
Ce naşte sigur dintr-un chin,
Zidită în urmele ce vin,
Din păcătosul tău destin,
Lasă paşii, abur sfânt,
Urmele-s păcat de vânt
Fără grai, fără suflare,
Fără larmă, fără cânt,
Povestite de cuvânt.
Truda nu are urmaş,
E secunda altui pas,
În deşertul fără glas,
Unde apa s-a retras.

***

Să urci scările cerului

Scoală, bătrâne, şi pictează cerul
ce vrei să-l descui
şi să-l priveşti înlăuntru!
Scoală, bătrâne, şi urcă pe fumul
acelui arbore să vezi poamele vieţii
şi foile trupului,
linţoliul sacru al Mântuitorului!
Şarpele ţi-a vătămat destul dorinţele
chiar dacă şuierul lui te cheamă
să visezi la desfătări.
N-ai timp, şi lumea lunecă furibund
către păcatul banului odată cu tine, căutându-şi
halta potrivită pentru voiajul destinului!
De ce nu îndrăzneşti
să urci scările cerului?
Să vezi unde se împart lumina şi întunericul,
căinţa şi nimicul dureros de transparent?

***

Unde ţi-ai vândut lumina?

Făgăduieşte-mi că n-ai să mă vinzi
pe-o tarabă murdară cu oglinzi,
acolo unde ţi-ai vândut lumina
şi întunericul ţi-a prăduit făptura!

Încearcă să pricepi
mai tot ce nu concepi,
născutul, prăbuşirea,
păcatul, răstignirea.

De ce trăieşti sluţind mai mult
arhivele durerii, trădarea mântuind?
De ce pe drumul crucii
păşeşti din taină-n taină, rătăcitoare-n vicii?

De ce alungi enigmele, suind
un simulacru de Golgota pilduind?
Mai falsă cu degete boante,
în aburul zilei vrei să umbli pe poante
căutându-ţi neodihna în noapte?

Petre ISACHI

CĂLIN – FILE DIN GÂRLICIU
UN ROMAN INIȚIATIC, SCRIS ÎN CHEIE MITICO-MAGICĂ

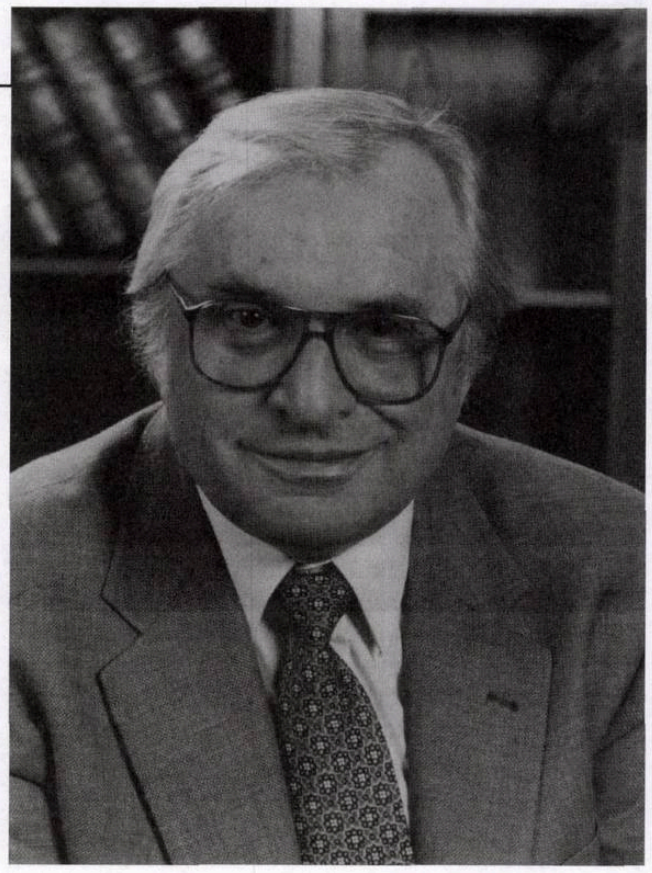

Dianei Dobrița Bîlea – ieșim din timpul profan și intrăm într-un timp sacru, deopotrivă primordial și recuperabil la infinit. Probabil că timpul/spațiul mitic alimentează autoarei mitul tinereții fără bătrânețe, în fapt, mitul frumoasei iluzii că *„moartea nu există"*! Cititorul va descoperi că nu doar Călin și Ileana sunt arhei ce locuiesc spațiul narativ al acestui roman inițiatic, unde migrările fantastice din apele enigmaticei Dunări au sensuri când în amonte, când în aval, când în aparent neclintitele tărâmuri subterane ale muzicii clopotelor sau în visatul „rai", în care Ileana își reîntâlnește, așa cum o știa, mama. Supratema romanului, cea care configurează imprevizibil traiectele inițiatice, este iubirea magică, fatală și inefabilă, *„singurul antidot al morții"*. Efectele benefice ale morții le sintetizează, cititorul își amintește, Al. Paleologu în ***Treptele lumii***: *„Fiindcă e muritor, omul întemeiază familie, cetate, instituții, religie, monumente, toate acestea în pofida morții: non omnis moriar. Civilizația se naște din conștiința omului că e muritor"*. Sub ingenuitatea viziunii fantastice, autoarea ne propune un sens fantastic morții, oferindu-ne, simultan, perpetuarea civilizației tradiționale în satul dobrogean postcomunist, asediat de fenomenul globalizării și părăsit de *„sufletul magic"* al culturii tradiționale.

Întâlnirea cititorului cu romanul ***Omul dintre...*** nu poate fi întâmplătoare! Ca toate întâlnirile are o anumită predestinație, ține de simbolistica epifaniilor, a călătoriilor și a probelor inițiatice. Alegerea aparține lectorului, deși se spune că toate întâlnirile, inclusiv cele cu o carte, sunt dirijate de forțe supraumane! Asta pentru a vă sugera în spiritul romanului, al realismului magic, că fiecare dintre noi trăim între *„două lumi"*, unde permanent ne cântă un clopot de nuntă sau de înmormântare și unde, cum spunea vrăjitoarea Luxița: *„Nimeni nu moare cu adevărat"*. Cine poate să o contrazică?! Lăsăm suspendată întrebarea: dacă, totuși, cineva trăiește cu adevărat, astăzi, când contemporanul de lângă noi face *„selfie cu Dumnezeu"* (am folosit titlul unui volum de poezii al lui Laurențiu Belizan)?

Credința Dianei Dobrița Bîlea *„că moartea nu există"* - există în schimb erosul; cât dor de iubire, atâta dor de moarte - ne confirmă teza că doar imaginația rămâne facultatea posibilului, puterea de contingență a viitorului și contrapunctul axiologic al acțiunii. În funcția fantastică a scriiturii romanului ***Omul dintre...*** căutăm, de fapt, acel atât de necesar *„supliment de suflet"* pierdut în angoasa determinismelor și în golul generat de o istorie manipulatorie. Întrebarea este dacă – așa cum ne sugerează romanciera constănțeancă – există în acest roman inițiatic o *„fantastică transcendentală"* (Novalis), adică există o realitate *„identică și universală a imaginarului"*? Parcă ar mai conta atunci când trăiești poetic între imaginar și fantastic!

---

* Diana Dobrița Bîlea, ***Omul dintre două lumi***, roman, Editura Ex Ponto, Constanța, 2017.

Adevărații inspiratori ai romanului ***Omul dintre două lumi***, configurat din perspectiva a două impulsuri: obsesia eternei reîntoarceri și fascinația apropierii de misterul existenței, nu sunt cei incluși cu multă iubire și înțelegere de autoare în dedicație, ci modelele tutelare ce au recreat după matricea stilistică și estetică a basmului popular autohton imaginarul mitico-magico-fantastic al prozei românești: Creangă, Eminescu, Caragiale, Vasile Voiculescu, Cezar Petrescu, Mircea Eliade, Lucian Blaga, Sadoveanu etc. Diana Dobrița Bîlea a intuit în spirit eliadesc că *„literatura este fiica mitologiei"*, iar orice mit actualizat/transfigurat este *„un act de creație autonomă a spiritului"*, un datum fundamental al imaginarului, o condiție *sine qua non* a narativității. Așa se explică de ce prozatoarea – cinci romane publicate, redactor la „Vatra", colaborator la „Pro Saeculum" (unde susține rubrica permanentă „Breviar editorial"), la revistele „Poezia", „13 Plus" etc. – transfigurează *mitul viu* (M. E.) de la Gârliciu, adică configurează într-o țesătură de Penelopă modernă, în acțiune directă, toate eresurile, superstițiile, prejudecățile, miturile și credințele din acest topos poetic elocvent pentru spiritul Dobrogiei anului 2017. Autoarea alege o inspirată perspectivă interpretativă a unei problematici complexe, misterioase – scriitoarea stăpânește, blagian, poetica tainei – și voit eterne: corelația eros-thanatos, apariția tanatologică, visul prevestitor, secretul interzis, nostalgia cunoașterii absolute, hazardul, predestinarea, iubirea magică, prietenia, ispita, trădarea etc., încât categorii precum miraculosul mitico-magic, ocultismul inițiatic, alegoria poetică, simbolismul arhetipal, fantasticul, poeticul, dar și categorii estetice specifice basmului autohton: frumosul, sublimul, urâtul, tragicul, comicul, absurdul impun în scriitură (supra)determinări mitice, arhetipale și magice bine temperate.

Romanciera, cunoscută mai ales cititorilor de la Pontul Euxin din volumele ***Dragoste și război***, ***Îngerul Linei***, ***Iubirea urcă muntele***, ***De ce iubim?***, a înțeles că lumea trebuie permanent romantizată/remitizată și recreată spiritual, prin evocarea și actualizarea originarului păstrat nealterat în mitologia locurilor și a apelor dunărene. Nu întâmplător, autoarea mizează pe narativitatea congenitală a miturilor și pe statutul axiologic al magicului. Cititorul va observa, încă din incipitul cărții, că cele două principale elemente ce structurează imaginarul sunt mitul și magicul. Valoarea incontestabilă a acestui roman inițiatic – autentică și revelatoare confruntarea tensionată dintre lumea arhaică din Gârliciu, creatoare și consumatoare din tradițională convingere, de mituri, eresuri, superstiții, vrăji și cea (post)modernă, prin excelență pragmatică, raționalistă și dogmatică – nu poate fi decodificată, înțeleasă, tradusă, dacă se pierd din vedere funcțiile fundamentale ale magicului, omniprezente și neostentativ topite în scriitură.

Diana Dobrița Bîlea insistă în spiritul gârlicenilor – romanul ***Omul dintre două lumi*** poate fi analizat și ca monografie a unui sat arhetipal dunărean, în care țiganca Luxița stăpânește, ca o împărăteasă africană, granița labilă dintre lumea văzută și cea nevăzută – pe funcția *vitală – sufletească* (unde important este *„să înțelegi cu inima ceea ce vezi cu ochii"*), pe cea *religioasă* (unde magicul este identificat cu sacrul, este, în fapt, una din măștile sacrului), *ontologică* (răspunde nevoii acute de mister, minus cunoașterii, cum ar spune Lucian Blaga), funcției *cognitive* și, nu în ultimul rând, funcției *poetice* (prin grila ultimei funcții enumerate, romanul inițiatic, aparent accesibil, ***Omul dintre două lumi***, este un sublim poem lirico-epico-dramatic închinat oamenilor Dunării din spațiul Brăila-Constanța-Tulcea). O digresiune: am cunoscut poezia și muzica Dunării, unică și indescriptibilă în cuvinte, nu doar prin anualele traversări cu bacul/podul spre litoral, ci, poate din întâmplare, am dormit două săptămâni pe un vas, undeva, la Luciu Giurgeni. De unde credința că nimic nu este întâmplător în devenirea noastră! Dar să revenim, foarte importantă în alchimia scriiturii mi se pare falsa disjuncție, pe care ar putea să o facă un cititor grăbit, dintre eul istoric și eul mitic/magic.

În realitate, eul narativ prezentificat – prezentul mitic/etern - fuzionează cu eul mitic, cu cel magic și cu cel istoric, asumându-și funcția de potențare ascendentă a fantasticului (*„Nu plecăm. Urcăm"*). Diana Dobrița Bîlea se dovedește o autentică *„fiică a apelor"*, mai ales atunci când îi găsește Apei Fluviului o simbolistică polivalentă cunoscută cititorilor din basmele românești – apă vie, apă moartă, apă lustrală (stihie purificatoare!), substanță primordială din care iau naștere toate formele și în care ele revin prin regresiune (nu întâmplător, Ileana naște, la îndemnul lui Călin, în apele Dunării), dar și când asociază apa Dunării principiului feminin, matern și lunar, inconștientului, tenebrelor psihismului feminin, adâncurilor psihismului uman etc. Apa pare să fie, în viziunea autoarei, arhetipul tuturor legăturilor, liantul universal, dar și un element viu, care separă și dizolvă, un simbol etern al inconstanței și perisabilității formelor și al scurgerii neîncetate a timpului. O parte a unei naturi vii, care gândește – paradoxal - asemenea omului contemporan!

Talentul incontestabil al scriitoarei din orașul în care Ovidius și-a scris ***Tristele*** și ***Ponticele*** constă nu atât în mitizarea satului dobrogean legat ombilical de mitologia Dunării, cât în înscrierea celui mai bun roman al său de până acum – ***Omul dintre două lumi*** – în gândirea poetică mitico-magică a predecesorilor și, de ce nu, a literaturii sud-americane. Confluențele cu estetica lui Vasile Voiculescu din ***Lostrița***, ***Pescarul Amin***, ***Capul de zimbru***, ***Iubire magică***, ***Ultimul Berevoi***, ***În mijlocul lupilor***, cu mitul zburătorului din capodopera eminesciană ***Călin (File din poveste)***, cu viziunea lui Mircea Eliade din ***Noaptea de Sânziene***, ***Șarpele***, ***Întoarcerea din rai***, ***La țigănci*** etc. sunt firesc completate cu mitul vârstei de aur, al căutării originilor din ***Creanga de aur*** de Mihail Sadoveanu, cu ***Strigoiul*** de Ion Agârbiceanu sau cu fantasma obsesivă a mitului femeii eterne din ***Rusoaica*** lui Gib Mihăescu și, de ce nu, cu ***Aranka, știma lucrurilor*** de Cezar Petrescu etc. Punerea imaginarului fantastic în relație nemijlocită cu mitologia (mai precis cu *„mitul viu"*, în expresia lui M. Eliade) și cu gândirea magică deschide cititorului ales calea de acces spre modul de existență *în și prin eternitate*.

Pentru a putea traduce – eu nu am citit niciodată o carte, eu am tradus-o, repeta G. Călinescu studenților săi – cunoașterea etern-ființială localizată în spațiul dunărean, în realitate în *illo tempore,* rog pe fratele meu, cititorul, să mediteze peste povestea unui loc aparent profan, cu răbdare benedictină, la conotațiile, eficiența simbolurilor și a arhetipurilor culturale configurate narativ, dar nu întâmplător, în scriitură. Notez câteva simboluri, motive, arhetipuri, fără pretenții exhaustive și fără să cred că nu le-am uitat tocmai pe cele mai importante: *balaur, aur, babă, barcă, barbă, părul blond al Ilenei, câine, cerb, cimitir, coadă. comoară, copil, caloian, fântână, floare, podar, inimă, insulă, lac, înger, mama, moartea, noapte, nufăr, nuditate, pădure, pământ, păpușă, pește/ somn, peșteră, piatră, plop, poartă, pod, rac, salcie, sicriu, suflet, șacal, șarpe, tata, val, vânt, copac, vis, mal, luna* etc. Înțelegându-le, ajungi să susții, asemenea lui Goethe, că în Lume totul este exprimat simbolic, iar existența fiecăruia dintre noi se încadrează în tipare eterne, transistorice. Observați în romanul inițiatic ***Omul dintre două lumi*** cum istoria e absorbită în mitologie, regândită magic și trăită poetic. Să nu uităm: Lumea nu poate fi trăită decât poetic!

Trăind și poetizând miturile – este invitația

Sonia ELVIREANU

O SINTEZĂ DE ISTORIE POLITICĂ ŞI LITERARĂ

Recentul volum al istoricului şi criticului literar Ion Simuţ, ***Literaturile române postbelice*** (Editura Şcoala Ardeleană, 2017), este o carte de referinţă pentru orice cercetător al fenomenului literar postbelic. Studiul în patru capitole, precedate de ***Argument***, se sprijină pe un vast material documentar de cea mai recentă dată: surse istorice, politice, filozofice, de critică şi istorie literară, documente din arhivele securităţii.

Criticul îşi propune să ilustreze relaţia dintre politică şi literatură între 1945-1989, argumentând că nu există o literatură română unică, ci literaturi paralele, generate de factori multipli. Stabileşte patru serii de literaturi: geografică, istorică, tipologică, politică. În seria literaturii politice se situează literatura română postbelică, creată în „*dictatura socialistă*". După raportarea scriitorului la regimul politic totalitar, identifică patru tipuri de literatură: oportunistă, evazionistă, subversivă, disidentă şi literatura exilului.

Ideea unor literaturi diferite e lansată de Ion Simuţ încă din 1993, în articolul ***Cele patru literaturi***, iar cartea sa ***Incursiuni în literatura actuală*** (1994) ilustrează pe larg „*fenomenul diferenţierii discursurilor literare postbelice de dinainte de 1989*". În contextul cultural postdecembrist, inflexibil faţă de literatura creată în socialism, a intransigenţei morale faţă de scriitorii oportunişti, istoricul literar îşi impune teoria despre literaturile paralele.

Concepută ca „*o teoretizare sau o interogare a celor patru tipuri de literatură, proiectate pe un fond generos de istorie politică*", ***Literaturile române postbelice*** este o pledoarie pentru regândirea conceptului de istorie literară, un alt „*mod de a gândi istoria literaturii române postbelice în funcţie de conceptele definitorii*". Istoricul literar redefineşte concepte, surprinde specificul epocii comuniste (ideologie unică, partid unic, gândire captivă, obedienţă, represiune), instituţiile politice de constrângere şi control în dictatura postbelică (partidul, securitatea, cenzura), raportul scriitorului şi al literaturii cu puterea totalitară. Cercetează, diferenţiază şi priveşte critic istoriile literare postbelice, parţiale (focalizate pe literatură sub regim comunist) ori integrale (de la origini până în prezent). Remarcă două viziuni asupra literaturii postbelice: pesimistă (discreditează toată literatura, infestată de ideologie, Eugen Negrici) şi optimistă (unele opere se salvează prin valoarea lor estetică). Identifică plusurile şi minusurile acestora. ***Literatura română sub comunism*** (Eugen Negrici) e „*descriptivă, neconceptuală, lacunară*", vulnerabilă din cauza precarităţii conceptuale.

Între cele două perspective exclusiviste, Ion Simuţ propune una care să evalueze literatura română în regim totalitar prin prisma esteticului în contextul istoric al suprimării libertăţii de creaţie.

Criticul reliefează diferenţe majore între scriitori în atitudinea politică şi în creaţie, chiar la acelaşi scriitor (evazionist, subversiv, apoi disident). Analizează lucrări de referinţă, studii recente, teze de doctorat despre literatura în comunism, exprimându-şi ferm şi argumentat punctul de vedere în legătură cu utilizarea, supraolicitarea ori confuzia unor concepte, fără maliţiozitate, cu fair-play-ul profesionistului cu spirit polemic.

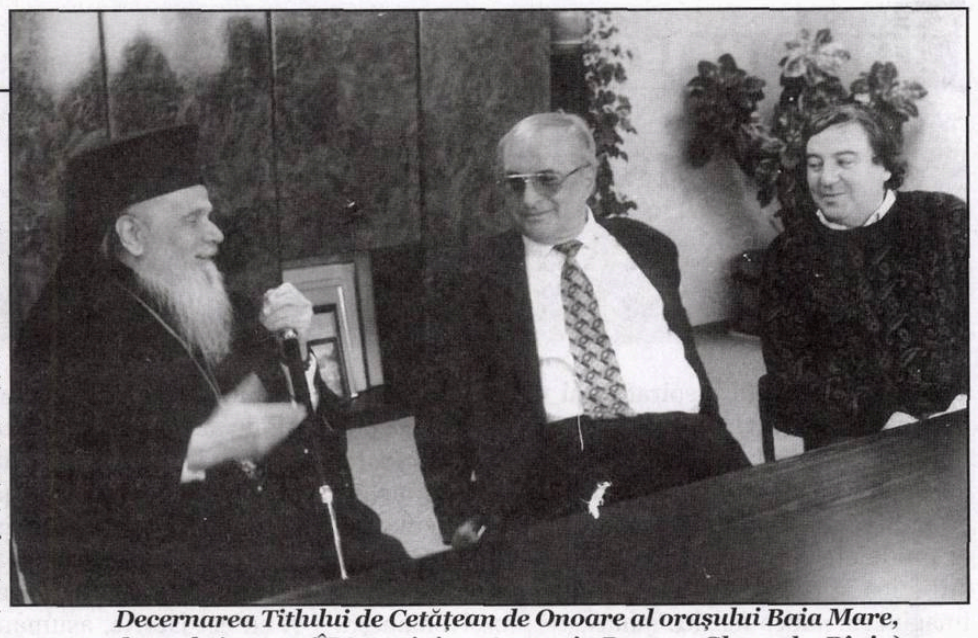

Decernarea Titlului de Cetăţean de Onoare al oraşului Baia Mare, decembrie 1999 (ÎPS Iustinian, Augustin Buzura, Gheorghe Pârja)

Periodizarea literaturii, diferită în sintezele şi istoriile literare analizate, e privită critic şi comparativ, cu reliefarea unor delimitări clare şi „*reconstrucţia conceptuală a modernităţii româneşti*" (Ion Bogdan Lefter, ***Recapitularea modernităţii***). Evaluarea literaturii române în comunism nu se poate face, afirmă criticul, fără raportare la factorul politic care a generat-o: „*Literatura a fost constrânsă, între 1945-1989, să trăiască în aceste relaţii de dependenţă totală*".

Istoricul literar ne propune o sinteză de istorie politică şi literară, ilustrată cu exemple relevante despre modificarea mentalităţii în comunism prin infiltrarea perversă a ideologiei comuniste în gândire, formarea unei literaturi aservite politicii partidului, funcţionarea securităţii şi a cenzurii pentru controlul total al culturii, „*legislativ, ideologic, financiar, administrativ*". Citatele din notele informative şi fişele de securitate întocmite scriitorilor, o adevărată „*arhivă de istorie literară*", mărturiile directe despre cenzurarea manuscriselor sunt concludente pentru înţelegerea raporturilor reale dintre politică şi literatură, sub controlul permanent şi represiv al securităţii.

Canavaua istorică condensează istoria perioadei 1945-1989, cu o periodizare raportată la evenimente istorice şi o succintă prezentare a literaturii: 1945-1947 (între două dictaturi), 1948-1953 (socialismul de tip sovietic), 1953-1965 (desovietizare lentă, spre comunismul naţional), 1965-1971 (etapa liberalizării perverse), 1971-1989 (socialismul dinastic). Primele două etape sunt marcate de arestări, persecuţii politice, epurări, suprimarea elitelor, de o violentă agresiune asupra culturii române, epurată, trunchiată ori interzisă pentru a crea şi impune o nouă cultură, proletară, de propagandă, aservită, supraevaluată.

Perioada de „*desovietizare*" se distinge printr-o aparentă destalinizare şi liberalizare culturală, cu anumite permisivităţi în reeditarea unor scriitori clasici şi interbelici, fără a renunţa la represiunea stalinistă.

Generaţia '60 (Dumitru Radu Popescu, Fănuş Neagu, Augustin Buzura, Ştefan Bănulescu, Octavian Paler, Nicolae Breban, Constantin Ţoiu; Nicolae Labiş, Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Ileana Mălăncioiu) marchează o schimbare benefică în literatura română: depolitizarea, reabilitarea esteticului şi recuperarea modernităţii interbelice. O literatură nouă, susţinută de critici tineri: Lucian Raicu, Valeriu Cristea, Matei Călinescu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu. Într-un capitol consacrat lui Nicolae Labiş, criticul surprinde modul în care poetul depolitizează lirismul, reabilitând poezia intimistă.

În etapa „*liberalizării perverse*", regimul nu renunţă la ideologizare, la cenzură, dar permite unele libertăţi: reeditarea scriitorilor interbelici interzişi, apariţia unor „*capodopere ale literaturii române*", publicarea cărţilor unor scriitori din exil (Ionescu, Eliade), apariţia antologiei lui Nicolae Manolescu cu introducerea unor poeţi din detenţie, reabilitarea lui E. Lovinescu.

În perioada „*socialismului dinastic*" se revine la redogmatizare şi control totalitar prin *Tezele din iulie 1971*. Ca reacţie, apar actele de disidenţă făţişă, prin atitudine şi operă, cazul cel mai spectaculos fiind Paul Goma, exodul scriitorilor spre Occident, canonul generaţiei '80.

Istoricul literar reabilitează imaginea maculată a scriitorului român din comunism printr-o antologie a demnităţii şi prezintă sintetic literaturile paralele: *literatura oportunistă*, de propagandă; *literatura evazionistă* (refugiul în imaginar: onirismul, cerchismul, euphorionismul); *literatura subversivă „îşi permite o politizare discretă, ieşită parţial din cadrele recomandate oficial*", prin limbaj esopic; *literatura disidentă şi literatura exilului, „în totală opoziţie cu regimul*", cu ilustrarea cronologiei disidenţei şi a exilului literar postbelic (tipuri de disidenţă şi exil).

Studiul se încheie cu o perspectivă asupra literaturii române postdecembriste în economia de piaţă şi o „*pledoarie pentru o critică simptomatologică*".

Ion Simuţ pledează pentru o istorie literară care să facă inteligibilă literatura creată sub presiune ideologică totală. Ne propune o sinteză de istorie politică şi literară, excelent argumentată şi ilustrată, cu o amplă documentare, despre literatură în relaţiile sale cu regimul comunist dictatorial.

Ovidiu BUFNILĂ

IPOSTAZA VĂLURITOARE

Ce ar fi însă Universul? Să vedem dacă nu cumva ne asumăm un risc lucrând asupra limitei, asupra enciclopediei universale, asupra universului însuşi.

Ce ar fi însă Universul? Oare nu e cumva o frumoasă şi tragică ficţiune de trebuinţă profundei noastre raportări la existenţă? Nu este el verb şi nu substantiv? Nu este el o existenţă a textului sau a texturii? Dar ce poate fi existenţa? Carnavalul simţurilor? Beţia ideilor?

Oare nu ar trebui să depăşim această stare enciclopedică şi să ne avântăm navigând plini de curaj mai departe? De ce e bun un Univers izvorât dintr-o stare punctuală şi nu unul vălurit dintr-o mulţime de puncte vălurite şi ele? De ce ne-ar fi de ajuns un univers spânzurat într-o singularitate şi nu un univers vălurit în el însuşi şi mai mult decât atât? Sigur, spiritele auguste şi academiile gomoase vor susţine sus şi tare că, nedescoperindu-se neomogenitatea universului, acesta va fi fiind omogen. Dar dacă renunţăm la această idee încercând să găsim nu calitatea sau adverbul, ci mai cu seamă dinamica universului? Ce ar fi dinamica? Procesualizarea prin verb.

Renunţarea la statutul iluzoriu de spectator şi acceptarea unei mişcări bănuite dincolo de staticul care defineşte, eronat, acest Univers. Dar ce este oare acest Univers? E identificabil prin Big Bang? E identificabil prin construcţiile noastre rigide? Să nu fie oare Big Bang tocmai esenţa parşivă a staticului? Şi nu suntem chiar noi înşine arestaţi într-un static imposibil şi tembel? Mai degrabă Ipostaza pare să fie pe înţelesul nostru profund, dorit, imaginat, căutat. Ipostazele sunt acele fermecătoare alcătuiri dinamice care dau viaţă acestui Univers care pare să fie aşa cum nu bănuim să fie. Ipostazele nu sunt mulţimi de puncte şi nici puncte singulare. Par a trece dincolo de punct, azvârlindu-ne în incertitudinea văluririi. Căci nu cumva valul este expresia ipostazei vălurite? Nu acolo, pe fund, rămân lucrurile pironite în imagini în timp ce, undeva, sus, într-o iluzorie geometrie, se fac şi se desfac esenţele? Mulţimile de puncte sunt, ce-i drept, tentante. Ar fi simplu şi fermecător să fie numai mulţimi de puncte legate unele de altele prin alte mulţimi de puncte, puzderie. Punctul ne face vulnerabili. Ai crede că ne micşorăm aruncându-ne într-un hău cu aparenţă de punct.

Un fel de sorb magic, în care staticile noastre se frâng, se sfărâmă, se topesc într-o realitate virtuală imposibilă, nebănuibilă, inimaginabilă. Punctul ne place pentru că, iluzoriu, îl putem identifica. Sau cel puţin aşa ne amăgim. Pentru că e un punct iluzoriu, chipurile esenţial, Big Bang-ul ne place, ne atrage, ne face să-l formatăm, să-l înjghebăm cumva în Istoria noastră. Avem o referinţă, un punct de referinţă. Suntem aninaţi de un fals Big Bang cu un fel de disperare, traversând crize existenţiale importante, devastatoare, ultimative. Dar poate că ar trebui să ne eliberăm. Universul e un ocean de ipostaze. Ipostazele par perverse, ne scapă înţelesului. Nu poţi stabili coordonatele unei Ipostaze văluritoare aşa cum ai stabili coordonatele unei insule. Nu te poţi decât văluri împreună cu o Ipostază pentru a o înţelege, pentru a o descoperi.

Obiectele cosmice se transformă în ipostaze văluritoare, Big Bangul nefiind de trebuinţă nici măcar, aşa, ca teorie. Sunt ipostaze şi, se pare, Universul s-a născut dintr-un val care s-a spart. În urma noastră, scăpând observaţiei, fie ea empirică sau ştiinţifică, ipostaza se eliberează de strânsoarea staticului omenesc. Noi suntem chemaţi să descoperim ipostazele văluritoare nefiind alături lor şi nici înlăuntrul lor, ele nefiind în sens propriu.

Ipostazele vorbesc neîncetat despre discontinuitate. Dar nu despre delimitare.

Ele nu sunt ale limitei. În linii mari, ipostazele nu au o limită a lor, ci numai vecinătăţi. În inima vecinătăţilor se petrec ipostaze stranii, de negândit. Nu sunt obiecte cosmice, dar, privite dintr-un anume punct de vedere, par obiecte cosmice. Nu sunt nişte halte, ci poate arhipelaguri de insule care se schimbă neîncetat pe măsură ce văluririle le scaldă. Înghesuite unele într-altele, aparent şi pervers, ipostazele vălurite şi văluritoare sunt mereu în mişcare, ele fiind esenţa mişcării. Nu sunt corpuri şi nici trupuri. Nu le poţi arăta cu degetul şi nu le poţi vedea nici cu telescopul şi nici la microscop. Dacă ai atins ştiinţa magică a văluririi, poţi, ca semn suprem al libertăţii tale navigatoare, să ţi le imaginezi.

Gheorghe Pârja, Augustin Buzura, Augustin Cozmuța

Leon-Iosif GRAPINI

LA FIERĂRIE

Fierăria de lângă apă era locul cel mai atrăgător, mai interesant și mai plin de viață de pe ulița noastră. Scriu și retrăiesc în cuvinte întâlnirea cu fierăria acelor vremuri. Aici se adună la taclale gospodarii satului, se deapănă amintiri din armată, se spun cele mai teribile povești și cele mai năstrușnice întâmplări. Oamenii vin cu un cal sau cu un bou la potcovit, cu o unealtă la reparat, cu alte treburi ori pur și simplu să mai schimbe o vorbă, să mai audă o minciună, să-și verse năduful pe autorități, convinși fiind, lucru verificat, că meșterul e om de cuvânt și de încredere. Dar făuria este un loc de poveste nu doar pentru că bărbații vorbesc de una și de alta petrecute prin sat și prin lume, ci și pentru că aici întâlnești lucruri miraculoase, ești mic și nu știi multe, așadar, ce vezi îți stârnește mirarea, te uiți și te crucești, când pășești înăuntru te izbesc din toate părțile felurite scule, sunt atâtea scule agățate, una lângă alta, una sub alta, în cuie pe toți pereții, pe grinzile de susținere ale acoperișului sau aruncate la voia întâmplării pe mese de lemn sau metalice, încât nu știi asupra cărora să stăruiești mai mult cu privirea și te întrebi la ce folosesc toate la un loc sau unele în parte, cu înfățișări ciudate, fără nicio noimă, unele cu denumiri în altă limbă, dacă vrei să le spui numele ți se încurcă limba în gură. Atracția cea mai mare o are focul din vatră, unde se înfierbântă și se roșește o bucată oarecare de fier, foc ce se înviorează și sporește ori de câte ori fierarul sau ucenicul lui apasă cu piciorul o pedală legată printr-o sfoară groasă la foale, un ditamai burduful, dar și mai abitir ademenește privirea locul din mijloc al atelierului, unde se află nicovala pe un butuc uriaș, pe care fierul înroșit se înmoaie de parcă ar fi lut ori plastilină, ai tentația să-l iei în mână și să faci din el figurine și forme nedefinite, meșterul, cu un clește lung în mâna stângă, ține bucata de metal, în vreme ce cu dreapta, mânuind un baros, lovește cu forță mai mare sau mai mică, după cum cere obiectul care se va naște, se folosește de marginile colțuroase, conice sau drepte, ale ilăului pentru a contura și a da forma finală fierului. Se găsesc și alte nicovale, cu toate că seamănă între ele, sunt ușor diferite, fiecare e potrivită la fabricarea unor anumite piese. Până la forma ultimă încă e cale, răcindu-se, bucata de metal, care prinde oarecum înfățișare, revine în vatră, se înroșește din nou, se reiau loviturile, până când fierarul, privind cu un ochi de specialist piesa, hotărăște că e gata. Dacă ne gândim numai la potcoave și la cine știe ce obiect ieșit din mâna făurarului, suntem departe de adevăr, aici se meșteșugesc garduri și porți metalice cu fel de fel de bare răsucite și încovoiate în fel și chip, cu ornamente de tablă ce închipuie flori, frunze sau alte lucruri din natură sau făcute de om, scaune și mese de fier, stelaje, scări, telegi și cărucioare, sobe de tablă în formă de cizmă, mari sau mici, după cum este plita adusă de beneficiar, toate lucruri de trebuință, sunt timpuri când acestea nu se găsesc în comerț sau, dacă se găsesc, sunt prea scumpe. Din bucata de fier sar scântei care, dacă ai sta aproape, însă nu ți se dă voie, ți-ar arde îmbrăcămintea, ba, mai rău, fărâma aprinsă ți-ar putea sări pe mâini sau pe față, provocându-ți arsuri, sau, Doamne ferește, în ochi, ceea ce ar fi mult mai grav, hainele fierarului nu ard, el poartă un șorț lung de piele tăbăcită, ce-i acoperă trupul de la gât până la căputa piciorului, în mâini are mănuși, iar pe față, un obrăzar cu o fereastră alungită și îngustă, prin care ochii lui văd ce are de făcut. În lucru, folosește baros mai mare ori mai mic, ciocane de diferite dimensiuni, în funcție de mărimea și de finețea piesei prelucrate. Are atâtea baroase, ciocane și ciocănele, încât te întrebi la ce i-or fi bune toate sau dacă le folosește pe toate, ori le ține numai spre mirarea proștilor, mai știi, poate le afișează peste tot doar de impresie, La ce-ți folosește asta, bade, La nimic, Atunci de ce o mai ții, Așa, ca să întrebe cei ca tine. De la fierul înroșit sau de la foale nu-ți poți lua ochii decât atunci când meșterul scoate cu un cârlig potcoava dintr-un butoi de tablă, plin cu apă neagră ca tăciunele, iese afară și se îndreaptă spre strunga unde este priponit calul, te iei după el, e păcat să nu asiști la potcovitul bidiviului, în timp ce stăpânul îl ține cu o mână de căpăstru, iar cu cealaltă îl lovește repetat și ușor cu coada biciului peste bot, fierarul ridică piciorul animalului, stând într-o lături, altfel riscă să fie lovit cu copita tocmai în numele tatălui și să ajungă la Tatăl ceresc, îi curăță unghia groasă de noroi și o taie cu un cosor, îi potrivește potcoava răcită în butoi, nu suficient de răcită, căci locul curățat sfârâie, împrăștiind un miros înțepător cum numai aici poți mirosi, apoi, bate caiele în găuri, terminând lucrarea. Ești mic și neștiutor, te întrebi dacă-l doare pe animal când îi pătrund cuiele în copită, fierarul spune că nu, greu de crezut, îți intră un ghimpe mic sub unghie și urli de te aude tot satul.

Milăria, ridicată pe grădină, ne fascina doar la început, când badea Leontin așeza, de la mic la mare, în picioare, sprijinite unele în altele, lobde și trunchiuri subțiri de copac, alcătuind o construcție conică uriașă, o acoperea cu cetină de brad și cu pământ argilos, pe care îl bătea cu dosul unei lopeți sau cu o scândură lată, lăsa la bază un orificiu cât o gură de găleată, pe unde aprindea lemnele îngropate, și-l astupa mai apoi, milăria nu trebuia să răsufle pe niciunde, când fumul își găsea o gaură să iasă afară, fierarul o acoperea cu baligă și cu pământ. După două, trei săptămâni, poate o lună, după cât era de mare movila, rezulta un cărbune numai bun pentru focul din vatra atelierului său. Ce faci aici, bade, O milărie, Ce-i aia, O să vedeți când e gata, Hai, zi-ne, Păi nu v-am zis, cărbuni fac, Pentru ce, Pentru foc, Și când e gata, Mă, parcă ați sta pe cărbunii aprinși pe care încă nu i-am făcut, nu aveți răbdare, mai durează, mergeți voi la joacă, vă chem când o termin, Mai bine ne uităm, Mai bine, uitatul nu e pe bani, puteți sta oricât.

Atracția principală la fierărie era însuși fierarul, badea Leontin, un bărbat înalt, solid, cu burta ușor revărsată peste cureaua pantalonilor, cu mâini uriașe, în care barosul părea un simplu ciocan, rotund la față, bucălat, cu sprâncene stufoase și negre, umbrind doi ochi jucăuși, pătrunzători și mereu puși pe iscoadă, privirea se acomoda după om și după împrejurare, pătrunzătoare, tare și dojenitoare sau înțelegătoare și blândă. Farmecul lui erau vorbele de duh, avea un umor așezat, rece uneori, îi erau pe plac glumele, chiar și cele făcute pe seama sa, prilej pentru replici pe măsură, dacă nu cumva și mai usturătoare, îi făcea plăcere să dea povețe celor mici, să-i ia în derâdere pe creduli și pe făloși, intra în discuții cu vorbe calculate, avea păreri sănătoase despre una sau alta, nu suporta lenea și trufia, mai ales minciuna și cerșitul, nu-i vedea cu ochi buni pe țigani, avea ceva milităros în comportare, îi plăcea să țină lecții celor din jur, spunea povești urmărind un scop anume, în beneficiul său ori al ascultătorului, se distra pe seama noastră, a celor mici. În armată, după ce a urmat o școală regimentară, a devenit comandant de pluton, dar, fiind singur la părinți, a ales să se întoarcă acasă, cu gradul de sergent, ceea ce, în acele timpuri, constituia un lucru însemnat, avea un respect afișat față de armată, nu însă și față de autoritățile comuniste, atitudine mai mult bănuită de către prieteni, decât certă. Își iubea cei doi băieți, Miluț și Tinu, dar, ca și mama, avea aceeași părere privind educația copiilor, ei trebuie să știe că sunt îndrăgiți, dar să știe și de frică, dacă o corecție cu biciul era necesară, o aplica fără reținere. Vedeam în el un model, ne impresiona meseria lui, de altfel, băiatul cel mic o va îmbrățișa, devenind la vremea lui fierar. Nu era nici gură spartă, nici mână largă, aduna bani pentru a cumpăra o nouă casă, mai încăpătoare, cu ogradă mai largă, unde să-și instaleze atelierul, cu grădină lângă locuință, și a reușit, eram pe clasa a doua când s-a mutat de pe uliță, în locul lor venind o familie cu trei fete, mult mai mici decât mine. Întrucât nu-i dădea mâna, am văzut de ce, nu cheltuia fără rost, copiii nu s-au bucurat de jucării cumpărate, le confecționa el din lemn sau din tablă, el ne-a făcut schiuri din doage de bărbânțe învechite și patine de lemn, prinse pe picior cu nojițe, care alunecau pe gheață cu ajutorul unei lame de metal, vestitele tălpălauă, mai toți copiii din sat aveau aceste patine. Din dreptul casei lui Iochim, ulița cobora într-o ușoară pantă până la râu, un adevărat derdeluș, veneau aici, cu sania și cu schiurile, băieți și fete din drumul mare, sigur, întâietate aveam noi, copiii de pe ulicioară, dacă eram mai mici, și nu ne ascultau, aveam frați mai mari ca ei. Când lucrul îl copleșea, iar noi ne zgâiam la el din ușa atelierului, încurcându-l în drumurile sale, ne aduna în fața fierăriei și ne spunea o poveste înspăimântătoare, ne luam tălpășița cât ai zice pește, povestea cu mogâldeața e grăitoare, o vom citi când îi va veni rândul. Uneori, discuțiile între bărbați deveneau nerușinate, locul nostru nu era acolo, însă cum să pleci de bunăvoie când auzi așa ceva, Mă, copii, nu cumva trece șatra de țigani pe drumul mare, ne întreba, noi o luam la goană, nici vorbă de căruțe cu coviltir, sau, Voi ați mâncat azi plăcinte cu urdă și cu mărar, Nuuu, No, ia vedeți că nevastă-mea are un lighean plin, fugi și vezi că nu are, Nu are, bade Leontin, Poate încă nu a dospit aluatul, Ne-ai păcălit, Mă, copilași, nu v-am păcălit, v-am trimis de aici că vorbele nu erau pentru urechile voastre. Când socotea că întrebările despre uneltele sale devin supărătoare și-l distrag de la muncă, ne liniștea imediat, Dar asta ce-i, Seletzeț hamăr, Ce, Ce ați auzit, Dar scula asta cum se cheamă, Rundhamăr, Și asta, Stekly, Asta, Pantfago. Era clar, ce să mai întrebi. Când venea nevasta lui să-l cheme la masă ori pentru o treabă care ținea de el, o tachina, Leontine, ai gătat de lucrat, Dar tu ai gătat de stat, Leontine, hai până acasă, Repede să vin sau încet, Repede, repede, Atunci vin încet. Uneori, mama se lua la sfadă cu lelea Lucreța, se ocărau una pe alta din pricina odraslelor, eu îl pâram pe Miluț la mama că m-a lovit, el mă spunea mamei sale că am dat în el, ele ieșeau în târnaț, se certau la vedere, le despărțeau curțile și un gard, în timp ce ele își spuneau vorbe urâte, eu cu Miluț reluam joaca, ele reluau buna înțelegere după câteva zile, tot din cerdac se certau și bunicile noastre, verișoare una cu alta, din aceeași pricină, dar cu voce mai slabă, erau bătrâne, și cu mai multe cuvinte de ocară, aveau experiență mai mare. Badea Leontin nu avea treabă, când nevastă-sa se ciondănea cu mama, el, venind de la fierărie, îi spunea în trecere, Ceartă-te liniștită, când gați, hai și-mi pune în farfurie. Într-o sâmbătă, cu o zi înainte de Paști, vine un om să-i ascută o secure, E urgent, se interesează fierarul, Ar cam fi, Atunci, hai la fierărie, pe drum, clientul, ca tot omul, să intre în dialog, dacă tot l-a deranjat, așa că întreabă, Femeia ta a frământat de colaci, i-a dospit aluatul, Nu, încă mai dospește ea în pat. De la el țin minte câteva vorbe pilduitoare, Când ieși dintr-o încăpere saluți, nu înjuri, Cartea în ghiozdan e o povară, mai apoi e o comoară, Nu-ți iei pălăria din cap nici ca să dai cu ea de pământ, nici ca să te supui, ci ca să arăți respect.

Cezarina ADAMESCU

UN POET ALES...

(Urmare din pagina 4)

Și totuși, în lirica acestui poet se întâmplă: orgii, delirări, incantații stranii, nehotărâri, aiurări carnale, prăbușiri solare, ceruri false care vor să pice, dar și clipe auguste, vânturi nebune, patimă barbară, sfinți reci de lemn, efluvii de mirare, patimi arse, adică tot ce se poate întâmpla într-o poezie.

Tot felul de viziuni stranii, unele alegorice: *„Din pâinea ruptă curge parcă sânge"* (***Prefacerea de pe altar***); *„În aburi calzi scâncesc copii uciși"*; *„idolii se-arată/în nopți de groază, pline de osândă"*, *„Hingheri de îngeri să mă ia că-s grav"*.

Sacrul și profanul se amestecă discret, într-o comuniune înaltă, în care *„îngeri marini duc ulcioare de aur/fetelor îmbrăcate-n mirese...//Plin de mirare/ descoperi/înzeirea din tine"* (***Revelație***).

Diverse sunt și motivele, când creștine, când budhiste, când ezoterice, cabalistice, ebraice, religiile vechi incașe, religiile vechilor druizi, cele sumeriene, cu zeitățile lor pierdute, ca și vibrații spre sacru cu rezonanțele respective. Nu e de mirare, așadar, că poetul spune: *„Ca să avem un pic de mângâiere,/Ne umplem timpul inventând religii"* (***Pizma zeilor***).

Cuvinte rare: *parșe, alahambră, mirobolant, arheu, monadă, amușini, mantra, sânuri de Ilene, peduncul, pulsarii, basileu, preoteasă spargă, naiadă, hoț leviathan, charisma, apolzan, latența, simun, scatofili, franctiror, briantină, absconsă, bancrute, foneme, vignieta, plezne, mentenanță*, ș.a.

Și un ideal poetic: *„În vibrări de aripi te învălui,/ Ca să plângi de-atâta măreție,/Treptele luminii orb le sui/ Să fii ars pe rug. De poezie!"* (***Ars pe rug***). Poetul este, în viziunea lui Alensis De Nobilis, *„fiul nesfârșirii"*.

Un erotism destul de voluptuos se degajă din unele poezii spre satisfacția amatorilor de senzații tari. Poetul merge un pic cam departe cu închipuirea.

O poezie care justifică titlul volumului este ***Omul cosmic***, în care vom regăsi, firesc, elemente astrale: *„Tot încercăm a prinde-n zbor comete,/Să regăsim în lungul șir de fii,/În somn sau vis, această cruntă sete,/Ce arde-altare albe-n galaxii//Pe rugul pur ființei să îi cânte/Cu glas de îngeri care sfarmă munții,/Ca-nzăpeziri să curgă de pe frunte/Peste mirenii puri în noaptea nunții.//Dar nesfârșiri ne-ndreaptă-n plauri prora/Și ne-ncurcăm în neguri ca-n liane,/ciudate semne, semănând cu Tora,/Ne aburesc profetic pe ocheane...//Iar dacă-n noi se întâlnesc pulsarii,/Ca versetele-n sacre melodii,/La suflete păștim în van avarii,/Că luminări vom mai primi simbrii//Și-n ape sacre curgem ca-n oglinzi,/Să luăm cu umbra față-n față cina;/Pășind din tine ca un arc te-ntinzi/Spre omul cosmic, umbra ta, lumina"*.

Acest poem este bun pentru exercițiile de dicție ale tinerilor aspiranți la arta actoriei.

Conștient de propria valoare, poetul spune: *„Metaforele mele-s teoreme/Ce mi le sorbi din irișI, nu le scrii"* (***Urme de scrum***).

Sunt reînviate miturile sau istoriile biblice, cum e cea a cetății Ninive, dar și istoria incendierii Romei de către Nero, în anul 64 d. Hr. timp de șase zile și șase nopți, propagându-se practic în întregul oraș. *„În prisma minții mele, ca-n Ninive/ Te plimbi ca o regină peste fluturi,/Lumina scrie flăcări primitive/Cu fulgere, în pieptul tău, în ruturi.//Vei arde ca o nouă Romă-n flăcări,/Te voi privi ca Nero șui la minți/Ce deturnează trenurile-n gări/Ca să recite pe peron la sfinți,/ Dar când târziu din focuri te vei stinge,/În urme mici de scrum albit ca-n rit/Îmi cade masca și încet voi plânge/Că tu ai ars, iar eu nu te-am iubit..."* (***Urme de scrum***).

Biblie, filozofie, literatură și o incursiune în aceste cuprinzătoare domenii, făcând loc potrivit fiecăreia: *„Încă mai e ceva de împărțit,/Cum spus-au Petru, Pavel, Toma:/Să ne-mbrăcăm în râu ca Heraclit,/Să ne trezim în prigoniri ca Goma"* (***Fantoma***).

Aceste trimiteri livrești sunt legate organic de una sau mai multe stări propice poeziei și sunt scoase la iveală prin asocieri sau similitudini: *„M-am refugiat într-un butoi, ca Diogene,/În ochi mi se scriau singure poeme;//Pe trotuar, monument, priveam spre ceruri cum zeii/Plângeau prefăcut să mulțumească ateii"* (***Reproș***).

Poetul desenează metalumi astrale, nebuloase autohtone, învăluite-n hlamida poeziei. Este evident că autorul versifică ușor și are și o imaginație debordantă. Lucrând puțin la stil și la normele uzuale ale teoriei versificației, poezia lui ar putea să atingă desăvârșirea. Dacă, desigur, o va și elibera de cuvinte și ipostaze fruste, menite, vorba lui, să șocheze, păstrându-și, totuși, *„blazonul în buzunar"*.

Constantin CUBLEȘAN

AUGUSTIN BUZURA - RECEPTAREA CRITICĂ POSTDECEMBRISTĂ

(Urmare din pagina 14)

Publicistica lui Augustin Buzura este abordată, tot așa, de critici din diferite generații, observând cu toții că prozatorul *„amendează evoluția paroxistică a deșertificării morale naționale, proces început în anii comunismului și desăvârșit în ultimele două decenii"* (Constantina Raveca Buleu, ***Augustin Buzura – editorialist***, 2013), că este *„un combatant care are în spate experiența și autoritatea morală ale celui ce s-a aflat, cu tot cu masa de scris, în plin teatru de operațiuni"* (Constantin Coroiu, ***Vocile memoriei***, 2013); pentru Ion Pop, publicistul Augustin Buzura se afirmă *„continuând o impunătoare tradiție transilvăneană, el se arată a fi un scriitor animat de un angajament etic profund, pentru care starea societății contemporane contează în cel mai înalt grad, iar derivele ei, mereu înregistrate de un ochi critic ascuțit, cheamă sancțiunea morală"* (***În spațiul public***, 2013); Adrian Dinu Rachieru atrage la rându-i atenția că, *„devotat literaturii ca puțini alții, Buzura a probat, de-a lungul anilor, o consecvență esențială. Idealul său a fost și a rămas cel de a spune adevărul. Astfel, pagina sa, aridă și densă, se încarcă de gravitate și radicalitate"* (***Augustin Buzura, editorialist***, 2013); pentru Răzvan Voncu, *„opera publicistică a lui Augustin Buzura nu a fost și nu este un violon d'Ingres, ci un complement natural al celei literare (...) Editorialele lui Augustin Buzura, publicate în mod regulat, se constituie – pentru cine le-a urmărit constant, în paginile revistei sau pe site-ul ei de internet – săptămână de săptămână și an după an, într-una dintre cele mai profunde, în sensul etimologic al termenului, analize ale societății românești contemporane"* (***Un iluminist ardelean: Augustin Buzura***, 2012).

Câteva eseuri având ca obiect opera de ansamblu a lui Augustin Buzura sunt grupate sub genericul „Libertatea prin cultură". Astfel, Ion Simuț remarcă în primul rând *„curajul de a spune adevărul și curajul de a exprima acest lucru într-un mod nou"*, de *„afirmare întotdeauna cu tărie și urmate cu o conștiinciozitate și înverșunare (o formă a perseverenței) de la debut până astăzi"* (***Opțiunea pentru modernitate ca formă a libertății, Relația cu existențialismul***, 2012); Nicoleta Sălcudeanu încredințează cititorii că Augustin Buzura *„nu a fost, în timpul comunismului, un simplu rezistent prin cultură, ci a fost, tot prin cultură, un disident veritabil. Iar astăzi, poate mai mult decât ieri, este un opozant fățiș al oricărui sistem anchilozat și criminal"* (***Disidența prin cultură***, 2013), în vreme ce Oana Purice solicită o *„revizitare a romanelor"* lui Augustin Buzura, dar *„singura lectură care poate valorifica azi proza lui Augustin Buzura este cea care presupune deopotrivă criterii estetice și extra-estetice (...) Astfel, ele își pot justifica permanența în canonul literar atât prin arta lor literară, cât și prin funcția demitizatoare pe care o au în ceea ce privește trecutul antedecembrist"* (***Proza lui Augustin Buzura: est-etica și estetica***, 2012). În eseul intitulat ***Interior/exterior în romanele lui Augustin Buzura*** (2012), Vasile Spiridon sintetizează o imagine de ansamblu a scrierilor românești ale acestuia: *„Romanele lui Augustin Buzura se constituie drept reprezentări ale unor itinerare spirituale, având aspectul unor călătorii sinuoase pe «drumul cenușii». Traseele acestora sunt ale vieții înseși, atât exterioară, dominată de sentimentul de fugit irreparabile tempus, cât, mai ales, interioară, pentru care timpul este elastic, modelabil după stările sufletești și în funcție de meditațiile pe marginea unor probleme existențiale (...) Romanele lui Augustin Buzura pot fi considrate, în fond, drept jurnale ale unor crize de conștiință individuală suferite la impactul cu exteriorul agresiv. Patetice, îndârjite, exasperante, scrierile sale prind conturul unor tensionate dezbateri ce angajează profund întreaga ființă a protagoniștilor (...) Augustin Buzura se distinge între romancierii contemporani prin realizarea unei sinteze între realismul de solidă construcție ardelenească și tematica existențială-existențialistă a descoperirii esenței autentice a eului aflat în confruntarea și compararea cu semenii"*.

Antologia critică alcătuită de Angela Martin are meritul deosebit de a fixa în actualitate profilul unuia dintre cei mai originali romancieri de la noi, de după război, în receptarea lui critică, deloc unitară și univocă. E, în felul său, o privire monografică, în secvențe critice, asupra întregii creații a lui Augustin Buzura, ajuns la vârsta deplinei sale împliniri artistice.

George ACHIM

AUGUSTIN BUZURA SAU EXERCIȚIUL DE CELEBRITATE

(Urmare din pagina 15)

În rest, într-un tablou clinic nemilos, bolile tipice ale unui astfel de Athanor dezabuzant, de care sunt conștienți, luptând dramatic cu ele, toți eroii lui Buzura: alienarea, dezerțiunea, anomia, moartea morală, subregnul: *„Fără pâine și carte* – spune doctorul Cristian din ***Orgolii*** *– un om, chiar lăsat liber, poate ajunge un simplu animal, prea agresiv sau prea domestic, depinde; oricum, în afară de mersul biped și de graiul articulat, va avea puține din caracteristicile esențiale ale omului. Moartea psihică apare pe neobservate și se instalează trainic, uneori definitiv"*.

Interogația amplă care susține perpetua nevoie de statuare, de ancorare ontologică în permanentul tangaj al unei lumi deturnate sfârșește în scrâșnet dramatic și revoltă: *„Ce fel de ființe suntem?* - se întreabă Ștefan Pintea din ***Vocile nopții***. *Pledezi pentru cunoaștere, însă când ți se oferă ocazia, o refuzi speriat. Vrei dreptate, dar în esență nu faci nimic pentru ea. Vorbești de adevăr, îl cauți, însă când îl găsești ți se face frică de el și te porți de parcă nu l-ai cunoaște. Ce fel de ființe suntem? Ce fel de ființe suntem noi, dacă renunțăm așa de ușor până și la viață?"*.

Și uneori se configurează foarte pregnant și o retorică a țipătului, un soi de spasm al ființei care tinde cu orice preț să se valideze în act: *„Nu trebuie să ne lăsăm așa de ușor călăriți, se însufleți el (...) Dacă te doare, strigă! Îl încurajează apoi, știindu-se auzit. Urlă, să nu-ți pese! Dacă te doare, urlă, îl îndemnase Ștefan Pintea în momentul în care simțise degetele vârându-i-se în carne. Urlă, se îndemnase apoi pe sine"*.

Nu-ți trebuie niciun fel de sofisticată grilă de lectură amfibologică, n-ai nevoie de decodări esopice, textul trăiește prin sine și are aceeași prospețime de acum treizeci de ani, data apariției lui. E lustru de mare prozator.

În plus, o nuanță stenică, un soi de abur luminos, de tonifiere morală înfășoară scenele cele mai atroce, cercul infernal nu se închide niciodată de tot.

Într-un interviu, scriitorul povestește o întâmplare bizară: cineva, o persoană de bine, desigur, a expediat din Sibiu o scrisoare, asigurându-l că o copie a fost trimisă și Comitetului Central: *„Ce s-ar întâmpla, domnule Buzura, dacă am lua fraze din romanul dvs.* (era vorba de ***Vocile nopții***), *le-am copia pe niște pancarte și am ieși cu ele în stradă? Nu ne-ar aresta? Pe dvs. de ce nu vă arestează?"*.

Desigur, era un material detonant în cărțile lui Buzura și lumea îl căuta cu înfrigurare. Scriind acest text, m-am hotărât ca la finalul lui să fac mostră de lectură ingenuă. Ca un *hypocrite lecteur* ce sunt, am luat ultimul roman antedecembrist al scriitorului – ***Drumul cenușii*** –, citit de mine, cu creionul în mână, în martie 1989, atent la sublinierile de atunci.

„De fapt, ce să mai vorbim. Butoaiele goale sună cel mai tare. Eroii adevărați nu-și revendică nici măcar propriile lor fapte, pe când nulitățile își asumă chiar și rolul destinului".

„Orice floare plantată în deșert este până la urmă acoperită de nisip. Într-un deșert întotdeauna învinge nisipurile".

„Am acceptat din comoditate sau frică să trăiesc o vreme, cam lungă, e drept, în interiorul minciunii, ba chiar m-am străduit să o justific și să spun că ea este adevărul cel mai curat cu putință. Saltul de la umilință la curaj și demnitate – mai dificil poate decât de la maimuță la om – nu pare apropiat".

Fără îndoială, era un material fisionabil, în măsură să alerteze, să provoace, să disconforteze. Ușor de închipuit ce s-ar fi întâmplat cu astfel de texte, ce forță de impact ar fi avut ele, odată devenite slogan sau memento. Nu numai atunci, chiar și astăzi.

Pentru dinamica explozivă a scrisului său, pentru rectitudine și atitudine Augustin Buzura binemeritează cu prisosință a fi așezat în Pantheonul neamului ca o personalitate de excepție a culturii și a spiritualității noastre.

Continuări

Gheorghe GLODEANU

DESPĂRȚIREA DE AUGUSTIN BUZURA

(Urmare din pagina 12)

Privitor ca la teatru (asemenea lui Eminescu în celebrul poem ***Glossă***), prozatorul contemplă zgomotul vieții literare cu detașarea pe care i-o dau experiența, vârsta și, nu în ultimul rând, valoarea. Realizând radiografia acidă a lumii literare de după 1990, Augustin Buzura identifică numeroase trăsături ce amintesc de teribilii ani 50. După *„obsedantul deceniu"* vine *„deceniul impostur*ii", impostură a cărei emblemă ar putea fi ***Parabola orbilor*** de Bruegel. Prozatorul constată amestecul insolit al valorii cu nonvaloarea și cu oportunismul în cadrul vieții literare contemporane. Atacurile la persoană îl nedumeresc și îl fac să se întrebe dacă din cauza lui nu s-au putut realiza aceste personaje tragic-infecte. Buzura nu înțelege extraordinarul efort depus de către unii scriitori pentru a demola, fără să fie în stare să umple golul lăsat prin noi valori. Omul de cultură nu își pierde vremea cu subprodusele culturale, deoarece Drumul e lung și plin de obstacole, iar Timpul ce ne măsoară destrămarea atât de scurt.

Numeroase idei exprimate par a fi reluate din volumul ***Bloc notes***, fapt ce vorbește de consecvența unui crez artistic militant. Formația științifică l-a ajutat pe Buzura să cunoască mai bine omul și limitele sale. A înțeles că trebuie să se confrunte, înainte de orice, cu sine însuși și că verbul *a scrie* nu poate fi despărțit de *a cunoaște*. După Revoluție, și-a dat seama că nu și-a cunoscut prea bine nici colegii, nici prietenii. Aceștia și-au arătat adevărata față abia atunci când au fost siguri că nu au de ce să se teamă, că vechea ordine nu se mai poate întoarce și că libertatea le dădea dreptul să se manifeste. Buzura îi învinuiește pe intelectuali pentru actuala condiție a culturii și nu înțelege ura viscerală manifestată de către unii confrați. Chiar dacă diaristul nu dă întotdeauna nume, printre cei vizați se numără Gheorghe Grigurcu, Al. George, N. Florescu, Dumitru Țepeneag, Paul Goma, Dan Petrescu etc. Realizând un tablou acid al vieții literare postrevoluționare, prozatorul ajunge la o concluzie deloc măgulitoare: *„Amestecul criteriilor și intoleranța primitivă, sub nivelul activiștilor de altădată, spune totul despre spiritul democratic ce bântuie prin lumea literară românească"*. Lui Buzura i se par cumplite îndeosebi chinurile neputinței și ale vanității nesatisfăcute. În plus, datorită calomniatorilor, lumea și-a făcut o imagine greșită despre literatură. Acuzat că a fost disident cu *„aprobare de la poliție"*, scriitorul citează pe larg din ***Dosarul de urmărire informativă*** pe care i l-a întocmit securitatea, document în măsură să dezvăluie adevărata natură a relațiilor sale cu teribila instituție și cu autoritățile comuniste. ***Tentația risipirii*** se dovedește o carte fascinantă, ce zugrăvește spectacolul devenirii unei mari personalități, ce nu își ascunde dezamăgirea față de lumea în care trăiește. Dacă înainte evaluările se făceau pe baza unei ideologii pe care Augustin Buzura o contesta cu mijloace artistice, acum se vede revizuit cu aceleași argumente și mijloace în numele altei ideologii și al altor partide. Revizuirile de după război s-au făcut mai mult pe criterii politice și nu estetice. Or, un fenomen similar este descoperit și în literatura de azi, când este judecat omul și nu opera. Întrebându-se cine sunt revizuitorii, prozatorul consideră că, în aparență, aceștia sunt mai mult niște ideologi, robi ai unei orientări politice. În realitate, în cazul celor mai mulți dintre ei, este vorba de niște veleitari. Asemenea lui Nicolae Breban, nici Augustin Buzura nu acceptă ideea de generație, deși recunoaște faptul că au existat curente înnoitoare care au adus un suflu nou în gândire și în scris. Buzura își argumentează ideile în felul următor: *„A așeza pe decenii, sub o umbrelă comună talente diferite, mi se pare nepotrivit. Corect ar fi să judeci și să cataloghezi oamenii* ***după ce au realizat****, nu* ***după ce ar putea face***". Prozatorul observă că *„în loc să studiem și să afirmăm marile opere, ne concentrăm excesiv pe micile biografii"*. În mod justificat, el se întreabă dacă operele proaste împinse în față nu sunt cumva mai periculoase sau cel puțin la fel de periculoase ca niște articole politice stupide scrise de frică sau din dorința de a obține o serie de privilegii. Diaristul deplânge mediocritatea prezentului și fărâmițarea vieții literare, iar luciditatea camilpetresciană a investigației nu poate învinge întotdeauna lehamitea. Confesiunile lui Augustin Buzura nu ascultă de poetica tradițională a jurnalului intim. În esență, este vorba de memoriile unei conștiințe puternic ancorate în problematica prezentului și nu de simplele note zilnice ale unui individ ce consemnează mărunțele întâmplări ale existenței sale cotidiene.

Zilele Revistei „Poesis", Satu Mare

Augustin Buzura definește scrisul și scriitorul. În ultimă instanță, scriitorul este echivalat cu cărțile sale. Ele îl reprezintă, îl apără sau îl condamnă la Judecata de Apoi a literaturii și a vieții. Pe de altă parte, scrisul este definit ca o neîntreruptă luptă cu moartea. Concluzia lui Augustin Buzura este aceea că *„suntem* ***numai*** *faptele noastre, adică romanele noastre, ceea ce am scris și nimeni nu ne poate face mai mari ori mai mici decât suntem în realitate, indiferent de efortul pe care l-ar depune. Numai talentul, cultura și munca epuizantă te pot așeza pe treapta ce ți se cuvine, orice alte mijloace sunt zadarnice, dacă nu chiar ridicole"*. După patru decenii de activitate literară neîntreruptă, scriitorul continuă să creadă, în mod consecvent, în ideea că scrisul reprezintă o posibilitate de a te opune morții fizice și psihice. Sunt meditațiile profunde ale unui om care simte, în mod dramatic, faptul că sfârșitul drumului său este tot mai aproape. Asemenea lui Mircea Zaciu odinioară, Augustin Buzura realizează propriile sale *„exerciții de despărțire"*. Pentru a depune mărturie despre un timp de ignoranță și teroare, prozatorul se vede obligat să dezvăluie în ce condiții și-a scris cărțile, să releve *„incredibilul drum al cărții spre cititor"*.

Dacă numeroase afirmații au o importantă valoare documentară, în schimb altele conțin o puternică încărcătură po(i)etică. Din această perspectivă, scriitorul precizează următoarele: *„Construcția, psihologiile,* ***lumea*** *creată sunt apanajul fanteziei, iar* ***cărămizile*** *cu care construiești* ***lumea/romanul*** *aparțin epocii în care scrii"*. În ciuda travaliului istovitor desfășurat la o carte, autorul rămâne veșnic nemulțumit, marea promisiune constituind-o cartea următoare: *„Căci, se știe, cea mai bună este cartea următoare, cea pe care încă nu ai reușit să o scrii"*. În mod surprinzător, viziunea despre artă a lui Augustin Buzura conține numeroase atribute specifice scrisului rebrenian: perspectiva realistă asupra lumii, accentul pus pe personaje și pe construcție, programul de lucru extrem de riguros, ritmul constant al apariților, importanța frazei de debut care imprimă ritmul cărții etc. Chiar dacă descrie o altă epocă, Augustin Buzura face parte din aceeași familie spirituală cu autorul ***Gorilei***. Prozatorul lucrează concomitent la două-trei romane. În acest sens, el adună fapte, se documentează în mod meticulos până când personajele prind contur, se trezesc la viață și se pot descurca fără ajutorul său. Ca și în cazul lui Sadoveanu, narațiunea este elaborată mai întâi pe plan spiritual, abia pe urmă este așternută pe hârtie. Romanul nu este conceput ca o simplă acumulare de fapte, ci ca o lume complexă, vie, cu identitatea ei proprie. Prozatorul nu a scris niciodată cu gândul la cenzură, la *ce trece* și ce *nu trece*, ci a scris ceea ce a crezut că trebuie scris și s-a bătut pentru fiecare cuvânt. ***Tentația risipirii*** reunește confesiunile dramatice ale unuia din cei mai reprezentativi romancieri ai literaturii române contemporane, pentru care scrisul constituie o luptă cu propriile sale limite, un autentic mod de existență.

Prin dispariția lui Augustin Buzura, literatura română pierde nu numai un mare scriitor, ci și o mare conștiință. În urma scriitorului rămân cărțile, care au încântat și vor mai încânta numeroase generații de cititori.

Ion BĂLU

AUGUSTIN BUZURA. *FEȚELE TĂCERII...*

(Urmare din pagina 13

În ***Fețele tăcerii***, sensibilitatea algezică, senzațiile ce semnalizează factorii provocatori și procesele consecutive sunt numeroase: *„Toate se știrbesc în tine* – evocă Gheorghe Radu deportarea din vara anului 1944 –, *nu te mai doare mare lucru, împingi prosteşte înainte, fără să-ți pese de frig ori de căldură"*.

Frecvent însă, durerea fizică se dizolvă într-un complex neuropsihologic, afectiv și cognitiv, a cărui amintire creează mereu un disconfort emoțional: *„Durerile din spate, dobândite în mină* – se destăinuie Dan Toma –, *degetele înghețate în munți ori la colectivizare îmi amintesc de o energie pierdută, măcinată de enervări absurde, zilnice"*.

Copleșitoare, suferința psihică lasă în urmă răni și efecte patogene indelebile, întorcând gândul spre suferința personajelor shakespeariene. Intensitatea durerii trăite de Maria Măgureanu reface arhetipul christic. Constrânsă de activistul de partid să meargă în fiecare noapte în pădure, să-și strige până la epuizare copiii fugiți, să le ceară să se predea securității, mama străbate calvarul unei ucigătoare dureri sufletești: *„I-am născut, m-am chinuit cu ei și tot eu să fiu obligată să-i chem la moarte!"* – strigă disperată, printre hohote de plâns.

***

Enclave digresive de dimensiuni similare cu cele existente în ***În căutarea timpului pierdut*** sunt imprevizibil declanșate de stimulii exteriori ce trimit la trecute secvențe evenimențiale. În romanul lui Marcel Proust, analepsele sunt actualizate prin senzații olfactive, prin sunetul linguriței lovite de farfurioara ei, de gustul neuitat al prăjiturii înmuiate în licoarea ceaiului.

La Camil Petrescu, asociațiile sunt generate de fluxul ideilor. Toate personajele intelectuale acționează mai ales pe plan mental, construiesc în permanență scenarii posibile, plecând de la sugestii exterioare, abandonându-se sistematic fluxului cognitiv al propriului discurs, alternând senzații prezente cu amintiri, imaginație și așteptare.

Deși s-a delimitat explicit, Durrell este totuși mai aproape de Proust. Trecutul este actualizat prin sinestezii: *„Noaptea când șuieră vântul (...) lângă căminul bântuit de ecouri, aprind lampa și îmi târșesc pașii prin încăpere, gândindu-mă la prietenii mei"*; prin imagini vizuale, recreate de Balthazar: *„Justine, Melisa, Clea... Eram de fapt atât de puțini"* și mai ales prin limbaj; în memoria afectivă a lui Justine, a lui Darley stăruie obsesiv ecoul frazelor rostite de Pursewarden.

Trecutul și rememorarea lui într-un prezent constant ostil constituie una din temele romanului ***Fețele tăcerii***. Lumea lăuntrică a principalilor naratori este recreată din episoade epice de felurită intensitate, construite prin imprevizibile contiguități ale memoriei involuntare. Idei, situații, evenimente, trăiri sufletești selectate de conștiința lui Dan Toma conturează fețele adevărului ascunse de propaganda oficială și cristalizează în convingătoare imagini artistice involuția societății românești după două decenii și jumătate de la instaurarea comunismului.

***

Camil Petrescu, Lawrence Durrell, Augustin Buzura își construiesc textele năzuind să ajungă la cunoașterea esențelor. Adevărul despre sinuciderea lui G. D. Ladima, veridicitatea morții lui Fred Vasilescu, exactitatea motivelor pentru care a respins iubirea doamnei T. rămân învăluite în ambiguitate: *„Pe potecile lunecoase ale amănuntelor și ale interpretărilor"*, adevărul rămâne o permanentă inspirație.

În ciuda afirmației lui Pursewarden: *„Oricât ar fi de greu drumul, până la urmă tot ești nevoit să te împaci cu adevărul"*, ipostazele Justinei nu pot fi sintetizate într-o imagine coerentă; dimpotrivă, îi estompează individualitatea și închid accesul spre adevărul acestei frumoase femei enigmatice.

A spune adevărul – declara Augustin Buzura –, *„a-l repeta cu încăpățânare, la nesfârșit, până va fi auzit și înțeles, a depune mărturie despre un timp și un spațiu cu mijloacele artistice adecvate, la înălțimea performanțelor epocii, a fi vocea și gândul oamenilor este o obligație de onoare"*. Iar în ***Fețele tăcerii***, Dan Toma accentuează: *„Adevărul de azi trebuie rostit azi!"*.

Camil Petrescu a renunțat la cronologia temporală. Lawrence Durrell și-a construit tetralogia pe secvențe identic acronologice. Asemenea lor, Augustin Buzura a creat un *„dosar de existențe"*, un roman analitic, încorporat într-o realizare estetică de excepție. În discontinuitatea temporală, în interferența vocilor, în punctele de vedere diferite prin care receptează realitatea extralingvistică sunt sesizabile incipiente trăsături ale prozei postmoderne autohtone.

Note:

1. Camil Petrescu, ***Teze și antiteze***, Cultura Națională, București, 1936, p. 43-44;
2. Lawrence Durrell, ***Balthazar***, traducere de Catinca Ralea, Cartea Românească, București, 1983, p. 5,6;
3. Lawrence Durrell, ***Clea***, traducere de Antoaneta Ralian, Cartea Românească, București, 1984, p. 160;
4. J. P. Pontalis, ***Après Freud***, Gallimard, Paris, 1971, p. 222, 228;
5. Augustin Buzura, ***Bloc notes***, Dacia, Cluj, 1981, p. 23;
6. Ibidem, p. 28, 30;
7. Emile Beneveniste, ***Probleme de lingvistică generală***, I, traducere de Lucia Magdalena Dumitru, Universitas, Teora, București, 2000, p. 246.

Werner LAMBERSY

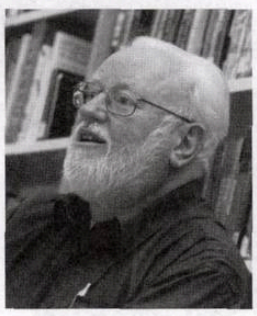

Poet şi prozator belgian, născut la Anvers în 1941. Din 1982 trăieşte la Paris. A publicat numeroase culegeri de poezie, volume de artist şi opere în proză. Printre numeroasele premii primite se află Premiul Academiei Franceze şi Marele Premiu de Poezie al Festivalului Internaţional „Lucian Blaga". Este tradus în mai multe limbi, printre care şi româna. Poemele de faţă aparţin ultimei sale apariţii, ***Lettre à un vieux poète***, Editura Caractères, Paris, 2017 .

Tăceri

1

Am trăit din scris, din alcool, din mânie şi dragoste. Din dezordinea unei porunci de urgenţe. Adâncurile închipuite ale Baikalului, chiar sub cagula de gheaţă sau în găurile săpate cu pioletul pentru un pescuit la copcă, ne-mbărbătează prea puţin în cutele spaţiului unde vidul şi pânzele sufletului de-abia acoperă imperceptibila materie a vertijelor ridicate de haos. Cei care ştiu să citească invizibilul pot să aibă măsura descumpănirii noastre. Scrisul, alcoolul, mânia şi dragostea au fiecare mitologii feroce şi nemiloase metamorfoze. Ne-ncurajează totuşi grăunţele de Carrara dintr-un pumn de orez imaterial curgând printre degetele nopţii în sita luminii şi tamburina sonoră a pleoapelor unei femei.

Cântece

1

Atâta frumuseţe nimic n-a putut! Doar să rămână aici, neputincioasă, cum veghezi un copil pierdut într-un vis urât, sau cum implori în picioare îndărătul porţilor închise ale unui oraş asediat de ciumă. Atunci, poete, cântă universul, cabotier de galaxii precum altădată de insule şi recife fără de ţărmuri, şi-nmiresmeză infinitul până la-nfiorare, precum pielea sub portocala zemoasă şi rotundă a valurilor. Cântă omul, în epopeea speciei sale, a cărei voce până-acum a rămas fără răspuns, fără ecou, lângă zidul admirabil al materiei şi pierdută printre dunele pustiite-ale sufletului.

2

Acest cântec îl vom slobozi dincolo de şalele noastre, de măruntaie şi de plămânii noştri atrofiaţi? Şi cine, printre copiii noştri, să-l preia, fără speranţă, nici consolare, ci-n libertatea care descinde din frumuseţea originară şi – cine ştie – pentru totdeauna pierdută? Va trebui el să cânte lauda corabiei cu trei catarge, spirit, corp şi suflet, pe care ne-am îmbarcat? Acest cântec, dincolo de care n-a putut nimeni să meargă nicicând, va fi cântat, chiar dacă ştiut este că nu poţi ajunge la capăt, fiindcă acel sfârşit cineva a-ncercat să-l intoneze deja?

3

Cămaşa muiată în moarte lipită de carnea mea, pe piept, pe porticul umerilor apasă şi mă-ngreunează; eu tremur, plâng, mi-e teamă precum câinelui care-i chemat să fie bătut sau armăsarului care simte pământul pe care-a curs sângele bătăliei, rigolele abatoarelor unde e dus... Atunci când, astfel înzorzonat de violenţe, sufletul nu mai poate dansa, ce-ntortochere în limburile lui, cât de greu şi penibil să lepezi moletierele tenebrelor, ca să-ţi moi gleznele în valul oceanic, să-mpărtăşeşti răsuflarea iodată a alergătorilor zării, ca apoi să te-adăposteşi sub copacul din tine unde-atâtea păsări migratoare poposesc şi-şi usucă penajul.

4

Cântă atunci universul cămătar de comete, poete, stelele, curcubeul, aurorele boreale, incendii şi cicloane grozave în noaptea neuronilor şi a pixelilor

de pe ecranul cavernos al craniului tău, ale cărui dagherotipte sepia, inflamabilele pelicule vechi ale trecutului care devine tot mai mult gri, cenuşiu, înnegrit, care se deformează, se şterge şi arde dimpreună cu frunzele veştede pe rămăşiţele serii.
Fie ca muzica ta, ritmul, pulsul împrumutat uraniscului, planetelor şi lunilor schimbătoare ale cuvintelor să restituie desăvârşita eleganţă a ecuaţiilor sentimentale-ale omului!

7

Cântă! Chiar dacă poemul nu poate mare lucru împotriva răutăţii, a indiferenţei ipocrite, a laşităţii oamenilor atunci când trimit la război, masacrează şi lasă să moară de foame copiii. Abia dacă poate ea, poezia, să se arate atunci când nimeni nu o aşteaptă, şi fără-ndoială întâlnirea cu ea se vădeşte a fi ultima tresărire, atunci când bucuria misterului nu mai are loc la fraternele-agape. Iar eu privesc cu oroare munca furnicilor, a termitelor şi a viermilor a căror voracitate nu lasă nimic din sepultura cuvintelor când se-arată-nvelite în rare esenţe de lemn, în velururi, aramă şi aur, în dantele şi steme brodate, catafalcul vanităţilor.

Max ALHAU

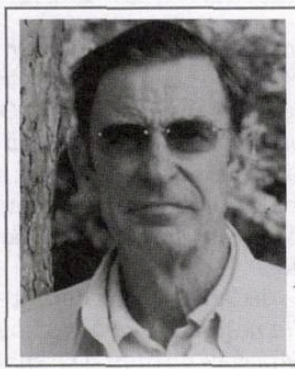

Născut în 1936 la Paris. Profesor de literatură şi conferenţiar pentru poezie la Universitatea Paris X Nanterre. Poet şi nuvelist, autor a peste douăzeci de volume de versuri. Laureat al Marelui Premiu de Poezie al Festivalului Internaţional „Lucian Blaga" şi al Marelui Premiu pentru Nuvelă al Societăţii Oamenilor de Litere. Tradus în mai multe limbi, printre care şi româna. Poemele de faţă fac parte din volmul ***Aperçus-Lieux-Traces***, Editura Henry, Montreuil-sur-Mer, 2012.

Copaci

*

Un copac, tu-i ştii singurătatea crengilor când se eliberează de pământ şi de cer.
Vocea unui copac e doar vântul. Orb pentru totdeauna, el călătoreşte în visele sale, rădăcinile lui tăiate-s pentru o noapte.
El îşi închipuie poate deşertul sau marea, atâtea alte peisaje decât acela de care l-a legat întâmplarea.

*

Un copac se adaugă altuia pentru a da sens pădurii. Dar nu rămâne mai puţin singur, prizonierul propriei umbre.

*

Un copac poartă în el focul şi cenuşa, însă le ignoră prezenţa.
Şi tot înlăuntrul copacului se scriu timpul, anotimpurile: acestea-şi pun amprenta pe el.
Un copac lor le reînnoieşte încrederea, lor le mulţumeşte pentru această trecere care anulează orice-aşteptare, orice grabă inutilă.

*

Un copac îmblânzeste ploaia cu un foşnet de frunze. Ploaia care-l leagă de cer şi de nori. Pământul nu-i singurul lui domeniu.

*

Copac torţă care-aprinde-orizontul, trăsnetul ţi-acordă favoarea de-a fi foişorul de veghe al acestei lumi căreia cenuşile tale-i vestesc viitorul.

Copac cu rădăcinile smulse, tu ignori tot ceea ce ţine de moarte ca şi de exil. Iată imaginea destinului nostru. Vom împlini împreună, departe unul de altul, acelaşi parcurs.

*

Mesteacăn al cărui alb e copia unei pagini încă nescrise, incitaţia ei. Ce cuvinte vor naşte să-ţi laude prezenţa dreaptă şi mută, aici, în această grădină care te-nchide?

*

Dacă te duci în întâmpinarea unui copac, dacă-i afli numele, fii recunoscător ramurilor şi frunzelor care te primesc. Vezi în el veghetorul care se trudeşte să-aducă ziua cât mai aproape de paşii tăi. Dacă-nconjură cerul, e doar pentru a-ţi oferi necuprinsul.

*

Nu uita să saluţi copacul care-ţi face semn agintându-şi crengile, chiar atunci când ignori dacă e viaţa sau moartea cea cu care se întâlneşte.

*

Copac, pasăre nemişcată ale cărei vise ţâşnesc spre azur mai înainte de a pieri printre stele.

(Traducere şi prezentare
de ***Horia BĂDESCU***)

5 948485 970010

Anul XV, nr. 9 (172), septembrie 2017 Preț 2 lei

Nord Literar

Apare sub egida Consiliului Județean Maramureș și a Uniunii Scriitorilor din România

Din sumar:

PAG. 3, 5 CRONICĂ LITERARĂ
• Gheorghe GLODEANU
- *Scrisori către Doti (I)*
• Delia MUNTEAN
- *„Preumblare și priveală” în cotidianul românesc premodern*

PAG. 4 VITRINA
• Ion BUZAȘI
- *George Coșbuc într-o ediție de Ioan Pintea*
• Diana DOBRIȚA BÎLEA
- *Trepte de veghe către înaltul sufletului*

PAG. 6, 10 INTERVIU
• Daniela SITAR-TĂUT în dialog cu Săluc Horvat

PAG. 7 ORFEU
• *Poeme de* Adrian POPESCU

PAG. 8-9 ANIVERSARE
• Mircea POPA
- *Mihai Cimpoi (75) - literatul și omul de cultură*
• Săluc HORVAT
- *Mihai Cimpoi (75) - exeget al operei lui Mihai Eminescu*

PAG. 11, 13 POEZIE
• Theodor RĂPAN
• Maria BRIEDIS-MACOVEI

PAG. 12 PROZA
• Cornelia PETRESCU
- *Hamurile*

PAG. 14, 15 IN MEMORIAM
• Gheorghe PÂRJA
- *Omul din stația Zima*
• Gheorghe GLODEANU
- *Un poet al Nordului*

PAG. 11, 16 INTERPRETĂRI
• Alina Maria NECHITA
- *În umbra amurgului suspect*
• Terezia FILIP
- *Betty Kirchmajer-Donca,* ***Iubiri mărturisite***

PAG. 17 EVENIMENT
• Ilie T. ZEGREA, Gheorghe PÂRJA, Gheorghe Mihai BÂRLEA
- *Vraja unei călătorii din Maramureș la Cernăuți*

PAG. 19 VARIA
• Raluca HĂȘMĂȘAN
- *Revista revistelor*
• Lucian PERȚA
- *Parodii*

PAG. 20 TRADUCERI
• *Versuri de* Moshe B. ITZHAKI (*traducere din ebraică de* Paul FARKAȘ)

Acest număr este ilustrat cu fotografii din ciclul „Case vechi din Maramureș”, realizate de artistul fotograf Mihai GRIGORESCU

Instituţie a Consiliului Judeţean Maramureş
Revista NORD LITERAR
Editată de Asociaţia Scriitorilor Baia Mare
– apare lunar –

COLEGIUL DE REDACŢIE:

Director:
Gheorghe GLODEANU

Director executiv:
Săluc HORVAT

Redactor-şef adjunct:
Gheorghe PÂRJA

Secretar general de redacţie:
Delia MUNTEAN

Redactori:
Daniela SITAR-TĂUT
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redactori asociaţi:
Augustin BOTIŞ, Florica BUD,
Gavril CIUBAN, Tatiana DRAGOMIR,
Ioan DRAGOŞ, Marian ILEA, Ştefan JURCĂ,
Adela NAGHIU, Adrian OŢOIU,
Lucian PERŢA, Florian ROATIŞ,
Nicolae SCHEIANU, Echim VANCEA

Prezentare artistică:
Mircea BOCHIŞ

Secretariat şi tehnoredactare:
Raluca HĂŞMĂŞAN

Redacţia şi administraţia:
cod 430311, Baia Mare,
str. Gh. Şincai, nr. 46, tel. 0262-215870,
E-mail: nord.literar@yahoo.com
www.revista.nord-literar.ro

ISSN 1583-817X
Marcă înregistrată OSIM M2007 10928

Tipar: S.C. KUMAR PRINT S.R.L., Baia Mare
Revista „Nord Literar"

Abonamente la revistă se pot face prin factorii poştali şi se difuzează prin S.C. GLOBAL TRUST MEDIA S.A., S.C. SALDEL S.R.L. şi în librăriile din Baia Mare şi Satu Mare.

Costul unui abonament - 2017:
Prin poştă: 3 luni - 9 lei; 6 luni - 18 lei; 12 luni - 36 lei

Revista este înscrisă
în Catalogul de Presă al Poştei Române,
cod 14323 (p. 25)

20 pagini - 2 lei

Responsabil de număr:
Delia MUNTEAN

Rugăm editurile, revistele şi autorii care doresc să le semnalăm cărţile şi publicaţiile periodice în numere viitoare ale revistei noastre să le trimită pe adresa redacţiei (str. Gh. Şincai, nr. 46, cod 430311, Baia Mare).

CĂRŢI ŞI REVISTE PRIMITE LA REDACŢIE

CĂRŢI:

• Gheorghe Glodeanu, ***Scriitori, cărţi, muze. Ipostaze ale discursului amoros în literatura română***, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2017;

• Ioan Filip, ***Noaptea cu bătăi în fereastra casei***, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuş, 2017;

• Nicolae Silade, ***miniepistole***, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2017;

• Gavril Moldovan, ***După ce trec, zilele devin abstracte. Jurnal (1966-2016)***, ediţia a doua, revizuită şi adăugită, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2017;

• Nicolae Iuga, ***Sur les racines de l'ésotérisme dans la pensée antique***, Noor Punlishing, Republic of Moldova, 2017;

• Milian Oros, ***Jurnalul***, roman, Editura Enesis, Baia Mare, 2017;

• Alexandru Ovidiu Vintilă, ***Poetici ale sinelui***, Editura Eikon, Bucureşti, 2017;

• Luminiţa Cojoacă, ***Setea de piatră***, versuri, Editura Prier, Drobeta-Turnu Severin, 2017;

• Florin Oncescu, ***Jurnalul lui Sake***, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2017;

• Daniel Ioniţă, ***Insula cuvintelor de acasă***, versuri, Editura Limes, Floreşti, 2017;

• Emil Chendea, ***Între două lumi***, Editura Caiete Silvane&Eikon, Cluj-Napoca, 2014;

• Gheorghe Jurcă, ***Casa cu năluci***, proză, Editura Limes, Floreşti, 2017;

• Ştefan Berci, Rodica Berci, ***Drăgoşeştii între legendă şi adevăr***, Editura Maria Montessori, Baia Mare, 2017;

• Teo Banal&Van Teo Moldo, ***Puzzle... în toate sensurile***, vol. III, roman, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2017;

• Viet Thanh Bguyen, ***Simpatizantul***, roman, traducere din limba engleză şi note de Tatiana Dragomir, Editura Art, Bucureşti, 2017.

REVISTE:

• „Contemporanul. Ideea europeană", nr. 7/iulie, Bucureşti;
• „Ramuri", nr. 7/iulie, Craiova;
• „Actualitatea literară", nr. 73-74/iulie-august, Lugoj;
• „Tribuna", nr. 358, 359/august, Cluj-Napoca;
• „România literară", nr. 38, 39/septembrie, Bucureşti;
• „Steaua", nr. 8/august, Cluj-Napoca;
• „Orizont", nr. 8, 9/ august, septembrie, Timişoara;
• „Convorbiri literare", nr. 8/august, Iaşi;
• „Poesis", nr. 1(313)/septembrie 2017, serie nouă, Satu Mare;
• „Scriptor", nr. 7-8/iulie-august, Iaşi;
• „Familia", nr. 6/iulie, Oradea;
• „Boem@", nr. 101-102-103/iulie, august, septembrie, Galaţi;
• „Caiete Silvane", nr. 9/septembrie, Zalău;
• „Litera 13", nr. 11/2017, Siliştea, jud. Brăila;
• „Acolada", nr. 7-8/iulie-august, Satu Mare;
• „Jurnalul literar", nr. 7-18/aprilie-septembrie, Bucureşti;
• „Ex Ponto", nr. 2/aprilie-iunie, Constanţa;
• „Arca", nr. 4-5-6/2017, Arad;
• „Poezia", nr. 2 (80)/vară 2017, Iaşi;
• „Discobolul", nr. 232-233-234/aprilie-mai-iunie, Alba Iulia;
• „Cronica Satului Deseşti", nr. 4/august, Deseşti.

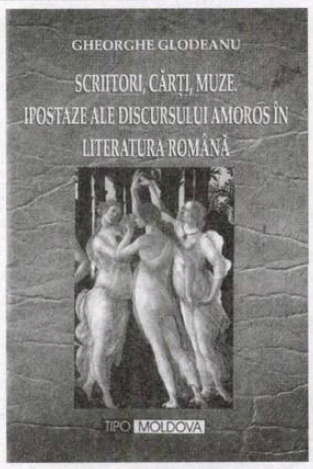

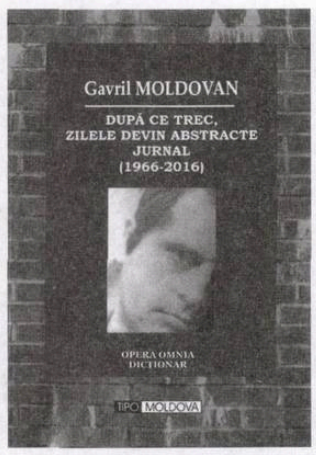

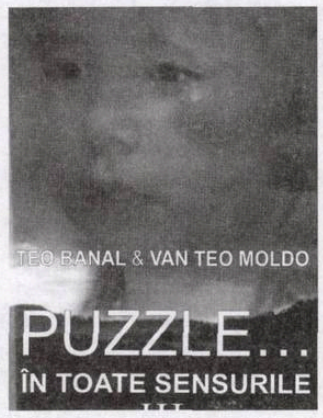

IMPORTANT!

Informăm colaboratorii noştri că responsabilitatea asupra conţinutului materialelor publicate revine autorilor. Colaboratorii ne pot trimite materiale doar în format electronic, culese cu semne diacritice şi cu respectarea normelor ortografice impuse de Academia Română.

Gheorghe GLODEANU

SCRISORI CĂTRE DOTI (I)

Deşi nu este la fel de cunoscută precum povestea de dragoste dintre Eminescu şi Veronica Micle, iubirea dintre Radu Stanca şi actriţa Dorina Ghibu rămâne o referinţă majoră printre poveştile de dragoste pe care le-a dat literatura română. Volumul ***Scrisori către Doti*** (Editura Muzeul Literaturii Române, 2016) reflectă cu fidelitate ceea ce a însemnat pentru reputatul regizor şi dramaturg întâlnirea cu muza lui. Lucrarea este îngrijită şi prefaţată de către Ion Vartic, un excelent cunoscător al fenomenului teatral şi un mare admirator al operei lui Radu Stanca. Titlul studiului introductiv (***Întâlnirea cu Anima***) se dovedeşte semnificativ, fiind inspirat de lecturile exegetului din Carl Gustav Jung. Ion Vartic afirmă că întâlnirea dintre Radu Stanca şi Dorina Ghibu reprezintă un eveniment aparte. Nu este vorba de întâlnirea obişnuită dintre un bărbat şi o femeie, ci de aceea dintre un dramaturg şi interpreta menită să dea viaţă personajelor sale. Deja în piesa de debut a autorului, Ion Vartic identifică mai multe din trăsăturile marelui dramaturg de mai târziu. Recitind drama ***Cealaltă primăvară***, criticul teatral se opreşte la un personaj episodic, ce este, până la un punct, un *alter ego* al scriitorului. Acesta este înzestrat cu toate calităţile necesare pentru a deveni un mare scriitor: *„răbdare, putere de muncă, sensibilitate, dragoste, entuziasm, luciditate*". Îi lipseşte doar un detaliu în aparenţă insignifiant, dar acest amănunt care nu depinde de el îi este refuzat. Drept urmare, în loc să devină un scriitor important, el rămâne doar un ratat, adică un autor de *„librete pentru cantonete şi cuplete la modă*". Mântuirea este aşteptată de la cineva care ar trebui să fie lângă el în momentele de criză, dar, din păcate, personajul nu este iubit de nimeni şi astfel îşi ratează menirea. Ceva similar se petrece şi cu Gavrilescu, eroul naraţiunii ***La ţigănci*** de Mircea Eliade. La numai douăzeci de ani, personajul se consideră un artist care trăieşte un vis de poet datorită iubirii sale pentru Hildegard. Idealul declarat al lui Gavrilescu este arta pură, dar, pentru păcatele sale, el ajunge doar un modest profesor de pian, un Orfeu ratat, un veleitar ce încearcă să îşi compenseze eşecurile prin refugiul în reverie. Totul pentru că, de dragul Elsei, a renunţat la femeia care i-a fost menită, fapt ce i-a modificat destinul. Singurătatea ratatului din piesa lui Radu Stanca devine similară cu a-ţi lega viaţa de cine nu ţi-a fost menit. Mântuirea prin iubire este o idee dragă şi autorului ***Domnişoarei Christina***, care o prelucrează în naraţiuni precum ***Noaptea de Sânziene*** şi ***Nuntă în cer***.

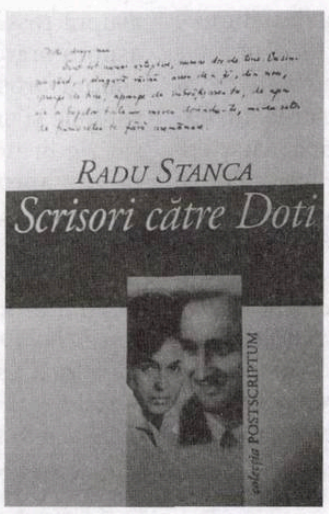

Confesiunea ratatului din ***Cealaltă primăvară*** (teama de ratare rămâne ameninţarea supremă şi pentru tinerii „huligani" din proza lui Mircea Eliade!) revine în memoria lui Ion Vartic atunci când citeşte scrisorile de dragoste ale lui Radu Stanca. Este vorba de un personaj care nu a putut deveni un mare scriitor din cauza singurătăţii, care nu a putut obţine mântuirea prin iubire. Obsesia personajului episodic – relevă Ion Vartic – devine marea obsesie a dramaturgului, depăşită prin întâlnirea supremă cu muza, întruchipată de actriţa Dorina Ghibu. Exegetul menţionează faptul că iubirea dintre Radu Stanca şi Doti nu este una obişnuită, ci una dintre un artist şi actriţa ce urmează să dea viaţă personajelor sale, adică să îi încarneze himerele. Din această perspectivă, relaţia erotică reprezintă o sinteză de artă şi spiritualitate, iar creaţia devine obligatoriu co-creaţie. Femeia nu este doar iubită, ci participă la actul creaţiei, devenind coautoare. Relaţia dintre Radu Stanca şi Dorina Ghibu este comparată cu cea dintre d'Annunzio şi Eleonora Duse. Alte trimiteri sunt făcute la Ibsen şi la cuplurile artistice la care opera devine adevăratul rod al iubirii. Fără să fie un veritabil Don Juan, bărbatul îşi găseşte deplinătatea prin intermediul femeii, alături de care iubirea devine un fapt de viaţă trăit cu maximă intensitate. Scrisorile devin importante şi din perspectiva inconştientului creator, dezvăluind relaţiile dintre creator şi creaţia sa. Este vorba despre un „parteneriat de viaţă şi artă", în care regizorul este un poet al cărui poem este spectacolul, adică o metaforă scenică. Scriitorul-regizor spera să inaugureze Teatrul lui Euphorion, la fel cum D'Annunzio a visat să clădească, pe malul lacului Albano, Teatrul lui Apollo. Din păcate, însă, „teroarea istoriei" îi dejoacă planurile.

Ion Vartic este de părere că scrisorile dramaturgului îndrăgostit către Doti sunt unice în spaţiul cultural românesc. Sunt scrisorile unui creator fericit că şi-a găsit muza. Cu toate acestea, destinul potrivnic (boala şi abuzurile „obsedantului deceniu") a făcut să nu îşi poată finaliza opera. Într-o scrisoare adresată lui Ion Negoiţescu, Radu Stanca afirmă că, pentru el, Doti ar putea constitui *„o revelaţie concretă a sensurilor spiritului"*. Fiind vorba de întâlnirea cu o femeie în măsură să declanşeze resorturile tainice ale inspiraţiei, ea ar putea avea semnificaţia pe care nu a avut-o niciuna din iubirile sale anterioare. Prin intermediul Dorinei Ghibu, poetul are şansa să întâlnească însuşi eternul feminin. Ea este Anima, imaginea transcendentală proiectată asupra unei femei iubite. Potrivit lui Jung, prin revelaţia pe care Anima o aduce în psihologia masculină, se atinge deplinătatea psihică a bărbatului, care devine om întreg, dobândind puteri demiurgice.

În ***Nota asupra ediţiei***, Ion Vartic remarcă faptul că scrisorile încheie, în mod circular, întreaga operă a lui Radu Stanca. Scriitorul a avut o activitate literară diversă, fiind poet, dramaturg şi eseist, dar şi un remarcabil regizor. Cu toate acestea, el a intrat în conştiinţa cititorilor îndeosebi prin versurile sale. Este vorba de o operă dedicată femeii care i-a marcat în mod decisiv existenţa, de unde apropierile dintre corespondenţă şi literatura propriu-zisă, cele două domenii fiind socotite complementare. Nu întâmplător, în scrisorile redactate pe parcursul anului 1951, Ion Vartic identifică *„atitudinea lirică a propriei poezii, ca şi gesticulaţia discursivă a teatrului său poetic"*. De asemenea, pornind de la forma lor versificată, mesajele redactate în ultima perioadă a existenţei lui Radu Stanca sunt considerate nişte epistole-poezii.

Radu Stanca s-a născut în data de 5 martie 1920, la Sebeş, şi s-a stins din viaţă la 26 decembrie 1962, la Cluj. Drept urmare, nu a avut răgazul necesar să îşi definitiveze opera. În plus, perioada în care a creat a fost una din cele mai dure din istoria României, fiind ostilă operelor autentice. Cu toate acestea, avem de-a face cu un talent precoce, ce s-a manifestat încă din adolescenţă. La fel ca şi în cazul lui Lucian Blaga, după dispariţia scriitorului, soţiei devotate îi revine nobila îndeletnicire de a se ocupa de valorificarea moştenirii spirituale a acestui „trubadur tragic", aşa cum l-a numit critica literară. Radu Stanca se căsătoreşte cu Dorina Ghibu în data de 9 iunie 1951, iar la 24 septembrie 1954 se naşte singurul lor copil, Barbu.

Prima scrisoare către Doti este datată Bucureşti, 6 iunie 1948, iar ultima, 23 martie 1962, Cluj. În total, corpusul epistolar reuneşte 63 de mesaje, expediate pe parcursul a 14 ani. Din păcate, nu s-au păstrat şi răspunsurile femeii adorate, pentru a avea imaginea deplină a acestei insolite poveşti de dragoste. Înainte de adunarea lor în volum, multe din epistolele lui Radu Stanca au fost publicate în paginile revistei „Apostrof". După cum reiese din primul mesaj al epistolierului, întâlnirea dintre poet şi muza lui pare a fi un aranjament al destinului. Înainte de toate, tânărul seducător vorbeşte de criza limbajului pe care o resimte în momentul în care vrea să găsească „cuvântul miraculos" în măsură să exprime întreaga emoţie pe care o resimte după scurta lor întrevedere. Dramaturgul are impresia că trăieşte o revelaţie, un sentiment de plenitudine provocat de o împlinire aşteptată timp îndelungat. Îi vine greu să traducă în vorbe *„strania tulburare interioară"* ce a pus stăpânire pe el. Faptul că a cunoscut-o pe tânăra actriţă nu i se pare o întâmplare, ci o voinţă a zeilor. Radu Stanca vede în Dorina Ghibu o *„ideală întruchipare a plăsmuirilor mele teatrale"* şi simte că o voinţă superioară l-a purtat în preajma femeii care i-a marcat destinul. Nu ştie dacă ei doi – poetul şi actriţa – s-au întâlnit sub *„zodii prielnice"*, dar simte că întâlnirea l-a marcat pe viaţă. Scrisoarea reprezintă o mulţumire pentru orele petrecute împreună, ore pline de un farmec ce nu ar trebui să se destrame niciodată. Mai mult, ca dramaturg, are revelaţia că *„şi-a întâlnit interpreta care să dea viaţă adâncă şi înfiorată personajelor sale imaginare"*. La data respectivă, Radu Stanca era autorul „comediei tragice" ***Dona Juana***, distinse, în 1947, cu Premiul „Sburătorul" al Asociaţiei literare „E. Lovinescu". Încearcă să trezească interesul actriţei asupra propriei sale opere, trimiţându-i câteva din scrierile sale.

La data redactării epistolei, Radu Stanca îşi avea domiciliul pe strada Şaguna, nr. 8 din Sibiu. Cu toate acestea, după cum aflăm din notele lui Ion Vartic, între 1922 şi 1940 familia scriitorului a locuit pe strada 6 Martie (azi Iuliu Maniu) din Cluj, la o distanţă de numai câteva numere de viitoarea muză. Abia după cedarea Ardealului familia s-a mutat la Sibiu.

Colocviul epistolar continuă în data de 7 iulie 1948. Radu Stanca atrage atenţia că trimiterea la propria lui operă trebuie înţeleasă ca un pretext epistolar şi nu ca un gest plin de orgoliu. Ca orice creator autentic, are propriile îndoieli în privinţa operelor sale, neîncrederea fiind sporită şi de destinul vitreg al dramei ***Dona Juana***. Deşi premiată de un juriu prestigios şi propusă pentru a fi jucată pe scena Teatrului Naţional din Cluj, schimbarea regimului politic duce la interzicerea piesei. Din păcate, decizia abuzivă este luată tocmai de către un dramaturg, Aurel Baranga, la vremea respectivă director al Direcţiei Generale a Teatrelor. Tânărul autor conştientizează faptul că acest refuz al botezului scenei va avea consecinţe importante asupra carierei sale, fapt exprimat într-o epistolă adresată lui Ion Negoiţescu.

Scrisorile ne fac să pătrundem în intimitatea unui creator aflat într-o luptă teribilă cu „teroarea istoriei", relevând frământările sufleteşti ale acestuia. O menţiune aparte merită excelentul aparat critic al lui Ion Vartic, ale cărui note şi comentarii contextualizează foarte bine evenimentele. Interzicerea piesei sporeşte îndoielile dramaturgului, căruia îi vine să îşi arunce în foc toate manuscrisele. La întrebarea privind existenţa modelului real al eroinei, Radu Stanca mărturiseşte că nu a existat o Dona Juana în viaţa lui. Dimpotrivă, personajul s-a născut tocmai din dorinţa de a găsi o asemenea fiinţă seducătoare, căutare ce *„dă fiecărui bărbat imbold şi destin"*. Trimiţând la mitul androginului, la eterna căutare a cuplului ideal zugrăvită şi de Liviu Rebreanu în romanul ***Adam şi Eva***, Radu Stanca afirmă: *„Căci fiecare ne căutăm corespondenta ideală şi împlinirea supremului cuplu – Don Juan şi Dona Juana – e ţinta oricărei zbateri"*. Totul e să îţi dai seama când se desăvârşeşte această împlinire, să ai revelaţia marii întâlniri. Conştiinţa împlinirii prin dragoste aduce fericirea visată, altfel catastrofa devine inevitabilă, aşa cum se întâmplă şi în piesa de teatru. Radu Stanca vorbeşte despre importanţa faptului ca Ea şi El *„să ajungă la conştiinţa reciprocităţii lor predestinate"*. După o lungă aşteptare, scriitorul are, în sfârşit, sentimentul că în viaţa lui există o Dona Juana. Nevoia de certitudini îl îndeamnă să îşi recitească scrierile, care, la o nouă lectură, i se par „artificioase şi caduce". De aici nevoia de confesiune şi de dialog. Vorbind despre propria lui operă, poetul îşi defineşte corespondenţa drept un „colocviu epistolar". Dialogul se naşte ca o necesitate interioară, dar – ca şi în cazul lui Lucian Blaga – nu se ignoră nici problema tăcerilor, deoarece *„anumite lucruri, pentru a fi înţelese, nu trebuie numaidecât spuse"*.

Ion BUZAȘI

GEORGE COȘBUC ÎNTR-O EDIȚIE DE IOAN PINTEA*

Omagierea aniversară *George Coșbuc – 150 de ani de la naștere* a fost marcată, pe lângă evocări și întâlniri cu cititorii, de apariția unor cărți importante de exegeză coșbuciană, precum și de reeditarea operei sale de poet și traducător. Între acestea, o apariție mai puțin obișnuită, o ediție alcătuită de părintele Ioan Pintea, el însuși un poet remarcabil, directorul Bibliotecii Județene Bistrița, ce poartă numele poetului ***Firelor de tort***, sub egida căreia apare volumul la Editura Cartier din Chișinău. De altfel, la simpozionul aniversar de la Bistrița sau de la Năsăud am văzut cu bucurie cu câtă plăcere și participare afectivă recitau poeții basarabeni și bucovineni invitați la această sărbătoare din poezia lui George Coșbuc.

Când am spus că este o ediție mai puțin obișnuită între edițiile Coșbuc, m-am gândit că este o ediție alcătuită de un poet din opera altui poet. În secolul trecut, mai ales în prima jumătate, asemenea ediții îngrijite sau alcătuite de scriitori au apărut îndeosebi din opera lui Eminescu: G. Ibrăileanu, George Murnu, E. Lovinescu, Al. Colorian și, mai aproape de noi, Marin Sorescu au realizat astfel de ediții (Marin Preda alcătuiește o ediție din opera lui I. L. Caragiale). Ele nu sunt ediții critice, dar prin cuprinsul și prin structura lor evidențiază, pe lângă preferințele literare, implicit o opinie critică asupra scriitorului antologat.

Ioan Pintea este năsăudean ca și Coșbuc, din Runcul Salvei, peste deal de Hordoul poetului. Ca și tatăl poetului și ca atâția frați ai acestuia, este și slujitor al altarului, lucru important, pentru că Ioan Alexandru îl considera pe Coșbuc cel mai important poet religios.

Autorul ediției mărturisește că la imaginea sa despre Coșbuc au contribuit școala, cu frecvente declamări din poezia bardului năsăudean, un fel de *„evlavie populară”* în Țara Năsăudului față de poetul ***Firelor de tort***, și mai târziu cărțile de critică literară (cele mai importante fiind reeditate cu această ocazie), care au reușit să mențină *„un poet proaspăt, aproape nou”*, pentru că, așa cum spunea Mihail Ralea, rostul principal al criticii literare este de a exprima puncte de vedere noi în legătură cu un autor sau cu o operă. Astfel, Ioan Pintea și-a alcătuit *„propria antologie”*, în care a introdus *„multe din poemele de prim raft ale creației coșbuciene, dar și versuri mai puțin știute”*, pentru că *„poezia coșbuciană nu stă numai în capodoperele arhicunoscute, în poemele epice de mare întindere...”*.

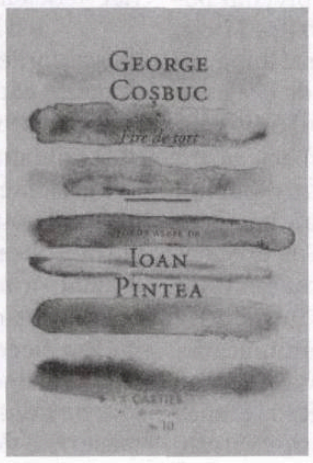

Ediția cuprinde *„poeme alese”* din ***Balade și idile*** (1893), ***Fire de tort*** (1896), ***Ziarul unui pierde-vară*** (1902), ***Cântece de vitejie*** (1904), precum și o sumă de poezii necuprinse în volumele publicate de poet. Alcătuită după principiul *„multum in parvo”*, ediția mai cuprinde informații esențiale despre viața și opera lui Coșbuc, despre autorul ediției, Ioan Pintea, o prefață succintă, care postulează *„tinerețea fără bătrânețe”* a poeziei coșbuciene, fotografii în alb/negru realizate de Simona Andrușca, artistă bistrițeană, licențiată a Facultății de Teologie Ortodoxă, secția Artă Sacră, care potențează sugestiile imaginilor poetice.

Critica literară a observat că poezia basarabeană de după 1990 se aseamănă, în unele privințe, cu poezia transilvană premergătoare Marii Uniri din 1918, datorită unui context social istoric asemănător. Cititorii din Basarabia vor fi, de bună seamă, fermecați de cunoscutele poezii etnografice ce prezintă momente importante din viața satului (și a omului): ***Nunta Zamfirei***, ***Moartea lui Fulger***, de atâtea idile și pasteluri, dar vor vibra afectiv îndeosebi citind versurile profetice din ***Decebal către popor***, ***Un cântec barbar***, ***Moartea lui Gelu***, ***Pentru libertate***, ***Scut și armă***, ***Sus inima!*** sau din poezia-legământ ***Graiul neamului***, o rudă ardeleană a poeziei ***Limba noastră*** a basarabeanului Alexe Mateevici, poetul limbii materne: *„Astăzi stăm și noi la pândă,/Graiul vechi să-l apărăm;/Dar pe-ascuns dușmanii cată/Să ni-l fure, să ni-l vândă./Dacă-n vremea tulburată/Nu ne-am dat noi graiul țării,/Azi în ziua deșteptării/Cum să-l dăm!”*. Autorul ediției demonstrează o strategie de antologator prin alternanțele tematice ale poeziei lui Coșbuc.

Semnificativ, antologia se încheie cu o artă poetică, cu o patetică profesiune de credință, ***Poetul***, *„suflet în sufletul neamului”*, care caracterizează și poezia unor poeți basarabeni ca Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi, Nicolae Dabija, Valeriu Matei ș.a. Ediția alcătuită de poetul Ioan Pintea din poezia lui Coșbuc este, într-adevăr, una de colecție.

---

* George Coșbuc, ***Fire de tort***. *Poeme alese de Ioan Pintea*, fotografii de Simona Andrușca, Cartier, 2016.

Diana DOBRIȚA BÎLEA

TREPTE DE VEGHE CĂTRE ÎNALTUL SUFLETULUI

În volumul de versuri ***Insomniile bufniței*** (Ed. Eurostampa, Timișoara, 2014), Mihaela Aionesei dezvăluie tot atât cât încifrează nu o stare sau o sumă de stări, ci propria *„soartă”*, hotărâtă în pripă de instanța divină (*„un drumeț bătrân”*). Eul liric se deconspiră printr-o varietate de imagini artistice: frontale, sugestive, absconse, încărcate de mister și de culoare, violetul – ca simbol al uniunii dintre înțelepciune și iubire și ca echilibru între cer și pământ, între om și Dumnezeu – luând deopotrivă în stăpânire spațiile lăuntrice și pe cele exterioare.

Primul poem, care deschide volumul, deși titlul anunță o rupere de trecut, o desprindere de vechiul *eu*, fixează totuși un cadru destinal ce nu poate fi ignorat. Astfel, trecutul întâmplat *„prea devreme”* aduce în prezent repercusiunile unui posibil blestem, aici cu valențele unei pseudopredestinări: *„târzie soarta întinde o palmă//îmi pare că în ea/cineva a semănat un blestem”* (***a dispărut ce-am fost***). Bufnița, aleasă de autoare ca imagine a ființei sale poetice la un moment dat, este o pasăre de noapte răpitoare, care beneficiază de o simbolistică bogată în mitologia și în credințele populare: zeitate a morții, care cunoaște însă toate secretele vieții (zeița Lilith la sumerieni), înțelepciune (la greci), vitalitate, forță și energie ori principiul masculin Yang (la chinezi), ocrotitoarea destinului și a nopții (la amerindieni) etc. *„Insomniile”* din cartea Mihaelei Aionesei sunt trepte de veghe care duc către adâncul/înaltul sufletului sau, introspectiv, către o lume interioară ce se vrea limpezită. Nu întâmplător a doua poezie (***aproape poem***) este un autoportret, care cuprinde elemente aflate continuu și răvășitor în relație cu o natură personificată, umanizată, nu doar martor la frământările omului, ci și participant activ, cu rol terapeutic, mesajul discursului liric fiind întărit în final de un verb la diateza reflexivă: *„mă simt”*. Dacă sufletul este devastat, *„înecat în incendii”*, trupul *„celei pierdute”* este *„de iarbă”*, reflectat în niște oglinzi care ar trebui să asigure transcenderea și pătrunderea, în urma purificării, într-o lume mai bună. Până atunci, *„lumina și întunericul”* ce locuiesc ființa poetei formează o *„casă”* pentru lupi, loc primejdios pentru oricine s-ar încumeta să-i treacă pragul. Tinerețea – *„grânele verzi”*, *„crengi noi și boabe lăstăresc”* – are de înfruntat simțămintele grele, timpul care trece în gol, nemulțumirea sufletească și spleenul sesizat de natura ce încearcă să aline toată această suferință: *„pe deal mai sus frunza plânge a noapte/anotimpurile adună în subteran nimicul/[...] apa linge rănile/câmpiile tac vuind un descântec”*. Poeta are conștiința păcatului originar, a nașterii și a devenirii sale indestructibil legate de neascultarea primordială, de unde neputința de a alege un drum al său în afara morții: *„de când am căzut pe pământ//[...] rod mă târâi rod/și nu pot scăpa de aroma de moarte/pe care o tot vomită un șarpe”* (***aroma de șarpe***); *„mă înalț/arbore cu fructe târzii/din care a căzut o viață amară”* (***ceasul regăsirii***); *„tac... mă străduiesc să par că sunt/deșir o moarte”* (***cotlon camuflat***); *„îndreptată mereu spre alte goluri/inima pășește încet să nu trezească neființa”* (***neființa***); *„mă regăsesc zilnic în straiele morții/[...] nu am timp să mă plâng/nici să-mi plâng morțile/ori zbuciumul crud”* (***perpetuum mobile*****); *„viața ne poartă tot mai aproape de moarte/[...] vom zăbovi la mormântul/celui care am fost/în zadar”* (***la răscruci***). Soluția poetei este, contrar tonului elegiac cu accente simboliste al întregului volum, nu doar acceptarea morții, ci folosirea iminenței acesteia ca pretext pentru o trăire mai intensă a clipei prezente: *„încă mă bucur că exist/culoare întâmplată/mai știi demult îmi spuneai «ce bine că ești»/[...] nu-mi pasă cât și până unde doare/ceva din mine/a început cu această moarte nouă să respire”* (***moartea pe care o iubesc***). Atitudinea lirică debordează de feminitate, cu bunele și cu relele specifice caracterului feminin, în ciuda elementelor dure ce alcătuiesc tablourile poetice: *„am tânjit mereu să retrăiesc/momentul de gingășie/fără să-mi fie frig/fără să mă nărui de teamă/când dau de mine/sub masca lividă”* (***moment de gingășie***); *„decojită de placenta de lut/eram doar o gelatină frumoasă/luam forma oricui/îmi strecura puțin curcubeu între gene/fără a simți mă transformam pe rând/când reptilă când hienă/plescăiam sângele rămas pe buze/după fiecare luptă/adunam resturi inutile/erau ale mele/îmbrățișarea plânsul/zâmbetul strivit/sărutul rătăcit ca un Iudă”* (***între timp am devenit veninoasă***).

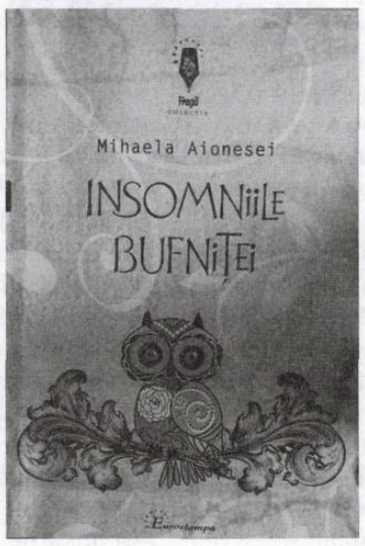

Mihaela Aionesei are o versiune realistă asupra obținerii cu orice preț a unui strop de fericire. Opune în acest mod, deloc aprioric, cunoscutelor versuri eminesciene *„O oră să fi fost amici,/[...] O oră, și să mor”* o declarație lirică tranșantă: *„doare să mori/pentru o secundă perfectă”* (***sub biata răsuflare***).

Din volumul de față nu lipsesc meditațiile asupra rostului pe care îl are omul de-a lungul vieții, asupra orgoliului sau lăcomiei unora de a parveni ori asupra prostiei ce ține de cald altora. Opiniile referențiale și autoreferențiale sunt caustice și categorice, satiric-brute când nevoia de a convinge predomină, redate aproape cinematografic dacă aceeași nevoie o impune: *„gândim ani în șir/incompatibili cu noi/epuizăm ființa/ca o răzbunare atotștiutoare/prostia/otravă împotriva îndoielilor/oferă un scaun comod/în rândul întâi/să nu ne acuze cineva/acceptăm să fim orbii/unui scurtmetraj/unde moartea/e singura afirmare”* (***scurtmetraj***); *„prinț sau cerșetor destinul e același/când nu vrei să fii propriul vânzător/mândria se usucă la soare”* (***omul din cușcă***).

Iubirea este una dintre temele centrale ale liricii Mihaelei Aionesei. Deși mai sărac din acest punct de vedere, volumul ***Insomniile bufniței*** include versuri de dragoste cu un mesaj precis, țintit, care nu are cum să se piardă în semantica poemului: *„singură iubirea/ca o ușă întredeschisă mereu/ne înalță din vidul”*... (***prețul cărnii***); *„mă străduiesc să mențin iubirea la cote înalte/linia de plutire e tot mai fragilă/[...] între noapte și zi aleg singurătatea/în lanțurile ei mă alin și legăn tot ce a fost frumos/odată”* (***prea târziul ne prinde în sufletul gol***); *„ne temem să plângem și atunci promitem/îți voi fi dimineață/îți voi bea înserarea/mă voi sădi zidi răni/doar urmează-mi/când plâng, când râd/când mă înfășor în cearșafurile nebuniei/[...] între noi [...]/multe păsări adunate în inimi/așteaptă să le deschidem cuștile”* (***înainte de strigăt***).

Mihaela Aionesei crede în misiunea sa pe acest pământ și își ia în serios vocația, împlinind cu talent și dăruire poem după poem și carte după carte. Versurile ei nu ratează nici sărbătorile, nici minusurile vieții, aducând cu generozitate prinos poeziei contemporane. Închei lăsând-o pe Mihaela să vorbească, într-o artă poetică, despre abnegația și temeinicia cu care se dedică chemării sale: *„nu m-am jucat de-a poezia, nu/mi-am adunat hematiile într-un pumn/le-am gâtuit până aproape de strigăt/apoi le-am dat voie să se răsfrângă pe foi//[...] intram surâzând din casă în casă/din om în om exersam fericirea până la ultimul tril//[...] nu, nu m-am jucat de-a poezia/doar m-am donat în fiecare zi câte puțin în codul morse”* (***exercițiu de tril***).

Delia MUNTEAN

„PREUMBLARE ȘI PRIVEALĂ” ÎN COTIDIANUL ROMÂNESC PREMODERN

Precum povestea personală, istoria celor dinainte face parte din noi înșine. Vizitarea și dreapta ei înțelegere ne înlesnesc așezarea în lume, în vremi. S-ar cuveni însă, fără a lăsa deoparte tratatele de istorie, să zăbovim și asupra dimensiunii umane a trecutului, asupra vieții de fiecare zi, cu toate ale ei. Izvoare am avea *„din dăstul”* (foi de zestre, scrisori, tablouri, testamente, însemnări de călătorie, inventare, pitace domnești ș.a.m.d.), chiar dacă asemenea aspecte din (pre)existența noastră sunt mai puțin cercetate de specialiștii autohtoni. În plus, aproape fără să băgăm de seamă, trecutul lucrează în continuare, ne însoțește, ne contaminează mentalitatea, atitudinile, comportamentele.

Începutul de secol XXI pare să revigoreze interesul pentru cotidian: o serie de istorici, sociologi, antropologi zgândăresc arhivele, reconstituind apoi, în lucrările proprii, lumea care a fost. Printre aceștia se află și cercetătoarea Constanța Vintilă-Ghițulescu (n.1969, Valea Călugărească, Prahova), doctor în istorie și civilizație la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris (2004), iar în sociologie la Universitatea din București (2012), coordonatoare, împreună cu Silvia Marton, a Grupului de Reflecție asupra Istoriei Politice și Sociale (secolele XVIII-XIX) din cadrul Colegiului „Noua Europă”.

Cărțile ei [***Focul amorului: despre dragoste și sexualitate în societatea românească (1750-1830)***, Ed. Humanitas, 2006; ***Evgheniții***, roman, Ed. Humanitas, 2006; ***În șalvari și cu işlic. Biserică, sexualitate, căsătorie și divorț în Țara Românească a secolului al XVIII-lea***, Ed. Humanitas, 2011; ***Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești (1780-1860)***, Ed. Humanitas, 2013; ***De la işlic și joben. Modă și lux la Porțile Orientului***, Ed. Peter Pan, 2013] se bucură de o apreciere tot mai largă, beneficiind de numeroase premii și traduceri. Merită amintită și colaborarea, în calitate de consultant științific, la realizarea scenariului unui proiect cinematografic de excepție - ***Aferim!*** (2015), în regia lui Radu Jude.

Ultimul său volum, ***Patimă și desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieții cotidiene în societatea românească (1750-1860)***, apărut la Editura Humanitas în 2015, surprinde un timp al prefacerilor lente, în care specificul mioritic, opulența și aromele Orientului, energia și apetitul mai accentuat pentru nou ale Occidentului creează un melanj bizar de culturi și civilizații. Un topos a cărui poveste, spusă cu erudiție și pasiune, suntem îmbiați să o savurăm pe îndelete, cu toate simțurile. Constanța Vintilă-Ghițulescu examinează în manieră personală epoca premodernă, izbutind să scoată din ascundere o lume socotită până nu demult nerelevantă științific, peste care trecerea timpului ar depune, cu siguranță, alte și alte straturi de uitare: *„Dar mult mai trist mi se pare dezinteresul pentru această lume de ieri, pentru mecanismele ei de supraviețuire, pentru universul cotidian, pentru manierele de interpretare a gesturilor și a comportamentelor pe care inconștient le-am moștenit, care se regăsesc în fiecare dintre noi”* (p.13).

Atmosfera vremii e înfățișată minuțios, abundența detaliilor neafectând deloc coerența textului. Dimpotrivă, cititorul curios intelectual prizează cu voluptate revărsarea, uneori încrucișată, a surselor. Fiindcă informațiile pe care ni le pune la dispoziție autoarea, după ani și ani de documentare, sunt readuse la viață, făcute să (se) exprime într-o manieră ispititoare, mult depărtată de ariditatea altor lucrări istorice. Spectacolul propus e unul de zile mari: cu decoruri după moda vremii, înlocuite, inteligent, de la o *„perdea”* la alta, în funcție de nevoile producătorului, cu actori în costume de epocă stând la *„voroavă”* în cel mai pitoresc limbaj. Pe scenă se perindă griji și răsfățuri legate de alimentație, de îmbrăcăminte, de igiena trupului, de sociabilitate și petrecere, de moarte. Li se adaugă spontaneitatea și umorul fin ale scenografului, preocuparea de a scrie altfel, cu viață, despre ceea ce s-ar fi putut risipi definitiv în negura timpului.

Hrana cea de toate zilele, primul și cel mai întins capitol al cărții, ne poartă prin casele boierești și prin cele ale norodului. Ne îngăduie să tragem cu ochiul la bucatele de pe masa omului sărac, a călugărului, a oșteanului, a bolnavului, a celui întemnițat. Aflăm că meniul depinde nu numai de pungă ori de categoria socială, ci și de restricțiile/dezlegările bisericești, de anotimp (*„Există un timp de sărbătoare cu «mațul sătul», în preajma Crăciunului, și un alt timp de sărbătoare, trecut doar cu «curul fudul», cel din preajma Paștelui, care cade în perioada grădinilor pustiite de frigurile iernii.”* – p. 24), de superstiții (*„Septembrie: gustă lapte dulce până mănânci și-ți va fi bine preste an. Noiembrie: să te păzești de usturoiu, că la al treilea an să vor scorni la tine boale. Decembrie: să te păzești de varză, ca să nu dobândești la vară boală grea și friguri. [...] Acestea păzindu-se, nu mai veți pătimi de sminteală”* – p. 32-33).

În epocă, săracii consumă, aproape zilnic, mămăligă din făină de porumb sau de mei (cultivat, de fapt, pentru hrana animalelor) și fasole; de sărbători - sarmale în foi de hamei; în reveriile nocturne – cârnați. Pâinea o găsim rar pe masa celor nevoiași (în Moldova, din 1.341.696 locuitori doar 120.409 se hrăneau cu pâine, așa cum reiese dintr-o statistică întocmită în 1848 de Nicolae Șuțu), iar carnea - mai deloc, fiindcă orătăniile și animalele din ogradă sunt vândute pentru a se acoperi dările față de stăpânire. Plantele aromatice - abundente, la îndemână și gratuite - nu prea ajung în cratițe, fiind întrebuințate (usturoiul, busuiocul) doar în practicile magice.

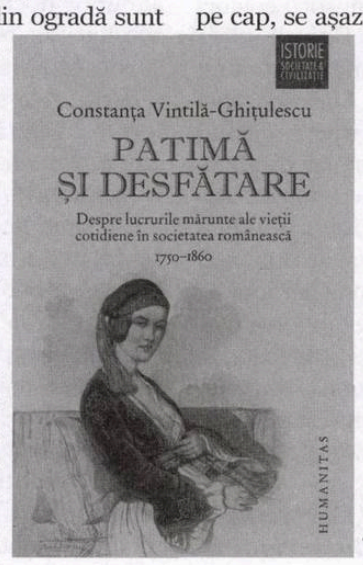

Abia târziu, prin secolul al XIX-lea, țăranii acceptă să cultive cartoful; exclusiv pentru prepararea rachiului ori ca hrană pentru animale. Ca alimente de rezervă, când foametea însoțește recoltele slabe, *„ierburile, coaja de copac și chiar măciuliile de papură umplu, o vreme, burțile goale”* (p. 81). La loc de cinste printre culturi, chiar și pe lângă casă, găsim *„iarba dracului”*, aducătoare de venituri consistente vistieriei (prin tutunărit/dajdia pe tutun) și numai bună pentru vindecarea pneumoniilor, a reumatismului, pentru combaterea păduchilor. Copiii înșiși profită de acest panaceu.

Dumnealor, boierii, se îndestulează de patru ori pe zi, meniul cuprinzând câte zece-douăsprezece feluri de bucate. Reținem că prin veacul al XVIII-lea *„gusturile sunt înfocat condimentate, puternic aromate, aprig parfumate. Papilele gustative sunt cu cruzime puse la încercare de gusturile stranii ce se regăsesc în aceeași îmbucătură. Acru, acid, amar, dulce, parfumat, toate amestecate într-o singură lingură.”* (p. 41-42). Untul și zahărul se topesc în fiece mâncare, iar cafeaua se bea neapărat cu cardamom. Cărțile cu rețete nu prea își au rostul, analfabetismul în rândul femeilor fiind aproape ubicuu. Cele *„europenești”* pătrund pe meleagurile noastre fără ingredientele aferente, fără balanțe etc., stârnind, practic și lingvistic, competențele bucătăreselor. Până la urmă, pe mesele celor înstăriți răsar cârnăciori *„a lui Rișăliu”, „supă de fâstăci”, „gato dintr'o mie de frunze”, „înbucătură de dame”, „mâncare de curcă «pentru femei leneșe»”, „jăli (jeleu) de portocale”*...

De vin se bucură, când pot, mai toate vârstele și păturile sociale. Se scoate la vânzare cu lăutari (p. 98). Are proprietăți terapeutice. Sugarilor li se recomandă *„îndoit cu apă”*. *„E toiagul bătrâneților și nebunia tinereților”* (p. 99). Anton Pann: *„Vinul face pe săraci bogați, pe ciungi cu mâini, pe ologi cu picioare și pe orbi cu ochi”* (p. 106). Același Anton Pann e amintit cu al său ***Îndreptător al beților, care cuprinde în sine numirile beților și toate faptele care curg din beție***, unde prezintă formele lor de organizare (companie, steaguri, cete) și creionează, cu condimentele de rigoare, tipurile de turmentați (*„fruntași”, „limbuți”, „arțăgoși”, „zdrențoși”, „purcei”, „voinici”, „golași”, „muieratici”*).

Capitolul al doilea, intitulat ***Civilitatea, ipolipsisul și jocul social***, începe cu câteva considerații privind lectura. În perioada cercetată – observă autoarea -, sporește numărul de traduceri (cărți de cult, almanahuri, cărți populare) și apare cititul individual, în intimitate. Boierii cultivați, *„numărați de către istoriografia română mai ceva ca steagurile lui Pristanda”* (p. 126), își așază la loc de cinste, printre obiectele de lux, biblioteca personală. De citit, citesc mai puțin. Și detestă împrumutul cărților. Cei care *„s-ar îndrăzni”* să le fure sunt amenințați cu afurisenia: *„1822, aprilie 15 zile. Să se știe, această cărticică iaste a lui Ioan sin Nicola Cerne. Și cine a fura-o să fie în burduhu dracului și să fie afurisât de 12 arhierei. Ioan Cerne”* (idem). Tot boierii, cu cât sunt mai procopsiți, se (auto)consideră mai înțelepți și mai „politicoși”. În epocă, se poartă genealogiile inventate și autopromovarea ca model politic, social, cultural.

La masă, noțiunea de politețe capătă alte înțelesuri. Furculița e aproape absentă, cuțitul se folosește și pentru curățatul dinților, iar lingura pentru supă refuză să înlocuiască sorbitul din bol. Platourile și paharele sunt comune, iar *„talgerele nu se ridică niciodată de pe masă, molipsind aerul, otrăvind mirosul, vederea și simțurile din cauza resturilor, împrăștiate peste tot”* (p. 139). Sarea se pune direct pe masă, oasele se aruncă pe jos, iar scuipătorile sunt folosite... în zilele de bal. Degetele, exploatate din greu, *„sunt înmuiate în sosuri, scufundate în boluri, ating carnea [...], sunt linse, sunt șterse de rochiile cucoanelor sau de propriile haine, de fața de masă”* (p. 144).

Pentru a mânca, boierii, neapărat cu turbanul pe cap, se așază turcește pe sofale, între perne, *„gata să picotească”*, și nu par dispuși să renunțe la confortabilele deprinderi nici după apariția mobilierului occidental. Stă dovadă în acest sens, printre altele, o însemnare de prin anul 1839 a pictorului Miklós Barabás referitoare la vizita făcută lui Constantin Cantacuzino: *„De abea mi-am putut reține râsul intrând în odaia lui, unde am văzut vreo zece boieri fumând din niște ciubucuri lungi, însă șezând fiecare turcește lângă câte un scaun pe jos, dar cu jobenul pe cap și cu aripile fracului tăvălite pe dușumelele odăii!”* (p. 148).

Secțiunea «***Primineli și sulimanuri»: despre igiena trupului și frumusețea chipului*** aduce informații privind grija individului premodern față de propriul corp. Aflăm că folosirea apei, precum în cazul alimentației, e condiționată de posibilitățile fiecăruia (vodă Mavrogheni, de pildă, acordă dreptul la apă în funcție de contribuția la cămara domnească), de canoanele Bisericii (*„Preotul, dă se va spăla sau va merge la bae, acela nu poate să facă liturghie într-aceaia zi, nici are voe după liturghie să se spele. Nice mireanul, de să va spăla sau va mearge la bae, nu poate să i se dea dumnezeeștile taini”* p. 198), de credințele populare (p. 212). Săpunul înseamnă cheltuială. Documentele spun că până spre 1880 europenii îl folosesc doar pentru spălarea mâinilor și a feței (*„adică ceea ce se vede”* – p. 197). Prin mahalalele Bucureștiului, baia este corelată cu desfrâul. Boierii și negustorii, deși au pe lângă conac spălătorii, băi, umblători, socotesc folosirea frecventă a apei *„«o nebunie fără seamă» și o fudulie excesivă”* (p. 203).

Un pas înainte în ceea ce privește igiena se face odată cu apariția batistei sau a *„basmalei de nas”*. Manualele de civilitate ale vremii îi descriu pe larg funcțiile și modul de întrebuințare: *„«trebuie evitat orice zgomot» [...], «niciodată mucii ca săgeata din arc nu hârcâi, nici scuipi că rușine iaste»”; interdicțiile continuă: să nu-i arunci în uliță, pe unde trec oamenii, sau pe pereții casei sau pe pardoseală, fiindcă este un gest prea mojicesc, ci în maramă, să-ți salvezi cinstea”* (p. 195).

Același trup e locuit de purici și de păduchi, răspândiți pe-acasă, plimbați prin instituții (spitale, cazărmi, temnițe etc.).

(Continuare în pagina 18)

DANIELA SITAR-TĂUT ÎN DIALOG CU SĂLUC HORVAT

***Daniela Sitar-Tăut**: Domnule profesor, mi-ați predat la facultate un opțional la care m-a obligat tata să mă înscriu, sperând c-o să mă vadă bibliotecară. N-am fost o studentă prea studioasă, ba chiar antipatică uneori, la materiile care nu țineau exclusiv de literatură. Convențiile bibliografice mi se păreau hieroglife, puneam greșit liniile de pauză, punctele sau virgulele... Introducerea în biblioteconomie, cursul dumneavoastră era însă un act de pionierat, introdus ulterior în liceele filologice și în alte universități...*

Săluc Horvat: Introducerea biblioteconomiei ca disciplină de învățământ în liceele cu profil filologic și în învățământul superior filologic a constituit una din preocupările mele constante. În liceu a fost cuprinsă în planul de învățământ în perioada în care se urmărea realizarea unei pregătiri profesionale a elevilor. Am propus-o mai întâi la un liceu din Baia Mare, care avea și clase de filologie. Am întocmit și o programă. Agreată de Ministerul Învățământului, ea a fost extinsă la nivel național, devenind și disciplină de bacalaureat. Am redactat și un manual, primul de acest fel destinat elevilor de liceu. În învățământul universitar, biblioteconomia s-a bucurat de o largă audiență prin profesorii celebri care au predat-o: prof. Ioachim Crăciun la Universitatea din Cluj, care a propus pentru prima dată acest curs, N. Georgescu-Tistu și Dan Simonescu la Universitatea din București. După mulți ani de întrerupere, găsind înțelegerea Facultății de Litere a Universității din Baia Mare, cursul a fost introdus, la solicitarea noastră, ca disciplină obligatorie la unele specializări și ca opțional la altele, curs pe care l-am predat mai bine de douăzeci de ani. În aparență o disciplină rigidă prin terminologia și regulile standardizate impuse de norme biblioteconomice internaționale, universal acceptate și practicate, în realitate, prin multiplele conexiuni cu diversele domenii ale cunoașterii, este o disciplină interesantă și mai ales cu puternice implicații în activitatea de cercetare.

***Daniela Sitar-Tăut**: Volumul **Cartea de-a lungul anilor. Momente din istoria scrisului, a cărții și a tiparului** (2015) îmi pare o pledoarie interesantă pentru cartea scrisă, demers perceput drept desuet de adepții lecturii virtuale. Descoperim aici, într-o istorie universală, diacronică, traiectul evolutiv al scrisului, de la ideograme încrustate pe tăblițele de argilă, piatră, lemn, pe scoarțe de copaci, carapace de broască țestoasă, papirus, pergament, piele de oaie etc. la scrierea electronică, relevarea inventatorilor alfabetului - hicsoșii, scrierea cuneiformă a egiptenilor, cea hieroglifică a chinezilor, tăblițele de lut ars de la Tărtăria, scrierea grecească fără spații între cuvinte și fără punctuație, utilizarea literelor mobile din Coreea, înainte cu două secole de apariția tiparului, date despre **Analectele** lui Confucius etc. Care este istoria acestei istorii?*

Săluc Horvat: *Cartea de-a lungul anilor*, volum apărut la Editura Școala Ardeleană din Cluj-Napoca (2015), s-a născut pornind de la numeroasele însemnări făcute pe marginea cursului de biblioteconomie pe care l-am predat mai mulți ani studenților filologi în cadrul Facultății de Litere a Universității din Baia Mare. Cum obiectul cursului avea la bază cartea, cu toate implicațiile ei sociale și educaționale, am considerat util să adaug, pe lângă noțiunile de strictă specialitate, informații care să contureze aria largă de probleme privind evoluția și istoria acesteia. Se știe că, până să apară cartea, a fost necesar să se descopere scrisul. Iar pentru ca acesta să fie imprimat pe suport, a fost nevoie să se descopere materialele pe care să fie redat. De la semnele hieroglifice la alcătuirea unui alfabet a fost un alt drum, iar de la cărțile pe tăblițele de lut la cartea codex și de aici la cartea electronică parcursul a fost lung și plin de curiozități demne de a fi cunoscute. Am scris acest volum și din dorința de a sublinia supremația cărții tipărite împotriva tuturor ideilor conform cărora ea este pe cale de dispariție. Cu certitudine, chiar dacă va cunoaște unele schimbări de formă, de suport de imprimare, va dăinui cel puțin atâtea secole câte au trecut de la descoperirea ei.

***Daniela Sitar-Tăut**: **Dicționarul cronologic Eminescu**, volum editat abia în 1994, este un instrument indispensabil eminescologilor și partizanilor lui Eminescu, ce facilitează accesul, aproape filmografic, la biografia acestuia. La un moment dat însă, într-o scrisoare din volumul lui Nicolae Scurtu, **Săluc Horvat și contemporanii lui**, exasperat de referatele mefiente ale editurilor centrale, spuneați, cu obidă, că sunteți gata să aruncați în foc cartea asta... Cum a luat naștere acest dicționar și care au fost dificultățile reale ale editării ei?*

Săluc Horvat: Fiecare carte își are geneza și istoria ei. Firesc, și ***Dicționarul cronologic Eminescu***. Inițial, demersul nostru a pornit de la o mai veche pasiune pentru viața și opera lui Eminescu. Cartea a pornit, pur și simplu, de la notele de lectură și de studiu ale unor documente privitoare la poet. Pe măsură ce acestea s-au adunat, mi-am dat seama că ele ar putea să devină o carte. Așa s-a născut prima formă a ***Dicționarului***. Desigur, acesta a fost doar începutul. O primă problemă a fost alegerea formei sub care să fie prezentat materialul imens adunat. O nouă monografie romanțată, asemenea celei publicate de G. Călinescu, n-ar fi avut nicio șansă de reușită. Așa s-a născut ideea realizării unui alt tip de monografie, una în care viața și activitatea lui Eminescu să fie redate așa cum au curs, cum au fost cunoscute și receptate de către contemporanii săi și de posteritate, adăugând și argumentând, pe cât a fost posibil, fiecare moment cu documente susținute de ample trimiteri la surse. Ordinea a fost cea cronologică, iar timpul și spațiul au fost de o largă cuprindere, de la prima atestare a familiei Eminovici pe teritoriul Moldovei, cu trimitere până la cele mai vechi datări ale numelui Eminovici, oprindu-se la zilele noastre (2012). Ajungând la forma de carte, manuscrisul a fost oferit spre publicare Editurii Cartea Românească. Se întâmpla în anul 1987. Spre surprinderea mea, la doar câteva săptămâni am primit de la editură un plic care conținea un referat de câteva pagini cu diverse observații și propuneri. Referatul nu purta niciun nume. În finalul acestuia, se propunea publicarea cărții, considerându-se că se aduc completări interesante la biografia eminesciană, cerându-mi-se să fac îndreptările pe care le voi considera necesare. M-am conformat și, într-un timp scurt, m-am prezentat cu manuscrisul la editură, redactor-șef fiind Cornel Popescu, care s-a arătat oarecum contrariat de propunere, mai ales că autorul era unul total necunoscut. În prezența mea, manuscrisul a fost predat lui Mircea Ciobanu, viitorul redactor de carte. La despărțire m-a atenționat că va trebui să am răbdare, editura publicând mai ales beletristică și mai puțin critică. Am așteptat luni de-a rândul un răspuns, fără să vină. În cele din urmă, trecând prin București, sub pretextul de a duce unele completări, am ridicat dosarul, cu greu găsit în maldărul de manuscrise aruncate în mai multe dulapuri. Firesc, el nu a mai fost restituit.

Se apropia centenarul morții lui Eminescu, pregătit cu mult tam-tam. În speranța că voi găsi mai multă înțelegere, am predat manuscrisul Editurii Dacia din Cluj-Napoca, redactor-șef fiind poetul Vasile Igna, cu care mă cunoșteam. Promisiuni certe, era singura lucrare în planul editurii dedicată lui Eminescu. La apariția planului editorial, lucrarea noastră nu a fost cuprinsă. Răspunsul: „Nu a fost aprobată de București". A trecut centenarul, a venit Revoluția, eu aproape că îmi pierdusem orice speranță. Salvarea a venit de la prof. dr. Valeriu Achim, directorul Editurii Gutinul, și, în câteva luni, lucrarea a văzut lumina tiparului și încă într-un tiraj generos.

***Daniela Sitar-Tăut**: Au urmat apoi, aprofundând aria preocupărilor eminesciene, **Însemnări despre Mihai Eminescu. Studii și articole**, Baia Mare, 2000; **Mihai Eminescu. Luceafărul.** Ediție bibliofilă, Baia Mare, 2000; **Eminescu și contemporanii săi**, Cluj-Napoca, 2009; **Mihai Eminescu. Repere biobibliografice**, Iași, 2013. Reacțiile eminescienilor „cu patalama" v-au fost favorabile sau ați fost taxat drept un intrus, un neavenit, ce provine dintr-un centru universitar fără rezonanță cultural-istorică?*

Săluc Horvat: Nu am întâlnit reacții care să mă facă să mă consider un „intrus". Dimpotrivă, încă de la apariție, ***Dicționarul*** s-a bucurat de cronici elogioase. Cunoscutul eminescolog Gheorghe Bulgăr, de exemplu, a publicat mai multe cronici. Despre volum afirma: „***Dicționarul cronologic Eminescu** alcătuit de Săluc Horvat este un act de cultură, de pietate, de erudiție, indispensabil cercetătorilor și iubitorilor operei lui Eminescu*". Despre ***Dicționar***, precum și despre celelalte lucrări publicate despre Eminescu amintite de dumneavoastră s-au pronunțat elogios mulți alți critici, între aceștia Constantin Cubleșan, Ion Buzași, Mircea Popa, Gheorghe Glodeanu, Mihai Cimpoi, Marian Barbu, Elena Dabija și alții. Amintim și numeroasele citări de care se bucură, de la ***Dicționarul scriitorilor români*** la multe alte lucrări despre Eminescu. Faptul că încă de la prima ediție a Congresului Internațional al Eminescologilor (ajuns la ediția a IV-a), organizat la Chișinău de academicianul Mihai Cimpoi, m-am numărat printre invitați, alături de eminescologi din întreaga lume, mă îndreptățește să mă simt confortabil în rândul acestora. Părerile pot fi, desigur, diverse. Ceea ce doresc să subliniez este faptul că eu am scris despre Eminescu și opera lui nu pentru a-mi căuta un loc anume într-o ierarhie, ci din dorința de a contribui la o mai bună și corectă cunoaștere a marelui poet.

***Daniela Sitar-Tăut**: Un alt autor pe care l-ați cercetat îndeaproape a fost Liviu Rebreanu, pe care l-ați analizat în tomul **Liviu Rebreanu. Ion. Universul uman** (2002, 2015), ultima ediție la editura ieșeană TipoMoldova, bine dezvoltată în ultimii ani, dar cu coperte și interioare prost machetate. Volumul a primit un premiu și la Saloanele Liviu Rebreanu de la Bistrița...*

Săluc Horvat: Rebreanu s-a numărat între scriitorii la a cărui operă am revenit mereu. Am scris și publicat mai multe cronici și comentarii. Între acestea se numără și eseul apărut la Editura Dacia: ***Liviu Rebreanu. Ion – universul uman***. Succesul de care s-a bucurat a făcut ca acest volum să fie reeditat.

(Continuare în pagina 10)

Nicolae SCHEIANU – 60

Un rege cretan

Lucrurile s-au învechit deodată
în preajma mea
cum te-ai culca noaptea - prunc
și te-ai trezi acoperit de mușchi și licheni

oriunde mă uit cineva încărunțește
de pe copaci cade floarea și fructul
putrezește căzut la rădăcină
ceva se usucă sau face peste noapte semințe
și zgomotul lor în cădere
îmi răscolește auzul, simțurile
din vremea când - oriunde priveam
vedeam cum crește lăstaru-n livezi
și auzeam cum se urcă seva la ceruri

După atâta timp pierdut cine știe pe unde
cine știe de ce
m-am trezit numai cu un cufăr înțesat
cu atâtea lucruri de prisos
cu atâta trecut ros de carii
la ce bun, mi-a zis, la ce bun
dacă se-nvechesc în preajma mea lucrurile toate
de parcă aș fi regele cretan
și orice aș atinge
se transformă în aur tomnatic
topindu-se-ncet
curgându-mi prin vene.

Clepsidra

(Nepoatei mele, Patricia)

Stă de-atâta vreme în colțul ei,
indiferentă și neclintită - clepsidra.
Adesea, aud noaptea nisipul
curgând fir cu fir
în deșertul odăii
și-n ochi mi se-ntretaie toate
cărările pe care am umblat împreună.
Nici nu știu dacă îți mai amintești
cum întorceam
de pe o parte pe alta - clepsidra
într-un joc început de demult,
nesfârșit pentru toți, impasibil și mut.
Nisipul se strecura la fel, fată frumoasă,
numai că, pe partea mea de clepsidră
se-ngroșa pe nesimțite, nevăzut
și eu te priveam și știam.
Pe partea ta răsărea soarele
și revărsa peste lume
aburul cald al dimineții.

Într-o zi, când vei vrea
să ne mai jucăm, să întoarcem clepsidra
mă vei afla înăuntru
și te voi privi din cupele ei
mereu flămânde, mereu gata de joacă...

Scheiu

Pe Valea Potopului
mai trec și acum
corăbii de cenușă și scrum
și se scufundă toate deodată
în albia secată.

Nouă nu ne-au adus smirnă
nu ne-au adus tămâie și nici
bucate alese
doar trudă și mere de aur
în livezile dese

Năluci, suferință și nopți
înșirate veac după veac
la marile vremilor porți.

Sub stele mari, cât globul didactic
oglindită în apa șerpuitoare-a potopului
sub învelișul galactic
stă răbdătoare și neîmplinită
vatra bătrână a Scheiului.

*„Pelicule din realitatea imediată, viziuni mai ales ale sordidului și insignifiantului provincial reprezintă cele mai multe din versurile lui Nicolae Scheianu, autor al volumului **haine groase și cărți de citit**. Un solemn și reparator «atunci» se poate detecta totuși în poezia lui Nicolae Scheianu, autor interesant și original, de la care se pot aștepta multe lucruri bune: «va fi un timp, va fi un loc/smerit voi saluta norii/voi rosti benedicții într-un luminiș cu goruni/urmărind cum vibrează-n lumină/clipele mele/ solemne ca imnul unei țări fericite».”* (Dan Cristea, „Luceafărul”, nr. 6, 14 februarie 1996)

*„Structurat în două cicluri (**haine groase și cărți de citit** și **Pe Donul liniștit curge Sena cuminte**) volumul lui Nicolae Scheianu demitizează, schimbă accentele, «rostește cuvântul până se despică marea», spune lucrurilor pe nume. Inteligent și sincretic, metaforic și sobru-pesimist, ca o «retorică a amărăciunii», mesajul poetului se adresează – firesc– generației sale și mustrător-ironic generațiilor precedente în poemul care dă titlul volumului: «în rafale, din norii de toamnă/frica și frigul/ somnul întârzie în adăpost/ziduri, obsesii/ un om prăbușit pe un scaun/ până când, din carnea lui zdrențuită/scoate capul un poem fericit/cine i-a promis un ținut fabulos/haine groase și cărți de citit/ideologii aspre religii/până unde ești tu/în această patrie sumară».”* (Sanda Tașula, „Revista Centrul Național de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației Populare”, Buletinul informativ, nr.2/1996)

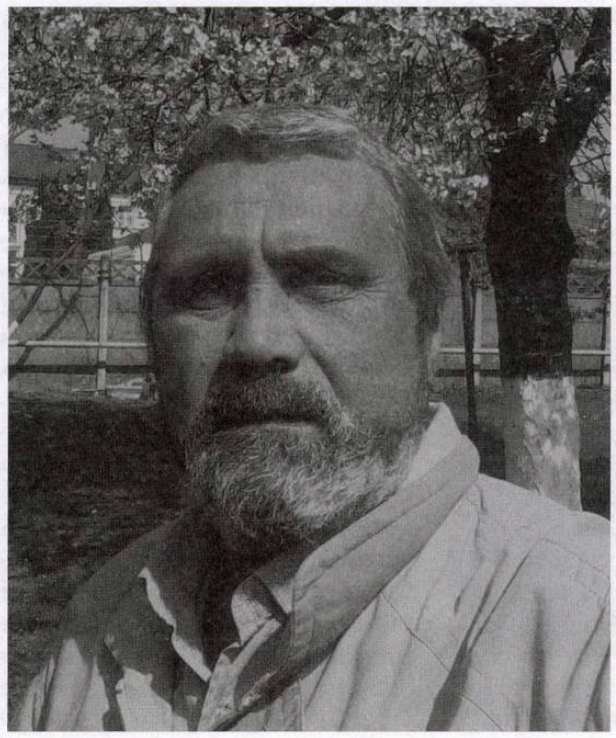

*„Volumul de debut al lui Nicolae Scheianu, **haine groase și cărți de citit** (Ed. Cybela, Baia Mare, 1995 – extraordinar titlu de carte!) veghează «neputința și gloria» poetului înrolat «sub tot felul de flamuri» poetice, dar și, dimpotrivă, statutul cuvântului (nu numai poetic) într-o provincie dominată de plictis și tristețe, nu neapărat bacoviană («un alfabet în hieroglige și paradigme», poetic și despotic în același timp prin concentrare și sintagme insolite care evită discursivitatea, sonorizarea vidă, urmărindu-se identitatea antiretorică a poetului și a poeziei sale.”* (Echim Vancea, „Jurnal de Sighet”, nr. 179, iulie 1996)

*„Volumul de debut **haine groase și cărți de citit** al lui Nicolae Scheianu readuce în peisajul poetic actual problematica sensului poetic privită din perspectiva unei deveniri întru negație a cuvântului, a percepției acute a maculării semnificației sale... Versurile, prinse într-un fel de fragmentarism al expresiei, într-o receptare segmentară a realității transpun, de cele mai multe ori, explicit acea căutare disperată a sensului care induce nevoia unicității, a singularității semnificate.”* (Adriana Cean, „Tribuna”, nr. 29, 18-24 iulie 1996)

*„Fenomen de tot rar în poezia românească actuală, dar și în poezie, în general, ca un autor să-și hrănească imaginarul, fără a lăsa impresia că forțează în vreun fel nota, cu evenimente din timpul diluviului veterotastamentar, Nicolae Scheianu preia/ prelucrează semnificația simbolică a potopului, aceea de cataclism fortuit și regenerator, prefigurare a mântuirii prin taina botezului... Vorbim despre o carte ce poartă titlul poemului de mai sus, **Pietre din Potop** (Editura Vinea, București, 2017). (...) stilistic, aceste grefe țin poezia în siajul unui postmodernism moderat. Intuind pericolul unui drum înfundat, spre finalul cărții, iar aceasta dovedește că volumul are arhitectură, descifrăm intenția parodică încă de la nivelul titlului (**Sub tot felul de flamuri**), dar și în textura poemelor. **Pietre din Potop** este o carte de versuri extrem de bine articulate, în care o întreagă invazie de motive mitologice asigură poeziei un prestigiu tematic.”* (Viorel Mureșan, „Caiete Silvane”, nr. 144/2017)

*„Cu puternic substrat filozofic, poezia lui Nicolae Scheianu reafirmă, mai întâi, existența a două lumi, a celor ce se văd și a celor închipuite, despre care au vorbit adesea artiștii și gânditorii («lumea-nchipuirii» și «lumea cea aievea», cum le numea Eminescu în **Memento mori**), dar care alcătuiesc, de fapt, un tot: «punctul cel mic în care încap laolaltă». În acest context, cuvântul este desemnat ca un fel de omolog al pietrelor, aflat, spre deosebire de acestea, în puterea omului, fiindcă «prin crusta lor se vede nisipul/toată măreția lumilor de demult/pulberea lor și nimicul». În privința pietrei, în contextul primei părți, în special, începând cu titlul, aceasta este o sugestie a stabilității, dar și a configurației destinale a vieții omului («Nu este meritul meu, ci al/strămoșilor strămoșilor mei/ că și-au durat vatra pe malurile/dulci-amărui ale Potopului», dacă «de baierele cerului/vremurile atârnă gata sortite/și pentru cei smeriți și pentru cei nesmeriți»). Sinceritatea emoției intense a poeziei lui Nicolae Scheianu – vizibilă peste tot, dar mai ales în partea a doua a cărții – se exprimă neconstrânsă de canoane prozodice, versul liber fiindu-i, în acest caz, aliat poetului. Cuvintele traduc, în acest fel, o stare de spirit autentică, încât sintagme precum «orbecăire disperată, râurile de umori nimicul/disperarea» sunt zvâcniri lăsate să se exprime spre o finalitate cathartică, prin nepremeditate confesiuni, astfel că până și absența rarisimă a acurateței construcției nu este altceva decât expresia amintitei autenticități a trăirii.”* (Mioara Bahna, „eCreator”, vol. 7, ***Așii cuvântului***, Baia Mare, 2017)

*„Multă autoironie, o persiflare a realității, modalitatea lui Scheianu de a se îmbărbăta, de a se motiva cumva, pentru a face față vieții înseși: «Pe poeții buni îi papă chelnerițele/când norii se risipesc de pe cer/ei fac revoluție/și nori de vodcă trimit în văzduh/vine ea și nota de plată» (**Pe poeții tineri îi papă chelnerițele**) sau: «Nici n-am intrat încă în biografie/să vezi atunci ce poeme-o să iasă/să vezi atunci strălucire și fast/poezie cum nu s-a mai scris» (**Umbra mea, biografia umbrei mele**). O carte bună, solidă, plină de substanță, «o carte de poezie din care să nu poți scoate nimic și în care să nu poți adăuga nimic fără să strici», după cum a zis hârșitul poet Ion Mureșan”* (Ioan R. Roșiianu, „Argeș”, iulie 2017)

*„Apărută după două decenii de la publicarea primului volum (**haine groaseși cărți de citit**, Editura Cybela, 1996), noua carte a lui Nicolae Scheianu, intitulată **Pietre din Potop** (Editura Vinea, București, 2016), este aceea a unui creator matur, stăpân pe uneltele sale. Ea adună laolaltă peste optzeci de piese – pietre prețioase decantate din aluviunile atelierului de creație. Universul astfel construit constituie templul pe care-l înalță poetul întru reconcilierea cu sine și cu divinul. Cât despre durata îndelungată a întreprinderii, ea trădează o conștiință artistică aparte: cărțile mari nu se nasc în fiecare clipă, iar poezia autentică ascunde sedimentări și limpeziri continue. Din această perspectivă, observăm, îndeosebi în primele pagini ale cărții, o oarecare teamă de așezare sau, mai degrabă, dificultatea de a alege, întru zidire și venerare, «malul cel bun al Potopului» (...) Ca să întâmpine o nouă epocă, și poezia are nevoie de primenire, de spălare ritualică în apele noi ale Potopului spre a se elibera de tot ce-o învechește, de «păcatele» inerente, pângăritoare de artă autentică.”* (Delia Muntean, „Argeș”, aprilie 2017)

Mircea POPA

MIHAI CIMPOI (75) LITERATUL ŞI OMUL DE CULTURĂ

Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia a hotărât ca în mai 2006 să-l investească pe istoricul literar şi omul de cultură Mihai Cimpoi din Republica Moldova cu onorantul titlu de „doctor honoris causa". Evenimentul a coincis cu sărbătorirea a cincisprezece ani de la înfiinţarea tinerei universităţi bălgrădene, ceea ce a dat o notă aparte acestei fastuoase investituri, deoarece prin reprezentantul şi solul reputat de la Chişinău, oraşul Marii Uniri se afla în poziţia de a-l avea ca oaspete pe unul dintre cei mai străluciţi cărturari pe care i-a dat acest pământ românesc, acad. Mihai Cimpoi. Domnia sa vine printre noi aureolat de o faimă de necontestat, aceea de important critic şi istoric literar, de eminescolog şi de blagolog reputat, dacă putem spune aşa şi în acelaşi timp de mare prieten al adevărului, om de opinie fermă şi de mare curaj, a cărui voie s-a făcut auzită mereu şi în orice împrejurări, atunci când a fost vorba de destinul prezent şi viitor al neamului său. Poate tocmai de aceea, aici, în cetatea Marii Uniri, preţuirea de care se bucură luptătorul naţional Mihai Cimpoi, luptătorul cultural şi militantul pentru unitatea tuturor românilor, este unanimă şi plină de spornice credinţe.

Şi pentru că avem în faţă un om cu totul deosebit, permiteţi-mi să arunc câteva „lumini modelatoare", cum şi spune sărbătoritul, în biografia plină de evenimente social-politice a oaspetelui nostru.

S-a născut la 3 septembrie 1942, în comuna Larga, jud. Edineţ, din părinţi ţărani, veniţi aici de la Horodişteа-Botoşani. A urmat studiile în satul natal, apoi Universitatea de Stat din Moldova (1960-1965), perioadă în care a îndrăgit studiul individual de bibliotecă şi munca în cenaclurile literare „Miorița" şi „Mihai Eminescu". La absolvire, a devenit redactor la revista „Nistru", apoi la Editurile Cartea Moldovenească şi Literatura Artistică, secretar literar la Teatrul Naţional şi la Teatrul Liric „A. Mateevici", depunând în tot acest răstimp o laborioasă activitate cultural-literară. Pregătirea literară remarcabilă, suflul înnoitor al articolelor sale i-a determinat pe colegii de breaslă să-l numească secretar al comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor în 1987, iar în 1991 preşedinte al ei. În acelaşi timp intră în munca de cercetare, fiind numit şef de secţie la Institutul de Istorie şi Teorie Literară al Academiei de Ştiinţe a Moldovei. În 1991 este ales membru de onoare al Academiei Române, iar în 1992 membru titular al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, distins, la puţină vreme, cu Premiul Naţional al Republicii Moldova (1994) şi cu Marele Premiu pentru exegeză „Nichita Stănescu" (1995). În 2002 devine director al revistei „Viaţa Basarabiei", membru în mai multe colegii redacţionale („Caiete critice", „Paradigma", „Viaţa Românească", buletinul „Mihai Eminescu" ş. a.), colaborând la numeroase reviste din Moldova şi din România, devenind membru al Uniunii Scriitorilor din ţara noastră (din 1994 şi în comitetul director al acesteia), membru al PEN-clubului şi vicepreşedinte al Ligii Culturale a Unităţii Românilor de Pretutindeni. Obţinând în 1998 titlul de doctor în Filologie, va fi numit profesor universitar la Universitatea „Ion Creangă" din Chişinău, depunând o neobosită activitate pe tărâm literar şi cultural, activitate care i-a adus, în 1995 şi 2000, premiul „L. Blaga" pentru exegeză, Premiul pentru critică al Uniunii Scriitorilor din România (1997), premiul „Omnia" al revistei „Convorbiri literare" (2002) şi al Târgului Internaţional de Carte „Bookarest". Din 1992 a primit titlul de Maestru al Literaturii din Republica Moldova, Ordinul Republicii (1996), Medalia jubiliară „M. Eminescu", Ordinul Naţional „Serviciul Credincios" în grad de cavaler al României.

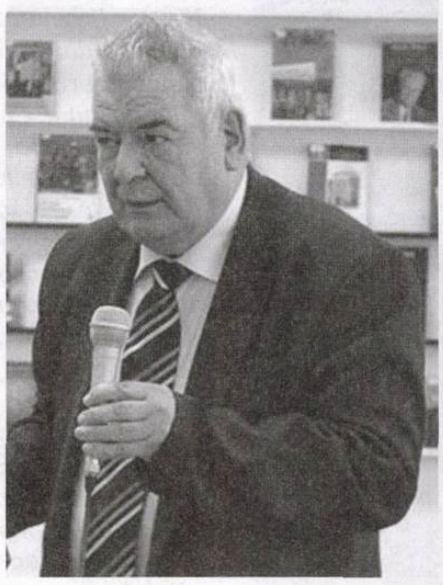

Toate aceste distincţii vin să răsplătească munca de aproape un sfert de veac pusă în slujba culturii şi a literaturii române, suflul nou organizatoric şi instituţional pe care l-a imprimat în munca de reaşezare comună a valorilor şi a unei mai bune cunoaşteri de o parte şi de alta. Om de acţiune şi de idee, acad. Mihai Cimpoi este un neobosit propagator de cultură, un om care a răspuns prezent la numeroasele invitaţii venite din partea forurilor de cultură române de pe ambele maluri ale Prutului, om tenace şi plin de energie, de o capacitate intelectuală şi o putere de muncă ieşite din comun.

Dacă socotim că Mihai Cimpoi a început să publice încă de pe vremea când era elev, în anii 1957-1958, la gazeta raională din Lipcani, că în 1968 a debutat editorial cu micromonografia ***Mirajul copilăriei***, că a publicat volumele de critică ***Disocieri*** (1969), ***Alte disocieri*** (1971), ***Focul sacru*** (1975), că în 1979 dă la iveală una dintre cele mai profunde exegeze eminesciene, ***Narcis şi Hyperion. Eseu despre personalitatea lui Eminescu***, că până la revoluţia română din decembrie 1998 şi disoluţia imperiului sovietic, Mihai Cimpoi a mai publicat un număr impresionant de cărţi, precum ***Cicatricea lui Ulysse. Eseuri duminicale*** (1982), ***Întoarcerea izvoarelor*** (1985), ***Creaţia lui Ion Druţă în şcoală*** (1986), ***Creaţia scriitorilor moldoveni în şcoală. Liviu Damian, Petru Zadnipru, George Meniuc, Spiridon Vangheli*** (1989), ***Dumineca valorilor*** (1989), putem spune că domnul Mihai Cimpoi se prezintă în faţa publicului literar din ţara noastră drept cea mai împlinită personalitate literară a Republicii Moldova din aceşti ani, putând fi socotit cel mai popular scriitor basarabean, alături de Ion Druţă. Anii frământaţi care au urmat nu l-au putut răpi de la masa de lucru, iar prezenţa sa publică a devenit de acum tot mai bine cunoscută. A scris şi a publicat cărţi despre Eminescu, cum ar fi ***Căderea în sus a Luceafărului*** (Galaţi, 1993), ***Spre un alt Eminescu. Dialog cu eminescologii din întreaga lume*** (Chişinău, 1993), sinteze fundamentale despre literatura Basarabiei: ***Basarabia sub steaua exilului*** (1994), ***O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*** (Chişinău, 1996); exegeze de căpătâi despre mari scriitori români: ***Lucian Blaga, paradisiacul, lucifericul, mioriticul*** (Cluj-Napoca, 1997), ***Duiliu Zamfirescu între natură şi idee*** (Focşani, 2002) şi câteva cărţi de eseuri: ***Sfinte firi vizionare*** (Chişinău, 1995), ***Plânsul demiurgului*** (Iaşi, 1999), ***Cumpăna cu două ciuturi*** (Timişoara, 2000), ***Brâncuşi – poet al nesfârşirii*** (Chişinău, 2001), ***Critice*** I şi II (Craiova, 2001, 2002), ***Zeul ascuns*** (Chişinău, 2002), ***Esenţa fiinţei. (Mi)teme şi simboluri existenţiale eminesciene*** (Chişinău, 2003).

După cum se poate vedea, ne aflăm în faţa unui creator cu o operă vastă şi înnoitoare, operă cu rădăcini adânci în întreg spaţiul românesc. Deşi se pot decela câteva teme şi subiecte preferenţiale, cum ar fi Eminescu şi Blaga, autorul de care vorbim a acţionat energic asupra întregii scări de valori a literaturii române, pe care o modifică mereu, îmbogăţind-o cu noi nume, care intră în atenţia acestui exeget performant, preocupat de o nouă aşezare şi definire a cadrului literar-istoric, de proiecţie a personalităţilor pe canavaua vremii. Domnul Mihai Cimpoi este unul dintre aceia care au contribuit în mod esenţial la realizarea importantei lucrări academice ***Dicţionarul general al literaturii române*** (din care au apărut până acum patru volume), unul dintre aceia care au gândit literatura română în perspectivă integratoare şi europeană, după cum o dovedesc cele două volume iniţiate şi coordonate de domnia sa: ***Mărul de aur. Valori româneşti în perspectivă europeană*** (Bucureşti, 1998) şi ***Lumini modelatoare. Legături literar-spirituale între Moldova (Basarabia) şi Ardeal*** (Bucureşti, 2002). Să nu uităm apoi că ***Bibliografia Mihai Cimpoi***, apărută la Editura Litera din Chişinău în 2002, ni-l prezintă pe omul de cultură Mihai Cimpoi în variate ipostaze: de critic şi istoric literar, de editor, de publicist, de redactor şi coordonator, de traducător, de om al dialogului şi al interviului, de exeget şi recuperator de valori. Ne aflăm carevasăzică în faţa unei personalităţi proteice, polivalente, multilaterale, în faţa unui generos om de ştiinţă, pentru care cultura şi acţiunea publică reprezintă un mod de viaţă. Mihai Cimpoi ridică enciclopedismul tradiţional românesc la noi cote de înţelegere şi apreciere, la un nivel la care perspectivele infinite ale germinaţiei sale intelectuale capătă contururile unei construcţii arhitectonice de amploare. Nicicând mesianismul dacoromân de pe malurile Nistrului n-a zămislit o mai puternică forţă de răspuns la provocările istorice imediate ca în cazul omului providenţial de faţă, care nu numai că scrie istorie, dar şi face istorie. Poziţia sa intransigentă în chestiunile legate de alfabetul latin şi de introducerea acestuia în Republica Moldova, punctul de vedere înaintat în privinţa limbii române şi a înţelegerii raporturilor cu ţara-mamă, România, îl aşază pe Mihai Cimpoi în galeria marilor figuri de cărturari ai neamului, a luptătorilor pentru românism şi unitate naţională deplină. Iată de ce alegerea domniei sale ca doctor honoris causa la această universitate şi în această sfântă cetate a Unirii reprezintă şi un gest cu semnificaţii simbolice perene, cu o încărcătură emoţional-sentimentală aparte.

Domnilor profesori, stimaţi studenţi,

Ceea ce am afirmat până acum e doar partea de sus, cea mai vizibilă a unui aisberg, ce vizează opera şi activitatea unui om deplin dăruit culturii naţionale şi muncii sale pe diferite tărâmuri. Există însă şi o dimensiune de adâncime a acestei opere, îndreptată constant spre redescoperirea valorilor, spre relectura operei acestora, spre aşezarea lor într-un nou habitaclu: *„Numai atitudinea loială faţă de valori va putea salva lumea"*, spune el la un moment dat şi descoperim aici o profesiune de credinţă dintre cele mai intime şi mai devotate scopului său. Exegetul nostru parcurge cu fiecare nouă abordare critică şi o nouă fază de autocunoaştere, de autoperfecţionare. *„Cu timpul* – mărturiseşte el – *la patternul călinescian s-a mai adăugat modelul fiinţial noicist şi în special cel ontologic generalizat care aplică grila existenţială. Drumul meu formator (etern formator, iar noi am adăuga şi reformator) a ajuns în sfârşit în această zonă care stimulează cuprinderea cea mai largă, declicul cel mai luminător. Am ajuns astfel, cu o anumită linişte metodologică (să-i zic aşa!) sub zodiile lui Heidegger, Kierkegaard, ale lui Eliade şi Jung, ale lui Noica şi Blaga. Am căutat să-mi pun cercetările eminescologice sub semnul călăuzitor al ontologicului"*.

Putem afirma că aria de cuprindere a exegetului şi metodologia lui cresc şi se îmbogăţesc de la operă la operă. În ***Critice I*** făcea o radiografie foarte atentă a curentelor de idei din critica şi ideologia naţională, de la Maiorescu şi Iosif Vulcan la Lovinescu şi Călinescu şi de aici la o serie de critici contemporani, aşezaţi sub semnul *„remodelării modelelor"*. În ***Cicatricea lui Ulysse*** lărgea cercul interpretărilor la mari spirite ale literaturii universale, din rândul cărora nu lipseau Balzac, Racine, Rimbaud, Valéry, Villon, Apollinaire, Block, Tolstoi, Gogol, Gorki, Lermontov, Maiacovski, Esenin, Lorca, Eluard, Ungaretti, Byron, Thomas Mann, Whitmann, Melville, Mallarmé, dar şi Negruzzi, Asachi, Milescu, Hasdeu, Arghezi, Eminescu etc. În ***Alte disocieri*** descompune şi recompune fenomenul literar basarabean, căruia îi consacră o impresionantă panoramă în ***O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia***, în care scoate din uitare un imens potenţial creator, de la *„pionieri şi clasici"* la mesianicii începutului de veac şi creatorii aparţinând *„orei stelare"* a romantismului integral din perioada interbelică, dar şi pe cei aparţinând *„rătăcirilor dogmatice"* şi crizelor interioare ale exilului de după cel de al Doilea Război Mondial. Remarcabil ni se pare cum defineşte el sterismul, ca moment de ofensivă şi redefinire naţională, dar şi cum reînnoadă legăturile rupte cu patria-mamă. Un fior tragic traversează paginile din ***Basarabia sub zodia exilului***, *„omul basarabean fiind un om tragic prin asumarea destinului său"*, un ins ademenit, ca şi Luceafărul eminescian, din înălţimea sacrală de dilema temporalului, a teroarei istoriei şi a problematicului. Peste tot domină privirea clară şi îndrăzneaţă a integratorului, un spirit filosofic implicat, care fuzionează discret cu tipul de discurs preluat, cel îndreptat spre sesizarea legăturilor permanente dintre figura spiritului creator şi complexul sociocultural în care apare.

(Continuare în pagina 19)

Săluc HORVAT

MIHAI CIMPOI (75) – EXEGET AL OPEREI LUI MIHAI EMINESCU

Vasta sa operă, care cuprinde o arie largă de preocupări din sfera criticii și a istoriei literare, prezența sa în viața literară îl așază pe academicianul Mihai Cimpoi între marile personalități ale culturii și literaturii române contemporane, iar prin contribuțiile aduse la cercetarea și valorificarea operei lui Mihai Eminescu, se numără între eminescologii importanți ai perioadei actuale.

Reprezentând spiritul superior al conștiinței naționale, datorită căreia românismul s-a putut plasa în lume la cote neatinse până la el, Eminescu a constituit pentru Mihai Cimpoi una din temele esențiale ale cercetărilor sale, preocupare concretizată prin mai multe lucrări de referință despre opera și viața poetului. Dintre acestea amintim volumele: ***Narcis și Hyperion. Eseu despre personalitatea lui Eminescu***, una din exegezele eminesciene importante; ***Căderea în sus a Luceafărului***; ***Spre un alt Eminescu***; ***Dialog cu eminescologii din întreaga lume***; ***Existența ființei*** ș.a. Între cele mai recente amintim ***Dicționarul Enciclopedic Mihai Eminescu*** (Editura Gunivas, Chișinău, 2013), lucrare singulară în bibliografia poetului. La acestea se adaugă inițierea și coordonarea Congresului Mondial al Eminescologilor, ajuns la ediția a IV-a, manifestare care a adunat la un loc pe cei mai cunoscuți eminescologi din întreaga lume.

Volum de referință, ***Dicționarul Enciclopedic Mihai Eminescu*** este prima lucrare în care sunt prezentate omul și opera în complexitatea lor. În acest sens, criticul parcurge cele mai importante aspecte ale operei și momente ale vieții prin care a „clădit" imensa personalitate a lui Eminescu și cuprinzătoarea și valoroasa lui operă.

Lucrarea, complexă, este structurată pe un schelet care îi permite să-l urmărească pe poet din cele mai diverse unghiuri de vedere. În primul capitol, intitulat ***Portret – sinteză***, Mihai Cimpoi conturează biografia lui Eminescu, insistând asupra celor mai importante momente ale vieții și ale activității sale, precum și asupra receptării poetului. În arborele genealogic și în cronologia evoluției acestuia se urmărește originea lui Eminescu atât pe linie paternă, cât și maternă. Pornește cu menționarea lui Petrea Iminovic, primul atestat pe meleagurile Bucovinei, venit din Transilvania, cu vechi rădăcini în Banat, unde s-a identificat numele de Imin (Emin), care, prin alăturarea sufixului *–ici*, a dus la nașterea patronimului Iminovici. Dinspre mamă, rădăcina strămoșească coboară până pe la anul 1624 cu marele vornic Dumitrașcu Ștefan și cu Voievodul Gheorghe Ștefan. Capitolul se încheie cu un scurt comentariu, ***Moartea civilă***, în care se aduc în atenție împrejurările legate de eliminarea lui Eminescu din redacția revistei „Timpul", boala și anii care au urmat. Sunt menționate opinii ale criticii literare cu privire la cauzele care au dus la eliminarea poetului din presă și, treptat, din viața socială. Theodor Codreanu, unul din eminescologii cunoscuți, spune că *„principala cauză a morții civile este chiar publicistica lui Eminescu. (...) Ea l-a ucis de două ori, o dată prin epuizarea nervoasă și a doua oară prin adversitățile ireconciliabile pe care le-a trezit"* (vezi Th. Codreanu, ***Eminescu în captivitatea nebuniei***). Nici conjuctura politică a vremii nu a fost străină și, se pare, nici duplicitatea lui Titu Maiorescu, la care s-a adăugat tratamentul medical care i s-a aplicat.

În analiza creației eminesciene, Mihai Cimpoi pornește de la stabilirea raporturilor acesteia cu marile curente literare: clasicismul, romantismul, barocul, simbolismul. Deși în opinia generală se consideră că în literatura română nu se poate vorbi de un clasicism, după părerea lui Mihai Cimpoi Eminescu este *„un adevărat clasic în sensul general definit de Sainte Beuve, care spunea «un adevărat clasic este un autor care îmbogățește spiritul uman, care i-a sporit, în mod real, comoara, care l-a silit să facă un pas mai mult»"*.

Despre clasicitatea lui Eminescu, D. Micu spunea că *„Eminescu se manifestă sub aceste aspecte esențializate ale desăvârșirii și deplinătății, ale pătrunderii adevărurilor morale și pasiunilor eterne ale unei gândiri exprimate într-o formă largă, mare, fină și de bun simț, sănătoasă și frumoasă în sine, într-un stil al său, care este și al întregii lumi"*. Clasicitatea lui Eminescu – spune criticul – se identifică azi cu canonicitatea.

Apartenența lui Eminescu la romantism este recunoscută de însuși poetul, care afirma: *„Eu rămân ce-am fost: romantic"*, iar istoria literară l-a încadrat în acest curent, prin cunoscutul clișeu *„ultimul mare romantic târziu"*. Elementele care justifică încadrarea lui Eminescu între romantici sunt date de viziunea sa asupra lumii, de comportamentul tipic romantic. *„Prin toate datele operei și personalității sale, prin marca ontologică pe care acestea o acreditează, Eminesc este un romantic absolut, ce vădește – s-a spus - și aspirația spre absolut, aceasta fiind de asemenea specific romantică"* – spune criticul.

Pentru a contura personalitatea lui Eminescu și larga lui viziune și cunoaștere a culturii literare, filosofice, sociale, politice, Mihai Cimpoi redă o cuprinzătoare listă de trimiteri la autori și cărți la care a apelat poetul și care se regăsesc în scrierile sale, în citate, în traduceri, precum și eroi preluați din diverse opere cu trimitere la marii filosofi antici greci și latini, la Kant, Hegel sau Schopenhauer.

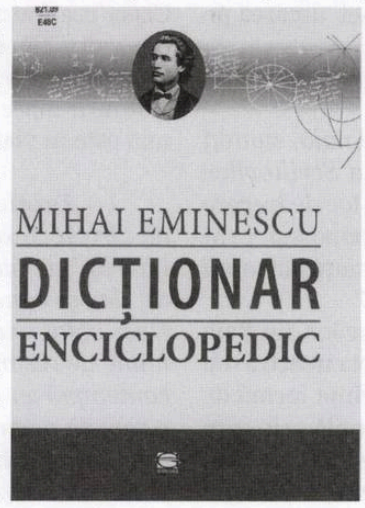

Personalitatea poetului este dată și de vastele domenii de preocupări: filosofie (inclusiv indiană), istorie, sociologie, economie, politică, religie, lingvistică, filologie și, desigur, literatura națională și universală. În același sens, criticul selectează din scrierile poetului expresii celebre, proverbe românești etc., toate acestea conturându-i imensa personalitate.

Un capitol aparte este destinat eminescianismului. Definind conceptul, criticul spune că acesta are înțelesul de *„manifestare a desăvârșirii estetice, apoi a deplinătății culturale și mai larg a exponențialității identitare, deopotrivă naționale și universale și se relevă astăzi cu o cuprindere a Ființei în tot întregul ei de către poet, care caută adevărul"*. În opinia lui Mihai Cimpoi, *„actul suprem al legitimității eminescianismului îl constituie definitul în cheie axiologică absolută drept «poet național» (G. Călinescu) și expresia sintetică a sufletului românesc (Iorga), «omul deplin al culturii românești» (Noica)"*. Criticul arată că, *„prin opera sa, Eminescu rostește esența ființei cu toate dezvoltările și ascunzișurile ei, întemeiază un univers al său (...) Reprezintă modelul absolut"*. În susținerea ideii de eminescianism, criticul aduce o serie de alte argumente regăsite în opiniile unor eminescologi, de la Titu Maiorescu, Ibrăileanu, Gherea, Iorga, Călinescu, Vianu ș.a. la cei contemporani.

În capitolele rezervate operei, Mihai Cimpoi parcurge întreaga creație eminesciană: poezia, proza, dramaturgia, publicistica, traducerile. Unghiul de abordare a criticii anterioare este adesea determinat de gustul și de sensibilitatea criticului, de mentalitatea unor perioade. Abordările diferă și în funcție de operă. Poezia a fost și rămâne cea care a impus personalitatea lui Eminescu. Maiorescu îl definește astfel: *„poet în toată puterea cuvântului"*. Peste ani, Mihail Dragomirescu spune: *„Eminescu nu se găsește nici în proză, nici în postumele lui și mai puțin în articolele sale politice (...) Eminescu este cu adevărat numai în poezia lui, și anume în capodoperele sale lirice"*. D. Gherea vede în Eminescu un mare liric, echivalent cu un mare poet. În ultimul timp, accentul se pune și pe personalitatea sa intelectuală, determinând o privire de ansamblu a supra scrierilor lui Eminescu, care îi obligă pe exegeți să ia în considerare legătura dintre toate textele eminesciene.

Pentru a ilustra varietatea motivelor poetice întâlnite în creația lui, Mihai Cimpoi selectează o suită de note, citate și reflecții pe marginea creației poetice.

Proza, despre care se spune că a rămas în urmă din cauza publicisticii, cunoscută doar parțial în timpul vieții, ocupă un capitol important al creației sale și s-a bucurat de comentarii apreciative. Nu au rămas neanalizate nici celelalte laturi ale scrisului eminescian: scrierile dramatice, traducerile, publicistica, corespondența etc.

Receptarea lui Eminescu și a operei sale de către contemporani și de către posteritate ocupă un spațiu generos în ***Dicționarul Enciclopedic***. În capitolul ***Odiseea receptării***, Mihai Cimpoi delimitează două etape: cea deschisă de Titu Maiorescu și cea promovată de critica socialistă, dar și de adepții purității ideilor avansate de M. Dragomirescu, Vianu ș.a

Imaginea organică a creației, apoi a personalității lui Eminescu – ne spune criticul – au fost mult timp stingherite de umbrele austere ale metodelor și de absolutizarea clișeelor, cele mai păguboase fiind pesimismul în care a fost încadrat poetul. Acestea vor fi depășite, odată cu noile generații de critici, prin studiile importante ale lui G. Călinescu, prin numeroasele editări ale operei, între ele „integrala" operei realizată de Perpessicius.

Interesant este capitolul în care Mihai Cimpoi adună opiniile marilor scriitori: Liviu Rebreanu, Arghezi, Emil Cioran, Mircea Eliade, Eugen Ionescu ș.a.

Într-un alt capitol, Mihai Cimpoi aduce în discuție conceptul de „eminescologie", definit ca *„studiul operei și al vieții lui Eminescu"*. Eminescologia, în opinia criticului, s-a constituit în timp, cu creșteri și descreșteri sinuoase, fiind marcată, pe de o parte, de recunoașterea generală a valorii naționale și universale, precum și de mitul Eminescu, iar pe de altă parte, de mentalitățile și sensibilitățile unor anumite perioade.

Interpretarea operei lui Eminescu nu a fost ferită de aplicarea unor metode tradiționale, de prejudecăți, de atitudini partizane, ceea ce a îngreunat stabilirea unor criterii de abordare. Nu întâmplător, G. Călinescu vorbea de un fenomen nemaiîntâlnit în alte literaturi, *„morbul eminescologic"*, de care sunt atinși trei soiuri de eminescologi. Din prima categorie fac parte bolnavii, care au cercetat cu o oarecare competență, fără să ajungă la vreo sinteză; cea de-a doua o reprezintă aventurierii de tipul lui Octav Minar, inculți și falsificatori de documente; iar a treia este formată din eminescologi amatori, care decretează cu autoritate ce este bun și ce este rău.

Dicționarul se încheie cu o lungă listă de cercetători români și străini cu preocupări privind opera și viața lui Eminescu, redați sub forma unui dicționar, fiecare dintre cei menționați beneficiind de o scurtă biobibliografie. Dintre cele 108 nume menționate, 28 sunt ale unor autori străini cu contribuții importante în domeniu, din Franța, Anglia, Italia, Rusia, China, Japonia, Statele Unite ale Americii, Germania, Grecia, India etc. Alături de eminescologii „clasici" – Titu Maiorescu, G. Ibrăileanu, N. Iorga, Mihail Dragomirescu, G. Călinescu, D. Popovici, C. Noica, T. Vianu etc. – sunt și nume ale unor contemporani.

Lucrare de referință și de sinteză, ***Dicționarul Enciclopedic Mihai Eminescu*** propus de cunoscutul eminescolog, acad. Mihai Cimpoi, completează în mod util bibliografia eminesciană, iar prin conținutul său integrator ni-l redă pe Eminescu în complexitatea personalității și a operei sale.

DANIELA SITAR-TĂUT
ÎN DIALOG CU SĂLUC HORVAT

(Urmare din pagina 6)

***Daniela Sitar-Tăut**: În perioada 1990-1997 ați fost director al Bibliotecii Universității din Baia Mare, ajungând, la un moment dat, precum spătarul Nicolae Milescu în alt ev, și în China. Relatați-mi câteva impresii de călătorie din acest imperiu, care a devenit o veritabilă superputere în ultimele decenii...*

Săluc Horvat: Între multele manifestări științifice naționale și internaționale la care am participat a fost și Conferința Internațională IFLA a Bibliotecarilor, care a avut loc la Beijing, în perioada 25-31 august 1996, făcând parte dintr-o delegație care a reprezentat bibliotecile din România. Amintesc că la această conferință au participat în jur de 3000 de delegați din toată lumea și s-a desfășurat sub patronajul primului ministru al Chinei. Desigur, pe lângă problemele de specialitate care s-au desfășurat în plen și pe diferite domenii, pentru mine, această participare a reprezentat prilejul să cunosc o mică părticică din imensa Chină. Au fost momente și trăiri de neuitat. Plimbarea prin imensa piață Tean-Men, prin orașul interzis sau prin reședința de vară a împăraților Chinei, urcarea pe Marele Zid Chinezesc nu pot fi egalate.

***Daniela Sitar-Tăut**: Fără îndoială, sunteți considerat părintele celor din Asociația Scriitorilor din Baia Mare, dar și al Academiei OJT, loc de trecere obligatorie pentru toți condeierii care poposesc prin Maramureș.... Cum îi împăcați/anesteziați pe copiii ăștia mari și orgolioși, scriitorii nordici?*

Săluc Horvat: Asociația Scriitorilor din Baia Mare a luat ființă în anul 2002, la inițiativa noastră, eu devenind președintele acesteia. A fost prima formă de instituționalizare a scriitorilor într-o formulă prin care să fie reprezentați în raport cu instituțiile statului. Sub egida Asociației Scriitorilor s-au desfășurat de-a lungul anilor numeroase activități culturale remarcabile și de mare rezonanță, cu participarea unor scriitori din toată țara, între aceștia regăsindu-se nume de primă importanță în literatură. OJT-ist am devenit unul de conjunctură. Întâmplarea face să locuiesc în apropiere de acest local și, vrând-nevrând, sunt nevoit să-i trec prin față, nu de puține ori fiind prezent între frecvenții localului. Povestea OJT-ului este una veche și interesantă. Datează încă din anii în care cafeaua a fost înlocuită cu cunoscutul „nechezol". Fiind un local care aparținea OJT-ului, aici se mai găsea și cafea bună, chiar și un coniac bun, ceea ce a atras multă lume. Firesc, nu a lipsit nici boema scriitoricească. Cu timpul, a devenit un loc preferat de întâlnire, unde găseai oricând un grup mai mare sau mai mic în care te puteai integra la o discuție, de multe ori chiar interesantă. Tot aici aveau loc uneori Cenaclul Scriitorilor sau agape cu participare largă. Din păcate, ceea ce astăzi se numește „Academia OJT" este o palidă umbră a ceea ce a fost odată. Mulți dintre cei ce formau „boema" ojt-iștilor și mai mulți scriitori au plecat dintre noi, iar generația actuală nu mai reușește să readucă spiritul și climatul care au fost. În ce privește familia de scriitori băimăreni, ojt-iști sau nu, ea este „mare" și totodată eterogenă. Orgolii? Suficiente. Chiar dacă multe dintre orgolii nu au un temei, până la urmă ele se justifică și sunt oarecum firești. Acestea dau adesea farmec vieții literare. În ce mă privește, adesea am adoptat un principiu pornind de la o zicală a regretatului poet și jurnalist V. R. Ghenceanu, la vremea lui un adversar mascat al ojt-iștilor, care spunea: „Lasă-i să se facă singuri de râs!".

***Daniela Sitar-Tăut**: La un moment dat, prin 1975, cochetați cu ideea unui doctorat în biblioteconomie...*

Săluc Horvat: Da, am cochetat cu ideea unui doctorat. Îl doream în domeniul bibliologiei, unde consideram că aș fi avut de adus contribuții importante. Din păcate, în acei ani, era un singur conducător de doctorate în acel domeniu, în persoana cunoscutului bibliolog și istoric literar, profesorul Dan Simonescu, care mi-a și propus o temă. Cum profesorul era deja la o vârstă înaintată, n-a reușit să-și ducă la bun sfârșit doctoranzii primiți. Când, după 1989, s-au reintrodus doctoratele, pentru mine mi s-a părut că e prea târziu să reîncep un lucru pe care îl abandonasem odată. Așa am rămas, spre regretul meu, fără acel titlu (paradoxal, foarte mulți mi-l atribuiau, fără să-l am).

***Daniela Sitar-Tăut**: Academicianul Augustin Buzura v-a fost coleg. Puteți să-mi relatați o întâmplare cu acesta?*

Săluc Horvat: Prin anii 1956-1957, am avut prilejul să ne cunoaștem. Am fost o vreme pedagogi la Școala Minieră din Baia Mare; mai apoi, Augustin Buzura a fost numit învățător în cătunul Valea Neagră, aparținător de comuna Firiza. De atunci și până în ultimele clipe ale vieții, am rămas apropiați. Între întâmplările acelor ani, mi-a rămas în minte una din vizitele pe care i le-am făcut la școală, asistând la lecțiile lui. Clasa era formată, dacă îmi amintesc bine, din cinci-șapte copii prezenți la ore. Regret că acum, când scriu aceste gânduri, marele scriitor și prieten nu mai este în viață.

***Daniela Sitar-Tăut**: Funcția de director executiv al revistei „Nord Literar" vă aduce într-o poziție râvnită, dar și vânată de cârcotașii locali. Deși colaboratorii publicației sunt nume de rezonanță în peisajul livresc contemporan, ea este catalogată drept o revistă de provincie, fără ecou național/ european. Știu că mă veți contrazice, dar cum credeți că s-ar putea realiza popularizarea și distribuția mai eficientă ale acesteia?*

Săluc Horvat: Afirmația dumneavoastră cum că „Nord Literar" ar fi o revistă de provincie mi se pare total neîntemeiată, pe care o respingem, aducând argumente care să vă contrazică. În primul rând, standardul valoric nu este cu nimic mai prejos decât cel al revistelor cu tradiție. Apoi, varietatea tematică gândită să acopere toate genurile de creație. Nu în ultimul rând, valoarea colaboratorilor: alături de cei locali, sunt nume de primă mărime din întreg spațiul național și nu numai. La acestea se alătură aprecierile pozitive venite din partea cititorilor, a criticii literare, revista fiind mereu consemnată în presa literară. Ieșirea din provincialism e marcată și prin pagina de traduceri din literatura străină, ceea ce face să fie cunoscută și în străinătate. E adevărat că ea apare într-un oraș de provincie, că acest fapt îi determină pe unii, mai ales dintre scriitorii locali care se consideră „îngrădiți" în a fi mai mereu prezenți în revistă, să o considere o revistă de provincie. Dar acestea sunt percepții greșite. Adevărat, în privința difuzării sunt probleme, nu numai pentru noi, ci pentru întreaga presă. Cu toate acestea, „Nord Literar", prin abonamente, prin schimbul cu alte publicații, prin vânzare liberă, ajunge în cele mai îndepărtate colțuri ale țării, iar prin autorii străini, traduși și publicați, revista ajunge și la aceștia. Se cunoaște mai puțin faptul că „Nord Literar", prin colaborare cu Biblioteca Județeană „Petre Dulfu" Baia Mare, ajunge împreună cu revista „Familia Română" la toate centrele culturale ale României din străinătate și în multe biblioteci din lume.

În privința statutului de director executiv și fondator al revistei, lucrurile își au mersul lor firesc. În locul invidiei, poate ar trebui să mi se recunoască meritul de a fi realizat prima revistă de cultură din Baia Mare și faptul că ea a trecut peste toate obstacolele care i s-au pus în cale, ajungând la al cincisprezecelea an de apariție neîntreruptă.

***Daniela Sitar-Tăut**: În ultimii ani, vânătoarea de a deveni membru USR a atins cote alarmante în privința moralității, discreditând, de multe ori, Uniunea. Cronici plătite, goana după criticii acreditați, apariția acestora în reviste aflate sub umbrela USR. Practic, a fi membru USR nu mai înseamnă azi nimic, în afara râvniților 50% la pensionare. Vă rog să comentați puțin acest aspect.*

Săluc Horvat: Intrarea în Uniunea Scriitorilor este o problemă care trebuie privită și abordată cu mult mai multă atenție. Ceea ce se întâmplă în prezent, avalanșa de solicitări ce vin cu precădere de la scriitori având statutul de pensionari lasă să se creadă că nu valoarea operelor primează și nici atașamentul față de aceasta, ci acel procentaj ce se adaugă la pensie. Să nu fim greșit înțeleși. Acesta este un drept al tuturor acelora care dobândesc statutul de membru al Uniunii. Întrebarea care se pune este: Cum de, până la acești ani, cei în cauză nu au dovedit că merită acest statut? Cum de până acum nu au scris sau, dacă au scris, cum le-au fost receptate scrierile? Cum doar acum curg volumele publicate?

Cerințele impuse, acele cronici scrise de critici autorizați și apărute în reviste agreate de Uniune, au creat o adevărată febră. Goana după acestea a devenit jenantă, ca să nu o numim altfel. Nu împărtășim ideea că Uniunea nu mai înseamnă nimic, în afara acelui avantaj la pensie. Suntem convinși că organele de conducere ale Uniunii vor găsi soluții care să mențină prestigiul membrilor săi, iar cei care vor fi primiți își vor merita statutul de membri ai Uniunii Scriitorilor din România.

***Daniela Sitar-Tăut**: Care e cel mai mare regret al omului/omului de bibliotecă Săluc Horvat?*

Săluc Horvat: Regrete pot fi multe, dar nu imputabile și nici de natură să mă dezamăgească. Prin modestele contribuții în numeroasele domenii ale criticii și istoriei literare, al biblioteconomiei și al bibliografiei, al implicării în viața culturală și spirituală și mai ales prin „Nord Literar" – pentru mine una din cele mai importante opere lăsate –, consider că vor rămâne semne de trecere. Ca om, nu am ce să-mi reproșez. Cel mai dureros moment al vieții mele a fost decesul fiului meu Radu Nicolae la 56 de ani.

***Daniela Sitar-Tăut**: Ce mai puneți la cale/ la ce lucrați acum, domnule profesor?*

Săluc Horvat: Proiectele, la anii mei, mai pot fi doar vise. Dacă bunul Dumnezeu îmi va mai da viață, s-ar putea să mai adun câte ceva din ceea ce am scris și nu a fost publicat în volum.

Theodor RĂPAN

SONET DE ADÂNCĂ TĂCERE

„Superbi colli, e voi sacre ruine...”
(Baldassar Castiglione)

Ruine sacre, voi, femei, în mine
Aprins-aţi focul şi mi-aţi dat Tartarul
Să-l tot îndur, cum nesfârşit amarul
Nu-şi schimbă gustul... Rău îmi e de bine!

Pleiada Romei fulgeră-n suspine,
Pierdut-am toga, sceptrul şi barbarul
Icar poet îşi scapără amnarul:
„Mizerele relicve” sunt puţine!

Coloşi pe viaţă, lacrime şi umbre,
Veniţi de-acum, cenuşa voastră râde,
Iar noaptea creşte în singurătate!

Bastardă-i Clipa, zilele – mai sumbre,
Clepsidra-ntorc, iubirea mea e gâde,
Sfârşitu-s-au tăcerile surate?

SONET DE ÎNFRĂŢIRE

„Un pensier dolce è rimembrare, e godo...”
(Raffaello Sanzio)

Mă-ntorc din drum aducerile-aminte,
Vorbesc tăcând cu-amară bucurie,
Mai mult nu cer! Şi altora le fie
Prea plinul plin! Vai, gura mea nu minte!

Dezleg la ochi parşivele cuvinte,
Să spună ele marea tragedie
Aşa cum fu – măcel şi Poesie,
Auguri-ţi spun, Amor – învăţ de minte!

Mă scapă-acum! La fel ca altă dată,
Plăti-voi preţul înmiit! Socoate,
Decât în laţ, mai bine-n libertate!

Că n-am răbdat şi am făcut-o lată,
Din rău în rău căzut-am, însă, poate,
Ştii tu vreun leac? Altminteri, nu-mi eşti frate!

SONET DE VICLENIE

„Amor, tu m'envesscasti con doi lumi...”
(Raffaello Sanzio)

În plasa ta sunt prins fără de voie,
Amor ştrengar! Am viaţa zălogită
Madonei mele! Doamne, în ispită
Căzui ca omul! Totuşi, anevoie...

Şi vruta mea a fost şi-a ei, nevoie
Nu fu să-i fac propunerea trăsnită,
Am mers furiş în Ios... Jefuită
Fu numai marea! Mergem înapoie?

E dulce jugul nimfelor de-o vară,
Strânsoarea lor mi-a betejit grumazul,
Sentinţa-i una: ştreangul, poate rugul...

Dar ce n-a fost?... În vis şi musca ară,
Morfeu scornit-a şaga! Uf, necazul
E c-am aflat la vreme vicleşugul!

SONET DE ÎMBĂRBĂTARE

„Poi che per mia ventura a veder torno...”
(Veronica Gambara)

Cum iar la voi revin cât noaptea-i mare,
Poieni aprinse, haturi par să-nvie
Şi n-am de-ales, bacante sunt o mie,
Se-adună-n gând foşnind... Le cer iertare!

Atâta farmec au, că nu-s în stare
Decât în cuşcă să le ţin! Pustie
Rămas-ai tu-n genunchi, Melanholie!
Să fugi de-aici, nu-i timp de-mbărbătare!

Veni-vei iar? Apusă-i suferinţa,
Ori glasul meu cerşeşte iar năpasta?
S-ajung bolnav în Lazaret? Smintire!

Din tot ce-a fost rămasu-mi-a credinţa,
Pogoară-ţi duhul, eu, pe lumea asta,
Am scris cu sânge totul din iubire!

SONET DE FĂRĂ SCĂPARE

„Divino in venustá fu Rafaello...”
(Pietro Aretino)

Divin în toate-l cânt pe Raffaelle!
Michel Agnol mi-e martor, vorbăreaţa
Îmi face semn cu ochiul, dimineaţa
Îmi duc povara-n spate printre stele...

Căta-voi pricini iarăşi dragii mele?
Lămpaşul ei îmi luminează viaţa
Şi-n crucea nopţii, dezmierdată, hoaţa
Îmi cere-ntruna să tot urc pe schele!

Nu-s doge, ştiu, nici slugă la dârloagă,
Respir splendoarea gurii ce nu tace,
Privindu-mă, un vifor mă pătrunde!

Abia acum pricep de ce mă roagă
Un dar să-i dau, căci nimeni n-o va face:
Să fug nu vreau, să mă ascund, n-am unde!

SONET DE ÎNSPĂIMÂNTARE

„Papam habemus! Presto ogn'osteria...”
(Pietro Aretino)

Strigat-am lumii tare: „Vrednic este!”
Pasquin, de sus, zâmbi-va! Altădată
Lipit de frunte i-aş fi pus îndată
Acest sonet – femeilor oneste!

Să râd nu pot, căci v-aş fi dat de veste
Că-s rău de fleancă şi n-ar fi iertată
O şotie, deloc nevinovată,
Păcatul meu şi-al ei să ni-l ateste!

Veni-vor dracii-n *„danţuri şi în tumbă”*,
Momit fiind, voi pune cep la gură,
Că-i vechi păcatul, baş-catâr e altul!

Şi vorba ta, din cioară o columbă
Nu pot să fac, întrec orice măsură!
Sentinţa vieţii ne-o va da Înaltul!

Alina Maria NECHITA

ÎN UMBRA AMURGULUI SUSPECT

Am cunoscut-o pe Diana Teodora Cozma în toamna anului 2012, când, îmboldite de acelaşi ideal şi împărtăşind dragostea pentru literatură, am devenit studente ale Facultăţii băimărene de Litere. Cu deosebită bucurie şi emoţie, am primit în luna iunie a anului curent, *„în semn de preţuire şi respect”* (cum însăşi poeta consemnează pe pagina întâi), primul său volum de versuri, ***Amurg suspect***. Apărută în primăvara anului 2017 la Editura Eurotip din Baia Mare, placheta cuprinde 76 de poeme pe cât de sensibile, pe atât de nestăvilite în conturarea unor adevăruri fruste. Cu o prefaţă semnată de prof. dr. Valentina Todoran, care vede în domnişoara Cozma *„o veritabilă poetă, care păşeşte în drumul spre maturitate, ridicându-se deasupra lumii, fără a contrazice legile firii”* şi cu o postfaţă realizată de jurnalistul Nicolae Pătruţ, lucrarea de debut promite să fie - precum susţine autorul postfeţei - *„lumina de care avem nevoie, la marginea şi începutul cuvântului”*.

Încă de la început, cartea frapează prin ineditul coperţii, care reprezintă imaginea unei poteci pietruite, ce duce spre asfinţit. O veritabilă metaforă a vieţii, calea către o nouă dimensiune, însă una supusă neîncrederii. Poezia care dă titlul volumului de versuri vine ca o lămurire asupra stării de suspiciune ce învăluie momentul finalului de zi sau/şi finalului de viaţă, prin extrapolare. În entităţi diverse, sentimentele încă domină şi conturează vitalitatea unor trupuri ce nu se lasă cu uşurinţă amăgite de moarte. Situată sub zodia *„urâtei cu coasa”*, creaţia Dianei Teodora Cozma, prezenţă dinamică şi plăcută, care, sub zâmbetul uneori disimulat, îşi maschează cicatricile sufletului, ascunde furtuna năprasnică a terorii de prăbuşire ireversibilă într-un neant care nu oferă niciun fel de garanţie: *„Urâta cu coasa/se joacă fără milă/cu gândurile tale,/îţi sfidează vederea,/îţi tulbură somnul,/te umple de spaimă,/te ameninţă că te fură/şi că te aruncă/în prăpastia cu patimi/dacă încerci s-o alungi”* (***Urâta cu coasa***, p. 22). Aşa cum în creaţia eminesciană ***Melancolie***, cariul *„bate încet într-un sicriu”*, în universul imaginat de tânăra poetă maramureşeană, *„termitele rodeau crucile răposaţilor noştri”* (***Eram legaţi***, p.10), semnalând aceeaşi cale a ieşirii de sub tutela timpului. Dominată de atmosfera sumbră şi apăsătoare a descompunerii, lumea întreagă se subordonează umbrelor şi, ca atare, se lasă acaparată de crudul destin al întoarcerii spre anorganic: *„cu râsul strâmb/cu ochiul mort/cu braţul sfâşiat/de hiene”* (***Umbrele***, p. 8). Diana atinge, în scrierile sale, nuanţe ale simbolismului bacovian prin imaginea artistică a sufletului solitar ţinut captiv în *„capela nefiinţei”* şi obligat să-şi accepte zădărnicia, privind crispat în *„oglinda deşertăciunilor”* (***Aveam un vis, Doamne***, p. 14).

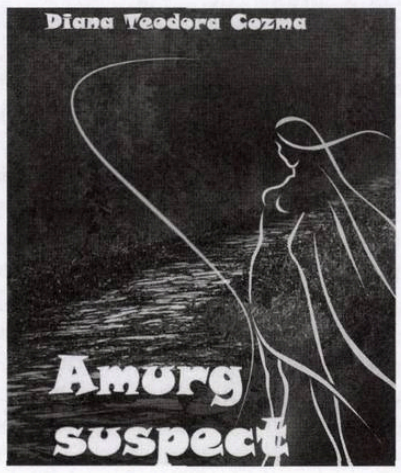

Pasionată de mitologie, poeta resimte acut nevoia omenirii de reîntoarcere la mit, de purificare a unei lumi invadate de vâlve, moire, cerberi şi *„harpii răpitoare”* (***Crez***, p.18). Chiar şi atunci când vine vorba de sentimentalismul specific cuplului, atmosfera devine grea, apăsătoare şi încărcată de elemente cavernoase: *„zilele proaste, frigul/din carcerele întunecoase, mâncarea fără gust”* (***Sentimental***, p. 71). Acest fenomen se justifică prin faptul că ceea ce poeta consideră ca fiind nevoia primordială, cuvântul, a fost lăsat şi el pradă descompunerii. În urma lui, craniilor solitare nu le rămâne decât să aştepte veşnica şi ireversibila stare de cufundare în odihnă.

Cu un prim volum presărat cu elemente de simbolism şi cu accente de onirism, în care ambiguul şi simbolul întunecat se împletesc într-un vis general al umanităţii, Diana Teodora Cozma promite să-şi continue demersul literar. Distinsă cu o serie de premii importante, fosta studentă a Facultăţii de Litere se dovedeşte o reală speranţă a liricii maramureşene. Poeta pentru care versul este o *„călăuză spre apus”* (***M-am arătat vouă***, p.16) admite că scrisul este pentru ea un adevărat mobil al vieţii, al parcursului lumesc, un tip de exprimare şi un mod de a fi: *„aşa cum sunt/ cu ochiul rece şi mort/cu degetele rupte şi arse”* (*Ibidem*), antrenând imparţialitatea şi detaşarea faţă de omenirea incapabilă să pătrundă trăirile zbuciumate ale eului liric.

Volumul ***Amurg suspect*** merită pe deplin interesul lectorului pasionat de frumos şi, totodată, intrigat de misterele profunde ale nefiinţei, întrucât nu va dezamăgi nici cele mai pretenţioase expectanţe. Aştept cu nerăbdare şi publicaţiile viitoare ale Dianei Teodora Cozma, căreia îi doresc un parcurs literar însoţit mereu de muza inspiraţiei, susţinut de convingerea unei munci temeinice şi încununat de succese şi omagii.

Cornelia PETRESCU

HAMURILE

O iarnă grea s-a scurs de la faimoasa vizită[1] pe care nu pot s-o dau uitării, pentru că nu trece o zi fără să ni se ceară să raportăm despre cum se îndeplinesc sarcinile stabilite la expoziţia aceea de neuitat.

Peste noapte, Ministrul Trifu, care înţelegea problemele tehnice şi accepta dialogul, e mutat pe un post de inginer la o fermă obscură din Bărăgan, unde vitele mor pe capete de frig şi din lipsă de hrană. Explicaţia ajunsă la urechile noastre despre această schimbare este formală: *Din motive organizatorice şi urmare a unui continuu proces de rotire a cadrelor...* Cine ştie dacă vom afla vreodată ce s-a petrecut cu adevărat în spatele uşilor închise? În lupta pentru adevăr, în care sunt şi eu un minuscul angrenaj, s-a pierdut enorm. Consecinţele acestei schimbări pot fi grave, presimt asta şi mă înfior. De ce oare atunci când neliniştea şi teama mă împresoară mă gândesc de îndată şi la Andrei, şeful meu? Oare numai pentru că funcţia îl face vulnerabil sau pentru că îl ştiu valoros? Oare intuiţia mea feminină presimte că prea multa lui gândire poate duce la un deznodământ disperat? Sau poate că alung adevărul şi ascund alături de această grijă şi un sentiment pentru omul care este Andrei? De altfel, de ce m-aş gândi la el cu mai multă îngrijorare decât la fostul Ministru Trifu? Nu mă pot împiedica să mă întreb: *Oare cum îl pot ajuta? Ar trebui poate să-l fac să înţeleagă că nu este singur, că poate conta pe mine...*

Şi iată că, printre cifre şi analize tehnice, aştern pe hârtie nişte versuri inspirate de filmul ***Hamurile***, unul dintre puţinele filme bune *scăpate* în ultima vreme la televiziune, prin nu ştiu ce eroare a cenzurii.

În labirint de ziduri strâmte, lunecoase,
Te-ai trezit singur, trist, întemniţat.
Zadarnice-s: perseverenţă, râvnă, cap, ştiinţă...
Ţi-ar trebui mai bine catalige sau nişte frânghii de escaladat.
În jur ţipenie.
Iar cerul, hăt departe.
Apuci un sens şi te întorci mereu,
La zid te-aduce-un ham.
Te crezi scăpat, dar eşti mereu la locu' de-nceput.
De-aici nu iese nimenea, gândeşti.
Şi gândul creşte, creşte,
Ajunge sus, pe creasta zidului, ba chiar o depăşeşte.
Atunci auzi o voce îmbufnată, dar poate salvatoare:
Hei! Ţi s-a-nfundat canalizarea? De ce mă inunzi cu gândurile tale?
Le am pe ale mele destule. Prea destule!
Răspunzi:
Poate-mpreună, gând plus gând ajung la lună...
Vocea, mai calmă, spune-acum:
Încerc să vin la tine, dar nu văd vreo fisură,
vreo scară sau alt drum...
Într-un impuls de mult uitat arunci în sus un capăt de la ham
Iar eu îl prind, te-ajut şi eşti cu mine.
Zâmbeşti.
Zâmbesc.
Şi-alături noi dezlegăm misterul:
Din hamuri ţesem aripi ca să atingem cerul.

Împăturesc cu grijă foaia şi mă grăbesc spre sala de şedinţe, unde este convocată o analiză cu noul ministru care îl înlocuieşte pe Trifu.

Atmosferă destinsă. Constat cu plăcere că Andrei este invitat să ia loc la masa oficială, chiar lângă ministru. Analiza este serioasă, profesională. Când ajunge rândul Direcţiei tehnice conduse de Andrei, din care fac şi eu parte, se spun flatante cuvinte de laudă.

Pe acest fond, noul ministru face totuşi remarca:

- Îmi pare rău că trebuie s-o spun, dar sunt unele încercări de minimizare a sarcinilor trasate la expoziţia vizitată de *Înaltul conducător* în vara trecută.

Tresar, înţelegând aluzia la răspunsurile cam sumare pe care le dau pe fişele de urmărire. Dar, ciulesc urechile, căci ministrul se adresează şefului meu:

- Vă rog, tovarăşe Brad, să organizaţi o analiză serioasă a stadiului de îndeplinire a acestor sarcini. Rupeţi-vă câteva zile şi apropiaţi-vă mai mult de problemele uzinelor din ţară. De ce n-aţi organiza această analiză într-un combinat mare, ca de exemplu cel din B...? Luaţi cu dumneavoastră câţiva colaboratori, dintre care să nu lipsească tovarăşa Cosma, precizează ministrul, aruncându-mi o privire şi un zâmbet, care cunoaşte bine problemele.

- De acord, răspunde Andrei, sobru ca de obicei.

Tresar şi pipăi foiţa cu versuri. Un prim impuls de a o rupe în bucăţele este repede alungat de orgoliul *poetului debutant,* aşa cum mă autoironizez că aş fi. Când ieşim din sală şi fac alături de şeful meu câţiva paşi, un ceva neînţeles mă împinge să fixez foiţa împăturită pe dosarul cu lucrări care i-l înmânez.

În următoarele zile atitudinea lui este ciudată. Am impresia că mă ocoleşte şi totuşi trebuie să plecăm împreună acolo unde a decis noul ministru.

*

În această dimineaţă suntem unicii călători în compartimentul de clasa I la care avem dreptul pe lungi distanţe. Ne instalăm faţă în faţă şi tăcem. Atmosfera dintre noi este încărcată de un ceva nedefinit şi misterios. După un timp, care mi se pare infinit, îmi spune cu o voce gâtuită de emoţie:

- Ioana, ştii că poezia ta se înrudeşte cu cele ale lui Sorescu? Ai mai scris până acum?

Îmi spune pe nume şi mă tutuieşte pentru prima oară, dar răspunsul meu este scurt şi răstit:

- Niciodată! Şi jena de a-mi fi dezvăluit faţă de dânsul o pornire pe care n-o explorasem nici pentru mine însămi mă copleşeşte.

- Aşa se risipesc în vânt sau se zăgăzuiesc în noi porniri şi talente ce ne-ar fi adus desigur multe satisfacţii. Mie, de pildă, mi-ar fi plăcut mult să fiu muzician. Dirijor de muzică simfonică. Dar a rămas un vis, deşi în capul meu dirijez ades orchestre imaginare şi ating perfecţiuni unice.

- Deci sunteţi nemulţumit? Viaţa şi profesia nu vă satisfac?

- De ce mai întrebi, doar ştii prea bine viaţa ce-o trăim... şi te rog să mă tutuieşti, mi-ar face bine... Ce mă poate mulţumi în viaţa care sunt obligat să o accept? Hărţuiala zilnică? Acceptarea unei minciuni pe care încercăm zadarnic s-o petecim cu adevăr?

- Dar copiii nu contează? Şi-apoi, după un timp în care îmi propun să dau curs invitaţiei de a-l tutui, îmi pun pe umeri aripile imaginare ce le meşterisem amândoi din hamuri. Dar eu, Andrei, eu nu contez deloc?

Nu-mi putusem imagina că chipul lui măsliniu poate deveni atât de livid şi de încremenit. Şi tace. Gura se forţează parcă să spună ceva, dar din ea nu iese nimic. Trece un timp, care mi se pare fără sfârşit, până să mă impacientez:

- Andrei! De ce nu vorbeşti? Răspunde!

- Sunt viu. Sunt încă viu, deşi şocul acestei întrebări, care era bine să n-o fi pus niciodată, ca şi acest *Andrei* spus de tine după atâţia ani de când ne cunoaştem este, este...

Nu mai continuă, în schimb deschide spre mine două imensităţi negre şi strălucitoare, care par să mă absoarbă acolo, în hăul dintre albul ce pare prea alb faţă de negrul scânteietor şi pleoapa inferioară.

Mă reculeg cu greu până să-i spun:

- Andrei! Azi m-au acceptat ochii tăi amândoi, căci până acum, la fel ca într-o poezie a lui Sorescu, pe care l-ai adus în ambianţa noastră, doar unul mă accepta, în timp ce celălalt mă alunga.

- Dar era firesc să fi fost aşa. Unul este ochiul eului meu, al sufletului meu, iar al doilea este ochiul de pază, al raţiunii şi al prudenţei. Întrebarea ta m-a făcut să uit ochiul de pază, care a făcut de îndată prostii. Dacă tu nu contezi? Ce-ţi pot spune decât că pentru mine tu eşti un neaşteptat şi intangibil dar. Să mă pierd în platitudini, spunându-ţi că sunt gelos pe Sorescu, care te inspiră? La ce bun?

- Dar nu-s platitudini, Andrei!

- Dacă ai bunătatea să spui că nu-s platitudini, ştiu că ai şi capacitatea să accepţi că sunt interdicţii. Interdicţii totale, pe care până acum le-am respectat, iar tu, cu poezia ta şi cu întrebările tale, faci să le nesocotim.

A devenit nervos şi îndârjit. Începe să fumeze şi, fără să-l întreb, iau şi eu o ţigară din pachetul lui, iar el îmi oferă foc menajând cu gingăşie, în mâinile mari, care îi tremură, flăcăruia pâlpâietoare a chibritului.

După ce ţigările s-au transformat în scrum, mai trece un timp până să rup iar tăcerea:

- Nu poate fi interzisă vibrarea la unison a fiinţelor umane, Andrei. Ar fi de neîngăduit să ignorăm asemănarea dintre gândirile noastre. Crezi că poate fi ceva mai important şi în acelaşi timp frumos şi nevinovat ca această comuniune? Crezi că au mai multă valoare gesturile blazate care leagă grotesc, vinovat şi netrainic atâţia indivizi din jurul nostru decât această contopire, de multă vreme presimţită?

- Vezi tu... Ştiu că nu am acces la acel tot la care visează orice muritor... Între noi n-ar fi fost nici falsităţi, nici indecenţe, blazare sau netemeinicie. Dar n-a fost să fie. Suntem obligaţi să ne mulţumim cu puţinul care ne este îngăduit, dar şi acesta poate să ne aducă destule necazuri...

- Oare ai şi tu impresia că această *binevoitoare* expediere a noastră într-o misiune de durată şi în locuri pitoreşti este de fapt o provocare care are ca scop să ne compromită?

- Nu am impresia, ci certitudinea. Şi dacă nu erau versurile tale, nu lăsam să se strângă mai tare laţul mişeliei. Dar oricum nu putem înrăutăţi prea mult lucrurile. Schimbarea lui Trifu este fatală pentru mine, orice aş face, *ăştia* mă elimină. Nu de puţine ori am contrariat cu idei ieşite din *aliniament*. Mi-e teamă şi pentru tine, ai mai trişat pe alocuri cu răspunsurile la sarcinile stabilite la *formidabila* expoziţie de anul trecut şi ai văzut bine că nu a scăpat mai marilor zilei.

Dialogul liber în care ne-am lăsat antrenaţi pare să fi pecetluit posibilitatea rară de a putea depozita unul în altul gânduri şi frământări rămase până acum nerostite şi fără răspunsuri.

- Mă simt părtaş neputincios la această cădere ireversibilă, la această instalare a mişeliei, cum i-ai spus tu. Nu rareori îmi reproşez că am părăsit uzina în care lucram alături de *clasa muncitoare* şi puteam să devin portdrapelul ei atunci când lucrurile ar fi devenit coapte. Conştiinţa acestei trădări mă frământă neîncetat.

- Uite că nu-i afinitate totală de gânduri. Eu nu cred că ai dreptate. Atât timp cât ai avut responsabilitatea unei făbricuţe şi a unui grup restrâns de oameni de cultură medie şi mai ales sub medie, ce ai ştiut tu despre minciuna ridicată la rang de politică de stat? Şi dacă ai fi ştiut, ce ai fi putut face acolo? Cu cât eşti mai sus în ierarhie, cu atât cresc şi posibilităţile de acţiune. Ce poate face azi inginerul mecanizator Trifu faţă de ministrul Trifu, cu toate că fondul lui uman a rămas acelaşi? O, dar în cazul lui Trifu nu vom şti niciodată...

O tristeţe densă, aproape palpabilă, îl copleşeşte, iar eu încerc să îi abat atenţia spre alt subiect:

- În cazul ăsta, tu crezi că am greşit refuzând Academia „Ştefan Gheorghiu"[2] şi că trebuia să fiu pe locul acela eu, iar nu Sanda?

- Academie... Ce pângărire... Nu, nu ai pierdut nimic. Pentru oligarhia de partid în care te lansează această pretinsă academie îţi trebuie fie o doză apreciabilă de nesimţire şi prostie, fie de superficialitate şi servilism dublate de oportunism, de dorinţă de parvenire cu orice chip. Un om integru nu are ce căuta acolo, căci nu poate accepta duplicitatea şi mai devreme sau mai târziu poate deveni o ruină, un jalnic automat sinistru, care este scuipat peste bord. Am fost încercat şi eu cu astfel de propunere *tentantă*...

- Deci ai refuzat şi tu... academia?

- Da, şi asta nu se uită şi nici nu se iartă.

- În cazul Sandei nu se poate acuza în niciun caz prostia. O cunosc bine, am lucrat cu ea, ştiu că este isteaţă şi eficace.

- A, nu! Dar întrupează bine celelalte *calităţi*: superficialitatea şi oportunismul... Ba mai este şi o a treia, a cărei enunţare aparţine inspectorului Boca şi îţi cer scuze pentru vulgaritatea ei. Ştii ce a spus când nu tu, ci ea a acceptat *înalta şcoală*?

- ?

- Că nu se miră, pentru că la judeţeană au nevoie de curve cu diplomă, ceea ce cred că se potriveşte...

- Doar nu crezi că Sanda...

- Ba bine că nu! La un pahar, între bărbaţi se află multe...

- La un pahar?

- Da, căci mai beau dacă vrei să ştii şi poate să nu-ţi mai par decât parodia imaginii prea bune ce se pare că o ai despre mine. În fond, fiecare are nevoie de un refugiu, dar de când fetiţa mea a început să înţeleagă şi să îmi arunce priviri şi întrebări acuzatoare, evit cât pot escapadele.

Ca să îl abat de la subiectul delicat, mă agăţ de primul cuvânt care îmi vine în minte.

(Din romanul manuscris ***Conştiinţe captive****)*

---

1. Referire făcută la o vizită „de lucru" a cuplului prezidenţial Nicolae şi Elena Ceauşescu.
2. Academia „Ştefan Gheorghiu", creată în anul 1945 de Partidul Comunist, avea ca scop pregătirea cadrelor de conducere a activităţii politice din România în perioada 1945-1989.

Maria BRIEDIS MACOVEI

Maria Briedis-Macovei, poetă, traducătoare, publicistă, eseistă, s-a născut la 22 octombrie 1947 în comuna Sărata-Răzeşi, judeţul Leova, Basarabia. Bunicii fiind proprietari de moşie, familia este declarată *„duşmani ai poporului”* şi deportată în Siberia. După moartea lui Stalin, revine în satul natal, unde îşi continuă studiile începute în limba rusă undeva, în Mongolia. Apoi studiază la Facultatea de Filologie a Universităţii din Chişinău. Se căsătoreşte cu poetul leton Leons Briedis şi se stabileşte la Riga, unde fondează Societatea de Cultură Română „Dacia”. Lucrează la Biblioteca Naţională din Riga. Editează cu Leons şi cu alţi basarabeni primul număr al ziarului „Glasul”, care apare cu grafie latină. Publică articole, versuri, eseuri în presa din Republica Moldova şi din Letonia. Culegerea de versuri ***În singurătatea cuvintelor*** îi este prefaţată de Ana Blandiana. Împreună cu poetul Leons Briedis fondează la Riga editura privată „Minerva”. I se conferă cetăţenia letonă. Obţine numeroase premii şi decoraţii în Letonia şi în Republica Moldova. Este autoarea a şapte volume de versuri şi eseistică apărute la Riga şi la Chişinău. Împreună cu Leons, au fost invitaţi în mai multe rânduri în Maramureş şi în Satu Mare. Se stinge din viaţă în acest an, 2017. Fie acest grupaj de versuri un omagiu adus Mariei. (Gheorghe PÂRJA)

Înţelepciune strămoşească

Fiţi atenţi la gandurile voastre,
pentru că ele vor deveni vorbe.
Fiţi atenţi la vorbele voastre,
pentru că ele vor deveni fapte.
Fiţi atenţi la faptele voastre,
pentru că ele vor deveni obiceiuri.
Fiţi atenţi la obiceiurile voastre,
pentru că ele vor deveni legământe.
Fiţi atenţi la legămintele voastre,
pentru că ele vor deveni înţelepciuni
Fiţi atenţi la înţelepciunile voastre
pentru că ele vor deveni legi.
Fiţi atenţi la legile voastre,
pentru că ele vor deveni învăţăminte.
Fiţi atenţi la învăţămintele voastre,
pentru că după cum le veţi şti
aşa veţi gandi şi trăi...

Câte o Ană şi Marie

Să vorbim,
să ne cunoaştem
şi să rămîneţi încă vii!..
voi, oaste de captivi
ai propriilor goluri,
robi ai dezastrelor
ai uitării robi!
Iar aţi pus ca
să domnească peste voi
Zădărnicia!

Înglodaţi în spaime,
răni de întuneric
delirează-n creier,
cu sensuri putrede
vi-i cerul răsturnat
dar viņa, vai,
daţi tot pe cei ce
ierburi vă aduc de leac
şi soarta lor şi-o pun
sub teascul ăstui veac,
nerod şi înciumat.

Speranţe, vise spulberate
cer ca-n nemurire
să-ngropaţi din nou în zidul vieţii
câte-o Ană şi-o Marie...

Instalaţie

O! Ce şic! Ce eleganţă!
Si cât de sexy este!
Are soartă şi are caracter!...
Avalanşă de vorbe
ciudate şi şocante
auzi rostite în beţia vremii
de cei ce delirează
adunaţi in jurul
unui hoit de cizmă.

Agonizează visele-n delir
cu rostul lumii răsturnat
apocalipse prevestind
că tot ce e ciumat comercial
devine mai ciumat

Poţi să treci de nouă iaduri
să strigi cu nouă paradise
nimeni nu te-aude
căci sunt cu toţii
ameţiţi şi încîntaţi
de-un hoit de cizmă –
ce-a mărşăluit totalitar
cu fanfare prin stafii
rând pe rînd strivind
Marii... Marii... Marii,

O filă albă de hârtie

Ne scriem versul
cu vise de stea
pe o filă albă şi goală
care eventual putea fi
certificat de boală,
buletin electoral,
bilet spre sudic-nordic pol
sau certificat de pace
pentru un popor.

Trece timpul

Trece timpul
rătăcind înnebunit
zi şi noapte pendulează
între „da” şi „nu” la infinit

trece prin contraste
bune-rele-ireale-bipolare
este plin de sensuri seci
plin de vise şi eroare

urcă el pe căi ferite
ale soartei urme şterge
delirând pribeag prin vise
şi căzând mai ancestral
drept-în iad din paradise

Visu-i treaz de insomnie

Visu-i treaz de insomnie
cerul mi-l străbate-n lung şi-n lat
se cufundă în adîncuri
doldora de noi idei
e confuz şi deghizat

întorcând pe dos eternul
mi-l oferă drept cadou
şi-mi reduce existenţa
la un sunet în ecou.

Amintiri din copilărie

Pune Mama pânza la ţesut
măsurând urzeala-n lat cu palma,
iar lungimea de la palmă pân' la cot
şi îmi zice mama că-i bau, bau;
Statu-Palmă-Barbă-Cot...

Tezaur strămoşesc

Trec de nouă mări şi ţări,
şi de nouă ceruri trec
nouă luni tot ar şi semăn şi muncesc;
vise, îngeri şi mistere cresc
şi ca dar de moştenire
mi-a crescut din cer pe glie
un tezaur strămoşesc.

La cumpăna evoluţiei

Trece Timpul îngrozit,
în desiş s-a rătăcit;
să găsim drumul spre casă
vom culege sensuri
risipite pân' la infinit...

Vâlvătaie

Veşnicia arde-n flăcări-
îngeri, zei, mistere ard,
creierul a-ncins pustia
întronat de-a dreptu-n iad
şi salvat de nebunie,
stă chemând-o
din vecie pe Maria.

Ai uitat că nu sunt...

lui Leons Briedis

Dragul meu,
ai scris atâtea versuri
dedicate mie,
încât ai şi uitat,
că nu sunt poezie.

Dor de dor

Mocneşte lumea
vuind ca în vulcan
iar voi vă târguiţi
ca babele în bâlci
croind destinele umane
ca nişte venetici.

în soartă genii rele bat
şi poarta veşniciei închizând
voi cheia aruncaţi în nor
şi-mbătrânim ca în găoace
fără să ne fie dor de dor.

Peisaj apocaliptic...

Umbre, umbre se perindă
goluri saltă-n microfoane,
vorbe pline de beţie
profeţesc umflând baloane

ard în flăcări legi umane
gânduri încărcate cu trotil
praf de puşcă în pahare
îl cinstim pe un debil

plini suntem de-apocalipse
mâine praf ne face o cometă
iar pământul trage ca să moară
şi ca loc de trai avem altă planetă

Lumea caută febril
alt loc de trai, altă planetă,
„saci cu bani” încolo vor zbura,
dar cu bruma lor de minte
vor distruge-o şi pe ea.

Gheorghe PÂRJA

OMUL DIN STAȚIA ZIMA

Scriu cu întârziere despre cel care este autorul acestei strofe: *„Albastru sunt, în ferma cenușie/Și pentru asta bun de abator/În cușca de metal – vai mie –/Nu-s împăcat că trebuie să mor”*. S-a stins din viață el, Evgheni Evtușenko, nu în cușca de metal în care era prizonier puiul de vulpe, ci în America, unde s-a mutat prin 1990 și unde a predat la Universitatea Tulsa din Oklahoma.

S-a născut în halta de cale ferată Zima, în 1933. În poemul ***Stația Zima***, în care ia atitudine împotriva cosmetizării provinciilor sovietice, amintește de un bunic strămutat în Siberia pentru că a participat la o răscoală țărănească din gubernia Jitomir. Mama i-a îmbărbătat pe soldați cu vocea ei puternică, dar a fost învinsă după victorie. A îndeplinit slujbe umile, fiind chiar vânzător de ziare. Figura mamei este de obârșie eseniană. Bunicul după tată a fost un matematician deportat în Siberia. Bunicul după mamă a fost ofițer de carieră, bielorus, pe nume Ermolai Evtușenko. Au mai existat o bunică rusoaică și una poloneză. Tatăl a fost geolog, a iubit femeile și poezia. Poetul, mândru de încâlcita sa genealogie, socotește că în venele lui sunt amestecate șapte feluri de sânge: rus, bielorus, ucrainean, polonez, leton, tătar, georgian, dacă pune la socoteală și sângele unor generoși donatori din timpul unei spitalizări (I. Ianoși). La început, poetul dorea să-și fascineze contemporanii cu poezii de arenă, de aceea a câștigat publicul. Apoi Evtușenko se simte atras de renașterea socială și estetică. Scrie o poezie de atitudine, denunță stalinismul și adepții săi. În 1962 scrie poemul ***Moștenitorii lui Stalin***. O simfonie a lui Sostakovici a integrat poemul lui Evtușenko ***Babi Iar*** despre exterminarea de către naziști a evreilor în localitatea ucraineană cu același nume. Nici simfonia, nici poemul nu au fost pe placul autorităților. În Franța îi apare ***Autobiografia***, aspru amendată de Uniunea Scriitorilor din URSS. Criticile l-au însoțit încă de la debut, dar au sporit pe măsura radicalizării sale. Cu toate acestea, rămâne în prim-planul vieții scriitoricești, unde este același și mereu altul. Este un rebel, un neliniștit, un nonconformist.

Călătorește în Marea Uniune, obține greu dreptul de a pleca în străinătate. Cel care, după moartea lui Stalin, a fost primul care a spus: *„Mă sufocă granițele, mie nu-mi convine să nu văd Buenos-Aires-ul și New York-ul, aș vrea să vorbesc cu toți din Londra, aș vrea să călătoresc dimineața prin Paris”* a avut de așteptat. Au început să curgă criticile că nu cunoaște și nu aplică filosofia marxist-leninistă, ca apoi să ceară să călătorească. Până la urmă, a primit pașaportul. Prima călătorie a fost în România (1960), apoi în multe alte țări. S-a simțit liber. Își îmbogățește universul tematic. De la război la pace, metropole și monumente, drame și tragedii, soarta săracilor ori ascuțiri polemice îmbogățesc palmaresul scriitorului. Discută cu personalități de seamă ale planetei – oameni politici, savanți, actori, scriitori. Scrie reportaje pentru reviste din țară. Poezia nu-i este suficientă. Se apropie de alte arte, în primul rând de arta filmului, fiind scenarist, regizor și actor. Nici filmul nu-i este suficient. Abordează proza. Scrie romanul ***Dulce ținut al poamelor*** (1982). O metamorfoză a poetului în prozator. Trăiește vremuri radicale (chiar el fiind un radical), dar nu este preocupat de schimbarea taigalei, ci de taiga așa cum a fost, cea a țăranilor și a vânătorilor de-o seamă cu ea sau a geologilor care caută tainice bunuri. Aici, departe de lumea dezlănțuită, oamenii își duc traiul după legi vechi. Oamenii din Zima se mai țin de pământ, iar el îi ține. Se dovedesc pasionați povestitori, chiar atenți cu ce se întâmplă în jur. Omul din Zima a devenit un bun povestitor. Vin geologii din Moscova, cele vechi se scufundă. Mai rămân cel care răspunde de poame, bătrânul culegător de ciuperci, șoferul și magazionera. Geologii caută casiterit, un minereu mai greu de găsit, se amestecă cu băștinașii. Evtușenko se dovedește un maestru al mânuirii cercului de idei, are vocația ieșirii în lume. Omul din stația Zima. Romanul nu are cedări idilice, deși are însemne solare. Pe autor îl preocupă șansa civilizației, dar nu se desparte de modul siberian de a fi. Balansează între două lumi: dulcele ținut al poamelor și fascinația zborului în cosmos.

Al doilea roman, ***Să nu mori înainte de moarte*** (1995), are în centru puciul din dimineața zilei de 19 august 1991. Cum evenimentul s-a petrecut în timpul vieții noastre, îi știm conținutul la vedere. Gorbaciov, aflat la odihnă în Crimeea, a fost ținut în vila sa de către gărzile de corp, iar unor unități militare speciale li s-a ordonat să intre cu tancurile în Moscova pentru a-l imobiliza pe Elțîn. Autorul convoacă în roman pe actorii principali, dar mai ales stabilește țesăturile dintre ei. Conducătorii au nume și porecle. Gorbaciov este „Fiul de Țăran”, Elțîn este „Copilul Barăcilor”, Hruşcov este „Marele Mujic al Istoriei” ori „Autorul Sonetelor și al Caselor de Nebuni” (Andropov). Evtușenko mărturisește într-un interviu: *„Nu fusesem niciodată un fan înrăit al acelui fiu cam din topor al Uralului care nu era destinat să devină instrumentul migălit cu finețe al istoriei”*. Mai mult, îl preferă pe Gorbaciov, *„primul și singurul om din istoria Rusiei care le-a permis compatrioților săi să-l critice și chiar să-l înjure. Lucru de care aceștia au profitat din plin”*. Evtușenko este lucid în conturarea personajelor. Nu are iluzii cu privire la vreuna dintre tabere: *„Din păcate, noi nu-l avem pe Allende, dar, din fericire, nici puciștii nu-l aveau pe Pinochest”*. Crede că a fost un puci făcut cu mâini tremurătoare. Autorul ajunge la o concluzie în privința victoriei: *„Una dintre aceste atitudini permise de libertate este libertatea de a jigni”*. Ștefan Dimitriu, neobositul traducător al lui Evtușenko, spune despre roman că *„este o proză admirabil condusă, cu o bună știință a structurilor impuse de gen, dar cu explozii extraordinare, cu intrânduri tainice, cu resorturi și sertare, cu admirabile mișcări de mulțime, dar și cu trăiri personale de finețea aripilor de libelulă”*. Romanul este străbătut de două personaje: anchetatorul penal și fotbalistul. Ion Ianoși, scriind despre roman, constată că *„lașitatea și curajul alternate traversează povestirea cu prioritatea acordată actelor de cutezanță”*. Printre rânduri, stă și autorul care, în 1968, a fost singurul membru al Uniunii Scriitorilor care i-a trimis lui Brejnev o telegramă de protest împotriva invadării Cehoslovaciei. În acele zile fierbinți, a scris și poemul ***Tancuri la Praga***, care se încheie cu strofa: *„Peste mormânturi fără bocete/Să scrie simplu și adevărat/ Aici zace poetul rus Evtușenko/La Praga – de tancuri rusești sfârtecat”*.

Nu a fost niciodată membru de partid, s-a aflat în atenția Securității. A fost un nonconformist îngăduit de autorități, dar și un dizident notoriu. Cum s-a putut întâmpla una ca asta într-un regim totalitar din care Soljenițîn a fost alungat, eu nu pot să vă lămuresc. Deoarece nici eu nu-s lămurit.

Evgheni Evtușenko a fost o legendă, a trăit după propria formulă: *„Un poet în Rusia este mai mult decât un poet”*, cum a apreciat Natalia, văduva lui Soljenițîn. În 2010, chiar de ziua lui de naștere (18 iulie), și-a donat casa din Peredlkino (aproape de Moscova) și colecția de artă statului rus, care a deschis un muzeu precum cele ale lui Boris Pasternak și Bulat Okudjava. La deschiderea propriei case memoriale, a citit un poem, ***Reportajul secolului trecut***, despre un meci de fotbal dintre foștii combatanți ruși și germani, după zece ani de la terminarea războiului. A spus cu speranță: *„Am crescut în timpul Războiului Rece, acum este timpul Păcii Reci”*. Cel care a spus: *„Îmi displace orice ideologie care îi obligă pe oameni să creadă în ea”* a fost invitat, în urmă cu zece ani, la Festivalul „Zile și nopți de literatură” de la Neptun, unde i s-a decernat Marele Premiu „Ovidius”. Cu acel prilej, criticul Nicolae Manolescu, președintele Uniunii Scriitorilor din România, îi făcea un portret elocvent: *„O lume întreagă îl cunoaște pe Evgheni Evtușenko, poetul. Face parte din rasa aparte a poeților ruși, care au marcat nu numai istoria literaturii rusești, dar și istoria Rusiei. Evtușenko era, în anul Congresului XX al PCUS, când Hrușciov a condamnat stalinismul, un tânăr de 23 de ani, care fusese exmatriculat din școală. Un an după faimosul Congres, dovadă că destalinizarea nu era încă decât pe hârtie, a fost din nou exmatriculat, de data asta din Institutul de Literatură de la Moscova. Motivele: nesupunere și individualism. (...) Astăzi marele poet este un veritabil ambasador al marii literaturi rusești pe întreg globul. Călătorește, predă în universități, ține conferințe, face filme. Opera lui e tradusă în multe limbi. Și, după cum știți, și în românește”*.

După cum spuneam, România a fost prima țară în care a călătorit. A fost un bun prieten cu Nichita Stănescu. Deși, la Festivalul de Poezie de la Struga, poetul român a câștigat premiul în defavoarea lui, asta nu l-a oprit să spună: *„L-am cunoscut pe minunatul poet Nichita Stănescu. Amândoi eram maximaliști. Deși eram foarte diferiți unul de celălalt din punctul meu de vedere. Stănescu a fost un poet excepțional, de mare valoare. Ca să fii un mare poet, trebuie să cunoști ca nimeni altul limba în care scrii, adică să fii «poliglot» al limbii tale, așa cum marele prieten Nichita Stănescu susținea pe drept cuvânt că este «poliglot» de limba română”*.

Să fie o pură întâmplare că Evgheni Evtușenko s-a stins din viață la 1 aprilie 2017, doar la o zi diferență de ziua de naștere a lui Nichita Stănescu?

Trecând prin multe experiențe de viață, omul plecat din stația Zima, din taigaua Siberiei, și-a trăit tinerețea în regimul stalinist, apoi în dezghețul hrusciovist, în glasnostul lui Gorbaciov, a prins destrămarea URSS și instaurarea capitalismului mafiot în Rusia (*„Cum poți clădi Rusia bombănind/Că doar străinii nemiloși și hoți”*), apoi a plecat în America, unde a predat poetica și istoria liricii. Îl socotește pe Esenin cel mai mare poet rus (*„Pădurea lui Esenin o port în mine”*) pentru lirica spontană și cadoarea simplității. S-a stins din viață în acest an. A cerut să fie înmormântat în preajma lui Boris Pasternak, cel desemnat câștigător al Premiului Nobel pentru Literatură în 1958, pe care însă regimul sovietic l-a forțat să refuze distincția. La moartea lui Evtușenko liderii actuali ruși au trimis mesaje. În cel al lui Gorbaciov scrie: *„A fost un om căruia i-a păsat de soarta țării sale și a întregii lumi, care a crezut în bunătate și a căutat dreptatea”*. Omul din stația Zima, din taigaua siberiană a plecat să cucerească lumea. Și a reușit.

In memoriam

Gheorghe GLODEANU

UN POET AL NORDULUI

După Augustin Buzura, încă un scriitor din Maramureș a păşit pe porţile eternităţii, retrăgându-se definitiv pe rafturile bibliotecilor. Este vorba de poetul Petre Got, a cărui operă se leagă în chip anteic de mirificul pământ natal. Omul de cultură s-a născut în data de 20 septembrie 1937 în comuna maramureşeană Deseşti, localitate ce a devenit cunoscută, pe lângă pitorescul ei, prin renumitele seri de poezie ce reunesc aici anual câţiva din cei mai importanţi iubitori de poezie din ţară. Nu întâmplător, miraculosul topos natal şi-a lăsat puternic amprenta asupra creaţiei lui Petre Got. Autorul ***Vocalelor celeste*** a studiat la Deseşti, Sighet şi Cluj, iar după absolvirea studiilor universitare a lucrat ca profesor şi metodist cultural la Satu Mare, Baia Mare şi Bucureşti. În 1972, a devenit redactor la Editura Eminescu, iar din 1974 până în momentul pensionării a fost redactorul prestigioasei reviste bucureştene „Viaţa Românească". Din această postură, poetul a „patronat" ieşirea în lume a confraţilor săi mai tineri din Nord (şi nu numai), facilitându-le consacrarea.

Autorul ***Timpului răstignit*** a debutat în 1964 în revista „Steaua" cu poezia ***Preludiu***, pentru ca ulterior să fie prezent în mai toate revistele literare importante din ţară. Debutul publicistic a avut loc în 1969 cu volumul ***Cer înfrunzit***, acest moment favorabil fiind urmat în timp de un număr apreciabil de noi plachete de versuri: ***Glas de ceară*** (1972), ***Masa de mire*** (1975), ***Ochii florilor*** (1976), ***Dimineaţa cuvântului*** (1980), ***Paranteza lunii*** (1985), ***Stelele strigă*** (1988), ***Timp răstignit*** (1991), ***Inima lui septembrie*** (1996), ***Poeme*** (1997), ***Plâns de heruvim*** (1999), ***Vocale celeste*** (2001), ***Clipa dintre hotare*** (2001) etc. Apărut în 2004, volumul ***Autoportret târziu*** reflectă nevoia artistului de a se defini şi de a-şi circumscrie crezul artistic la maturitate. Pornind de aici, placheta de versuri conţine un număr apreciabil de poeme programatice. Înzestrat cu o sensibilitate exacerbată, Petre Got nu a fost şi nu este poetul ultimei mode. Refuzând clasificarea pe şcoli şi pe generaţii, repudiind vârsta postmodernă a artei, autorul ***Vocalelor celeste*** se dovedeşte un visător singuratic, ce preferă coordonatele tradiţionale şi sigure ale versului. De aici şi caracterul donquijotesc al liricii lui Petre Got, care porneşte o adevărată cruciadă în numele propriilor sale himere, anacronice într-o lume puternic bulversată, în care valorile sunt adesea răsturnate.

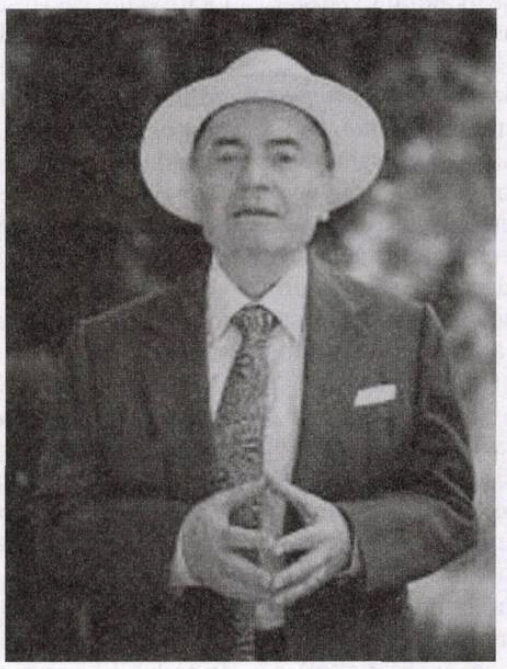

Volumul se deschide cu poezia programatică intitulată ***Uneori poemul...***, ce vorbeşte de bucuria, dar şi de dificultatea creaţiei: *„Uneori poemul mă stoarce/Ca o noapte de iubire nebună,/Altă dată îmi cade în pagini/Asemenea unei castane/Pe caldarâmul toamnei.//Nu eu scriu poemul,/El se scrie,/Mie-mi rămân doar zbaterea,/Bucuria clipei de aur"*. Naşterea poeziei rămâne una din temele esenţiale ale liricii lui Petre Got. Nu întâmplător, şi poemul intitulat ***Febră*** vorbeşte tot de miracolul creaţiei. În faţa colii albe de hârtie, poetul repetă mitul lui Sisif. Lungile perioade de criză sunt întrerupte de scurte de momente de har, de generoasă inspiraţie: *„Zile, săptămâni – uneori,/ Nu creşte din fiinţa ta/Nici un vers.//Când te aştepţi mai puţin,/Brusc te pătrunde o febră,/Îţi vine să scrii deodată/Cu ambele mâini./ Flăcări, izvoare, corole/Te asaltează,/Îţi revii târziu/Ca dintr-un vis,/Deopotrivă fericit şi trist.//Pagina albă este un munte/Care mereu te cheamă/Să-l urci"*.

Bucuria creaţiei îl acaparează în totalitate pe poet, poezia înseamnă ardere, lumină, naşterea cuvântului fiind asemănătoare cu naşterea unui copil: *„Travaliu, bucurie întreagă/Ca la naşterea unui copil/Aduce poemul, val alb -/El ne naşte pe noi,/Nu invers, nu!"* (***Nu invers***). Poetul îşi face testamentul liric şi, vorba lui Arghezi, nu le lasă urmaşilor săi decât *„un nume adunat pe-o carte"*, adică *„un ciob de suflet"*: *„Nu-ţi voi lăsa, copilul meu, palate,/Nici zvelte limuzine plutitoare,/ Ci doar un ciob de suflet luminând departe,/Ceaţa neagră să nu te-nfioare"* (***Un ciob***). Cartea/opera se dovedeşte o moştenire spirituală nobilă şi generoasă, în măsură să lumineze ceasurile de cumpănă ale existenţei.

Semnificativă este poezia care dă titlul volumului. Realizându-şi portretul spiritual, Petre Got se defineşte ca *„O scânteie/Aşteptând în inima secundei"*. Mai mult, în mijlocul dezastrelor, poetul simte că face parte *„Din suflul binecuvântat"*. ***Insomnii*** este o poezie problematizantă, o creaţie a marilor interogaţii. Autorul ***Timpului răstignit*** vorbeşte de vulnerabilitatea omului biologic, dar şi de măreţia omului de hârtie. Poetul (al cărui suflet sângerează prea des) este cuprins de un puternic rău existenţial într-o lume rece, ostilă artei. Cu toate acestea, el ştie că adevărata salvare este în cântec. Prin urmare, scriitorul îşi asumă postura unui Orfeu modern, care doreşte să schimbe lumea prin forţa versului său purificator.

Temele creaţiei lui Petre Got nu sunt noi. Nouă este doar modalitatea de abordare a unor teme eterne ale poeziei. Asemenea lui Nichita Stănescu – unul din modelele spirituale majore ale poetului – autorul ***Cerului înfrunzit*** se defineşte ca o pată de sânge care vorbeşte. Proclamând o perspectivă organică asupra poeziei, poetul consideră, metaforic, că în venele lui circulă versuri şi cuvinte. Altă dată, Petre Got proclamă necesitatea reîntoarcerii la vârsta de aur a copilăriei, la lumea visului şi a basmelor. Copilul are acces la sacru, copilăria fiind vârsta basmelor şi a poeziei: *„Şi azi îmi aleargă prin sânge/Mânzul năzdrăvan,/ Îmi aleargă prin globulele roşii,/ Prin globulele albe,/Prin zilele negre, prin zilele gri"*. Într-o manieră concentrată, imaginea mirifică a copilăriei revine şi în poezia intitulată ***Timbru***: *„Un pui de om aleargă/Printre flori după fluturi/Şi nu înţelege de ce/ El nu poate să zboare"*.

Petre Got nu abordează motivul poetului blestemat, ci pe acela al timpului damnat în care trăieşte poetul, în ipostază de înger. În plus, apar motivul singurătăţii şi cel al credinţei. Dumnezeu este un reper major în lirica lui Petre Got, numeroase poeme preluând formă de rugăciune: *„Ca o oglindă parabolică stă/Cu faţa la soare,/Viu îl iubeşte,/Blând îşi urmează destinul.//La fel, Doamne,/Spre Tine-mi îndrept/Ochi, suflet, gând,/ Mă-ntreb dacă mă zăreşti/Printre atâtea dezastre,/ Dacă-mi distingi glasul/ Din marea de voci.//Nespus sunt de singur!//Asemenea unui schingiuit/Rabd, sper, mă zbat -/Vindecă timpul nostru,/Te rog,/A făcut al treilea infarct"* (***Floarea soarelui***).

Unul dintre miturile fundamentale pe care se bazează lirica lui Petre Got este mitul lui Anteu. Ca şi în cazul celebrului personaj, autorul se umple de noi energii de îndată ce revine la mirificul pământ al copilăriei, de îndată ce se reîntoarce la părinţi şi la strămoşi. Altă dată, asemenea zeului Osiris, poetul se oferă tuturor cititorilor, dăruindu-şi sufletul ca pe o pâine, un măr sau un vin bun. El anticipează momentul în care se va odihni în ţărână: *„Îmi dăruiesc sufletul/Ca pe-o pâine,/ Ca pe-un măr ionatan/Ori un vin bun.//Nu voi mai avea/Niciun strop de suflet în trup,/Mă voi odihni în ţărână/Asemeni unei urne/Cu monezi de aur.//Sufletu-mi va pluti prin cer/În fiecare seară,/Va fi pânza lunii când/Mâini de înger o desfăşoară"* (***Mâini de înger***).

Conştient de vulnerabilitatea condiţiei sale biologice, de lupta pe care o poartă în fiecare clipă cu destinul potrivnic, poetul cere timp de la divinitate ca să mai scrie o carte, cere răgaz ca să îşi mai îmbrăţişeze copilul şi femeia: *„Dă-mi, Doamne, răgaz/Să mai înalţ o carte-n lumină,/Să-mi mai îmbrăţişez copilul,/*

Femeia, teiul întinzând mâna/Prin fereastră,/Jarul stelelor, bocetul vântului,/Suspinul valului//Vieţuim – să plecăm?/Plecăm – să renaştem?". Unele imagini sunt deosebite şi vorbesc de aceeaşi condiţie fragilă a omului în univers: *„Un val încearcă/Să-şi noteze gândul/Pe pagina nisipului,/Alt val îl anulează//Paşii tăi se amestecă/Pe plajă cu alţi paşi,/Doar privirea astrului/Rămâne suverană"* (***Te vei desprinde***). O nuanţă de regret, nostalgia trecerii răzbate din numeroase versuri. Poetul se defineşte ca un *„cântăreţ pribeag"*, ce ar dori să oprească ceasornicul ce ne măsoară destrămarea. Ca şi în cazul lui Lucian Blaga, existenţa este văzută ca un miracol, dar este prezentă mereu şi teama ca acest miracol să nu se destrame pe neobservate: *„Suntem cântăreţi pribegi,/Veverițe ne gustă clipa din palmă.//O, cum aş striga/Marelui orologiu să se oprească,/Teamă mi-e că mirajul/Se poate risipi"* (***Teamă***). Singurele repere stabile în confruntarea cu trecerea implacabilă sunt creaţia şi reîntoarcerea la tradiţie, la strămoşii dintr-un Maramureş cu rezonanţe mitice. O puternică dorinţă de viaţă răzbate din poemele lui Petre Got, un dor de primăvară fără de sfârşit, aşa cum reiese din poemul ***Ecou târziu***.

Uneori, poetul se defineşte ca un visător incurabil: *„Tăcerile vorbesc,/Tainele cântă,/Viu crâng de chiparoşi/Este clipa.//Continuu să visez/Cu ochii mari deschişi"* (***Timbru***). Alteori, poetul suferă de ceea ce romanticii numesc „boala secolului", iar simboliştii au concentrat în noţiunea de „spleen": *„Departe sunt, brizele blânde/Până aicea nu ajung./Veacul se-ntunecă, ne soarbe,/Este satanic şi absurd"* (***Gând***).

Confirmând titlul de pe coperta volumului, poemele programatice reprezintă o constantă a cărţii lui Petre Got. Ca nişte coloane ce susţin edificiul imaginarului creat de poet, ele nu alcătuiesc un grupaj unitar, ci sunt risipite, cu generozitate, pe parcursul întregului volum. Astfel, poemul ***Nu bănuiam*** este un autoportret liric, în care scriitorul se defineşte ca un luptător. În acelaşi timp, este prezentă recunoştinţa faţă de părinţi, dar şi regretul că lumea de azi este dominată de absurd. Ca şi în mitologie, valorile majore în care crede Petre Got se găsesc undeva în trecut: *„Îţi mulţumesc, Părinte,/Că m-ai înscris în clipă/Şi am rămas în miezul ei, întreg,/ Raza astrului îmi părea uneori frânghie/Trimisă visului să se ridice.//Martor am fost, ţel clar durerii,/Ştiam să rabd, visam să-nving,/Nu bănuiam că-n lume se va face/Atât de absurd,/Atât de torid,/Aşa de frig"* (***Nu bănuiam***). O definiţie lirică ne întâmpină şi în creaţia intitulată ***Emblemă***, din care se desprinde o puternică mitologie a Nordului, o legătură anteică cu strămoşii, purtătorii adevăratelor valori morale în raport cu prezentul decăzut. Meditaţiile despre cuvânt reprezintă o altă constantă a volumului. Astfel, în poemul intitulat ***Sunet***, poetul se defineşte drept cântec, unul blând, dulce, un sunet al marelui val care este poezia. Alteori, aşa cum se întâmplă în poemul ***Blând biruind***, poetul duce cu sine o dulce povară, „taina cuvântului", tăria de a înălţa flacăra pură a poeziei: *„Mulţumeşte Cerului că i-a dat/Taina cuvântului, dulcea povară,/Tăria de a te înălţa/Flacără pură, flacără rară.//Grădini lasă-n urmă drumul ales,/Sămânţă sănătoasă şi bună,/Blând germinând sub zăpezi,/Blând biruind în furtună"*.

Autoportret târziu este o carte de maturitate, o pledoarie pentru echilibrul şi calmul valorilor. Versurile lui Petre Got reprezintă rodul creaţiei unui bard care a încercat toată viaţa să deslușească marile mistere ale versului.

Terezia FILIP

BETTY KIRCHMAJER-DONCA, *IUBIRI MĂRTURISITE* – REALUL SUB RAZA UNUI RAFINAT OCHI FEMININ

Cartea de la autor la cititor - un eveniment al ființei. Pe cât de inedite pentru mine, tot pe atât de impresionante și convingătoare ipostaza de romancieră a profesoarei Betty Kirchmajer-Donca și talentul ei narativ transfigurând lumea și propria traiectorie prin ea în notabile universuri epice. O știam talentată poetă și traducătoare de poezie, o știam excelentă profesoară. Dar cine stăpânește cu dezinvoltură metafora și capriciile versului, cine facilitează discipolilor riguroasele căi ale limbilor franceză și română de ce n-ar reuși tot atât de subtil și de persuasiv și în creația narativă și romanescă?

Abia am ieșit din paginile celor trei volume, ***Iubiri mărturisite***, apărute succesiv la editurile băimărene, a Universității de Nord (I, 2006); Roprint (II, 2008), Cromatica (III, 2016) și mărturisesc sentimentul viu pe care mi l-a dat lectura – al unei incursiuni în timp, până spre cel de-al Doilea Război Mondial, al unor tensiuni sufletești ce îmboldesc omenescul din totdeauna, al istoriei prea rar favorabile individului, al unei vieți autentice cu chipuri de neuitat și peisaje rustic-silvestre în care ghicesc dealurile nordice ale orașului de origine al autoarei. Și cum realitatea alunecă mereu de sub ochii noștri undeva-n urmă, scrisul o poate salva și poate reține câte ceva din esența ei. Acesta e gestul recuperator al lui Betty Kirchmajer-Donca în „mărturisitele" ei iubiri din cele trei volume.

Care ar fi unitatea de măsură a unei cărți bune? - te întrebi cutreierând prin universul epic al trilogiei. Nimic mai mult decât puterea de captivare a paginilor citite, impresia de realitate vie ce freamătă venind din țesătura textului - acestea dau pecetea autenticății și a calității oricărei scrieri. (Spun „scriitură" în accepția neo- sau postmodernistă în care se scrie azi romanul). Și încă ceva: miza pe trăiri esențiale reprezintă fluidul vital al lumilor reflectate și al destinelor schițate în ele, iubiri și dureri, năzuințe, nostalgii și aspirații, întrețesute în tablouri de viață autentică. Am fost captivată de universul tumultuos și fremătător din ***Iubiri mărturisite*** în care senzația vieții, clocotul ei viu și intens dramatic pe alocuri, tumultul sufletesc al protagoniștilor, traseul labirintic al sentimentelor și al gândurilor, liniile interferente ale destinelor aidoma celor din realitate fac un roman bun în sensul propriu al termenului.

Sunt bucuroasă să descopăr un autentic autor epic în profesoara și poeta Betty Kirchmajer-Donca și o construcție narativă închegată și persuasivă, care a salvat secvențe de viață autentică din urbele de la limita nordică a României, Baia Mare și Seiniul, precum și fascinante peisaje silvestre din munții și dealurile Maramureșului. Cronotopia romanului, în sens bahtian[1], coincidentă cu destinul auctorial, indică a doua jumătate a tensionatului secol XX, ceea ce îmi reconfirmă că destinul unui autor poate fi o formă de salvare de la pieire și de la risipa în neant a unor contexte „atinse" de prezența și de experiența sa. Acesta e sensul fecund în lume al celui/celei ce, martor al existenței, culege din cursul ei esența, restituind-o apoi în forma cărții. Există persoane ce nu numai înfrumusețează și îmbogățesc cu prezența lor contextele în care se află, dându-le și mai mult sens, ci și salvează de la uitare ceea ce ating. Astfel privesc și înțeleg eu gestul romanesc al lui Betty Kirchmajer-Donca.

Nu intri ușor în atmosfera romanului ***Iubiri mărturisite***, dar odată intrat în hățișul epic, n-ai mai vrea să ieși. Întâmplările, personajele, gesturile și opțiunile lor captivează și mențin cititorul conectat. Fixat într-un prezent ubicuu, ochiul auctorial bate cu raza lui o jumătate de veac, răsfoind paginile unor familii, ale unor identități, ale unor destine. *Om și context* este paradigma epică a autoarei, modul ei de-a privi, decupând din real individul cu tot cu scena care-l implică, cu tabloul social, urban, familial ce îl conține și îl determină – iată indiciul relației epicului cu viața.

Care sunt *„iubirile mărturisite"*, ale cui și unde se consumă ele? - te întrebi, prins în mrejele romanului. Aventuri, năzuințe, împliniri, suferințe, orașul de rezidență al autoarei și al protagoniștilor, casele, străzile, familiile, poezia interioarelor la limita cu balzacianismul, întâlnirile colocviale la un ceai sau la o cafea, scene de familie și pilduitoare dialoguri părinți-copii, tați-fii, vechi cutume pline de farmec (Învierea, sfințitul coșurilor de Paști, fuga cu pasca), peisaje urbane și fermecătoare ambienturi silvestre, vii și grădini cu miresme de struguri, piersici, nuci, scene emblematice și misterioase alchimii sentimental-umane (iubirea Liz-Doctorul, afecțiunea Liviei pentru fiica adoptivă, prietenia Liz-Lucette), incursiuni labirintice în lume și în sine ale protagoniștilor. Și în toate, peste toate - o voluptate narativă, analitică și descriptivă, o artă a spunerii ce conferă nota înaltă textului. De pildă, frumusețea delicată a unor porțelanuri, eleganța unor obiecte de mobilier, hedonismul unor ambienturi și al unor interioare (de pildă, în casa lui Liz ori în cea a lui Victor), plăcerea și frumusețea unor veșminte. Se ghicește camuflat în pagini sentimentul unui fericit, dar fugace *illo tempore,* pe care-l reinstituie imaginar cartea, prilejuind retrăiri fulgurante. Betty Kirchmajer-Donca se întoarce adesea în acel orizont fericit ori îl aduce-n prezent fie zăbovind subtil și sugestiv pe suprafața obiectelor descrise cu rară voluptate, fie delectându-se în anumite peisaje, în interioare sau în scenarii resuscitate afectiv, toate privite cu un rafinat ochi feminin, ce știe să se bucure aproape senzorial de frumusețe, de plăcerea lucrurilor, a unor momente unice, de „dulceața" lor. Alteori, textul urmează linia întortocheată și imprevizibilă a gândului, fluxul capricios al sentimentelor, alunecând în imagini obsesiv-relevante, precum Proust ori Huxley. Autoarea a reușit nu doar să intre în competiție cu realul străbătut de ea începând din copilărie, ci și să-l devanseze. Ce bucurie și ce izbândă să-ți salvezi astfel din efemeritate orașul, strada, casa copilăriei, părinții, amicii, concitadinii, transferându-i în teritoriul abstract și fragil, dar atât de rezistent, al literaturii!

Ce tip de roman avem în ***Iubiri mărturisite***? Desigur, unul de factură neomodernistă, cu instanțe narative, auctoriale și protagonistice ce mizează din plin pe iubirile lor mai mult sau mai puțin tăinuite. Rolurile și vocile narative alternează și se succed, se completează și se dislocă unele pe altele, dau fluiditate narațiunii ce glisează permanent între planuri multiple de existență (personal, familial, urban, profesional, instituțional), ce interferează spontan și uneori imprevizibil. La fel cum glisează permanent între lumea interioară și tainică a gândurilor și a sentimentelor ce îmboldesc protagoniștii și lumea exterioară, publică, stradală, socială ce îi conține.

Discursul și jocul considerațiilor eseistice amintesc de romanul interbelic, cu tentă intelectualizată. Psihologismul, linia sinuoasă a gândului sau jocul afectiv trimit spre atmosfera din romanele lui Camil Petrescu, G. Ibrăileanu, M. Eliade. Dar Betty Kirchmajer-Donca este ea însăși alchimista ce face ca viața să treacă firesc din real în text. Afecțiunea, prietenia, confidențialitatea feminină se află aici la mare altitudine. Jocul subtil al gândului personajelor, al intempestivei lor interacțiuni e de tip proustian.

Substanța epică este abil țesută de aceleași forțe ce înnădesc și în realitate destinele indivizilor unele de altele: studii de caz sociopsihologice, considerații estetice, pictură, muzică, filosofie, istorie, metempsihoză, narcisism, credință, Dumnezeu, eternitate, analize diverse în care ochiul auctorial alunecă pe suprafața obiectelor ori în peisaje captivante, în trecut sau în interioritatea labirintică a eului. Perspectiva narativă se schimbă permanent de la un eu la altul, când obiectiv, auctorial și ubicuu, când subiectiv, dislocat frecvent de vocile și instanțele protagoniștilor ce reflectează, se introspectează alunecând și suprapunându-se cu voci și chipuri secvențiale din propriul trecut – întocmai ca într-o scriitură neo- sau postmodernistă. Romanul nu e doar creația autoarei, ci inclusiv a tuturor eurilor ce întrețes substanța lui epică.

Viața („istoria", i-ar fi spus Marin Preda) se varsă aluvionar și, cumva, eclectic în paginile romanului, în funcție de instanțele epicului, de destinele lor, iubiri mărturisite, scene și amintiri năvălind intempestiv în prezent, uneori dramatic, alteori cald și luminos. Discursul auctorial e fluctuant și interferent, alternând permanent pe actori și pe actanți. Modificarea necontenită a planurilor și a nivelelor narative ține de neomodernism, dar pe alocuri romanul dă și impresia de scriitură postmodernă. Deschiderile multiple asupra existenței vin din condiția personajelor, din contextele de viață, din viziunea și rolul lor în complicata țesătură a epicului. Căci substanța vieții, iubirea, sentimentele, interesele, o anumită nostalgie a împlinirii îi leagă pe toți, unii de alții, mai mult sau mai puțin vizibil. Există în text sâmburii potențiali ai mai multor nuclee epice, ai mai multor trasee și destine. Nu lipsește din pagini o anumită delicatețe, o poezie a gesturilor și a sentimentelor tandre ce salvează protagoniștii din magma aluvionară a realului.

Atmosfera semiurbană a anilor 50, ecouri de mici și mari drame omenești ce răzbat din viața unor familii, din urmările războiului, pecetluiesc destine precum cele ale lui Petre, Roșcatul, Nevăzătorul, Învățătorul, Iana, Lena. Arestările, suspiciunile, nopțile de coșmar, cu întunericul ce înghite pentru totdeauna unele personaje, pocnete de puști, teroare, amenințări, suferință alcătuiesc fundalul anilor postbelici surprins fulgurant și alert în imagini presărate ici-colo, în funcție de cum fluctuează gândurile unor protagoniști, de cum glisează sentimentele lor.

Un epic prin excelență feminin și feminizat situează romanul ***Iubiri mărturisite*** în linia Hortensiei Papadat Bengescu. Complementare și uneori antitetice, precum fețele unei prisme transparente, personajele feminine predomină în roman. Ele sunt mereu complice cu sau fără voia lor. Liz, instanța auctorială și protagonista Lucette, prietena ei, Livia, mama adoptivă a Luminiței – fiica secretă din studențiie a Lucettei dintr-o fugară aventură cu Doctorul, iubitul lui Liz, Izabela și Luminița completează galeria feminină care derulează prin fața cititorului multiple ipostaze: amanta, soția fidelă, mama vitregă, dar foarte devotată (Livia), mama naturală secretă (Lucette), fiica (Luminița), menajera (Izabela). Ele relevă și ipostaze socioprofesionale: profesoara, arhitecta, asistenta, doctorița, studenta.

Maternitatea, iubirea, prietenia sunt liantul și catalizatorul epic ce le coalizează și le grupează pe femeile din roman, în funcție de un anumit instinct feminin și de trăirile afective. *Maternitatea* este problema tăinuită a lui Lucette, o vagă nostalgie a lui Liz și condiția năzuită cu disperare de Livia. Liz, Lucette și Livia se focalizează maternal asupra Luminiței, fiica secretă a Lucettei și fiică adoptivă a Liviei. Lucette vrea să-și recupereze fiica dată spre adopție, pe când Livia vrea cu tot dinadinsul să o păstreze și să o protejeze. *Iubirea* pentru același bărbat, Doctorul, prieten și amant al lui Liz, dar și tată natural al Luminiței dintr-o fugară aventură de studențiie cu Lucette le coalizează straniu pe Liz și pe Lucette. *Prietenia* e o formă de apropiere între toate aceste femei al căror nume startat de la L (lumina?), Liz-Lucette-Livia-Luminița, indică o esență comună.

(Continuare în pagina 18)

VRAJA UNEI CĂLĂTORII DIN MARAMUREŞ LA CERNĂUŢI

Cu aproape trei decenii în urmă, la începuturile mişcării noastre de renaştere naţională, în nordul Bucovinei, entuziasmul românilor din localităţile ţinutului era sprijinit şi de fraţii noştri de sânge şi credinţă din Patria istorică, care ne vizitau după o despărţire forţată de zeci de ani. Aceste vizite erau prilejuite de evenimente marcate în nordul Bucovinei, printre care şi organizarea spectacolelor cu participarea unor artişti şi a unor ansambluri din România. Astfel, printre primele colective de artişti profesionişti care ne-au bucurat sufletele cu melosul popular s-a aflat Ansamblul „Mara" din Sighetu Marmaţiei. Acest lucru s-a întâmplat la sfârşitul lunii aprilie 1990. Spre bucuria noastră, artiştii au fost însoţiţi şi de doi poeţi: Gheorghe Mihai Bârlea şi Gheorghe Pârja. Şi iată, recent, am avut bucuria să-i revăd pe cei doi prieteni chiar la ei acasă, în Maramureş, şi să răsfoim împreună câteva pagini cu amintiri, şi nu numai, fiind secondaţi de ziarista Viorica Pârja. (**Ilie T. ZEGREA**)

***

„Dacă ni s-ar fi oferit să mergem la Paris am fi refuzat, deoarece ţineam mai mult să trecem graniţa spre satele româneşti"

Ilie T. Zegrea: Dragii noştri, mă bucur nespus de mult că avem posibilitatea să discutăm astăzi aici, la Ocna Şugatag, în inima Maramureşului, despre câteva momente din viaţa noastră şi să ne amintim prima întâlnire care a avut loc cu 27 de ani în urmă, în primăvara lui 1990, la Cernăuţi, unde domniile voastre aţi venit împreună cu remarcabilii membri ai ansamblului de cântece şi dansuri „Mara". Vreau să vă mărturisesc că eu, când discut cu cineva despre Patria noastră istorică, îi spun că, dacă nu a vizitat Maramureşul, înseamnă că nu a văzut şi nu a cunoscut România adevărată. Bucovina are partea ei de glorie, cu mănăstirile ei, însă aici e complet altceva... Deci, hai să ne aducem aminte despre clipele trăite împreună la Cernăuţi, în nordul Bucovinei acum douăzeci şi şapte de ani...

Gheorghe Mihai Bârlea: Reconstitui fragmentar descălecatul cultural în câteva localităţi din spaţiul românesc din vecinătatea României, vorbesc de satele româneşti din Transcarpatia şi din zona Cernăuţiului, în Bucovina. Eram în cea de a doua structură de conducere postrevoluţionară după evenimentele din decembrie 1989, aşa-numitul CPUN, care avea pretenţia că e una nepolitizată şi tranzitorie, până ce se vor face alegerile. Răspundeam de cultură, culte şi naţionalităţi.

În februarie am dat un spectacol la Sighet pentru victimele Revoluţiei. Spectator era şi un român din Slatina, Vasile Ona Jotu, cu care, de altfel, păstrăm relaţii şi în prezent. S-a urcat pe scenă şi mi-a spus că e din Slatina. Era o premieră pentru mine să cunosc un român din Maramureşul înstrăinat, cum ne place nouă să spunem. M-am angajat să facem un „descălecat cultural" dincolo de Tisa. Până în '89 ne uitam prin gardul de sârmă ghimpată şi aveam cunoştinţe foarte vagi despre ce mai fac românii de acolo. S-a întâmplat ca în a doua parte a lui aprilie, cred că după data de 25, să trec graniţa în Transcarpatia, pe la Halmeu. Am susţinut spectacole în cele mai importante localităţi cu populaţie românească sau majoritar românească: la Slatina, la Apşa de Mijloc şi la Apşa de Sus, la Strâmtura. Am trăit o bucurie extraordinară. Îmi aduc aminte că Gheorghe Pârja, scriind în „Graiul Maramureşului" despre călătoria noastră, a surprins foarte bine bucuria pe care am trăit-o împreună cu el, cu Echim Vancea, care era atunci instructor metodist al casei de cultură, cu Dan Pralea: *„Dacă ni s-ar fi oferit să mergem la Paris, probabil că am fi refuzat, deoarece ţineam mai mult să trecem graniţa spre satele româneşti"*.

Având această experienţă fabuloasă din Transcarpatia, desfăşurată într-un entuziasm extraordinar prin toate satele, ne-am dus spre Cernăuţi. Aşa am avut bucuria să te cunosc pe tine, Ilie, pe alţi intelectuali români. Am trăit în primul rând o noapte fabuloasă acasă la tine împreună cu Vasile Levitchi. Dintre spectacolele din satele bucovinene, cel mai mult m-a impresionat cel de la Crasna, unde am întâlnit oameni care trăiau profund apartenenţa lor la limba română, la spiritul românesc, cum rar mi-a fost dat să văd. A fost una dintre cele mai puternice emoţii pe care le-am trăit eu în viaţă. Mă întrebau de tot ce se întâmplă în România. Citeai în sufletul lor şi în mintea lor un orizont de speranţă nouă. Lucrul acesta nu putea să nu emoţioneze.

I. T. Z.: Dragă Gheorghe Pârja, ai făcut parte din aceeaşi echipă de descălecători de ţară prin cultură, cum zice Bârlea, şi aş vrea să ascult şi gândurile tale despre acele evenimente, desfăşurate cu douăzeci şi şapte de ani în urmă.

Gheorghe Pârja: Ca să nu mă suprapun peste ce a spus prietenul meu şi scriitorul Gheorghe Mihai Bârlea, voi evoca câteva sentimente pe care le aveam înainte de 1989. Adică, ştiam că dincolo de apă trăiesc români. Apoi, în biografia familiei mele a fost o chestiune tainică până la un punct, deoarece aveam neamuri prin alianţă: nevasta lui tata dintâi, cum se spune pe la noi, era Maria din Slatina, care s-a stins prematur din viaţă. Apoi, am avut dascăli extrem de patrioţi, să zic aşa, şi de încrezători în noi şi tot timpul ne arătau că dincolo sunt români. Şi ultima mare viziune a fost pe dealul Dobăieş, cu Nichita Stănescu, care s-a uitat şi, ştia şi el sau poate nu ştia, a întrebat ce e dincolo. Şi atunci i-am spus o poveste cu români de dincolo de Tisa.

Recunosc că am avut un mare privilegiu şi un mare noroc să pot trăi sentimente de profunzime şi de recuperare a istoriei – să trec Tisa. Mai mare şi mai stârnitoare a fost curiozitatea că voi ajunge la Cernăuţi. Dacă aici s-au întâmplat foarte interesante coincidenţe şi descoperiri de neamuri, din care fac parte familia Opriş, Ona-Jotu, pe care le-a evocat poetul Gheorghe Mihai Bârlea, ajungând la Cernăuţi, eu am purtat cu mine acea curiozitate: pe unde a umblat Mihai Eminescu? Pentru mine textul de istorie literară din care ştiam că pe acolo a fost Mihai Eminescu era un text de carte. Ei, ajungând pe strada unde pe o placă scria în limba ucraineană că în acea clădire a învăţat Mihai Eminescu, am trăit o emoţie extraordinară. Apoi am fost curios să văd Universitatea. Într-un amfiteatru de acolo, eram cu Grigore Bostan, Alexandrina Cernov, Vasile Levitchi, am recuperat stadiul cel mare şi înalt al istoriei bucovinene, pentru că noi ştiam doar de nişte români uitaţi, oropsiţi... Ştiam foarte puţin despre voi. Voi poate ştiaţi mai multe despre noi...

I. T. Z.: Dar nu aveam de unde să ştim, deoarece era zidul cel mare între noi, era ruptura produsă cu decenii în urmă, în '40 şi amplificată în '44...

Gh. P.: ...Apoi am fost să văd Teatrul din Cernăuţi, o clădire splendidă... În genere, clădirile vechi din centrul oraşului, unde m-ai dus, şi nu în ultimul rând casa lui Aron Pumnul, care pentru mine a fost o revelaţie. Voi mi-aţi spus că atunci acolo locuiau doi colonei ruşi. Deci, am fost până la poartă, ne-am întors şi ne-am văzut de drum... Şi eu reţin extraordinara descoperire a satului bucovinean acolo, la Crasna, în sala aceea, unde după spectacol mi-am făcut prieteni nişte oameni extraordinari. Şi aici, şi dincolo de Tisa, când am fost, am văzut români nestrămutaţi în vorbă, în cuget şi în simţire. Acolo am văzut români care stau mai departe de România cu toate datele esenţiale, cu foarte puţină vorbă, cum am învăţat la şcoală, însă o profunzime, o curiozitate, o iubire, o năzuinţă categorică pentru a ne cunoaşte. Iar marea formă, marele liant a fost ansamblul „Mara", în care erau şi fraţii Petreuş, Titiana Mihali, fraţii Florea...

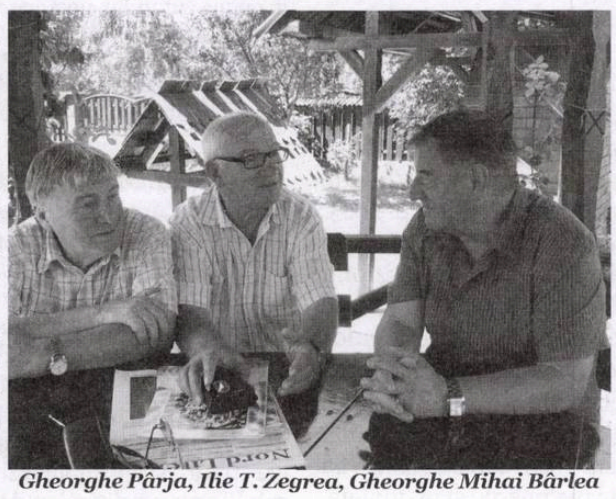

Gheorghe Pârja, Ilie T. Zegrea, Gheorghe Mihai Bârlea

Gh. M. B.: Îmi aduc aminte când tu mi-ai relatat despre ceea ce s-a întâmplat la Fântâna Albă în aprilie 1941, când o mulţime de români încercau să plece în România pentru a se salva de deportările şi asupririle autorităţilor sovietice. Şi acum am în faţa ochilor imaginea Cimitirului Central din Cernăuţi. Am văzut crucile pe care erau înscrise numele unor personalităţi ale culturii, ale istoriei şi ale spiritualităţii noastre naţionale. M-a impresionat şi pentru că multe dintre ele au fost şi poate mai sunt lăsate să moară deliberat pentru a se pierde. Cimitirele sunt uneori purtătoare de mesaje istorice prin cei care sunt acolo. Cine nu-şi respectă morţii nu-şi respectă nici vii. Nu pretind să formulez axiome, dar trebuie să ne luăm în răspundere şi astfel de misiuni. Şi acolo, şi în România.

„Cred că Eminescu are dreptul să stea la Cernăuţi, şi în alte localităţi din zonă, precum stă Taras Şevcenko la Sighetu Marmaţiei"

I. T. Z.: La Cernăuţi, în afară de Aron Pumnul, îşi dorm somnul de veci acolo, în cimitir, foarte multe personalităţi ale vieţii culturale, literare şi spirituale, printre care se află şi Dimitrie Onciul, fostul Preşedinte al Academiei Române... Acum câţiva ani ne-a vizitat la Cernăuţi academicianul Răzvan Theodorescu, istoric de profesie, şi ne-am dus să vedem cimitirul. Şi atunci dumnealui a spus că o să intervină pe lângă forurile de conducere din România ca Academia Română să aibă grijă de câteva morminte din cimitirul din Cernăuţi. Cred că ar trebui, până la urmă, să se facă ceva concret pentru salvarea acelui patrimoniu istoric, cultural, spiritual al memoriei neamului nostru românesc.

Gh. M. B.: Cu sentimentul acesta am relatat şi eu emoţia trăită, cu îngrijorarea că s-ar putea ca într-o bună zi astfel de semne să nu mai existe.

I. T. Z.: Noi, acolo, la Cernăuţi, dar şi împreună cu Guvernul Statului Român trebuie să rezolvăm problema păstrării casei lui Aron Pumnul.

Gh. P.: Vreau să te întreb, Ilie, dacă s-a schimbat ceva din ce am văzut noi acum 27 de ani în Cimitirul Central din Cernăuţi... Mormintele lui Pumnul, Hurmuzachi, al Aglaiei Drogli... S-a făcut ceva sau a rămas totul cum era?

I. T. Z.: Din păcate, avem o degradare tristă a situaţiei şi să ştiţi că nu întotdeauna declaraţiile unor aşa-zişi lideri români din nordul Bucovinei sunt urmate şi de fapte concrete. Când se află în România fac anumite declaraţii sforăitoare, de faţadă, iar când revin acasă, la Cernăuţi, uită ce-au spus acolo. Lucrul acesta se întâmplă şi astăzi. Eu, bunăoară, am o mare temere în privinţa casei lui Aron Pumnul...

Gh. M. B.: Aici n-am să ezit să afirm că afectarea casei lui Aron Pumnul este o afectare a memoriei culturale şi spirituale a românilor. Casa aceasta este legată nu doar de Aron Pumnul, ci şi de Eminescu, de alţi intelectuali formaţi acolo de-a lungul anilor. Nu este o casă simplă. Este un monument pentru istoria neamului nostru. Eu sper că lucrul acesta nu se va întâmpla. Ar fi de o gravitate nemaiîntâlnită şi ar crea prejudicii de credibilitate pentru intelectualitatea din Cernăuţi.

I. T. Z.: Deci, există o hotărâre a primăriei oraşului Cernăuţi din 1990 privind inaugurarea Muzeului Literar-Memorial „Mihai Eminescu" în casa în care a locuit Aron Pumnul, profesorul lui Mihai Eminescu, casă în care, evident, a fost oaspete drag şi elevul Eminovici, relaţiile lor – ale profesorului cu învăţăcelul – fiind mai mult decât prieteneşti. Tot atunci, în 1990, a fost numit şi un director al acestui muzeu care, din păcate, „există doar pe hârtie", cum a şi recunoscut, de altfel, unul din liderii românilor din Cernăuţi – persoană care are atribuţii directe la inaugurarea acestui muzeu. La început era problema locatarilor care nu puteau şi chiar nu prea voiau să elibereze casa, însă iată că au trecut şapte ani de când casa este eliberată şi de ultimii locatari, astfel că imediat puteau începe lucrările de restaurare a clădirii, care, după cum ai menţionat, dragă Gheorghe, este un monument al culturii şi al istoriei noastre. În decembrie 2014, premierul României, domnul Victor Ponta, a vizitat Cernăuţii şi de pe scena teatrului „Olga Kobâleanska" a declarat că guvernul este gata să aloce pentru restaurarea casei lui Pumnul şi inaugurarea muzeului „Mihai Eminescu" suma de 250000 de euro. Însă chiar imediat s-a constatat că nu erau perfectate documentele necesare pentru demararea acestor lucrări, deoarece nimeni nu a avut grijă de acest lucru. Deci, în 25 de ani conducerea muzeului care nu există nu s-a trudit să caute în arhive documentele necesare care să ateste că este casa lui Pumnul...Tot atunci casa lui Pumnul a fost dată în concesiune Fundaţiei de Binefacere „Casa Limbii Române" din Cernăuţi pentru o perioadă de cinci ani, deoarece legislaţia României nu prevede alocarea de fonduri unor organe de stat din alte ţări, ci doar unor organizaţii publice. Concomitent, la Cernăuţi a fost creată o comisie din care fac parte reprezentanţi ai intelectualităţii româneşti, pentru a realiza proiectul restaurării casei lui Pumnul şi al inaugurării muzeului „Mihai Eminescu". Din păcate, nu există o conlucrare eficientă între organizaţia publică „Casa Limbii Române" şi această comisie, lucru care, după opinia noastră, duce la degradarea situaţiei şi la creşterea pericolului ca într-o bună zi să constatăm prăbuşirea pereţilor casei lui Pumnul. De altfel, câţiva prieteni care navighează zilnic pe internet mi-au spus că în vara aceasta au găsit postate mai multe fotografii cu imagini deplorabile ale casei lui Pumnul, unde urzicile erau mai înalte decât bustul lui Eminescu, instalat în curtea acestei case în iunie 1990.

Gh. M. B.: Îmi permit să intervin, având oarecare practică în zona aceasta a administraţiei, şi spun că au fost excesiv de scrupuloşi şi cei de la Ministerul Românilor de Pretutindeni, pentru că e de notorietate că este casa lui Aron Pumnul şi angajamentul primului ministru trebuia onorat. Eu nu am auzit pe cineva să conteste că aceea nu este casa lui Pumnul. Dacă există şi o astfel de opinie, nu ar trebui luată în seamă.

Gh. P.: Şi unde crezi că s-au împotmolit lucrurile? Întreb şi eu ca jurnalist...

I. T. Z.: Eu bănuiesc că nu există dorinţa din partea unor persoane (deocamdată nu vreau să dau nume concrete, dar o voi face în caz de forţă majoră) ca această casă să fie păstrată, restaurată. Ba e casa lui Pumnul, ba nu e casa lui...Eu cred că nu se poate să ne jucăm cu istoria şi cu valorile noastre culturale în felul acesta.

Gh. M. B.: E un joc cu identitatea românilor. Şi dacă prin nu ştiu ce circumstanţă istorică s-ar putea scoate un document că nu ştiu când ar fi fost a altcuiva, nu mai are importanţă, ci contează că această casă rezistă ca simbol. Cel mai important este să valorificăm acest simbol pentru că ţine de identitatea culturală a zonei, legată nemijlocit prin Aron Pumnul şi Eminescu.

I. T. Z.: Vreau să dau exemplul fraţilor noştri ucraineni, care păstrează cu sfinţenie orice urmă lăsată cândva la Cernăuţi de personalităţile lor culturale, literare, spirituale. Pe numeroase clădiri au fost instalate plăci comemorative, care amintesc că în anul cutare aici a citit versuri marele poet Ivan Franko sau a locuit scriitoarea Lesea Ukrainka etc. Iar noi vrem să ştergem urmele lui Eminescu lăsate în oraşul copilăriei lui...

(Continuare în pagina 18)

Delia MUNTEAN

„PREUMBLARE ŞI PRIVEALĂ" ÎN COTIDIANUL ROMÂNESC PREMODERN

(Urmare din pagina 5

Despăducherea continuă să fie, în premodernitate, o practică afectivă şi socială. Îndreptarele moraliceşti se luptă să limiteze decimarea insectelor în public: „*Purecii, şi acestora aseamene, înaintea celor ce stau de faţă ai ucide necuvios şi de scârbă lucru iaste*" (p. 250). Desigur, epoca oferă tot felul de reţete pentru stârpirea invadatorilor, care de care mai bizare (p. 250-251).

Cu îngăduinţă s-ar cădea să parcurgem şi capitolul IV al volumului, cu titlul ***Universul cotidian***. Ambianţa oraşelor, cu viermuiala lor de fiecare zi, cu mirosuri nu întotdeauna îmbietoare (precum aromele din preajma simigeriilor), bulversează simţurile sensibilizate ale cititorului actual. Până spre jumătatea secolului al XIX-lea, când se interzice oficial amplasarea „*locurilor pricinuitoare de putoare*" în mijlocul uliţei, manufacturile îşi desfăşoară activitatea, nestingherite, în preajma oamenilor. Distileriile, abatoarele, tăbăcăriile, cărora li se adaugă casele mortuare, cimitirele, grajdurile, „*ucigătoriile de câini*" ş.a. poluează încontinuu aerul şi îşi deversează resturile pe jos, în buricul târgului sau în apele din apropiere. Căldurile verii amplifică miasmele pestilenţiale, iar când plouă, mizeria şi noroiul capătă proporţii de spaimă. Cârmuitorii au mult de lucru, mai ales că omul de rând nu pare incomodat de „*murdalâc*". Cât despre cei cu stare, aceştia descoperă galoşii, în timp ce instituţiile publice rezolvă problema aşezând la intrare câte un hârleţ pentru curăţarea încălţămintei...

Uliţele sunt pline şi de fecale, umane şi animale (să nu uităm că şi la Paris cele dintâi toalete publice apar abia prin 1841), care nici ele nu deranjează, mai ales că li se atribuie puteri terapeutice. Umblătorile private sunt rare; în ele se ascund banii şi tot aici sunt închişi duşmanii politici. Toamna şi iarna se evită folosirea lor („*Unii, ştiind că-i trage curentul, se lenevesc cu «ieşirea la scaun» şi se pomenesc că «încuie răspunsurile trupului». Cu alte cuvinte, constipaţia îi chinuieşte toată iarna.*" – p. 292).

De ***Sociabilitate şi petrecere***, de ***Grijile trupului şi maladiile spiritului***, de „*previzibila moarte*" se ocupă secvenţele următoare ale cărţii. Şi acestea sunt înţesate de informaţii, preluate scrupulos din reglementările vremii ori din presă, din scrisori, îndreptare etc., relatate uneori cu ironie fină, dar mai ales cu înţelegere. Căci obiceiurile şi preocupările de atunci se regăsesc într-o oarecare măsură şi în zilele noastre. La sărbători, de pildă, pocnesc în voie puştile şi pistoalele, căci hărmălaia trebuie provocată în toate felurile. Uliţa principală şi mănăstirile devin locuri de întâlnire, de „*preumblare şi priveală*"; în zilele de târg, tarabele îşi desfăşoară cu generozitate oferta (p. 377-378), iar de sărbători se pot viziona scenete de teatru în aer liber, produse ad-hoc, în funcţie de solicitările publicului: cu perdea sau fără perdea.

Aflăm că pentru cazurile de boală se apelează la vraci şi la babe; de altfel, nici elita nu e pe deplin convinsă de beneficiile ştiinţei. Cei care îşi permit merg la băi. Cât mai departe. Medicii, de care sătenii nu vor nicidecum să audă, sunt plătiţi din Cutia milelor (dacă rămân bani). Cadavrele săracilor sunt aruncate în şanţuri sau la gunoi, întru refolosinţă (pentru practici magice şi pentru prepararea leacurilor). Mai rar, în groapa comună. Cei bogaţi îşi îngroapă morţii cu mare fală, iar decesele sunt pomenite, în articole pe măsura pungii, la gazetă.

Epoca evocată, cu toate spaimele şi incertitudinile ei: schimbările dese de domnitori (cu consecinţe asupra averilor boiereşti), războaiele (cu incendieri, pribegii, recolte devastate, foamete), ciuma, birurile, sărăcia, analfabetismul... nu aduce prefaceri semnificative. „*Ideile, visurile, idealurile, planurile, dorinţele sunt spulberate încontinuu*" (p. 464). Cu toate acestea, parcurgerea ei cu răbdare şi înţelegere ne-ar putea lămuri „*de ce gândim cum gândim, de ce trăim cum trăim, de ce trecutul este atât de prezent în vieţile noastre de zi cu zi*" (p. 466).

Cât despre „eroii" cărţii, aşa cum au fost, trebuie să acceptăm că au contribuit, în felul lor, la ceea ce suntem. Să-i privim, aşadar (cum ne îndemna cândva James George Frazer, în ***Creanga de aur***), „*cu îngăduinţă [...] şi să le acordăm indulgenţa de care poate noi înşine vom avea nevoie într-o bună zi*"...

Terezia FILIP

BETTY KIRCHMAJER-DONCA, *IUBIRI MĂRTURISITE*

(Urmare din pagina 16)

Interesul pentru anumite valori (bani, tablouri) din casa lui Victor şi perioada efemeră a Lucettei de menajeră în casa lui Liz le situează în aceeaşi ecuaţie pe Izabelle şi Lucette care, implicate într-o fraudă comună, ajung la închisoare. Luminiţa are ca ipostază complementară pe Adela, colega de studenţie care o iniţiază în distracţiile specifice etapei. Înrudite ontologic nu doar prin *prietenie, maternitate* şi prin *iubire*, femeile din roman au ca notă comună şi un puternic *magnetism feminin*. De pildă, Doctorul, Anestezitul, Nevăzătorul trăiesc fiecare mai intens ori mai vag iubirea pentru una şi aceeaşi femeie - Liz.

De la autor la personaje, Eul auctorial se reflectă, inevitabil, în orice roman, în personajele sale, iar ele îşi regăsesc trăsături comune unele în altele, unele cu altele. În fiecare ipostază se adăposteşte însă una şi aceeaşi feminitate, tandră, iubitoare, cultivată, energică, ceva din personalitatea lui Betty Kirchmajer-Donca.

La aniversară, autoarea romanului ***Iubiri mărturisite*** se poate privi ca într-o oglindă în propriile pagini, în propriile personaje. Gestului ei creator îi datorează mult tot nordul reflectat acolo, cu timpul lui de o jumătate de veac, cu dramele şi iubirile, cu reveriile şi nostalgiile personajelor lui rupte din real. Aflată pe o spirală a împlinirii, Betty Kirchmajer-Donca poate rosti liniştită: „*Dixi et salvavi animam meam*". Căci – nu ştiaţi? – literatura este una din cele mai sigure forme de salvare de sub puterea eternei treceri.

---

1. M. Bahtin, filosof şi filolog rus (1895-1975), care adoptă conceptul de cronotop în domeniul ştiinţelor filologice, vizând relaţiile complexe spaţiu-timp în orice construcţie narativă. Ele s-ar intregra, în opinia autorului, unei „*paradigme a dialogismului*".

VRAJA UNEI CĂLĂTORII ...

(Urmare din pagina 17)

Gh. M. B.: Astă toamnă, dragul meu, la Sighetu Marmaţiei, într-un parc central, a fost dezvelită statuia lui Taras Şevcenko, cu un ceremonial de cel mai înalt nivel, cu participarea miniştrilor de externe ai celor două ţări – România şi Ucraina. Cred că şi Eminescu are dreptul să stea la Cernăuţi, ba şi în alte localităţi din zonă, precum stă Taras Şevcenko la Sighetu Marmaţiei.

I. T. Z.: La Cernăuţi şi în alte localităţi din nordul Bucovinei sau din Ţinutul Herţei putem dezveli busturi ori instala plăci comemorative ale unor personalităţi marcante ale culturii şi spiritualităţii noastre naţionale. Bunăoară, în satul Târnauca din raionul Herţa există un bust al scriitorului şi omului de cultură Vasile Bogrea, despre care marele savant Nicolae Iorga spunea că e cel mai mare cărturar al timpului. Deci, părerea mea este că avem numeroase personalităţi ale vieţii culturale, literare care merită dezvelirea unor busturi în localităţile legate de viaţa şi activitatea lor.

Gh. M. B.: Să privesc şi spre obligaţiile noastre, spre instituţiile ce trebuie să aibă în vedere situaţia românilor din afara graniţelor, fie că e vorba de cei din Ucraina, de cei din Serbia, Ungaria etc. Din nefericire, românii trăiesc astăzi în multe ţări din lume şi ca efect al migraţiei, al globalizării. Strategiile n-au fost foarte coerente şi trebuie să spun că de multe ori birocraţia a blocat iniţiative valoroase venite şi din afară. Ştii bine, Ilie, că de multe ori am vorbit la telefon când eram senator vizavi de finanţarea revistei „Septentrion literar", pe care o editaţi la Cernăuţi. Acelaşi lucru l-am făcut pentru revista „Limba Română" din Chişinău, redactată de prietenul nostru comun Alexandru Bantoş. A avut şi el multe impedimente şi pentru acest lucru le-am reproşat instituţiilor care au în răspundere acest domeniu. Mecanismele nu sunt încă foarte bine reglate, în pofida faptului că avem acum şi un minister al românilor din afara graniţelor, sau din diaspora, dar şi Institutul Cultural Român. Finanţările sunt insuficiente. La capitolul acesta avem nişte restanţe. Vom sărbători 100 de ani de la Marea Unire şi în strategia naţională, din punctul meu de vedere, trebuie cuprinse şi evenimentele comunităţilor româneşti.

I.T. Z.: Eu vreau să continui acest gând şi să spun că, din păcate, în ultimul timp aud tot mai des vorbindu-se în mass-media şi în cele mai înalte birouri din Bucureşti despre diaspora românească. Şi noi, românii din nordul Bucovinei, din păcate suntem consideraţi diasporă.

Gh. M. B.: Ceea ce este incorect.

I. T. Z.: De câte ori am explicat că diasporă este comunitatea românilor din Italia, comunitatea românilor din Spania, Canada, Australia. Noi, românii din actuala regiune Cernăuţi, suntem băştinaşi, locuim pe aceste pământuri frumoase de cel puţin două mii de ani. Şi atunci cum putem fi consideraţi diasporă? Sau îl trecem la diasporă şi pe Ştefan cel Mare, care a luptat în Codrii Cosminului împotriva leşilor? Face parte din diaspora şi Ţinutul Herţei? Acelaşi lucru e şi în privinţa Basarabiei. Cineva greşeşte din neştiinţă sau o face intenţionat... Marele savant, istoricul Nicolae Iorga spunea undeva că România este un stat înconjurat de români. Uneori sunt întrebat de concetăţenii mei ucraineni de unde au venit români în regiunea Cernăuţi. Cei care au venit în nordul Bucovinei din Lvov, Poltava sau Lugansk şi nu cunosc istoria acestor meleaguri mai pot fi înţeleşi, dar atunci când e vorba de consângenii noştri din Bucureşti, Iaşi sau Timişoara, lucrurile devin ridicole.

Starea culturală a Maramureşului este fericit completată de revista „Nord literar"

I. T. Z.: Dar să trecem la altă temă a discuţiei noastre, şi anume la literatură. Am în faţă revista „Nord Literar" şi vedem că Gheorghe Pârja este redactor-şef adjunct al acestei publicaţi.

Gh. P.: V-am lăsat să vă aduceţi aminte şi să pătrundeţi în rigorile şi mai puţin rigorile istoriei, care sunt necesare. Mă dor şi pe mine asemenea lucruri. Scriu aproape zilnic despre destinul românilor din jurul României. Dar când am fost la Cernăuţi am fost foarte interesat, ca jurnalist, nu ca scriitor, să văd cum staţi cu ziarele. Am văzut ziarul „Zorile Bucovinei" şi ştiu că am fost şi cu maestrul Ghiur într-un studio TV, unde am făcut şi o emisiune.

După aceea, am urmărit cu mare drag şi interes apariţia revistei „Septentrion literar", dar vine foarte anevoios pe la noi. După cum ştiu că anevoios sau aproape deloc circulă şi presa literară, câtă este în România, în regiunea Cernăuţi. Aici ar trebui cei care socotesc fals şi nepermis ca istorie Cernăuţii ca diasporă să ducă presă literară.

Noi ce facem, Ilie Zegrea, căutăm în măsura în care avem relaţii prieteneşti, evident, că instituţionale nu prea sunt, să aducem în Maramureş, prin publicaţia unde şi colegul Gheorghe Mihai Bârlea este în colegiul de redacţie, să aducem voci din Cernăuţi, din Basarabia, din Serbia... Însă este extrem de dificil, aşa că ar trebui să vă luăm pe voi colaboratori permanenţi ai presei literare din România. Citesc suficient de multă presă literară, dar foarte puţin se mai publică câte un scriitor din afara graniţelor României. Aşa că percepţia noastră despre mişcarea literară de valoare este redusă. Şi soluţia, singura, este ca noi, cei care mai suntem prieteni, să ţinem legătura. Paginile revistelor literare din România să se deschidă. Eu de aici mă duc la Săliştea de Sus, unde mă întâlnesc cu o parte din Academia Română, în frunte cu Preşedintele Academiei, Ionel Valentin Vlad. O să spun de întâlnirea noastră şi o să trag exact acest semnal de alarmă, inclusiv ce ai invocat tu cu academicianul Răzvan Theodorescu. Adică tărăgănarea aceasta, cu amână-mi, Doamne, zilele, şi istoria, mi se pare de nepermis. Pentru că ce mi-ai spus că în cimitirul din Cernăuţi, unde marii români îşi dorm somnul de veci, nu s-a mişcat nimic este o pată mare şi pe obrazul României, al celor care conduc destinele culturii şi, dacă vrei, şi politice. Fiindcă aşa se face în lumea de astăzi, prin politică se face cultură... Mai rar invers...

Starea culturală a Maramureşului este fericit completată de revista „Nord literar", care are cincisprezece ani de la apariţie. Avem şi câteva edituri în Baia Mare, unde mai putem publica cărţile noastre. Apoi suntem aproape de Cluj-Napoca... plus că în Maramureş, Uniunea Scriitorilor are o Reprezentanţă, unde eu sunt preşedinte, aşa că nu lăsăm să moară ideea de scriitor, valoarea lui artistică şi socială.

Gh. M. B.: În Maramureş există un număr semnificativ de poeţi, prozatori şi critici literari, mulţi dintre ei colegi de-ai mei la Universitatea de Nord din Baia Mare, oameni cu operă. Climatul de creaţie literară este unul extrem de bogat, în consens cu tot ce se petrece în cultura şi literatura română actuală. Nu avem criză de reviste literare, ci o criză de mecanisme instituţionale care să transmită revistele către spaţiul cultural. Din păcate, difuzarea revistelor literare este o mare problemă. Avem reviste, dar difuzarea lor este proastă şi nu poţi intra în posesia lor. Bănuiesc că pentru voi este şi mai dificil.

I. T. Z.: Noi suntem rupţi total de presa literară din România şi de cea din Moldova. Ne consolăm cu puţinele reviste pe care le cumpărăm atunci când venim în Ţară sau plecăm la Chişinău. Dar aceasta este o temă de discuţii deosebit de largă şi o lăsăm pentru o viitoare întâlnire, aici sau la Cernăuţi. Acum vreau să vă mulţumesc pentru că aţi avut dorinţa de a schimba câteva gânduri pe marginea unor probleme, cred eu, importante pentru momentul de faţă şi pentru marcarea celor 27 de ani de la prima voastră sosire la Cernăuţi.

Gh. P.: Vreau să spun că o vârstă frumoasă – 40 de ani – i-am împlinit împreună cu tine în casa distinsului poet Vasile Levitchi din Cernăuţi, care mi-a scris pe o carte de a dumisale: „*Fratelui Gheorghe Pârja, la 40 de ani, la Cernăuţi*". Pentru mine rămâne un moment simbolic şi profund, de neuitat. Citind o carte a lui Ştefan Hostiuc - ***Scriitori din nordul Bucovinei*** - m-a bucurat să văd o solidaritate şi o apreciere justă a valorii tale, aşa cum te percepem noi prin scrisul pe care îl cunoaştem.

I. T. Z.: Vă mulţumesc şi Dumnezeu să vă dea sănătate şi să ne mai ţină să ne vedem şi la Cernăuţi, şi la Deseşti, la renumitele Seri de Poezie „Nichita Stănescu"!

REVISTA REVISTELOR

Alba Iulia a găzduit, anul acesta, remarcabile manifestări culturale, despre care citim cu interes în revista **DISCOBOLUL** (nr. 232-233-234/aprilie-mai-iunie 2017, director de onoare: Ion Pop, redactor-şef: Aurel Pantea): Premiul Naţional de Poezie „Lucian Blaga" (ediţia I) şi Gala Poeziei Române Contemporane (ediţia a VII-a). Dintr-un cuprinzător „Dosar" aflăm etapele desfăşurării primei ediţii a Premiului Naţional de Poezie „Lucian Blaga", Opera Omnia (Alba Iulia, Lancrăm, 9 mai 2017). Acesta se alătură altor evenimente culturale sub semnul tutelar al lui Lucian Blaga organizate de Filiala Alba-Hunedoara a USR, precum şi celorlalte premii naţionale de poezie cu tradiţie („Mihai Eminescu" şi „Tudor Arghezi"). Reţinem că au fost nominalizaţi douăzeci de poeţi (de către Filiala Alba-Hunedoara a USR, în colaborare cu preşedintele USR, Nicolae Manolescu), din care au rămas doar şapte (după ce şi-au exprimat punctul de vedere filialele din ţară), şi anume: Gabriel Chifu (despre care aflăm că s-a recuzat), Ana Blandiana, Ioan Moldovan, Ion Mureşan, Emil Brumaru, Ileana Mălăncioiu, Ion Horea şi Adrian Popescu. Au onorat cu prezenţa această primă ediţie (desfăşurată la Casa Memorială „Lucian Blaga") doar trei poeţi nominalizaţi din lista finală: Emil Brumaru, Ioan Moldovan şi Adrian Popescu. Juriul, compus din Nicolae Manolescu (preşedinte), Al. Cistelecan, Dan Cristea, Irina Petraş, Vasile Spiridon, Gheorghe Grigurcu şi Răzvan Voncu (membri), l-a desemnat câştigător pe Adrian Popescu. În numărul prezent al revistei „Discobolul" sunt reproduse intervenţiile personalităţilor prezente la eveniment. În cuvântul de deschidere, Aurel Pantea s-a arătat emoţionat de însemnătatea momentului, a prezentat împrejurările care au dus la naşterea acestui premiu şi a asigurat audienţa de profesionalismul, corectitudinea şi onestitatea în virtutea cărora se acordă. În alocuţiunea sa, Nicolae Manolescu a punctat faptul că Filiala Alba-Hunedoara a USR este una dintre cele mai active din ţară, a argumentat importanţa liricii blagiene în literatura română şi necesitatea acestui Premiu Naţional „Lucian Blaga", exprimându-şi dorinţa de a participa *„măcar"* la ediţia XX. Răzvan Voncu a expus criteriile care au stat la baza alegerii câştigătorului, întărind ideea că *„totul a fost transparent"*. Nicolae Manolescu a anunţat premiantul, vorbind elogios despre Adrian Popescu, *„unul dintre cei mai valoroşi poeţi"*, *„o excepţie în poezia generaţiilor din urmă"*. *„Premiul pe care l-am primit răsplăteşte fidelitatea mea faţă de poezia lui Lucian Blaga"*, a mărturisit poetul onorat. „Dosarul" este completat de un „Regal de poezie" (cuprinzând versuri ale autorilor intraţi în competiţie) şi de aprecieri ale juriului. Al. Cistelecan atrage atenţia asupra faptului că, pentru a deveni unul dintre cele mai prestigioase, Premiul „Lucian Blaga" *„ar trebui să-şi definească individualitatea/personalitatea şi să evite să se aşeze de bună voie în coada Premiului «Eminescu»"*. După părerea lui, *„filialele nu au nicio competenţă în stabilirea valorilor (...) Şansa Premiului «Blaga», pentru a se individualiza, ar fi fost ca ancheta prealabilă să fie operată de critici"*. Dan Cristea vorbeşte despre *„o triadă întru unitate"*, făcând referire la cele *„trei provincii româneşti unite"* acum şi prin cele trei premii naţionale, purtând numele lui Eminescu, Arghezi şi Blaga. Gheorghe Grigurcu prezintă particularităţile liricii lui Adrian Popescu, *„un mare contemplativ"*. *„Lancrămul lui Blaga merita să fie adus în atenţia românilor printr-o întâmplare cu rost adânc şi rostiri exemplare"*, este de părere Irina Petraş, amintind şi faptul că Clujul este gazda Festivalului Internaţional „Lucian Blaga", care *„a reuşit, în cele 28 de ediţii, să atragă atenţia lumii întregi asupra operei blagiene"*.

Tot la Alba Iulia a avut loc, la 9 iunie, a VII-a ediţie a Galei Poeziei Române Contemporane. *„Manifestarea a reunit, în oraşul Marii Uniri, în urma nominalizărilor făcute de importanţi critici de poezie, şaptesprezece dintre cei mai valoroşi poeţi ai momentului poetic actual de la noi, din mai multe generaţii. În ordine alfabetică aceştia sunt: Adrian Alui Gheorghe, Mircea Bârsilă, Emil Brumaru, Gabriel Chifu, Vasile Dan, Ovidiu Genaru, Medeea Iancu, Vasile Igna, Ioan Moldovan, Aurel Pantea, Ioan Pintea, Ioan Es. Pop, Ion Pop, Adrian Popescu, Nicolae Prelipceanu, Liviu Ioan Stoiciu şi Călin Vlasie"*, aflăm din prezentul număr al „Discobolului", care publică şi o selecţie de versuri semnate de poeţii amintiţi.

Rubrica de cronici din cuprinsul acestui număr este, de asemenea, consistentă. Iulian Boldea (în ***Vocaţia nuanţei***) analizează discursul critic *„dominat de echilibru, sobrietate şi rigoare"* al lui Dan Cristea, exeget ce s-a făcut remarcat prin *„deschiderea hermeneutică amplă, prin măsura şi echilibrul tonului şi, nu mai puţin, prin tranşanţa judecăţilor"*, cronicarul oprindu-se asupra volumului ***Citind cărţile de azi*** (2014), ce reuneşte cronici literare ale unui *„cititor profesionist"*.

Titu Popescu (în ***Anotimpuri paralele, alternanţe/interferenţe***) descoperă în prozatorul Constantin Cubleşan, sub *„acoperământul său ardelean"*, un scriitor *„sentimental"*, *„dispus la înnoiri"*, care *„îşi asumă trăirile deviate de la liniştea ardeleană"*, fapt ce reiese pregnant – arată exegetul – din romanul ***Anotimpuri paralele*** (Editura Şcoala Ardeleană, 2016).

Analizând ***Un roman parabolă: Gabriel Chifu, Ploaia de trei sute de zile*** (Cartea Românească, 2017), Sonia Elvireanu surprinde esenţa lumii create de autor, proiectate într-o ţară cu numele Caramia, care *„nu e alta decât România contemporană, recognoscibilă"*. *„E o carte focalizată pe problematica realităţii sociale contemporane româneşti, care radiografiază toate mediile sociale"*, subliniază autoarea.

Despre a treia ediţie a cărţii lui Petru Ursache, ***Mic tratat de estetică teologică***, apărută la Editura Eikon sub îngrijirea Magdei Ursache, scrie Cornel Nistea.

Intrat în conştiinţa publicului ca un reputat eseist, critic şi istoric literar, Mircea Muthu este şi poet, ipostază în care ni-l prezintă Monica Grosu în ***Trepte şi grafii lirice***. Poezia vine astfel să întregească imaginea unei personalităţi literare care, *„dincolo de rigoarea şi seriozitatea actului didactic, dincolo de intersitatea căutărilor şi a cercetărilor de istorie literară, se caută permanent pe sine, tocmai pentru a-şi sublinia apartenenţa la un spaţiu anume, cel transilvănean, zonă de rezonanţă nu doar spirituală, ci şi lirică"*. Volumul de versuri se numeşte ***Trepte. Grafii. Esenţe. Umbre*** (Editura Eikon&Scriptor, Cluj-Napoca, 2014), Monica Grosu identificând mărcile lirismului: *„tensiune ideatică, ingeniozitate asociativă şi imagistică, accent pe spiritualitate şi istorie, pe mit şi referinţa culturală, reconvertirea unui spaţiu-matrice în spaţiu interior, propriu"*.

Dumitru Hurubă scrie despre ***Metaforă şi simbolism în lirica Flaviei (Armina) Adam***, Rodica Gabriela Chira despre ***Sonia Elvireanu şi umbrele curcubeului*** ş.a.

La paginile de proză citim: fragmente din volumul în pregătire ***Umbra lui Cartesius*** (de Kocsis Francisko), ***Şobolanul roşu*** (de Mihai Pascaru), ***Ereticul*** (de Nicoleta Bărbat), ***Ochiul care nu se vede*** (Sânziana Batişte), un fragment din romanul ***Vânătorul de vânt*** (de Dumitru Augustin Doman), ***Reîntâlnire cu Alexandra*** (de Gheorghe Jurcă).

La rubrica „Piaţa cărţilor", Mircea Stâncel semnează recenziile: ***O lume a elementarului trecut prin bibliotecă*** (cu referire la Ioan Moldovan, ***Opera poetică*** – Editura Paralela 45, 2016); ***Fracturi, tensiuni, ironie şi dramă*** (despre Liviu Ioan Stoiciu, ***Opera poetică***, vol. I, Ed. Paralela 45); ***Poeţi postmoderni români într-un manifest*** (despre antologia realizată de Cosmin Perţa, ***#Rezist! Poezia***).

Reţinem şi articolele pe „teme la alegere": ***Lev Tolstoi – Arhitectură, simetrii compoziţionale, încrengătura oglinzilor*** de Ioan I. Nistor şi ***Culoarea curcubeului. Fişa clinică a intelectualului român din timpul „epocii de aur"*** de Liana Cristea.

Raluca HĂŞMĂŞAN

Lucian PERŢA

PARODII

Nicolae SCHEIANU

Săsarul
(*după poemul Scheiul*)

Valea Săsarului
era odinioară
raiul pescarului –
azi pe ea coboară
doar apa amarului.

Noi, poeţii oraşului, ne-am mirat,
apoi ne-am indignat
şi de scris ne-am apucat
împotriva calvarului.

Cică apa aur poartă,
ni s-a explicat
şi de aceea e moartă.

Ne-am adresat stelelor actualului
guvern pentru apa sa
şi ni s-a spus s-o lăsăm moartă,
că doar apa Potopului
îl mai poate-nvia!

Un rege cretan

Lucrurile s-au limpezit imediat
ce volumul de poezii mi-a ieşit,
era ca şi cum un anonim m-am culcat
şi acoperit de glorie literară m-am trezit.

Oriunde mă duceam, cineva
era imposibil să nu mă recunoască –
era de ajuns să-mi doresc ceva,
cărţi sau haine groase şi imediat să mi se dăruiască –
toate simţurile-mi erau răscolite şi
aş fi putut să decad în trufie,
dar am ştiut că toate se vor sfârşi într-o zi
şi că nu în tot ce vedeam creştea poezie.

După un timp m-am pierdut în peisajul
artistic băimărean
şi m-am trezit abia în mirajul
de după potopul poeţilor-creatori, contemporan,
şi m-am apucat iar de poezie, culegând pas cu pas
versuri pentru un viitor volum,
numai că, precum un altfel de Midas,
pe tot ce puneam mâna, nu ştiu cum,
se prefăcea în piatră.
Ei şi ce, mi-am zis, foarte bine –
poate că pe unii, dar pe mine, ca poet,
situaţia nu mă disperă,
o să adun pietrele şi, încet-încet,
o să-mi fac o carieră!

Mircea POPA

MIHAI CIMPOI...

(Urmare din pagina 8)

Preocupat de aspectul profund al creativităţii, el decelează profunda şi singulara ecloziune de forţe diverse care asigură dominanta axiologică a demersului său, dinamica unei deveniri interioare, dar şi istorice, care luminează *„arătările"* fiinţei eminesciene, structura sa holografică, dar şi sensul nietzschean al omului tragic, a acelui Eminescu etern la care se raportează în ***Plânsul demiurgului***, definit ca un Eminescu – poet al fiinţei. Pentru el, Eminescu este spiritul superior al conştiinţei naţionale, datorită căruia românismul s-a putut plasa în lume la cote neatinse până la el. Cât de înaltă este această statură încearcă s-o fixeze autorul sărbătorit astăzi prin strângerea de mărturii şi depoziţii de pe întregul mapamond, mărturii care vorbesc de universalitatea poetului, de marea lui perenitate. Antologia sa de texte, ***Eminescu – mă topesc în flăcări***, dă seama de dimensiunile acestei creativităţi explozive. Latinitatea şi românitatea sunt consubstanţiale acestui vast proces hermeneutic, şcoala lui Eminescu fiind pentru el şcoala *„dobândirii românismului cultural"*, deoarece *„cu Eminescu am obţinut o demnitate estetică şi etică, pe care nimeni şi nimic n-o clinteşte din loc"*.

De aceea a şi căutat să epuizeze toate drumurile care duc la el, prin lucrări succesive care-i pun în valoare genialitatea, chiar când e vorba de o nouă poeticitate, ca la L. Blaga. În acest fel, autorul acestei opere de profundă originalitate ne apare el însuşi încărcat de aura nepieritoare a unui *„homo filosoficus"* de certă valoare, un om de cultură devenit destin, cum îi place să se autodefinească, un om pentru care construcţia, afirmarea sunt mai importante decât demolarea şi negarea, *„temeiul înfiinţător"* şi nu *„principiul neantizator"* fiind acela care-i călăuzeşte demersul. *„Am conceput, prin urmare, cultura românească în ansamblu ca o cultură a dreptei cumpene, singura capabilă să ordoneze lucrurile, să le dea sens şi să le pună, astfel, sub semnul sacrului"*. Om echilibrat şi aşezat, el însuşi stă sub semnul cumpenei, al dreptei măsuri.

Acum şi aici, în spaţiul sacru al românismului, din cetatea sfântă a Alba Iuliei, omul şi opera acestor înfăptuiri îşi redobândesc încă o dată sacralitatea. Fiţi, prin urmare, Domnule Academician Mihai Cimpoi, binevenit în marele conclav academic şi universitar al spiritualităţii noastre albaiuliene, conclav pe care prezenţa Domniei Voastre ca *Doctor Honoris Causa* îl înnobilează şi-i adaugă mult dorita lamură basarabeană! Mulţi ani rodnici şi plini de împliniri pe altarul culturii naţionale!

(Cuvântare rostită cu ocazia acordării titlului de doctor honoris causa domnului academician Mihai Cimpoi de către Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia)

MOSHE B. ITZHAKI

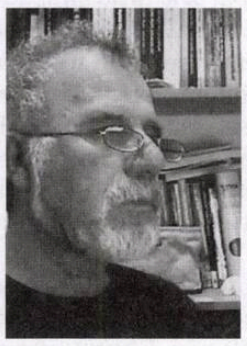

Profesorul universitar Moshe B. Itzhaki este un poet israelian, traducător şi editor al unei reviste de literatură şi artă în cadrul Colegiului Academic al Ştiinţelor Educaţiei „Oranim" din nordul Israelului. Predă literatura şi poezia ebraică în colegiu. A publicat şapte volume de versuri. A tradus o selecţie din poeziile Anei Blandiana sub titlul ***Refluxul sensurilor*** şi împreună cu Paul Farkaş a tradus piesa lui Radu Ţuculescu ***Hoţu' sau trei în dormitor***. S-a născut în Israel din părinţ evrei plecaţi din România. Locuieşte într-o aşezare pitorească, Ahuzat Barak, la poalele Muntelui Taborului, în faimoasa vale biblică Izra-El. Poetul împreună cu traducătorul au fost invitaţi ai Festivalului Internaţional de Poezie de la Sighetu Marmaţiei şi ai Serilor de Poezie „Nichita Stănescu" de la Deseşti. La sfârşitul lunii septembrie, Moshe B. Itzhaki va fi prezent în Maramureş. Ca un gest de ospitalitate, publicăm acest grupaj din lirica poetului israelian. (**Gheorghe PÂRJA**)

Pasărea Paradisului

Am plantat o pasăre
a paradisului într-un strat de flori
şi m-am rugat să înflorească
în glorie şi exaltare.
Să se-nalţe în văzduh.
Să zboare-n lume
pe-o aripă de lumină.
Frunze de viţă şi ardei umpluţi
pe care mama a mai apucat să le
congeleze pentru mine înainte de a se stinge.
N-a mai fost s-o văd înainte
ca sufletul să i se-nalţe
fie-i memoria glorificată şi sanctificată.
Dar n-are ce să mai aducă
pasărea de-acum e înţepenită-n ţărână
într-un răsad precum un mort
în pământ.
Iar sufletul încleştat ca o piatră preţioasă
de către Domnul Dumnezeu iar eu acum
din această lume îi pregătesc
o grădină de dulceţuri de
piersici lămâi şi mere
pe care demult voiam să i le aduc
mamei înainte să fie coborâtă în mormânt
precum rădăcinile păsării paradisului pe care le-am plantat
în grădina mea.

Două table

Acum părinţii mei
sunt doar două table
de marmură rece.
Aprind o lumânare în spatele lor
să mă rog...
Dar ceva în mine se-mpietreşte.
Altcineva din sine-mi va rosti
rugăciunea de Kadish.
Şi simt cum trupul şi sufletul
îmi sunt încremenite
în lava tăcerii de piatră.

Valiza de actor

Sub scândurile scenei
putem deschide
încet încet zăvorul
de pe sufletul actorului.

Sanctuar din care poţi
extrage şi împrăştia
totul.
De parcă ai ieşit din
valiza unui ţigan ori imigrant.
O dragoste încâlcită în căptuşeala mantiei.
Un soare un vis prinse-n manşeta
unui pantalon.
O gură căscată deasupra unei cravate.

Recuzite împăturite pentru un voiaj
interminabil
rămânând în viaţă dincolo de timp.
Câteodată ne-ntoarcem sau ne căţărăm pe stele
în ora trecerii din sinea noastră în alte lumi
când zăvorul se-nţepeneşte.

Atunci distingem şoapte
eliberându-se din cusătura căptuşelii mantiei
un zâmbet scăpând de sub glugă.

Văzând o mişcare în despărţitura valizei
o siluetă luptându-se cu mantia
o mână nevăzută deasupra zăvorului
ce parcă vrea să mă sugrume.
O alta întinzându-mi o batistă.

Ultima noapte în Creta

Şi în ultima noapte
călare pe caii lui Kronos
strâng frâurile amintirilor
cu ochii-nchişi
adunând în înseşi cutiile trupului
imagini din munţii Dikti şi Psiloritis
până la insula leproşilor
frânturi de mirosuri şi gusturi
pe care le-mpătur în valiza pierdută
printre haine şifonate
şi două sticle de uzo
pentru fantomele ce se vor trezi.
Deja ştiu ce voi răspunde
pe aeroportul Kazantsakis
în cazul când o nimfă mă va întreba:
„V-aţi împachetat singur?"

Atunci toate hainele de corp
vor dansa împreună cu Zorba
iar mânecile cămăşilor vor aplauda
şi când voi trece pe culoarul verde
în aeroportul Ben Gurion
vameşii toţi se vor prinde-n dans.
Acolo voi înnoda iarăşi
legătura mea cu patria
cu un fir din Grecia
cu o liră şi un nai
ce m-au încântat
pe plaiurile Cretei.

Ca un măr pe marginea drumului...

lui Radu Ţuculescu

Ca un măr la sfârşit de septembrie
cu crengi ce se-ndoaie de povară
înclinându-se în poziţii ademenitoare
pe marginea unui drum cârpit în timp
plin de hârtoape în drumul nostru
de la Cluj-Napoca la Sighetu Marmaţiei.

Fructele lui ne ademenesc.
Acum aici ai prilejul să înţelegi cum
s-a simţit Domnul Dumnezeu
când focul l-a zămislit pe Adam.
Adam care a fost îmbrăţişat de Eva
şi care a muşcat din fructul interzis.
Opreşte-te omule pentru o oră.
Încetineşte pentru o clipă vârtejul ameţitor al pământului
precum un carusel ameţitor.
Dă-i voie stâncii sisifice să se rostogolească
liber pe pantele Carpaţilor
printre codrii cei veşnici.
Ascultă atent la foşnetul frunzelor
ce ruginesc sub pensula toamnei.
Dă voie urşilor să se retragă-n bârlogul hibernării.
Opreşte-te omule şi întinde-ţi mâna oarbă spre spaţiu
spaţiu ce poartă un vârtej de miresme ameţitoare
spre nările lumii.

Doar atunci vei putea întâlni omul
care precum mărul îţi va întinde mâna-i generoasă.
Mere roşii şi zemoase ale râsului.
Merele înţelepciunii ce stau să se desfacă.
Merele oamenilor dulci-acrişoare.
Mere pentru drum hrană infinită în calea lui Odiseus.
Şi nu-ţi fie teamă să te aproprii de măr.
Ascultă-l cum foşneşte şi glăsuie
precum un vas înfierbântat demult fără capac
în care se desfac floricele de porumb.
Floricele într-un spectacol metamorfic.
Floricele care se vor întruchipa-n scene de teatru
personaje de roman
sunete de vioară într-o simfonie de neuitat.
Şi nu te speria omule de pericolul alungării din grădina Domnului.
Culege şi muşcă din mărul de lângă drum
că doar nu e niciun Hibris comis de Tentalus.
Aşază-te o clipă sub măr
şi zboară-ţi imaginaţia până la ocean sau Marea cea Neagră.

Lasă fluxul şi refluxul să-ţi mângâie trupul
în reflexele şi luminile lunii
înainte ca ea să intre-n buzunarul întunericului.
Toarnă-ţi un pahar de tărie să-ţi ardă gâtlejul
şi lasă-ţi bucuria tristeţea dorinţele să-ţi fie fericire a momentului
ca să te răzbuni pe ceasornicul de nisip al propriei tale vieţi.
Pentru efemera-ţi viaţă şi fiinţă pe pământ.
Dar înainte să te saturi de gusturile mărului
vezi cum răsare din pom stafia Mumei Pădurii
urcă-ntr-un Opel albastru
şi dispare-n depărtări
în căutarea dorinţelor sale pământeşti.

(*Traducere din ebraică de* ***Paul FARKAŞ***)

5 948485 970010